TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a) (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)

Bahtınur ÖZMEN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA

Erzurum-2024

Her hakkı saklıdır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a)

(Dil İncelemesi-Metin-Dizin)

Bahtınur ÖZMEN

Danışman: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Erzurum-2024

Her hakkı saklıdır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Bahtınur ÖZMEN tarafından hazırlanan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi (1b-53a) Dil İncelemesi-Metin-Dizin* adlı bu çalışma 15.08.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☒ **oybirliği /** ☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU Atatürk Üniversitesi	İmza
Danışman	Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza

Bahtınur Özmen tarafından hazırlanan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi (1b-53a) Dil İncelemesi-Metin-Dizin* başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 15.08.2024

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum. 15.08.2024

İmza

Bahtınur ÖZMEN

Öğrenci

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I
ÖZET XIV
ABSTRACT XV
GRAFİK LİSTESİ XVI
KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ XVII
ÖN SÖZ XX
GİRİŞ 1

A. ARAŞTIRMA HAKKINDA

A.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU 3
A.2. ARAŞTIRMANIN AMACI 3
A.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 4

B. ESER HAKKINDA

B.1. KÂTİP ÇELEBİ HAKKINDA 4
B.2. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ'NİN NÜSHALARI 6
B.3. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ HAKKINDA 10
B.4. ESERİN DİĞER TERCÜMELERİ 12
B.5. ESERİN İÇERİĞİ 20

BİRİNCİ BÖLÜM

İMLA ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN İMLASI 22
1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası 22
1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası 23
1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlaları 24
1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlaları 26
1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlaları 27
1.2. ÜNSÜZLERİN İMLASI 28
1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlası 28
1.2.2. /ŋ/ Ünsüzünün İmlası 29
1.2.3. /p/ Ünsüzünün İmlası 29
1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlası 30

1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLASI 30
1.3.1. kim Bağlacının İmlası 30
1.3.2. ki Bağlacının İmlası 31
1.3.3. daḫı Bağlacının İmlası 31
1.3.4. içün Edatının İmlası 32
1.3.5. {-dUr} Ek-fiilinin İmlası 32
1.3.6. ḳadar Sözcüğünün İmlası 32
1.3.7. /i-/ Cevher Fiilinin İmlası 33
1.3.8. ile Sözcüğünün İmlası 33
1.3.9. Zamir /n/'sinin İmlası 34

İKİNCİ BÖLÜM
DİL İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ 35
2.1.1. Ünlüler 35
2.1.1.1. Kapalı e (ė) 35
2.1.1.2. Ünlü Uyumları 35
2.1.1.3. Ünlü Değişimi 48
2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma 48
2.1.1.3.2. Düzleşme 53
2.1.1.3.3. Genişleme 57
2.1.1.4. Ünlü Düşmesi 57
2.1.2. Ünsüzler 58
2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri 58
2.1.2.1.1. b- Ünsüzü 58
2.1.2.1.2. k- Ünsüzü 58
2.1.2.1.3. t- Ünsüzü 59
2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri 61
2.1.2.2.1. –b Ünsüzü 61
2.1.2.2.2. –d- Ünsüzü 62
2.1.2.2.3. –ġ-, -g-, -ġ, -g Ünsüzleri 62
2.1.2.2.4. –k-, -ḳ-, -k, -ḳ Ünsüzleri 65
2.1.2.2.5. -l- Ünsüzü 66

2.1.2.2.6. –p Ünsüzü 67
2.1.2.2.7. –t Ünsüzü 67
2.1.2.3. Ötümlüleşme 68
2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme 68
2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme 68
2.1.2.4. Ünsüz Türemesi 69
2.1.2.4.1. -y- Türemesi 69
2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi 70
2.1.2.6. Ünsüz Uyumu 70
2.1.2.7. Hece Yitimi 71
2.2. ŞEKİL BİLGİSİ 72
2.2.1. İsimler 72
2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri 72
2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr} 72
2.2.1.1.2. İyelik Ekleri 72
2.2.1.1.2.1. Teklik 1. Kişi: {+(U)m} 72
2.2.1.1.2.2. Teklik 2. Kişi: {+(U)ŋ} 73
2.2.1.1.2.3. Teklik 3. Kişi {+I}, {+sI} 73
2.2.1.1.2.4. Çokluk 1. Kişi {+(U)mUz} 73
2.2.1.1.2.5. Çokluk 2. Kişi {+(X)ŋUz} 74
2.2.1.1.2.6. Çokluk 3. Kişi {+lArI} 74
2.2.1.1.2.7. İyelik Eki Yığılması 75
2.2.1.1.3. Hâl Ekleri 75
2.2.1.1.3.1. İlgi Hâli Eki: {+(n)Xŋ} 75
2.2.1.1.3.2. Belirtme (Yükleme) Hâli Eki: {+(y)I}, {+n} 75
2.2.1.1.3.3. Yönelme Hâli Eki: {+(y)A} 76
2.2.1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: {+dA} 76
2.2.1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: {+dAn} 77
2.2.1.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: {+lA, +(I)lA} 77
2.2.1.1.3.7. Eşitlik Hâli Eki: {+cA} 78
2.2.1.1.3.8. Yön Gösterme Ekleri 78
2.2.1.1.3.8.1. {+rA} 78

2.2.1.1.3.8.2. {+ArU} 79
2.2.1.2. İsim Yapım Ekleri 79
2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri 79
2.2.1.2.1.1. {+An} 79
2.2.1.2.1.2. {+cA} 79
2.2.1.2.1.3. {+cI } 80
2.2.1.2.1.4. {+cUK} 80
2.2.1.2.1.5. {+cAK} 81
2.2.1.2.1.6. {+dAş} 81
2.2.1.2.1.7. {+düz} 81
2.2.1.2.1.8. {+IncI} 81
2.2.1.2.1.9. {+lIK} 82
2.2.1.2.1.10. {+lX} 82
2.2.1.2.1.11. {+kek} 83
2.2.1.2.1.12. {+rA} 83
2.2.1.2.1.13. {+sXz} 83
2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri 84
2.2.1.2.2.1. {-mA} 84
2.2.1.2.2.2. {-mAK} 84
2.2.1.2.2.3. {-IcI} 85
2.2.1.2.2.4. {-UK} 85
2.2.1.2.2.5. {-mur} 85
2.2.1.2.2.6. {-ġun } 85
2.2.1.2.2.7. {-miş } 86
2.2.1.2.2.8. {-(X)n, -(X)m } 86
2.2.1.2.2.9. {-(I)ş } 86
2.2.1.2.2.10. {-A} 86
2.2.1.2.2.11. {-I} 86
2.2.1.2.2.12. {-k} 87
2.2.1.2.2.13. {-U} 87
2.2.2. Fiiller 88
2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri 88

2.2.2.1.1. Zaman Ekleri 88
2.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: {-dU, -dI} 88
2.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: {-mIş} 88
2.2.2.1.1.3. Geniş Zaman Eki: {-(X)r 89
2.2.2.1.1.4. Gelecek Zaman Ekleri 89
2.2.2.1.1.4.1. {-(y)AcAK} 89
2.2.2.1.1.4.2. {-sA gerek} 90
2.2.2.1.1.5. Şimdiki Zaman Eki: {-(X)r; -yor} 90
2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri 91
2.2.2.1.2.1. İstek Kipi: {-(y)A} 91
2.2.2.1.2.2. Gereklilik Kipi 91
2.2.2.1.2.3. Şart Kipi Eki: {-sA} 92
2.2.2.1.2.4. Emir Kipi Ekleri 92
2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri 93
2.2.2.1.3.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri 93
2.2.2.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m} 93
2.2.2.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+sIn, +sIŋ} 94
2.2.2.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø} 94
2.2.2.1.3.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+Uz, +vUz} 94
2.2.2.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+sIz} 95
2.2.2.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+lAr} 95
2.2.2.1.3.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri 96
2.2.2.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m} 96
2.2.2.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+ŋ} 96
2.2.2.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø} 97
2.2.2.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+K} 97
2.2.2.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ŋUz} 97
2.2.2.1.3.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+lAr} 98
2.2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri 98
2.2.2.1.3.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+AyIn, +AyIm} 98
2.2.2.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+Ø} 99
2.2.2.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+sUn} 99

2.2.2.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+AlUm} 100
2.2.2.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ŋ, +Uŋ} 100
2.2.2.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+sUnlAr} 100
2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri 100
2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri 101
2.2.2.2.1.1. Çatı Ekleri 101
2.2.2.2.1.1.1. Ettirgen Çatı 101
2.2.2.2.1.1.1.1. {-(I)t-} 101
2.2.2.2.1.1.1.2. {-dUr-} 101
2.2.2.2.1.1.2. Oldurganlık 101
2.2.2.2.1.1.2.1. {-(I)t-} 101
2.2.2.2.1.1.2.2. {-dUr-} 102
2.2.2.2.1.1.2.3. {-Ur-} 102
2.2.2.2.1.1.2.4. {-Ar-} 103
2.2.2.2.1.1.3. Edilgenlik 103
2.2.2.2.1.1.3.1. {-(X)l-} 103
2.2.2.2.1.1.3.2. {-(X)n-} 103
2.2.2.2.1.1.4. Dönüşlülük 104
2.2.2.2.1.1.4.1. {-(X)n-} 104
2.2.2.2.1.1.4.2. {-(X)l-} 104
2.2.2.2.1.1.5. İşteşlik: {-(X)ş-} 105
2.2.2.2.1.1.6. {-der-} 105
2.2.2.2.1.1.7. {- gür-} 105
2.2.2.2.1.1.8. Fiillerde Olumsuzluk 105
2.2.2.2.1.1.8.1. {-mA-} 105
2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri 106
2.2.2.2.2.1. {+A-} 106
2.2.2.2.2.2. {+(A)r-} 106
2.2.2.2.2.3. {+lA-} 107
2.2.2.2.2.4. {+Al-} 107
2.2.2.2.2.5. {+da-} 107
2.2.2.2.2.6. {+et-} 107

2.2.2.2.2.7. {+re-} 108
2.2.2.2.2.8. {+te-} 108
2.2.2.2.2.9. {+ter-} 108
2.2.2.2.2.10. {+lan-} 108
2.2.2.3. Birleşik Fiiller 109
2.2.2.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller 109
2.2.2.3.1.1. bul- 109
2.2.2.3.1.2. ėt- 109
2.2.2.3.1.3. eyle- 110
2.2.2.3.1.4. ol- 110
2.2.2.3.1.5. ḳal- 111
2.2.2.3.1.6. ḳıl- 111
2.2.2.3.1.7. vėr- 111
2.2.2.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller 112
2.2.2.3.2.1. Yeterlilik 112
2.2.2.3.2.2. Tezlik 112
2.2.2.3.2.3. Süreklilik 113
2.2.3. Cevher Fiili 113
2.2.3.1. Birleşik Çekimler 113
2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi 114
2.2.3.1.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 114
2.2.3.1.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi 114
2.2.3.1.2. Şart Çekimi 114
2.2.3.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı 114
2.2.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı 115
2.2.4. Fiilimsiler 115
2.2.4.1. İsim-Fiiller 115
2.2.4.1.1. {-mAK} 115
2.2.4.1.2. {-mA} 116
2.2.4.1.3. {-Iş} 116
2.2.4.2. Sıfat-Fiiller 116
2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri 116

2.2.4.2.1.1. {-mIş} **116**
2.2.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili **117**
2.2.4.2.2.1. {-dUK} **117**
2.2.4.2.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili **117**
2.2.4.2.3.1. {-(y)AcAK} **117**
2.2.4.2.4. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri **118**
2.2.4.2.4.1. {-(y)An} **118**
2.2.4.2.4.2. {-mAz} **118**
2.2.4.2.4.3. {-Ur} **118**
2.2.4.3. Zarf-Fiiller **118**
2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri **118**
2.2.4.3.1.1. {-(y)IcAK} **118**
2.2.4.3.1.2. {-(y)IncA} **119**
2.2.4.3.1.3. {-mAdIn} **119**
2.2.4.3.1.4. {-dUKdA} **119**
2.2.4.3.1.5. {-dUKdAn} **120**
2.2.4.3.1.6. {-mAzdAn} **120**
2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri **121**
2.2.4.3.2.1. {-ken} **121**
2.2.4.3.2.2. {-dUkçA} **121**
2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili **121**
2.2.4.3.3.1. {-(y)Up} **121**
2.2.5. Sıfatlar **122**
2.2.5.1. Niteleme Sıfatları **122**
2.2.5.2. Belirtme Sıfatları **122**
2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları **122**
2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları **123**
2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları **123**
2.2.5.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları **123**
2.2.5.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları **124**
2.2.5.2.3. Soru Sıfatları **124**
2.2.5.2.3.1. ne **124**

2.2.5.2.3.2. ḳanġı 124
2.2.5.2.3.3. nėce 125
2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları 125
2.2.5.2.4.1. bir 125
2.2.5.2.4.2. baʿżı 125
2.2.5.2.4.3. her 126
2.2.5.2.4.4. çoḳ 126
2.2.5.2.4.5. birḳaç 126
2.2.5.2.4.6. cümle 127
2.2.6. Zarflar 127
2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları 127
2.2.6.1.1. yoḳaru 127
2.2.6.1.2. aşaġa 128
2.2.6.1.3. içerü 128
2.2.6.1.4. ḳarşu 128
2.2.6.2. Zaman Zarfları 129
2.2.6.2.1. ėmdi, şimdi 129
2.2.6.2.2. gėce 129
2.2.6.2.3. gündüz 130
2.2.6.2.4. gėç 130
2.2.6.2.5. bugün 130
2.2.6.2.6. dāyimā 130
2.2.6.2.7. dün 130
2.2.6.2.8. ėrte 131
2.2.6.2.9. ḥālā 131
2.2.6.2.10. yarın 131
2.2.6.3. Azlık-Çokluk Zarfları 131
2.2.6.3.1. çoḳ 132
2.2.6.3.2. az 132
2.2.6.3.3. biraz 132
2.2.6.3.4. eksük 133
2.2.6.3.5. hīç 133

2.2.6.4. Nitelik Zarfları ... 133
2.2.6.4.1. ayru ... 133
2.2.6.4.2. ḫōş ... 133
2.2.6.4.3. şöyle ... 134
2.2.6.4.4. tėz ... 134
2.2.6.4.5. yalŋuz, yalıŋuz ... 134
2.2.7. Zamirler ... 135
2.2.7.1. Şahıs Zamirleri ... 135
2.2.7.1.1. Teklik 1. Şahıs Zamiri: ben ... 135
2.2.7.1.2. Teklik 2. Şahıs Zamiri: sen ... 135
2.2.7.1.3. Teklik 3. Şahıs Zamiri: ol, (ekleşmede) a(+n) ... 136
2.2.7.1.4. Çokluk 1. Şahıs Zamiri: biz ... 136
2.2.7.1.5. Çokluk 2. Şahıs Zamiri: siz ... 137
2.2.7.1.6. Çokluk 3. Şahıs Zamiri: anlar ... 137
2.2.7.2. İşaret Zamirleri ... 137
2.2.7.2.1. bu, bunlar ... 137
2.2.7.2.2. a (ol zamirinin ekleşmedeki hâli), anlar ... 138
2.2.7.2.3. ol ... 138
2.2.7.2.4. şol (<şu+ol) ... 139
2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri ... 139
2.2.7.3.1. kimse ... 139
2.2.7.3.2. biri, birisi, her biri ... 140
2.2.7.3.3. cümle ... 140
2.2.7.4. Dönüşlülük Zamiri "kendü" ... 140
2.2.7.5. Soru Zamirleri ... 141
2.2.7.5.1. kim ... 141
2.2.7.5.2. ne ... 141
2.2.7.5.3. mı/mi ... 142
2.2.8. Edatlar ... 142
2.2.8.1. Çekim Edatları ... 143
2.2.8.1.1. Sebep Edatları ... 143
2.2.8.1.1.1. içün ... 143

2.2.8.1.1.2. üzre 143
2.2.8.1.1.3. ötüri, ötri 144
2.2.8.1.1.4. dėyü 144
2.2.8.1.2. Vasıta Edatları 145
2.2.8.1.2.1. ile 145
2.2.8.1.3. Benzerlik Edatları 145
2.2.8.1.3.1. gibi 145
2.2.8.1.4. Başkalık Edatları 146
2.2.8.1.4.1. başḳa 146
2.2.8.1.4.2. ġayrı 146
2.2.8.1.5. Hâl Edatları 146
2.2.8.1.5.1. göre 146
2.2.8.1.6. Miktar Edatları 147
2.2.8.1.6.1. ḳadar 147
2.2.8.1.7. Zaman Edatları 147
2.2.8.1.7.1. evvel 147
2.2.8.1.7.2. ṣoŋra 148
2.2.8.1.8. Yer-Yön Edatları 148
2.2.8.1.8.1. degin 148
2.2.8.1.8.2. dek 148
2.2.8.1.8.3. ḳarşu 149
2.2.8.1.8.4. içerü 149
2.2.8.2. Bağlama Edatları (Bağlaçlar) 149
2.2.8.2.1. Sıralama Bağlaçları 150
2.2.8.2.1.1. ve 150
2.2.8.2.1.2. daḫı 150
2.2.8.2.1.3. ile 151
2.2.8.2.2. Denkleştirme Bağlaçları 151
2.2.8.2.2.1. yā 151
2.2.8.2.2.2. yāḫūd, veyāḫūd 152
2.2.8.2.2.3. veyā 152
2.2.8.2.3. Karşılaştırma Bağlaçları 153

2.2.8.2.3.1. hem…hem 153
2.2.8.2.3.2. ne…ne 153
2.2.8.2.4. Pekiştirme Bağlaçları 153
2.2.8.2.4.1. daḫı 153
2.2.8.2.4.2. bile 154
2.2.8.2.5. Cümle Başı Bağlaçları 154
2.2.8.2.5.1. ancaḳ 154
2.2.8.2.5.2. ammā 155
2.2.8.2.5.3. eger 155
2.2.8.2.5.4. meger 156
2.2.8.2.5.5. ḥattā 156
2.2.8.2.5.6. çünki 156
2.2.8.2.5.7. ki 157
2.2.8.2.5.8. kim 157
2.2.8.2.5.9. tā ki 158
2.2.8.2.5.10. vaḳtā ki 158
2.2.8.3. Ünlemler 159
2.2.8.3.1. Seslenme Ünlemleri 159
2.2.8.3.1.1. ėy 159
2.2.8.3.1.2. hey 159
2.2.8.3.2. Gösterme Ünlemleri 160
2.2.8.3.2.1. işte 160
2.2.8.3.3. Soru Ünlemleri 160
2.2.8.3.3.1. ʿacabā 160

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN 161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN 220
A 220
B 256
C 287
Ç 293

D **299**
E **320**
F **363**
G **371**
H **394**
I **422**
İ **424**
K **445**
L **482**
M **485**
N **524**
O **533**
Ö **553**
P **557**
R **562**
S **569**
Ş **596**
T **604**
U **626**
Ü **632**
V **635**
Y **647**
Z **664**
SONUÇ **674**
KAYNAKÇA **680**
EKLER **684**

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a)
(Dil İncelemesi-Metin-Dizin)
Bahtınur ÖZMEN
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
2024, 684 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA (Danışman)
Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK (Üye)

Bu çalışmada Kâtip Çelebi'ye (1017/1609-1067/1657) ait olduğu düşünülen esasen bir ahlâk ve siyaset kitabı olan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı tercüme eserin neşri yapılmış ve dil özellikleri incelenmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça tercümesinden Anadolu Türkçesine çevrilerek oluşturulmuş eserin nüshası incelenerek bir yüksek lisans tezi çalışması yapılmıştır. Çalışma; imla özellikleri, dil incelemesi, metin ve dizin-sözlük olmak üzere dört bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında, hikâyecilik ve tercüme geleneği, eserin kaleme alındığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi, dönemin çeviri eserlerinde Arapça ve Farsçanın yeri ile Anadolu ve Klasik Osmanlı Türkçesi üzerinde bıraktığı etkiler hakkında bilgi verilmiştir. Devamında eserin nüsha tavsifi yapılarak kim tarafından kaleme alındığı, kime ithaf edildiği ve ne zaman istinsah edildiğine değinilmiştir. Daha sonra esas kitabın genel hatları üzerinde durularak geçmişten bu güne kadar yapılan diğer çevirileri ve nüshalarına yer verilmiştir. İnceleme bölümünde, sözcüklerin imla, ses ve şekil özelikleri metinden örneklerle gösterilmiştir. Metin bölümünde, eser transkribe edilmiştir ve son olarak dizin bölümünde metnin sözlüğü oluşturularak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Osmanlı Türkçesi, Tercüme-i Envâr-ı Süheylî, metin neşri, dil incelemesi

ABSTRACT

MS. Thesis

TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ-İ KÂTİP ÇELEBİ (1b-53a)

(Linguistic Analysis-Text-Index)

Bahtınur ÖZMEN

Advisor: Assos. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA

2024, 684 pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Uğur UZUNKAYA (Consultant)
Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU (Member)
Assist. Prof. Dr. M. Raşit ÖZTÜRK (Member)

In this study, the translation work titled *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi*, which is thought to belong to Katip Çelebi (1017/1609-1067/1657), which is essentially a book of ethics and politics, was published and its linguistic features were examined. A master's thesis was prepared by examining the copy of the work, which was created by translating it from the Arabic translation of İbnü'l-Mukaffa into Anatolian Turkish. The study consists of four sections: spelling features, language analysis, text and index-dictionary. In the introduction, information is given about the tradition of storytelling and translation, the Classical Ottoman Turkish period in which the work was written, the place of Arabic and Persian in the translated works of the period and the effects it left on Anatolian and Classical Ottoman Turkish. In the continuation, the copy of the work is described, and it is mentioned who wrote it, to whom it was dedicated and when it was copied. Then, the general outline of the main book was emphasized and other translations and copies made from the past to the present were included. In the review section, the spelling, sound and shape features of the words were shown with examples from the text. In the text section, the work was transcribed and finally, the study was completed by creating a dictionary of the text in the index section.

Keywords: Classical Ottoman Turkish, Tercüme-i Envâr-ı Süheylî, text edition, linguistic analysis

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Eserde Geçen Yapım Ekleri Ve Fiillerin Yüzdelik Oranları **678**

Grafik 2: Eserde Geçen Yabancı Kökenli Sözcüklerin Dağılımı **679**

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

a.g.t. : Adı geçen tez

Ar. : Arapça

AYS : Altun Yaruk Sudur

B : Batı

BK D : Bilge Kaġan Doğu Yüzü

BK G : Bilge Kaġan Güney Yüzü

BK K : Bilge Kaġan Kuzey Yüzü

bk. : bakınız

c. : cilt

çev. : Çeviren

D : Doğu

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

DLT : Divânu Lugâti't-Türk

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

ET : Eski Türkçe

Far. : Farsça

G : Güney

HS : Hüsrev ü Şirin

IrkB : Irk Bitig

K : Kuzey

KB : Kutadgu Bilig

KÇ : Küli Çor

KT : Karahanlı Türkçesi

KT D : Kül Tėgin Doğu Yüzü

KT G : Kül Tėgin Güney Yüzü

KT K : Kül Tėgin Kuzey Yüzü

O : Ongi Yazıtı

OT : Orhon Türkçesi

s. : sayfa

S: Sayı

T. : Türkçe

To. : Tunyukuk

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV: Türk Diyanet Vakfı

UT : Uygur Türkçesi

vb. : ve benzerleri

vd. : ve diğerleri

vs. : vesaire

Yun. : Yunanca

[…] : Köşeli ayraç yazmada yer alan sözcüğün yazılmayan kısımlarını gösterir.

< : Başka bir dilden alıntılanan sözcüğün orijinal biçimini ifade eder.

→ : Çalışmanın dizin bölümünde yer alan sözcükler arası çapraz göndermeleri ifade eder.

Ø : Ekin olmadığını ifade eder.

A : Düz-geniş ünlülere işaret eder.

I : Düz-dar ünlülere işaret eder.

U : Dar-yuvarlak ünlülere işaret eder.

X : Düz, yuvarlak, geniş ve dar olan dört ünlüye işaret eder.

ÖN SÖZ

Türkler, coğrafi konumları itibarıyla farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olmuş ve bunu gerek dil gerek kaleme aldıkları eserler üzerinde göstermişlerdir. Bu etkileşimin bir parçası olarak farklı kaynaklardan tercüme eserler oluşturmuşlardır. Daha çok Arapça ve Farsçadan yapılan tercüme eserler Eski Anadolu Türkçesi (13-15. yüzyıl) ve onun sonraki devresi olan Klasik Osmanlı Türkçesi (16-19. yüzyıl) döneminde yerini almıştır. Oğuzcanın en eski şekli olan ve Türk dili tarihi açısından büyük önem taşıyan Eski Anadolu Türkçesi dönemi aynı zamanda Batı Türkçesinin kuruluş evresini oluşturan ve Anadolu'da gelişen yazı dilidir. Moğol akınlarıyla beraber Anadolu'ya gelen Türkmen ve Oğuz boyları arasında yaygın hâle gelen Türkçe o dönemlerden itibaren edebî bir dil olmuştur. Bu ilerleme 13. yüzyılda Beylikler döneminde gelişimini sürdürerek Türk edebiyatına kıymetli eserler katmıştır. Bu eksende Türk dilinde sayısız telif ve tercüme eser kaleme alınmıştır.

Anadolu Türkçesi ile kaleme alınan tercüme eserler arasında yerini alan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* gerek çeviri muhiti gerekse yazı dili ve muhtevası itibarıyla önemli özellikler barındırmaktadır. 17. yüzyıl çevresinde kaleme alındığı düşünülen eser geniş bir tercüme haritasına sahiptir. Miladi 300 yılına dayanan tarihî geçmişi ile pek çok dilde çeviriye kaynak olmuş bir eserdir. Anadolu sahasına bakıldığında 14. yüzyılda Kul Mesûd'un kaleme aldığı Farsça metinden çevrilen *Kelîle ve Dimne* tercümesi ilk çeviri örneklerindendir. Türk diline kazandırılmış bu ilk çeviri sonraki süreçte bir kaynak niteliğinde yerini başka kıymetli tercüme eserlere bırakmıştır. Düşünce ve kültür birikimimize katkı sağlaması bakımından çeviri eserlerin edebiyatımızdaki yeri önemlidir.

Söz konusu tez çalışmasında incelenen *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı eser, yazmanın giriş kısmında yer alan ibareye göre Kâtip Çelebi tarafından 17. yüzyılda Anadolu sahasında kaleme alınmıştır. Siyaset ve ahlâk gibi konular üzerinde durulan eser ders verici nitelikte hikâyeleri ile fabl türü bir anlatıdır. İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça versiyonundan tercüme edilen eser asıl metne ve çerçeve hikâyeye bağlı kalınarak yer yer harekeli olarak düz nesih yazı ile kaleme alınmıştır. Tercümenin bu nüshası, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 369 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunup 105 yapraktan oluşmaktadır. Çalışmada 1b-53a varakları arasındaki kısım

incelenmiştir. Nüshada yaldız zeminli serlevhada "*Tercüme-i Envâr-ı Süheylî Kâtip Çelebi*" yazısı bizi karşılamaktadır. Tercüme eserin Kâtip Çelebi'ye ait olduğu düşünülen tek nüshası bulunmaktadır. Fakat esas adı *Kelîle ve Dimne* olan eserin farklı dönemlerde bazı yazarlara ait başka tercüme ve nüshaları da bulunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinin (13-15. yüzyıl) yazı dilinde dönem itibarıyla hem Eski Türkçeden (Uygur-Karahanlı) hem de Arap-Fars geleneğinden beslendiği mevcut eserlerde görülmektedir. İki ayrı yazı geleneğinin etkisiyle eklerin ses düzenine bakıldığında tutarsızlıklar görülmekte ve düzenli bir imla birliği bulunmamaktadır. Bu mevzu pek çok çalışmaya konu olmuştur. Fakat yıllar içerisinde özellikle Klasik Osmanlı Türkçesinin (16-19. yüzyıl), son dönem metinlerinde bu karışıklık giderilmeye ve ses bilgisi net biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasında ele aldığımız metinde de bu ikili kullanımlar oldukça yaygındır. Harekeli ve harekesiz yazılmış aynı iki sözcüğün farklı biçimlerde yazıldığı da görülmektedir. Çalışmada bu duruma dikkat çekmek istenmiştir.

Bu çalışma Klasik Türk edebiyatındaki tercüme geleneğinin bir halkasını oluşturan söz konusu eseri genel itibarıyla inceleyerek genel hatlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Arap harfli metnin Türkçe okunuşu, imla özellikleri, dil özellikleri, sözcüklerin anlamı ve dizini ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Nüshanın mukaddime kısmında çokça Arapça ve Farsça terkibe yer verildiğinden bu kısımlar transkribe edilmemiş, olduğu hâliyle alınmıştır. Tez, bir dil çalışması olduğundan hikâyelerin içerik kısmına değinilmemiştir. Fakat orijinal metin esas alınarak metinde kesin biçimde belirtilmese de bab başlıklarına ve hikâye isimlerine yer verilmiştir.

Tez, dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, imla özellikleri incelenmiştir. Metinde birçok yerde yazım özellikleri tutarsızlık göstermektedir. Bu sebeple Arap harfli metin esas alınarak örneklemeler yapılmıştır. İkinci bölüm, dil incelemesinden oluşmaktadır. Bu kısımda ses ve şekil özelliklerine metinden örnekler gösterilerek yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, metnin yazı çevirimi transkripsiyon alfabesi kullanılarak yapılmıştır. Metin içerisinde noktalama işaretleri ve büyük harf kullanımına yer verilmemiştir. Dördüncü bölümde, metnin sözlük ve dizin kısmına yer verilmiştir. Metin zengin bir Türkçe kelime hazinesine sahiptir. Bu bölümün oluşturulmasında Prof. Dr. Ceval KAYA tarafından hazırlanan *Cibakaya 2.3* programı kullanılmıştır ve madde başlarında düzeltmeler yapılarak kelimeler alfabetik olarak sıralanmıştır. Birbiriyle ilgili

madde başlarını göstermek için çapraz gönderme yapılmıştır. Sözcüklerin anlamlarına yer verirken yabancı kökenli sözcükler belirtilmiştir. Bazı noktalarda Arapça ve Farsça terkiplerin teknik anlamlarını korumak açısından bu terkipler mevcut hâlleriyle madde başı olarak gösterilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalı sözcükler ise metinde geçtiği hâliyle örneklendirilip anlamlandırılmıştır. Bu hâliyle dizin basit bir zeminde oluşturulmuş sözlük hüviyetinde amacına hizmet etmektedir. Eserin son kısmında yer verilen kaynakçada atıf yapılan eserlere yer verilmiştir. Bunu yanı sıra metin, imla ve dil inceleme kısımlarında başvurulan Arapça, Farsça, Türkçe sözlükler, etimoloji ve dil bilgisi kitapları gibi doğrudan atıf yapılmayan eserler de gösterilmiştir.

Tez çalışmam boyunca; tez konusunun belirlenmesinde, hazırlanmasında ve tamamlanmasında bana destek olan, öğrenimim boyunca bana kattığı engin bilgi ve birikimiyle her zaman yol gösteren, kendisine ne zaman danışsam kıymetli zamanını ayırıp sorularımı yanıtlayan, her türlü kaynak erişimini sağlayan ve hiçbir zaman güler yüzünü ve samimiyetini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA'ya; bu yola çıkmamda benden desteğini esirgemeyen ve beni teşvik eden hocam Dr. Öğr. Üyesi M. Raşit ÖZTÜRK'e içtenlikle teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu akademik serüvenim boyunca sürekli iletişim hâlinde olduğumuz hem sınıf hem de çalışma arkadaşım olan değerli dostum Kübra ÖZEN'e ve her zaman olduğu gibi tez yazım sürecinde de yanımda olan, bana güvenen ve maddi manevi destek olan aileme müteşekkirim.

Bahtınur ÖZMEN

Erzurum-2024

GİRİŞ

Hikâye, masal ve öykülemeye dayalı eserler insanlığın varlığından bu yana süregelmiş yazı türleridir. Tarihin eski dönemlerinden beri insanlar hikâyeleri nesilden nesile sözlü ve yazılı olarak aktarmışlardır. Bir gelenek hâline gelen bu kültürel oluşum en eski anlatma sanatlarından birisidir. İnsanlar kimi zaman kayda değer gördükleri olayları hikâyeleştirmiş kimi zaman da olay ve muhteva üzerinde çıkarımlarda bulunmak amacıyla kurgusal türlere yönelmiştir. Yine bu yazı türünden meydana gelmiş Latince kökenli olan fabl türü de aynı ortak paydada buluşmaktadır. Fabl, sonunda öğüt verme amacı taşıyan düşündürücü öykülerden oluşmaktadır. Ayırt edici özelliği ise kahramanlarını hayvanlardan seçerek onlara insana ait özellikler yükleyerek konuşturuyor olmasıdır. Bu türün en güzel örneklerinden birini Sanskritçe yazılmış *Kelîle ve Dimne* kitabı oluşturmaktadır. Miladi 300 yılına dayanan eser günümüze kadar ulaşmıştır. Eser üzerinde birçok araştırma yapılmış ve pek çok dile tercüme edilmiştir.

Tercüme geleneği, tarih boyunca toplumların birbirleriyle ilişki kurmalarında, birbirlerini tanımalarında, ilim ve fikir alışverişinde bulunmalarında önemli bir rol oynamıştır. İlk olarak MÖ 300'lü yıllarda başlayan tercüme hareketi günümüze kadar aktif biçimde devam etmiştir. Özellikle Müslüman, Hint, İran ve Arap ülkeleri arasındaki etkileşimlerle birçok eser tercüme edilerek farklı dil ve kültürlere kazandırılmıştır. Eski zamanlardan beri insanlar çeviriler sayesinde farklı din, kültür ve milletler arasında iletişim kurabilmişlerdir. Sınırları aşarak bilimsel, sanatsal ve sosyal alanda ortak paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bunun en güzel örneklerinden birini Sanskritçe *Kelîle ve Dimne* kitabı oluşturmaktadır. Eserin Pehlevîce, Süryanice, Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere birçok dile tercümesi yapılmıştır.

Türkiye Türkçesinin tarihî şekli olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde de tercüme geleneği kendini göstermiştir. Eski Anadolu Türkçesinin evresi olan Beylikler döneminde Türkçenin Anadolu'da gelişmeye başladığı görülmüştür. Bu dönemde devlet adamlarının himayesinde bilim, sanat ve edebiyat alanında gelişmeler kaydedilmiştir. Bilim ve sanat insanları Türkçe eserler yazmaya yönelik teşvik edilmiştir. Bu eksende telif ve tercüme eserler yazılmaya başlanmıştır. Özellikle Arapça ve Farsçadan tercümeler yapılmıştır. Bu doğrultuda kaleme alınan Türkçe eser sayısındaki artış Türkçenin Arapça ve Farsça karşısında güç kazandığını göstermiştir. Arapça ve Farsçanın etkisinden çıkmak istenildiğinden Osmanlı

şairleri kendi özgün metinlerini üretmeye başlamışlardır. 16. yüzyıldan itibaren Türk şair ve yazarlar Fars edebiyatını taklit etmeden Türkçe telif eserler oluşturmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda elbette tercüme eserler de verilmiştir. Bu tercümelerin en önemli özellikleri neredeyse tamamının Arapça ve Farsçadan tercüme edilmiş olmasıdır. Mütercimler, tercüme ettikleri eserlerin asıl çerçevesine bağlı kalmakla birlikte Türk dilinde bir karşılığının bulunmasının daha çok getirisi olacağına inanmışlardır.

Dönemin en belirgin özelliklerinden biri sade bir dile sahip olmasıdır. Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanımında azalma olmuş ve kullanılan yabancı kökenli sözcükler halkın anlayabileceği sözcükler olmuştur. Nesir dilinin nazım dilinden daha sade ve anlaşılır olmasının sebebi nesir dilinde sanatsal ve edebî gaye olmayışıdır. Bu sebeple nesir dilinde kurulan cümleler Türkçe cümle yapısına uygundur. Tercüme eserlere bakıldığında ise asıl metne bağlı kalma amacıyla cümlelerde bozulmalar meydana gelmiştir. Bu yüzden cümleler arası geçişi sağlamak için ki'li cümlelere başvurulmuştur.

Tarihî gelişimine bakıldığında Türk dilinin kendi söz ve kavram alanının gelişmesi edebiyat dilinin Türkçe olmasında önemli rol oynamıştır. Yabancı sözcük ve kavram kullanımı bırakılarak yerli ögeler ön planda tutulmuştur. Yüzyıllardır süregelen Arapça ve Farsçanın gerek nazım gerek nesir türünde ağır, mecazlı, metaforlu, tamlamalı ve sanatlı dili yerini sade ve anlaşılır Türkçeye bırakmıştır. Bu tutum dönem şairlerinin bundan sonraki yıllarda da kaleme aldıkları eserlerde görülen önemli bir ölçüttür. Her ne kadar böyle bir tutum sergilense de dilde yer edinmiş bazı yabancı kökenli sözcüklerin varlığından söz etmek mümkündür.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde konuşma dilinden yazı diline geçişle ve Oğuz Türkçesinin etkisiyle birlikte yeni ek ve şekiller ortaya çıkmıştır. Bu ek ve şekiller dilin yapısına yenilik katmıştır. İlaveten harekeli yazı sisteminin kullanıldığı Arap-Fars yazı geleneği kullanılmasının yanı sıra eski Türk imla biçimi de yazınlarda varlığını sürdürmüştür. Tez çalışmasında incelenen metnin yazıldığı dönem olan Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi de Eski Anadolu Türkçesi döneminin devamı niteliğindedir. Fakat dil özellikleri bakımından bazı farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda incelediğimiz *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eser 17. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi özellikleri taşıyarak Eski Anadolu Türkçesinin imla, ses ve şekil özelliklerini de barındırmaktadır.

A. ARAŞTIRMA HAKKINDA

A.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tezin konusunu Sanskritçeye dayanan ve bilinen ilk çevirisinin Pers kralı Hüsrev Anuşirvan (531-597) zamanında Pehlevî diline yapılmış *Kelîle ve Dimne* kitabının 17. yüzyıl Osmanlı ilim ve kültür hayatında önemli yer edinmiş Kâtip Çelebi'ye (1017/Şubat 1609-1067/1057) nispet edilen ve İbnü'l-Mukaffâ'nın Arapça versiyonundan tercüme edildiği anlaşılan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eser oluşturmaktadır. Nitekim bu tercümeyi Alaaddin Ali Çelebi'nin Hüseyin Vâiz Kâşifî'ye ait olan Farsça *Envâr-ı Süheylî*'yi esas alarak Türkçeye çevirdiği *Hümâyûnnâme* ile karıştırmamak gerekir.

Eserin temel çerçevesini ahlâk ve siyaset konuları oluşturmaktadır. Fabl türünün en önemli eserlerinden olması onu masal ve hikâyecilikte farklı kılmaktadır. Anlatımda masalların kahramanları hayvanlardan seçilmiş ve her biri insan karakteri üzerinden sembolize edilmiştir. Hükümdarın devlet yönetiminde, yöneticilik rolünde ve halkla olan ilişkilerinde nasıl davranması gerektiği vurgulanmaktadır. Hükümdarlara hikmet öğretmek amacıyla yazılan kitap içinde güzel ve kıymetli sözler barındırmaktadır. Bu özelliği ile eser eğitici ve öğüt verici mahiyettedir. Öyle ki eser zaman içerisinde sadece hükümdarlara değil toplumun birçok kesimine hitap eder olmuştur. Eserin iki temel kahramanı olan iki çakal kardeş Sanskrit dilindeki karşılığıyla Karataka ve Damanaka, Pehlevi dilindeki karşılığıyla Kelileg ve Demneg asıl kitaba ismini vermiştir. Araştırmaya konu olan bu eserin Kâtip Çelebi'ye ait olan mevcut Arapça nüshası Türkçeye transkribe edilmiş, dil incelemesi yapılmış ve sözlük-dizini oluşturulmuştur.

A.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış tercüme eserin Kâtip Çelebi'ye atfedilen bu nüshası üzerinden 17. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesinin ses ve şekil özellikleri ile dilsel veriler ışığında dönemin söz varlığına dair edinimleri göstermektir. Bu doğrultuda tercüme geleneğinin bir ürünü olan yapıtın önceki dönemlerde verilen diğer tercümelerine ilaveten daha önce çalışılmamış olan bu nüsha üzerinde bir literatür çalışması ortaya koymak amaçlanmıştır.

A.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmaya konu olan *Kelîle ve Dimne* kitabı, günümüze kadar dünya çapında Pehlevî dili (Farsça), Süryanî dili, Arapça, Türkçe, Almanca, Latince, Yunanca, Fransızca ve İngilizce gibi farklı dillere tercüme edilmiş köklü bir eser olması ve Türk edebiyatında da birçok tercümesi yer alması sebebiyle geniş kitlelere ulaşmış evrensel olma yolunda ilerlemiş kıymetli bir eserdir. Üzerinde çalışılan *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* nüshasının Türkçeye çevrilmesine kaynaklık eden İbnü'l-Mukaffa'nın eseri Süryaniceden Arapçaya tercüme etmesiyle ilk defa Arap edebiyatında fabl türü hikâye tarzını kazandırmış olması eseri önemli kılan bir noktadır. Öyle ki *Kelîle ve Dimne*'nin Doğu ve Batı'da izlerini görmek mümkündür. Mevlana'nın Mesnevi'deki hikâyelerinde ve 17. yy. Fransız şair La Fontaine'in fabllarındaki pek çok konuda hayvanların karakteristik özelliklerini ve eserin ahlâki temasını görmek mümkündür. Konu bağlamında eser hikâyecilik geleneğine yeni bir soluk getiren fabl türü anlatım ile sadece hükümdarlara değil toplumun birçok kesimine hitap etmesiyle geniş kitlelere ulaşmıştır. Tüm bu özellikler göz önüne alındığında Anadolu Türkçesine kazandırılmış olan söz konusu eser; anlaşılır anlatımı, kelime kadrosu, fonetik ve morfolojik unsurları, şekil ve söz yapımı incelenerek yapılan diğer çalışmalara ek olarak okuyucusuna örnek teşkil edecek bir çalışma olmuştur. Örneklerini gördüğümüz bu denli kıymetli eser, daha önce incelenmemiş olan Kâtip Çelebi'ye nispet edilen bu nüsha üzerinde tez çalışması yapılarak Türk dili dünyasına sunulmaya çalışılmıştır.

B. ESER HAKKINDA

B.1. KÂTİP ÇELEBİ[1] HAKKINDA

Kâtip Çelebi Zilkade 1017/Şubat 1609'da İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa, babasının adı Abdullah'tır. Dîvân kâtipleri arasında Hacı Halife olarak ulema arasında ise Kâtip Çelebi olarak tanınmıştır. Enderun'da yetişen babası ilme olan ilgisiyle devrin âlim ve şeyhlerinin meclislerine katılmıştır. Kâtip Çelebi beş yaşındayken İsa Halife Kırîmî'den ilk dinî bilgilerini almıştır ve devamında Kurʾan'ı kısmi olarak ezberlemiştir. İlerleyen zamanda İlyas Hoca'dan dil bilgisi eğitimi, Böğrü Ahmed Çelebi'den de yazı dersleri almıştır. On dört yaşında iken babasının yanında başmuhasebe kalemine bağlı Anadolu Muhasebesi Kalemine

[1] (bk.) Orhan Şaik Gökyay, "Kâtib Çelebi", c. XXV, TDVİA, **Diyanet Vakfı Neşriyatı,** Ankara, 2022, s. 36-40.

şakirt olarak girerek burada hesap kaideleri ve siyakat yazısı ile divan rakamlarını öğrenmiştir. Babası ile birlikte 1035'te (1626) Bağdat seferlerine katılarak savaşın bütün safhalarına şahit olmuştur. Musul'a geldiklerinde ise babasını ve amcasını kaybetmiştir. Bir süre Diyarbakır'da kaldıktan sonra Mehmed Halife tarafından Süvari Mukabelesi Kalemi'ne tayin edilmiştir. 1037 (1628) senesinde Erzurum muhasarasında bulunmuştur. İstanbul'a döndüğünde tesirli hitabet gücü ve düzgün ifadeye sahip olan Kadızade Mehmed Efendi'nin derslerine devam ederek etkisinde kalmıştır.

1039'da (1630) Hamedan ve Bağdat seferlerine katılarak burada uğradıkları ve zaptettikleri Bîsütun, Gülanber Kalesi, Hemedan, Hasanabad gibi şehirler hakkında gözlemlerine *Fezleke* ve *Cihannüma* isimli eserlerinde yer vermiştir. Sonrasında İstanbul'a dönen Çelebi tefsir derslerine devam etmiştir. Ordu ile Şark seferi sırasındayken Diyarbakır'da olduğundan buradaki âlimlerle sohbette ve ilmî tartışmalarda bulunmuştur. 1635'te IV. Murad'ın Revan Seferi'nde bulunarak buradaki gözlemlerini eserlerinde genişçe anlatmış ve bundan sonra kendini tamamen ilmî çalışmalara adamıştır. Tüm birikimini kitaplara harcayan Çelebi daha çok kitapla iç içe olma fırsatı bulmuştur.

Kendi oğlu da dahil olmak üzere bazı öğrecilere çeşitli konularda ders veren Çelebi 1645 Girit Seferi dolayısıyla harita yapımıyla da uğraşmıştır. Kâtip Çelebi hastalığı sebebiyle tedavi yöntemleri öğrenmek amacıyla tıp kitapları okumuş ve bunun yanı sıra manevi çareler bulmak için ise esma ve havas kitaplarını incelemiştir. 27 Zilhicce 1067 (6 Ekim 1657) tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Zeyrek Camii civarındaki kabristandadır.

Kâtip Çelebi, çevresi tarafından iyi huylu, hikmet sahibi, hakim meşrepli biri olarak tanınan ve sevilen biri olmuştur. Astronomi, anatomi, fıkıh, felsefe gibi birçok farklı alanda ilimle alakadar olarak kitaplara ilgi duymuş, en çok tarihî ve biyografik kitaplarla meşgul olmuştur. Nitekim *Fezleke* isimli kitabını yazarken yaklaşık 1300 eseri gözden geçirmiştir. Kuvvetli tarih ve coğrafya bilgisi olan Çelebi, tarihî yazılar yazarken tarafsız bir tutum sergilemiştir. Yine *Cihannüma* isimli eserini Batılıların İslam coğrafyacılarından ileri seviyede olduğunu belirterek bunu aşmaya çalışmak amacıyla yazmıştır. Kâinatın hakikatlerini anlamak için ilme önem vermiş ve ilgilendiği farklı ilim dallarını toplumun düzeni ve devamlılığı için bir araç olarak görmüştür. Kaleme aldığı eserlerde üsluptan çok manayı ön plana çıkarmıştır ve öz olanı söylemeye çalışmıştır.

Sürekli yeni fikirler peşinde olan Kâtip Çelebi dönemin meselelerine önem vererek o günün sıkıntılarına çözümler getirmeye çalışmış ve bu sıkıntılara yazılarında yer vermiştir. Coğrafyaya yönelmesi onu yaşadığı döneme şahitlik eden bir düşünür kılmıştır. Astronomi ve hikemi ilimlere yönelerek dönemin bilgi eksikliğine farkındalık oluşturmak için dinî ve fıkhî meselelere de değinmiştir. İlmin önemini her zaman vurgulayarak toplumsal hayatın dirliğinin bozulmaması açısından din ile hayat arasında kuvvetli bir ilişki kurmanın ilimden geçtiğini söylemektedir. Bu yönüyle Kâtip Çelebi ilimde vahdet cihetini benimsemiştir.

Kâtip Çelebi, 17. yüzyıl Osmanlı kültür ve ilim dünyasında önemli bir yer edindiği kadar Batı dünyasında da ilgi ve takdir kazanmıştır. Özellikle *Keşfü'z-Zunûn* adlı eseri Batı'da İslam araştırmaları yapanların başvurduğu bir kaynak olmuştur. Öyle ki eserlerinin bir bölümü Batı dillerine çevrilmiştir. Bugün olduğu gibi edebiyat dünyasında çeşitli dönemlerde Osmanlı'nın ilim anlayışını gösteren yazılar kaleme alınmak istendiğinde Çelebi'nin düşünce dünyasına ve dolayısıyla kıymetli eserlerine başvurulmaktadır.

Kâtip Çelebi'nin eserleri genel itibarıyla şöyledir:

1. *Fezleketü't-Tevârîh*, 2. *Fezleke*, 3. *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, 4. *Takvîmü't-Tevârîh,* 5. *Kanunnâme*, 6. *Târîh-i Frengî Tercümesi*, 7. *Târîh-i Konstantîniyye ve Kayâsire*, 8. *İrşâdü'l-Hıyârâ ilâ Târîhi'l-Yunân ve'r-Rûm ve ve'n-Nasârâ*, 9. *Süllemü'l-Vusûl ilâ Tabakati'l-Fuhûl*, 10. *Cihannümâ,* 11. *Levâmiu'n-nûr fî Zulümâti Atlas Minor*, 12. *İlhâmü'l-Mukaddes min Feyzi'l-Akdes*, 13. *Keşfüz'z-Zunûn*, 14. *Tuhfetü'l-Ahyâr fi'l-Hıkem ve'l-Emsâl ve'l-Eşʿâr,* 15. *Dürer-i Müntesire ve Gurer-i Münteşire*, 16. *Düstûrü'l-Amel*, 17. *Recmü'r-Racîm bi's-sîn ve'l-cîm*, 18. *Beyzâvî Tefsirinin Şerhi,* 19. *Hüsnü'l-Hidâye*, 20. *Câmiʿü'l-Mütûn min Celli'l-Fünûn*, 21. *Mîzânü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak.*

Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde *Kelîle ve Dimne* ile ilgili bilgiler vermiştir. Fakat kendisine ait böyle bir tercümenin olduğu veya ileride böyle bir tercüme kaleme alacağına dair ise net bir bilgi vermemiştir.

B.2. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ'NİN NÜSHALARI

İncelediğimiz *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eserin iki nüshası bulunmaktadır:

Birinci nüsha, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nde YZ A 26 numarada kayıtlı bulunan bir tercümedir. Zehra Toska[2] *Kelîle ve Dimne'*nin tercümeleriyle ilgili bilgi verirken bu tercümeden bahsetmiştir. Tercümenin baştan ve sondan eksik olduğunu ve bu sebeple eserin kime ait olduğu, nerede yazıldığı ve kim tarafından hangi dilden tercüme edildiğine dair bilgiler bulunmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda tercümenin dil özellikleri ve söz varlığını dikkate alarak XV. yüzyıl civarında yazılmış olabileceğini ifade etmiştir.

İkinci nüsha ise bu çalışmada incelediğimiz nüshadır. 2008-2010 yıllarında Günay Kut başkanlığında Millet Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmalarının Kataloglanması projesinde yapılan çalışmada bu tercümenin eksiksiz bir nüshası tespit edilmiştir. Osmanlı döneminde yetişen kıymetli bilim insanlarından biri olan Kâtip Çelebi adına kayıtlı olan tercümenin nüsha tavsifi şu şekildedir:

Nüsha, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 369 numarada kayıtlıdır. Her sayfasında 19 satır bulunup 105 yapraktan oluşmaktadır. Eser nesih yazı ile ve yer yer harekeli biçimde yazılmıştır. 1b-2a'da bulunan yaprakların cetvelleri yaldızlıyken 1b-2a dışındaki yaprakların cetvelleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 1b'de yer alan "*Tercüme-i Envâr-ı Süheylî Kâtip Çelebi*" yazan serlevha yaldız zeminlidir. Üst kısmında ise yaldız zemin üzerinde açık mavi renkli bir mürekkeple çizilen hatâyî motiflerinin yer aldığı tığlı bir mihrâbiyye bulunmaktadır.

Eserin zahriyesindeki mülkiyet kayıtları şu şekildedir:[3]

1a'da 1261/1845-46 tarihli Seyyid Mehmed adına bir mülkiyet kaydı vardır.

1a'da 7 Şevval 1254/ 24 Aralık 1838 tarihli mutasarrıf-ı İskenderiye Mustafa adına bir mülkiyet kaydı vardır ve altında aynı isme ait bir mühür yer almaktadır.

1a'da hulefâ-i Âmidden Alî Rızâ'ya ait bir mülkiyet kaydı vardır ve altında aynı isme ait mühür vardır.

1a'da okunamayan bir mühür ve *Mustafa Sıdkî* yazan başka bir mühür vardır.

---

[2] (bk.) Toska Zehra, **Türk Edebiyatında Kelîle ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1989.

[3] (bk.) Yazar Sadık, **Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Şerh ve Tercüme Geleneği**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011, s. 860.

Zahriyede ilaveten esere dair şu notlar yer almaktadır:

"bu nüsha merhûm u mağfûrun leh Sultân Mehmed Hân … hümâyûnları ile merhûm Kâtip Çelebi tercüme eyledügi Envâr-ı süheylî tercümesidir"

İki kere yazılan bu kaydın yanında şu not yer almaktadır:

"Kelîle ve Dimne'nin Hümâyûn-nâmler gibi Fârisî ve Türkî tercümeleri mevcûd iken Kâtip Çelebi merhûm gibi bu edâda tercümeye tenezzül eylemesini ve sebk-i ʿibârâtında fâzıl-ı müşârün ileyhün (son iki sözcüğün üstü çizilmiş) âşikârdur"

Nüshada Kâtip Çelebi'nin adının zahriyedeki sonradan eklenen kayıtlar dışında iki kısımda geçtiği görülmektedir. İlki 1b'de *"Tercüme-i envâr-ı süheylî-i Kâtib Çelebi"* şeklinde diğeri ise 6a'da *"mütercimü hâzel'l-kitâb el-fakîr Mustafa Halîfe eş-şehîr bi-Kâtib Çelebi"* şeklinde geçmektedir.

Nüsha, Süleyman Habib tarafından 24 Recep 1126/ 5 Ağustos 1714 yılında istinsah edilmiştir.

Mevcut tercümenin üslûp özellikleri, eserin sunulduğu şahsiyet, mütercimin kendisini tanıtırken kullandığı ifadeler, padişahı överken kullandığı ifadeler ve eserin mukaddime bölümünün Kâtip Çelebi'nin diğer eserleriyle kıyaslanması üzerine görülen benzer ifadeler tercümenin Kâtip Çelebi'ye ait olması fikrini kuvvetlendirmektedir. Yine de bu bilgiler dışında hiçbir kaynakta bir *Kelîle ve Dimne* tercümesinin Kâtip Çelebi'ye ait olduğuna dair notlar bulunmadığından kesin biçimde tercümenin Kâtip Çelebi'ye ait olduğu doğrulanamamaktadır.

Tercüme, asıl hikâyenin başladığı bölüm olan 6a'ya kadar devam eden mukaddime ile başlamaktadır. Bu mukaddime asıl hikâye bölümünden farklı biçimde son derece sanatlı bir üslup ile yazılmıştır. Hamdele ve salvelenin yer aldığı bölüm 2b'de sonlanmaktadır. Sonrasında konuya giriş açısından bir takım açıklamalar yer almaktadır. Söz konusu giriş bölümünde hem adil bir padişah olmanın gerekliliği hem de kendisine itaat edilmesinin gerekliliği anlatılmaktadır. Bunun ile beraber İslam dinini ve halkı koruma noktasında hükümdarın yetkinliklerinin ehemmiyetine dair ibareler bulunmaktadır. Mütercim bu bölümde tasvir edilen padişahların olmaması durumunda ortaya çıkacak olumsuzlukları

vurgulamaktır. Mütercim devamında hayvanlar üzerinden hikâyeler anlatarak padişahların nasıl davranması gerektiğini tasnif etmektedir. Bu giriş kısmı 4a'da sonlanmaktadır.

Sonrasında mütercim manzum ve mensur ifadelerle Arapça, Farsça ve Türkçe olmak olmak üzere devrin padişahına övgüde bulunmaktadır. İlaveten padişahın ismi anılarak padişahın bu kitabı sevdiğini ve tercüme edilmesini istediğini beyan etmesi üzerine eserin kaleme alındığı bildirilmektedir. 6a'da Kâtip Çelebi'nin adı kaydedilerek *Kelîle ve Dimne* kitabının tercümesi başlamaktadır.

Kâtip Çelebi isminin yer aldığı bu tercüme eser, genel itibarıyla incelendiğinde İbnü'l-Mukaffâ'nın Arapça versiyonundan tercüme edildiği görülmektedir. Mevcut tercümenin nüshada *Envâr-ı Süheylî*'den çevrildiğine dair zahriye kısmında yer alan notların hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Mütercim, tercümeye kaynak olan versiyonun İbnü'l-Mukaffâ'ya ait olduğunu 6a'da şöyle ifade etmektedir (bk. Yazar, 2011: s. 862):

"*... bu kitâbı Fârisîden Arabîye dönderüp te'lif iden kimesne*

bu bâbı kendüsi bu kitaba ilhak itmişdür ..."

Bulunan verilere göre Mukaffa'nın Arapça versiyonunun günümüzde mevcut olmayan Farsça (Pehlevîce) bir kaynaktan tercüme edildiği bilinmektedir. 6a'da yer alan ifade dikkate alındığında tercümede İbnü'l-Mukaffâ'nın kastedildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu ibare ile ifade edildiği üzere tercüme diğer versiyonlardan farklı olarak Mukaffa'nın mukaddimesi ile başlamaktadır ve bunu ayırt edici bir husus olarak asıl kaynakta olmayan bazı bölüm ve hikâyeler takip etmektedir. "Asıl *Kelîle ve Dimne* hikâyesinin başlangıcına kadar olan bölümler şunlardır:

1. Ali b. Şâh'ın Mukaddimesi
2. Bürzuye'nin Hindistan'a gidip kitabı ele geçirmesi
3. Mukaffa'nın mukaddimesi
4. Bürzuye'nin biyografisi" (Yazar, 2011: s. 863)

Sonrasında sırasıyla Bürzuye'nin Hindistan'a giderek kitabı alması ve Bürzuye'nin biyografisi bulunmaktadır. Tercümede Mukaffa'nın tercümesinin esas alındığı kaynak metin ile mevcut çevirideki bölümlerin uygunluğu karşılaştırılarak teyit edilmiştir.

Mevcut tercüme 5a'da geçtiği üzere *"Sultân Mehmed Hân b. İbrâhîm Hân"* olarak belirtilen IV. Mehmed'in isteği doğrultusunda kaleme alınmıştır. 4a'nın sonundan itibaren

5b'ye kadar padişaha övgüde bulunulan medhiyye bölümü yer almaktadır. Bakıldığında eserin dönemin padişahı olan IV. Mehmed'e sunulmuş olması mütercim olarak kaydedilen kişinin Kâtip Çelebi olduğunu doğrulama noktasında önemli olmuştur. Nitekim IV. Mehmed'in 1648-1687 yıllarında saltanat sürdüğü göz önüne alındığında bu tarih Kâtip Çelebi'nin eserini kaleme aldığı dönem ile uygun düşmektedir. Bu da mütercimin kimliğini belirleme hususunda önemli bir ölçüt olmuştur.

Tezde incelenen tercüme eserin bu nüshasında Zehra Toska'nın ifade ettiği üzere, eserin Kul Mesud'un tercümesinden daha sonraki devirlerde tercüme edildiği ve eserin Arapçadan tercüme edildiği düşünülmektedir. Tercüme eserde Kul Mesud'un çevirisindeki gibi nazım parçalara ve tasvirlerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca atasözlerine, hadis ve ayetlere rastlanmadığı belirtilmiştir.

Araştırmada, söz edilen eserin 1b-53a varakları arasında yer alan kısım incelemeye tabi tutulmuştur.[4]

B.3. TERCÜME-İ ENVÂR-I SÜHEYLÎ HAKKINDA

Kelîle ve Dimne çevirilerine Türk Edebiyatı'nda kaynak olarak gösterilebilecek 3 eser bulunmaktadır. İlki; Kul Mes'ûd ve XVI. yüzyılda ismi belirli olmayan bir mütercimin yaptığı çeviri olan Nasrullâh'ın (Nizâmüddîn Ebü'l-me'âlî Nasrullâh b. Muhammed b. Abdülhamîd) Farsça versiyonudur. İkincisi; Alâeddîn Alî Çelebi'nin *Hümâyûnnâme* ismiyle tercüme ettiği Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifî'nin (ö. 1504) Hüseyin Baykara'nın veziri Ahmed Süheylî'nin adına *Envâr-ı Süheylî* adlı çevirinin Farsça versiyonudur. Üçüncüsü; bütün bu versiyonların asıl kaynağı olan İbnü'l-Mukaffâ'nın çevirdiği Arapça versiyonudur (bk. Yazar, 2011: s. 862).

Kelîle ve Dimne tarih boyunca en çok okunan, Doğu'da ve Batı'da hem orijinalinden hem de ilk çevirilerinden çeşitli dillere çevirisi yapılan ahlâki ve siyaset temelli bir hikâye ve masal kitabıdır. Bu tercüme eser Arapçalaşmış adını asıl kaynağı olan miladi III. yüzyılda yaşamış bir Hint hükümdarın oğullarını eğitmek için tayin ettiği bir Vişnu rahibi tarafından şehzadelere hazırlanan kitaptan almaktadır. Bidpay hikâyeleri olarak da anılan ve aslı Sanskritçe olan kitabın günümüze ulaşamayan ilk çevirisi Pers kralı Hüsrev Anuşirvan'ın

[4] *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtip Çelebi* adlı eserin 53b-105a varakları arasında kalan kısmı ise Kübra ÖZEN (2024) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

(531-597) döneminde Pehlevî diline yapılmıştır. Kralın isteği doğrultusunda tabibi Bürzuveyh Hindistan'a gitmiş ve zorluklarla kitabı ele geçirerek gizlice istinsah etmiştir. Eseri İran'a getirerek Pehlevî diline çevirmiştir. Sonrasında ikinci çeviri olarak Bud adlı bir Hristiyan eseri miladi 570'lerde Süryaniceye çevirmiştir. Tercümeyi 750'lerde İbnü'l-Mukaffâ'nın Pehlevî diline yaptığı çeviri üzerinden bir mukaddime ve bazı masal ilaveleriyle yaptığı Arapça çeviri takip etmiştir.

Süryanice ve özellikle Arapçaya yapılan çeviriler kaynaklığında *Kelîle ve Dimne* çevirileri bugüne kadar ulaşmıştır. İbnü'l-Mukaffâ'nın tercümesi, Samani hükümdarı Nasr b. Ahmed'in buyruğuyla Farsçaya Ebü'l-fazl Muhammed-i Bel'amî tarafından tercüme edilmiştir. Rudeki tarafından da aynı hükümdarın emretmesi üzerine mesnevi nazım biçimi ile nazmedilmiştir. Sonraki yıllarda İbnü'l-Mukaffâ'nın tercümesi iki kez Farsçaya tercüme edilmiştir. İlki, Nizâmüddîn Ebü'l-Me'âlî Nasrullâh b. Muhammed b. Abdülhamîd tarafından Gazne hükümdarı Behrâm Şâh'a (ö. 1151) ithaf edilen tercümedir. Bir diğeri de Hüseyin Vâ'iz Kâşifî (ö. 1504) tarafından Hüseyin Baykara'nın veziri olan Ahmed Süheylî adına izafetle yapılan *Envâr-ı Süheylî* isimli çeviridir (bk. Yazar, 2011: s. 855). *Kelîle ve Dimne*'nin başka çevirileri de vardır. Eserin çeviri haritası 'Eserin Diğer Tercümeleri' kısmında detaylı olarak anlatılmıştır.

Günümüze kadar farklı dillerde pek çok çevirisi yapılan *Kelîle ve Dimne* kitabı asıl adını Pançatantra'dan almaktadır. Kelime anlamı penç 'beş' sözcüğü ile tantra, 'insan zekâsının kullanılacağı hâl' anlamındaki sözcüklerin birleşiminden oluşmaktadır. Pançatantra sözcüğü ise 'beş düşündürücü nasihat kitabı' manasına gelmektedir. Eser bir giriş ve her biri tantradan oluşan beş kitaptan meydana gelmektedir. Bu hacimli eserin iki temel kahramanı iki çakal kardeş olan Sanskritçe dilindeki karşılığıyla Karataka ve Damanaka, Pehlevi dilindeki karşılığıyla Kelileg ve Demneg'dir.

Hükümdarlara hikmet öğretmek amacıyla yazılan *Kelîle ve Dimne* kitabı, iki bin yıl önce adı Arapça metinde belirtildiği üzere Beydebâ isimli Hint bilgin ile Debşelim adındaki Hint kralı arasında geçen konuşmaları esas almaktadır. Eser Hint kralına Sanskritçe olarak sunulmuştur. Beş kitaptan oluşan Pançatantra'nın her kitabında şekil ve kurgu itibarıyla bir çerçeve masal yer almaktadır. Masallardaki kahramanlar yer yer başka masallarda da geçmektedir. Bu tertip Binbir Gece Masalları ile benzerlik göstermektedir. Diğer yandan anlatımda her masal başlamadan önce bir giriş hikâyesi, yazılma amacı ve masallar arası

geçişi bildiren sözler/beyitler yer almaktadır. Her hikâyenin sonunda yer alan hikmetli sözler, öğreticilik ve ders verme noktasında masalın en önemli kısmını oluşturmaktadır. İçerdiği hikâyeler bir biriyle iç içedir ve birbirlerine alt hikâyelerle bağlanmışlardır.

Eser, bir politika, devlet idaresi kitabı olması sebebiyle anlatıcı düşüncelerini, asıl vermek istediği fikri masalın ana teması üzerine değil anlatımın içine serpiştirerek hikmetler üzerinden anlatmıştır. Halk-hükümdar, hükümdar-vüzera ilişkisi istişareye dayalı sohbetler üzerinden kitap boyu anlatılmıştır. Konusu bakımından ahlâk ve siyaset temelli olan eserde, kahramanlar hayvanlardan seçilmiş ve her biri bir insan karakteri üzerinden sembolize edilmiştir. Gerçek hayatta insanlar tarafından yaşanılası olayların hayvanlar üzerinden belirli insani görevler verilerek konuşturulmasıyla alegorik bir anlatım yapılmıştır.

Eser, hükümdarın despot tavırlarına ve hatalı davranışlarına karşın hayvanların dilinden öğütler verilerek yazılmıştır. Kaynağı ise hükümdarın oğullarını eğitmek amacıyla yazılması ve yine hükümdarların çeşitli istekleri doğrultusunda yazılması sebebiyle konusu ailevi, ahlâki ve siyasi terbiye üzerine kurulmuştur.

B.4. ESERİN DİĞER TERCÜMELERİ

Kelîle ve Dimne'nin ilk kaleme alındığı tarihten bugüne kadar süregelmiş farklı dillere yönelik pek çok tercümesi bulunmaktadır. Bunları Türkçe Dışındaki Çeviriler ve Türkçe Çeviriler olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

Türkçe Dışındaki Kelîle ve Dimne Çevirileri[5]

a. Pehlevî Diline Çevirisi: Kitabın ilk çevirisi Pehlevî diline olmuştur. Kitabı tercüme ettirmek isteyen Pers kralı Hüsrev Anuşirvan (531-597), hekimi olan Bürzuveyh'i Hindistan'a göndermiştir. Eserin önsözünde belirtildiği üzere Pançatantra'nın ilk çevirisi ve ilk Hindistan dışına çıkışı tabip Bürzuveyh tarafından yapılmıştır. Eseri Hindistan'dan İran'a getirerek Pehlevî Farsçasına telif tercüme etmiştir. Bürzuveyh hizmet karşılığında mal mülk istemeyerek sadece kitabın bir bölümüne kendi hayat hikâyesinin ve fikirlerinin yansıtılmasını istemiştir. Bunun üzerine kralın veziri Büzürcümihr bu hususla ilgilenmiştir. Çeviri Bürzuveyh'in biyografisinin yer aldığı giriş bölümünden sonra karakterlere ait beş ana hikâye ile Pançatantra'da olan tüm beş bölümle beraber on bölümden oluşmaktadır. Diğer

[5] (bk.) Toska Zehra, **Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi**, s. 9-17.

hikâyelerin üçü ise Mahabharata'nın on ikinci kitabından alınmıştır. Anlatılan her hikâye Hint kralının sorduğu sorulara yanıt veren filozof Bidnag'ın (diğer adıyla Bidpay) konuşmaları ekseninde oluşmuştur.

b. Süryanî Diline Çevirisi: Bürzuveyh'in Pehlevî diline yaptığı çeviriden sonra miladi 570'de 'Bud' adlı bir müellif eseri Süryanî diline çevirmiştir. Sanskritçe asıllı metin, yaklaşık zamanlarda kitabın Pehlevî diline çevrildiği yıllarda yazılmış ve ondan da Süryanî diline çevrilmiştir. Süryanî dilindeki çeviri ve 12 çeviride kitabın adı '*Kalilag ve Damnang'* şeklindedir. Çevirinin yazması önce Mardin'de bir manastırda sonra Musul'da patriğin kütüphanesinde muhafaza dilerek Paris'te Mgr. Graffin'e ulaşmıştır. Eseri ilk neşri ise Theodor Benfey'İn giriş yazısıyla beraber Bickell'in metin ve Almanca çevirisi 1876'da yapılmıştır. Sonrasında F. Schulthess Sachav'ın Musul'da yaptırdığı kopyalar esas alınarak Süryanî metin ve Almancası daha yetkin bir metinle yayınlanmıştır.

c. Arapçaya Çevirisi: Eser, İbnü'l-Mukaffa tarafından ilavelerle birlikte Arapça'ya çevrilmiştir. İbnü'l-Mukaffa, eseri Pehlevî dilindeki telif tercümeden mukaddime ve masal ilaveleriyle Arapça'ya tercüme etmiştir. Süryanice çevirisinden yaklaşık 200 yıl sonra yapılan Arapça tercümenin birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Kitabın giriş kısmına dayanarak genişletilmiş şekilde ilk kez İbnü'l-Mukaffa'nın çevirisinde görüldüğü üzere Ali bin Şah'a ait olduğu düşünülen bir mukaddime bulunmaktadır. VIII. yüzyılla beraber Pehlevî versiyonun Arapçaya çevirisinde orijinalinden farklı olarak değişken unsurlar göze çarpmaktadır. Eserin çok sayıda kopyasının verilmesi ile bozulmuş versiyonları oluşmuştur.

İbnü'l-Mukafa'nın Arapça çevirisi, Silvestre de Sacy tarafından Paris'te 1816'da neşredilmiştir. Diğer bir çalışma ise Guidi tarafından üç Arapça yazmaya dayanarak Sacy'in metnindeki eksikliklerin gidermesiyle yapılmıştır. Von Th. Nöldeke'nin çalışmaları ise tek nüshalı eski Süryanî yazma ile Paris Milli Kütüphanesi'ndeki dört yazmaya dayanmaktadır. Ayrıca İbnü'l-Mukaffa'nın batıda üç modern çevirisi bulunmaktadır. Eser, De Sacy'nin öğrencisi olan Knatchbul tarafından serbest bir çeviriyle hikâyeler İngilizceye aktarılmıştır. Yapılan araştırmalarda Mukaffa'nın yaptığı çeviriye altı bölüm eklendiği görülmüştür. İbnü'l-Mukaffa'nın çeşitli çevirilerinden 18 bölüm ve bazı yazmalardaki ilave 3 bölümle toplam 21 bölümü bulunduğu tespit edilmiştir. De Sacy'nin eserdeki bölümlere ilişkin yaptığı sıralama ve bölüm dizini için (bk. Toska, 1989: s. 14).

d. İbnü'l-Mukaffa'ya Dayanan Çeviriler: (1) Sanskritçe asıllı eserin Pehlevî ve Tibetçeye yapılan çevirileri dışındaki hemen hemen tüm çeviriler İbnü'l-Mukaffa'nın yaptığı çeviri eserine dayanmaktadır. Doğu ve Batı dillerinde çok kez çeviri ve araştırmalara kaynaklık etmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın çevirisi üç kez Arapça manzum hâle getirilmiştir. Bunlardan ilki Abanü'l-Lahiki'nin eseri, diğer ikisi de İbnü'l-Habbari ve Abdü'l Mumin b. el-Hasan b. el-Huseyn el-Sagani'ye aittir.

(2) *Kelîle ve Dimne*'nin ikinci Süryanî çevirisi ise ya XI. yüzyılda İbnü'l-Mukaffa'dan yapılmıştır ya da Süryanî papaz tarafından yapılmıştır. Çeviride Süryanî papazın esere Hristiyan bir kimlik vermek istediği görülmüştür. Eseri ahlâk ve öğütlerle zenginleştirmiştir. Çeviriyi neşreden kişi W. Wright'tır.

(3) Firdevsî'nin, *Şehnâme* adlı eserinde belirttiği üzere İbnü'l-Mukaffa'nın *Kelîle ve Dimne*'si vezir Balamî'nin emri ile Sâmânî hükümdarı Nasr b. Ahmed (914-943) döneminde Farsça'ya çevrilmiştir. Fakat tercüme tamamlanamayıp yeni bir emirle şair Rudeki (ö. 304/916) tarafından Farsçaya nazmedilmiştir. Fakat geriye kalan 16 beytin olduğu bilinmektedir. Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde bundan bahsetmiştir.

(4) İbnü'l-Mukaffa'ya dayalı en eski Farsça çeviri eser, Nizamü'd-din Ebu'l Me'ali Nasurullah b. Muhammed b. Abdü'l-Hamid'in on üçüncü Gazne hükümdarı Behram Şah'a (ö. 1151) takdim ettiği eserdir. Bu çevirinin manzum bir şekli Sultan İzzeddin Keykavus (1244-1263) için Ahmed b. Mahmud el-Tusı Kani'i tarafından Konya'da yapıldığı bilinmektedir.

(5) Nasrullah'ın çevrisinden sonra yapılan diğer bir önemli çeviri Hüseyin Vaiz-i Kâşifî'ye (ö. 1504) aittir. Kâşifi, Nasrullah'ın çevisinin dilini ağır bularak nesrini daha anlaşılır bir hâle getirmek üzere ıslah etmiştir. Fakat kendi de söz oyunlarına, süslemelere yer vererek daha ağır ve kapalı bir metin ortaya koymuştur. Buna rağmen döneminde büyük beğeni toplamıştır. Kaşifi, eserine Hüseyin Baykara'nın veziri olan Ahmed Süheylî'ye nisbetle *Envar-ı Süheylî* adını vermiştir. Eser Ali b. Salih (ö. 1453) tarafından *Hümâyûn-nâme* ismiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. *Envâr-ı Süheylî*'nin diğer bir çevirisi de *Iyar-ı Daniş* ismini taşımaktadır. Eser 1578'de tamamlanarak Babür İmparatoru Ekber'in (1556-1605) emri ile Ebü'l-Fazl tarafından nazmedilmiştir.

Bunların yanı sıra İbnü'l-Mukaffa'nın eserinin Habeşçe, İbranice, Yunanca gibi dillere ve pek çok Avrupa dillerine çevirisi yapılmıştır.

Türkçe Kelîle ve Dimne Çevirileri[6]

a. Anadolu Sahasındaki İlk Çeviriler

(1) *Manzum Tercüme-i Kelîle ve Dimne*, Gotha Yazması (no. 189) : Anadolu sahasında yapılan manzum *Kelîle ve Dimne* tercümesi, Gotha yazmaları 189 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Semih Tezcan eserin Mesud b. Ahmed (ö. 1354'ten sonra) tarafından yazıldığını tespit etmiştir. Mesud b. Ahmed, manzum *Kelîle ve Dimne*'yi Aydınoğlu İsa Bey'İn isteği doğrultusunda yazmıştır. Eser, Sultan Orhan'ın oğlu I. Murad'a (761-792/1359-1389) sunulmuştur. Carl Brockelmann manzum eser için Bodlein'de Marsh 180 numaralı Mesud'un mensur tercümesinin bir nüshası olduğu dile getirmiştir. Gotha'da bulunan manzum tercümenin asıl mütercimi için de meçhul bir şairin manzum çeviriyi Mesud'un mensur eserinden nazma döktüğünü belirtmiştir.

Wilhelm Pertsch kataloğunda 189 numarada kitap hakkında verilen bilgilere göre, kitap 167 yapraktan meydana gelmektedir ve itinalı bir şekilde harekeli nesihle yazılmıştır. 17 satır yazmanın ilk yarısında çoğunlukla boşluklar bulunmaktadır. 1a'da altın varak bir dairenin içinde "Süleymân İbn-i türbedâr" ve sonunda 166a'da "Süleymân İbn-i türbedâr-ı Bayezid Hân" yazıları bulunmaktadır. Müstensih eseri 884/1479'da tamamladığını söylemiş ve birkaç mısra ilavesi daha yapmıştır. Pertsch, eserin 7 baptan oluştuğunu söyleyerek bapların başlama varaklarını da söylemiştir. Ethe ise eserin 9 baptan oluştuğunu ve iki tanesinin bap ismi olamadığı için Portsch kataloğunda 7 bap olarak geçtiğini söylemiştir. İlaveten Gotha nüshasının Bodleian Marsh 180'e göre eksik olduğunu söyleyen Ethe bu durumun gerekçesinin şairin eseri tamamlayamadan öldüğü ya da eserin yeterli düzeyde olduğunu düşünmüş olabileceği fikrini öne sürmüştür (bk. Toska, 1989: s. 21).

(2) Oxford Yazması: Mesûd b. Ahmed (ö.1354'ten sonra) tarafından XIV. yüzyılda yazılan mensur *Kelîle ve Dimne* tercümesidir. Kul Mesûd, Nasrullah'ın Farsça tercümesini esas almıştır. Tercüme bir hamdele ve salvele ile başlayıp padişahlara itaat etmek konusunda bilgiler verdikten sonra asıl konu olan Keîlle ve Dimne 'ye geçiş yapmaktadır. Mütercim öncelikle kitabın tercüme süresini anlatmış olup sonrasında kitabın bölümlerine yer vererek *Kelîle ve Dimne*'yi tercüme etmeye başlamıştır. Mesûd tercümesini Aydınoğlu Umur Bey'in

[6] (bk.) Toska Zehra, **Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes'ûd Çevirisi**, s. 17-35.

isteği üzerine kaleme aldığını belirtmiştir (bk. Yazar, 2011: s. 855). Üç bölümden oluşan eserin ikinci bölümünde on sekizinci babda özellikle Umur Bey için ayrılmış gazeller bulunmaktadır.

Eserin üslubuna bakıldığında Kul Mesûd'un *Kelîle ve Dimne* çevirisi Anadolu'da yapılan ilk çeviri olduğu gibi aynı zamanda onun ilk Türkçe versiyonudur. Dönem itibarıyla Arapça ve Farsça bilmeyen Türk beyleri milli bilinçle dilleri olan Türkçeye önem vererek eserlerin Arapça ve Farsçadan çevrilerek Türkçe yazılmasına öncül olmuşlardır. Çeviri eserde, 17 beyitlik bir manzum hikâye, Behram Şah için yazılmış bir gazel ile Arapça-Türkçe bir mülemma bulunmaktadır. Metin içerisindeki manzum parçalar; 37 nazım, 32 kıta, 37 beyit ile yer yer mesnevi parçaları içermektedir. (bk. Toska, 1989: s. 250-251).

Kul Mesûd'un Nasrullah'ın Farsça çevirisine dayanarak Türkçeye çevirdiği *Kelîle ve Dimne*'nin bilinen iki nüshası bulunmaktadır. İlki İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi'nde Laleli Bölümü 1897'de bulunmaktadır. Nüshayı İsmail bin Kılaguz 12 Şubat 1490'da istinsah etmiştir. 232 yapraktan oluşup harekeli nesih yazısı kullanılmıştır. Diğer nüsha ise Oxford'da Bodleian Kütüphanesi'nde Marsh 180'de yer almaktadır. Bodlein nüshasını ilk defa bulan ve bahseden Hermann Ethe olmuştur (bk. Toska, 1989: s. 260-261).

(3) Berlin (Tübinger 1747) Yazması: Kul Mesûd'un çevirisinden sonra yazılan eser Nasrullah'ın Farsça çeviri versiyonundan yapılmış Anadolu sahasında verilen ikinci mensur tercümedir. XVI. yüzyılda yapıldığı bilinen tercümenin mütercimi bilinmemektedir. Çevirinin istinsahı 955/1548-49 yılında yapılmıştır. Nüsha ilk defa Bodlein Kütüphanesi'nde Marsh 61 numarada bulunmuştur. Bu nüshadan hareketle haberdar olunan çevirinin diğer bir nüshası da Almanya'da Flemming Kataloğu'nda Ms. Or. Quart 1747'de bulunmuştur. Fakat Zehra Toska, bap başlıklarının sıralanışları ve Arapça oluşları bakımından birbirleri ile aynı olan bu nüshaların katalogda yer alan ilk cümlelerinin birbirleriyle karşılaştırıldığında uyum sağlamadıklarını belirlemiştir. Bu sebeple tek ortak noktaları Nasrullah'ın tercüme versiyonundan çevrilmeleri olmuştur. Dolayısıyla tek bir çevirinin iki farklı nüshası mı yoksa iki farklı çevirinin nüshaları mı olduğu belirginlik kazanmamıştır.

Flemming, eserin son kısmında yer alan satırlardan hareketle mütercimi bilinmeyen eserin Mısır, Suriye ve Hindistan sultanlarının taklit edilerek Sultan Mehmed'e ithaf edildiğini gözlemlemiştir. Fakat Sultan Mehmed'in I. Mehmed (1403-1421) mi yoksa II. Mehmed (1451-1481) mi olduğu noktası kesinlik kazanmamıştır. 166 yapraktan oluşan eser

harekeli nesihle kaleme alınmıştır ve baştan eksiktir. 25,5 X 17 cm, 18,5 X 12,5 cm boyutlarında ve 17 satırdan meydana gelmektedir. Katalogda verilen bilgiye göre nüshada Gaznevi hükümdarı Behremşah (1118-1157) ve Nasrullah b. Muhammed b. Abdalhamid gibi şahıslara değinilmiştir. Yazma hakkında katalogda yer alan bilgiler çevirinin Kul Mesud'un çevirisiyle karşılaştırıldığında onun bir varyasyonu olabileceğini düşündürmüştür (bk. Toska, 1989: s. 24-25).

(4) TDK (A/28) Yazması: Baştan ve sondan eksik olan eserin hangi dilden tercüme edildiği, hangi tarihte ve kim tarafından istinsah edildiği bilinmemektedir. Yaprak numarası verilmeyen ve oldukça eski olan yazma eser Türk Dil Kurumu A/26'da koruma altında bulunmaktadır. Minyatürlü bir eserdir fakat üzerindeki ağaç ve ev motiflerine dokunulmadan üzeri boya ile kapatılmıştır. Sebebi minyatürlerin sonradan eklenerek beğenilmeyişi ve İslam'da yeri olmadığı düşüncesidir. Eserin Kul Mesûd'un tercümesinden sonraki dönemlerde kaleme alındığı ve Farsçadan değil Arapçadan çevrildiği düşünülmektedir. Anlatımı sade ve yalın olan eser edebî dilden uzaktır. Yazmanın fiziksel özelliklerine bakıldığında desenli karton ciltli, filigransız yapraklı, siyah mürekkep ile yazılmış okunaklı nesih yazılar görülmektedir. 18 X 13 cm ebatlı 57 yapraktan oluşmaktadır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Hikâyelerde yer yer atlamalar bulunmaktadır (bk. Toska, 1989: s. 26-31).

b. Anadolu Sahasındaki Daha Sonraki Çeviriler

Kelîle ve Dimne'nin Anadolu sahasındaki daha sonra yapılan çevirileri Hüseyin Vâiz Kâşifî'nin (ö. 910/1505) Farsça tercüme eseri olan *Envâr-ı Süheylî'*ye dayanmaktadır.

(1) Alâaddîn Alî b. Sâlih el-Filibevî (ö.1543), *Hümâyûnnâme*: Eserin mütercimi Fatih döneminde yaşamış Filipe'de doğan Alaaddin Ali Çelebi'dir. Ali Çelebi, *Kelîle ve Dimne* hikâyesinin Farsça tercümesi olan *Envâr-ı Süheylî*'yi ilk kez Türkçeye çevirerek *Hümâyûnnâme* adını vermiştir. Tarihi net olmayan eser Hüseyin Vâiz Kâşifî'nin (ö. 910/1505) *Envâr-ı Süheylî*'sini kaynak alarak çevirisini oluşturmuştur. Eser, yirmi yıl süren çalışmanın ardından dönemin hükümdarı olan Kânûnî Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Yazıldığı dönemde Osmanlıda ve Batıda büyük ilgi gören eserin XVII. yüzyılla beraber pek çok Avrupa diline çevirisi yapılmıştır. En önemli örneklerinde biri de A. Galland'ın (1646-1715) Fransızca çevirisidir.

Hümâyûnnâme'de Arapça-Farsça kelime ve terkipler yoğunlukta kullanılmıştır. Eserde 1863 beyitlik kıt'a, mesnevi, nazım, beyit başlıklarını taşıyan Farsça şiir, 143 adet Farsça mısra, 249 adet Arapça şiir ve ibare, 712 beyitlik Türkçe şiir ve 121 adet Türkçe mısra yer almaktadır. Yoğunluk itibarıyla bakıldığında *Hümâyûnnâme*'deki şiirlerde Farsça söyleyişin hâkim olduğu söylenebilir. Metinde bulunan bütün Farsça ve Arapça beyitler transkribe edilmiş ve dipnotta ifadelerin anlamlarına yer verilmiştir (bk. Bülbül, 2009: s. 17).

Hümâyûnnâme ile aslı olan eser *Envâr-ı Süheylî* arasında şekil ve muhteva, kurgu ve işleniş bakımından pek bir fark görülmemektedir. Kullanılan kelime ve tasvirlerde ciddi farklılıklar yoktur. Filipeli Alâaddin Âli Çelebi, *Hümâyûnnâme*'nin kurgusunu, içeriğini *Envâr-ı Süheylî*'den olduğu gibi alarak orijinaline müdahale etmemiştir. Eser birçok kez istinsah edilmiştir. Ağdalı bir dile sahip olan *Hümâyûnnâme* Kâtip Çelebi'nin söylediğine göre sonraki yıllarda özetlenip kısaltılarak sadeleştirilmiştir. *Hümâyûnnâme* nüshalarının çoğunluğu özenli ve nitelikli nüshalardır. Eserin bilinen 5 ayrı minyatürlü nüshası bulunmaktadır. Bu da *Hümâyûnnâme*'nin, sanat tarihi açısından önemini göstermektedir. Eserin yurt içinde 72 ve yurt dışında 51 olmak üzere toplam 123 tane nüshası bulunmaktadır. Nüshaların detaylı dağılımı için (bk. Bülbül, 2009: s. 228-229).

(2) Hilâlî (ö. 1543-44), *Manzûm Tercüme-i Kelîle ve Dimne*: *Kelîle ve Dimne*'nin XVI. yüzyılda Takyecizâde olarak anılan orta dereceli İstanbullu şair olan Hilâlî tarafından kaleme alınmış manzum çevrisidir. Tercüme eserin günümüze ulaşmış nüshası yoktur.

(3) Mustafâ b. Hüsâmî (XVI. yüzyıl), *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî:* Tercüme eser, Manfred Götz'ün 1968'de Almanya'da yayınlanan (Türkısche Handschrıften) Türkçe yazmaların kataloğunu hazırladığı eserinde kayıtlı bulunmaktadır. Tercüme henüz bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Söz konusu katalogdaki bilgilere göre adı Mustafâ b. Hüsâmî olan mütercim XVI. asrın ilk yarısında yaşadığı ve II. Murad'ın Edirne'de yaptırdığı medresede çalıştığı bilinmektedir. Esere ilişkin olarak Hüsâmi, Kâşifi'nin *Envâr-ı Süheylî* adlı eser olan *Kelîle ve Dimne* versiyonunun tercümesini yapmıştır. Nüsha 1068/1657'de istinsah edilmiştir (bk. Yazar, 2011: s. 859).

Götz'ün kataloğunda Ms. or. oct. 2507 numarada kayıtlı olan tercümenin mütercimi Mustafa b. Hüsami olarak belirtilmesinin yanında yazmanın sonunda yer alan *"... bu hedef-i sihām-ı enām olan ʿabd-i müstehāmı yaʿniʾMuṣṭafā bin Ḥüsām'ı ẕikr-i ḫayr ile ve duʿā-yı*

icābet-i ġāyet ile yād eyleyeler" ifadesi eserin mütercimininin Mustafa b. Hüsami olduğunu belirgin bir şekilde göstermektedir (bk. Yapıcı, 2020: s. 480).

(4) Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (ö.1644), *Muhtasar-ı Hümâyûnnâme:* Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunûn* adlı eserinde Şeyhülislam Yahya Efendi'nin Filipeli Ali Çelebi'nin *Hümâyûnnâme'*sini XVII. yüzyılda kısaltılmış biçimde kaleme aldığını ifade etmiştir. Sultan IV. Murad zamanında yaşayan şair müderrislik ve çeşitli bölgelerde kadılık yaptıktan sonra 18 yıl şeyhülislamlık görevinde bulunmuştur. *Kelîle ve Dimne*'ye ait bir çevirisi kaynaklarda belirgin bir şekilde bulunmamakla birlikte muhtasarın nüshasına da ulaşılamamıştır.

(5) Osmanzâde Ahmed Tâib (ö.1724), *Simârü'l-Esmâr Zübdetü'l-Ezhâr*: Kıymetli tarihçi ve şair olan Osmanzâde Ahmed Tâib *Kelîle ve Dimne*'nin daha önce Ali Çelebi'nin yapmış olduğu *Hümâyûnnâme* tercümesini özetleyerek sadeleştirmiş hâlde yazıya geçirmiştir. Tâib, eserden övgü ile bahsetmiştir ve eserde bulduğu kusurlu kısımları belirterek neden telhiste bulunduğunu ifade etmiştir. Kitabın dilinin fesahat ve belagat açısından iyi olduğunu söylemesine rağmen hikâyelerin ve hikâyelerden çıkarılacak derslerin izah edilmediği için karışıklık çıkarabilecek gereksiz yere uzatıldığını söylemiştir. Bu sebeple okuyucuların ve dinleyicilerin eserden yeterince yararlanamayacağını düşünen yazar eserdeki gereksiz uzatmaları kaldırarak özetleme yoluna gittiğini belirtmiştir. Tâib Efendi *Hümâyûnnâme*'deki hikâye akışını aynen devam ettirmiştir. Bununla beraber 'tayy-ı ıtnâb' olarak adlandırdığı bazı kısımlarda kısaltmalara gitmiştir. Mütercim, esere bir giriş bölümü yazdıktan sonra III. Ahmed'i bir kaside ile övmüş ve devamında asıl hikâyeyi anlatmıştır.

Eser tam olarak 1117 yılının Muharrem ayında (1705 Mayıs) yazılmıştır. Dönemin padişahı olan III. Ahmed'e sunulmuştur. Kitabın sonunda yer alan hatime kısmında ise eserini adının *Simârü'l -Esmâr* olduğu bilgisi yer almaktadır. Pek çok yazma nüshası bulunan eser 1256 (1840-41)'da Bâb-ı Ser-askeriye Matbaasında basılmıştır (bk. Toska, 1989: s. 33-34)

Kelîle ve Dimne kitabının, XIX. Yüzyılda da çevirileri yapılmaya devam etmiştir. Ramazanzâde Abdünnâfi XIX. yüzyılda *Nâfi'ü'l-Âsâr Nevbâve-i Simârü'l-Esmâr* ismini verdiği eseri Osmânzâde Ahmed Tâ'ib Efendi'nin *Hümâyûnnâme*'sinden telhis edilmiş versiyonu manzum hâle getirmiştir. Yine Ahmed Midhat Efendi de *Hümâyûnnâme*'yi özetlemiş ve dilini sadeleştirerek *Hülâsa-i Hümâyûnnâme* adıyla tekrar yazmıştır (bk. Yazar, 2011: s. 866).

B.5. ESERİN İÇERİĞİ

Kelîle ve Dimne, konusu bakımından ahlâk ve siyaset kitabıdır. Hint asıllı eser aslen bir masal ve hikâye kitabıdır. Alegorik bir anlatıma sahip olan eser fabl türünün en güzel örneklerindendir. Kitabı oluşturan hikâyelerin kahramanları hayvanlardır. Konuşmalar hayvanlar üzerinden gerçekleşmektedir. Kapsam olarak çerçeve hikâyeler ve onun alt hikâyeleri bulunmaktadır. Hikâyeler birbiriyle iç içedir. Bir bölümde geçen hikâye, kahraman ve konu başka bir bölümde tekrar karşımıza çıkabilmektedir. Gerek örnek verilen kıssalar gerek asıl hikâye kısmı öğüt verici ve ders çıkarıcı niteliktedir. Her hikâyenin sonunda çıkarılması gereken ders ve asıl verilmek istenen mesaj anlatılmaktadır. Daha çok yolsuzluk ve haksız yere işlenen suçlar ve kurnazlıklar üzerinden çıkarım yapılarak muhteva oluşturulmuştur. Bu şekilde hikmetli anlatımın amacı okuyucusuna yol göstermek ve adaletin, doğruluğun nasıl işlediğini ve adil olmanın gerekliliğini vurgulamaktır.

Kitab, bablardan oluşmaktadır ve her bab kendi içinde hikâyelere ayrılmaktadır. Eser toplam 11 babdan oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda bablar, hikâyeler ve geçtikleri varak numaraları şu şekilde gösterilmiştir:

Bab Başlığı	**Hikâye Başlıkları**	**Varak Numarası**
Giriş/mukaddime		**1b-6a**
Birinci bab: Kitab-ı evvel der şerh-i kitab		**6a-14a**
	-Sahrada Mal Bulan Adam	6b-7b
İkinci bab: Bab-ı Der Berzeveyh Tabib		**14a-22b**
	-Şevlem şevlem/Ebleh Ugrı	16b-17b
	-Bezirgan ve Müzdvür (Hakkak)	18b-19a
	-Esrük Deveden (Fil) Kaçan Adam	21b-22b

Üçüncü bab: Bab-ı Der Kelîle ve Dimne		**22b-49b**
	KELİLE VE DİMNE	22b-59a
	-Buzine (Maymun) ve Dülger	24a-24b
	-Tilki ve Davul	27b-28a
	-Zahid (Abid) ve Ugru	29b
	-İki Geyik (Koç) ve Açgözlü Tilki	29b
	-Yavuz İşli Kadın	29b-30a
	-Ayakkabıcı ve Karısı	30a-31a
	-Yılan ve Zag (Karga)	32a-32b
	-Kaplumbağa ve Yengeç	32b-33b
	-Arslan ve Tavşan	34a-34b
	-Üç Balık	35b-36a
	-Kaz (Ördek)	38b
	-Arslan, Kurt, Şagal (Çakal), Zag (Karga) ve Deve	40b-42a
	-Deniz Vekili ve Taytuy	42b-44a
	-Su Bağası (Kampumbağa) ve İki Kaz (Ördek)	43a-43b
	-Kuş ve Buzineler (Maymun)	46a-46b
	-İki Ortak	46b-48a
	-Kaz, Yengeç ve Yılan	47b-48a
	-Bezirgan ve Demirci	48b-49a
Dördüncü Bab: Arslanın Dimneye Doğruluk Eylediği		**49b-59b**
	-Bezirgan Avratı, Nakkaş, Köle	51b-52a

BİRİNCİ BÖLÜM

İMLA ÖZELLİKLERİ

1.1. ÜNLÜLERİN İMLASI

1.1.1. /a/ Ünlüsünün İmlası

Metinde söz başlarında /a/ ünlüsü elif ve harekeli elif ile yazılmıştır:

aḳçe	21b/10	
alçaḳ	15b/16	
altı	31b/14	
anda	19b/02	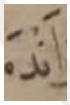
artuk	07b/05	

Metinde /a/ ünlüsü söz içinde elif ve hareke ile yazılmıştır:

bağlu	20b/07	
ırmaḳların	48a/19	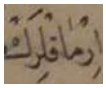
ḳadar	06b/19	
ḳanḳısın	14a/19	
ṣavaş	40b/12	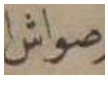

Metinde /a/ ünlüsü söz sonunda güzel he ile yazılmıştır:

ala	11a/07	
araya	41a/11	
ardına	33b/15	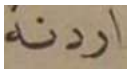
başa	26b/16	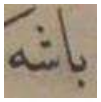
ḳurtıla	41b/19	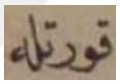

1.1.2. /e/ Ünlüsünün İmlası

Metinde söz başında /e/ ünlüsü genellikle elif ile yazılmıştır:

emek	12b/07	
erkek	20b/03	
esdikce	27b/11	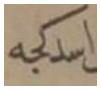
eyle	08a/02	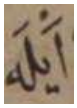
eyü	09b/10	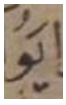

Metinde söz içinde /e/ ünlüsü elif veya güzel he ile gösterilmiştir. Bazı durumlarda söz içinde /e/ ünlüsünün yazılmadığı görülmüştür:

begendiler	14a/01	
benden	12a/16	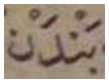
degenek	09a/05	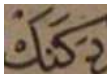
degin	13b/06	
yengeç	32b/02	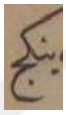

Eserde söz sonunda /e/ ünlüsü güzel he ile yazılmıştır:

birle	21a/03	
degme	10a/06	
kerre	17a/08	
nesne	06a/12	
pireye	37a/07	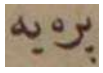

1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin İmlaları

Metinde söz başında /ı/ ve /i/ ünlüleri, elif, elif+ye, hareke ve kesreli elif+ye ile gösterilmiştir:

ırağ	50a/15	

ırmaḳlarıŋ	48a/19	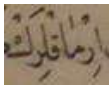
ile	02a/02	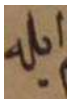
incinmez	08b/12	
ipek	19b/14	

Metinde söz içinde /ı/ ve /i/ ünlüleri ye veya hareke ile gösterilmiştir. Bazen de hareke veya harf ile gösterilmemiştir:

birile	48a/17	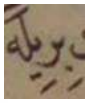
çıġırdı	13a/07	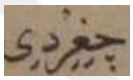
dişisi	42b/17	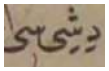
gezinmege	48a/09	
ḳılıç	46b/08	

Eserde söz sonunda /ı/ ve /i/ ünlüleri ye ve hareke ile gösterilmiştir:

biri	03a/14	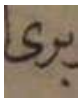
çivi	24a/10	

dizleri	20b/04	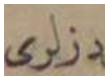
dükeli	02b/13	
inandırdı	29a/04	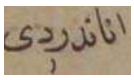

1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin İmlaları

Yazmada söz başında /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında elif+vav kullanılmıştır:

orman	27b/01	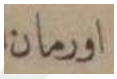
ortada	44b/12	
öbir	24a/10	
ögüt	31a/12	
ölümden	52a/18	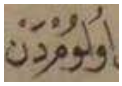

Metinde söz içinde /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımında vav kullanılmıştır:

boş	09a/01	
çomaḳ	17a/19	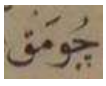
döşek	37a/08	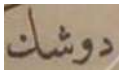
ḳoç	29b/10	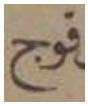

yoġurd	20b/02	

1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin İmlaları

Eserde söz başında /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımına elif+vav kullanılmıştır:

ucını	30a/01	
uġurdan	15b/16	
uyana	07a/11	
üzre	01b/05	
üzüm	25a/15	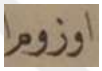

Metinde söz içinde /u/ ve /ü/ ünlüsünün yazımında vav kullanılmıştır. Bazı sözcüklerde bu ünlünün yalnız hareke ile gösterildiği durumlar da gözlemlenmiştir:

buyuralar	06a/02	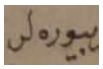
duyup	30b/16	
güzel	15b/04	
ḳutusı	19b/08	
uzun	24b/07	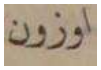

Yazmada söz sonunda /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımında vav kullanılmıştır. Aynı zamanda bu ünlünün yalnız hareke ile gösterildiği durumlar da gözlemlenmiştir:

bağlu	20b/07	
içerü	06b/17	
ḳoḳu	49b/02	
ḳorḳulu	21a/05	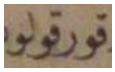
ṭobṭolu	15a/11	

1.2. ÜNSÜZLERİN İMLASI

Metinde, Türkçe kelimelerin ünsüzlerinin yazımında bir düzensizlik görülmektedir. Özellikle /ç/ ve /p/ ünsüzleri, eserde hem /çim/ ve /pe/ hem de /cim/ ve /be/ ile gösterilmiştir. "Arap yazısının Türkçenin ses yapısını karşılamaktaki yetersizliği dolayısıyla, özellikle ilk dönem metinlerinde, ön ve son seslerinde ç, p fonemleri bulunan kelimelerin, bu fonemleri, b, c harfleri ile karşıladıkları bilinmektedir." (Korkmaz, 2005: s. 500).

1.2.1. /ç/ Ünsüzünün İmlası

Eserde /ç/ ünsüzünün yazımında /çim/ ve /cim/ kullanılmıştır. Ancak metinde Türkçe kelimelerin imlasında ister /çim/ ister /cim/ kullanılmış olsun metin içerisinde tutarlılık göstermesi açısından /ç/ ünsüzü kullanılmıştır:

ağaçdur	07a/19	
çağırdı	30b/04	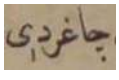
güçdür	24b/17	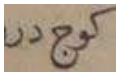
üç	06a/15	

Metinde bu kullanımın yanı sıra nėce/neçė sözcüğü ikili kullanıma sahiptir.

nėce	12b/14	
nėçe	16b/13	

1.2.2. /ŋ/ Ünsüzünün İmlası

Genizsil art damaksıl /ŋ/ ünsüzü metinde /kef/ ile yazılmıştır:

anıŋ	02a/07	
biŋ	10b/08	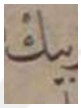
deŋiz	43a/02	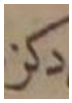
ḳoŋşı	43a/11	
yalŋız	34a/19	

1.2.3. /p/ Ünsüzünün İmlası

Metinde Türkçe sözcüklerde söz başı, söz içi ve söz sonu /p/ ünsüzünün imlasında /b/ ünsüzü yer almıştır:

hep	14a/03	
ḳapıda	11b/12	
ḳaplan	50a/09	
ḳaplubaġa	32b/02	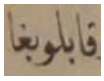
yap yap	14a/12	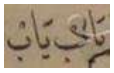

Metinde {-(U)p} zarf-fiilinin imlasında /b/ tercih edilmiştir:

alup	07a/16	
bıraġup	35b/15	
dėyüp	07a/02	
işleyüp	19a/11	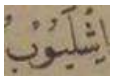
ṭutup	18b/07	

1.2.4. /t/ Ünsüzünün İmlası

Metinde Türkçe kelimelerin imlasında söz başında /t/ ve /d/ ünsüzlerinin yazımında bazı noktalarda ikili yazım şekilleri görülmektedir:

dallarını	39b/11	
ṭalları	27b/12	
datlu	45b/11	
ṭatlu	11b/12	
dura	14b/19	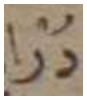
ṭura	44b/11	

1.3. SÖZCÜK VE EKLERİN İMLASI

1.3.1. kim Bağlacının İmlası

Bu bağlaç metinde hem “ كم ” şeklinde hem de harekeli veya ye harfi ile yazılmıştır:

kim	10b/19	

kim	11b/06	
kim	12b/02	
kim	13b/10	
kim	18b/12	

1.3.2. ki Bağlacının İmlası

Metinde bu bağlaç “كه” şeklinde ve kendisinden önceki sözcükle bazen ayrı bazen bitişik olarak yazılmıştır:

dėseler ki	20a/08	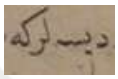
oldı ki	50a/07	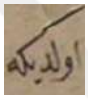
sebebdendür ki	03a/04	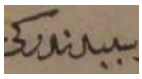
tā ki	10a/19	
vaḳtā ki	30b/08	

1.3.3. daḫı Bağlacının İmlası

Bu bağlaç metinde dayima kendinden önceki sözcükten ayrı olarak yazılmıştır:

arslan daḫı	34a/11	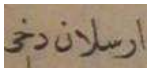
birisi daḫı	06a/19	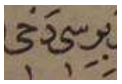
ol daḫı	08a/12	
olmaḳ daḫı	26a/09	

senden daḫı	48b/13	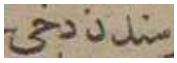

1.3.4. için Edatının İmlası

Metinde “için” edatı çoğunlukla kendisinden önceki sözcükten ayrı yazılmıştır fakat kendinden önceki sözcükle bitişik yazıldığı örnekler de bulunmaktadır:

anuŋçün	27b/17	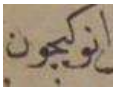
ebleh içün	47a/13	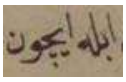
fāyidesi içün	08a/01	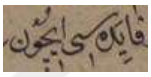
olmaġ içün	04a/04	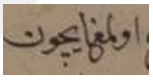
taḥṣīl içün	10b/07	

1.3.5. {-dUr} Ek-fiilinin İmlası

Metinde {-dUr} ek-fiilinin kalıplaşmış kullanımları mevcuttur:

budur	08a/03	
degildür	28a/17	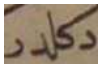
gerekdür	37a/16	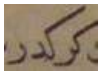
kimdür	38a/14	
vardur	10a/15	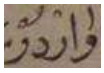

1.3.6. ḳadar Sözcüğünün İmlası

Metinde “ḳadar” sözcüğü kendinden önceki sözcükten ayrı yazılmıştır:

ḳadar	08b/18	

ḳadar	13a/11	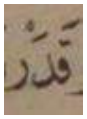
ḳadar	26b/13	
ḳadar	42b/03	
ḳadar	52a/18	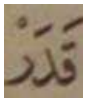

1.3.7. /i-/ Cevher Fiilinin İmlası

Metinde /*i*-/ cevher fiili bazen kendisinden önceki sözcükle bitişik bazen de ayrı yazılmıştır:

diŋlemezler imiş	46b/01	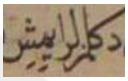
ėşitdiyse	19b/19	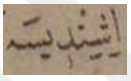
getürdür idi	09b/15	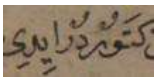
muṣāḥabetde iken	18a/08	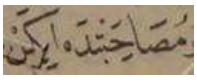
ne’idügiŋi	12a/03	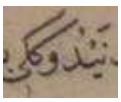
pādişah ise	35b/01	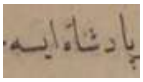

1.3.8. ile Sözcüğünün İmlası

Metinde “ile” sözcüğünün imlasında bir tutarlılık yoktur. Bazen kendisinden önceki kelimeyle ekleşerek birleşik yazılmış bazen de ayrı yazılmıştır:

arslan ile	39a/07	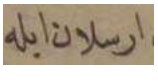

bahāne ile	39b/14	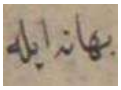
ḫōşluġıla	40b/10	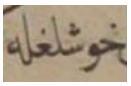
olmaġıla	02b/09	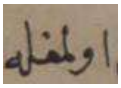
yaramazlıġıla	11b/15	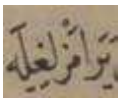

1.3.9. Zamir /n/'sinin İmlası

Metinde, zamir /n/'sinin imlasında /nun/ (ن) kullanılmıştır. Ancak "kendü" dönüşlülük zamirine yönelme ve belirtme hâli eki geldiğinde zamir /n/'sinin yerine /y/ (ى) kullanılmış ve ayrılma hâli eki geldiğinde ise zamir /n/'si kullanılmamıştır:

evine	30b/10	
kendüde	07b/18	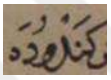
kendüye	24a/06	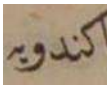
kendüyi	22a/01	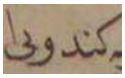
yanında	51b/14	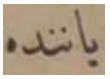

İKİNCİ BÖLÜM
DİL İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ

2.1.1. Ünlüler

Eserde kullanılan /a, e, ı, i, o, ö, u, ü/ ünlülerine ilave olarak Türkçenin dokuzuncu ünlüsü olarak da kabul edilen bir kapalı /ė/ sesi bulunmaktadır.

2.1.1.1. Kapalı e (ė)

Metinde kapalı e (ė) ünlüsünün varlığından söz etmek mümkündür. "Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıcada kök hecede /e/ sesi için /ى/ ye yazılışı yaygındır. Türkologlar çoğunlukla, bugün Türkiye Türkçesinde /e/ ile söylenip de Eski Anadolu Türkçesi ve Eski Osmanlıcada /ى/ ye ile işaretlenmiş köklerde bir /ė/ görme eğilimindedir" (Yılmaz, 2007: s. 531). Bu sebeple metinde ilk hecede /e/ ve /i/ sesinin karışık olarak yazılması kapalı e (ė) ünlüsünün varlığını göstermektedir. Dolayısıyla bu sözcükler kapalı e (ė) ile okunmuştur.

Yazmada kapalı e (ė) sesinin yazımında bazen /y/, bazen hareke kullanılmıştır. Fakat bazen de ne hareke ne de /y/ kullanılmamıştır:

bėşincisi	11b/11	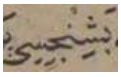
dėmek	03a/15	
ėdindi	29a/11	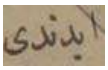
gėce	47b/03	
yėg	13b/02	

2.1.1.2. Ünlü Uyumları

a) Dil Uyumu:

"Kalınlık-incelik uyumu olarak da bildiğimiz dil uyumu Türkçenin hemen her döneminde karşımıza çıkan bir özelliğidir. Dil uyumu, kök veya eklerle genişletilmiş Türkçe

bir kelimenin ilk hecesi kalın bir ünlü ise onu takip eden hece ve hecelerin ünlülerinin de kalın; ilk hecesi ince ünlü ise onu takip eden hece veya hecelerin ünlülerinin ince olmasıdır" (Köktekin, 2022: s. 75). Metnimizde dil uyumu neredeyse tam olarak sağlanmıştır. Fakat {-ken} zarf-fiil ekinin bu uyuma girmediği görülmektedir:

baḳarken	26a/18	
olupṭururken	32b/07	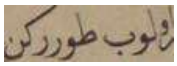
otururken	11a/11	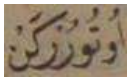
uyurken	30a/01	
varırken	29b/08	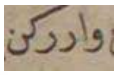

b) Dudak Uyumu

"Dil uyumu kadar köklü ve eski olmayan dudak uyumu Eski Anadolu Türkçesinde zayıftır. Dolayısıyla bu durum Eski Anadolu Türkçesinin en önemli fonetik özelliklerinden biri olmuştur. Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlaklaşma ve düzleşme dudak uyumunu büyük ölçüde bozmaktadır. Bu iki fonetik özellikten dolayı dudak uyumunun bu dönemde çok zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Dudak uyumundaki kural şudur: Türkçe bir kelimenin ilk hecesinin ünlüsü düz ise onu takip edecek hece veya hecelerin ünlüsünün düz; yuvarlak ise onu takip edecek hece veya hecelerin ünlüsünün ya dar-yuvarlak ya da düz-geniş olması gerekir" (Köktekin, 2022: s. 75). Metinde bu tanıma uyan ve uymayan örnekler bulunmaktadır:

begendiler	14a/01	
çaġrışsalar	43b/01	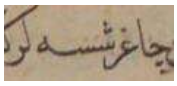
düşdükde	20a/18	

gönderelden 38a/18 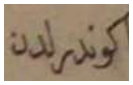

yètişdi 10b/10 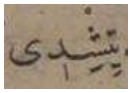

Dudak uyumuna aykırı olarak sözcük kök ve gövdelerinde görülen yuvarlaklıklar:

1. Eski Türkçeden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olan Örnekler:

altun 46b/19

(<OT. altun, KT G 5, KT K 12, BK K 3, BK G 11, To. 48).

eyü 14b/16 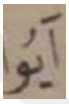

(<OT. edgü, KT G 6, 6, 7, KT D 23, BK K 4, 4, 5, 14, BK D 19, 39, BK G 12, O 18, KÇ 3).

kendü 07a/03

(<OT. kentü, KT D 23, KT K 4, BK D 19).

2. Dudak Ünsüzleri Sebebiyle Uyuma Aykırı Örnekler:

Türkçede dudak ünsüzlerinin etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma meydana gelmektedir. Metinde bazı sözcükler ET'den beri süregelen yapısını korumasına rağmen bazı sözcüklerde dudak ünsüzleri sebebiyle uyuma aykırı örnekler görülmektedir:

demür (<OT. temir, KT G 4, KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3, BK D 4, 8, 15, To. 45, 46, KÇ 16). 48b/16

3. Söz Sonu -ġ/-g Ünsüzlerinin Sıfırla Nöbetleşmesi Sebebiyle:

Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde birden fazla heceli sözcüklerin sonunda yer alan -ġ/-g ünsüzleri düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesinde bu durumun hem uyuma giren hem de uyum dışı biçimleri yer almaktadır:

ayru 15a/14 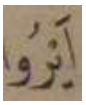

(<KT. adrıḳ, DLT c.1 98/18).

ḳapu 30a/13

(<KT. ḳapuġ, KB 264).

Metinde, son ses -ġ/-g sesinin sıfırla nöbetleşmesine rağmen ünlüsü yuvarlaklaşmayan ve uyuma giren örnekler bulunmaktadır:

ḳapıda 11b/12

(<KT. ḳapuġ KB 264).

ḳatı 30b/11

(<KT. ḳatıġ, DLT c.1 472/10, KB 478).

Yukarıda sıralanan sebepler dışında eserde dudak uyumuna aykırı sözcükler de mevcuttur:

içün 26b/04

(<OT. üçün, KT D 3, BK D 4, BK D 28).

Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı olup metninde uyuma giren sözcükler de yer almaktadır.

a) İlk hecesindeki yuvarlak ünlünün etkisiyle bazı sözcüklerin ikinci hecesindeki düz-dar ünlünün metinde birkaç yerde, yuvarlaklaşıp uyuma girdiği görülmektedir:

uyur 16b/12

(<OT. udıma- KT D 27, BK D 22)

oḳumaġa 14a/12 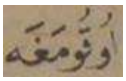

(<KT. oḳı- KB 75, 257,259).

b) İlk hecesi düz, ikinci hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçe "bedü-" fiili de ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün ilk hecedesinki düz ünlüyü yuvarlaklaştırması sonucu uyuma girdiği görülmektedir:

böyük 47a/05

(<KT. beḍük, DLT c.1 94/3, KB 58).

Eklerde Görülen Dudak Uyumuna Aykırı Yapılar

1. Eski Türkçe Döneminde de Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

Fiilden İsim Yapma Eki {-UK}:

artuḳ 07b/05 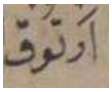

eksük 16a/17

yaruġına 24a/12 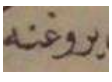

Ettirgenlik Eki {-dUr-}:

bildüresin 10b/05 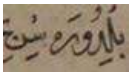

gėtürmek (< keltür-) 09b/02 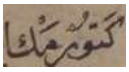

ḳaldura 46a/04 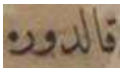

sevindürüp 24a/17 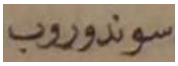

Oldurganlık Eki {-dUr-}:

ḳandurmayup 19b/01 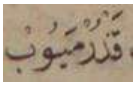

ḳarışdurdıŋ 18a/07 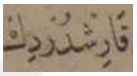

uyandurdı 37a/10

Oldurganlık Eki {-Ur-}:

bitürmek 32a/09 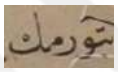

gėçürdiler 29a/13 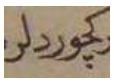

ṣavurup 37a/05 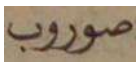

yaturmada 20b/17

Yön Gösterme Eki {+ArU}:

içerü 08b/04

yoḳarudan 16b/15 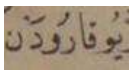

Geniş Zaman Eki {-(U)r}:

aldanur	34a/03	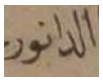
bulınur	16a/12	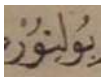
kapanur	40a/10	
sayılur	23a/11	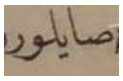
yėtişür	23b/05	

Zarf-fiil Eki {-(y)U}:

alu	46b/16	
başla[y]u	20b/15	
dėyü	17b/07	

Sıfat-fiil Eki {-dUK}:

böyidükden	35b/03	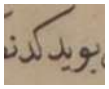
ėtdükden	26b/12	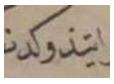
gėtdükden	35a/17	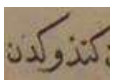
istedükleri	06b/02	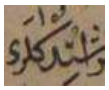

yazduḳları 06a/15 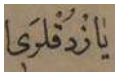

Ek-fiil {-dUr} (<durur):

ayrulıḳdur 15b/01 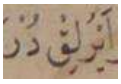

degildür 16a/06

iḥtimāldurur 39a/04 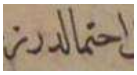

nesnedür 15a/10 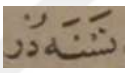

vardur 10a/15 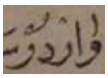

2. Dudak Ünsüzleri Nedeniyle Klasik Osmanlı Türkçesinde ve Yazmada Yuvarlak Olan Ekler:

1. Teklik Şahıs İyelik Eki {-(U)m}:

elümi 18a/12

gėrçegüm 51b/07 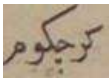

1. Çokluk Şahıs İyelik Eki {-(U)mUz}:

nāmumuz 13b/10 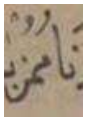

kendümüze 31a/16 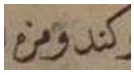

Görülen Geçmiş Zaman 1. Teklik Şahıs Eki {-dUm}:

açdum	12a/07	
başladum	15b/19	
inandum	17b/03	
işledüm	18b/14	
vėrdüm	11a/03	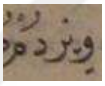

Zarf-fiil Eki {-(U)p}:

{-(U)p} zarf-fiil ekinin bağlama ünlüsü Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna uyarken Klasik Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlülüdür ve eke dâhildir. Bu durum bazı sözcüklerin dudak uyumuna aykırılık teşkil etmesine sebep olmuştur:

açılup	15b/19	
gezinüp	28b/03	
ḳalḳup	07a/13	
vėrüp	29b/02	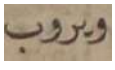
yaḳlaşup	33b/09	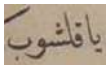

Ancak bu zarf-fiil eki eserde {-(I)p} şeklinde harekelenmiş biçimi de mevcuttur ve sözcük bu örnekte dudak uyumuna tabidir:

sevip	40b/19	

3. Söz Sonu -g/-ġ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+lU}(<+lIG):

bağlu	20b/07	
bahālu	14b/05	
dillüsiŋ	48a/19	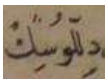
gizlü	37b/08	
ḫayırludur	31b/12	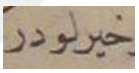

4. Benzeşme Sonucu Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

İsimden İsim Yapım Eki {+sXz}:

ʿamelsüz	17b/16	
ḫırsuz	07a/12	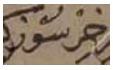

İlgi Hâli Eki {+(n)Uŋ}

dėdigüŋ	25a/02	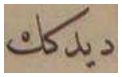
ėtdügüŋ	48a/16	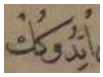
oġlınuŋ	48a/05	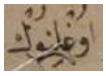
kimsenüŋ	14a/09	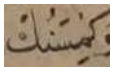

Ancak ilgi hâli ekinin {+(n)Iŋ} düz biçimde harekelenmiş örnekleri de mevcuttur:

Berzeveyhniŋ	13a/06	
dünyanıŋ	15a/04	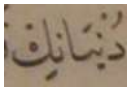
kimseniŋ	17b/18	
ʿuḳalānıŋ	06b/10	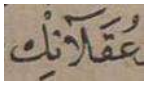

Sözcük Kök ve Gövdelerindeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

Eserde yuvarlaklaşmanın aksine bazı kelime tabanlarında ve eklerde düzleşme olayı görülmektedir.

Eski Türkçe Döneminden Beri Dudak Uyumuna Aykırı Olarak Düz Ünlülü Olan Sözcükler:

ḳurı	24a/19	
ḳuyıya	34b/06	
ötüri	06a/15	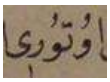
ṭoġrı	46b/07	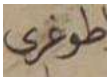
ṭurı	34b/07	

Ancak, “ḳuyu” örneğinde olduğu gibi, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle birkaç yerde, yuvarlaklaşıp uyuma girdiği örnekler mevcuttur:

ḳuyuya	22a/01	

Eklerdeki Dudak Uyumuna Aykırı Düzlükler

1. Eski Türkçeden beri düz ünlülü olan aşağıdaki ekler dudak uyumuna aykırı olarak sürekli düz ünlülüdür:

a. İsimden İsim Yapım Eki {+cI}:

ḳovcı	22b/12	

b. 3. Teklik Şahıs İyelik Eki {+I}, {+sI}:

burnı	30b/08	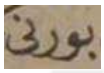
demüri	48b/18	
dostı	08a/10	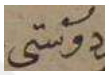
ḫayırlusı	36b/05	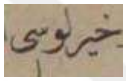
ḳoḳusı	19b/02	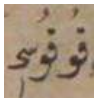

c. Duyulan Geçmiş Zaman Eki {-mIş}:

gėçürmiş	28a/12	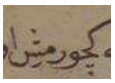
ḳomış	23b/14	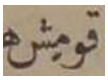
olmış	11b/18	
örtülmiş	08b/01	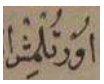
ṭutmış	16a/16	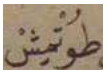

d. Duyulan Geçmiş Zaman Sıfat-fiil Eki {-mIş}:

ölmiş balıḳ 36a/03 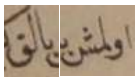

ölmiş ḥayvāndan 27a/05 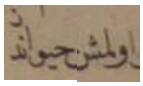

ṣoyulmış ādem 20b/14 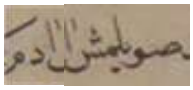

tecrübe olınmış żararda 31b/06 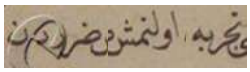

e. Görülen Geçmiş Zaman 3. Teklik Şahıs Eki {-dI}:

buldı 08b/19

dögdi ki 17a/19 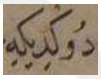

götürdi 49a/10 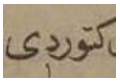

ḳodı 10b/10

oḳudı 14a/02

f. Görülen Geçmiş Zaman 3. Çokluk Şahıs Eki {-dIlAr}:

buldılar 33b/03

gördiler 10a/05 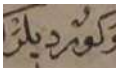

öldürdiler 33b/18 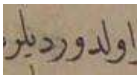

ṭutdılar 31a/09 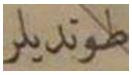

urdılar 53a/15 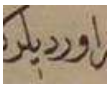

2. Klasik Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemlerinden Önce Kullanılmayan (Dudak Uyumuna Aykırı) Sürekli Düz Ünlülü Ekler:

Zarf-fiil Eki {-IcAK}:

olıcaḳ 18b/01 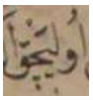

göricek 43b/13 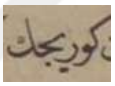

3. Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Metinde Dudak Uyumuna Girerek Ünlüsü Düzleşen Ekler:

Sıfat Yapma Eki {+lU} (<+lIG):

devletliler 28b/12 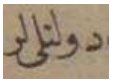

dilli 48b/02

gizli 12b/17

ḳuvvetli 25a/11 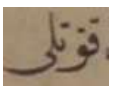

żararlı 21b/04

2.1.1.3. Ünlü Değişimi

2.1.1.3.1. Yuvarlaklaşma

Klasik Osmanlı Türkçesindeki yuvarlaklaşmaların birtakım sebepleri vardır:

1. Dudak Ünsüzleri Sebebiyle: Sözcük kök ve gövdelerindeki /b/, /m/, /p/, /v/ dudak ünsüzlerinin yanlarında bulunan dar /ı/, /i/ ünlülerinin eserde yuvarlak şekilleri bulunmaktadır:

demür 48b/16

(<OT. temir, KT G 4, KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3, BK D 4, 8, 15, To. 45, 46, KÇ 16).

yavuz 12a/09

(<OT. yabız BK D 21, 32, KT D 26, O 7).

2. {+G} Ünsüzünün Düşmesi Nedeniyle: Eski Türkçe söz sonu {+G} ünsüzü düşerken kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır:

ayru 15a/14 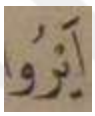

(<KT. adrıḳ, DLT c.1 98/18).

ḳapu 30a/13

(<KT. ḳapuġ, KB 264).

Söz sonu ünsüzleri düştüğü hâlde ünlüleri yuvarlaklaşmayan sözcükler de bulunmaktadır:

ḳapımda 28a/18

ḳatı 30b/11

(<KT. ḳatıġ, DLT c.1 472/10, KB 478).

3. Benzeşme Nedeniyle: Metinde Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna aykırı olarak düz ünlülü olan ancak Eski Anadolu Türkçesi döneminde uyuma girerek düz ünlüleri yuvarlaklaşan ve Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde de bu yuvarlaklığı koruyan sözcükler mevcuttur.

a) İlk hecesinde yuvarlak ünlü bulunan bazı sözcüklerin, ikinci hecesindeki düz-dar ünlü, ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle bazı yerlerde yuvarlaklaşıp uyuma girdiği görülmektedir:

ḳoḳu 49b/02

(<KT. ḳoḳıt-, DLT c.2 323/13).

ḳorḳudan 17a/14 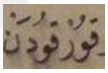

(<KT. ḳorḳıtur KB 656).

b) İlk hecesi düz, ikincisi hecesi yuvarlak ünlülü Eski Türkçe "bedü-" fiilinin de /b/ dudak ünsüzünün ve ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle ilk hecedeki düz ünlünün yuvarlaklaştığı görülmektedir:

böyük 47a/05

(<KT. beḍük, DLT c.1 94/3, KB 58).

Eklerde Görülen Yuvarlaklıklar

Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ünlüleri yuvarlaklaşan ekler şunlardır:

1. Teklik ve Çokluk Şahıs İyelik Eki {-(U)m}, {-(U)mUz}:

elümi 18a/12

gėrçegüm 51b/07 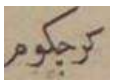

nāmumuz 13b/10 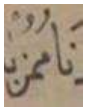

Görülen Geçmiş Zaman 1. Teklik Şahıs Eki {-dUm}:

aldandum 17b/04 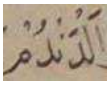

bildüm ki 16b/04

ėşitdüm 24a/15 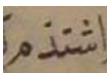

söyleşdüm 28b/09 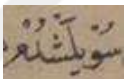

vardum 14a/15 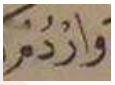

Zarf-fiil eki {-(U)p}: Eski Türkçe döneminde dudak uyumuna dâhil olan bu zarf-fiil eki, Klasik Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlülüdür:

ağarup 13a/09

bırağup 35b/15 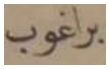

çağırup 35a/12

sevinüp 27b/14 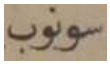

üfleyüp 30a/02 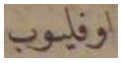

Ancak bu zarf-fiil eki metnimizde {-(I)p} şeklinde de harekelenmiştir ve sözcük bu örnekte dudak uyumuna tabidir:

sevip 40b/19

2. Söz Sonu -g/-ġ Ünsüzlerinin Düşmesi Sonucu Yuvarlaklaşan Ekler:

Sıfat Yapan Ek {+lU}(<+lIG):

bağlu	20b/07	
datlu	45b/11	
deŋlü	04b/15	
ḳanlu	20b/01	
yėrlü	15a/14	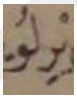

Fiilden İsim Yapım Eki {+UcI}: Klasik Osmanlı Türkçesinde hem yuvarlak hem de düz ünlülü biçimleri kullanılan bu ekin, eserde yalnızca düz ünlülü örneği bulunmaktadır:

yazıcı	08b/15	
yırtıcı	18b/03	

3. Benzeşme Yoluyla Yuvarlaklaşan Ekler

İsimden İsim Yapım Eki {+sXz}:

ʿamelsüz	17b/16	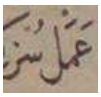
ḫırsuz	17a/16	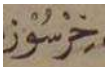

İlgi Hâli Eki {+(n)Uŋ}:

anuŋçün	27b/17	
bunuŋ	12a/01	

kimsenüŋ 14a/09 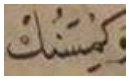

mezbūruŋ 05b/07

ṭāvusuŋ 39b/11 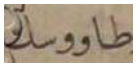

Fiilden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Eserde, çatı eklerinin koruyucu ünlülerinin yuvarlak biçimleri yer almaktadır:

bozulur 15a/16 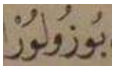

çözüldügi 36a/18 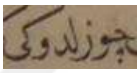

görünür 48a/10 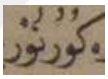

örtülmiş 08b/01 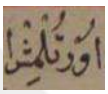

ṭuyulup 48a/13

2.1.1.3.2. Düzleşme

Eserde bazı kelime ve eklerde ünlü düzleşmeleri görülmektedir. Kelime tabanında meydana gelen düzleşmelere ilaveten asıl düzleşme eklerde görülmektedir.

Sözcük Kök ve Gövdelerinde:

a) Eski Türkçedeki "üçün" sözcüğünde ilk hecedeki /ü/ ünlüsü, /ç/'nin etkisiyle daralmış ve düzleşmiştir:

içün 08a/01 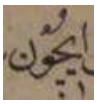

(<OT. üçün, KT D 3,
BK D 4, BK D 28).

b) Eski Türkçedeki yuvarlak ünlülü "tüp" sözcüğünün ünlüsü daralarak düzleşmiştir:

dibine (<UT. tüp) 47a/05

Ünlüsü Düzleşen Ekler:

a) İsimden İsim Yapım Eki {+lIK}:

eyülik	10a/14	
ḫırsuzlıḳ	17a/04	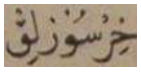
ḳaraŋulıḳda	08a/19	
ṣusuzlığın (<ṣusuz+lıḳ)	19b/01	
uzunlıḳları	06a/12	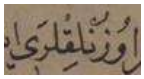

b) Fiilden Fiil Yapan Çatı Eklerinin Koruyucu Ünlüsü: Metinde çatı eklerinin koruyucu ünlülerinin hem düz, hem de yuvarlak biçimleri yer almaktadır.

bozulur	15a/16	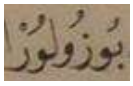
getürilmesin	10a/02	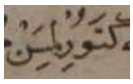
görindi	44a/10	
görüşem	30b/01	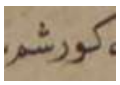
örtilmiş	08a/13	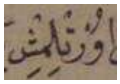
ṭuyulup	48a/13	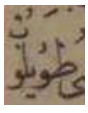

c) 3. Teklik ve Çokluk Görülen Geçmiş Zaman Eki {-dI; -dIlAr}:

döndi 04b/14 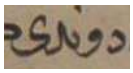

ḳondı 29b/13 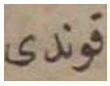

oldılar 29a/09 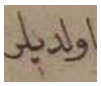

öldi 23b/05 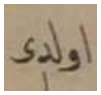

sürdiler 33b/16 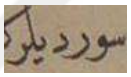

üşdiler 33b/18 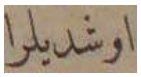

d) Duyulan Geçmiş Zaman Eki {-mIş}:

buyurmışlardur 03a/13 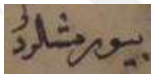

görmiş 28a/07 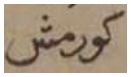

ḳomışlar 08a/06

örtmiş 08a/15 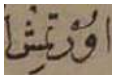

ṭuymış 07a/12 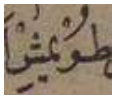

e) Zarf Fiil Eki {-IcAK}:

olıcaḳ 22a/10 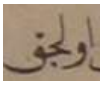

göricek 52a/11 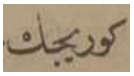

Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde Yuvarlak Ünlülü Olup Yazmada Kimi Zaman Ünlüsü Düzleşen Ekler:

a) Sıfat Yapma Eki {+lU} (<+lIG):

dilli 48b/03

gözli 07b/11

ḫūylı 48b/09

ḳuvvetli 25a/11 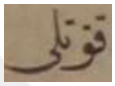

żararlı 48a/04 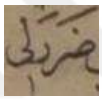

b) Fiilden İsim Yapım Eki {+UcI}:

yazıcı 08b/15

yırtıcı 18b/03

c) Oldurganlık Eki {-dUr-}:

bindirmek 24b/17 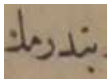

inandırdı 29a/04 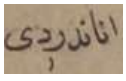

ulaşdıra 30a/03 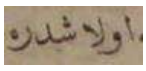

yaldırır 46a/16

yėrindirmekdür 24a/17-18 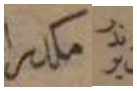

2.1.1.3.3. Genişleme

Eski Türkçedeki "ıġaç" sözcüğünün, söz başı ünlüsü genişleyerek sözcük metinde "aġaç" şeklinde yer almıştır:

aġaç 22a/01

(<OT. ıġaç, BK G 11).

2.1.1.4. Ünlü Düşmesi

Eserde ünlü düşmesi olayı genellikle iç seste görülmektedir.Vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesiyle gerçekleşen bu ses olayı Türkçenin başlangıcından beri süregelen bir ses olayıdır. Bu durumda bazen kalıcı bazende geçici olarak karşımıza çıkan ünlü düşmesinin örnekleri şunlardır:

burnumı 30b/13 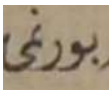

(<bur(u)n+umı).

göŋlümde 37a/18 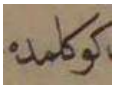

(<göŋ(ü)l+üm+de)

ḳarnınıŋ 20b/07

(<ḳar(ı)n+ı+nıŋ).

oġlı 23a/15

(<oġ(u)l+ı).

omzıŋa 24b/17 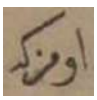

(<om(u)z+ı+ŋa).

2.1.2. Ünsüzler

2.1.2.1. Söz Başı Ünsüzleri

2.1.2.1.1. b- Ünsüzü

b- > v-

Eski Türkçedeki söz başı /b/ ünsüzü, metinde şu sözcüklerde /v/ ünsüzüne değişmiştir:

varınca 33b/16 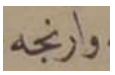

(<OT. bar-, KT D 34).

vėrsün 31a/04 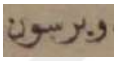

(<OT. bėr-, BG D 21).

b- > Ø

Eski Türkçe “bol-” yani ‘ol-’ fiilinin söz başı /b/ sesi düşmüştür:

olmaḳ 09a/10

2.1.2.1.2. k- Ünsüzü

k- > g-

Eski Türkçe söz başı /k/ ünsüzünün, Eski Anadolu Türkçesi ve Klasik Osmanlı Türkçesinde ötümlüleştiği görülmektedir:

gėrçek 36a/11 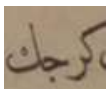

(<KT. kėrtü+(çek),
DLT c.1 416, KB 368)

geldi 13a/04 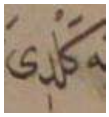

(<OT. kel-, BK D
31, KT K 7).

gönülden 21a/12 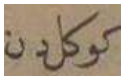

(<OT. könül, KT K 11, KT G 12, To. 15).

görmek 12b/15 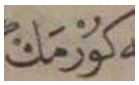

(<OT. kör-, KT K 10, BK K 14).

gözlerin 32a/19 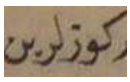

(<OT. köz, KT K 11, BK D 2).

k- = k-

Metinden alınan aşağıdaki sözcüklerde söz başı /k/ ünsüzünün korunduğu görülmektedir:

kendü 11b/13

kesile 22a/14

kişi 43a/05

küçük 28b/11

2.1.2.1.3. t- Ünsüzü

t- > d-

Söz başı /t/ ünsüzü ön ünlülü bazı sözcüklerde /d/'ye değişerek ötümlüleşmiştir:

demür 48b/16 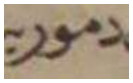

(<OT. temir, KT G 4,
KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3,
BK D 4, 8, 15, To. 45, 46,
KÇ 16)

diline 11b/13 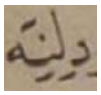

(<UT. til, AYS VI.
Kitap 0998, 0278).

dirilmege 43a/16 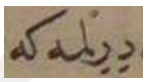

(<OT. tiril-, BK D 3).

düşmek 31b/18 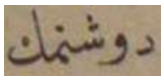

(<OT. tüş-, KT K 4).

düzilür 20b/02 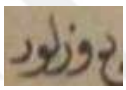

(<OT. tüz, KT D 3,
BK D 4).

t- > d-

Metinde art ünlülü sözcüklerde de söz başı /t/ > /d/ ötümlüleşmesi görülmektedir:

daḫı 36b/04

(<OT. taḳı, KT G 13).

Metinde geçen aşağıdaki örneklerde söz başı /t/ ünsüzü korunmuştur:

ṭaġ 27b/08

(<KT. taġ BK G 8,
BK B 5, KB 21,69, 96).

ṭoġrı 46b/07 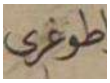

(<KT. ṭoġrı, HS 181).

ṭolusı 15b/15 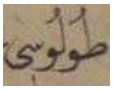

(<KT. tolu, DLT c.1 100/7, KB 57, 117).

ṭurmaḳ 27b/05 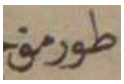

(<UT. tur-, AYS VI. Kitap 0465).

ṭutmaḳ 38b/13 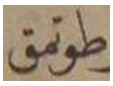

(<OT. tut-, KT G 8, IrkB 3, <KT. DLT c.2 292, KB 25, 165).

2.1.2.2. Söz İçi ve Söz Sonu Ünsüzleri

2.1.2.2.1. –b Ünsüzü

-b > Ø

Metinde, Eski Türkçedeki "sub" sözcüğünün yalın biçimindeki söz sonu /b/ sesinin /v/ üzerinden düştüğü görülmektedir:

ṣu 18a/01

(<OT. sub, KT D 19, 20).

-b- > -v-

Eski Türkçenin söz içi /b/ sesinin /v/ sesine sızıcılaştığı görülmektedir:

yavuz 12a/09

(<OT. yabız, BK D 21, 32, KT D 26, O 7).

-b > -v

Eski Türkçenin söz sonu /b/ sesinin /v/ sesine sızıcılaştığı görülmektedir:

ev 07a/16

(<OT. eb, IrkB 5, 9,
55).

2.1.2.2.2. –d- Ünsüzü

-d- > -y-

Eski Türkçenin söz içi /d/ sesi /y/'ye değişmiştir:

ayaḳları 20b/05 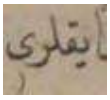

(<OT. adak, KT K 7,
BK D 30).

böyük 45b/10

(<KT. beḍük, DLT
c.1 94/3, KB 58).

eyü 14b/16 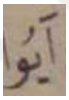

(<OT. edgü, KT G 6,
6, 7, KT D 23, BK K 4, 4, 5,
14, BK D 19, 39, BK G 12,
O 18, KÇ 3).

2.1.2.2.3. –ġ-, -g-, -ġ, -g Ünsüzleri

-g, -ġ > Ø

Eski Anadolu Türkçesi döneminde düşmüş olan çok heceli sözcüklerin ve eklerin sonundaki -g, -ġ'lerin metinde örnekleri şu şekildedir:

a) Çok Heceli Sözcüklerin Sonundaki

ayru 15a/14 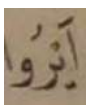

(<KT. adrıḳ, DLT
c.1 98/18).

diri 51a/17

(<KT. tirig, DLT C.1 62/5).

ḳapu 30a/13 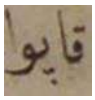

(<KT. ḳapuġ, KB 264).

ḳatı 30b/11

(<KT. ḳatıġ, DLT c.1 472/10, KB 478).

b) Sıfat Yapan Ek {+lIG}:

bağlu 20b/07

(<lıġ)

dilli 48b/02

(<liġ)

dürlü 19a/19

(<lüg)

ṭuzlı 19a/19

(<lıġ)

Belirtme Hâli Eki:

Eserde Eski Türkçenin {+(I)G} belirtme hâli ekinin /g/ ünsüzü düşmüş, ekin bağlama ünlüsü ek durumuna geçmiştir:

deveyi 40b/02 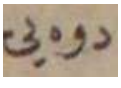

(<deve+(y)i)

erini 31a/03 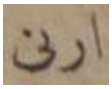

(<erin+i)

kelimeyi 17a/10 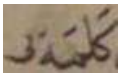

(<kelime+(y)i)

ḳuyuyı 22a/16 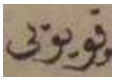

(ḳuyu+(y)ı)

sözini 36b/12 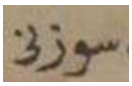

(<sözin+i)

c) Ek veya Hece Başında

Metinden alınan aşağıdaki örneklerde ek başındaki /ġ-/, /g-/ ünsüzü düşmüştür:

Yönelme Hâl Eki {+A} (<+GA):

ardına 33b/15 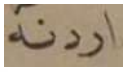

boġazına 30a/04

ḳatına 11a/14

ṣaġına 37b/14 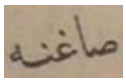

uġurına 41b/02

Yön Gösterme Eki {+ArU} (<+GArU):

içerü 06b/17

(<iç+gerü)

yoḳarudan 16b/15 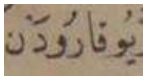

(<yoḳ+ġaru+dan).

Sıfat-fiil eki {-An} (<+GAn}:

aḳan ṣuya	40a/13	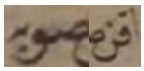
çalışan ādemi	24b/08	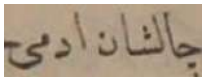
çıḳan yavrıcıḳların	32a/15	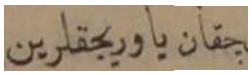
ṭuran binālar	27a/02	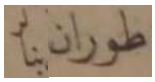
yatan ādem	44b/19	

Zarf-fiil Eki {-IncA} (<-GIncA):

çıḳınca	20b/12	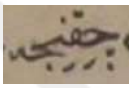
gelince	13b/18	
ḳalḳınca	37a/10	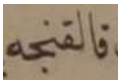
varınca	33b/16	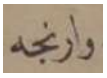

2.1.2.2.4. –k-, -ḳ-, -k, -ḳ Ünsüzleri

-ḳ- > -ḫ-

Metinde, söz içinde -ḳ->-ḫ- sızıcılaşmasına ait örnekler şu şekildedir:

aḫşām	08a/18	
daḫı	18a/19	

uyḫu 07a/15

-ḳ, -k > -ġ, -g

İki ya da daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /k, ḳ/ ünsüzleri, ünlüyle başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /g/, /ġ/'ye dönmektedir:

alçaġı 24a/18

balçıġa 23a/18

balıġı 33a/11

dostluġı 21b/06 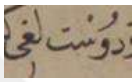

ḳonuġı 30a/07 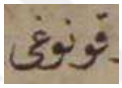

2.1.2.2.5. -l- Ünsüzü

-l- > Ø

Eserde ünsüz düşmesi olayının örneklerine az rastlanmaktadır. Çoğunlukla damaklı ve akıcı ünsüzlerin düştüğünün görüldüğü ses olayının örneği /l/ ünsüzü için şu şekildedir:

getürmek 08b/10 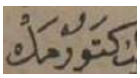

(<KT. keltür- DLT
c.2 195)

oturur 27a/18 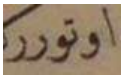

(<KT. oltur-, DLT
c.1 224, HS 116, 120)

Eski Türkçe "ol" zamir ve sıfatı, metinde de hem "ol" hem de "o" biçimlerindedir:

o	36b/18	
odur	44a/15	
ol	06b/06	
oldur	13b/08	

2.1.2.2.6. –p Ünsüzü

-p > -b

Tek heceli bazı sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /b/ ünsüzüne dönmektedir:

dibinde	30a/14	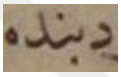

2.1.2.2.7. –t Ünsüzü

-t > -d

a) Tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /t/ ünsüzü, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /d/ ünsüzüne dönüşür:

ėder (<ėt-er).	12b/15	
gėdüŋ (<gėt-üŋ)	41a/01	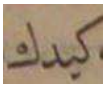

b) İki ve daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, sözcük, ünlüyle başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /d/'ye dönmektedir:

düzedür (<düzet-ür)	47a/06	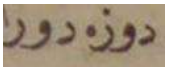

ėledür (<ėlet-ür)	07a/04	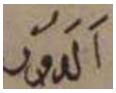
ėşidürüz (<ėşit-ür)	11a/01	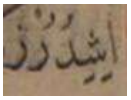
eydürler (<eyit-ürler)	40a/18	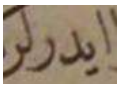
ögredeler (<ögret-eler)	21a/01	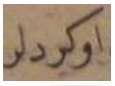

2.1.2.3. Ötümlüleşme

Eski Türkçede kelime başındaki tonsuz ünsüzler Klasik Osmanlı Türkçesinde yerini tonlu ünsüzlere bırakmıştır. Eserde bazı kelimelerde iki şeklin de yer aldığı görülmektedir. Bu ünsüz değişmesi olayı eserde belirgin biçimde karşımıza çıkarak hem söz başında hem de söz içinde yer almaktadır.

2.1.2.3.1. Aslî Uzun Ünlüler Nedeniyle Ötümlüleşme

Aslî uzun ünlü ile kurulmuş tek heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p, ç, t, k, ḳ/ ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşerek /b, c, d, g, ġ/ ünsüzlerine değişirler:

dibinde	30a/14	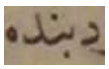
güci	41a/15	
ucını	30a/01	

2.1.2.3.2. Ünlüler Arası Durumda Ötümlüleşme

t > d

İki veya daha çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü, sözcük ünlüyle başlayan bir ek aldığında ötümlüleşerek /d/'ye değişmektedir:

aŋladırın	25b/12	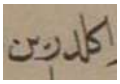
belürdür	26b/07	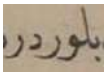
çaġırdup	37a/18	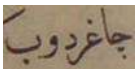
düşürdürler	19b/07	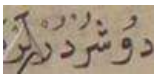
segirdürler	33a/12	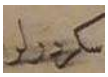

2.1.2.4. Ünsüz Türemesi

2.1.2.4.1. -y- Türemesi

Türkçenin genel yapısı gereğince ünlüyle biten bir köke ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde arada Türkçenin tek yardımcı sesi olan /y/ sesi türer:

dė-y-ü	08b/07	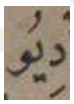
gėce-y-e	22b/02	
kendü-y-e	15b/04	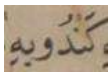
nere-y-e	37a/18	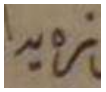
pire-y-e	37a/07	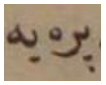

“ile” sözcüğü ünlü ile biten kök ve gövdelere geldiğinde araya /y/ yardımcı sesi türer:

ādıyla	30b/04	

āḫiriyle 03a/14 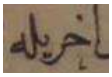

ḳulaġıyla 40a/14 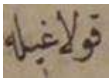

ḳuyruġıyla 44b/15 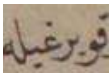

2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Söz içi /s/ sesi metinde bazı seslerin düşmesiyle veya iç seste iki ünlü arasında kalmasıyla ifadeyi belirginleşirmek için ikizleşmiştir:

ıssıdan 21a/04 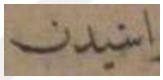

(<KT. isig, DLT c.1 72, KB 829)

uṣṣı 24a/14

(<KT. us, DLT c.1 36)

2.1.2.6. Ünsüz Uyumu

Ötümsüz ünsüzle biten kök ve gövdelere gelen eklerin başındaki ötümlü ünsüzler Klasik Osmanlı Türkçesinde ve söz konusu eserde bazı eklerin kalıplaşmış imla şekilleri sebebiyle uyuma girmemektedir:

aġaçda 51b/07

çoḳdur 32a/07 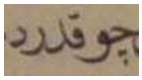

ḳaraŋulıḳda 08a/19

ortalıḳda 29b/11 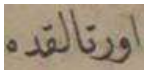

zaḥmetdür 07a/01

2.1.2.7. Hece Yitimi

Metinde, hece yitiminin çokça öne çıkan örneği ek-fiil olarak kullanılan “durur”un {–dUr} şeklinde ekleşmiş hâlidir:

ayrılıḳdur 15b/01 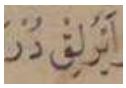

ḳapudur 18b/19 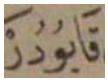

maṣlaḥatdur 39b/07 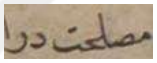

mesrūrdur 05a/10 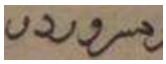

yaḳındur 15a/09 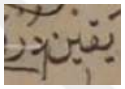

Eserde ilaveten hece yitiminin başka örnekleri de bulunmaktadır:

ḳardaşlarımız 42a/06 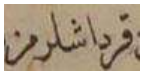

(<ḳarında eş)

kimse 12b/01 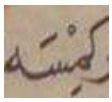

(<kim+er-se)

şimden ṣoŋra 47a/09 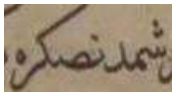

(<şimdiden ṣonra)

2.2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.2.1. İsimler

2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1.1. Çokluk Eki: {+lAr}

Türkçenin her döneminde oldukça yaygın biçimde kullanılan {+lAr} çokluk eki eserde yine bu şekilde muhafaza edilmiştir:

balıḳlar	32b/17	
ḫırsuzlar	17a/12	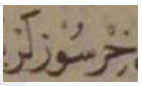
ḳuşlar	09b/19	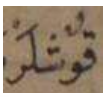
oğlanlar	22b/15	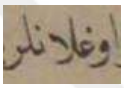
pādişāhlar	12b/13	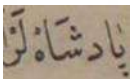

2.2.1.1.2. İyelik Ekleri

Eserde iyelik eklerinin Eski Anadolu Türkçesinden çok farklılaşmadığı görülmektedir. İyelik eklerinde 1. ve 2. teklik ve çokluk şahıslarda ekin bağlantı ünlüleri dar-yuvarlak ünlü; 3. teklik ve çokluk şahıslarda bu ek düz-dar ünlülüdür :

2.2.1.1.2.1. Teklik 1. Kişi: {+(U)m}

burnum	31a/08	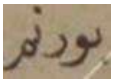
dostum	38b/01	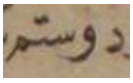
göŋlüm	51a/10	

sözüm 45b/06 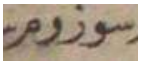

üstümde 38a/17 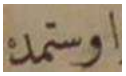

2.2.1.1.2.2. Teklik 2. Kişi: {+(U)ŋ}

çāreŋ 44a/16

gözüŋ 33b/07

luṭfuŋ 12a/16

2.2.1.1.2.3. Teklik 3. Kişi {+I}, {+sI}

anası 50b/15 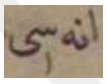

babası 47b/02 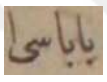

ḳoḳusı 19b/02

ṣuçı 51b/08 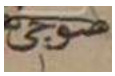

yüzi 20b/04 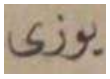

2.2.1.1.2.4. Çokluk 1. Kişi {+(U)mUz}

gözümüz 41a/12 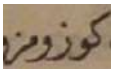

öŋümüzde 32b/12

nāmumuz 13b/10 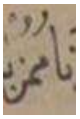

ṭurumumuzda 33a/02

üçümüz 41b/18 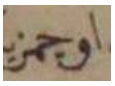

2.2.1.1.2.5. Çokluk 2. Kişi {+(X)ŋUz}

emriŋüz 38a/02

merḥametiŋüz 41a/16

reʾyiŋüz 41a/16

sözüŋüzden 43b/03

yėriŋüze 35a/17

2.2.1.1.2.6. Çokluk 3. Kişi {+lArI}

ataları 22b/16 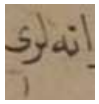

başları 17a/16 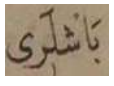

dostları 32a/07 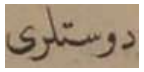

ḫışımlarıŋdan 21a/09 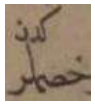

yardımcıları 32a/07 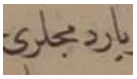

2.2.1.1.2.7. İyelik Eki Yığılması

birisi 06a/17

2.2.1.1.3. Hâl Ekleri

Hâl ekleri cümlede belirtilmek istenen yargının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olan ve cümledeki isimleri diğer sözcüklerle olan ilişkisine göre çeşitli biçimlere sokan eklerdir.

2.2.1.1.3.1. İlgi Hâli Eki: {+(n)Xŋ}

Eserde ilgi hâli eki tek biçimde karşımıza çıkmaktadır. Belirtili isim tamlamaları kurduğundan ismin bu biçimine tamlama hâli de denilmektedir. Eserde ekin bu biçimi hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak yer almaktadır:

dünyanıŋ 15a/04 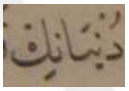

kimseniŋ 17b/18 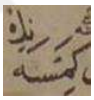

oğlınuŋ 48a/05

ṭāvusuŋ 39b/11 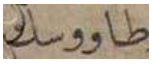

ẓulmüŋ 30b/18 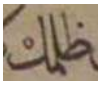

2.2.1.1.3.2. Belirtme (Yükleme) Hâli Eki: {+(y)I}, {+n}

“Yükleme hâli ekinin geldiği kelime veya kelime grubu cümlede belirtili nesne görevinde bulunur. Geçişli fiil taşıyan cümlelerde karşımıza çıkar. Fiilin etki alanında kalan unsuru gösterir” (Köktekin, 2022: s. 90).

ağzın 44b/06 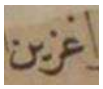

cevheri	18b/16	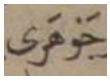
ḳarġayı	41a/09	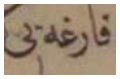
nesneyi	11b/17	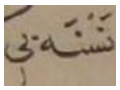
sözin	40b/10	

Yazmada bir yerde {+nI} berlirtme hâli ekinin geçtiği görülmektedir. Kimi araştırmacılara göre (n) ünsüzü zamirsel n veya 3. şahıs iyelik eki olarak kabul edilmektedir:

ḫaṣiyyetini	24a/12	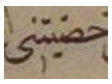

2.2.1.1.3.3. Yönelme Hâli Eki: {+(y)A}

Yönelme hâli eki eserde dil uyumuna uygun olarak kullanılmışır. Fiilin yöneldiği ve yaklaştığı yeri gösteren ek eklendiği ismin ünsüzle bitmesi hâlinde +A, ünlü ile bitmesi hâlinde +(y)A şeklinde sözcük kök ve tabanında yer almaktadır.

arslana	25a/03	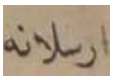
düşmāna	26a/09	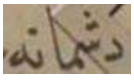
ḥarekete	23b/09	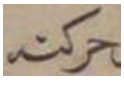
kimseye	12b/01	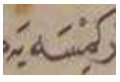
ṭaşraya	36a/04	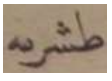

2.2.1.1.3.4. Bulunma Hâli Eki: {+dA}

Bulunma hâli, cümlede yargının meydana geldiği yeri ve zamanı göstermesi bakımından iki biçimde karşımıza çıkmaktadır.

aralıḳda	07a/15	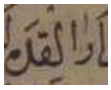
deryāda	26a/08	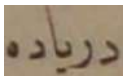
ḳarşuda	47b/13	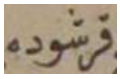
memleketde	11a/05	
yėrde	16b/19	

2.2.1.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: {+dAn}

"Fiilin gösterdiği kılış ve oluşun kendisinden uzaklaştığını, fiilin başlama noktası ve ismin kaynağını gösteren hâldir" (Köktekin, 2022: s. 92). Metinde bu ek yalnızca geniş ünlülü biçimde bulunmaktadır:

balçıḳdan	23a/19	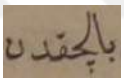
dünyādan	08b/11	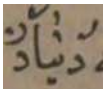
ıraḳdan	28b/04	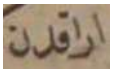
nesneden	06b/15	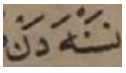
vilāyetden	31b/02	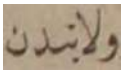

2.2.1.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: {+lA, +(I)lA}

Eserde bu ek vasıta bildiren görevde kullanılmıştır.

āvāzıla	18b/11	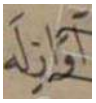

bizimle	34a/10	
deŋizle	44a/02	
ḳolaylığıla	16a/11	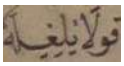
şarṭla	43a/19	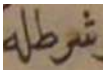

2.2.1.1.3.7. Eşitlik Hâli Eki: {+cA}

Metinde eşitlik ekinin ünsüzünün Arap harfli metinlerde imlanın kalıplaşması sebebiyle çoğunlukla /ç/ sesi yerine /c/ (ج) kullanıldığından bu ekin ünsüzünün ötümlü şekilleri bulunmaktadır:

bilesince	12b/11	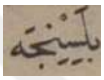
miḳdārınca	26b/14	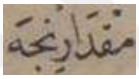
muḳteżāsınca	38b/06	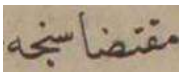
murādınca	21b/16	
nėce	43a/03	

2.2.1.1.3.8. Yön Gösterme Ekleri

Eserde bu ekin çekimi birkaç kelimede kalıplaşmış olarak görülmektedir. Metinde iki biçimde karşımıza çıkmaktadır:

2.2.1.1.3.8.1. {+rA}

orada	18a/04	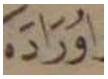
(Yer zarfı işlevinde)		

ṣoŋra (Yer zarfı işlevinde)	08a/12	
şuraya (Yer zarfı işlevinde)	34b/02	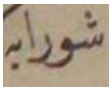
ṭaşra (Yer zarfı işlevinde)	23b/12	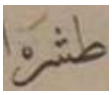
üzre (Yer zarfı işlevinde)	14a/01	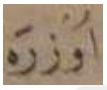

2.2.1.1.3.8.2. {+ArU}

içerü	08b/04	
yoḳarudan	16b/15	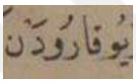

2.2.1.2. İsim Yapım Ekleri

Türkçede yeni gövdeler üretmek için sıklıkla baş vurulan yol yapım eklerini kullanmaktır. Eserde de bu doğrultuda isimden isim ve fiilden isim türeten çokça kelime geçmektedir.

2.2.1.2.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

2.2.1.2.1.1. {+An}

İsimlere gelerek çokluk işlevinde isimler yapan bu ek bir sözcükte kalıplaşmıştır:

oğlan	13b/17	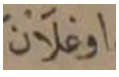

2.2.1.2.1.2. {+cA}

çoḳca	12a/15	

eyüce	30a/07	
gizlice	12b/11	
ḳolayca	17b/02	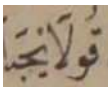
tėzce	30b/01	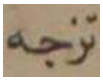

2.2.1.2.1.3. {+cI }

İsimlerden meslek adları ve benzeri işlevdeki isimler türeten bir ektir.

balıḳçı	32b/11	
başmaḳcı	30a/06	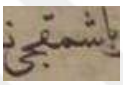
ekinci	14b/08	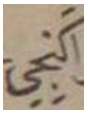
yalancı	53a/09	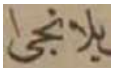
yardımcıları	32a/07	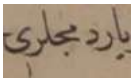

2.2.1.2.1.4. {+cUK}

İsimden, küçültme ifade eden isimler türetir.

azacuḳ	19b/12	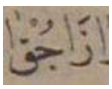
birazcuḳ	20a/07	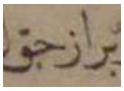

gölcük 35b/11 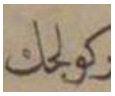

ḳarġacuḳ 32a/11 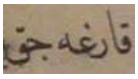

oġlancuġını 49a/07 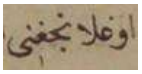

2.2.1.2.1.5. {+cAK}

İsimden, küçültme ve sevgi ifade eden isimler türetir.

yavrıcaḳların 32a/15 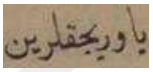

2.2.1.2.1.6. {+dAş}

İsimlerden ortaklık bildiren isimler türeten bir ektir ve yazmada tek kelime üzerinde geçmektedir.

ḳarındaşlarıŋ 15a/18 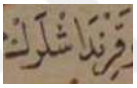

2.2.1.2.1.7. {+düz}

Metnimizde zaman zarfı yapım işlevinde kullanılan bir isimden isim yapım ekidir:

gündüze 22b/02 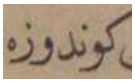

2.2.1.2.1.8. {+IncI}

İsimlerden sıra sayı sıfatları türeten bu ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli bulunmaktadır:

bėşincisi 11b/11 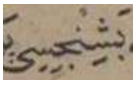

ėkincisi 14a/18 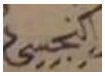

dördüncisi	11b/09	
üçüncisi	14a/18	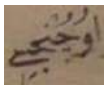
yėdincisi	11b/14	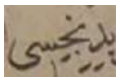

2.2.1.2.1.9. {+lIK}

İsimlerden soyut isimler türeten işlek bir ektir.

açlıḳ	40b/15	
bāzirgānlıḳ	26a/08	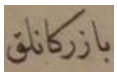
eyilik	48b/07	
pādişāhlıḳ	39b/04	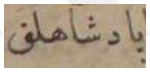
yaḳınlıḳdan	24a/17	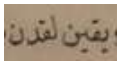

2.2.1.2.1.10. {+lX}

Eski Anadolu Türkçesinde yalnızca yuvarlak şeklinin görüldüğü bu isimden isim yapım ekinin, eserde düz örnekleri de mevcuttur:

dilli	48b/02	
bağlu	20b/07	
gizlü	37b/08	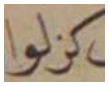

ḳoḳulı 15b/04 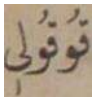

ṭuzlı 19a/19 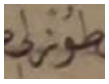

2.2.1.2.1.11. {+kek}

Bu ek eserde kalıplaşmış olarak yalnızca “erkek” sözcüğünde bulunmaktadır:

erkek 20b/03

2.2.1.2.1.12. {+rA}

İsimlere gelerek yön ve zaman zarfları türetir:

ṣoŋra 15a/14

ṭaşra 43b/03 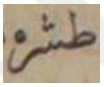

2.2.1.2.1.13. {+sXz}

Yokluk ifade eden isimler türetir. Yazmada bu ekin düz ve yuvarlak biçimleri bulunmaktadır:

dīnsiz 28a/13 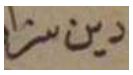

fāyidesiz 31b/16 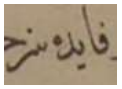

gözsüz 07b/11 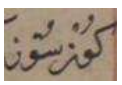

himmetsizi 24a/18 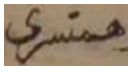

ṣuçsuz 40a/18 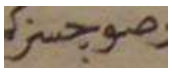

2.2.1.2.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

2.2.1.2.2.1. {-mA}

İsim-fiil işlevinde fiillerden isimler türetir:

bildirmege	20b/17	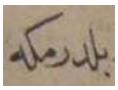
gėtmege	11a/09	
girmege	17b/13	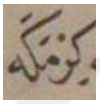
işlemege	23b/12	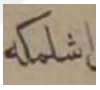
söylemege	35a/01	

2.2.1.2.2.2. {-mAK}

İsim-fiil işlevinde fiillerden isimler türetir:

acımaḳ	49b/13	
bulmaḳ	25b/06	
delmek	18b/07	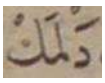
inanmaḳ	17b/05	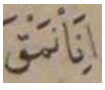
söylemek	31b/19	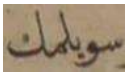

2.2.1.2.2.3. {-IcI}

Klasik Osmanlı Türkçesinde ünlüsünün hem düz hem de yuvarlak şekilleri görülen bu fiilden isim yapma ekinin metnimizde düz ünlülü örnekleri bulunmaktadır:

yazıcı	08b/15	
yırtıcı	18b/03	

2.2.1.2.2.4. {-UK}

Fiillerden isim türetir:

artuḳ	07b/05	
eksük	16a/17	
ḳonuḳ	37a/01	
tutuḳ	05b/08	
yaruġına	24a/12	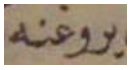

2.2.1.2.2.5. {-mur}

Geçişsiz fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

yaġmurdan	21a/05	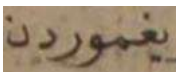

2.2.1.2.2.6. {-ġun }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

bozġun	35a/13	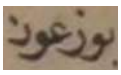

2.2.1.2.2.7. {-miş }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tektir:

yėmişi 49a/18

2.2.1.2.2.8. {-(X)n, -(X)m }

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

degin 13b/06 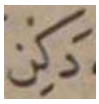

ölümi 15a/04 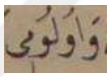

ṭurumumızda 33a/02

tütün 48a/12

2.2.1.2.2.9. {-(I)ş }

Fiillerden isimler türeten bu ekin metnimizde örneği tek sözcük üzerindedir:

bilişine 36b/02

2.2.1.2.2.10. {-A}

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

ṣapa 42b/18

yana 25b/05

2.2.1.2.2.11. {-I}

Fiillerden isim türetir:

diri	51a/17	
ḳatı	30b/11	
öli	48a/13	
ṭoġrı	46b/07	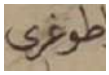
yarısın	08a/11	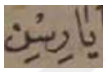

2.2.1.2.2.12. {-k}

Fiillerden isim türeten işlek bir ektir:

böyük	17a/18	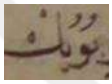
direk	27a/02	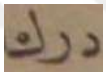
döşek	37a/08	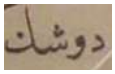
ṣalıḳ	14b/13	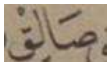
ṣovuḳ	46a/16	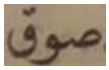

2.2.1.2.2.13. {-U}

Metinde örneğine az rastladığımız bu ek fiillerden isim türetir:

ayru	15a/14	
ḳoḳu	49b/02	

ḳorḳudan	17a/14	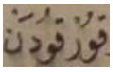
ṭolusı	15b/15	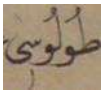

2.2.2. Fiiller

2.2.2.1. Fiil Çekim Ekleri

Bu bölümde metinde yer alan fiil çekim eklerine yer verilmiştir.

2.2.2.1.1. Zaman Ekleri

2.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki: {-dU, -dI}

Eski Anadolu Türkçesi döneminde görülen geçmiş zaman ekinin ünsüzü daima ötümlüdür. Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde ise de ekin ünlüsü uyuma dâhil değildir. Ekin ünlüsü teklik ve çokluk üçüncü kişilerde düz, diğer şahıslarda ise daima yuvarlak olması beklenirken düz biçimleri de görülmektedir. Görülen geçmiş zaman ekinin metindeki örnekleri şu şekildedir:

alışdı	11a/09	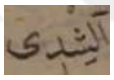
başladılar	16b/15	
gönderdi	28b/17	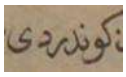
inandum	17b/03	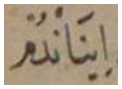
ögrendük	17a/14	

2.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki: {-mIş}

Eski Anadolu Tükçesinde olduğu gibi eserde de bu ek düz biçimde kullanılmıştır.

aŋlamış	38a/15	

beŋzetmişlerdür	12a/09	
ėtmişüzdür	31a/16	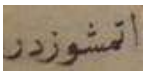
ḳurtılmışsız	49a/04	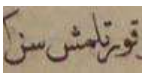
yazılmışdur	20a/17	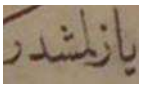

2.2.2.1.1.3. Geniş Zaman Eki: {-(X)r

Eserde bu zaman eki hem düz hem de yuvarlak biçimde kullanılmıştır.

baḳar	22a/05	
döner	18a/04	
ḳapanur	40a/10	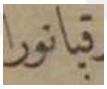
söylenür	17a/03	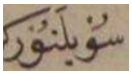
yėdirir	40a/03	

2.2.2.1.1.4. Gelecek Zaman Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde dört tane gelecek zaman eki bulunmaktadır: {-(y)IsAr}, {-(y)A}, {-sA gerek}, {-(y)AcAK}. Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde ise bu metinde de bu eklerden sadece ikisi yer almaktadır:

2.2.2.1.1.4.1. {-(y)AcAK}

Aslında sıfat-fiil eki olan bu ek metinde gelecek zaman işleviyle oldukça yaygın olarak kullanılmıştır:

alacaḳ	34a/03	
ḳaṣd ėdecek	40a/19	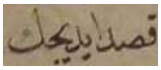
gėdecek	09a/03	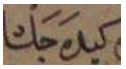
gėyeceḳ	26b/16	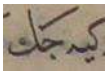
lāzım olacaḳ	35b/06	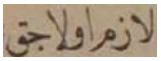

2.2.2.1.1.4.2. {-sA gerek}

ayırsa gerekdür	21a/10	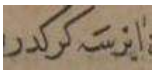
olmasa gerekdür	21b/16	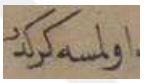
ölse gerekdür	52a/19	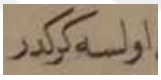

2.2.2.1.1.5. Şimdiki Zaman Eki: {-(X)r; -yor}

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek olmamasına karşın yine bu dönemde kullanılan geniş zaman {-(X)r} şimdiki zaman eki olarak kullanılmıştır. Fakat yer yer şimdiki zaman {-yor}ekinin de kullanıldığı görülmektedir:

ėşidürüz	11a/01	
gėçinüyoruz	24a/04	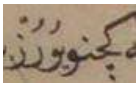
gėdiyordı	44b/13	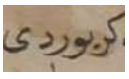
görürüm	27a/18	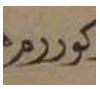

ṭurıyor 34b/08 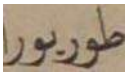

2.2.2.1.2. Tasarlama Kip Ekleri

2.2.2.1.2.1. İstek Kipi: {-(y)A}

Eski Anadolu Türkçesi için istek kipinin dilek-istek, tavsiyede gereklilik, şart ve gereklilik gibi çok çeşitli işlevlerde kullanıldığı bilinmektedir. Durum Klasik Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde devam etmektedir.

ala getüresiz 41a/01 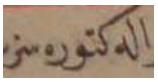

(dilek-istek işlevinde).

ʿiḳāb ėtmiş olalar 28a/10 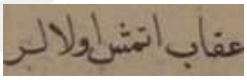

(tavsiye işlevinde).

ḳarnın ṭoyıra 42a/09 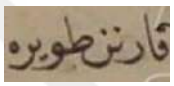

(gereklilik işlevinde).

naṣīḥat eyleye 07b/16 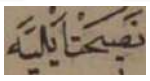

(gereklilik işlevinde).

söz söyleye 37b/18 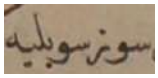

(dilek-istek işlevinde).

2.2.2.1.2.2. Gereklilik Kipi

İstek kipi eki Eski Anadolu Türkçesi döneminde gereklilik kipi olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bu dönemde gereklilik kipi çeşitli sözcük ve yapılarla da ifade edilmiştir. Metinde gereklilik kipi çoğunlukla {-mAK gerek} yapısıyla yer almaktadır:

anı gėdermek gerekdür 37a/17 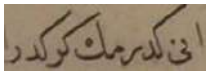

ceng ėtmek gerekdür 45a/13 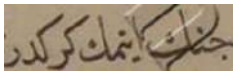

ḥaddi gėçmemek gerekdür 09a/13 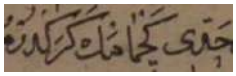

ol sā'ati aŋmak gerekdür 21a/08 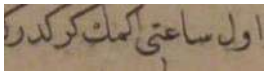

yanında görinmek gerekdür 26a/11 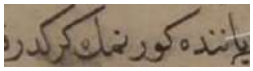

2.2.2.1.2.3. Şart Kipi Eki: {-sA}

Bu ek Klasik Osmanlı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde kullanıldığı şekliyle aynı biçimde devam etmektedir:

arḳası üstüne yatur**salar** 20b/18-19 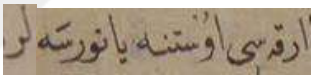

bir belā gel**se** 41b/03 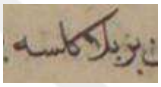

ḥaẓ ėtmediŋ sözi söyle**sem** 35a/05 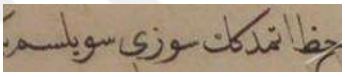

uġra**sa** eyü ḳoḳu olur 49b/03 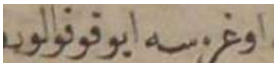

yaġ sür**seŋ** yėne 49a/18-19 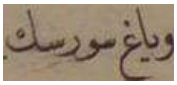

2.2.2.1.2.4. Emir Kipi Ekleri

Her bir şahıs için ayrı ekler kullanılan emir kipi eklerinin metnimizde tüm şahıslarda örneği bulunmaktadır. 1. ve 2. teklik şahıslarda düz; diğer şahıslarda ise yuvarlak biçimleri bulunmaktadır:

benim yėrime bağla (2. teklik şahıs için). 30b/01 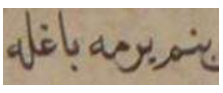

gezebildügi ḳadar 08b/18 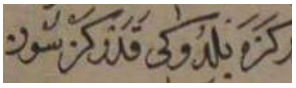
gez**sün** (3. teklik şahıs için).

ḫaber al**ayın** 38a/02 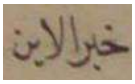
(1.teklik şahıs için).

göme ḳoy**alum** 47a/02 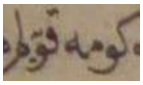
(1. çokluk şahıs için).

siz ṭur**uŋ** 41a/08 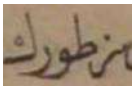
(2. çokluk şahıs için).

ṭaşıyıvėr**sünler** 07a/02 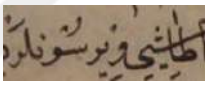
(3. çokluk şahıs için).

2.2.2.1.3. Şahıs Ekleri

Türkçenin fiil çekiminde işi yapan kişiyi ifade eden ekler şahıs eki olarak tanımlanır. Türkçede şahıs ekleri üçe ayrılır:

2.2.2.1.3.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri zamir kökenli olup, emir, şart, görülen geçmiş zamanların dışında kullanılır:

2.2.2.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}

ėtmişemdür 36b/16 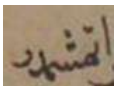

gelem 38a/03

istemem 31b/03 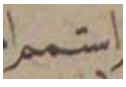

söyleyem 35a/08 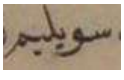

yėrem	36b/14	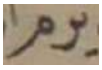

2.2.2.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+sIn, +sIŋ}

bağlamışsıŋdur	20b/06	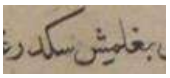
eglenmeyesin	13a/02	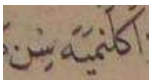
getüresin	23b/02	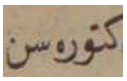
istersiŋ	15a/06	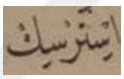
ṣorarsıŋ	16b/14	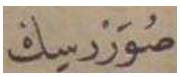

2.2.2.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø}

bilür	16b/09	
girmiş	07a/12	
ḳoparur	28b/12	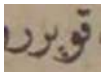
örtilmiş	08a/13	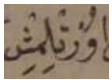
ṣaḳlaya	35a/09	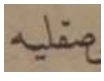

2.2.2.1.3.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+Uz, +vUz}

aŋlaruz	44a/12	

dėrüz	42a/06	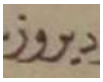
ḳalmışuz	43a/02	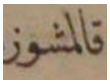
söyleşevüz	41b/11	
uġraşavuz	44a/09	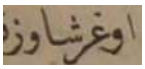

2.2.2.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+sIz}

bī-ḥużūr olursız	49b/10	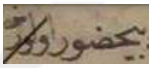
bilmezsiz	25a/11	
getüresiz	41a/01	
göresiz	35a/14	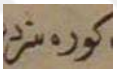
ḳurtılmışsız	49a/04	

2.2.2.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+lAr}

beŋzetmişlerdür	12a/09	
getürmezler	21b/10	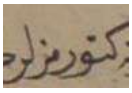
ḳalurlar	40b/14	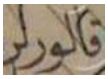
ṭutmışlar	43a/11	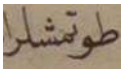

yaḳalar 15b/04 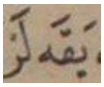

2.2.2.1.3.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

İkinci tip şahıs ekleri görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleridir:

2.2.2.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+m}

başladım 14b/09 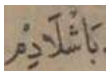

çekdim 17b/01

iḫtiyār eylesem 14b/01 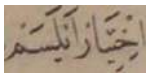

işledüm 18b/14

söylesem 35a/05 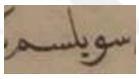

2.2.2.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+ŋ}

aldıŋ 47a/10

görseŋ 48a/17

istерseŋ 40b/09

ḳazandıŋ 16b/13

söylediŋ 36b/12 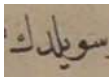

2.2.2.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+Ø}

degişse	14b/06	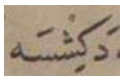
gėçdi	32b/05	
kesilse	20b/19	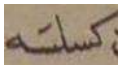
ṣordı	16b/15	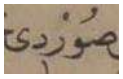
uġrasa	49b/02	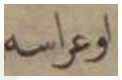

2.2.2.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+K}

Esasında bu ek geçmiş zaman sıfat-fiilinin ek aktarması yoluyla oluşturulmuştur:

diledük	09a/15	
ilḥāḳ ėtdük	09a/16	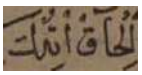
ḳādir olmazsaḳ	41b/16	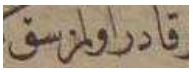
ögrendük	17a/14	
varduk	25b/05	

2.2.2.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ŋUz}

cemʿ olduŋuz	44a/10	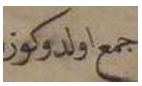
çaġırdıŋuz	44a/11	

ėtseŋüz	33a/05	
ḳaldıŋuz	40b/16	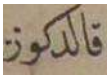
olsaŋuz	43a/16	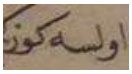

2.2.2.1.3.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+lAr}

begendiler	14a/01	
çaġırdılar	30a/08	
nė ėtseler	52b/15	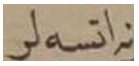
sevindiler	17a/13	
yatursalar	20b/18-19	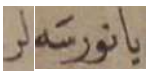

2.2.2.1.3.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Üçüncü tip şahıs eklerini emir eklerinden meydana gelir:

2.2.2.1.3.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki: {+AyIn, +AyIm}

alayım	07a/14	
götüreyin	28b/14	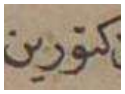
ṭutayım	07a/02	

varayım	07a/01	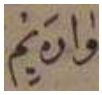
yumurdlayayın	42b/19	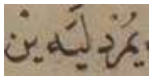

2.2.2.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki: {+Ø}

mesrūr ol	13a/13	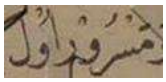
muḫtaṣar ḳıl	04b/19	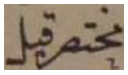
saʿy eyle	15b/07	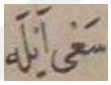
taḥṣīl ėt	11a/13	
yanında dur	11a/12-13	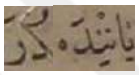

2.2.2.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki: {+sUn}

alsun	43b/05	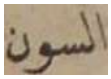
gezsün	08b/18	
ḥāṣıl olsun	07b/01	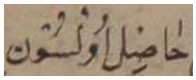
ṭoġrılsun	36a/18	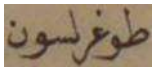
ẓafer bulsun	42b/08	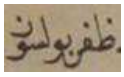

2.2.2.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki: {+AlUm}

aŋladalum	41a/06	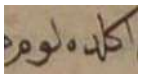
çıḳaralum	47a/03	
diŋleyelüm	18b/11	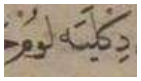
ṭutalum	35b/15	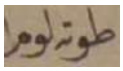
üleşmeyelüm	46b/19	

2.2.2.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki: {+ŋ, +Uŋ}

görüŋ	52b/16	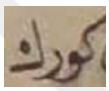
ışmarlaŋ	34a/17	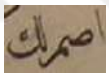
tedbīr eyleŋ	43b/19	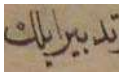

2.2.2.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki: {+sUnlAr}

ṭaşıyıvėrsünler	07a/02	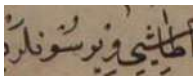

2.2.2.2. Fiil Yapım Ekleri

Türkçede yeni gövdeler üretmek için sıklıkla baş vurulan yol yapım eklerini kullanmaktır. Eserde de bu doğrultuda fiilden fiil ve isimden fiil türeten çokça kelime geçmektedir.

2.2.2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

2.2.2.2.1.1. Çatı Ekleri

Fiillerin çatılarını ettirgenlik, oldurganlık, işteşlik ve dönüşlülük bakımından değiştiren eklere çatı ekleri adı verilir. Eserde kullanılan çatı ekleri şunlardır:

2.2.2.2.1.1.1. Ettirgen Çatı

2.2.2.2.1.1.1.1. {-(I)t-}

Bu ekin tespit edildiği örnekler şöyledir:

eyitdi	08a/10	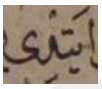
incitmekden	18a/15	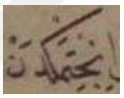
öldürtdüginden	50a/11	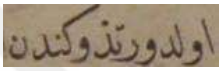
söyletme	16b/17	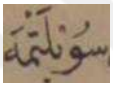

2.2.2.2.1.1.1.2. {-dUr-}

aldur	52a/17	
bildüresin	10b/05	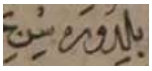
sevindürüp	24a/17	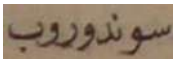
unutdurur	07a/01	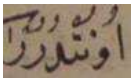

2.2.2.2.1.1.2. Oldurganlık

2.2.2.2.1.1.2.1. {-(I)t-}

Metnimizde bu ekin hem ötümlü hem de ötümsüz biçimine rastlanmıştır:

aŋlatur 38a/15 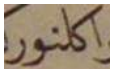

beŋzetdüm 22a/16 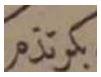

ḳorḳutmaz 19a/06

segirdürler idi 33a/12 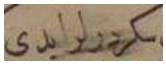

ṭoġrıltmaġa 46a/14 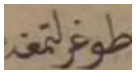

2.2.2.2.1.1.2.2. {-dUr-}

ḳaldura 28b/03 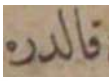

ḳandurmayup 19b/01 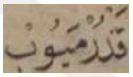

ḳarışdurdıŋ 18a/07 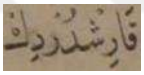

öldüre 29b/17 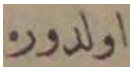

uyandurur 16b/10 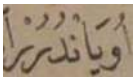

2.2.2.2.1.1.2.3. {-Ur-}

bitürmek 32a/09 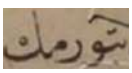

düşürür 24b/16 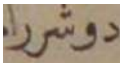

gėçürdi 14a/04

ṭoyurmaġa 24a/16 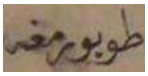

yaturmada 20b/17 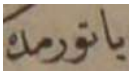

2.2.2.2.1.1.2.4. {-Ar-}

çıḳardı 08a/08 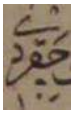

gėdermek 37a/17 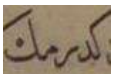

ḳoparur 28b/12

2.2.2.2.1.1.3. Edilgenlik

2.2.2.2.1.1.3.1. {-(X)l-}

açılmışdur 37b/03 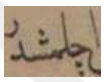

bıraġılmadan 35b/16

dökilen ḳanı 29b/10

kesile 22a/14

örtilmiş 08a/13 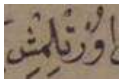

2.2.2.2.1.1.3.2. {-(X)n-}

biline 47a/17 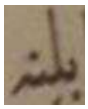

bulınur 16a/12 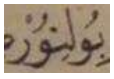

delinmedin	18b/16	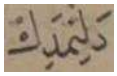
iḫtiyār olınmaḳ	10a/07	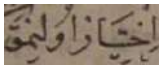
ṭoḳundum	17b/01	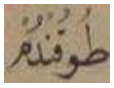

2.2.2.2.1.1.4. Dönüşlülük

2.2.2.2.1.1.4.1. {-(X)n-}

gezinmege	48a/09	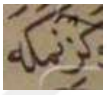
görünür	48a/10	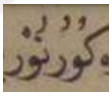
incinmeyüp	25b/03	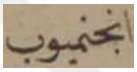
ḳaçınmaḳ	48b/12	
sevindi	28b/15	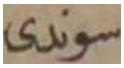

2.2.2.2.1.1.4.2. {-(X)l-}

ayrıldı	28a/02	
boġılur	34b/10	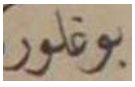
egilüp	41a/07	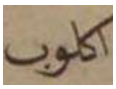
ḳatılmaġ	15a/06	

yorılur 40b/05 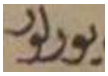

2.2.2.2.1.1.5. İşteşlik: {-(X)ş-}

çaġrışalum 44a/08 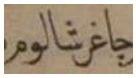

görüşem 30b/01

söyleşmek 24a/02 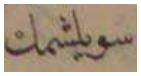

ṭoḳışdılar 29b/09

üleşüp 46b/17 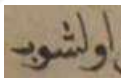

2.2.2.2.1.1.6. {-der-}

Geçişli fiil yapan bir ektir. Yazmada iki yerde geçmektedir.

dönderdük 09a/14 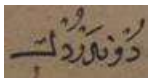

gönderür 30a/10 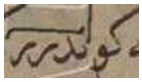

2.2.2.2.1.1.7. {- gür-}

Geçişli fiil yapan ve seyrek görülen bir ektir. Yazmada tek yerde geçmektedir.

ėrgürmez 18b/03

2.2.2.2.1.1.8. Fiillerde Olumsuzluk

2.2.2.2.1.1.8.1. {-mA-}

Türkçenin hemen hemen bütün dönemlerinde yaygın bir şekilde kullanılan bu ek fiillerin olumsuz şekillerini oluşturur:

baḳmayup 10a/04 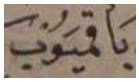

inanmasun 47a/10 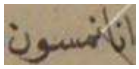

ḳorḳma 12b/08 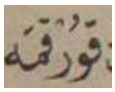

ṣaḳlamaya 52b/18 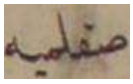

ṭınmamış 07a/14 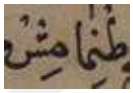

2.2.2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

2.2.2.2.2.1. {+A-}

İsimlerden hem geçişli hem de geçişsiz fiiller türeten ektir:

beŋzer 09b/11

diledi ki 37b/18 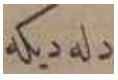

uġrayup 19a/13 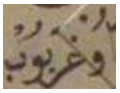

uzamış 13a/10 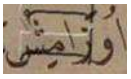

2.2.2.2.2.2. {+(A)r-}

İsimlerden geçişsiz fiiller türeten ektir:

aġarup 13a/09 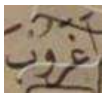

ḳararmış 13a/10

yeşermiş 21b/05 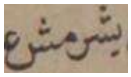

2.2.2.2.2.3. {+lA-}

İsimlerden fiil türeten en işlek ektir:

aŋlamış 38a/15

avlayup 32b/04 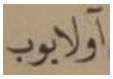

bağışlaya 30b/18 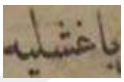

otlayup 23b/07 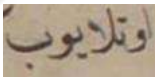

yaralayup 42a/17 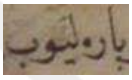

2.2.2.2.2.4. {+Al-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

çoğalmış 21b/04 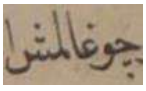

2.2.2.2.2.5. {+da-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

aldamasun 28b/10 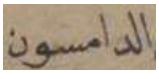

2.2.2.2.2.6. {+et-}

İsimlerden fiil türeten bu ekin yazmada ötümlü ve ötümsüz biçimleri görülmektedir:

düzedür 47a/06 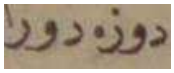

gözetdi 10b/09

2.2.2.2.2.7. {+re-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

ögrendük 17a/14

2.2.2.2.2.8. {+te-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

ister idim 19a/11 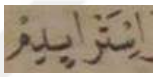

(<iz+de-)

2.2.2.2.2.9. {+ter-}

İsimlerden fiil yapan ek yazmada tek yerde görülmektedir:

gösterdi 47b/13 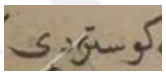

2.2.2.2.2.10. {+lan-}

faḫırlanmayalar 10b/01 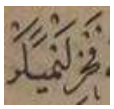

ḥuylansa 36b/10 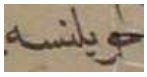

otlanur 23b/07

uġurlanmış 29b/06 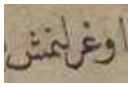

yavuzlanmaḳ 32a/03 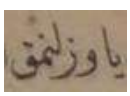

2.2.2.3. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiilin bir araya gelerek oluşturduğu sözcük öbekleridir. Birleşik fiiller, yardımcı fiilin önüne isim veya fiil gelmesi bakımından ikiye ayrılırlar:

2.2.2.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller

İsimlere eklenerek birleşik fiiller türeten yardımcı fiiller şunlardır: *bul-*, *ėt-*, *eyle-*, *ol-*, *ḳal-, ḳıl-* ve *vėr-*. Metnimizdeki yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil örnekleri şu şekildedir:

2.2.2.3.1.1. bul-

ḫalāṣ bulup	15b/11-12	
ḳuvvet bulur	23b/07	
muḳārenet bulmaz	03a/11-12	
ṣafā bula	51a/10	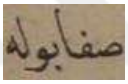
ṣūret bulmaz	03a/10	

2.2.2.3.1.2. ėt-

İsimlere gelerek onlardan geçişsiz birleşik fiiller türeten en işlek yardımcı fiillerdendir:

beyān ėtdi	31a/17	
emr ėtdi	13b/11	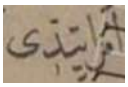
ferāġat ėtmeye	09a/09	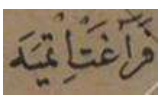
ḥareket ėtmez	23b/19	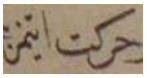

iḥsānlar ėtmemişdür	36b/16	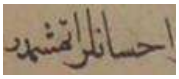

2.2.2.3.1.3. eyle-

İsimlere gelerek onlardan geçişsiz birleşik fiiller türeten en işlek yardımcı fiillerdendir:

ʿafv eylemez	12b/04	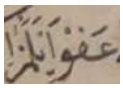
defʿ eylese	42b/07	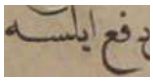
farḳ eyleye	27a/01	
helāk eyleye	40a/14	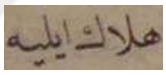
saʿy eyle	15b/07	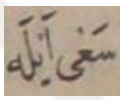

2.2.2.3.1.4. ol-

İsimlere gelerek onlardan geçişsiz birleşik fiiller türeten en işlek yardımcı fiildir:

cemʿ olmış	11b/18	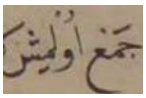
ḳābil olmaya	14b/13	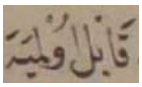
maḳbūl olmaz	07b/15	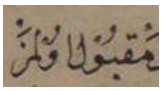
peydā olur	20b/11	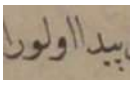
vāḳıf olam	38a/03	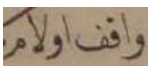

2.2.2.3.1.5. ḳal-

ʿāciz ḳaldı	32a/15	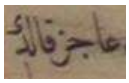
bāḳī ḳalup	13b/10-11	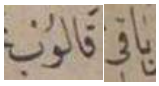
maḥrūm ḳalur	19a/15	
yalıŋuz ḳalsa	19a/04	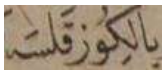

2.2.2.3.1.6. ḳıl-

gencīne ḳılup	02b/08	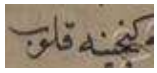
namāz ḳılsa	42b/05	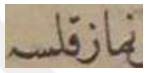
müşerrez ḳılup	01b/13	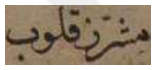
muḫtaṣar ḳıl	04b/19	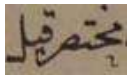
mübālaġa ḳıldı	10b/16	

2.2.2.3.1.7. vėr-

el vėre	12a/11	
ḫaber vėrdi	33b/02	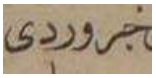
icāzet vėrdüm	11a/03	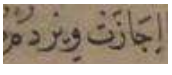
ṣalıḳ vėrdim	14b/13	

selām vėrdi 11a/15 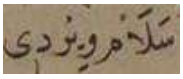

2.2.2.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Şeklinde Olan Birleşik Fiiller

Fiillerin zarf-fiil şekillerine yardımcı fiil getirilmesiyle oluşan bu birleşik fiillere tasvirî fiiller de denilmektedir.

2.2.2.3.2.1. Yeterlilik

Eski Anadolu Türkçesinde bil- ve u- yeterlilik fiilleri kullanılmıştır. Metnimizde u-fiilinin sadece olumsuz şekli kullanılmıştır:

götürebilürin 06b/19 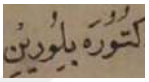

ḫaẕ ėdemez 23b/04 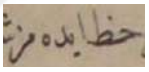

nesne ėdebilür misiŋ 52a/02 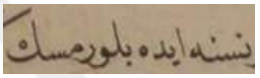

söyleşebilesin 43a/06 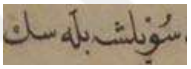

yėr bulamadı 29b/12 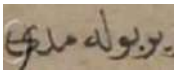

2.2.2.3.2.2. Tezlik

Aniden meydana geliş ifade eden ve tezlik anlamı katan fiildir:

alıvėrdiler 48a/14 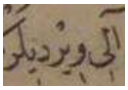

görivėrür 10a/03 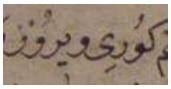

ṣalıvėr 30a/19 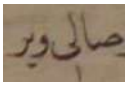

taḫṣīl ėdivėrür 10a/04 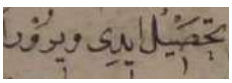

ṭaşıyıvėrsünler 07a/02 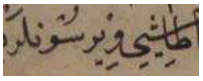

2.2.2.3.2.3. Süreklilik

Eski Anadolu Türkçesinde süreklilik fiili için “ḳo-” ve “yoru-” fiilleri kullanılmıştır. Metnimizde şu örnekler bulunmaktadır.

gömeḳodılar 47a/05 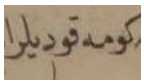

gömeḳoyalum 47a/02 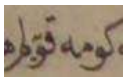

ṣaraḳor 30a/16 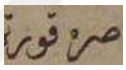

ṭurıyorurın 51b/10 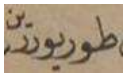

2.2.3. Cevher Fiili

“er-“ cevher fiilinin Türkçedeki görevi isim soylu sözcükleri fiilleştirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır. Cevher fiilinin örnekleri şunlardır:

çaġırır ımış 46a/19 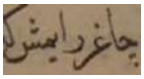

çekerdi 23a/17 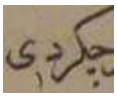

erkek ise 20b/03 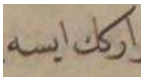

muṣāḥabetde iken 18a/08 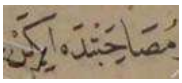

var imiş 08a/04 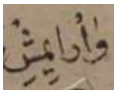

2.2.3.1. Birleşik Çekimler

Metinde mevcut olan birleşik çekimler şunlardır:

2.2.3.1.1. Hikâye Çekimi

2.2.3.1.1.1. Anlatılan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

bilmiş idim	45b/05	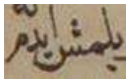
ėşitmiş idim	46a/05	
gelmemiş idi	09b/11	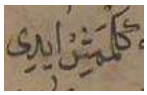
örtülmiş idi	08b/01	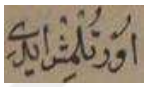
ṭutmış idi	32a/13	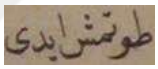

2.2.3.1.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

bilürdim	43b/13	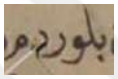
gelürdi	33a/12	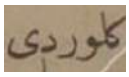
görürdüm	11b/18	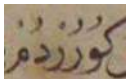
murād ėdinürdim	14b/10	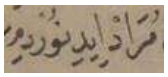
varurdım	14b/10	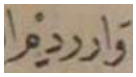

2.2.3.1.2. Şart Çekimi

2.2.3.1.2.1. Geniş Zamanın Şartı

buyurursa	40b/08	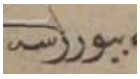

çekerseŋ	20a/09	
düşerse	45a/13	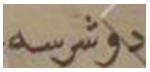
görürsem	37b/15	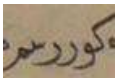
uyarsaŋ	41a/13	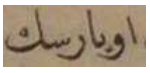

2.2.3.1.2.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

ėşitdiyse	19b/19	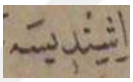
ḳaṣd ėtdiyse	38b/19	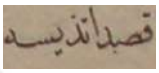

2.2.4. Fiilimsiler

2.2.4.1. İsim-Fiiller

"Fiillerin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil isimleridir" (Köktekin, 2022: s. 124). Metinde yer alan isim-fiiller şunlardır:

2.2.4.1.1. {-mAK}

ol işi işlemek gerekdür	08b/08	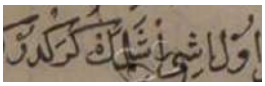
ol sāʿati aŋmaḳ gerekdür	21a/08	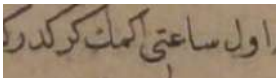
sırrını ṣaḳlamaḳdur	11b/09	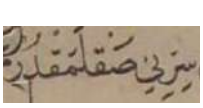
yaramaz sözler söylemek	31b/19	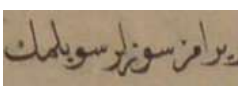
zil çalmaḳ	18b/09	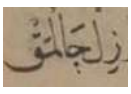

2.2.4.1.2. {-mA}

başın ḳurtarmaġa 21b/13

bunı yėmege ḳaṣd ėder 27b/14 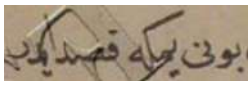

helāk olmada 07b/12 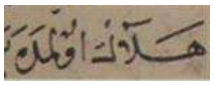

susemi aramaġa başladı 08a/19 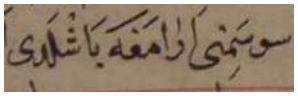

yol gözetmege başladı 28b/04 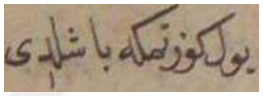

2.2.4.1.3. {-Iş}

kendü bilişine 36b/02

2.2.4.2. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller, aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştıran sıfat ve fiil nitelikli fiillerdir.

2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.1.1. {-mIş}

ölmiş balıḳ gibi 36a/03

ölmiş ḥayvāndan olurlar 27a/05/06 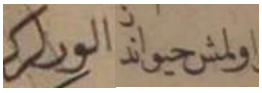

ṣoyılmış ādem gibidür 20b/14 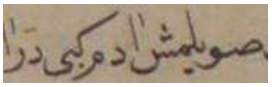

tecrübe olınmış żarardan 31b/07/08 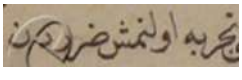

2.2.4.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili

2.2.4.2.2.1. {-dUK}

aŋlamaduġım nesneye uymayam — 16b/01

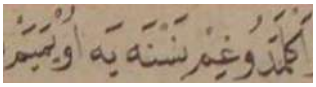

meyl ėtdügi leẕẕetler — 20a/06

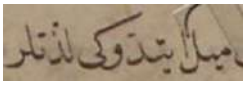

sevdügi ḥerīfi — 29b/17

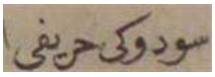

yazduġı bābı oḳudı — 14a/02

żararın gördügi kimesneden — 09a/10

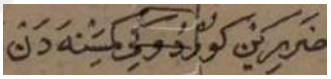

2.2.4.2.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili

2.2.4.2.3.1. {-(y)AcAK}

aḳacaḳ yėri olmasa — 23a/13

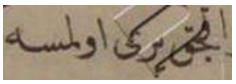

bu gizlenecek yėr degildür — 50b/19

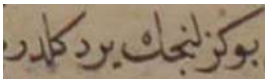

göŋüllerin aŋlayacak nesnelerde — 06a/11

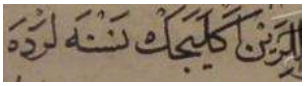

ḫāṭıra gelmeyecek luṭuflar — 16a/04

żarar gelecek yėrleri — 12a/05

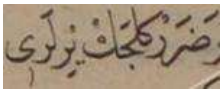

2.2.4.2.4. Geniş Zaman Sıfat-Fiilleri

2.2.4.2.4.1. {-(y)An}

aldanan şol çaylaḳ gibi 19b/05 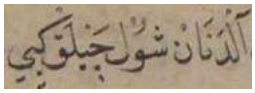

çekilen zaḥmet 20a/05

kendüye düşmeyen sözi 24a/05/06 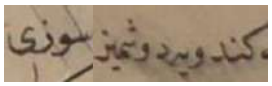

ötesi çıḳmayan işi 08b/09 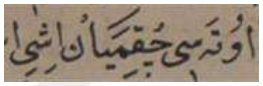

vāṣıl olan kimesne 15a/02

2.2.4.2.4.2. {-mAz}

Olumsuz geniş zaman sıfat-fiil ekidir.

yaramaz ḳoḳu olur 49b/02

yaramaz nesnedür 20a/07 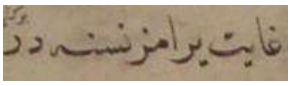

2.2.4.2.4.3. {-Ur}

göze görünür yėrde 48a/10 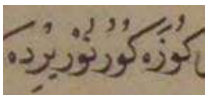

2.2.4.3. Zarf-Fiiller

Cümlede yüklemin anlamını farklı biçimlerde etkileyen ve herhangi bir şahıs ve zaman belirtmeden kullanılan zarf görevindeki fiil yapılarıdır.

2.2.4.3.1. Zaman Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.1.1. {-(y)IcAK}

ḫalāṣ olıcaḳ nesneʾi 22a/10/11 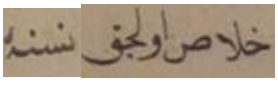

onı ėdicek maṣlaḥat	17a/04	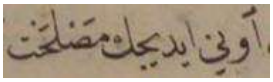
żarar olıcaḳ yėrden	38a/19	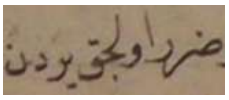

2.2.4.3.1.2. {-(y)IncA}

ḥerīf ḳalḳınca	37a/10	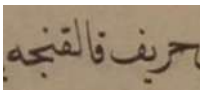
murāda vāṣıl olınca	10b/04	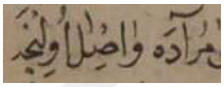
ol mābeyninde çıḳınca	20b/12	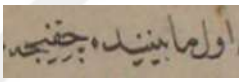
uġramayınca	26a/06	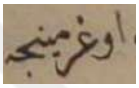
yılanıŋ deligine gelince	47b/16	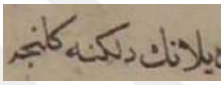

2.2.4.3.1.3. {-mAdIn}

bir çivi ḳaḳmadın	24a/12	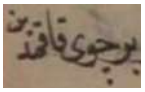
fırṣat fevt olmadın	36a/08	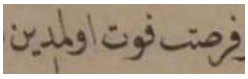
muḳarrer bilmedin	37b/09	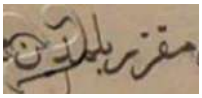
tecrübe etmedin	28a/05	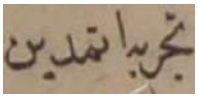
vāṣıl olmadındur	48b/01	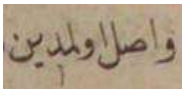

2.2.4.3.1.4. {-dUKdA}

Bu ek, {-dUK} sıfat-fiilinin üzerine {+dA} bulunma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir zarf-fiildir:

ana raḥmine düşdükde 20a/18 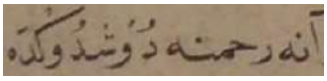

ṣuda yıldızıŋ ʿaksini gördükde 38b/13 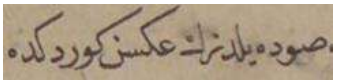

yengeci öldürmek istedükde 32b/02 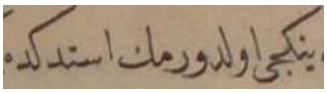

2.2.4.3.1.5. {-dUKdAn}

Bu ek, {-dUK} sıfat-fiilinin üzerine {+dAn} ayrılma hâli ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir zarf-fiildir:

başın ḳaldurduḳdan ṣoŋra 13a/17 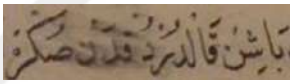

iş böyidükden ṣoŋra 35b/03 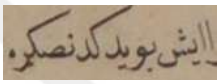

maʿlūm olduḳdan ṣoŋra 37b/05 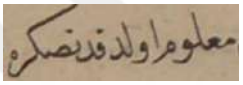

ṭoġduḳdan ṣoŋra 20b/12 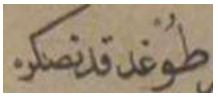

ẓuhūr ėtdükden ṣoŋra 26b/12 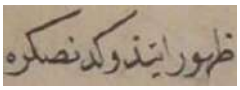

2.2.4.3.1.6. {-mAzdAn}

ʿāḳıbetin olmazdan evvel 45b/01-02

bir belā gelmezden evvel 35b/07 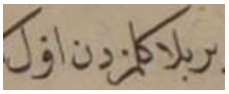

gėtmezden evvel 16a/02 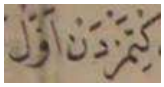

öldirmezden evvel 50b/07-08 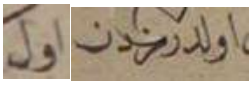

2.2.4.3.2. Hâl Zarf-Fiilleri

2.2.4.3.2.1. {-ken}

bir nesne alup gėderken 07a/13 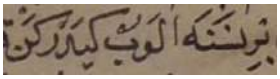

bir meclisde otururken 11a/10-11 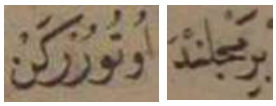

ḥerīf uyurken 30a/01 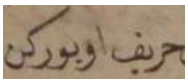

ol deve gezerken 40b/06 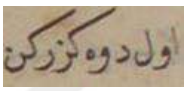

şehre varırken 29b/08 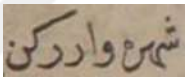

2.2.4.3.2.2. {-dUkçA}

Durum bildiren bu ekin yazmada hem yuvarlak hem de düz biçimde yer aldığı görülmektedir.

çivi ḳaḳdukça 24a/10 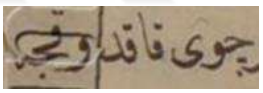

dėdikçe 37a/04 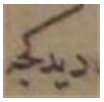

ol kimesne geldükçe 17b/19 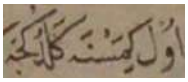

yėl esdikçe 27b/11 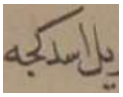

2.2.4.3.3. Bağlama Zarf-Fiili

2.2.4.3.3.1. {-(y)Up}

Eski Anadolu Türkçesinde bağlama ünlüsü yuvarlak olan {-(y)Up} zarf-fiil ekinin Klasik Osmanlı Türkçesine gelindiğinde aynı şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz.

böyüyüp bāliġ oldılar 22b/15 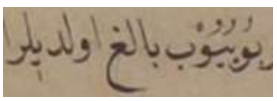

cevāb vėrüp ġadr ėtmişdür 50a/07 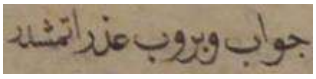

ḳuşlar ṭuyup başına üşerler 19b/06 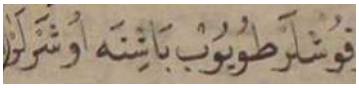

yap yap ṭaşıyup evine ėlete 06b/18 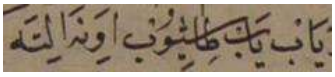

ziyāde çalışup ḥarīṣ oldum 14a/14 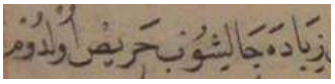

2.2.5. Sıfatlar

Sıfatlar, isimleri niteleme, belirtme ve gösterme gibi yönlerden tanımlayan ve tarif eden kelime türüdür.

2.2.5.1. Niteleme Sıfatları

böyük balıḳ 35b/12 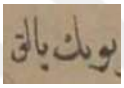

eyü ādem 09b/10

güzel ḳoḳulı buḫūr 15b/04 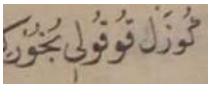

küçük otlar 28b/11 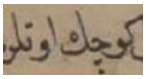

yüce mertebe 24b/02 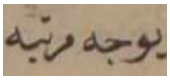

2.2.5.2. Belirtme Sıfatları

2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları

Eski Anadolu Türkçesinde işaret sıfatları kullanılan bu, ol ve şol sözcükleri Klasik Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmıştır.

bu bāzirgān 08a/06 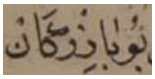

bu kitāb 14a/05 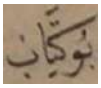

ol kimesne 23b/05 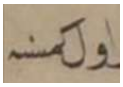

ol gėce 29b/17 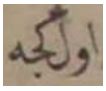

şol ẖasta 36b/01 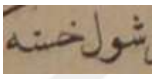

şol ʿameller 19a/10 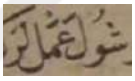

2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları

2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

altı nesnedendür 31b/14 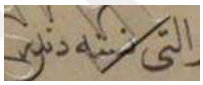

bir çömlek 08b/19 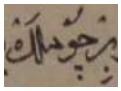

dört düşmen 21a/03

sekiz ẖaṣlet 11b/06 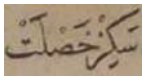

üç ḳısımdur 35b/04 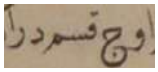

2.2.5.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

altıncısı ẖarḳdur 32a/02 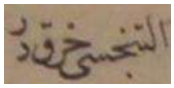

bėşincisi zamāndur 32a/01 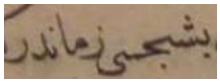

dördüncisi feẓāẓatdur 31b/18-19 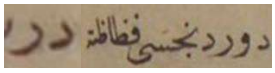

ėkincisi fitnedür 31b/16

üçüncisi hevādur 31b/17 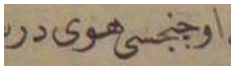

2.2.5.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

birer nesne 22a/02 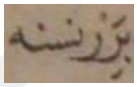

2.2.5.2.3. Soru Sıfatları

Metinde bulunan soru sıfatları şunlardır:

2.2.5.2.3.1. ne

ne ḳadar 13a/11 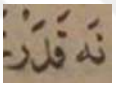

ne mertebe 13b/13 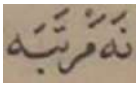

ne sebeb ile 14a/05 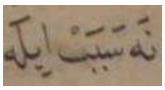

ne zamānda 45a/01 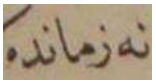

2.2.5.2.3.2. ḳanġı

bu dördden ḳanḳısın 14a/19 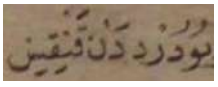

ḳanġı aġaç 25a/16

2.2.5.2.3.3. nėce

nėce ėtmek gerek 12b/14

2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları

İsimlerin belirsizlik durumlarını gösteren belirsizlik sıfatlarına metnimizden örnekler şu şekildedir:

2.2.5.2.4.1. bir

bir gėce 16b/07 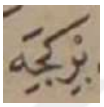

bir ḳuyuya düşüp 07b/11 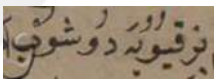

bir miḳdār et 19b/06 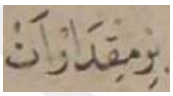

bir yėrde gėderken 06b/16 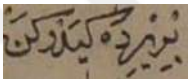

bir zamān ṭurup 11a/05 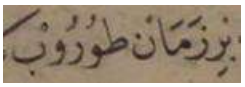

2.2.5.2.4.2. baʿżı

baʿżı ḫastalara 14a/15-16 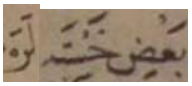

baʿżı kimesneye 10a/02 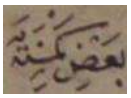

baʿżı nesnelerden 15a/13 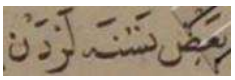

baʿżı teklīfler 21a/01 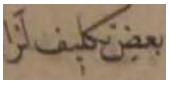

baʿżı yėrde	39a/11	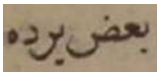

2.2.5.2.4.3. her

her biri	02b/05	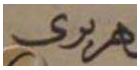
her dīnde	14b/02	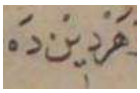
her kişi	07a/07	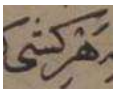
her milletiŋ	06a/08	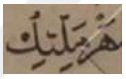
her yėrde	24a/16	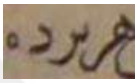

2.2.5.2.4.4. çoḳ

çoḳ ʿacāyib ḥikmetler	10a/19	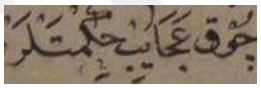
çoḳ ḫavf	25b/18	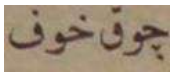
çoḳ iş	32a/08	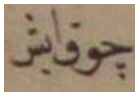
çoḳ yėmek	17b/11	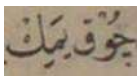
çoḳ żarar	34b/13	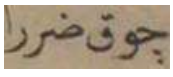

2.2.5.2.4.5. birḳaç

birḳaç altun	47a/07	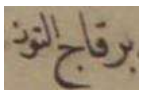

birḳaç gün 29b/04 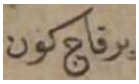

birḳaç kötülük 18b/05 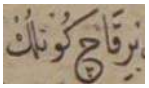

birḳaç oġlı 22b/14 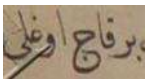

birḳaç ṭāyife 28a/05 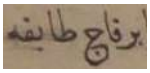

2.2.5.2.4.6. cümle

cümle ʿālem 30a/16 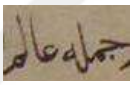

cümle tedbīrden 42b/11 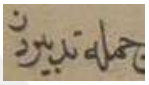

2.2.6. Zarflar

Zarflar yer-yön zarfları, zaman zarfları, azlık-çokluk zarfları ve nitelik-nasıllık zarfları olmak üzere dörde ayrılır:

2.2.6.1. Yer-Yön Zarfları

Metinde şu yer-yön zarfları kullanılmıştır:

2.2.6.1.1. yoḳaru

Yazmada yoḳaru sözcüğünün hem düz hem de yuvarlak biçimi bulunmaktadır.

yoḳarı 22a/06 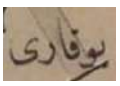

yoḳarısın 36a/14 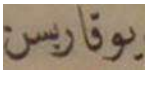

yoḳarudan 16b/15 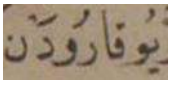

2.2.6.1.2. aşaġa

aşaġa	17a/17	
aşaġa	46b/02	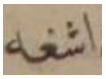
aşaġa	50a/02	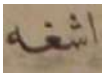
aşaġa	51a/13	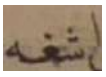
aşaġa	51a/14	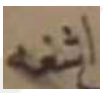

2.2.6.1.3. içerü

içerü	06b/17	
içerü	08a/13	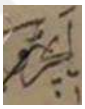
içerü	18a/08	
içerü	30a/13	

2.2.6.1.4. ḳarşu

ḳarşu	39b/15	
ḳarşu	44b/14	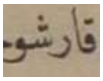
ḳarşuda	47b/13	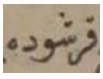

2.2.6.2. Zaman Zarfları

Metnimizde kullanılan zaman zarfları şunlardır:

2.2.6.2.1. ėmdi, şimdi

ėmdi arslana varalum 41b/14 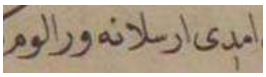

ėmdi bunı dostıŋa tuḫfe eyle 30b/07 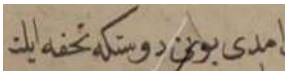

şimdi fırṣat zamānıdur 25a/03 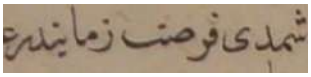

şimdi kendüŋi ṣuçsuz çıḳarursın 53a/03 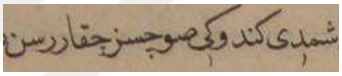

şimdi ol kendüyi pādişāha muʿādil ṣanur 35a/16 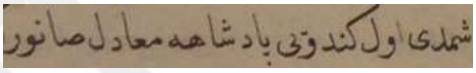

2.2.6.2.2. gėce

bir gėce ġāyet ṣovuḳ olur 46a/16 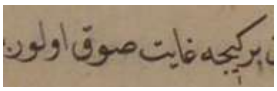

bu gėce gönder gelsün 30a/10 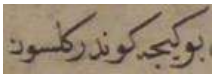

gėce ḳaraŋulığında 08b/17 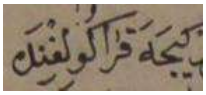

gėce yoldaşlarım ile gėderin 17a/07 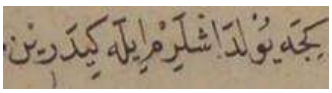

ol gėce bürinür 52a/10 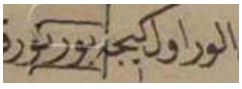

2.2.6.2.3. gündüz

aḳını gündüze ḳarasın gèceye beŋzetdüm 22b/02 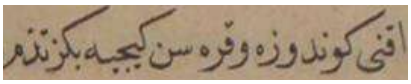

gèce gündüz eviŋde 27a/13

gèce ve gündüzüŋ 22b/03 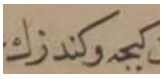

2.2.6.2.4. gèç

gèç èltsün 34a/17 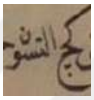

2.2.6.2.5. bugün

bugün 31a/05 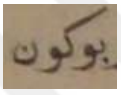

bugün 47a/01

bugün bize ise 44a/04 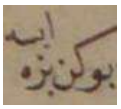

2.2.6.2.6. dāyimā

dāyimā 21a/17 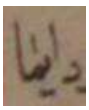

dāyimā 41b/11

2.2.6.2.7. dün

dün gèce 52a/14

dün gördigi	38b/15	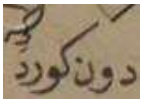

2.2.6.2.8. ėrte

ėrtesi	38b/14	
ėrtesi	48a/05	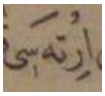
ėrtesi oġlına geldi	50a/17	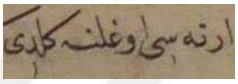
ėrtesi oldı	08b/04	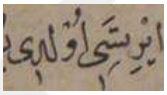

2.2.6.2.9. ḥālā

ḥālā	31b/07	

2.2.6.2.10. yarın

yarın ḳāḍī gelüp	47b/04	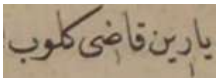
yarın sizedür	44a/05	
yarın yėne bunda getür	47a/17	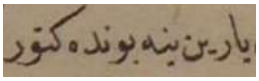
yarın yėtecek ḳadar al	47a/02	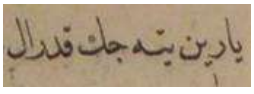

2.2.6.3. Azlık-Çokluk Zarfları

Azlık-çokluk zarfları, azlık, çokluk, miktar ve derece bildiren zarflara verilen addır. Metinde yer alan azlık-çokluk zarfları şunlardır:

2.2.6.3.1. çoḳ

çoḳ eglenmiş	07a/14	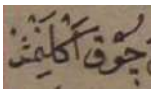
çoḳ gezdi	08b/19	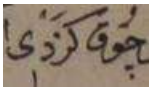
çoḳ olsa	39b/10	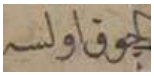
çoḳ yėr idi	17b/12	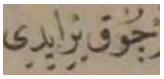
ġāyet çoḳ imiş	11a/01	

2.2.6.3.2. az

ʿahde vefā ėtmek az olmış	21b/08	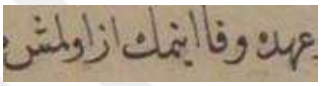
az iken	35b/02	
gövdesi az ḳalup	13a/09	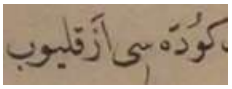
taʿalluḳı az olan kimesne	08b/11	

2.2.6.3.3. biraz

biraz fikr ėtdi	28a/03	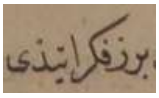
biraz kitāblar getürdüm	22b/10	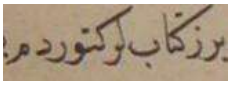

2.2.6.3.4. eksük

ʿadāvet eksük olmaz	16a/17	
maṣlaḥat eksük olmaz	26a/19	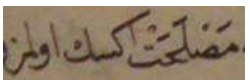

2.2.6.3.5. hīç

hīç aŋlatmadıŋ	52a/14	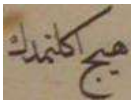
hīç incinmez	08b/12	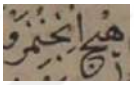
hīç ḳazanmazsa	23a/07	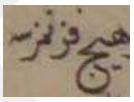
hīç ṭınmamış	07a/14	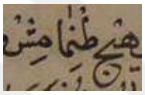
hīç vazgelmezler	46b/01	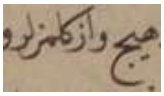

2.2.6.4. Nitelik Zarfları

Bu tür zarflar, hâl, durum, sebep, netice, beraberlik gibi anlamlar ifade etmektedir.

2.2.6.4.1. ayru

biri birinden ayru düşüp	15a/15-16	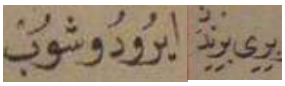
biri birinden ayru ėtse	15a/14	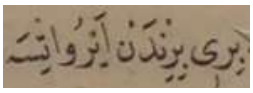

2.2.6.4.2. ḫōş

anlarıŋ ḥāli ḫōş olsun	15b/02	

daḫı ḫōş var dėdi 38a/04 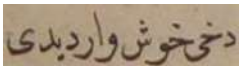

dimneniŋ sözi ḫōş geldi 28a/01 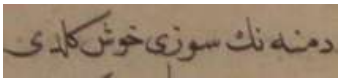

ḳaplubaġa ḫōş dėyüp 33a/14 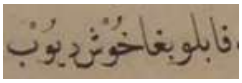

sāyeʾ-i saʿādetiŋde ḫōş gėçürdik 42a/05 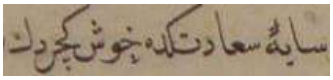

2.2.6.4.3. şöyle

çomaḳ alup şöyle dögdi 17a/19 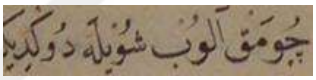

hīç ṭınmaz şöyle ṭurur 23b/15 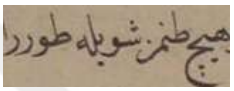

şöyle gezer 41a/14-15 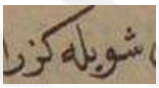

şöyle ṣandı 08a/14 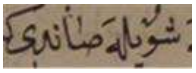

şöyle ṣandum ki 51a/07 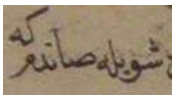

2.2.6.4.4. tėz

tėz vāṣıl ola 13a/01 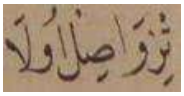

tėz var aç gir 18a/02 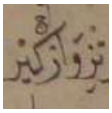

2.2.6.4.5. yalŋuz, yalıŋuz

altunları yalŋuz aldıŋ 47a/10 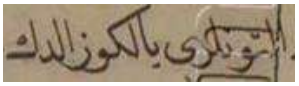

yalıŋuz ḳalsa 19a/04 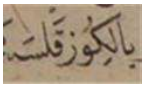

2.2.7. Zamirler

İsim soylu olan ve ismin yerine kullanılan zamirler eserde de genel kullanıma uygun olarak yer almaktadır.

2.2.7.1. Şahıs Zamirleri

Eserdeki şahıs zamirleri ses, yapı ve kullanım açısından bugün kullanılan biçimlerle örtüşmektedir. Yalnızca 3. teklik ve çokluk şahıs zamirleri farklı biçimde kullanılmaktadır:

2.2.7.1.1. Teklik 1. Şahıs Zamiri: ben

baŋa muʿāvenet eyle 08a/11 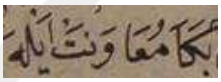

ben daḫı saŋa icāzet vėrdüm 11a/03 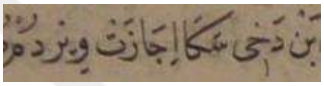

ben ot otların 40a/06 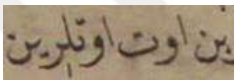

benden ḳorḳar 43a/04 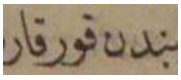

beni saŋa arslan gönderdi 28b/17 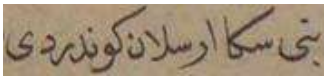

2.2.7.1.2. Teklik 2. Şahıs Zamiri: sen

saŋa icāzet vėrdüm 11a/03 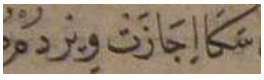

sen bu gėce ol aġacıŋ içine giresiŋ 47b/03 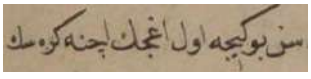

sen kimsiŋ ve murādıŋ nedür 11a/15 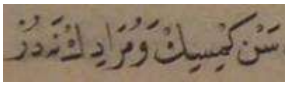

senden ṭarafa çömele 44b/05 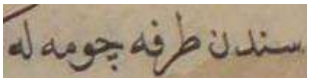

seni bir maṣlaḥat içün taʿyīn ėtdim 10a/15 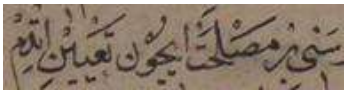

2.2.7.1.3. Teklik 3. Şahıs Zamiri: ol, (ekleşmede) a(+n)

anı helāk ėtmege mecāl yoḳdur 36b/15 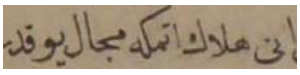

anıŋ bir kimseye iḫtiṣāṣı yoḳdur 24b/13 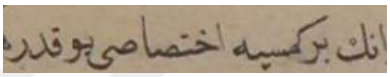

ben anı nėce bilürin 44b/04 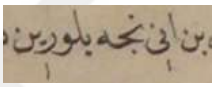

ol kimesne de evine varur 07a/05 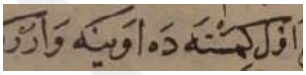

ol yırtıcı cānaverleriŋ pādişāhıdur 29a/01

2.2.7.1.4. Çokluk 1. Şahıs Zamiri: biz

biz de ḳutılavuz 41b/19 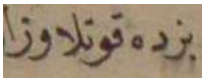

biz kendü ḥālimizi yavuḳlamayalum 24b/11 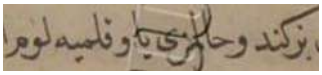

bizden saŋa birimizi getürelüm 34a/11

bize lāyıḳdur 24b/19 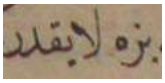

bizim yanımızdan ayrılma 40b/09 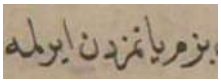

2.2.7.1.5. Çokluk 2. Şahıs Zamiri: siz

bugün bize ise yarın sizedür — 44a/04-05

siz baŋa iḥsān ėdesiz — 43b/02 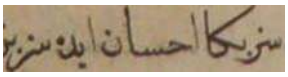

size iʿlām ėdem — 38a/03 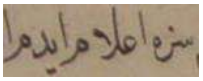

sizi arslandan ḳu[r]tarayın — 34a/14 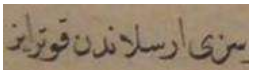

siziŋle bile aluŋ gėdüŋ — 43a/17 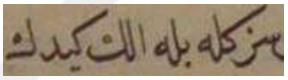

2.2.7.1.6. Çokluk 3. Şahıs Zamiri: anlar

anlar daḫı eyitdiler — 44a/06

anlara ḥavāle ola — 33a/11

anlardan vefā istemeye — 46a/11 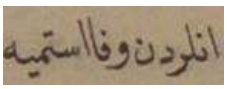

anları ḳorḳutmaz — 19a/06 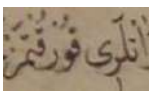

anlarıŋ miṣli nėcedür — 22b/13 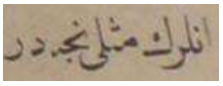

2.2.7.2. İşaret Zamirleri

Eserde bu, bular, ol ve şol işaret zamirleri geçmektedir:

2.2.7.2.1. bu, bunlar

bu da maʿlūm ola ki — 09a/07 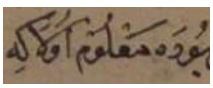

bunlar da eyitdiler 40b/16 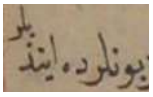

bunları beyān ėder 12b/15 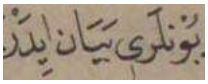

bunuŋ üzerine 10a/10 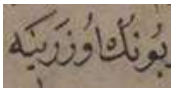

murādım budur ki 25a/02 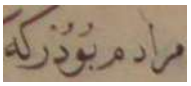

2.2.7.2.2. a (ol zamirinin ekleşmedeki hâli), anlar

aŋa żarar ėrgürmez 18b/03

anı gėdermek gerekdür 49b/15 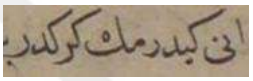

anıŋ rıżāsın isteyesin 39a/01 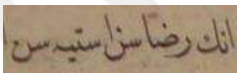

anlar ile bile getürdüm 22b/10 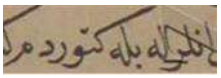

baŋa andan ḫavf yoḳdur 36b/19 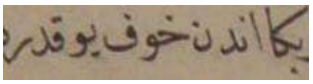

2.2.7.2.3. ol

eyü söz oldur ki 36b/07 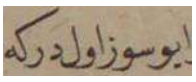

murādım oldur ki 47b/03 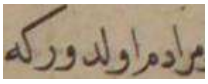

ol ḥaddi gėçmemek gerekdür 09a/13 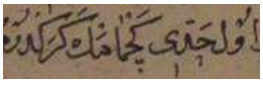

ol işi terk ėder 45b/03 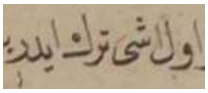

ol nedür 38b/01 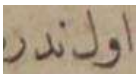

2.2.7.2.4. şol (<şu+ol)

dünyā şol kemik gibidür 19b/02 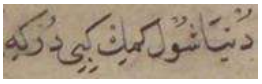

şol ʿāḳil kimesne 46a/01 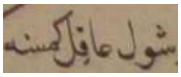

şol deligi gördiŋ mi 47b/14 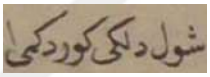

şol göze çekilen sürme 23a/09

şol ḳadar fikr ėderin 39a/07 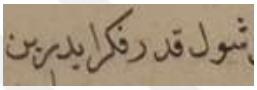

2.2.7.3. Belirsizlik Zamirleri

Eserde geçen belirsizlik zamirleri şunlardır:

2.2.7.3.1. kimse

bir kimseye 24b/13 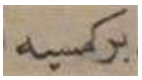

hīç kimse 39b/15 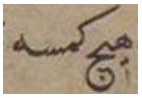

kimse saŋa bu töhmeti ėtmez 17a/03 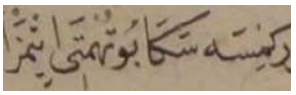

kimseyi yaramazlıġıla aŋmayam 18a/17 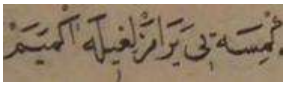

şu kimseye beŋzer ki 44b/17 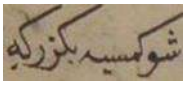

2.2.7.3.2. biri, birisi, her biri

dostlarımdan birisi 35a/11 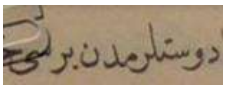

günāhlardan biri 50b/12 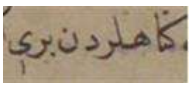

her biriŋiz 41a/01 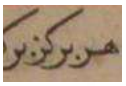

ol dört nesneniŋ birisi 14a/18 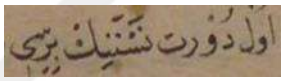

saŋa birimizi getürelüm 34a/11

2.2.7.3.3. cümle

cümlesin berkitse 15a/15 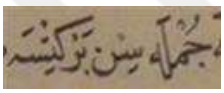

cümlesine naẓar eyledi 51a/13 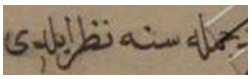

cümle ʿālemde 19a/02 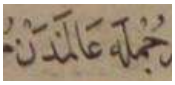

cümlesi arslana vardılar 42a/02 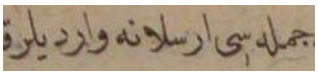

pādişāh ise cümleden ʿālimdür 35b/01 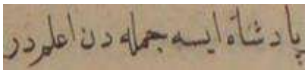

2.2.7.4. Dönüşlülük Zamiri “kendü”

kendü başımız 41b/16 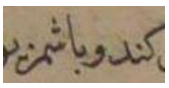

kendü ḳatına çıġırdı 13a/07

kendü suseminiŋ üsti örtilmiş 08a/13 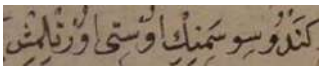

kendüniŋ de istedügi budur 25b/16 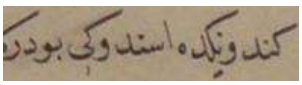

pādişāh kendü sözlerin begendi 26b/07 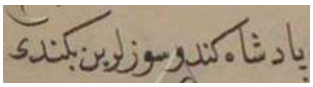

2.2.7.5. Soru Zamirleri

2.2.7.5.1. kim

aḳçeʾi kim aldı 47b/04 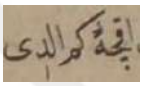

bu luṭfı bize kim eder 33a/09

bunı kim bilür dėdi 47a/12 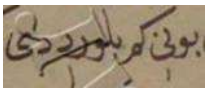

kim gördi kim ėşitdi 49a/11 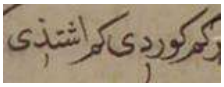

kim taḥṣīl ėdivėrür 10a/04 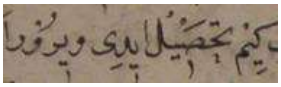

2.2.7.5.2. ne

bunıŋ aṣlı nedür 31a/17 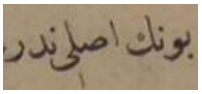

her ne ėtseŋ ḳādirsiŋ 37b/04 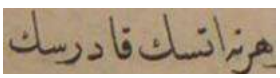

ne içün istersin 15a/01 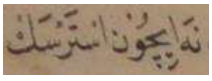

ne ḳadar ʿilmi vardur	26b/13	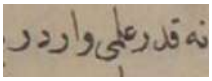
ne ḳadar zaḥmet	13b/14	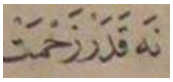

2.2.7.5.3. mı/mi

Bu soru zamiri eserde sadece düz biçimde geçmektedir:

bitürdiŋ mi	44b/09	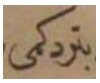
ėşitmediŋ mi ki	32a/11	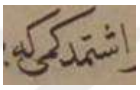
ḫaberiŋ var mı	48a/07	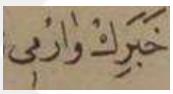
hīçbir nesne bulduŋız mı	41a/10	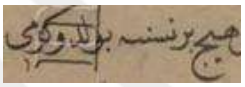
şol deligi gördiŋ mi	47b/14	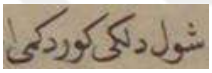

2.2.8. Edatlar

"Edatlar kalıplaşmış, donmuş yahut manaca aşınmış sözler olduklarından dilde anlam elemanı olarak değil sadece görev elemanı olarak kullanılırlar" (Efendioğlu, 2006: s. 193). Süleyman Efendioğlu (2006), edatları şu şekilde değerlendirmiştir:

> Türkçede doğrudan doğruya edat türeten ek olmadığı için dil ya başka dillerden alıntılama yapmış yahut da kalıplaşma yoluna başvurmuştur. Bu kalıplaşma ise dört şekilde olmuştur: **1.** Ad çekimi veya zarf-fiil ekleri ile çekimlenen ve başlangıçta özel anlamlar taşıyan kelimelerin kalıplaşması: Dilimizde bazı bağlama edatları ile çekim edatlarının çoğu bu şekilde oluşmuştur. **2.** Kelime grubu kalıplaşması: Türkçede bazı isim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve edat grupları kalıplaşarak yeni bir edat oluşturabilir. Dilimizde bu yapıda birçok bağlama edatı vardır. **3.** Birleşik Kelime Kalıplaşması: "ki" veya "kim" bağlacının, kendinden önceki isimlerle birleşip kalıplaşması sonucu yeni bağlama edatları ortaya çıkmıştır. **4.** Başlangıçta özel anlamlar taşıyan cümlelerin kalıplaşması: Cümle menşeli (kökenli) edatlar, çekim edatlarında görülmeyip bağlama edatlarıyla ünlem edatlarında, özellikle de bağlama edatlarında, karşımıza çıkmaktadır.

2.2.8.1. Çekim Edatları

"İsimlerden sonra gelerek, bağlı bulundukları isimlerle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. bakımlardan ilgiler kuran kelimelerdir" (Hacıeminoğlu, 1992: s. IX). Metinde geçen çekim edatlarına örnekler şu şekildedir:

2.2.8.1.1. Sebep Edatları

2.2.8.1.1.1. içün

altunı ebleh içün aldı 47a/13 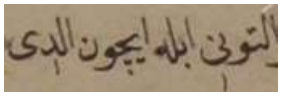

bir maṣlaḥat içün taʿyīn ėtdim 10a/15 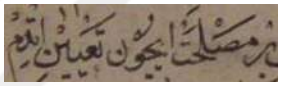

ḥıfẓ ėtmek içün örtmiş ola 08a/15 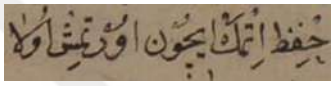

kendü nefsi içün çalışsa 42b/07 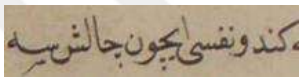

tecrübe içün zehir yėmek 26a/02 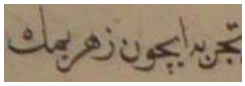

2.2.8.1.1.2. üzre

emr olınan üzre ol bābı 14a/01 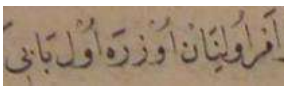

ḫavf üzreyin 48b/04 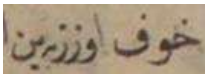

nefsiniŋ muḳteżāsı üzre 52b/12 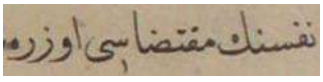

ṣunʿ-ı ʿacīb-i dil-firīb üzre iʕtirāʿ ėdüp 01b/05-06 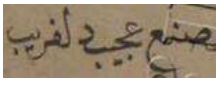

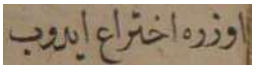

üslūb-ı bedīʿ üzre ibdāʿ 01b/05

2.2.8.1.1.3. ötüri, ötri

ėtdügi işlerden ötri 50a/11 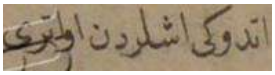

ḳabīleden ötri fedā ėderler 41b/01 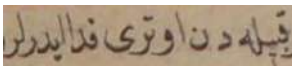

menfaʿatinden ötri 39a/14 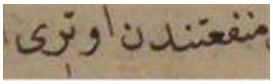

saŋa bildirmekden ötri 34b/05 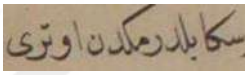

üç nesneden ötüri idi 06a/15 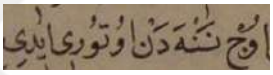

2.2.8.1.1.4. dėyü

görmedi dėyü levm olınur 07b/14 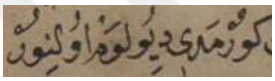

eyüsin bulam dėyü çoḳ saʿy ėtdüm 17b/06-07 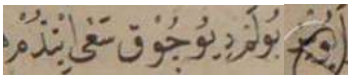

ḫōş olsun dėyü muttaṣıl māl cemʿ ėdüp 15b/02 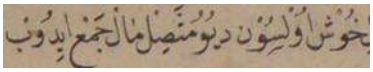

icāzetdür dėyü hemān gėtdi 41b/06 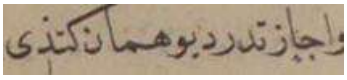

ṭoġrılsun dėyü bir nesne ile baġlasuŋ 36a/18 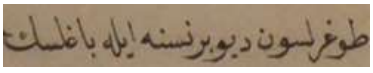

2.2.8.1.2. Vasıta Edatları

2.2.8.1.2.1. ile

bir nesne ile bağlasuŋ 36a/18 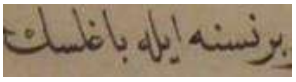

illā himmet ile vāṣıl olur 26a/07 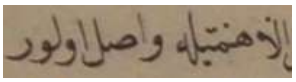

ḳatı āvāz ile feryād ėdüp 30b/11 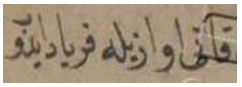

şetrebe ile muṣāḥabet ėder 29a/14 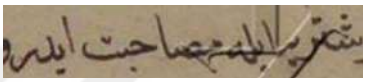

yoldaşlarım ile gėderin 17a/07 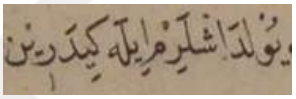

2.2.8.1.3. Benzerlik Edatları

2.2.8.1.3.1. gibi

ben uyur gibi olayın 16b/12 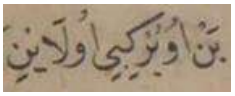

bir āteş gibi yaldırır 46a/16 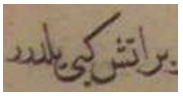

bunıŋ gibi tereddüd ėdüp 18a/09 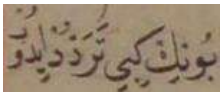

şol ḫasta gibi 45b/17 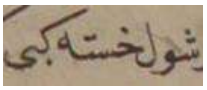

yoġurd gibi uyunur 20b/02 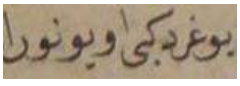

2.2.8.1.4. Başkalık Edatları

2.2.8.1.4.1. başḳa

her birisi ḥiṣṣesini başḳa başḳa ḳomışlar imiş — 08a/05-06

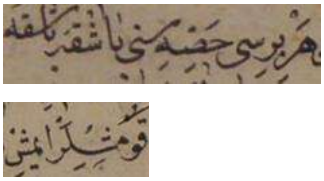

her ʿużvı başḳa başḳa biri birinden ayru ėtse — 15a/13-14

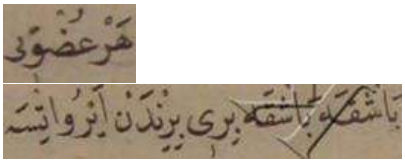

2.2.8.1.4.2. ġayrı

benden ġayrı kimse var mıdur — 34b/03

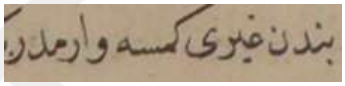

bir ġayrı yėre varur — 30a/06

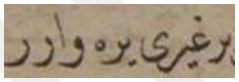

ġayrı çāreŋ de yoḳdur — 44a/16

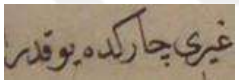

kimesneden ġayrı bulamadılar — 10a/12

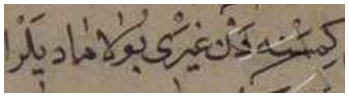

küpi ġayrı yėre ḳaldurmışlar — 18a/04-05

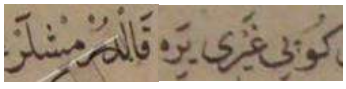

2.2.8.1.5. Hâl Edatları

2.2.8.1.5.1. göre

aŋa göre baʿżı teklīfler olur — 21a/01

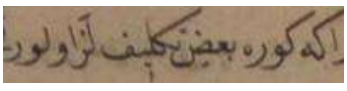

aŋa göre tedārikin ėde — 35b/08

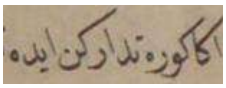

cüsṣesine göre ḳuvveti yoḳdur — 28b/08

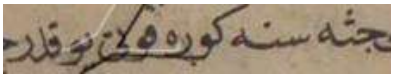

ḥāline göre bir maṣlaḥatda bulınur — 26b/01

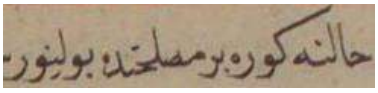

kemāline göre riʿāyet ėder — 27a/10

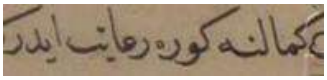

2.2.8.1.6. Miktar Edatları

2.2.8.1.6.1. ḳadar

anlar ėşidecek ḳadar āvāz ile — 16b/12

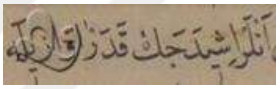

gezebildügi ḳadar gezsün — 08b/18

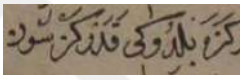

her ne ḳadar fikr ėtdim — 19a/07

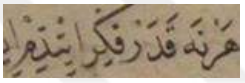

ne ḳadar ʿilmi vardur — 26b/13

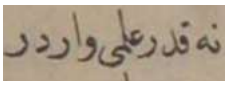

sözi lāzım olduġı ḳadar söylemekdür — 11b/14

2.2.8.1.7. Zaman Edatları

2.2.8.1.7.1. evvel

bir belā gelmezden evvel gelecegin aŋlaya — 35b/07

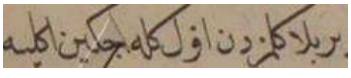

evvel kendü nefsine naṣīḥat eyleye — 07b/16

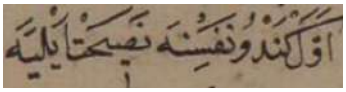

hind vilāyetine gėtmezden evvel — 16a/02

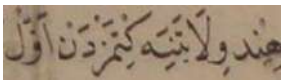

işiŋ ʿāḳıbetin olmazdan evvel bilür ʿāḳıbeti | 45b/01-02 | 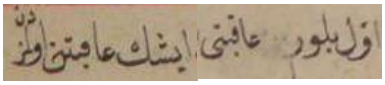

öldürmezden evvel | 50b/11 | 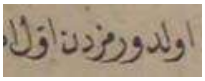

2.2.8.1.7.2. ṣoŋra

andan ṣoŋra aʿżāsı düzilür | 20b/02 | 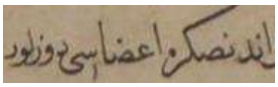

benden ṣoŋra bir yādigār olup | 13b/10 | 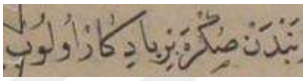

ḥalāvet bulur az ṣoŋra helāk olur | 19b/09 |

şimden ṣoŋra çāre nedür | 31a/19 | 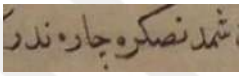

şimden ṣoŋra rāzını açmaz olur | 51a/11 | 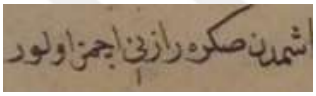

2.2.8.1.8. Yer-Yön Edatları

2.2.8.1.8.1. degin

pādişāhıŋ ḳıyāmete degin nām-ı şerīfleri | 13b/06 | 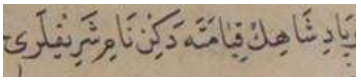

2.2.8.1.8.2. dek

āḫir ʿömrüne dek ʿaẕābdadur | 20a/17 | 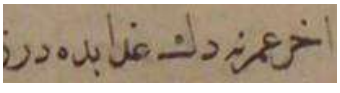

evvelinden āḫirine dek ʿaẕāb ve miḥnetdür | 20a/16 | 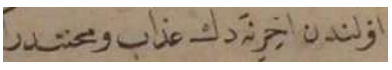

ḳıyāmete dek nāmumuz bāḳī ḳalup — 13b/10-11 — 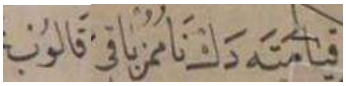

ne zamāna dek götürebilürin — 06b/19 —

yılanıŋ deligine dek gelür — 47b/17 — 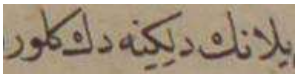

2.2.8.1.8.3. ḳarşu

hīç kimse ḳarşu ṭurup — 39b/15 — 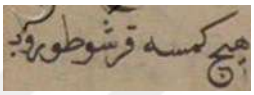

şetrebe ḳarşu çömeldi — 44b/14 — 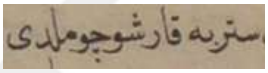

yengeç ḳarşuda bir delik gösterdi — 47b/13 — 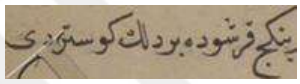

2.2.8.1.8.4. içerü

ʿavratıŋ eri içerü girer — 18a/08 — 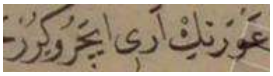

bir delik var içerüsine baḳdı — 48a/09-10 — 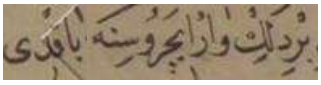

dostı ile gelüp içerü girdiler — 08a/18 — 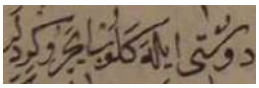

içerü girdi görür ki — 08a/13 — 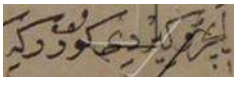

ḳapu açıla içerü gire — 30a/13 — 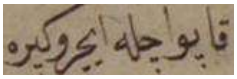

2.2.8.2. Bağlama Edatları (Bağlaçlar)

"Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mânâ bakımından, yahut şekil itibarıyla birbirine bağlayan sözlerdir." (Hacıeminoğlu 1992: s. 112).

Cümlelerin kalıplaşması cümle menşeli edatları meydana getirmiştir. Ancak cümlelerin kalıplaşarak edatlaşması zaman istediğinden, edatın cümle soylu olduğu bazen fark edilmekte bazen de kalıplaşmanın ileri safhalarında bu durum hiç hissedilememektedir. Bu durum özellikle bağlama edatlarında, karşımıza çıkmaktadır. (bk. Efendioğlu, 2006: s. 196)

Metnimizde mevcut olan bağlama edatları şunlardır:

2.2.8.2.1. Sıralama Bağlaçları

Birbiri arka gelen sözcükleri "ve" anlamında birbirine bağlayan edatlardır:

2.2.8.2.1.1. ve

ʿāḳıbeti firāḳ ve ayrılıḳdur — 15b/01

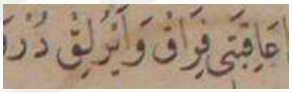

dostları ve yardımcıları çoḳdur — 32a/07

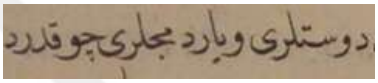

ḳurd ve çaḳal ve ḳarġa eyitdiler — 42a/16

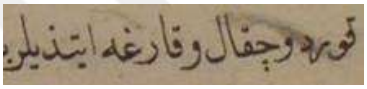

nėce tuḥfe ve hedāyā vėrdiler — 10b/08

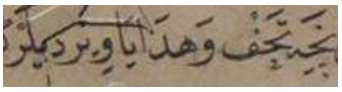

taʿaccüp ėtdi ve begendi — 26b/03

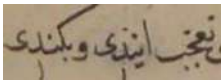

2.2.8.2.1.2. daḫı

ḳaçındım ve daḫı ḳaṣd ėtdim ki — 18a/17

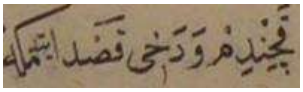

söyleşevüz ve daḫı dėyevüz ki — 41b/11

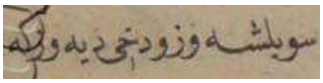

ve daḫı pādişāhlara lāyıḳ budur ki — 27a/03

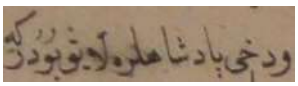

ve daḫı saŋa geldim 38b/06 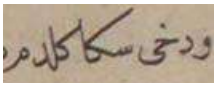

ve daḫı şol ḳonuḳdur ki 52b/19 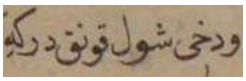

2.2.8.2.1.3. ile

belā ile ve zaḥmet ile bu ṣıġırı 23a/18-19 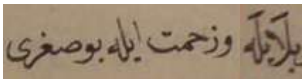

bir ḥīlebāz ādem ile bir ebleh 46b/14 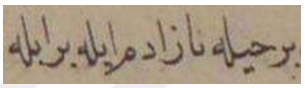

gözsüz ādem ile bir gözli ādem 07b/11 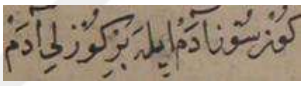

ḳurd ile çaḳal eyitdiler 41b/08-09 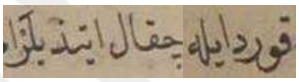

ol göl ile dereniŋ mābeynine 36a/04 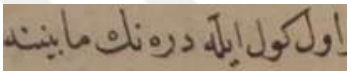

2.2.8.2.2. Denkleştirme Bağlaçları

Birbirine denk iki unsuru bağlayan edatlardır:

2.2.8.2.2.1. yā

muḥabbet yā ʿadāvet eylemez 50b/06 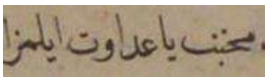

yā diş veyā ḳulaḳ ḫilāli içün 26b/02 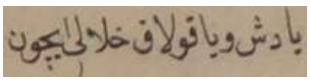

yā kātib ṭāyifesi veyā eṭibbā 10a/06-07 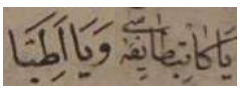

2.2.8.2.2.2. yāḫūd, veyāḫūd

ʿavdet ėtmege mecāl olmaya veyāḫūd anıŋ gibi — 16a/07

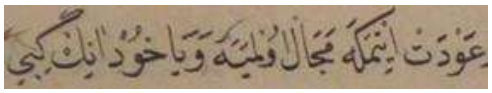

bir yėrde yatan ādem gibi yāḫūd timsāḥ ile — 44b/19

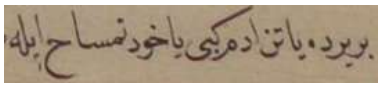

ne zamānda ṣoḳacaġın bilmeye yāḫūd arslan ile — 44b/18

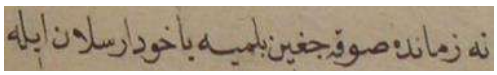

nefʿ olmaġ içün yāḫūd kendüye żarar ola dėyü — 28a/14-15

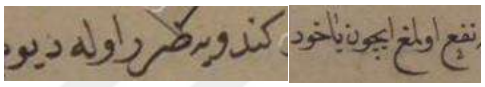

var gėt veyāḫūd sen ṭurursıŋ biz gėderüz — 52b/07

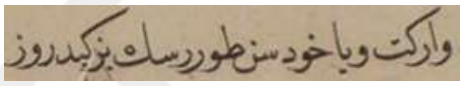

2.2.8.2.2.3. veyā

anıŋ gibi veyā andan ḳavī — 16a/07

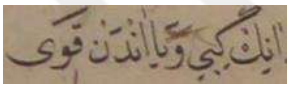

ʿaskerī veyā ġayrı muṣāḥibleri — 39a/15

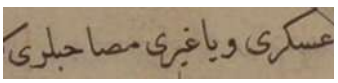

bir maraża veyā bir vecaʿa mübtelā olsa — 20b/16-17

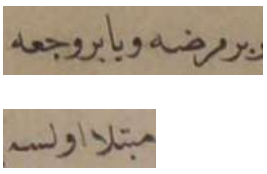

göre veyā bile idi — 39a/15

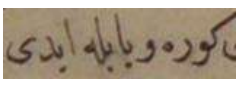

ḳorḳusından veyā iḥtiyācından ėder — 36a/16

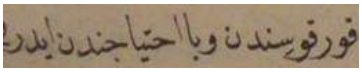

2.2.8.2.3. Karşılaştırma Bağlaçları

2.2.8.2.3.1. hem…hem

hem aḥmaḳ ola ve hem yaramaz ḫūylı ola — 48b/12

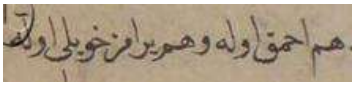

hem baŋa ve hem kendüŋe — 45b/01

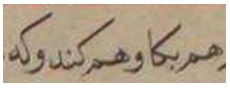

hem kendüsin yėr ve hem yavrıların yėrin — 48a/01

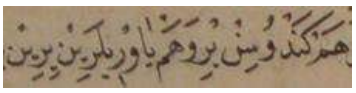

hem sen cefā çekersin hem ʿaskeriŋ — 53a/19

hem siziŋ ve hem benim maṣlaḥatım — 41a/02

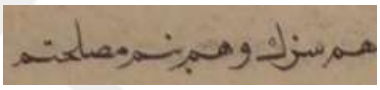

2.2.8.2.3.2. ne…ne

ne aramaġa ṭāḳatimiz var ve ne görmege gözümüz var — 41a/12

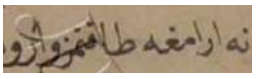

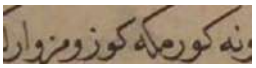

ne āteş ve ne ṣu — 18b/03

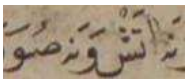

ne ḥarāmī ve ne yırtıcı — 18b/03

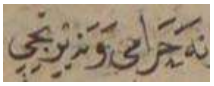

ne siz ḳādirsiz ve ne ben ḳādirim — 33a/04-05

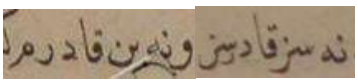

2.2.8.2.4. Pekiştirme Bağlaçları

2.2.8.2.4.1. daḫı

anlar daḫı eyitdiler ki — 44a/06

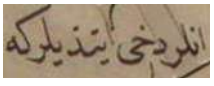

dimne daḫı ayrıldı gėtdi 28a/02 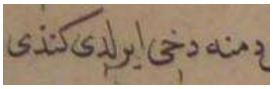

enūşirvān daḫı bu fikri ṣavāb gördi 10a/13 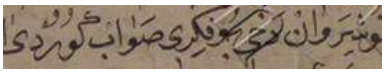

kitāblar daḫı vėrdi 12b/13 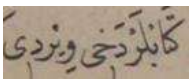

ol daḫı böyüyip bāliġ olduġı zamānda 06b/06

2.2.8.2.4.2. bile

ʿadāvet bile sebeb olursa 39a/05 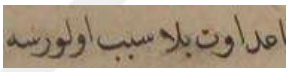

anlar ile bile getürdüm 22b/10 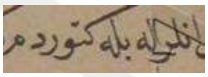

bu vilāyetden bile gėderem 31b/02 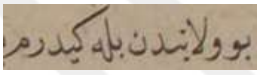

gėce gündüz eviŋde bile iken 27a/13

kendü ile bile dört düşmen var 21a/03 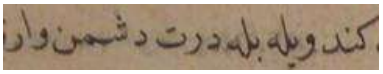

2.2.8.2.5. Cümle Başı Bağlaçları

2.2.8.2.5.1. ancaḳ

anı ancaḳ bir kimesne bilür 12a/13-14 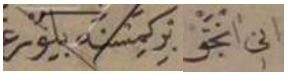

ancaḳ yalŋız usturasın getürür 31a/06-07 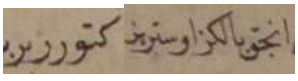

belī var ancaḳ ḥattā saŋa vāfir sögdi — 34b/04

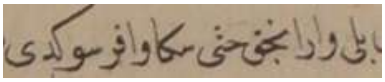

2.2.8.2.5.2. ammā

bir yère getürürler ammā şol şarṭ eyle ki — 20a/11

çoḳ żarar ėtmişdür ammā şöyle ki — 34b/13

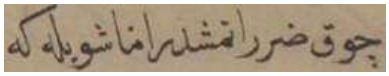

ḫalāṣ bulam ammā hele ihmāl de ėtmiş olmayalum — 36a/02

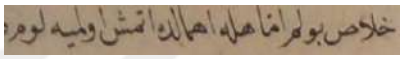

kimiŋ āvāzıdur ammā şu ḳadar bilürin ki — 27b/04

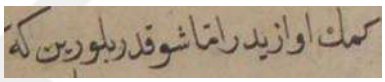

sevinür ammā mürüvvet ṣāḥibi olup — 24b/01

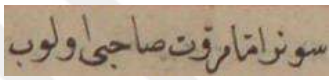

2.2.8.2.5.3. eger

eger buġday da gėdecek olursa — 09a/03

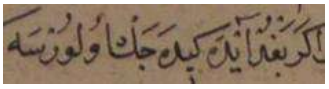

eger gėdermezse kendü gėder — 35b/01

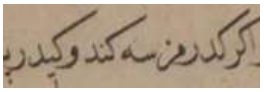

eger isterseŋ bizim yanımızdan ayrılma — 40b/09

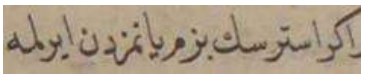

eger öyle olmazsa başlamaz — 45b/03

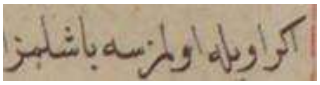

eger saŋa gelürse ḥāżır baş ol — 37b/11

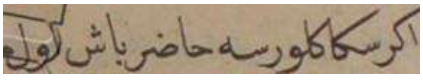

2.2.8.2.5.4. meger

meger bir aġacıŋ yanında bir ṭavul ḳomışlar — 27b/11

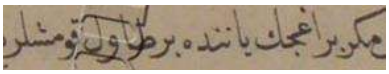

meger bundan bir eksiklik aŋlaya — 39a/13

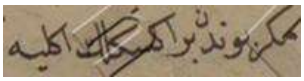

meger ġāyet cüzʾī ola ki — 39a/08

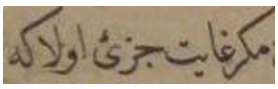

meger ki āvāzı bülend olup — 27b/16

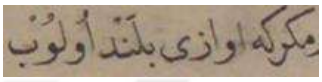

meger yėne sen ėdesiŋ — 33a/09

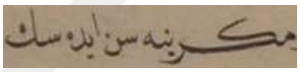

2.2.8.2.5.5. ḫattā

dimne gėtdi ḫattā ṣıġıra vardı — 38a/04

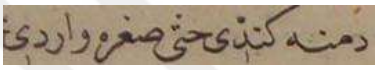

feryād ėtdi ḫattā ḫaşımları geldi — 31a/08

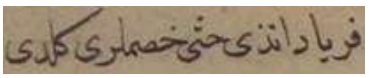

gėçti gėtdi ḫattā şehre geldi — 29b/12

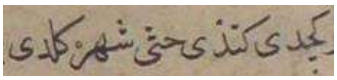

ḫıdmet ėder ḫattā bir gün fırṣat bulur — 29b/05

meşġūl olur ḫattā aḫşām olur — 18b/13

2.2.8.2.5.6. çünki

ʿavdet eylemez çünki bu ḥāli gördüm — 16a/10

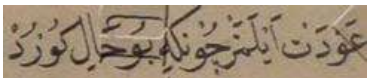

gėtdiler arslanıŋ çünki ḫużūrına vardılar — 29a/05

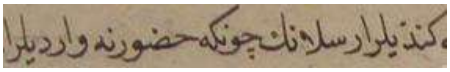

ölürem dėdi çünki yengeç bu sözleri ėşitdi — 32b/16-17

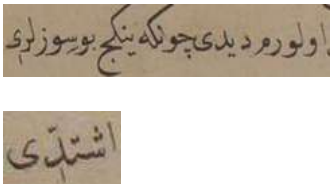

vekīl-i baḥr çünki ṭoyıŋ sözini ėşitdi — 43b/11

yėg ola ammā çünki pādişāhlar kelāmın — 13b/02

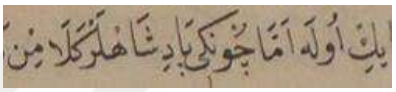

2.2.8.2.5.7. ki

aḥmaḳ kimseyim ki inandum ve aldandum — 17b/03-04

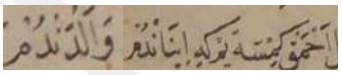

her ḫastaya ki varurdım — 14b/10

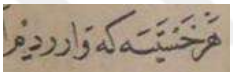

ḥükm ėderin ki dėdigiŋ gibidür — 37b/16

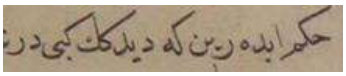

ḳaçan ki bunı böyle gördi — 30b/17

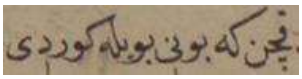

muḳarreblerinden birine şordı ki bu kimdür — 26a/14-15

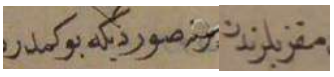

2.2.8.2.5.8. kim

dėmişlerdür kim ʿāḳil olan kimesneyi muṣāḥib ėdin — 48b/08

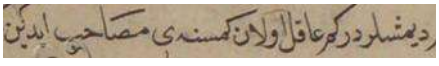

ḫaẕẕ ėder kim sāyir maṣlaḥatın ḳor — 18b/12

her kimse kim bu dördden birisin żāyiʿ ėdüp — 23a/06-07

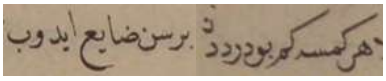

vaḳtā kim ḥerīf muḥkem uyḳuya vardı — 29b/19

zīrā kim kişiniŋ ʿaḳlına ve faẓlına — 11b/06

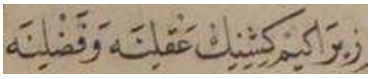

2.2.8.2.5.9. tā ki

bizim yanımızda tā ki murādıŋa vāṣıl olasın — 11a/04

gėtdiler tā ki arslana varalar — 44b/12

getürdüm tā ki bilesin — 33b/19

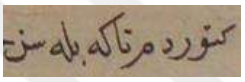

ṭınmayayım tā ki göreyim — 07a/12-13

vekīl-i baḥre gėtdi tā ki uġraşa — 44a/13

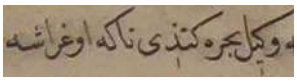

2.2.8.2.5.10. vaḳtā ki

gėtmege başladılar vaḳtā ki berzeveyh — 11a/09

ḥicāb ėtdi vaḳtā ki dimne gördi ki — 51a/14

isterin vaḳtā ki ben bu sözi ėşitdim — 38b/04

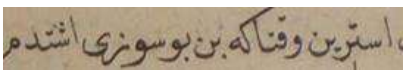

revān oldı vaḳtā ki kelīle gördi ki 45a/06 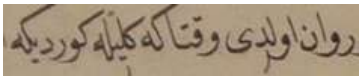

taʿbīr ėtmişler vaḳtā ki enūşirvān bu kitābıŋ 10a/01 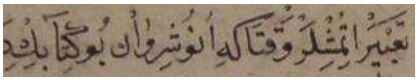

2.2.8.3. Ünlemler

2.2.8.3.1. Seslenme Ünlemleri

2.2.8.3.1.1. ėy

ėy baba 47a/18 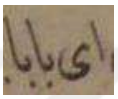

ėy ḳāḍī 31a/12 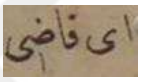

ėy oġullar 22b/17 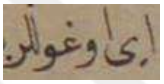

ėy pādişāh 10b/19 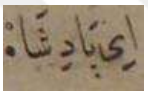

ėy yalancı 53a/09 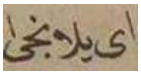

2.2.8.3.1.2. hey

hey cāzū 30b/15

hey dimne 46b/12 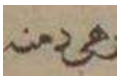

hey ḳuş 46b/06 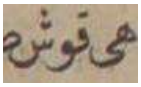

hey müslimānlar 49a/11

2.2.8.3.2. Gösterme Ünlemleri

2.2.8.3.2.1. işte

işte ben ṭurıyorurın 51b/10 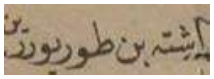

işte benim ıżṭırābıma bāʿiṣ bu āvāzdur 27b/03 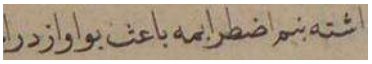

işte böyle iş ėdeniŋ ʿāḳıbeti 48a/18

işte gör bize ne ḳadar żarar oldı 43b/15 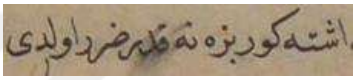

işte gör ṭavşan ṭurıyor 34b/08 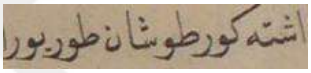

2.2.8.3.3. Soru Ünlemleri

2.2.8.3.3.1. ʿacabā

ʿacabā ṣuçı var mıydı 49b/07

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Tercüme-i Envār-ı Süheylī-i Kātip Çelebi

[1b][7]

(1) ḥamd u sipās [u] şedīdü'l-esās bī-ḥadd ü ḳıyās ol **(2)** cenāb-ı rabbe'l-erbāb ve mālikü'r-riḳāba ki bilā-resm ü miṣāl **(3)** ü naẓar ü istidlāl-i efrād-ı mümkinātı maṭmūreʾ-i ʿademden **(4)** maʿmūreʾ-i vücūda ve mekāmin-i ġaybdan müẓāhir-i şuhūda getürüp **(5)** māddeʾ-i ʿālemi üslūb-ı bedīʿ üzre ibdāʿ ve ṣunʿ-ı ʿacīb-i dil-firīb **(6)** üzre iḫtirāʿ ėdüp saḳf-ı zerrīn-i zīnet ḫūy beyt **(7)** eyle tezyīn ü saṭḥ-ı ʿanberīn naḳş-ı menbit gül ü reyāḥīn **(8)** eyle reng-i nigāristānı çīn ėdüp nüsḫaʾ-ı insānı aḥsen-i **(9)** taḳvīmde imlā ve emīn üslūbda inşā buyurup taʿlīmü'l-esmā **(10)** mūcibince ʿāmmeʾ-i esmāʾ-ı taʿlīm ü kāffeʾ-i ḥaḳāyıḳ lā-taḥṣīni **(11)** tefhīm ėdüp cāmeʾ-i ḳābiliyyet benī ādemi ṭırāz **(12)** eyle muṭarraz ve cerīdeʾ-i dilkeş-i ḫılḳati mażmūn **(13)** hemānī ile müşerrez ḳılup sāyir eṣnāf-ı ḥayvā[nā]ta ġālib-i muṭlaḳ

[2a]

(1) ve istiʿdād-ı ẕātına göre anı cümleden alyaḳ görüp taʿẓīm ü tekrīm **(2)** ü iclāl ü tefḫīm ile ol muḳarrer-i behişt-āyīn içre ḫilāfet emrin **(3)** taʿyīn ėtdi ve tecdīd-i merāsim-i dīn ü bā-yed-i muʿallim yaḳīn içün **(4)** lisān-ı nübüvvetde mevʿūd olan nehc-i maʿhūd üzre māyeʾ-i ʿāşireʾ-i **(5)** hicriyyede fīh-i ẓāhireʾ-i islāmiyyeyi bir pādişāh-ı dīn-penāh **(6)** süleymān-ı cāh sikender-i sipāhıŋ fermān-ı lā-ẕeme'l-iẕʿānına tesḫīr **(7)** eyledi zihī ḫüdā-yı lā-yezāl ve sulṭān-ı bī-miṣāl ki anıŋ ẕātı **(8)** celīlü'ṣ-ṣıfātına ḫuṭabā-yı belābil ü ḳırā-yı ʿanādil-i menābir-i aġṣān **(9)** ü maḥāfil-i ḥamāyil-i efnānda lisān-ı faṣīḥ'ül-beyān birle temcīd ü tebcīl **(10)** eyler envāʿ-ı sibāʿ u hevām ḫabāyā-yı icām u ekāmda ve eṣnāf-ı **(11)** vuḥūş u aṭyār u zevāyā-yı evkārda **(12)** rıfḳınca tesbīḥ ü tehlīl eyler baʿde'z-taḥmīd ü taḥiyyāt **(13)** ṣalavāt u teslīmāt mütevāṣılāt u revāyiḥ-i fevāyiḥ [u] taḥiyyāt-ı zeʾkiyāt **(14)** cenāb-ı risālet-penāh nübüvvet-i destgāh mesned-nişīn-i bārgāh **(15)** ṭūṭīʾ-i nevāy muʿciz-nümā **(16)** müşerref-i şeref muḳarreb-i ḳurb **(17)** sāḥib-i ẕeyl ṣāḥib-i şerʿ-i ḳavīm **(18)** pīşvā-yı cemāʿat-i enbiyā ü muḳtedā **(19)** ʿişābeʾ-i aṣfiyā muḥammed muṣṭafā ʿaleyhi ṣalavāt-ı mādāmetü'l-arż

[7] Metinde kırmızı ile yazılmış sözcükler yazmanın örijinalinde bu şekilde gösterildiği için kırmızı ile yazılmıştır.

[2b]

(1) vüs-simāʾ-ı ḥażretiniŋ ravża-ı muṭahhar ve meşhed-i münevver ve merḳad-ı muʿaṭṭarına **(2)** olsun ki şāh-rāh reşād ve minhāc-ı necāḥ ʿibāda irşād **(3)** eyledi daḫı mübārizan-ı meydān belāġat vaḳāyizān-ı ʿunvān **(4)** feṣāḥat āl ü evlād ü aḥfād-ı emcād u aṣḥāb-ı güzīn-i ecnād **(5)** vesāyir ehl-i beyt ḫāliṣü'l-iʿtiḳādları üzerlerine ki her biri **(6)** ġazā vü cihād ve feṭḥ-i bilād ve defʿ-i ẓulm ve ʿinād u ḳamʿ ehl-i yaġı ve fesād **(7)** bābında saʿy u ictihād ėdüp derūn pürnūrların cevāhir-i delāyil **(8)** dīn-i metīne-i ḫazīne ve zʷāhir-i mebānī̇ şerʿ-i mübīne gencīne ḳılup **(9)** bī-rūy-ı ḥażret-i seyyidü'l-enām olmaġıla muḥyī-i āṯār-ı dīn-i islām olmışlardur **(10)** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿaleyhim ecmaʿīn ve ʿalāü't-tābiʿīn bā-ḥasāni'l **(11)** ile'l-yevmü'd-dīn ve baʿdehū ḳālü'l-nebīyy ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem **(12)** ṣıdḳ-ı resūlullāh maʿlūm ola ki bu dīn saʿādet-āyīn ve bu ümmet **(13)** icābet-i seyyidü'l-mürselīn cemīʿ-i āfāḳ ve eṭvārı ve dükeli **(14)** ḳurā ve emṣārı ṭutup gülzār-ı cihān-ı ezhār envār-ı islām **(15)** ve envār-ı āṯār ḫayrü'l-enām ile reşk-i bāġ-ı irem ve elṭāf-ı perverdigār **(16)** ile muġtenem olması muḳarrerdür ve bu ḥāl-i ferḫunde fāl-ı saʿādet-māl **(17)** vücūda gelmege kār-ı salṭanatda kāmil bir imām-ı ʿādilden lā-büddür ki **(18)** mīzān-ı ʿadl ve reʾfet ve ḳıṣṭās-ı ʿadālet ve merḥamet ile ḳāyim

[3a]

(1) olup tenfīẕ-i aḥkām ve taḳlīd-i ḥukkām ve faṣl-ı ḫuṣūmāt **(2)** ve refʿ-i münāzaʿāt ve żabṭ-ı umūr melik-i millet ve icrā-yı ḳavāʿid **(3)** siyāset ve ʿadālet ve esās ehl-i şūr ve fesād-ı ḳalʿ **(4)** ve ḳamʿ ve ʿırḳ-ı ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳi ḳaṭʿ ėde bu sebebdendür ki cenāb-ı **(5)** ḥażret-i ḥaḳ ve ḳādir-i muṭlaḳ kitāb-ı kerīminde anlara iṭāʿati **(6)** kendü iṭāʿatine mülḥaḳ eyleyüp buyurur **(7)** zīrā tenfīẕ-i şerāyiʿ-i dīn-i **(8)** metīn ve aẓhār-ı şeʿāyir-i islām-ı saʿādet-ḳarīn āyīneʾ-i **(9)** mücellā-yı rūzigārda siyāset-i pādişāhān dīndār ve eyālet-i **(10)** ʿadālet ḫulefāʾ-ı şerīʿat-güzārdan ġayrı ile ṣūret bulmaz **(11)** ve ṣaḥīfeʾ-i ʿālemde anıŋ müddeti intihāʾ-ı ʿömr-i ʿāleme muḳārenet **(12)** bulmaz nėtekim ḥażret-i resūl-i ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem **(13)** bu maʿnāya işāret buyurup buyurmışlardur **(14)** yaʿnī dīn ve salṭanat birbirine lāzım ve biri āḫiriyle ḳāyimdür **(15)** dėmek olur hem şerʿ-i melik[8] ercümend-i dāred hem melik-i **(16)** şerʿ[9] ser-bülend-i dāred ve fi'l-ḥaḳīḳa pādişāhlar sāyeʾ-i **(17)** perverdigār-ı lā-yezāl ve emīn-i ḫüdā-yı müteʿāldür ki

[8] 'şerʿ-i melik' sözcüğünün başında bulunan z (ز) harfi sözcük ve anlama uymadığından yazılmamıştır.

[9] 'şerʿ' sözcüğünün başında bulunan z (ز) harfi sözcük ve anlama uymadığından yazılmamıştır.

rūy-ı zemīn-i **(18)** zīver ʿadl ü reʾfetler ile maḥallī ve āyīneʾ-i cihān-ı ṣayḳal ḥimāyet **(19)** ve riʿāyetler ile mücellā olur heybetler ile ḥavādiṯ vaḳtın

[3b]

(1) mürtefiʿ ve eyāletler ile maḫāvif ve miḥen-i münḳaṭıʿ olur şöyle ki **(2)** bir zamān-ı ʿālem bunlardan ḫālī olsa niẓām-ı ʿālem münḥal ü kār **(3)** ḫavāṣ ü ʿavām muḫtel olup her nefs-i ṭabīʿatları muḳteżāsınca **(4)** ḥareket ve mübteġā-yı hevālarına müsāraʿat ėtmekle bir mertebe **(5)** yaġı vü ʿudvān ve ẓulm ü ṭuġyān üzerine olalar idi ki emr-i **(6)** meʿāş ve muʿādillerini ebedü'l-ābād tedārik ėtmekden ḳalup bā-ṣıdḳ **(7)** zümreʾ-i bāġiyeʾ-i fācire olup ḫayrü'd-dünyā ve'l-āḫiret olurlar **(8)** idi bir güzīdeʾ-i aṣḥāb ʿömer bin el-ḥaṭṭāb raḍī-allāhu ʿanh buyurur ki **(9)** yaʿnī ki pādişāhlarıŋ menʿ ve **(10)** defʿ ėtdügi ḳurʾānıŋ menʿ ve defʿ ėtdüginden ziyādedür zīrā **(11)** ekṣer-i ḫalḳ-ı cihān pür-teşvīşdür beyn ve ʿāḳıbet-endīş olmamaġıla **(12)** ʿaẕāb-ı ʿācilden ġayrı bir emr-i hāyil ile meʿāṣīden ictināb **(13)** ve imtināʿ ėtmeyüp aḫbār-ı vaʿd u vaʿīdi istimāʿ ėtmezler egerçi ki **(14)** fikr ṣayup ve ʿaḳl-ı kāmil ve ḫāṭır-ı yaḳẓān ve fehm-i şāmil ile **(15)** tedebbür-i āyāt ḳurʾān-ı mecīd ve tefekkür-i aḫbār-ı pür-tehvīl ve tehdīd ėdüp **(16)** nehc-i ḳavīm ve ṣırāṭ-ı müstaḳīm üzerine olanlar ki maẓhar-ı āyet-i kerīmeʾi **(17)** der-i cebel-i metīn şerʿisiniden ġayrı **(18)** vesīleye teşebbüṣden müstaġnīlerdür līkin anlarıŋ daḫı sedād-ı ḫālleri **(19)** intiẓām-ı aḥvāl-i cumhūra mevḳūf u merbūṭ ve istiḳāmet-i meṣāliḥ

[4a]

(1) ve żabṭ-ı umūrlarına muʿallaḳ u menūṭdur pes sīret-i pādişāhān **(2)** ṣāḥib-i ʿadl u inṣāf taʿyīn ve keyfiyyet-i muʿāmeleʾ-i reʿāyā u berāyā **(3)** tebyīn-i emr hem ve lāzım olmaġın ḥukemāʾ-ı müteḳaddimīn ve ʿulemāʾ-ı sālifīn **(4)** bu kitāb-ı saʿādet-i ʿunvānı bāʿiṯ meyl-i ṭıbāʿ olmaġ içün **(5)** vuḥūş ve ṭuyūr ve sibāʿ lisānından kāl-bünyānü'l-merṣūṣ **(6)** ṭarz-ı[10] ḫāṣ ve nemaṭ-ı maḫṣūṣ üzerine ḥikmet ü hezeli birbiriyle **(7)** mümtezic ve ol ḥikāyāt-ı ẓımnında fevāyid-i ḥikmet ve meyāmin-i **(8)** mevʿiẓeti münderic eyleyüp teʾlīf ü taṣnīf ü terkīb **(9)** ü tarṣīf ėtmişlerdür her şehriyār-ı kām-kār ki cibilleti ʿadl u **(10)** inṣāf u fıṭratı faẕl u aʿṭāf üzerine olup reʿāyā ile **(11)** ḥüsn-i muʿāmele ve anlara iḥsān u mücāmele ḳaṣd ėtmişlerdür bu **(12)** nüsḫaʾ-ı pür-ḥikmetde meyl ü muḥabbet gösterüp şānına iʿtinā **(13)** ve bunıŋla ġayrıdan istiġnā ėtmişlerdür ve'l-ḥamdüli'llāh-i teʿālā ki ḥażret-i **(14)** pādişāh-ı dīn-penāh maẓhar-ı envārü's-sulṭān-ı ẓıllu'llāhu nāşir-i āṣār **(15)** ḫayr u iḥsān merkez-i dāyireʾ-i emn ü emān

[10] 'ṭarz' sözcüğü metinde 'ṭarẓ' şeklinde yazılarak yazım ve anlam bütünlüğünü bozmaktadır.

mümehhed-i ḳavāʿidü’l-salṭanata **(16)** ale’l-āhire müşeyyide muʿāḳıdü’l-ḫilāfetü’z-zāhire **(17)** şehriyār-ı cāmeʾ-i ber-ḳāmet o duḫte-i pādişāhı eyitti der-şān o menzil-i şedde **(18)** mevlā melükü’l-ʿarab ve’l-ʿacem ve’l-rūm kāsirü’l-ekāsire ve ḳahramānü’l-ḳurūm **(19)** maġzu’l-islām ve’l-müslimīn ḳāmiʿü’l-küfre ve’l-mülḥidīnü’l-müʾeyyid ʿal[e’l]

[4b]

(1) [al]e’l-aʿdāʾü’l-manṣūr mine’s-semāʾ-i sulṭānü’l-ḫalḳ bürhānü’l-ḥaḳḳ **(2)** muḥarrir-i memālikü’d-dünyā maẓhar-ı kelimetullāhü’l-ʿulyā ḥāmī-i ḥavzetü’l-islām ve’ **(3)** l-īmān māḥī-i āṯārü’l-küfrü’ṭ-ṭuġyān sālik-i cāddeʾ-i revāc şerʿ-i **(4)** mübīn ve revnaḳ-ı millet seyyidü’l-mürselīn şehriyār-ı ḳażā-yı ṣavlet

(5) kām-kār ḳadr-i ḳudret 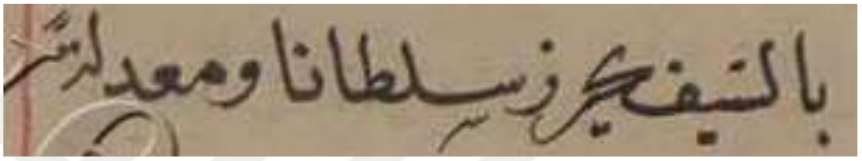

(6) 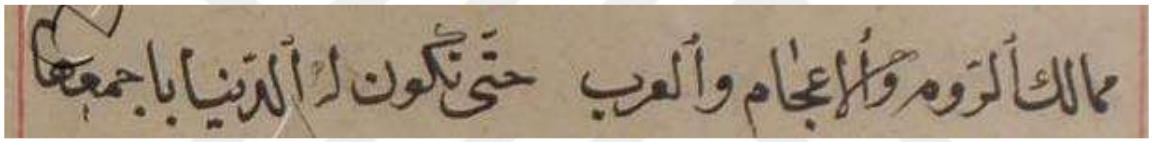

(7) 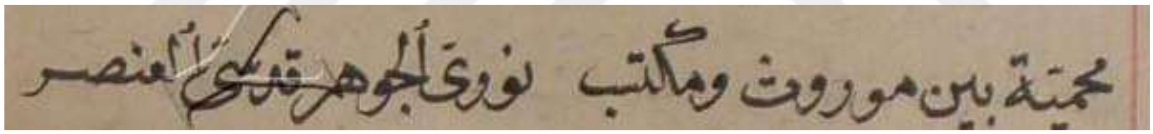

(8) 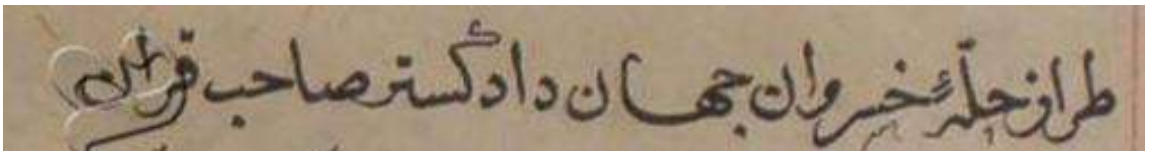

(9) 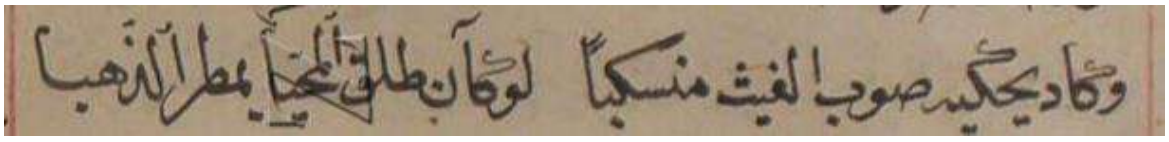

(10) 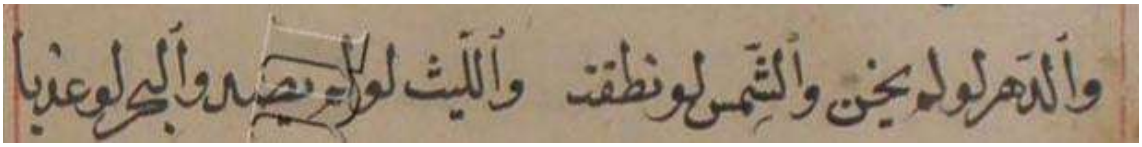

(11) eyā sulṭān-ı melik-i ʿadl u inṣāf naẓīriŋ gelmedi melik cihāna **(12)** vücūd gele murāda ėrdi ʿālem bu dem ėrdi daḫı emn ü emāna **(13)** çerāġın senden eyler mihr-i rūşen ne var başı ayırırsa āsumāna **(14)** bahār ʿadliŋile bāġ-ı ʿālem bi-ḥamdi’llāh ki döndi gülistāna **(15)** şu deŋlü oldı cārī anda emriŋ dönüpdür anda ol āb-ı revāna **(16)** seniŋ devriŋde ėtmez kimse

efġān meger meclisde çeng ile çeġāne **(17)** zamānıŋda enūşirvān olaydı dėyeydi ben de ėrdim bir zamāna **(18)** saŋa kimse bahāne bulmadı hīç egerçi luṭfa ėrerseŋ bahāne **(19)** kelāmı gel uzatma muḫtaṣar ḳıl çü gelmez vaṣfı ol şāhıŋ beyāna

[5a]

(1) ḫaṭālardan anı ṣaḳla ilāhī ʿināyet eyle bu ḫalḳ-ı cihāna

(2) farsī beyt 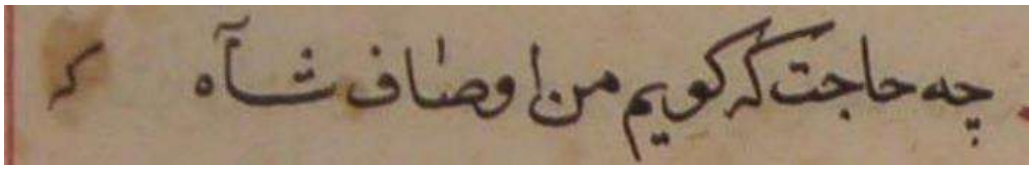

(3) 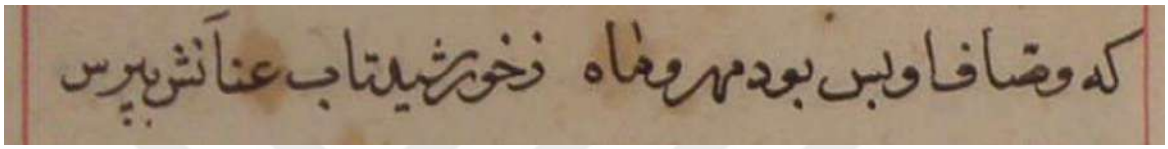

(4) 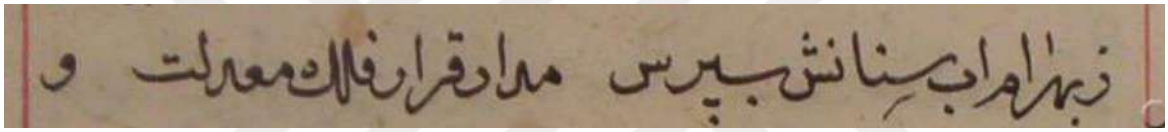

(5) ḳuṭb-ı dāyireʾ-i melik ü milletü’s-sulṭān ibnü’s-sulṭān-ı mefḫar **(6)** dūdmān-ı āl-i ʿoṣmān sulṭān mehmed ḫān bin ibrāhim ḫān ḫalleda’llāhu **(7)** teʿālā ẓılāl-i ḫilāfete ve ebbed-i nevāl-i ʿāṭıfete ve reʾfete beyne’l-enām **(8)** ale’l-ḳıyāmü’s-sāʿate ve sāʿatü’l-ḳıyām ḥaḳḳā bir pādişāh-ı ʿadālet- **(9)** guster ve şehriyār-ı bülend-aḫterdür ki bilād u ʿibād eknāf u eṭrāfda **(10)** yümn-i ferāset ve ḥüsn-i siyāseti ile maʿmūr u mesrūrdur ve aṣḳāʿ **(11)** ve erbāʿ-ı memālik-i cevher ehl-i yaġı ve fesāddan medrūs ve mehcūrdur **(12)** beyt zebānı olsa eyid her diyārıŋ ṣenā-ḫānı olaydı **(13)** şehriyārıŋ ebvāb-ı cevr-i ḫayf ḳufl u intiṣāfıla maḳfūl **(14)** ve esbāb-ı refāhiyyet-i raʿiyyet mebsūṭ ve mebẕūldur ḳıṭʿa

(15) - (16)

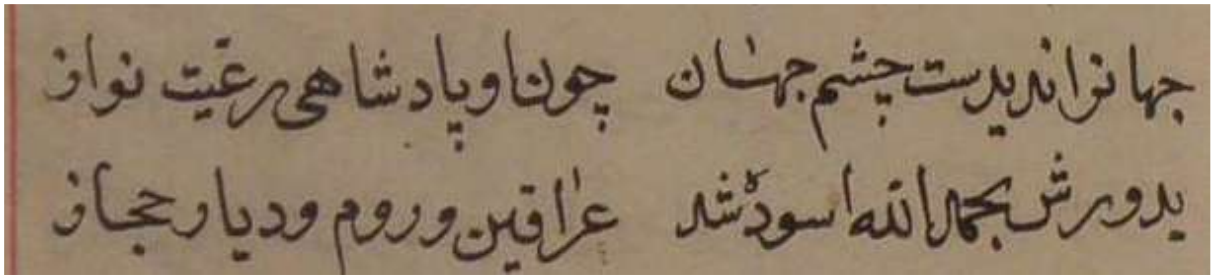

(17) ilāhī bu dūdmān-ı ʿalīyyü'ş-şānıŋ miṣbāḥ-ı necāḥ-ı ḫilāfet ve **(18)** kām-kārīleri ve sirāc-ı vehhāc ʿaẓamet ve şehriyārīleri **(19)** ẓulmet-i dühūrda tā ġurreʾ-i tebāşīr ṣubḥ-ı neşūr-ı ṣarṣar ḥavādiṯ-i reyb

[5b]

(1) menvinden maḥrūs u maṣūn olup sāḥaʾ-ı şebistān-ı vücūd **(2)** ve feżā-yı kāşāneʾ-i şuhūdda tevfīḳ-i enfās-ı rūḥu'llāh ile **(3)** fürūzān ve nūr-ı hidāyet-i sübḥānı ile dıraḫşān ola emīr **(4)** baḥretti'n-nebīyyü'l-emīn bu kitāb-ı müsteṭāba ṭabīʿat-ı saʿādet ḫilḳatlerinde **(5)** nevʿan meyl ü raġbet olup bu ʿabd-ı ḥaḳīr keşīrü't-taḳṣīrlerine taʿmīm-i **(6)** fevāyid-i enām ve tekşīr-i menāfiʿ-i ḫāṣ u ʿām içün emr-i lāzımu'l-ittibāʿ ve **(7)** fermān-ı cihān-muṭāʿları vārid oldı ki kitāb-ı mezbūruŋ ebkār-ı **(8)** maʿānīsi ki tutuḳ-ı elfāẓ-ı ʿibretiyyeʾ-i ġarībe ve ḥucub-ı kelimāt-ı muġlaḳaʾ-i ʿacībe **(9)** ile maḥcūb u mestūr ve ol sebeb ile metrūk u mehcūrdur **(10)** menāẓır-ı ʿibārāt-ı rūmiyye ve menaṣṣaʾ-ı ıṣṭılāḥāt-ı türkiyye üzre **(11)** cilve-ger ola tā ki her şaḫṣ-ı ṣāḥib her bī-meūnet imʿān-ı naẓar ol **(12)** nāzenīnān ḫīleʾ-i beyāndan behre-ver ve her merd-i dānāya bī-zaḥmet **(13)** taḫayyül ve külfet teʾemmül-i müyesser ola miṯāl bī-miṯāle ittibāʿ u imtiṯāl **(14)** farż-ı ʿayn ve ẕimmetde deyn görilüp bu emr-i ṣaʿbü'l-menāle şürūʿ ve **(15)** iştiġāl olındı ḥażret-i rabb-i ʿizzet ü ceberūt ḫallāḳ-ı ʿālemü'l-melik **(16)** ve'l-melekūtdan mutażarrıʿ ve mesʾūl ve mütevaḳḳıʿ u meʾmūldür ki vefḳ-i rıżā **(17)** ve ṭıbḳ irtiżāsı üzerine zebān-ı ḳalem ve ḳalem zebānı cārī ve ʿuyūb **(18)** ve tenāfürden ʿārī ėdüp ḥażret-i pādişāh-ı cihān ḫalīfeʾ-i zebānıŋ şeref **(19)** ü iltifāt saʿādet-i āyātlarına muḳārin ėdüp bu bendeʾi bī-miḳdār ü ẕerreʾ-i

[6a]

(1) ḫāksārıŋ tuḥfeʾ-i ḥaḳīr-i pür-taḳṣīrlerin maʿẕūr buyurup naẓar-ı **(2)** ʿāṭıfet kīmiyā ḫāṣiyyetlerile manẓūr buyuralar bi-ʿavni'llāhi teʿālā **(3)** mütercimü hāẕe'l-kitāb el-faḳīr muṣṭafā **(4)** ḫalīfe eş-şehīr bi-kātib çelebī **(5)** burundan muḳaddem **(6)** bu kitābı fārisīden ʿarabīye dönderüp teʾlīf ėden kimesne bu **(7)** bābı kendüsi bu kitāba ilḥāḳ ėtmişdür maʿlūm ola ki zamān-ı evvelde **(8)** her milletiŋ ve her ṭāyifeniŋ pādişāhları ve ḥakīmleri ve ʿāḳilleri **(9)** ʿilm iḥyā ve ḥikmeti riʿāyet ėdüp kendüleriŋ muṣāḥabetlerini **(10)** ʿilm ü ḥikmete ṣarf ėdüp sāyir maṣlaḥatlarından anı muḳaddem **(11)** ṭutarlar idi gönüllerin aŋlayacak nesnelerde bundan şerīf **(12)** nesne ṭutmazlar idi ol ʿilm ü ḥikmete ʿömr uzunlıḳları ile ve **(13)** nėçe nėçe tecrübeler ve küllī himmetler ile vāṣıl olmışlar idi ve anı baʿżı **(14)** meṯel ṣūretinde īrād eyleyüp ekşerini cānaverler ve ḳuşlar aġzından **(15)** yazduḳları üç nesneden ötüri idi birisi budur ki bu ṣūretde **(16)** getürmekde vüsʿat olup istedügi gibi kelāmı taʿbīr ėtmek mümkin

olur **(17)** ve birisi daḫı budur ki bu ṣūretde īrād eylemekde ḳalupda ziyāde teʾs̱īr **(18)** olur ve īrād ėtdükleri ḥikmetleri tamām gösterüp āşikāre mertebesine **(19)** çıḳarmış olurlar ve birisi daḫı budur ki ögrenmek murād ėdinen tāze

[6b]

(1) kimesnelere cānaverler ve ḳuşlar ḥikāyetini münāsib gördiler z̄irā ki **(2)** tāze kimesneler cānaverler ve ḳuşlar ḥikāyetinden ḥaẕẕ ėderler istedükleri **(3)** zamānda ġāyet ḥıfẓ ėderler böyüyip ʿāḳil ve bāliġ olduḳları zamānda **(4)** ol ḥikāyetlerden kendüye nāfiʿ olanı ile ʿamel ėdüp nėçe menāfiʿ **(5)** görürler şu kimesne gibi ki atası anıŋçün vāfir māl cemʿ ėtmiş olup **(6)** ol daḫı böyüyip bāliġ olduġı zamānda ḫāceti miḳdārı ḫarcanup **(7)** emr-i meʿāşda ġayra iḥtiyācdan ḫalāṣ olur bu kitābıŋ müʾellifi eydür **(8)** bu kitābı oḳıyan kimesneye lāzımdur ki bu kitāb ne içün vaż ʿ o **(9)** olındugın bile ve bu cānaverler ḥikāyetin vaż ʿ ėden ḥukemānıŋ **(10)** ve ʿuḳalānıŋ murādı ne idügin bile ve kemāl-i mertebe baṣ̄ire üzerine **(11)** olup aŋlayup iẕʿān ėde murādı hemān mücerred oḳımaḳ olmaya z̄irā aŋlamaḳ **(12)** murādı olmayup mücerrede hemān oḳımaḳ olursa kendüye bir ḳāyide taḥṣ̄il **(13)** ėtmemiş olur z̄irā şol kimesneler ki ʿilmi ve maʿrifeti oḳıyup **(14)** mūcb̄i ve ḥükm̄i ile ʿamel ėdüp ḥaḳḳa tābiʿ olmasa ol kimesne ol saʿy **(15)** ėtdügi nesneden hemān zaḥmet ve miḥnet taḥṣ̄il ėtmiş olur şol kimesne **(16)** gibi ki ʿulemā z̄ikr ėtmişdür ki bir kimesne bir yėrde gėderken bir defīneye rāst **(17)** gelür içerü görür ki vāfir b̄i-nihāye māl var fikr ėder ki bu mālı götüre **(18)** bildügi ḳadar yap yap ṭaşıyup evine ėlete yėne fikr ėder eydür ben **(19)** bu ḳadar mālı yalıŋuz ne zamāna dek götürebilürin ve hem ol çoḳ

[7a]

(1) zaḥmetdür māl bulduġımı baŋa unutdurur l̄ikin varayım ādemler **(2)** ṭutayım bunı baŋa ṭaşıyıvėrsünler dėyüp varur ādemler ṭutup **(3)** gelür bu mālı anlara ṭaşıdur her kişi götürdügini kendü evine **(4)** ėledür ol kimesne bilmez defīne üstinde ṭurur defīne tamām **(5)** olduḳdan ṣoŋra ol kimesne de evine varur görür ki aṣlā **(6)** nesne yoḳ māl evine gelmemiş ʿaḳlı başından gėdüp varur **(7)** ol ṭutduġı kimesneleri bulur görür ki her kişi götürdügini **(8)** kendü evine ėletmiş kendüye hemān ol mālıŋ żāyiʿ olmasına **(9)** sebeb olduġı ḳaldı ol māldan müntefiʿ olmadı küllī peş̄imān **(10)** oldı şol kimesne ki oḳıyup ʿālim ola ʿilmi ile ʿamel eylemeye **(11)** ol ʿilmden fāyidelenmemiş olur şol kimesne gibi ki gėce ile uyana **(12)** bir ḫırsuz girmiş ḫırsuzıŋ girdügini ṭuymış eyitmiş ki ṭınmayayım **(13)** tā ki göreyim ne işler çāḳ bir nesne alup gėderken ḳalḳup **(14)** elinden alayım pes h̄iç ṭınmamış ḫırsuz ev içinde çoḳ eglenmiş **(15)** ḫattā ev ṣāḥibine uyḫu ġalebe ėtmiş ḫırsuz da ol aralıḳda alacaġın **(16)** alur ve

gėder ev ṣāḥibi uyanup görür ki ḫırsuz esbābı almış **(17)** gėtmiş kendü kendüye ʿitāb ėtmege başlar ve bildüginiŋ fāyidesin **(18)** görmez ve daḫı dėmişlerdür ki ʿilm tamām olmaz illā ʿamel ile olur **(19)** ʿilm bir aġaçdur ʿamel anıŋ meyvesidür ehl-i ʿilm olan ʿilmi ṭaleb ėtdügi

[7b]

(1) kendüye bir nefʿ ḥāṣıl olsun dėyüdür eger bildügin ʿamele getürmese **(2)** ol ʿilm aŋa nāfiʿ olmamış olur ve ol ʿālim ki ʿilminiŋ mevci ile **(3)** ʿamel eylemeye ol yėne cāhil ṣayılur ʿālim ṣayılmaz ve ol aṣıl kimesneʾi **(4)** ekṣer görürsin ki żararın ve ziyānın ve ḳabāḥatin bildügi nesnelere **(5)** artuḳ iḳdām ve mübāşiret ėder ol kimesneden ki ol işlere bilmelikle **(6)** mübāşeret[11] ėtmişdür ṣol ḫasta gibi ki ṭaʿāmıŋ eyüsini ve yaramazını **(7)** bilürken ḥırṣ ġālib olur ol yaramaz olup aġır ṭaʿāmlardan istiʿmāl **(8)** ėder kendüniŋ marażına nāfiʿ olup sebeb-i ṣıḥḥat olacaḳ nesneleri **(9)** terk ėder işiŋ eyüsini ḳoyup yaramazını işleyen kimesneler de ʿöẕri **(10)** maḳbūl olmayan ol kimesnedür ki bilüp eyleye şunuŋ gibi ki bir **(11)** gözsüz ādem ile bir gözli ādem bir ḳuyuya düşüp helāk olsalar **(12)** helāk olmada berāberdür līkin ḫalḳ ḳatında ol gözli ādemiŋ ʿöẕri **(13)** maḳbūl degildür gözsüz gibi zīrā ol gözsüz ādem bilmezlik ile **(14)** düşmişdür ammā ol gözli ādem niçün görmedi dėyü levm olınur **(15)** ʿöẕri maḳbūl olmaz ve daḫı ʿālim olan kimesneye lāzımdur ki **(16)** evvel kendü nefsine naṣīḥat eyleye ve naṣīḥatin ṭuta ṣoŋra ġayrı **(17)** kimesnelere eyleye ve daḫı lāyıḳ degildür ehl-i ʿilm olan kimesneye ki **(18)** bir kimesneʾi ʿayıblaya ki ol iş kendüde vardur ṣol gözsüz gibi **(19)** bir gözsüzi daḫı ʿayıblaya ki ne’ʿaceb gözi yoḳdur dėyü ve daḫı lāyıḳ degildür ki

[8a]

(1) kendüniŋ nefʿi ve fāyidesi içün ġayrılarıŋ żararını isteye **(2)** zīrā eyle ėden ādeme lāyıḳdur ki ol bāzirgānıŋ başına gelen **(3)** anıŋ başına gele ol bāzirgānıŋ ḳıṣṣası budur ki bir bāzirgān **(4)** var imiş ve bir yoldaşı varımış müşterek bunlarıŋ susemleri varımış **(5)** susemlerini bir ev içine ḳomışlar līkin her birisi ḥiṣṣesini başḳa başḳa **(6)** ḳomışlar imiş bu bāzirgān ḳaṣd ėtdi ki yoldaşınıŋ susemini **(7)** alup uġurlaya vardı yoldaşınıŋ susemine bir nişān eyledi ki **(8)** gėce ile varup almaḳ istedükde yaŋılmaya boynından ridāsını çıḳardı **(9)** ve ol yoldaşınıŋ susemine örtdi ve ḳodı gėtdi **(10)** bir dostı varıdı aŋa vardı eyitdi yoldaşımıŋ susemini **(11)** uġurlamaḳ isterin baŋa muʿāvenet eyle saŋa yarısın vėreyim **(12)** dėdi ol daḫı rāżī oldı andan ṣoŋra bāzirgānıŋ yoldaşı **(13)** içerü girdi görür ki kendü suseminiŋ üsti örtilmiş yoldaşı **(14)**

[11] ‘mübāşeret’ sözcüğü metinde ‘mübāşiret’ şeklinde yazılmıştır.

bāzirgānıŋ ridāsıyla şöyle ṣandı ki tozdan ve ṭopraḳdan **(15)** ḥıfẓ ėtmek içün örtmiş ola bāzirgān vāfir duʿālar ėtdi **(16)** līkin anıŋ susemini örtmek daḫı evlādur dėyü ol ridāyı kendü **(17)** susemi üstinden alup bāzirgānıŋ susemi üstine örtdi **(18)** vaḳtā ki aḫṣām oldı bāzirgān ol dostı ile gelüp içerü girdiler **(19)** ḳaraŋulıḳda yoldaşınıŋ susemi aramaġa başladı eli ol örtdügi

[8b]

(1) ridāya rāst geldi ki kendü suseminiŋ üstinde örtülmiş idi **(2)** ṣandı ki kendü örtdügi gibi yoldaşınıŋ susemi üstinde ola **(3)** hemān susemiŋ yarısın aldı ve yarısını ol dostına ḳodı **(4)** vaḳtā ki ėrtesi oldı yoldaşile geldiler içerü girdiler bāzirgān **(5)** gördi ki gėden susem kendü susemi ve yoldaşınıŋ susemi **(6)** ḥālı üzerine ṭurur ġāyet bī-ḥużūr olur hīç ṭınmaz şāyed ki **(7)** ṭavīle daḫı artuḳ rüsvāy olma dėyü muṣannif-i kitāb eydür ben bu **(8)** meṣeli anuŋiçün getürdüm ki bir kişi ol işi işlemek gerekdür ki **(9)** ötesi çıḳa ötesi çıḳmayan işi işlememek gerek ve hem bu da **(10)** maʿlūm olmaḳ gerekdür ki kişi āḫiretini dünyāsına ġālib getürmek **(11)** gerekdür zīrā ki dünyāya muḥabbetini ve taʿalluḳı az olan kimesne dünyādan **(12)** ayrılduġı zamānda hīç incinmez ve bī-ḥużūr olmaz ve daḫı lāyıḳ degildür ki **(13)** kişi ḥaḳ teʿālānıŋ luṭfından ümīd kese zīrā gāh olur ki ümīd **(14)** ėtmedügiŋ yėrden bir niʿmet ḥāṣıl olur bu kelāmı muṣaddaḳ **(15)** ḳıṣṣalardan biri budur ki bir yazıcı kimesne var imiş ġāyet faḳīr **(16)** ve muḥtāc olup aṣlā gėyecegi ḳalmayup çıplaḳ ḳalmış idi **(17)** bir gėce eviniŋ içinde görür ki bir ḫırsuz gezer gėce ḳaraŋulıġında **(18)** eyitdi benim evimde alacaḳ nesne yoḳdur gezebildügi ḳadar gezsün **(19)** ḫırsuz daḫı çoḳ gezdi āḫir bir çömlek buldı içinde bir miḳdār

[9a]

(1) buġday var boş gėtmeyeyim dėyü arḳasından ḳaftānın çıḳardı ortalıġa **(2)** yaydı buġdayı içine dökdi ḳaldurup götürmek istedükde ev **(3)** ṣāḥibi gördi eyitdi eger buġday da gėdecek olursa ḥālim ġāyet **(4)** müşkil olur ʿuryān ḳalduġum gibi aç da ḳaluram dėyü hemān yėrinden **(5)** ḳalḳar bir degenek alur ḫırsuzıŋ üzerine yörür ḫırsuz bunı **(6)** görür ḳaftānile buġdayı bıraġur ḳaçar gėder ev ṣāḥibi ḳaftānı alur gėyer **(7)** ve buġdayı yėne yėrine ḳor ve daḫı bu da maʿlūm ola ki ʿāḳil olan kimesne **(8)** bu maḳūle nesneye de aldanup emr-i meʿāş içün ṭalebden ve kesbden **(9)** ferāġat ėtmeye ve daḫı bir kişi kesbini ḥelāl yoldan ėtmek gerekdür ve daḫı **(10)** bir kerre żararın gördügi kimesneden ḥaẕer üzerine olmaḳ gerekdür **(11)** şol gögercin gibi olmamaḳ gerekdür ki yavrısını alurlar boġarlar(lar)[12] **(12)** yėne orada yavrı ėder

[12] ‘boġarlar’ sözcüğü ‘boġarlarlar’ şeklinde ‘lar’ şahıs ekinin fazla kullanımıyla hatalı yazılmıştır.

yėne alurlar boġarlar(lar) ve daḫı ḥaḳ teʿālā **(13)** her nesneye bir ḥadd vėrmişdür ol ḥaddi gėçmemek gerekdür muṣannif-i **(14)** kitāb eydür vaḳtā ki biz bu kitābı fārisīden ʿarabīye dönderdük **(15)** diledük ki biz de bu kitābı ʿarab içinde olan ḥikmetlerden ilḥāḳ ėdevüz **(16)** pes anıŋçün bu bābı ilḥāḳ ėtdük ki oḳıyan kimesnelere nėçe fāʾideler ḥāṣıl ola

[9b]

(1) bu bāb kisrā enūşirvān ḥekīm berzeveyhi bu kitābı diyār-ı hindden **(2)** getürmek içün hinde gönderdügini beyān ėder ḥaḳ teʿālā ezeli **(3)** ezelden her şeyʾi bir sebeb ve her nesneʾi bir kimesneniŋ elinden taḳdīr ėtmişdür **(4)** ki ol şeyʾi anıŋ devleti zamānında ẓuhūr ėder eyle olsa **(5)** bu kitāb celīl'ül-ḳadriŋ daḫı ẓuhūrına ve arż-ı hindden fārs **(6)** vilāyetine gelmesine bāʿiṣ budur ki enūşirvāna ḥaḳ teʿālā cānib-i **(7)** şerīfinden ilhām olur ki bu kitābı hind vilāyetinden kendü vilāyetine **(8)** getürde zīrā enūşirvān fār[s][13] pādişāhlarınıŋ eyüsi ve güzīdesi **(9)** idi ehl-i ʿilmi ve ḥukemāyı sever idi ve ḫayra māyil idi ve her ḳanda **(10)** bir eyü ādem ėşitse ʿulemādan ve ḥukemādan yanına getürdür idi **(11)** kendü zamānında ve daḫı evvel kendüye beŋzer pādişāh gelmemiş idi **(12)** bu cümle ile ʿālim ve fāżıl ve kāmil kimesne idi nūr-ı ʿaḳl ile münevver **(13)** idi cemīʿ işleri ʿāḳılāne ve ḥakīmāne idi her ḳanda bir kitāb ėşitse **(14)** kendüye ve salṭanatına nāfiʿ ve kendüyi ḥaḳ teʿālāya yaḳın ėder **(15)** elbette anı getürdür idi yėne bir gün semʿine vāṣıl olur ki **(16)** vilāyet-i hindde bir kitāb-ı ʿacīb vardur ki anı ʿulemāʾ-ı ḥukemā teʾlīf **(17)** ve taṣnīf ėtmişdür içinde ʿacāyib ḥikmetler derc olınmış ki pādişāhlar **(18)** siyāsetlerinde ve tedbīr-i memleketlerinde ve raʿiyyet aḥvālin tedārik ėtmekde **(19)** lāzım ve mühimdür fehm-i āsān olmaḳ içün ḳuşlar cānaverler aġzından

[10a]

(1) taʿbīr ėtmişler vaḳtā ki enūşirvān bu kitābıŋ diyār-ı hindden kendü **(2)** vilāyetine getürilmesin murād ėdindi kendü ādemlerinden baʿżı kimesneye **(3)** eyitdi ki bu maṣlaḥatı baŋa kim görivėrür ve bunıŋ meşaḳḳatine **(4)** ve zaḥmetine baḳmayup kim taḥṣīl ėdivėrür anlar daḫı fikr **(5)** ve mülāḥaẓa ėtdiler ve gördiler ki bu bir emr-i ʿaẓīm ve çoḳ māl ḫarc **(6)** olmaḳ lāzım bu ki degme kimesne olmaz bunıŋ içün yā kātib ṭāyifesi **(7)** veyā eṭibbā ve ḥukemā ṭāyifesinden bir ādem iḫtiyār olınmaḳ gerekdür ki **(8)** vara bu maṣlaḥatı bitürüp ʿuhdesinden gele dėdiler zīrā bu ėki **(9)** ṭāyife kemāl-i ḥüsn-i tedbīr ve nihāyet-i ḥilm ve ādāb üzerine olup **(10)** ifṣāʾ-ı sırr ėtmez dėdiler reʾy ü tedbīri bunuŋ üzerine muḳarrer ėtdiler **(11)**

[13] 'fārs' sözcüğündeki 's' harfi metinde yazılmamıştır.

ol ṭāyifeleri yoḳladılar gördiler bu ḫıdmete lāyıḳ ḥekīmbaşısı olan **(12)** berzeveyh nām kimesneden ġayrı bulamadılar enūşirvāna ʿarż ėtdiler **(13)** enūşirvān daḫı bu fikri ṣavāb gördi ādem gönderdi ḥekīm **(14)** berzeveyhi yanına daʿvet ėtdi eyitdi sende ġāyet eyülik fehm ėderem **(15)** ve saŋa kemāl-i mertebe ḫüsn-i ẓannım vardur seni bir maṣlaḥat içün taʿyīn ėtdim **(16)** ol maṣlaḥatı tamām ėtmek gereksin biz de saŋa envāʿ-ı riʿāyetler ėderüz **(17)** hemān ḥāżır ol seni hind vilāyetine göndermek ėderem kelīle ve **(18)** dimne nām kitābı bize taḥṣīl ėdüp getürmek içün dėdi zīrā **(19)** ol kitābda çoḳ ʿacāyib ḥikmetler var imiş tā ki hind pādişāhlarınıŋ

[10b]

(1) ve fārs pādişāhlarınıŋ üzerine bu kitāb ile faḫırlanmayalar **(2)** dėdi ḥekīm berzeveyh daḫı enūşirvānıŋ emrine imtiṯāl ėdüp **(3)** ne ola dėdi enūşirvān daḫı eyitdi ėmdi ṣaḳın kemāl-i tedbīr ve ḥīle **(4)** ve ḫużūʿ ve ḫuşūʿ üzerine olasın ḥattā murāda vāṣıl olınca **(5)** baʿdehū bize bir mektūb yazasın bildüresin nėçe maʿḳūl ise eyle **(6)** ėdelim dėdi ḥekīm berzeveyh daḫı enūşirvānıŋ sözüni ḳabūl ėdüp **(7)** ol kitābı taḥṣīl içün hind ṭarafına müteveccih oldı ḫazīneden **(8)** yüz biŋ aḳçe vėrdiler ve daḫı nėçe tuḥfe ve hedāyā vėrdiler günlerden **(9)** bir mübārek gün gözetdi hemāndem çıḳdı hind cānibine revāne **(10)** oldı vaḳtā ki vilāyetine yėtişdi kendüyi bir şeyḫ-i ʿazīz şekline ḳodı **(11)** hind pādişāhınıŋ vezīrlerine vesāyir maḳbūl ādemlerine varup gelüp **(12)** āşinālıḳ ėtmege başladı ḥattā şu mertebeye vardı ki pādişāha duḫūl **(13)** ėder oldı ol pādişāha melik-i dābişdīm dėrler idi vaḳtā ki **(14)** melik-i dābişdīme dāḫil oldı elin öpdi ve pādişāha medḥ ve ṯenā **(15)** eyledi ki pādişāh bundan ʿacebe geldi pādişāh daḫı buŋa taʿẓīm **(16)** eyledi riʿāyetinde mübālaġa ḳıldı ve yanına ḳıġırdı ve ḥālinden suʾāl **(17)** eyledi berzeveyh daḫı eyitdi ben fārs vilāyetiniŋ ʿulemāsındanam pādişāh **(18)** eyitdi ya bu cānibe gelmege bāʿiṯ ne oldı berzeveyh daḫı eyitdi **(19)** ėy pādişāh seniŋ vilāyetiŋe geldim ki ʿilm ve maʿrifet kesb ėdem zīrā kim

[11a]

(1) ėşidürüz ki seniŋ vilāyetiŋde ḥukemā ve ʿulemā ġāyet çoḳ imiş bizim **(2)** vilāyetimizde ol ḳadar degil ṭālib-i ʿilm ve maʿrifetem anıŋçün geldim dėdi **(3)** pādişāh daḫı eyitdi ėmdi ben daḫı saŋa icāzet vėrdüm ṭur bunda **(4)** bizim yanımızda tā ki murādıŋa vāṣıl olasın ḥekīm berzeveyh daḫı pādişāha **(5)** duʿā eyledi ve çıḳdı ol memleketde bir zamān ṭurup gāh vezīrlerine **(6)** ve gāh ʿulemāsına ve gāh ol kişilerine varup gelür oldı tā ki kelīle **(7)** ve dimne kitābına vāṣıl olup ala getüre bunlarıŋ ortasında berzeveyh **(8)** bir mertebe ʿilmile ve fażlıla meşhūr oldı ki ḥattā ʿulemāʾ-ı hind buŋa gelüp **(9)** gėtmege başladılar vaḳtā ki berzeveyh ol

ṭāyife ile tamām mertebe alışdı **(10)** fikr ve firāseti kelīle ve dimne kitābın taḥṣīl ėtmekde oldı bir gün bir meclisde **(11)** otururken eyitdiler ki seniŋ murādıŋ bīdpāy hindīniŋ ḳatında ḥāṣıl **(12)** olur zīrā ol ṭaleb ėtdügiŋ kitābı ol taṣnīf ėtmişdür anıŋ yanında **(13)** dur var bir ṭarīḳ ile aŋa duḫūl eyle āşinālıḳ taḥṣīl ėt lābüd murādıŋa vāṣıl olup **(14)** ol kitābı taḥṣīl ėdersiŋ dėdiler berzeveyh daḫı ol hindīniŋ ḳatına vardı **(15)** selām vėrdi hindī daḫı selām aldı sen kimsiŋ ve murādıŋ nedür **(16)** ve bu diyāra niçün gelüp ṭururs̱ın dėdi berzeveyh eyitdi bir maṣlaḥat içün reh **(17)** gelüp ṭururın bir kimesne isterin ki mürācaʿatım aŋa ola ve murādımı aŋa dėyem **(18)** ʿāḳil olan bu ḳadar sözden aŋlar dėdi vaḳtā ki hind berzeveyhniŋ sözüni **(19)** ėşitdi ve murādını aŋladı tamām murādātına müsāʿade ėdüp bī-nihāye luṭf

[11b]

(1) üzerine oldı berzeveyh daḫı vilāyet-i fārsdan getürdügi tuḥfelerden **(2)** hindīye vėrmege başladı bunıŋla bir mertebe ittiḥād ėtdiler ki taʿbīre ḳābil **(3)** degil bir gün berzeveyh hindīden kelīle ve dimne kitābın ṭaleb eyledi hindī **(4)** gördi ki bu ṭaleb ėtdügi kitābı vėrmemege mecāl yoḳ eyitdi sözüŋde iḫtiṣār **(5)** ėdüp murādıŋı gizlediŋ ammā ben seni gördügüm gibi seniŋ ʿilmine ve fażlıŋa **(6)** istidlāl ėtdim zīrā kim kişiniŋ ʿaḳlına ve fażlına sekiz ḫaṣlet ile **(7)** istidlāl olınur evvelkisi ʿilmi ve ḥikmeti ve mürüvveti olmaḳdur ėkincisi kendüyi **(8)** ṣaḳlamaḳ ve ṣatmaḳdur üçüncisi pādişāhlara ṭāʿat ve inḳıyād ėtmekdür **(9)** ve naṣīḥat ėtmekdür dördüncisi sırrını ṣaḳlamaḳdur meger ol kimesneye **(10)** ifşā ėde ki anı ṣaḳlamaḳ muḳarrer ola ḥattā biri birinden ayrılup ʿadāvetde **(11)** vāḳiʿ olursa yėne açmaya bėşincisi pādişāhlar ḳapusında luṭf **(12)** ve mülāyemet ve zīnet üzerine olmaḳdur ve ol ḳapıda olanlara ṭatlu dilile **(13)** muʿāmele ėtmekdür altıncısı hevā ü hevesi terk ėdüp kendü diline mālik **(14)** olup ve sözi lāzım oldugı ḳadar söylemekdür yėdincisi ulular meclisinde **(15)** ġaybet ėtmemekdür yaʿnī yaramazlıġıla aŋmamaḳdur sekizincisi yalan söylememekdür ve yalandan **(16)** lāzım gelen żararı bilmekdür her kimsede ki bu sekiz ḫaṣlet ola ol kimesne **(17)** elbette maḳṣūdına vāṣıl olur ve ol nesneyi ki dostlarından recā ėde **(18)** eline girür bu sekiz ḫaṣleti sende cemʿ olmış görürdüm bu cihetden saŋa **(19)** ġāyet muḥabbet ėdüp ṭururın seniŋ ḥācetiŋ revā ėtmek üzerimize lāzım

[12a]

(1) oldı kitābı saŋa vėrürem ammā ḳorḳarın ki bunuŋ ṣoŋunda baŋa żarar ʿaẓīm **(2)** ola dėdi vaḳtā ki berzeveyh bu sözi ėşitdi bildi ki murādına vāṣıl **(3)** olacaḳdur eyitdi ki seni ol gördügüm gibi seniŋ ne'idügiŋi bildim idi ʿilmiŋ **(4)** ve fażlıŋ oldugından mā-ʿadā her işiŋ ṣoŋın fikr ėdüp töhmet yėrlerin **(5)** vesāyir żarar gelecek yėrleri bilmekde naẓīriŋ yoḳ sözümi

ḳabūl eyleyüp **(6)** ḥācetimi revā ėdeceginį bildim idi anınçün kelāmını istimāʿ ėdüp saŋa **(7)** sırrımı açdum dėdi zīrā ki kişi rāzını ʿuḳalāya ve ʿulemāya açmaḳ **(8)** gerekdür ġayrılara açmamaḳ gerekdür anınçün nedür ki esrārı ḥıfẓ ėdüp ṣaḳlamaḳda ʿulemāyı **(9)** bunıŋ ṭaġlara beŋzetmişlerdür ki ne ḳadar yavuz ėller olsa yėrinden ḳoparmaġa **(10)** ḳādir olmaz ve hīçbir şeyʾ anı yėrinden ayıramaz el-ḥamdüli'llāh-i teʿālā ki seniŋ gibi **(11)** ādeme tuş oldum ümīddür ki ḥācetim revā olup murādım el vėre **(12)** dėdi hindī eyitdi ʿulemā sırrını şuŋa beŋzetmişlerdür ki bir şīşe bir ġılāf **(13)** içinde olsa mādām ki ol şīşe ġılāf içinde ola anı ancaḳ **(14)** bir kimesne bilür ġayrı kimesne bilmez ḳaçan ki ġılāfdan çıḳarsaŋ her **(15)** kimesne görür ẓāhir olur ben ise bu ez-zamān içinde seniŋle çoḳca **(16)** dostluḳ ėtdim ve ġāyet çoḳ luṭfuŋ gördüm sen ise benden bir nesne **(17)** ṭaleb ėderseŋ ki ben anıŋ şāyiʿ olup ṭuyulmasından ġāyet ile **(18)** ḫavf ėderin me-bādā bir ḥāsid-i müfsid ṭuyup pādişāha ḳovlayup **(19)** benim helākime sebeb ola zīrā ki pādişāh baŋa bu ḫuṣūṣda ġāyetle

[12b]

(1) ışmarlamışdur kimseye ṭuyulmasun ve kimse eline varmasun dėyü ṣoŋra **(2)** hīçbir nesne ile elinden ḫalāṣ olmayam zīrā kim bu pādişāh bir ʿaceb **(3)** pādişāhdur ki birazcuḳ nesne ḳatında küllī nesne olur degme bir nesne **(4)** ile ʿafv eylemez anınçündür ki saŋa ẓāhir bī-ḥużūrlıḳ gösterüp ol merde **(5)** murādıŋa müsāʿade ėtmedüm dėdi berzeveyh daḫı eyitdi ādemiŋ ḫişāli **(6)** ḥamīdesindendür sırrı ṣaḳlamaḳ ve daḫı emānet ėtdikleri nesneye ḥıfẓ **(7)** ėtmek līkin benim bu ḳadar zaḥmet ve emek çekdigim maṣlaḥat senden beterini ber-murād **(8)** ėtmek senden ve bu sırrı ṣaḳlamaḳ benden ḳorḳma bu ḳıṣṣaya benden ve **(9)** senden ġayrıya tecāvüz eylemez ḳaçan ki hindī berzeveyhniŋ sözüne **(10)** ve ḳavline iʿtimād eyledi ḥācetini revā eyledi ve kitāb-ı kelīle ve dimneniŋ **(11)** nüsḫasını vėrdi ve daḫı bilesince vāfir kāġıdlar vėrdi gizlice ki **(12)** kimse bilmeye ve bunıŋ maʿnāsına kimse muṭṭaliʿ olmaya ve baʿżı **(13)** kitāblar daḫı vėrdi ki pādişāhlar aḥvāl-i raʿiyyetince görmek gerek **(14)** ve vüzerātad yėrlerin nėce ėtmek gerek vesāyir ḫalḳ kendü umūrların **(15)** nėce görmek gerek bunları beyān ėder berzeveyh bunları alup kelīle ve dimne **(16)** nüsḫasını kāġıdlara yazup vaḳtā ki tamām yazup fāriġ oldı enūşirvāna **(17)** gizli mektūb yazdı bir kimesne ile gönderdi gütdügi ḫıdmetiŋ **(18)** ʿuhdesinden gelüp murāda vāṣıl oldıġın iʿlām eyledi enūşirvān **(19)** çün bu ḫaberi èşitdi şād oldı ve diledigi bu kitābı kendüye

[13a]

(1) tėz vāṣıl ola zīrā ḳorḳardı ki bir āfet èrişe żāyiʿ ola tėz bir ādem **(2)** gönderdi bir mektūb yazdı ki aṣlā eglenmeyesin hemān gelesin **(3)** berzeveyh hemān tedārik üzerine olup ʿale'l-

taʿcīl fārs vilāyetine **(4)** müteveccih oldı vaḳtā ki fārs vilāyetine geldi tekrār ol kitābı bir ḫōşca **(5)** yazup tertīb ėdüp enūşirvānıŋ ḳapusına vardı icāzet **(6)** èşitdi enūşirvāna ḫaber eylediler vaḳtā ki enūşirvān berzeveyhniŋ geldigin **(7)** èşitdi şādumān oldı kendü ḳatına çıġırdı berzeveyh daḫı varup **(8)** öŋine secde ėdüp yėr öpdi selām vėrdi enūşirvān gördi ki **(9)** berzeveyhniŋ ṣaçı aġarup gövdesi az ḳalup ve yüzi gördi ki **(10)** ḳararmış ḳılları uzamış seferden tamām zaḥmet çekmiş bu kitābıŋ **(11)** taḥṣīlinde ne ḳadar zaḥmet ve belā çekdügin ve bu ḳadar zamān bunıŋ içün **(12)** eglendügini bilüp eyitdi èy efendisine muṭīʿ ve münḳād olan şād **(13)** ve mesrūr ol ki bizim ḳatımızda ḫıdmetiŋ tamām maḳbūl gèçüp umduġuŋdan **(14)** nèçe mertebe yoḳarı iḥsānlar görseŋ gerekdür dėdi birḳaç günden **(15)** ṣoŋra enūşirvān emr eyledi ki ḫazīneyi açalar her ne murād èderse altundan **(16)** ve gümişden vesāyir metāʿdan bī-ḥadd ve bī-ḳıyās vėreler berzeveyh daḫı **(17)** şükrāne içün secdeye varup başın ḳaldurduḳdan ṣoŋra enūşirvānıŋ **(18)** devām-ı devlet içün duʿā ėdüp eyitdi ki ḥaḳ teʿālā baŋa seniŋ eyyām-ı devletiŋde **(19)** ḫāṭırıma gelmeyen iḥsānları ve luṭufları bir mertebe ètmişdür ki māldan baŋa

[13b]

(1) tamām istiġnā gelmişdür ve daḫı ne aṣıl devlet ola ki āsitāneʾ-i saʿādetiŋiz **(2)** ḳullıġından ol baŋa yèg ola ammā çünki pādişāhlar kelāmın red eylemek **(3)** olmaz dèyü bir ḫilʿat-i dībāyı iḫtiyār eyleyüp aldı ve eyitdi ki līkin **(4)** ʿavāṭıf-ı pādişāhīden bir murādım vardur pādişāhıŋ luṭfına nisbet **(5)** ġāyet ḥaḳīrdür bu bendeleriniŋ dünyāda ve āḫiretde ʿizzetine sebeb olur **(6)** ve pādişāhıŋ ḳıyāmete degin nām-ı şerīfleri ḫayır ile yād olmasına sebeb **(7)** olur dėdi enūşirvān ol murādıŋ nedür söyle revā olur dėdi berzeveyh **(8)** eyitdi murādım oldur ki pādişāh ḥekīm büzürcimihre emr ède ki bu kitāb içinde **(9)** benim ismimi ve aḥvālimi ve bu kitābıŋ taḥṣīlinde çekdigim zaḥmetleri yazup **(10)** bir bāb ède tā kim benden ṣoŋra bir yādigār olup ḳıyāmete dek nāmumuz bāḳī **(11)** ḳalup ḫayırla yād olmamıza sebeb ola dėdi enūşirvān emr ètdi tā ki büzür **(12)** cimihri ḥāżır ètdiler enūşirvān büzürcimihre eyitdi berzeve[yh]niŋ[14] aḥvāline **(13)** vāḳıf oldugımı bizim emrimize ne mertebe muṭīʿ ve münḳāddür ve bizim fermānımızla **(14)** ne ḳadar zaḥmet irtikāb ètmişdür başını ve mālını bizim yolımıza ḳoyup bu kitābı **(15)** bu maḳūle uzaḳ yėrden taḥṣīl ėdüp getürmişdür aŋa küllī iḥsān murādımız **(16)** olmışdur līkin her ne ki mālı cihetinden teklīf ètdik ḳabūl ètmedi bizden **(17)** murād ėdindi ki bu kitābıŋ evveline bir bāb vażʿ olına ki oġlan yaşından **(18)** bu zamāna gelince olan cemīʿ

[14] ‘berzeveyhniŋ’ sözcüğünde [yh] harfleri eksik bulunmaktadır.

aḥvāli anda yazıla tā ki görüp oḳıyanlara ʿibret **(19)** ola ki pādişāhlara ne mertebe iṭāʿat ėtmek gerekdür büzürcimihre enūşirvānıŋ

[14a]

(1) sözüni ḳabūl ėdüp begendiler emr olınan üzre ol bābı teʾlīf **(2)** ve tertīb ėtdi enūşirvānıŋ ḥużūrına vardı yazduġı bābı oḳudı **(3)** enūşirvān ve yanında olanlar hep begendiler pes büzürcimihre kelīle ve dimne **(4)** kitābın ṭaleb eyledi bu yazduġı berzeveyh aḥvālin ol kitābın evveline gėçürdi **(5)** tā ki bu kitābı oḳuyanlar bileler ki bu kitāb hind vilāyetinden ne sebeb ile **(6)** gelmişdür ve pādişāhlara iṭāʿat ne maḳūle şerīf ʿameldür ve şerīf **(7)** ol kimsedür ki pādişāhlarıŋ iltifātına maẓhar olmış ola bāb **(8)** bu bāb ḥekīm berzeveyhniŋ aḥvālin beyān ėder ki benim atam bir sipāhī idi **(9)** ve anam bir zerdeşt dīniniŋ ʿulemā bir ulu kimsenüŋ ḳızı idi ḥaḳ teʿālānıŋ evvel **(10)** niʿmeti ki baŋa olmış idi atam ve anam baŋa ḳarındaşlarımdan ziyāde muḥabbet **(11)** ve şefḳat ėtmişler idi ḳaçan ki yėdi yaşına dāḫil oldum beni ʿilm-i ṭıbb **(12)** oḳumaġa vėrdiler yap yap taḥṣīl ėtmek üzerine oldum vaḳtā ki **(13)** ʿilm-i ṭıbbıŋ ne mertebe ʿilm idügine ve ne vāṣıl lāzım ve mühim olduġın **(14)** bildim atama ve anama duʿā eyleyüp daḫı ziyāde çalışup ḥarīṣ oldum **(15)** ḥattā şu mertebeye vardum ki ʿilm-i ṭıbb ile meşhūr olup baʿżı ḫasta **(16)** lara muʿāleceye başladum pes bundan ṣoŋra nefsimi dört nesneniŋ ortasında **(17)** ki ḫalḳ-ı cihānıŋ himmeti ve saʿy ol dört nesneniŋ biri nedür evvel **(18)** ol dört nesneniŋ birisi māldur ve ėkincisi dünyā lezzetleridür ve üçüncisi **(19)** şöhret ve nāmdur ve dördüncisi āḫiret maṣlaḥatıdur bu dördden ḳanḳısın

[14b]

(1) iḫtiyār eylesem dėdim gördüm ki ʿilm-i ṭıbb cemīʿ ʿāḳiller yanında maḳbūl **(2)** ve her dīnde maʿmūldur ve ṭıbb kitāblarında yazmışlar ki ṭabībiŋ eyüsi **(3)** oldur ki ḫastalara ve marīżlere ʿilāc dünyā içün olmaya belki āḫiret **(4)** içün ola zīrā dünyā içün olınan ʿameliŋ miṣli şuŋa beŋzer ki bir bāzirgānıŋ **(5)** bir aġır bahālu yāḳūtı olsa ki bahāsından küllī ġınā ḥāṣıl olurdı **(6)** bir boncuġa degişse ne mertebe ziyān ėtmiş olup hemān dünyā içün **(7)** olan ʿamel de böyledür ve āḫiret içün olan ʿameliŋ miṣli şuŋa beŋzer ki **(8)** bir ekinci çift süre ve zaḫmet çeke ṣoŋra nėçe ḥāṣıl olup müntefiʿ **(9)** ola ben daḫı āḫiret ṣevābın ṭaleb ėdüp ḫastalara ʿilāca başladım **(10)** her ḫastaya ki varurdım elbette anıŋ ṣıḥḥatini cān u dilden murād ėdinürdim **(11)** ṣıḥḥate ḳābil olmayanıŋ elemini ve ıżṭırābını taḫfīf ėtmege saʿy ėderdim ḫıdmete **(12)** ḳābil olana biʾẓ-ẓāt ḫıdmet ėdüp mülāzemet ėderdim şol ḫasta ki **(13)** ḫıdmete ḳābil olmaya ʿilācını ṣalıḳ vėrdim ve daḫı lāzım ve münāsib **(14)** olan eşribeden vėrürdim bu ėtdüklerim muḳābelesinde bir nesne **(15)** murād ėdinmezdüm ve ʿilmde benim

gibi olup māl ve devlet cihetinden ben **(16)** den eyü olan ādeme ḥased ėtmezdim illā meger ṣalāḥına ve ḫalḳ **(17)** ile ḥüsün ve muʿāmelesine reşk ėderdim her ḳaçan ki nefs-i ẓālim **(18)** devlete meyl ėdüp ehl-i münāsibiŋ ḥāline reşk ėdeydi nefsimle **(19)** ḫuṣūmet ėdüp duraydım ki ėy nefs-i ẓālim neʾʿaceb kendüŋe nāfiʿ

[15a]

(1) ve mużır olan nedür bilmezsiŋ ne içün isterseŋ ṣol nesneʾi ki aŋa **(2)** vāṣıl olan kimesne andan çoḳluḳ müntefiʿ olmaz ve zaḥmeti artar ve ṣalāḥı **(3)** gėder ve ayrılduġı zamānda ġam ve ġuṣṣası ziyāde olur ėy nefs eger **(4)** mevti ve ölümi aŋaydık bu fānī milke marīż olmaz idik dünyānıŋ ḳabāḥatine **(5)** bu temiz mi ki aŋa meyl ėdenler hep bir bölik ʿācizler ve cāhillerdür sen de anlara mı **(6)** ḳatılmaġ istersiŋ buŋa hīçbir kimesne sevinmez illā ki ġāfiller ve maġrūrlar **(7)** gel bu yaŋlış fikrden vazgel ecirler ve s̱evāblar taḥṣīl ėtmege saʿy ve himmet eyle **(8)** ihmāl eylemeyüp furṣatı fevt eylemege yol ḳorḳulıdur ve yoldaşlar yār-i muvāfiḳ **(9)** degildür ve göç yaḳındur ve ḥareket zamānı maʿlūm degildür zinhār zinhār āḫiret **(10)** yaraġın görmekde ḳuṣūr eylemege zīrā ki beden-i insān bir żaʿīf nesnedür **(11)** içi ṭopṭolu biri birine muḫālif aḫlāṭdur ki ḥayātıŋ düşmānlarıdur elbette **(12)** ḥayātıŋ bir gün gėtmesi muḳarrerdür beden-i insān mes̱elā hemān ṣuŋa **(13)** beŋzer ki bir üstād baʿżı nesnelerden bir şekl-i insān düzse her ʿużvı **(14)** başḳa başḳa biri birinden ayru ėtse ṣoŋra her ʿużvı yėrlü yėrine ḳoyup **(15)** bir mīḫ ile cümlesin berkitse ṣoŋra ol mīḫı çekse alsa her ʿużv biri birinden **(16)** ayru düşüp bozulur öyleyse beden-i insāndan daḫı ḥayāt gėtse ʿale'l-fevr **(17)** bedeniŋ tertībi bozulup beden bināsı yıḳılup ḫarāb olur ve daḫı dostlarıŋ **(18)** ve ḳarındaşlarıŋ ṣoḥbetine maġrūr olma ve daḫı anlarıŋ ṣoḥbetine ḥarīṣ ve ṭālib olma ki **(19)** anlarıŋ ṣoḥbetinden nėce nėce ġuṣṣalar ve nėçe nėçe ıżṭırāb ve elemler olduġından

[15b]

(1) mā-ʿadā ʿāḳıbeti firāḳ ve ayrulıḳdur ve daḫı ehliŋ ve ʿayāliŋ ḫātırı içün **(2)** ve anlarıŋ ḥāli ḫōş olsun dėyü muttaṣıl māl cemʿ ėdüp zaḥmet çekmege **(3)** hem dünyāda ḥużūr ėtmeyesin ve hem āḫiretde ḥāliŋ ḫarāb ola ṣol **(4)** güzel ḳoḳulı buḫūr gibi ki kendüye āteşe yaḳalar ve ġayrılar ve rāyiḥasından **(5)** ve ḳoḳusından ḥaẓ ėdüp müntefiʿ olalar ve daḫı devlet ve māl çoḳluġına **(6)** maġrūr olma ve anıŋ saŋa müsāʿade ėtdügine sevinme ḫastalarıŋ ʿilācın **(7)** saʿy eyle bunıŋ çoḳ zaḥmeti vardur dėyüp terk eyleme bir kimesneʾi marażdan **(8)** ve vecaʿdan ḫalāṣ ėdüp ṣıḥḥat-i ḥāline ve ḥużūr ve istirāḥatine vāṣıl **(9)** ėdüp nėçe nėçe ecirler ve s̱evāblar taḥṣīl eyle bu ḥāleti bir kimesneye ėtdigiŋ **(10)** zamānda ne ḳadar s̱evāb ḥāṣıl olur bu ḳanda ḳaldı ki nėçe ḫastalara bī-çārelere nefʿiŋ **(11)** olup her birisiniŋ saʿy ve himmetiŋle mübtelā

olduḳları derdden ḫalāṣ **(12)** bulup ḳurtılalar evvelki ḥāllerine varalar lāyıḳdur ki bu maḳūleʾi kimesneniŋ **(13)** s̱evābı ġāyet çoḳ ola ve daḫı bunıŋ muḳābelesinde olmaya ki nefʿ-i dünyevī **(14)** ye meyl ėdüp āḫiret s̱evābın terk ėdesin ki birçoḳ mesāʿī ez-bahā ile **(15)** ṣatmış olursın ṣol bāzirgān gibi ki bir ev ṭolusı ʿūdı var ve ben **(16)** bunı eger yap yap ṣatarsam ḳaçan olur dėyü hemān bir uġurdan bir alçaḳ **(17)** bahā ile ṣatar sen de ṣaḳın öyle olma dėyü nefsime bu naṣīḥatleri eyleyüp **(18)** ḫastalarıŋ ʿilācına mübāşeret eyleyüp ol bābda küllī itmāmlar eylemege **(19)** başladum tā benim üzerime devlet ḳapular açılup pādişāhlarıŋ iltifātına

[16a]

(1) başladum tā benim üzerime devlet ḳapuları açılup pādişāhlarıŋ iltifātına **(2)** maẓhar oldum hind vilāyetine gėtmezden evvel ve daḫı hind vilāyetinden **(3)** geldükden ṣoŋra nėçe nėçe iḥsānlar gördüm ḥattā aḳrān ve emṣālimden yoḳarı **(4)** oldum ḫāṭıra gelmeyecek luṭuflar gördüm pes bundan ṣoŋra bu ʿilm-i ṭıbbıŋ **(5)** fevāyidine naẓar ėtdim gördüm ki ṭabīb olan kimesne ḫastaya şöyle **(6)** ʿilāc ėtmege ḳādir degildür ki ol maraż ol ḫastadan gėtdikten ṣoŋra **(7)** tekrār ʿavdet ėtmege mecāl olmaya veyāḫūd anıŋ gibi veyā andan ḳavī **(8)** bir ġayrı maraż ʿārıż olmaya illā meger ʿamel-i ḫayr ve ʿamel-i āḫiret ki **(9)** ṣāḥibini cemīʿ belālardan ve cemīʿ marażlardan ḳurtarur şöyle ki bir daḫı **(10)** ʿavdet eylemez çünki bu ḥāli gördüm ʿilm-i ṭıbbdan çekilüp emr-i dīn içün **(11)** saʿy ėtmege başladum ol ise bir müşkil nesne ne ḳolaylıġıla **(12)** taḥṣīl olur ve ne muʿallim bulınur ʿilm-i ṭıbb kitāblarında ise aŋa aṣlā işāret **(13)** yoḳ dīn ve millet ise ġāyet çoḳ ḫalḳ-ı cihānıŋ kimisi mā-teḳaddemden **(14)** ābāʿan ve ced gördükleri dīn ne ise anıŋ üzerine ve kimisi daḫı **(15)** ḫavfından bir dīn ile mütedeyyin olmış ve kimisi daḫı dünyā taḥṣīli içün **(16)** bir dīn ṭutmış ve bunlarıŋ her birisi kendü dīnini ḥaḳ aŋlayup ġayrı dīnleri **(17)** bāṭıl-ı ḳıyās eyler ortalarında iŋtilāf ʿadāvet eksük olmaz pes bunı **(18)** maʿḳūl gördüm ki her milletiŋ ʿulemāsı ile iŋtilāf eyleyüp aḥvāllerine muṭṭaliʿ **(19)** olam ola ki ḥaḳḳı ve bāṭılı aŋlayup biri birinden farḳ ėdem ve ḥaḳḳa tābiʿ

[16b]

(1) olam bilmedügim ve aŋlamaduġım nesneye uymayam pes bu reʾyi vücūda getürüp **(2)** bunlarla tamām iŋtilāṭ üzerine oldum bunlardan her birisi ile ki **(3)** muṣāḥabet ėtdim kendü dīnini medḥ ėder ve ġayrısını z̤em ėder gördüm **(4)** ʿaḳıl ḳabūl ėdecek bu sözleri yoḳ bildüm ki hep bunlar inṣāfdan **(5)** ḫāric ḳaçan ki bunlardan bu ḥāleti gördüm bunlarıŋ hīçbirine tābiʿ olmaġı **(6)** revā görmedüm z̤īrā bunlardan birine inanup aldanmaḳ ṣol ḫırsuzlara aldanması **(7)** gibi olur ki ḥikāyet olınur ki bir gėce meger bir ḫırsuz birḳaç yoldaşları **(8)** ile bir kimesneniŋ evi üstine çıḳar ev ṣāḥibi bunlarıŋ ḥareketinden **(9)** uyanur bilür ki ṭam üstinde ādem var bu

zamānda ṭam üstünde **(10)** olmaz illā ḫırsuz olur dėyüp ʿavratını yap yap uyandurur eydür ki **(11)** ṣaḳın āvāz ėtme şöyle ẓan ėderin ki ṭam üstünde ḫırsuz var **(12)** ben uyur gibi olayın sen beni anlar ėşidecek ḳadar āvāz ile uyandur ki **(13)** sen bu ḳadar mālı ve menālı ḳanda cemʿ eylediŋ ve nėçe ḳazandıŋ eger ben saŋa ne **(14)** ne ṣorarsıŋ neylersin dėrsem tekrār yėne ṣor ibrām eyle dėdi ʿavrat **(15)** daḫı dėdügi gibi ṣordı ḫırsuzlar yoḳarudan diŋlemege başladılar **(16)** ev ṣāḥibi eyitdi ḥaḳ teʿālā bir niʿmetdür saŋa vėrmiş hemān yė iç bir ḫōşca **(17)** gėçin ne ṣorarsın söyletme şāyed bir kimesneniŋ ḳulaġına dege saŋa **(18)** ve baŋa bir żarar ola ʿavrat yėne ibrām ėdüp eyitdi şimdi burada **(19)** yaḳın yėrde bir kimse yoḳdur ḳorḳma söyle kimse ėşitmez ev ṣāḥibi eyitdi

[17a]

(1) ben bu ḳadar mālı ve menālı hep ḫırsuzlıḳdan cemʿ ėdüp ṭururın **(2)** ʿavrat eyitdi ne ṭarīḳ ile ėtdiŋ ḫalḳ içinde seniŋ eyüligiŋ **(3)** söylenür kimse saŋa bu töhmeti ėtmez ev ṣāḥibi eyitdi ben bir efsūn bilürem **(4)** ḫırsuzlıḳ bābında onı ėdicek maṣlaḥat ḳolay olur kimse **(5)** bilmege mecāl olmaz ve şüphe daḫı ėtmezler ʿavrat eyitdi ol nėçedür ev **(6)** ṣāḥibi eyitdi bunıŋ gibi fikrim olduġı zamānda ay aydını olduġı **(7)** gėce yoldaşlarım ile gėderin mālını uġurlayacaḳ ādemiŋ eviniŋ ṭamı **(8)** üstine çıḳarın ay aydını girdügi penceresine vararın yėdi kerre **(9)** şevlem şevlem dėrin ev içinde bir nesne ḳalmaz illā baŋa hep āşikāre olur istedügim **(10)** ḳadar alurın andan ṣoŋra ay aydınına yėne yapışurın yėne ol kelimeyi **(11)** yėdi kerre söylerin ve çıḳarın yoldaşlarıma aldugım esbābları yükledirin **(12)** andan ṣoŋra yap yap iner gėderüz dėdi vaḳtā ki ḫırsuzlar bu **(13)** muṣāḥabeti ėşitdiler ġāyet sevindiler el-ḥamdüli'llāh murādımıza vāṣıl olduḳ ve hem **(14)** bir nesne ögrendük ki ḫavfdan ve ḳorḳudan emīn olduḳ dėdiler bir pāre **(15)** tevaḳḳuf ėdüp ṭurdılar ḥattā ev ṣāḥiblerini hep uyudı ṣanup **(16)** başları olan ḫırsuz hemān pencere aġzına gelüp yėdi kerre şevlem **(17)** şevlem dėdi ve ay aydınına yapışup istedigi aşaġı ine başı aşaġa **(18)** eviŋ ortasına düşdi hemān ev ṣāḥibi ḳalḳup eline bir böyük **(19)** çomaḳ alup şöyle dögdi ki ḫırsuzı zebūn ėtdi eyitdi ben

[17b]

(1) bu ḳadar māl ḳazanmaḳdan nėçe zaḥmet çekdim ve nėçe ādemiŋ ḫātırına ṭoḳundum **(2)** sen ister misiŋ ki ḳolayca arḳaŋa urasın götüre gėdesiŋ sen kimsiŋ **(3)** söyle dėdi ḫırsuz eyitdi ben ol ġāfil aḥmaḳ kimseyim ki inandum **(4)** ve aldandum ve bu belāya giriftār oldum ḥekīm berzeveyh eydür işte aldanmaḳ **(5)** āḫir böyle ėder gördüm ki inanmaḳ ve aldanmaḳ kişiyi bī-ʿāḳıbet helāke ėltür **(6)** tekrār her dīni ve her milleti yoḳlamaḳ üzerine oldum ve bunlardan bir eyüsin **(7)** bulam dėyü çoḳ saʿy ėtdüm hīçbirisinden bir nesne ėşitmedim ki benim ḳatımda **(8)**

maḳbūl olup baŋa şifā vère fikr ėtdüm ki atalarım dīni üzerine olam **(9)** cümleden böyük derdim yène fikr ėtdim ki kişiniŋ atası dīni olmaḳdan ol **(10)** dīne girmek lāzım gelmez bir kişiniŋ atası sāḥir olmaḳdan kendü sāḥir olmaḳ lāzım **(11)** gelmez şol kimesne gibi ki ġāyet çoḳ yėmek yėr imiş dėmişler ki niçün çoḳ **(12)** yėrsin eyitmiş ki zīrā atam çoḳ yėr idi ḥekīm berzeveyh eydür gördüm ki **(13)** atam dīnine girmege de mecāl olmadı tekrār diledim ki yène bu dīnleriŋ aḥvālin **(14)** yoḳlayam ve ṣoram ola ki ḥaḳḳa vāṣıl olam līkin gördüm ki ecel ḳarīb **(15)** olmış bu ḥāleti üzerine gėdersem furṣat fevt olup āḫirine **(16)** ʿamelsüz gėtmek lāzım gelür pes bunı ol gördüm ki ʿamel-i ṣāliḥe meşġūl **(17)** olam zīrā gāh ol dīni ve gāh bu dīni yoḳlayup bunlarıŋ aḥvālin görüp **(18)** bilmek üzerine iken ʿömr gelüp gėçer ʿamel-i ṣāliḥ ėtmiş oluram şol kimseniŋ **(19)** ʿavratına ʿāşıḳ olur ʿavrat erinden ḫavf ėdüp ol kimesne geldükçe gizlenmek

[18a]

(1) içün yol üzerinde bir zīr-i zemīn yapar ḳapusını ṣu küpiniŋ yanında ėder günlerde **(2)** bir gün ʿavratıŋ eri ḳapuya gelür ʿavrat ṭuyar ḥerīfe eydür tėz var aç gir **(3)** ṣaḳlan ḥerīf küp ṭurduġı yère varur ittifāḳ küp oradan ḳalḳmış **(4)** bulınur ḥerīf döner ʿavrata gelür eydür orada küp yoḳ küpi ġayrı yère **(5)** ḳaldurmışlar ʿavrat eydür aḥmaḳ küpden ne istersin saŋa köti söyledügimden **(6)** murād zīr-i zemīniŋ ḳapusın bulmaġ içündür aḥmaḳlıġı ḳo var tedārik eyle **(7)** dėr ḥerīf eydür nėçe tedārik ėdeyin ki ortalıġı ḳarışdurdıŋ bunlar **(8)** bu muṣāḥabetde iken ʿavratıŋ eri içerü girer ḥerīfi görür ḥerīfi muḥkem **(9)** döger pādişāha ėltür ḥekīm berzeveyh eydür ben daḫı bunıŋ gibi tereddüd ėdüp **(10)** gāh şuŋa gāh buŋa yapışmaḳdan ḳorḳdum pes ḳaṣd ėtdüm ki bir ʿamele **(11)** başlayam ki cemīʿ ḫalḳ anıŋ eyüligine ittifāḳ ėtmiş olup ve her dīnde **(12)** maḳbūl ola elümi ṣaḳındım ḫırsuzlıḳdan ve ādem öldürmekden ve ādem dögmekden **(13)** ve bir kimseniŋ mālına ġaṣb ėdüp güç ile almaḳdan ve bir kimseniŋ **(14)** mālına ḫıyānet ėtmekden ve altımı zinā ėtmekden ve dilimi yalan söylemekden ve bir kimse[ye] **(15)** żararı olan sözi söylemekden daḫı bir kimseyi incitmekden ve azġunluḳdan **(16)** ve bühtāndan ve bir kimseyi ġaybet ve mesāvī ėtmekden ve siḥirden hep bunlardan **(17)** ḳaçındım ve daḫı ḳaṣd ėtdim ki kimseyi yaramazlıġıla aŋmayam ve āḫireti ve ḳıyāmeti **(18)** ve ṣevābı ve ʿiḳābı inkār ėtmedim yaramazlardan ḳaçındım eyü ādemlerle ve ṣāliḥ **(19)** kimesnelerle ṣoḥbet ve muḳārinet ėtdüm ve daḫı ṣalāḥı gördüm ki hīç

[18b]

(1) anıŋ gibi yoldaş olmaz ve ḥaḳ teʿālānıŋ ʿināyeti olıcaḳ ele getürmekde ḳolay **(2)** ve ṣalāḥı olan kimesneler maḳbūl ḫalḳ-ı ʿālem olurlar ve daḫı ṣalāḥ bir nesne **(3)** dür ki hīçbir āfet aŋa

żarar ėrgürmez ne āteş ve ne ṣu ve ne ḥarāmī ve ne yırtıcı **(4)** cānaverler ve eger bir kimesne ṣalāḥdan ve ṣalāḥıŋ ṣoŋında olan menāfiʿ **(5)** den iʿrāż eyleyüp dünyānıŋ birḳaç kötülük devletine maġrūr olup aldansa **(6)** ġāyet çoḳ ziyān ėtmiş olur şol bāzirgān gibi ki bir laṭīf cevheri **(7)** var bu cevhere bir delik delmek içün bir günde yüz altuna bir ḥakkāk ṭutup **(8)** alup evine getürdi eviniŋ bir köşesinde bir zil aṣılmış ṭururdı **(9)** ḥakkākıŋ gözi aŋa duş oldı bāzirgān ol ḥakkāka eydür zil çalmaḳ **(10)** bilür misiŋ ḥakkāk daḫı eydür ġāyet aʿlā bilürin bāzirgān daḫı eydür **(11)** al bir ḫōşca çal diŋleyelüm ḥakkāk daḫı alur ḫūb āvāzıla bir ḫōşca **(12)** çalar bāzirgān bir mertebe ḥaẓẓ ėder kim sāyir maṣlaḥatın ḳor bunı diŋlemege **(13)** meşġūl olur ḥattā aḫşām olur ḥakkāk bāzirgāna benim ücretimi vėr ben **(14)** gėderin dėr bāzirgān eydür belī işledüm ne emr ėdiŋse anı ṭutdum işledim benim **(15)** ḥaḳḳımı elbette vėrmek gerekdür dėyü ibrām ėder pes bāzirgān żarūrī çıḳarur **(16)** ücretini vėrür cevheri yėne delinmediŋ ḳalur ḥekīm berzeveyh eydür dünyāya **(17)** ne ḳadar ʿibret gözi ile baḳdumsa ḳabāḥati ẓuhūr eyledi ictināb üzerine **(18)** oldum bunı reʾy ėtdim ki ʿibādete meşġūl olam zīrā ʿibādet şol **(19)** ḳalḳan gibidür ki ṣāḥibini yaramazlıḳdan ṣaḳlar ve şol ḳapudur ki cennete

[19a]

(1) açılur ve ṣalāḥı olan kimesne sükūnı vaḳārı ziyāde olup şākir olur **(2)** ḳanāʿat ėder cümle ʿālemde müstaġnī olur dünyādan ictināb üzerine **(3)** olur cemīʿ şerlerden ḳurtılur şehvet ve hevāyı nefsi terk ėder pāk **(4)** olur yalıŋuz ḳalsa maḥzūn olmaz ḥasedi terk ėder aŋa cümle ʿālemiŋ muḥabbeti ẓāhir **(5)** olur ʿaḳl-ı kāmil olur her işiŋ ʿāḳıbetine ve ṣoŋına naẓar ėder ṣoŋ **(6)** peşīmānlıḳdan emīn olur ḫalḳdan ḳorḳmaz ve anları ḳorḳutmaz ḥekīm berzeveyh **(7)** eydür bu ʿibādet emrinden her ne ḳadar fikr ėtdim ise raġbetim ziyāde oldı **(8)** ḥattā ḳaṣd ėtdim ki tamām ehl-i ʿibādet olam līkin yėne ḫavf ėtdim ki **(9)** ʿābidler zāhidler maʿīşetine ṣabr ėdemeyüp evvelki muʿtād olduġum **(10)** semte gėdem bu ʿibādet emrini de başa çıḳaramayam ve şol ʿameller ki evvel **(11)** anı işleyüp muḳābelesinde ḫayırlar ve ecirler ve ṣevāblar ister idim **(12)** żāyiʿ ola işlenmemiş ola şol kelb gibi ki aġzına bir kemik alup bir ṣuya **(13)** uġrayup ol ṣu içinde aġzında olan kemigiŋ ʿaksini görür anı daḫı kemik **(14)** ṣanup almaḳ istedükde aġzında olan kemik de ṣuya düşüp gėder idi **(15)** maḥrūm ḳalur pes ʿibādetden ḫavf eyledüm taḥammül ėdemeyem dėyü murād **(16)** ėdindim ki yėne evvelki ḥāl üzerine ḳarār ṭutam baʿdehū baŋa bu fikr ẓāhir oldı ki **(17)** ʿibādetde olan ḳula meʿāş ve mużāyaḳa ile ehl-i dünyānıŋ belā ve miḥnetini **(18)** ḳıyās ėtdüm ve bir cānibi tercīḥ ėdem pes bu ẓāhir oldı ki dünyā leẕẕetleriniŋ **(19)** ṣoŋı ve ʿāḳıbeti nėçe dürlü belā vü ġuṣṣa ve ġamdur dünyā şol ṭuzlı ṣu gibi

[19b]

(1) dür ki her ne ḳadar içseŋ ḳandurmayup ṣusuzlıġıŋ ziyāde ėder ki **(2)** ve daḫı dünyā şol kemik gibidür ki bir kelb anı bulur ve anda et ḳoḳusı **(3)** aŋlar saʿy ėder ki ol eti bula buŋa bir mertebe çalışur ḥattā aġzı **(4)** hep ḳan olur her ne ḳadar çalışsa aġzınıŋ ḳanından ġayrı nesne ḥāṣıl **(5)** ėdemez ve daḫı dünyāya meyl ėdüp aldanan şol çaylaḳ gibidür ki **(6)** bir miḳdār et eline girürse yėr ḳuşlar ṭuyup başına üşerler ardına **(7)** düşüp ḳova ḳova ol eti aġzından düşürdürler hemān taʿab ve zaḫmeti **(8)** ḳalur ve daḫı dünyā şol bal ḳutusı gibidür ki altında zehir ḳāyil ola **(9)** anı yėyen kimesne evvelinde leẕẕet ve ḥalāvet bulur az ṣoŋra helāk olur **(10)** ve daḫı dünyā şol uyur ādemiŋ düşi gibidür ki uyurken mesrūr olur sevinür **(11)** uyanduġı zamānda ṣoŋra bī-ḥużūrlıḳ görür ki ve daḫı dünyā şol **(12)** şemsiŋ gibidür azacuḳ aydın ėder fevrī yėne ġāyib olur seni **(13)** ḳaraŋuluḳda ḳor ve daḫı dünyāyı çoġaldan kimesne şol ebrişim ḳurdına **(14)** beŋzer ki her ne ḳadar ipek taḥṣīl ėdüp ṣararsa ol ḳadar kendüye **(15)** żarar ėdüp çıḳmaġa ḳādir olmayup helāk olur ḥekīm berzeveyh eydür **(16)** gāh dünyānıŋ bir ḥālin fikr ėdüp dünyāyı terk ėtmek üzerine olup **(17)** āḫireti iḫtiyār ėderin ve gāh āḫiret içün çekilen zaḫmetleri fikr ėderin **(18)** āḫireti terk ėtmek isterin ben hemān şol merve şehriniŋ ḳāḍīsına **(19)** döndüm ki ėki ḫaṣumıŋ birisinden evvel ne èşitdiyse yėne anıŋla ḥükm

[20a]

(1) eyledi andan ṣoŋra öbirisinden ne èşitdiyse yėne anıŋla ḥükm eyledi **(2)** bir maṣlaḥatda her ėki ḫaṣmıŋ murādı üzerine ḥükm eyledi pes bunıŋ **(3)** üzerine ḳarār ṭutdum ki ʿibādet üzerine ḳāyim ve s̱ābit olam **(4)** anıŋçün ki devlet-i ebedīye ve istirāḥat-ı külliyeye nisbet bu ʿibādet emrinde **(5)** çekilen zaḫmet ve meşaḳḳat az nesnedür belki hīç şeyʾ degildür hem gördüm ki **(6)** nefsiŋ meyl ėtdügi leẕẕetler ve şehvānī fiʿillerdür bunlar ise ʿaẕ̱āb-ı ebedīye **(7)** sebeb olduġı cihetden ġāyet yaramaz nesnedür birisi birazcuḳ leẕẕete nėçe meyl ėder ki **(8)** ṣoŋında ġāyet çoḳ acılıḳlar ola bir kimesneye dėseler ki sen yüz yıl ʿömr **(9)** sürerseŋ ve bu yüz yılıŋ her gününde ʿaẕ̱āb çekerseŋ bir ḥayṣiyyet eyle ki **(10)** her gün on kere cemīʿ aʿżāŋı pāre pāre ėdüp biri birinden ayırurlar **(11)** yėne bir yėre getürürler ammā şol şarṭ eyle ki yüz yıl tamām olduḳdan ṣoŋra **(12)** cemīʿ ʿaẕ̱āblardan ḳurtılup rāḥat-ı ebedīye vāṣıl olursıŋ min-baʿdi **(13)** elem görmezseŋ dėseler ol kimesneye lāyıḳ budur ki ol zaḫmetleri **(14)** irtikāb ve iḫtiyār eyleyüp ṣoŋunda rāḥat-ı ebedīyeye vāṣıl ola pes **(15)** dünyāda birḳaç günlük zaḫmete ādem niçün ḳatlanmaya ṣabr ėtmeye dünyā **(16)** ise evvelinden āḫirine dek ʿaẕ̱āb ve miḥnetdür anıŋçün insān evvel ʿömrden **(17)** āḫir ʿömrüne dek ʿaẕ̱ābdadur zīrā ṭıbb kitāblarında

yazılmışdur ki menī ki andan **(18)** veled olmaḳ muḳadder olmışdur ana raḥmine düşdükde ananıŋ menī **(19)** si ile ve ḳanı ile ḳarışup bir miḳdār ġalīẓ olur bir miḳdār zamāndan ṣoŋra

[20b]

(1) bir yıl peydā olur ol ḳanlu menīyi taḥrīk ėder ḥattā peynir ṣuyı gibi olur **(2)** yėne bir miḳdār zamāndan ṣoŋra yoġurd gibi uyunur andan ṣoŋra aʿżāsı düzilür **(3)** eger erkek ise yüzi anasınıŋ arḳasından cānibe olur ve eger ḳız ise **(4)** yüzi anasınıŋ yüzinden ṭarafa olur çeŋesi ėki dizleri üstünde ṭurur **(5)** ve elleri kendüniŋ ayaḳları üstünde ṭurur bir dereniŋ içinde ṭurur gūyā ki bir kīseye **(6)** bir nesne ḳoyup aġzını baġlamışsıŋdur ġāyet güç ile nefes vėrür alur cemīʿ **(7)** aʿżāsı gūyā baġlu gibidür üsti yanında anasınıŋ ḳarnınıŋ aġırlıġı **(8)** ve eşeyligi ve altı yanında ẓulmet ve mużāyaḳa ve göbeginden bir baġırsaḳ **(9)** anasınıŋ göbegine muttaṣıl olup ġıdāsı ol baġırsaḳ yolından ḥāṣıl **(10)** olur tā velādet zamānındaŋ bu ẓulemātı ve bu ṭarlıḳları çeker vaḳtā ki **(11)** ṭoġmaḳ zamānı olur bir yıl peydā olur anasınıŋ raḥminde veledi taḥrīk **(12)** ėder ve başını ol mābeyninde çıḳınca ġāyet mużāyaḳa çeker ṭoġduḳdan ṣoŋra **(13)** bedenine her ne ṭoḳınsa ġāyet elem çeker ḥattā ol hevādan bile zīrā ol **(14)** zamānda veled ṣoyılmış ādem gibidür andan ṣoŋra günden güne dürlü dürlü **(15)** ıżṭırāblarda olmaġa başl[ay]u gāh aç olur ṭaʿām istemege ḳādir olmaz **(16)** ve gāh ṣusuz olur ṣu istemege ḳādir olmaz ve eger bir maraża veyā bir vecaʿa **(17)** mübtelā olsa bildirmege ḳādir olmaz ḳaldurmada yaturmada götürmede ḳomada **(18)** vesāyir aḥvālde gördigi zaḥmetlerden māʿadā arḳası üstüne yatursa **(19)** lar dönmege ḳādir olmaz ḳaçan südden kesilse bu dürlü zaḥmetlere daḫı mübtelā

[21a]

(1) olur edeb ögredeler ve aŋa göre baʿżı teklīfler olur ḳaçan bāliġ olsa **(2)** ehli ve evlādı ve mālı ve ḥırṣ ve ḳazanmaḳ ve ġam ve ġuṣṣaları hücūm ėder **(3)** bunıŋ birle kendü ile bile dört düşmen var ḳan ve ṣafrā ve sevdā **(4)** ve balġam ve benī ādemden nėçe düşmenler vesāyir ḥayvānātdan ve ıssıdan **(5)** ve ṣovuḳdan ve yaġmurdan ve yėllerden ve bunıŋ gibi nėçe ḳorḳulu nesnelerden **(6)** ḫavf üzerine olur ve eŋ ṣoŋra ġāyet ḳocalıḳ belāsı ve pīrlik **(7)** zaḥmeti ve eger bu ẕikr olınan ıżṭırābларıŋ hīçbirisi olmayup ve olmasına **(8)** daḫı iʿtimādıŋ ve iʿtiḳādıŋ olursa ol sāʿati aŋmak gerekdür ki ecel **(9)** gelüp seni dünyādan ve ehliŋden ve ʿayāliŋden ve dostlarıŋdan ve ḫışımlarıŋdan **(10)** ve daḫı ġāyet muḥabbet ėtdügiŋ nesnelerden ayırsa gerekdür ve öldükden ṣoŋra **(11)** daḫı müşkil belālara giriftār olsaŋ gerekdür pes vācibdür ki muḥabbet-i dünyāyı **(12)** gönülden çıḳarup ʿömr-i nāzenīni anıŋ taḥaṣṣülünde żāyiʿ ėtmemek gerekdür zīrā **(13)** zīrā ʿaẓīm ziyāndur ki bāḳīyi fānīye degişesiŋ ḫuṣūṣā bu

zamāndaki **(14)** eyülikler kemlige dönmişdür ve ḫalḳıŋ himmeti ḫayır işlemekden ḳāṣır olmışdur **(15)** egerçi ki melik-i ʿādil enūşirvān bin ḳubād bir pādişāhdur ki ṭāliʿ-i **(16)** saʿd ve himmeti bülend ḳudreti çoḳ ʿaḳlı ve fikri ṣavāb üzerine ʿadle **(17)** ve iḥsāna ve seḫāya māyil ʿahdinde s̱ābit merḥameti ve şefḳati ġālib ve dāyimā **(18)** reʿāyā aḥvālin yoḳlayup tefaḳḳud éder ḫalḳıŋ aḥvāline vāḳıf ʿilmi ve maʿrifeti **(19)** ve ʿulemāyı ve ḥukemāyı ve ḫayrı ve iḥsānı sever ẓālimleri sevmez ve bahādur

[21b]

(1) ve degme sözle aldanmaz reʿāyāya nāfiʿ olanı édüp anlara nāfiʿ olmayan **(2)** nesneʾi defʿ éder līkin görürem ki zamāneniŋ işleri ʿaksine dönmiş **(3)** ḫalḳ ortasında ṣadāḳat gétmiş nāfiʿ olan nesneler ḳalmamış **(4)** żararlı olan nesneler çoġalmış eyülik aġacı ḳurımış yaramazlıḳ **(5)** aġacı yeşermiş ʿadl yoḳ ẓulm çoḳ ʿilm gétmiş cehl gelmiş denāʾet ve ḫısset **(6)** çoġalmış seḫā ve kerem ḳalmamış her kişi muḥabbet ve dostluġı gédermiş buġż **(7)** ve ʿadāvet üzerine olmış evliyā ve meşāyıḫdan kerāmet alınmış ḫulf **(8)** ve ʿad çoġalmış ve ʿahde vefā étmek az olmış ṣıdḳ kesādda kiẕb revācda **(9)** ḥaḳ gétmiş bāṭıl gelmiş memleket ḥākimlerinde fesād ve fısḳ rüşvet şāyiʿ olmış **(10)** aḳçe ḫāṭrı çün Allāhıŋ emrini yérine getürmezler ḥırṣ ziyāde olmış ve cā **(11)** hilleriŋ başı göge érmiş ehl-i ʿilmler ayaġ altında ḳalmış fikr étdüm ki insān **(12)** maḫlūḳātıŋ eşrefi ve efḍali iken meyl étmez illā yaramazlıġa meyl éder ve bu mertebeyi **(13)** aŋlamaz kimse yoġ iken kendü başın ḳurtarmaġa saʿy étmez bu ḥāl baŋa ġāyet **(14)** ʿaceb geldi yéne fikr étdüm gördüm ki insān bu ḥāletden ḳopup böyle **(15)** āndan birazcuḳ leẕẕetdür ki ol yémekdür ve içmekdür ve ḳoḳlamaḳdur ve görmekdür **(16)** ve éşitmekdür ve yapışmaḳdur bunlar bu ḫōd her zamān murādınca da olmasa gerekdür **(17)** bu ḳadar azacuḳ ḥaḳīr leẕẕetden ötri kendüye nāfiʿ olan terk édüp **(18)** başın ḳurtaracaḳ nesneye saʿy étmez dünyāda ve āḫiretde ḥāli ḫarāb olur **(19)** bir maḳūle insānıŋ miṣli şol kimesneye beŋzer gibi bir yavuz fīlden ḳaçup

[22a]

(1) bir ḳuyuya kendüyi atup ḳuyınıŋ éki ṭarafında éki dāne aġaç bitmiş imiş **(2)** ol éki aġaca éki el ile yapışup ayaḳlarını ḳuyınıŋ éki ṭarafında birer nesne **(3)** üzerine ḳor meger ol ayaġı başduġı dörd dāne yılanlarıŋ başı imiş ki **(4)** ol ḳuyınıŋ ṭaşlarınıŋ arasından başların çıḳarmışlar imiş ḳuyınıŋ **(5)** aşaġısına baḳar görür ki aşaġıda bir ejder aġız açmış ṭurur başın ḳaldurup **(6)** yoḳarı baḳar görür ki éki ṣıçan biri aḳ biri ḳara ol yapışduġı aġaçları **(7)** dişleri ile muttaṣıl keserler bunı tamām ıżṭırāb alur bu belādan ḫalāṣ içün **(8)** bir dermān arayup ihtimām üzerine iken görür ki ḳuyınıŋ yanında bir **(9)** miḳdār arı cemʿ olup bal étmişler ol

baldan alup bir miḳdār yėmege **(10)** meşġūl olur kendüniŋ ıżṭırābın ondur sebeb ḫalāṣ olıcaḳ **(11)** nesneʾi tedārik ėtmeden ḳalur bunı fikr ėtmez ki ayaḳları dört yılan üstinde **(12)** dür ol dört yılandan birisi ne zamānda hücūm ėdüp ṣoḳa helāk **(13)** muḳarrer olur ve daḫı ol ėki ṣıçanlar muttaṣıl ol ṭutduġı aġaçları kesmek **(14)** üzerinedür ḳaçan ki ol aġaçlar kesile ejderiŋ aġzına düşer bu ḥāleti **(15)** fikr ėtmez muttaṣıl ġaflet üzerine olur ʿāḳıbeti helāk olur ḥekīm **(16)** berzeveyh eydür ben bu ḳuyuyı dünyāya beŋzetdüm ki içi ṭopṭolu belā ve miḥnet **(17)** ve mehlekeler ola miṣli mevte beŋzetdüm ve ol dört yılanı beden-i insānda **(18)** olan aḫlāṭ-ı erbaʿaya beŋzetdüm ki insānıŋ bināsı anıŋ üzerine örilmişdür **(19)** ṣafrā ve balġam ve ḳan ve sevdādur her ḳaçan bu dörtden birisi hücūm ėdüp

[22b]

(1) ḫareket ėde beden-i insāna ḫalel gelüp helāk olur ve ol ėki aġacı ḥayāta **(2)** beŋzetdüm ve ol ėki ṣıçanıŋ aḳını gündüze ḳarasın gėceye beŋzetdüm ve anlarıŋ **(3)** ol aġacı kesdiklerini gėce ve gündüzüŋ ʿömr-i insānı ifnā ėdüp ḥayātını düketmesine **(4)** beŋzetdüm ve ol ejderi insānıŋ ʿāḳıbet-i mübtelā olacaġı nesneye beŋzetdüm ki **(5)** hīçbir vechle andan ḫalāṣa mecāl yoḳdur ve ol balı dünyā leẕẕetlerine beŋzetdüm ki **(6)** insān kendü nefsiniŋ aḥvālinden ġāfil ėder ve başına gelecek ḥālātı aŋdırmaz **(7)** ḥekīm berzeveyh eydür ben bu ẕikr olınan umūrı fikr ėdüp kendü ḥālime **(8)** rāżī oldum ve ḳādir olduġum ḳadar ʿameli ıṣlāh ėtmege saʿy ėtdüm ümīd **(9)** dür ki gėderek hidāyete vāṣıl olam pes ḥāl üzerine ṣābit ve dāyim ve lā-büt **(10)** oldum hindden biraz kitāblar getürdüm bu kitābı daḫı anlar ile bile getürdüm ki **(11)** kitāb-ı kelīle ve dimnedür melik dābişlīm ḥekīm bīdpāya eyitdi ki ėki dost ki **(12)** ortalarında bir ḳovcı ḫāyin olsa ki ortalarında ʿad[ā]vet[15] peydā eylese **(13)** anlarıŋ miṣli nėcedür beyān eyle ḥekīm beydebā daḫı eyitdi anlarıŋ miṣli şuŋa **(14)** beŋzer ki bir māldār bāzirgān varmış bu bāzirgānıŋ birḳaç oġlı varmış **(15)** vaḳtā ki bu oġlanlar böyüyüp bāliġ oldılar atalarınıŋ mālın ḫarcamaġa[16] başladılar **(16)** bir ṣanʿata yapışmadılar ki ol ṣanʿatdan aḳçe ḳazanup ḫarc ėdeler ataları **(17)** bāzirgān bunlara naṣīḥat ėdüp eyitdi ki ėy oġullar bunı maʿlūm **(18)** ėdiŋüz kim ehl-i dünyā üç nesneye ṭālibdür ki ol nesneye vāṣıl **(19)** olmaz illā dört nesne ile ammā ol üç nesne ki anı ister evvelkisi emr-i

[15] ‘ʿadāvet’ sözcüğü metinde asıl kelime harflerinin dizilişi bakımından hatalı yazılmıştır.

[16] ‘ḫarcamaġa’ sözcüğü metinde ḫ (خ) harfi yerine noktasız ḥ (ح) harfi ile yazılmıştır.

[23a]

(1) maʿīşetde vüsʿatdür ėkincisi ḫalḳ ḳatında mertebesi olmaḳdur üçüncisi **(2)** zād-ı āḫiretdür ammā ol dört nesne ki bu ẕikr olan üç nesneye **(3)** sebebdür evvelkisi mālı eyü ṭarīḳden ḳazanmaḳdur ėkincisi ḳazanduḳdan ṣoŋra **(4)** ḥıfẓ ėdüp ve maʿḳūlile işledüp artırmaḳdur üçüncisi birine **(5)** ḫarc ėtmekdür kendü meʿāşında ve dördüncisi ehline vesāyir müstaḥaḳ **(6)** olanlara vėrmekdür ki āḫiretde de kendüye nefʿi ola her kimse kim bu dördden **(7)** birisin żāyiʿ ėdüp telef ėtmeye murādına vāṣıl olamaz zīrā eger hīç ḳazanmazsa **(8)** mālı olmaz ve eger ḳazanup bir ḫōşca żabṭ ėtmezse elbette gėde gėde düketse faḳīr **(9)** olıcaḳdur şol göze çekilen sürme gibi ki azacuḳ azacuḳ gėtmek ile hep **(10)** cümle dükenür ḳalmaz ve eger ḳazanup ve artırup yėrine ve maḥaline ḫarc ėtmezse **(11)** yėne ol kimesne fuḳarādan ṣayılur ve bu ḫarcanmamakla ol māl anıŋ **(12)** yanına ḳalmaz elbette yėne gėdecekdür şol ḥavuż gibi ki aŋa muttaṣıl yabāndan **(13)** ṣu girse ve aḳacaḳ yėri olmasa bir gün elbette bir ṭarafdan yıḳar ḫarāb ėder **(14)** olanca ṣuyı da żāyiʿ olur pes bāzirgānıŋ oġulları atalarınıŋ **(15)** naṣīḥatin ḳabūl ėtdiler böyük oġlı bāzirgānlige heves ėdüp menvin **(16)** vilāyetine sefer ėtdi kendüye bir ʿaraba düzdirdi ve aŋa girdi bu ʿarabayı **(17)** ėki ṣıġır çekerdi ol ėki ṣıġırıŋ birine şetrebe[17] ve birine bendebe[18] dėrler idi **(18)** yolda bir balçıḳlı yėre rāst gelür şetrebe nām ṣıġır bu balçıġa batar nėçe belā ile **(19)** ve zaḥmet ile bu ṣıġırı balçıḳdan çıḳarup yėne ʿarabaya ḳoşmaġa

[23b]

(1) mecāl olmaz orada ḳor ve üzerine bir ādem ḳor ki balçıġı ḳurıyup ve ıżṭırābı **(2)** defʿ olduḳdan ṣoŋra yėne bu ṣıġırı ardımızdan getüresin yėtişdiresin **(3)** dėyü kendüsi gėder ve ol ḳoduġı kimesne orada bir miḳdār ṭurduḳda[n] **(4)** ṣoŋra ḥaẓ ėdemez şetrebe dėdikleri ṣıġırı orada ḳor gėder bāzirgānıŋ **(5)** ardına yėtişür bāzirgān neye geldiŋ dėyü ṣorar ol kimesne şetrebe öldi **(6)** anıŋçün geldüm gėtdüm dėr şetrebe orada ḳalur aʿlā otlı ṣulı yėrler imiş **(7)** otlayup gezmege başlar kemāl-i mertebe semirür otlanur ḳuvvet bulur tamām ḥaẓ **(8)** ėder ḥaẓẓından gāh boynuzların yėre sürüp ve gāh āvāz peydā ėdüp bildigi **(9)** gibi ḥarekete başlar meger ol araya yaḳın yėrde bir arslan varmış ki dāyim **(10)** oralarda olur imiş ve yanında yırtıcı cānaverlerden de varımış ḳurd ve **(11)** çaḳal ve tilki vesāyir cānaverlerden ne ki varısa

---

[17] ‘şetrebe’ sözcüğü Toska, **Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mes’ûd Çevirisi** (II), s. 38. çalışmasında ‘şenzebe’ olarak geçmektedir.

[18] ‘bendebe’ sözcüğü metinde farklı şekilde yazılmıştır. Toska, a.g.t., s. 38. çalışmasında ‘bendebe’ olarak yer almaktadır.

bunlar cümlesi arslanıŋ **(12)** emrine tābiʿ anıŋ emrinden ṭaşra iş işlemege ḳādir degiller imiş bu arslan ki **(13)** ʿömründe ṣıġır görmiş degil ve āvāzın èşitmiş degil imiş şetrebeniŋ āvāzın **(14)** èşidür kendü bildügi ṣadā degil bundan tamām mertebe ḫavf èder ve yanında **(15)** olan cānaverlere ḫavfını bildirmemek de ister hīç ṭınmaz şöyle ṭurur ol kendü ile **(16)** bile olan cānaverler de èki çaḳal var idi birine kelīle ve birine dimne dèrler idi **(17)** cānaverler arasında bunlar ġāyet eyü tedbīr ve edeb ile meşhūrlar idi **(18)** dimne ki mertebesi kelīleden yüce idi līkin himmeti alçaḳ idi ve kendü ḥāline **(19)** rāżī degil idi kelīleye eyitdi arslan bir yèrde ṭurur ḫareket ètmez bī-ḥużūrlıġı

[24a]

(1) var hemīşe böyle ètmez idi nedür aṣlı dèdi kelīle eyitdi bu sözi **(2)** niçün söylersin pādişāhıŋ aḥvālin söyleşmek saŋa ve baŋa lāyıḳ degildür **(3)** bizim mertebe kendü ḥālimiz bilmekdür biz pādişāhımızıŋ ḳapusında niʿmetin yèyüp **(4)** anıŋ iḥsānı ile gèçinüyoruz bizim mertebemiz o mertebe degildür ki pādişāhlar aḥvālin **(5)** söyleşüp aġzımıza alavuz bu suʾālden vazgel zīrā bir kimesne kendüye düşmeyen **(6)** sözi söylese veyā kendüye düşmeyen işi işlese ol maymūnıŋ başına **(7)** gelen anıŋ başına gelür dèdi dimne eyitdi ol maymūn ḳıṣṣası nèçe **(8)** dür kelīle eyitdi bir maymūn ṭaġda görür ki bir dülger bir aġacı èki arḳırı **(9)** aġacıŋ üzerine ḳomış ve ol aġacıŋ üzerine at gibi binmiş ol aġacı **(10)** yarar her bir çivi ḳaḳdukça öbir çivi çıḳarur ittifāḳ dülgeriŋ bir maṣlaḥat **(11)** düşer aġacı ḳor gèder maymūn gelür dülger ètdügi gibi aġacıŋ üstine biner ardıŋı yarılan ṭarafına **(12)** eyler ve yüzini çividen ṭarafa èder ḫaṣiyyetini[19] aġacıŋ yaruġına girür öbir çivi ḳaḳmadın **(13)** aġacıŋ çivisini çıḳarur ḫaṣiyyeti aġacıŋ yaruġında ṣaḳl[an]ur ḳalur maymūnıŋ **(14)** uṣṣı gèder bu ḥāletde dülger çıḳa gelür maymūnı helāk èder dimne eyitdi **(15)** sözіŋi aŋladum èşitdüm līkin pādişāhlara her yaḳın olan kimesne ḳarnın[20] **(16)** yaḳın[21] içün yaḳın olmaz zīrā kişi her yèrde ḳarnın ṭoyurmaġa ḳādirdür belki **(17)** pādişāhlara yaḳınlıḳdan murād dostların sevindürüp düşmenlerin yèrindir **(18)** mekdür ādemiŋ alçaġı ve himmetsizi ve mürüvvetsizi o kimsedür ki azacuḳ nesneye **(19)** rāżī ola ve anıŋla mesrūr ola şol kelb gibi ki bir ḳurı kemigi bulur

[19] ‘ḫaṣiyyet’ sözcüğü metinde ḫ (خ) harfi yerine noktasız ḥ (ح) harfi ile yazılmıştır.

[20] ‘ḳarnın’ sözcüğünde ḳ (ڧ) harfi noktasız şekilde yazılmıştır.

[21] ‘yaḳın’ sözcüğü metinde ḳ (ڧ) harfi noktasız şekilde yazılmıştır.

[24b]

(1) anıŋla sevinür ammā mürüvvet ṣāḥibi olup himmeti bülend olan kimesne azacuḳ **(2)** nesneye meyl ėdüp anıŋla sevinmez belki yüce mertebe ister şol arslan **(3)** gibi ki bir ṭavşan ḳor aŋa yapışur şol kimesne gibi yüce mertebeye **(4)** vāṣıl olup ġayrı kimesnelere eyülige ḳādir ola ol kimesneniŋ **(5)** eger ki ʿömr[i] ḳışadur olursa yėne ʿömri uzunlardan ṣayılır şol kimesne ki **(6)** vüsʿatı ve devleti olmayup kendüye ve ġayrıya nefʿi olmaya ol kimesneniŋ **(7)** eger ki ʿömri ġāyet uzun da olursa yėne ʿömri ḳışalardan ṣayılur **(8)** hemān ḳarnın ṭoyurmaġ içün çalışan ādemi ḥayvānāt zümresinden **(9)** ṣaymaḳ gerekdür kelīle eyitdi söyledügiŋ aŋladum līkin her ṭāyifeniŋ bir mertebesi **(10)** ve her kimesneye bir düşeri vardur ol dėdigiŋ mertebeye ṭālib olmaġa **(11)** bizim istiḥḳāḳımız yoḳdur hemān tek biz kendü ḥālimizi yavuḳlamayalum ol **(12)** dėdigiŋ bizim gibiye düşmez dėdi dimne eyitdi mertebeler ḫalḳ[22] mābeyninde **(13)** müşterekdür anıŋ bir kimseye iḫtiṣāṣı yoḳdur her kimseniŋ gibi cevheri **(14)** olsa himmeti bülend ola kendüyi alçaḳlıḳdan ḳurtarup yüce mertebeye **(15)** vāṣıl ėder ve ol kimesneniŋ ki himmeti alçaḳ ola kendüyi yüce mertebeden **(16)** alçaḳ mertebeye düşürür ammā alçaḳ mertebeden yüce mertebeye vāṣıl olmaḳ **(17)** güçdür ve zaḥmetlerdür yėrden bir aġır ṭaşı ḳaldurup omzıŋa bindirmek **(18)** gibidür ve yüce mertebeden alçaḳ mertebeye inmek ḳola[y]dur omzuŋdaki **(19)** ṭaşı yėre atmaḳ gibidür öyle ya bize lāyıḳdur ki himmetimizle kendü mertebemizden

[25a]

(1) yoḳarı mertebeleri ṭālib olavuz bir yėrde ḳarār ėtmeyevüz kelīle eyitdi **(2)** ya ol dėdigüŋ nesnedür dimne eyitdi murādım budur ki kendümi **(3)** arslana ʿarż ėdem zīrā ki şimdi fırṣat zamānıdur ʿaḳlınıŋ **(4)** perīşānlıġı var ve yanında olanlar da bunıŋ ḥālini ve ıżṭırābını bilmezler ümīd **(5)** dür ki ben varam baʿżı tedbīr ve naṣīḥat ėdem baŋa meyl ve muḥabbet ėdüp **(6)** anıŋ yanında maḳbūl olam dėdi kelīle eyitdi ne bildiŋ arslanıŋ **(7)** şimdi ıżṭırābı ve ḥayreti varduġına dimne eyitdi ʿaḳıl ve ferāset **(8)** ile bildüm zīrā ki ʿāḳil olan kimesne yoldaşınıŋ ẓāhirde olan **(9)** ḥāli ile bāṭında olan ḥālini bilür kelīle eyitdi arslan yanında nėçe **(10)** mertebe istersin ki pes pādişāhlar muṣāḥibi olmadıŋ ve daḫı anlarıŋ **(11)** ḫıdmeti[23] ve ḳānūnların bilmezsiz dimne eyitdi kişi ʿāḳil olup ḳuvvetli **(12)** olıcaḳ böyük maṣlaḥatları ve aġır yükler aŋa ıżṭırāb vėrmez kelīle eyitdi **(13)** pādişāhlar her ʿāḳil olup ehl-i faẓl olana

---

[22] ‘ḫalk’ sözcüğü metinde ḫ (خ) harfi noktasız şekilde ḥ (ح) harfi ile yazılmıştır.

[23] ‘ḫıdmet’ sözcüğü metinde noktasız h (ح) harfi ile yazılmıştır.

riʿāyet ėtmez belki kendüye **(14)** yaḳın olup ḫıdmet ile taḳarrüb-i kesb ėdenlere iḳbāl ėder zīrā pādişāhlarıŋ **(15)** miṣli hemān üzüm aġacı gibidür ki her eyü aġaca yöriyüp uzanmaz belki kendüye **(16)** yaḳın ḳanġı aġaç ise aŋa taʿalluḳ ėder pes sen nėçe arslana nefʿ-i ser-cā ėdersen **(17)** sen ḫōd anıŋ muḳarreblerinden degilsiŋ dimne eyitdi seniŋ dėdigiŋ aŋladum **(18)** hep gėrçekdür līkin pādişāhlara yaḳın olup muḳarreb olanlar çāḳ **(19)** evvelden öyle olmadılar anlar da gėderek muḳarreb olmışlardur ben daḫı

[25b]

(1) anlar vāṣıl olduġı mertebeye vāṣıl olmaġ isterin himmetimle ve bu da maʿlūm **(2)** dur ki her kimse ki pādişāhlar ḳapusına mülāzemet eylese ve zaḥmet-i iḫtiyār **(3)** eyleyüp kimseniŋ sözinden incinmeyüp meẕellet-i iḫtiyār eylese elbette ol **(4)** kişi pādişāhdan murādına vāṣıl olur kelīle eyitdi teslīm ėdelüm ki **(5)** arslana vāṣıl olarıŋ ḫıdmetine varduŋ yana maḳūle ḫıdmet ile **(6)** ve ḥāl ile anıŋ yanında mertebe bulmaḳ istersiŋ dimne eyitdi vaḳtā ki **(7)** ḫıdmetine varam evvelā ḫūyını ögrenürem andan ṣoŋra tamām ṣadāḳat üzerine **(8)** ḫıdmet ėderem ḳādir olduġum ḳadar emrine muḫālefet ėtmezem ḳaçan bir nesne ėtmek **(9)** dilese görürem eger ol iş nefsinde ṣavāb ve maʿḳūl ise eyüligi **(10)** ṭarafların söylerin tamām ḥaẕ ėder ve eger ol iş nefsinde yaramaz ise **(11)** ol yaramazligi[24] ṭarafların aŋa gösterürin ve ol işiŋ işlememesi **(12)** münāsib idügin tamām aŋladırın luṭf ile mülāyemet ile bu ḥāletleri **(13)** ėderin ümīddür ki arslan benden gördügin ġayrıdan görmemek ile **(14)** baŋa tamām iltifāt eyleye zīrā kişi ʿāḳil olıcaḳ ḥaḳḳı bāṭıl bāṭılı ḥaḳ göstermek **(15)** cāyizdür arslan ḳaçan ki benim bu ḥālimi gör baŋa meyl ėtmesi muḳarrerdür zīrā **(16)** kendüniŋ de istedügi budur kelīle eyitdi eger seniŋ fikriŋ bu ise ėmdi **(17)** ġāyet ḥaẕer üzerine olmaḳ gerek sen zīrā pādişāhlara yaḳın olmaḳda **(18)** çoḳ ḫavf vardur zīrā ʿulemā dėmişlerdür ki üç nesneye iḳdām **(19)** ücret ėtmez illā aḥmaḳ ve bī-ʿaḳl olan ėder ve daḫı ol üç nesneden

[26a]

(1) az kimse ḳurtılur evvelkisi pādişāhlara yaḳın olmaḳ ėkincisi ʿavratlara **(2)** esrārıŋı keşf eylemek üçüncisi tecrübe içün zehir yėmek ve hem ʿulemā **(3)** pādişāhları böyük ṣarp ṭaġa beŋzetmişlerdür ki anda bī-nihāye yėmişler **(4)** ola anda yırtıcı yavuz cānaverler sākin olur çıḳması müşkil ve çıḳdıḳdan ṣoŋra **(5)** inde ṭurması müşkil dimne eyitdi gėrçeksin dėdigiŋde līkin kişi böyle **(6)** muḫāṭaralı yėrlere uġramayınca devlete vāṣıl olmaz devlet ḳażā

[24] ‘yaramazligi’ sözcüğü önlük artlık-uyumu dışında kullanılmıştır.

yanındadur **(7)** ʿulemā dėmişdür ki üç nesneye kişi vāṣıl olmaz illā himmet ile vāṣıl olur **(8)** birisi pādişāhlar maṣlaḥatı ve birisi deryāda bāzirgānlıḳ ėtmek ve birisi de **(9)** düşmāna ġālib olmaḳ daḫı ʿulemādan dėmişlerdür ki ʿālim ve fāżıl[25] olan kimesne **(10)** ėki yėrden ġayrı yėrde görinmek lāyıḳ degildür pādişāhlar yanında maġrūr **(11)** ve mükerrem veyāḫūd ehl-i Allāh yanında görinmek gerekdür fīl gibi ki anıŋ eyüligi **(12)** kendü ʿāleminde vaḥşī iken gezerkendür ve bir de pādişāhlar bindügi zamāndadur **(13)** kelīle eyitdi ḥaḳ teʿālā işiŋi rāst getürsin ḫayırlar vėrsün dėdi **(14)** pes dimne gėtdi arslana vardı selām vėrdi arslan muḳarreblerinden **(15)** birine ṣordı ki bu kimdür dėdiler falān fulāndur arslan eyitdi ben bunıŋ **(16)** atasın bilürdüm kendüye eyitdi ya sen ḳanda olursıŋ dimne eyitdi **(17)** pādişāhıŋ āsitānesinde ḫıdmetdeyin bu āsitāneʾ-i saʿādeti ḳıbleʾ-i ḥācet **(18)** bilürem baḳarken ki bir ḫıdmet düşe ben anı kendü reʾyimle ve nefsimle ėdem **(19)** zīrā pādişāh ḳapusıdur bunda maṣlaḥat eksük olmaz ve ne ḳadar ḥaḳīr ḫıdmetkār da

[26b]

(1) olursa ḥāline göre bir maṣlaḥatda bulınur şol yollar üstinde yatan bir **(2)** ḳurıca aġaç gibi ki yā diş veyā ḳulaḳ ḫilāli içün istiʿmāl olınur **(3)** vaḳtā ki arslan dimneniŋ sözlerin ėşitdi taʿaccüp ėtdi ve begendi **(4)** bildi ki bu bir naṣīḥat içün ve rey içün gelmişd[ür][26] ḫaşmı ḳaplana eyitdi ʿilm **(5)** ve fażlı olan kimesne her ne ḳadar ḫōr ve ḥaḳīr olsa elbette ol fażīlet anı **(6)** bildirir ve mertebesin yüce ėder şol od yalıŋı gibi ki her ne ḳadar ṣaḳlasaŋ **(7)** elbette kendüyi belürdür dimne gördi ki pādişāh kendü sözlerin begendi **(8)** eyitdi pādişāhıŋ reʿāyāsına ve daḫı ḳapusında olan erkān-ı devletinde **(9)** lāyıḳ olan budur ki ḥāllerin pādişāha iʿlām ėdeler ve reʾyleri ve naṣīḥatleri **(10)** ne ise söyleyeler zīrā pādişāhlarlan anlarıŋ ḥāllerin bunıŋla bilür şol **(11)** yėr içinde olan toḫum gibi ki arpa mıdur buġday mıdur bilinmez çāḳ bitüp yėrden **(12)** ẓuhūr ėtdükden ṣoŋra maʿlūm olur pes her kişiye lāzımdur ki kendüniŋ **(13)** ne ḳadar ʿilmi vardur pādişāha ne ḳadar nefʿi vardur bildire ve pādişāha da **(14)** lāzımdur ki her kişiye miḳdārınca riʿāyet eyleye zīrā ėki nesne vardur ki **(15)** hīçbir kimesne anı yėrinden gėdüp āḫir yėre ḳomaya eger pādişāhda olursa **(16)** birisi budur ki ayaġa gėyecek ve birisi başa gėyecek zīrā cāhil **(17)** ṣayılur ol kimesne ki başa gėyecegi ayaġa gėye ve ayaġa gėyecegi başa gėye **(18)** bir kişi laʿl ve yāḳūtı ḳalaya ve ḳurşūna gėçürse ol kişi cāhil ṣayılur **(19)** anıŋçün dėrler ki bir kişi ol kimse ile muṣāḥabet ve muḳārenet ėtsün ki

---

[25] fāżıl sözcüğünde ż (ض) harfi noktasız z (ص) ile yazılmıştır.

[26] ‘gelmişdür’ sözcüğünde [ür] hecesi yazılmamıştır.

[27a]

(1) ṣaġını ṣolından farḳ eyleye maṣlaḥata mübāşeret ėdenler nā-ehl olıcaḳ **(2)** ṭutduḳları işe żararları olur zīrā böyük direk ile ṭuran binālar **(3)** ḳamış ile olmaz ne ḳadar çoḳ da olursa ve daḫı pādişāhlara lāyıḳ budur ki **(4)** bir mertebesi alçaḳ ḥaḳīr ādemde bir kemāl görse anı riʿāyet eyleye anı ḥaḳīr **(5)** görmeye ki zamānla maḳbūl olur şol baġırsaḳ gibi ki bir ölmiş ḥayvāndan **(6)** olurlar kiriş ėderler yaya gėçürürler pādişāhlarıŋ[27] maḳbūli olur ve maṣlaḥat **(7)** dimnede lāzım olur dimne kendüniŋ pādişāha taḳarrüb-i mücerred atasın bildüginden **(8)** ötri degildür belki faẓlından ve himmetinden ötri olduġın sāyir cānaverlere **(9)** bildirmek içün eyitdi ki pādişāha kimseyi kendüye taḳrīb ėtmez atası **(10)** ḫāṭır içün belki her kişiniŋ kemāline göre riʿāyet ėder görmez misiŋüz ki **(11)** kişiniŋ bedeninden yaḳın nesnesi yoġ iken kendüyi incidür baʿżı **(12)** nesne ẓuhūr ėtse ḫāricden devā ile anı refʿ ėtmege saʿy ėder şol **(13)** ṣıçan gibi ki gėce gündüz eviŋde bile iken żararı olduġı çün defʿ ėdersiŋ **(14)** ve şol ṭoġan gibi ki vaḥşī ḳuş iken nefʿi olduġı çün getürür riʿāyet **(15)** ėdersiŋ vaḳtā ki dimne kelāmından fāriġ oldı arslanıŋ dimneye muḥabbeti **(16)** daḫı ziyāde oldı ve luṭfla dimneye cevāblar vėrdi dimne gördi ki **(17)** pādişāh tamām luṭf üzerine fırṣat buldı eyitdi pādişāhı ḫaylī **(18)** zamāndur bir yėrde oturur görürüm hīçbir yėre ḥareket ėtmez aṣlı ne ola **(19)** arslan ḳışṣayı açmadan ḳaçup nesne yoḳdur dėyü söylerken şetrebe

[27b]

(1) orman içinde bir pek āvāzla yėne ṣadā ėtdi arslanıŋ bu āvāz ḳulaġına **(2)** degecek arslan ıżṭırāb ėtdi ḳışṣayı dėmemege ḳādir olamadı dimneye **(3)** eyitdi işte benim ıżṭırābıma bāʿ iş bu āvāzdur ammā ile müzeyyen ki bu āvāz **(4)** kimiŋ āvāzıdur ammā şu ḳadar bilürin ki kendüsi de āvāzına göre ola eger **(5)** öyle olursa bize bunda ṭurmaḳ çoḳluḳ münāsib olmaz dimne eyitdi hemān **(6)** hemān ıżṭırābıŋuz bu āvāzdan mıdur yoḳsa ġayrı nesne var mıdur arslan **(7)** eyitdi hemān budur ġayrı degildür dimne eyitdi pādişāha lāyıḳ degildür ki **(8)** bu ḳadar nesneden ötri mekānıŋ terk ėde pādişāhlar ṭaġ gibi ṣābit ḳadem **(9)** olmaḳ gerek baʿżı meṣelde gelmişdür ki her bülend āvāza ve her böyük nesneye iltifāt **(10)** ėtmek olmaz arslan eyitdi ol nėçedür dimne eyitdi bu tilki bir gün bir **(11)** ormanda gėder imiş meger bir aġacıŋ yanında bir ṭavul ḳomışlar yėl esdikçe **(12)** aġacıŋ ṭalları ṭavula ṭoḳınur āvāz peydā olur tilki bu āvāzı ėşidür **(13)** ol cānibe müteveccih olur görür ki bir böyük nesne ve bülend āvāzı var bu bir **(14)** semiz eti çoḳ yėyecek ancaḳ dėyü kemāl-i mertebe sevinüp bunı yėmege ḳaṣd ėder **(15)**

[27] ‘pādişāhlarıŋ’ sözcüğü metinde harf dizilişi olarak hatalı yazılmıştır.

çalışur ṭavulı bir yėrinden deler görür ki içi bōş ġāyet bī-ḥużūr olur **(16)** eydür meger ki āvāzı bülend olup ve cüs̱sesi böyük olan nesne **(17)** küfre yaramaz bī-menfaʿat olur imiş dimne eydür ben bu meṣeli anuŋçün **(18)** getürdüm ki pādişāhıŋ ḫāṭırı bu āvāzdan perīşān olmaya ve eger fermān **(19)** olursa ben ḳulların bu maṣlaḥata taʿyīn ėdeler tā ki varup aṣlın bulup

[28a]

(1) pādişāha cevāb getürem arslana dimneniŋ sözi ḫōş geldi **(2)** eyitdi var gör nedür aṣlı dimne daḫı ayrıldı gėtdi vaḳtā ki dimne **(3)** gėtdi arslan biraz fikr ėtdi ve dimneyi gönderdigine pişmān oldı **(4)** ve kendü kendüye eyitdi ben bu işi işledim ammā maʿḳūl ėtmedüm ki ben bunı **(5)** tecrübe ėtmedin rāzımı buŋa açdım zīrā birḳaç ṭāyife vardur ki anlara **(6)** iʿtimād cāyiz degildür biri budur ki bī-sebeb pādişāha ḳapusından cefā ve miḥnet **(7)** görmiş ola ve biri daḫı budur ki kemāl-i ḥırṣ ile maʿrūf ola ve biri **(8)** daḫı budur ki māl ve ḥürmeti pādişāh ḳapusında gėtmiş ola ve biri daḫı budur ki **(9)** ehl-i şer ehl-i fesād olan ḫayrı sevmeye ve biri daḫı budur ki alāy kimesneler **(10)** ile bir ṣuç ėtmiş ola anlar ʿafv ėdeler buŋa ʿiḳāb ėtmiş olalar **(11)** ve biri anlara azacuḳ ʿitāb ėdüp buŋa küllī ʿiḳāb ėtmiş olalar ve biri **(12)** daḫı budur ki bir düşmen olan kimesneyi kendüniŋ üzerine gėçürmiş olalar **(13)** ve biri daḫı budur ki dīnsiz ola ve biri daḫı budur ki ve biri daḫı **(14)** budur ki pādişāha yaramazlıḳ ḳaṣd ėde kendüye nefʿ olmaġ içün yāḫūd **(15)** kendüye żarar ola dėyü pādişāha nāfiʿ olan nesneʾi istemeye ve biri **(16)** daḫı budur ki pādişāhıŋ düşmeni ile dost ola pes pādişāhlara **(17)** lāyıḳ degildür ki bu ṭāʾifeʾ-i mezbūrdan birine maṣlaḥat ışmarlaya ve iʿtimād **(18)** eyleye çāḳ imtiḥān eyleyüp tecrübe ėtme nėçe bu dimne ise benim ḳapımda **(19)** bī-iʿtibār ḫōr ḥaḳīr idi ve nėçe cefā görmiş idi iḫtimāldür ki ol

[28b]

(1) zamānda ḫāṭırında bir ʿadāvet ḳalmış ola bu maṣlaḥatda baŋa ḫıyānet eyleye ve **(2)** cāyizdür ki ol āvāz ṣāḥibi benden böyük bir pādişāh ola vara aŋa tābiʿ ola **(3)** anı ḳaldura benim üstüme getüre dėyü muẓṭarib olup aşaġı yoḳarı gezinüp **(4)** yol gözetmege başladı nāgāh dimneʾi ıraḳdan gördi yalŋuz yanında kimse **(5)** yoḳ yüregi bir miḳdār yėrine geldi vardı mekānında ḳarār ėtdi çün dimne **(6)** geldi ṣordu ki ne eylediŋ ve ne gördiŋ dimne eyitdi bir ṣıġır gördüm **(7)** anıŋ āvāz imiş ki pādişāhıŋ ḳulaġına ṭoḳındı arslan eyitdi ḳuvveti **(8)** ve ḳudreti nėcedür dimne eyitdi cüs̱sesine göre ḳuvveti yoḳdur çāḳ yanına **(9)** vardum aḳrān ve ems̱āl gibi söyleşdüm hīç ḳuvvet ve ḳudret aŋlamaz arslan **(10)** eyitdi ṣaḳın seni aldamasun ve öyle ėtdügini żaʿfından aŋlama **(11)** görmez misin ki pek yėl küçük otları ḳoparmaz ammā böyük aġaçları ve böyük **(12)** ṭaşları ḳoparur ve hem böyük devletliler ve ṣāḥib-i saʿādetler

kendülerinden **(13)** alçaḳ kimesnelere ḳaṣd ėtmezler dimne eyitdi pādişāha ol ṣıġırdan ıżṭırāb **(14)** gelmesün ki ben varayın anı götüreyin pādişāha ḳul ėdeyin emrine muṭīʿ **(15)** olsun arslan bu söziden ġāyet ḥaẕ ėder mi sevindi eyitdi yöri **(16)** var getür dimne daḫı vardı gėtdi şetrebeye geldi niçün geldüm bilür misin dėdi **(17)** ṣıġır eyitdi yoḳ dimne eyitdi beni saŋa arslan gönderdi seni ister **(18)** ve daḫı dėdi ki eger eglenmeyüp hemān gelürse şimdikiŋ eglenüp baŋa gelüp **(19)** bulaşmadugınıŋ ṣuçını bağışlayam şetrebe eyitdi arslan dėdigiŋ kimdür

[29a]

(1) ve ḳandadur dimne eyitdi ol yırtıcı cānaverleriŋ pādişāhıdur şetrebe **(2)** bunı ėşidecek ġāyet ḫavf ėtdi dimneye eyitdi eger sen baŋa żarar **(3)** gelmeyecegini boynıŋa alursaŋ varayın ve illā varmaḳ olmaz dėdi dimne daḫı **(4)** boynına alup inandırdı hemān şetrebe dimne ile bile ḳalḳdılar arslandan **(5)** cānibe gėtdiler arslanıŋ çünki ḥużūrına vardılar arslan şetrebeye **(6)** luṭf üzerine olup taʿẓīm ėtdi ve ḫāṭırın ṣordı bu diyāra ne **(7)** zamānda geldügin ve gelmeŋize sebeb ne olmışdur dėyü ṣordı şetrebe daḫı **(8)** ḳıṣṣasını ḥikāyet eyledi arslan eyitdi şimden ṣoŋra bizden ayrılma ḳādir olduġımız **(9)** ḳadar saŋa riʿāyet ėderüz şetrebe daḫı arslana duʿā eyledi bile oldılar **(10)** arslan şetrebeyi yanından ayırmayup ʿaḳlını ve reʾyini begenüp hemrāz **(11)** ėdindi ekṣer umūreyn anıŋla müşāvere ėder idi günden güne şetrebeye **(12)** muḥabbeti ziyāde oldu ḥattā cemīʿ dostlarından buŋa muḥabbeti ziyāde oldı **(13)** bu ḥāl üzerine nėçe rūzigār gėçürdiler dimne gördi ki arslan **(14)** ekṣer şetrebe ile muṣāḥabet ėder ve cemīʿ umūreyn anıŋla müşāvere ėder **(15)** oldı ve yabānda ve evinde hep anıŋla olur dimne şetrebeye ḥased **(16)** ėdüp ʿadāvet üzerine oldı bir gün kelīleye bu ḥālden şikāyet **(17)** eyleyüp eyitdi ki ben baŋa ne eyledim görir misiŋ arslana nāfiʿ olanı **(18)** işleyüp kendüme küllī żarar ėtdim ki elimle bir düşmeni getürdim kendü **(19)** yėrime gėçürdim kelīle eyitdi saŋa olan ol ʿābid kimseye olan gibi

[29b]

(1) olmış dimne eyitdi ol nėçedür kelīle eyitdi bir ʿābide bir pādişāh **(2)** bir aġır bahālu ḳaftān vėrüp bir ḫırsuz bunı görüp ol **(3)** ʿābide varur eydür saŋa geldim ki seniŋle ṭuram ve senden baʿżı nesne **(4)** ögrenem ʿābid daḫı ḫōş n'ola ṣafā geldiŋ dėr birḳaç gün ʿābid ile bile **(5)** olur tamām ḫıdmet ėder ḥattā bir gün fırṣat bulur ḳaftān alur gėder **(6)** ʿābid gelür görür ki ḳaftān yoḳ uġurlanmış bulur bilür ki yoldaşı **(7)** almışdur çıḳar ol ḫırsuzı aramaġa gėder bir şehre teveccüh ėder ol **(8)** şehre varırken yolda görür ki ėki yabān ḳoçları baş başa ṭoḳışurlar **(9)** ḥattā bir mertebe ṭoḳışdılar ki başlarından ḳanlar aḳmaġa başladı bir **(10)** tilki de gelüp ol

dökilen ḳanı yalamaġa başladı bu ėki ḳoç yėne **(11)** biri biri ile tilkiyi ortalıḳda helāk ėtdiler ʿābid bunı gördi **(12)** ve gėçti gėtdi ḥattā şehre geldi bir yėr bulamadı illā bir fāḥişe ʿavratıŋ **(13)** evine ḳondı meger ol fāḥişe ʿavratıŋ bir cāriyesi vardı ki öbirinle **(14)** zinā ėder idi cāriye ise bir kimesneye ʿāşıḳ olmış ol kimesneden ġayrı **(15)** kimesneyi istemez idi ol fāḥişe ʿavrata bu cihetden żarar olmış **(16)** idi zīrā cāriyeniŋ ücreti gelmez oldı bunı ḳaṣd ėtdi ki ol cāriyeniŋ **(17)** sevdügi ḥerīfi ol gėce öldüre şarāb getürüp ol ḥerīfe **(18)** vāfir içirüp mest ėtdi ḥerīf cāriyeyi ḳoynına alup yatdı **(19)** vaḳtā kim ḥerīf muḥkem uyḳuya vardı ol fāḥişe ʿavrat bir ḳamış aldı

[30a]

(1) içine zehir ḳodı ḥerīf uyurken dübüriniŋ deligine ḳamışıŋ ucını **(2)** şoḳdı ḳamışıŋ öbir ṭarafını aġzına ṭutdı ki üfleyüp zehri **(3)** ḥerīfiŋ içine ulaşdıra daḫı ol üflemeden evvel ḥerīfiŋ **(4)** dübürinden bir yėl çıḳar ol zehri fāḥişeniŋ boġazına sürer fāḥişe **(5)** orada helāk olur ol ʿābid bunı görür ṣabāḥ ḳalḳar oradan **(6)** göçer bir ġayrı yėre varur bir başmaḳcınıŋ evine ḳonar ol başmaḳcı **(7)** ʿavratına ışmarlar ki bu ḳonuġı bir ḫōşca[28] gör eyüce riʿāyet eyle beni **(8)** yabāna çaġırdılar anda gėderin dėr başmaḳcı varur gėder meger başmaḳcınıŋ **(9)** ʿavratı bir kimesneyi sever imiş vāsıṭaları imiş başmaḳcınıŋ ʿavratı **(10)** berberiŋ ḫaber ʿavratına gönderür ki ol kimesneyi bu gėce gönder gelsün **(11)** zīrā başmaḳcı gėtdi nıṣf-ı leylde sarḫōş gelür yatur bir ʿālem ėdelüm dėr **(12)** berberiŋ ʿavratı da ḥerīfe ḫaber ėder ḥerīf daḫı yatsu zamānında gelür **(13)** ḳapu yanında ṭurur tā ki ḳapu açıla içerü gire bu aralıḳda başmaḳcı da evine **(14)** gelür görür ki ḳapu dibinde bir kimesne ṭurur göŋlüne bir şüphe düşer içerü girür **(15)** ʿavratını muḥkem döger evinde bir böyük direk var imiş ʿavratını **(16)** ol direge ṣaraḳor tamām cümle ʿālem uyuduḳdan ṣoŋra berberiŋ ʿavratı **(17)** başmaḳcınıŋ ʿavratına gelür eydür ḥerīf ṭaşrada çoḳdan ṭurur **(18)** n'eylemek gerek bir tedārik eyle dėr başmaḳcınıŋ ʿavratı berberiŋ ʿavratına **(19)** eydür eger baŋa bir eyülik ėtmek murādıŋise beni bu direkden çöz ṣalıvėr

[30b]

(1) sen kendüŋi benim yėrime bağla tā ki varam dostumla görüşem yėne tėzce **(2)** gelürem dėdi berberiŋ ʿavratı buŋa rāżī oldı başmaḳcınıŋ ʿavratını **(3)** ol direkden çözdi ve kendüyi anıŋ yėrine bağladı başmaḳcınıŋ ʿavratı **(4)** daḫı gelmedin başmaḳcı uyandı ve ʿavratını ādıyla

[28] 'ḫōşca' sözcüğünde harfe dayalı yazım hatası bulunmaktadır. 'h' sesi (ﻫ) ile yazılmalıdır.

çaġırdı berberiŋ ʿavratı **(5)** cevāb vėrmedi ḳorḳusından her ne ḳadar ki çaġırdı söylemedi **(6)** başmaḳcınıŋ ġażabı ziyāde oldı ḳalḳdı eline bir bıçaḳ aldı ve berber **(7)** ʿavratınıŋ burnını kesdi ve eyitdi al ėmdi bunı dostıŋa tuḥfe eyle **(8)** vaḳtā ki başmaḳcınıŋ ʿavratı geldi gördi ki yoldaşınıŋ burnı kesilmiş **(9)** ġāyet bī-ḥużūr oldı direkden çözdi ve kendüyi yėrine baġladı ve berberiŋ **(10)** ʿavratı burnını eline aldı ve evine gėtdi hep bu ḥāletleri ol ʿābid gördi **(11)** ve ėşidür andan ṣoŋra başmaḳcınıŋ ʿavratı ḳatı āvāz ile feryād ėdüp **(12)** aġlamaġa başladı ve ḥaḳ teʿālāya yalvarup erine bed-duʿā ėdüp eyitdi kim **(13)** yā rab eger erim baŋa ẓulm eyledi ise yėne benim burnumı yėrine getür andan ṣoŋra **(14)** başmaḳcıya çaġırdı eyitdi ḳalḳ ėtdüginiŋ işi gör ve ḥaḳ teʿālānıŋ **(15)** baŋa raḥmetini gör yėne benim burnumı yėrine getürdi başmaḳcı hey cāzū nedür bu **(16)** söylediginiŋ duyup döşeginden ḳalḳdı mūm yaḳdı ʿavratına baḳdı **(17)** gördi ki burnı yėrinde ḳaçan ki bunı böyle gördi ėtdügi işlere peşīmān **(18)** oldı ve ʿavratına yalvardı ki bu ėtdügi ẓulmüŋ günāhını bağışlaya ḥelāl **(19)** eyleye ve kendüsi tevbe eyledi ki bir daḫı bu maḳūle şüphe ile bu aṣıl

[31a]

(1) nā-maʿḳūl iş işlemeye ʿavratına yalvardı ben seniŋ gibi mestūreye **(2)** böyle iş işledim kerem eyle ḥelāl eyleye āḫirete ḳalmasun ʿavrat **(3)** daḫı ḥelāl ėdüp erini inandırdı ez-īn-cānib berberiŋ ʿavratı evine varur **(4)** fikr ėder ki erine vesāyir ḫalḳa ne cevāb vėrsün burnınıŋ kesildügine **(5)** vaḳtā ki ṣabāḥ olur berber ḳalḳar ʿavratına eydür aletlerimi getür bugün **(6)** baʿżı böyük kimesnelere varasım gerekdür ʿavratı daḫı ancaḳ yalŋız usturasın **(7)** getürür berber bī-ḥużūr olur usturayı atar ʿavratı daḫı feryād ėder meded meded **(8)** burnum burnum dėr bir mertebe feryād ėtdi ḥattā ḫaṣımları geldi berberi **(9)** ṭutdılar ḳāḍīya ėletdiler ḳāḍī berbere ṣordı ki sebeb n'oldı ki **(10)** ʿavratınıŋ burnını kesdiŋ berber cevāba ḳādir olmadı ḫayrān oldı **(11)** ḳaldı ḳāḍī ḥükm eyledi ki berbere ḳışāṣ ėdüp burnın keseler **(12)** ʿābid orada eyitdi ėy ḳāḍī bu ḫuṣūṣda ögüt ihtimām **(13)** ėtmek gerek ki ḫırsuz degildür benim ḳaftānımı uġurlayan ve daḫı tilkiyi **(14)** ol ėki ḳoçlar degildür öldiren ve daḫı ol fāḥişe ʿavratı ol **(15)** zehir degildür öldiren ve daḫı berberiŋ ʿavratınıŋ burnını berber degildür kesen **(16)** bil ki hep bunları biz kendü kendümüze ėtmişüzdür ḳāḍī ʿābide ṣordı ki **(17)** bunıŋ aṣlı nedür ʿābid daḫı hep bir bir ol ḳıṣṣaları beyān ėtdi dimne eyitdi ben **(18)** bu meṣeli diŋledüm hemān benim ḥālime beŋzer daḫı kimseden olmadı yėne kendümden **(19)** oldı līkin şimden ṣoŋra çāre nedür kelīle eyitdi seniŋ fikriŋ nedür

[31b]

(1) dimne eyitdi fikrim budur ki n'eylersem eyleyem bu ṣıġırı arslandan ayıram **(2)** belki bu vilāyetden bile gėderem bu bābda ihmāl ėtmek ġayrete düşer nesne **(3)** degildür ve evvelki mertebe istemem ümīddür ki yėne evvelki mertebemi ala getürem **(4)** ve ʿuḳalā dėmişlerdür ki ʿāḳilden artıḳ mertebe olan kimesne pes nesneniŋ taḥṣīlinde kemāl-i **(5)** mertebe saʿy ve ihtimām gerek evvelkisi bir kişi evvel vāṣıl olduġı **(6)** mertebeye yėne vāṣıl olmaġa saʿy ėtmekdür ėkincisi tecrübe olınmış żarardan **(7)** ḳaçınmaḳdur üçüncisi ḥālā elinde olan menfaʿati ḥıfẓ eylemekdür dördüncisi **(8)** mübtelā olduġı miḥnetden kendüyi ḳurtarmaḳdur bėşincisi kendüye **(9)** gelecek nefʿi ve żararı mülāḥaẓa ėtmekdür ben ise yėne evvelki mertebeme **(10)** vāṣıl olmaġa bir çāre mülāḥaẓa ėtmedüm illā ṣıġırı bir ṭarīḳ ile öldürüp **(11)** arslandan ayıram ve yėne evvelki ḥużūruma vāṣıl olam ve hem arslana da **(12)** bu ḫayırludur ki ol ṣıġırla çoḳ çoḳ muṣāḥabeti arslana çoḳ **(13)** żarar ėtmişdür kelīle eyitdi ol ṣıġırdan arslana ne żarar olmışdur **(14)** dimne eyitdi belī żarar olmışdur zīrā pādişāhlara żarar altı nesnedendür **(15)** evvelkisi ḥırmāndur yaʿnī kendüniŋ ḫayr-ı ḫʷāhlarını ve muḫlişlerini yanından **(16)** gėderüp maḥrūm ėtmek ėkincisi fitnedür yaʿnī fikrsiz ve fāyidesiz ceng **(17)** ėtmek üçüncisi hevādur yaʿnī ʿavrat ṭāyifesine kemāl-i muḥabbet **(18)** ve şarāba ve şikāra düşmek ve daḫı bunıŋ gibilere dördüncisi feẓāẓat **(19)** dur yaʿnī ġāyet yavuzluḳ ve yaramaz sözler söylemek ve yėri degil iken sögmek

[32a]

(1) ve öldürmek ve dögmek bėşincisi zamāndur ki anıŋ zamānında ḳaḥṭ **(2)** ola ve ṭāʿūn ola ve daḫı bunıŋ gibi ne varsa altıncısı ḫarḳdur **(3)** yaʿnī yavuzluḳ yėrde yavuzlanmamaḳ ve yavuzlanmayacaḳ yėrde yavuzlanmaḳ arslan **(4)** ise bu ṣıġıra bir mertebe muḥabbet ėtmişdür ki taʿbīr olınmaz bu ṣıġırıŋ arslana **(5)** çoḳ şırrı var dėyü kim ėşite bu cihetdendür dėdi kelīle eyitdi **(6)** ya sen buŋa nėçe ḳādir olabilürsin ki ṣıġır senden ḳuvvetlidür arslanıŋ **(7)** maḫbūbıdur ve daḫı dostları ve yardımcıları çoḳdur dimne eyitdi **(8)** sen benim küçüklügüme ve żaʿīfligime baḳma benim elimden çoḳ iş **(9)** gelür zīrā maṣlaḥat bitürmek böyüklük ile ve ḳuvvetle olmaz nėçe küçük **(10)** ve żaʿīf ādemlerden ʿameller ẓuhūr ėtmişdür ki böyükler ve ḳavīler anıŋ **(11)** ėtmesinden ʿāciz olmışlardur ėşitmediŋ mi ki bir żaʿīf ḳarġacuḳ bir ʿaẓīm **(12)** yılanı bir ḥīle ile öldirmişdür kelīle eyitdi ol nėçedür dimne eyitdi **(13)** bir ṭaġda bir aġaç başında bir ḳarġa mekān ṭutmış idi bu aġacıŋ **(14)** yanında bir yılan ini var idi her yaz ol ḳarġa zamānında yavrı çıḳarsa **(15)** ol çıḳan yavrıcaḳların yėr idi bu ḳarġa bunıŋ elinden ʿāciz ḳaldı **(16)** bir gün bir çaḳal dostı var idi bu yılandan aŋa şikāyet eyledi **(17)** ve eyitdi seniŋle bir

nesne müşāvere ėdeyin maʿḳūl midür ve hem baŋa tābiʿ **(18)** olur mısın çaḳal eyitdi ol nedür ḳarġa eyitdi isterin yılan **(19)** uyurken varam gözlerin çıḳarayın çaḳal eyitdi bu reʾy eyü reʾy

[32b]

(1) degildür bir ḥīle eyle ki hem yılandan ḳurtılasın ve hem saŋa żarar gelmeye **(2)** tā ki ol ḳaplubaġa gibi olmayasın ki yengeci öldürmek istedükde yengeç **(3)** anı öldirdi ḳarġa eyitdi ol nėçedür çaḳal eyitdi bir ḳaplubaġa **(4)** var idi bir ṣu kenārında mekān ṭutmış idi her gün balıḳ avlayup **(5)** yėr idi bunıŋ üzerine nėce rūzigār gėçdi ki āsūde ḥāl gėçinür idi **(6)** gėde gėde bu ḳaplubaġa pīr oldı balıḳ avlamaġa ḳudreti olmaz oldı **(7)** kendüniŋ bu ḥāline ġāyet bī-ḥużūr olup ṭururken bir yengeç bunıŋ bu ḥālini **(8)** görüp yanına geldi eyitdi sende ġāyet bī-ḥużūrlıḳ gördüm nedür **(9)** aṣlı baŋa söyle ḳaplubaġa eyitdi nėce bī-ḥużūr olmayam ki şimdideŋ bu or **(10)** talıḳda balıḳ avlayup gėçinürdüm hīç balıḳ eksilmez idi bir gün gördüm ki **(11)** ėki balıḳçı buraya geldiler birisi birine eyitdi ben burada ġāyet çoḳ balıḳ **(12)** görürem bu balıḳları bir uġurdan avlayalum birisi eyitdi öŋümüzde **(13)** bir yėrde vāfir balıḳ bilürem evvel anı tamām ėdelüm ṣoŋra buŋa gelelüm ḳaplubaġa **(14)** eyitdi ben bunı muḳarrer bildüm ki ol balıḳçılar orayı tamām idükden ṣoŋra **(15)** buraya gelürler ve burada hīç balıḳ ḳomazlar hep avlarlar benim ḥālim ḫarāb **(16)** olur artuḳ dirlige mecāl olmaz ölürem dėdi çünki yengeç bu sözleri **(17)** ėşitdi ve gėtdi balıḳlara vardı bu ḳıṣṣayı ḫaber vėrdi balıḳlar **(18)** daḫı ḳaplubaġaya geldiler eyitdiler ki biz saŋa müşāvereye geldik ve naṣīḥat **(19)** istemege geldik zīrā ʿāḳil olan kimesne düşmenden daḫı müşāvere ėder

[33a]

(1) ḳaçan ki ol düşmen fikrinde ve tedbīrinde ṣāyib olursa sen ise bu ḳadar **(2)** rūzigār gėçürmişsiŋdür ve fikriŋ ve reʾyiŋ ṣavābdur ve bizim ṭurumumuzda **(3)** saŋa nefʿ de vardur bize bir naṣīḥat eyle dėdiler ḳaplubaġa balıḳlar[a] eyitdi **(4)** bu balıḳçılarla ceng ėdüp muḳātele ėtmek olmaz ol ḥāle ne siz ḳādirsiz **(5)** ve ne ben ḳādirim līkin siziŋ içün bir eyü tedbīr eglerem öyle ėtseŋüz size **(6)** ġāyet eyü olurdı hep ḫalāṣ olurduŋuz balıḳlar eyitdiler ol nėçe **(7)** dür ḳaplubaġa eyitdi ben bir sazlı yėr bilürin ṣuyı bī-nihāye ve ḳamışları **(8)** çoḳ eger oraya varup düşebileydiŋüz ıżṭırābdan emīn olurduŋuz **(9)** balıḳlar eyitdiler bu luṭfı bize kim ėder meger yėne sen ėdesiŋ ḳaplubaġa **(10)** daḫı ḫōş dėyüp bu balıḳlardan her gün ėki balıḳ götürüp ėletürdi bir yüksek **(11)** yėre ki kendü anlara ḥavāle ola varduġı gibi ol ėki balıġı yėridi ve yėne **(12)** gelürdi balı[ḳ]cuḳlar birbirinden evvel segirdürler idi ki evvel beni götür dėyü bu ḥālde **(13)** iken yengeç daḫı geldi eyitdi ben de olduġum yėrden ḥaẓ ėdemedim beni de **(14)** ol dėdigiŋ yėre ėlet ḳaplubaġa ḫōş dėyüp ġāyette ḥaẓ ėtdi ki **(15)** bunıŋ gibi şikār

elime girdi dėyü yengeci götürüp gėderken yėne ol yüksek **(16)** yėre yaḳlaşur yengeç görür ki orada vāfir balıḳ kemikleri var bildi ki bu bunı **(17)** helāk ėdecekdür eyitdi ḳādir olduġum ḳadar çalışuram eger ġālib **(18)** olursam saʿādet benim ve eger maġlūb olursam hele bārī maḳdūram **(19)** dirīġ ėtmiş olup ġayret elinde olmış olam dėyüp hemān ėki çengāl ile

[33b]

(1) ḳaplubaġanıŋ boġazına yapışdı ve muḥkem şıḳdı ḥattā ḳaplubaġa öldi **(2)** yengeç döndi balıḳlara geldi ve ḳıṣṣayı ḫaber vėrdi balı[ḳ]cuḳlar şādmān olup **(3)** tāze ḥayāt buldılar ol çaḳal ol ḳarġaya eyitdi ben bu meṣeli anıŋçün getürdüm ki **(4)** anıŋ żararı kişiniŋ kendüye rāciʿ olur her ḥīleye mübāşeret ėtmemek **(5)** gerekdür līkin bir ḥīle bilürin eger oŋa ḳādir olursaŋ ol yılanı **(6)** öldirirsiŋ ḳarġa eyitdi var gökyüzine çıḳ naẓar eyle gözet böyle ki **(7)** bir ʿavratlar ṭaḳınduġı cevāhir esbābından bir ḳıymetlisine gözüŋ rāst **(8)** gelüp alabilesiŋ vaḳt-ı ıraḳ yėre ḳonmayasıŋ ki seni yavuḳlamayalar **(9)** yanıŋa yaḳlaşup geldüklerince daḫı bir miḳdār gėdesiŋ yėne ḳonasıŋ tā ol **(10)** yılanıŋ ini üstine gelesin ve ol cevāhir esbābını ol iniŋ üstine **(11)** atasıŋ cevāhirlerin almaġ içün ol yılanı tamām ėderler yılanıŋ şerrinden **(12)** ḫalāṣ olursuŋ ḳarġa bu reʾyi ṣavāb gördi hemān pervāz **(13)** ėtdi gördi ki bir ʿavrat bir ṭam üstinde ġusl ėder boġmaġını **(14)** çıḳarup esbābı üstine ḳomış hemān indi boġmaġı aldı ve **(15)** uçdı ʿavrat hāy dėdi birḳaç kimesne ḳarġanıŋ ardına **(16)** düşdiler ḥattā yılan inine varınca sürdiler gördiler ḳarġa **(17)** ol boġmaġı oraya atdı vardılar boġmaġı almaġa gördiler ki bir ʿaẓīm **(18)** yılan var hemān üşdiler öldürdiler dimne eyitdi ben bu meṣeli anıŋçün **(19)** getürdüm tā ki bilesin ḥīleniŋ kimisi nāfiʿdür kimisi żararlıdur kelīle

[34a]

(1) eyitdi ṣıġır bu ḳadar ḳuvvet ile eger reʾyi ve fikri olmasa da yėne sen **(2)** dėdigiŋ bilürsin dėdi dimne eyitdi belī ṣıġır sen dėdigiŋ gibi **(3)** dür līkin ol beni dost ṣanur baŋa aldanur ġaflet ile anı aşaġı alacaḳ **(4)** benim benden ġayrı kimse degildür ol ṭavşan ol arslanı aşaġı alduġı **(5)** gibi kelīle eyitdi ol nėcedür dimne eyitdi bir otlı ṣulı güzel **(6)** yėrde bir arslan vardı ve anda olan cānaverciḳler arslan ḳorḳısından **(7)** ol yėre varamazlar idi bir gün bu cānaverciḳler ittifāḳ ėtdiler arslana vardılar **(8)** eyitdiler sen bizden birimizi degme nesne ile şikār ėdemezsiŋ zaḥmet **(9)** çekersin biz bir nesne fikr ėtdük saŋa nāfiʿ arslan eyitdi ol **(10)** nedür cānaverler eyitdiler eger sen bizi incitmeyüp bizimle ṣulḥ üzerine olursaŋ **(11)** her gün bizden saŋa birimizi getürelüm anı ʿad ėdesiŋ arslan daḫı **(12)** bu ḥāle rāżī oldı bunlar ile ṣulḥ üzerine oldı bunlar da her gün **(13)** buŋa bir ḥayvān getürürler idi ittifāḳ bir gün nevbet bir ṭavşan geldi **(14)** ṭavşan bu cānaverlere eyitdi eger baŋa uyarsaŋız sizi arslandan ḳu[r]tarayın **(15)** ve

hem size żarar gelmesün cānaverler eyitdiler ne ola muvāfaḳat ėdelüm **(16)** bize dėyecek nedür söyle biz de ėdelüm ṭavşan eyitdi benimle göndereceginüz **(17)** kimesneye ışmarlaŋ ki beni gėç ėltsün ḥattā evini zamānı gėçe ṭavşan bir miḳdār **(18)** eglenecek arslan ıżṭırāb[a] düşdi aşaġı yoḳarı kırınmaga başladı ġażaba **(19)** geldi ḥattā ṭavşan gördi yalŋız eyitdi nereden gelürsiŋ ḳanı cānaverler

[34b]

(1) ṭavşan eyitdi beni cānaverler gönderdi bir ṭavşan ile daḫı saŋa ġıdā içün **(2)** ḳaçan ki şuraya geldim bir arslan rāst geldi elimden aldı arslan **(3)** eyitdi burada benden ġayrı kimse var mıdur baŋa muʿāraża ėder ṭavşan **(4)** eyitdi belī var ancaḳ ḥattā saŋa vāfir sögdi mühmelāt söyledi ben daḫı **(5)** saŋa geldim saŋa bildirmekden ötri arslan kemāl-i mertebe ġażaba geldi ṭavşana **(6)** eydür yöri gėdelüm baŋa anı göster ṭavşan daḫı arslan bir ḳuyıya ėletür ki **(7)** ṣuyı vāfir ve hem ṣāfī ṭurı ṣu ġāyet deriŋ arslana eydür baḳ **(8)** işte gör ṭavşan ṭurıyor arslan daḫı baḳar kendüniŋ ve bu ṭavşanıŋ **(9)** ʿaksini görür ṣu içinde hemān atılur ki ol arslan helāk ėde **(10)** ṣuya boġılur gėder ṭavşan hemān cānaverlere gelür ḳıṣṣayı ḫaber vėrür **(11)** hep sevinürler arslandan ḳurtıldıḳlarına kelīle eydür eger sen de ṣıġırıŋ **(12)** helākine ḳādir iseŋ ki arslana żarar gelmeye mübāşeret eyle maʿḳūldür **(13)** zīrā ṣıġır bize vesāyir ʿaskere çoḳ żarar ėtmişdür ammā şöyle ki anıŋ **(14)** helāki arslanıŋ helāki ile ola eyleme ol tedbīri terk eyle zīrā ḫıyānet **(15)** olmasun dėdi pes dimne birḳaç gün arslana varmadı ondan ṣoŋra **(16)** bir gün tenhāca bī-ḥużūrlıḳ ṣūreti ile arslan eyitdi niçün birḳaç gün **(17)** gözükmediŋ ḫayır mıdur dimne eyitdi pādişāhıŋ istemedügi bir nesne oldı **(18)** ve hem ben de rāżī degülem arslan eyitdi bir yaramaz sözdür ki arslan **(19)** eyitdi söyle nedür dimne eyitdi bu bir sözdür ki ėşiden ḫaẓ ėtmez ve söyleyen

[35a]

(1) ġażab olur bu söz söylemege mecāl yoḳdur illā meger kimiŋ içün söylendi **(2)** ise ol kimseniŋ kemāl-i ʿaḳlına ve hażmına iʿtiḳād ola zīrā ʿāḳil **(3)** olan ėşitdügi zamānda taḥammül ėder ġażaba gelmez zīrā kendüyedür nefʿi **(4)** ġayrıya degildür sen ise kemāl-i ʿaḳl ile mevṣūfsun ve ben de bunı bilürem ki **(5)** ben saŋa ḫaẓ ėtmediginüŋ sözi söylesem baŋa incinmezsin zīrā ben seni **(6)** kendü nefsim üzerine tercīḥ ėdüp naṣīḥat ėtdügümi bilürsiŋ **(7)** ve eger benim sözüme inanmazsaŋ da benim üzerime lāzımdur ki seniŋ **(8)** ḥaḳḳ-ı niʿmetiŋ riʿāyet ėdüp söyleyem zīrā dėmişlerdür ki ol kimse ki **(9)** ṭabībden marażını pādişāhdan naṣīḥatin dostlarından reʾyini ṣaḳlaya **(10)** ol kimse kendüniŋ helākinden ḫavf eylesün ol söz budur ki **(11)** baŋa dostlarımdan birisi ḫaber vėrdi ki şetrebe ʿaskerkeŋ büyücekleri ile **(12)** bir

gün tenhā çaġırup muṣāḥabet ėtmiş ve dėmiş ki ben arslanı tecrübe **(13)** ėtdüm ve ṣınadım ḳuvvetini ve reʾyini vesāyir aḥvālini hep żaʿīf bozġun **(14)** gördüm bir ḳıṣṣa ẓuhūr ėde göresiz dėmiş vaḳtā ki bunı ėşitdim bildim ki **(15)** ṣıġır ġāyet ḫāyin imiş sen aŋa bu ḳadar iḥsān ve luṭf eylediŋ ḥattā kendüŋe **(16)** berāber ėtdiŋ şimdi ol kendüyi pādişāha muʿādil ṣanur fikri **(17)** budur ki sen bu maḳāmdan gėtdükden ṣoŋra kendü siziŋ yėriŋüze gėçüp **(18)** pādişāh ola ve bu da maʿlūmdur ki bir pādişāh bir kimesneʾi mertebede **(19)** ve devletde ve mālda ve reʾyde kendüye berāber aŋlasa anı gėdermek

[35b]

(1) gerekdür eger gėdermezse kendü gėder pādişāh ise cümleden ʿālimdür ve ʿāḳildür **(2)** ben fikr ėderin ki buŋa bir tedbīr ėdesin daḫı az iken tedārik olınup **(3)** teʾḫīr olınmaya zīrā iş böyidükden ṣoŋra tedārike ḳābil olmaz defʿi müşkil **(4)** olur zīrā dėmişlerdür ki ādem üç ḳısımdur ėkisi ḥāzimdür ve birisi ʿācizdür **(5)** ol ḥāziminŋ birisi ol kimsedür ki başına bir belā geldügi zamānda aṣlā **(6)** ḥayrete varmaya ve şaşmaya defʿinde lāzım olacaḳ ne ise göre tedārik **(7)** eyleye ve birisi daḫı budur ki bir belā gelmezden evvel gelecegin aŋlaya ve bile ve **(8)** aŋa göre tedārikin ėde ḳoya ammā ʿāciz ol kimesnedür ki her işde ḥayrān ola **(9)** tereddüd eyleye ve belā geldügi zamānda serāsime ola bir nesneye ḳādir olmaya **(10)** bunlarıŋ miṣli ṣol üç balıḳ gibidür arslan eyitdi ol nėcedür dimne **(11)** eyitdi bir yėrde bir gölcük varmış ki ṣuyı bir böyük dereden gelür imiş **(12)** ve yoldan ıraḳ olmaġ ile kimse varmaz imiş içinde üç iri böyük balıḳ **(13)** varmış birisi ġāyet zīrek imiş ve birisi ondan daḫı zīrek imiş ve birisi **(14)** ġāyet ile aḥmaḳ imiş ittifāḳ bir gün ėki balıḳçı ol göle varurlar orada **(15)** biri biriyle söyleşürler ki aġ bıraġup bu üç balıġı elbette ṭutalum ol **(16)** ġāyet zīrek olan balıḳ daḫı aġlar bıraġılmadan hemān ol ṣu gelen yoldan dereye **(17)** çıḳar gėder ve ol zīrek olan balıḳ gėtmez ṭurur ḥattā balıḳçılar aġların **(18)** bıraġurlar ve ol ṣu gelen yėrin ṭutarlar bu zīrek balıḳ görür ki hep yollar **(19)** ṭutılmış ġāyet bī-ḥużūr olur ne ḫōş ol tedārik ėtmedin dėr hemān

[36a]

(1) tedbīre mübāşeret ėder ve eydür ne ḳadar tedbīr ėdem ki ben bundan **(2)** ḫalāṣ bulam ammā hele ihmāl de ėtmiş olmayalum dėyü kendüyi dereye **(3)** ölmiş balıḳ gibi ḳarın yoḳarı ṣunıŋ üzerine çıḳarur balıḳçı bunı ölmiş **(4)** ṣanur alur ol göl ile dereniŋ mābeynine ṭaşraya atar hemān balıḳ **(5)** ṣıçrar kendüyi dereye atar ḫalāṣ olur ḳutılur ammā öbir iple balıḳ **(6)** ṣu içinde aşaġı yoḳarı gezmege başlar ḥattā aġı çekerler içinde ḳalur **(7)** ṭutarlar ben bu meṣeli anıŋçün getürdüm ki ṣıġırıŋ emrinde ʿacele üzerine olasın **(8)** teʾḫīr ėtmeyesin ki pādişāhlar fırṣat fevt olmadın işlemek gerekdür **(9)** işi arslan eydür sözini aŋladum līkin ṣıġırdan recā

ėtmezin ki baŋa ʿāṣī **(10)** olup benim yaramazlıġıma ḳaṣd ėde ben aŋa hīçbir yaramazlıḳ ėtmeyüp **(11)** ṭururın dimne eyitdi gėrçek buyurursaŋız līkin pādişāhıŋ aŋa kemāl-i **(12)** iḥsānı ve kemāl-i luṭfı ol mertebe ėletmişdür zīrā ki bir kimesne yaramaz olup **(13)** bed-aṣl olsa bir eyülige vāṣıl olınca tamām eyülik üzerine olur **(14)** ḥattā bir devlete vāṣıl olınca baʿdehū yoḳarısın istemege başlar ḫuṣūṣā **(15)** bir ḫāyin ve ġaddār ola zīrā bed-aṣl ve yaramaz olan kimesneler pādişāhlara **(16)** ḫıdmet eylemez illā ḳorḳusından veyā iḥtiyācından ėder ḳaçan ki murādına **(17)** vāṣıl ola yėne evvelki ḥāline varur ḫabāṯet-i ẓuhūr şol kelb ḳuyruġı gibi ki **(18)** ṭoġrılsun dėyü bir nesne ile baġlasuŋ çözüldügi gibi yėne evvelki **(19)** ḥāline varur ve hem bir kişi kendüniŋ dostlarınıŋ naṣīḥatin ṭutmayup

[36b]

(1) dėdiklerine iʿtimād ėtmeye ʿāḳıbeti eyü olmaz şol ḫasta gibi ki ṭabībiŋ dėdügine **(2)** ṭutmayup kendü bilişine gėde pādişāhlarıŋ ḫıdmetinde olanlara lāzımdur ki **(3)** pādişāha nāfiʿ olan nesneyi taḥṣīl eyleye ve muʿāvenet eyleye ve pādişāha **(4)** yaramayan nesneden pādişāhı menʿ ėde ve daḫı dėmişlerdür ki dostlarıŋ **(5)** eyüsi ve ḫayırlusı ol kimsedür ki ḥaḳḳı söyleye yüze gülmeye **(6)** ve işlerüŋde eyüsi oldur ki ṣoŋı ḫayır ola ve ʿavratıŋ eyüsi oldur ki **(7)** erine muvāfıḳ ola ve eyü söz oldur ki eyüler uġrından ṣudūr ėde ve pādişāhlarıŋ **(8)** eyüsi oldur ki söz gelmeden ʿār ėtmeye ve ġanī ādemiŋ eyüsi oldur ki **(9)** ḥarīṣ olmaya ve ʿamelleriŋ eyüsi oldur ki ʿibādete muʿayyen ola **(10)** ve pādişāhlarıŋ ġāyet ʿācizi oldur ki bir nesne ḫuylansa bī-ḫużūr **(11)** ola diŋlenmeye anıŋ tedbīrin ėtmeye ʿāḳıbet gėde gėde melikine żarar gelür **(12)** arslan eyitdi ġāyet eyü söylediŋ naṣīḥat ėden kimesneniŋ sözini **(13)** götürmek gerekdür līkin şetrebe sen dėdigiŋ gibi baŋa düşmen olduġı taḳdīrce **(14)** ol baŋa żarara ḳādir degildür ben et yėrem ol ot yėr ol benim yėyecegimdür **(15)** hīç ondan baŋa ḫavf yoḳdur līkin ben anı helāk ėtmege mecāl yoḳdur zīrā **(16)** mābeynimizde bu ḳadar ʿahd ve amān olmışdur ve ben aŋa bu ḳadar iḥsānlar ėtmişemdür **(17)** hep ʿaskerī bunı bilürler eger ben aŋa şimdi ġadr ėdersem kend(ü) nefsimi **(18)** ḫōr ve ḥaḳīr ėderem kimse baŋa tābiʿ olmaz olur dimne eyitdi ṣaḳın o benim **(19)** yėyecegimdür baŋa andan ḫavf yoḳdur dėyü maġrūr olma zīrā şetrebe saŋa kendüsi żarara

[37a]

(1) ḳādirdür zīrā dėmişlerdür ki bir ḳonuḳ gelse sen anıŋ daḫı aḥvālin **(2)** bilmedin aŋa inanma ki anıŋ vāsıṭası ile saŋa bir żarar gelmek cāyizdür ol **(3)** kehle pireden gelen żarar gibi arslan eyitdi ol nėçedür dimne eyitdi **(4)** bir kehle bir kimseniŋ döşeginden bir nėçe zamān mekān ṭutup dėdikçe **(5)** ol kimesneniŋ ḳanından ṣavurup ve üstinde yap yap rıfḳla gezüp **(6)** gėçinür

idi bu mülāyemet ile başın ḳurtarmış idi bir gėce bir yėre gelüp **(7)** ḳonuḳ oldı kehle pireye eyitdi bu gėce bizim yanımızda bile ol yumşaḳ **(8)** döşek ve güzel ḳān yė iç ḥaẕ eyle pire daḫı geldi ḳonuḳ oldı **(9)** vaḳtā ki ol kimesne yatdı uyudı pire ḥerīfi muḥkem ṭutdı ısırdı **(10)** ḥattā ḥerīfi uyandurdı ḥerīf ḳalḳınca pire ṣıçradı ḥerīf ḳalḳdı **(11)** görüp bir kehle ṭurur ṭutdı öldirdi dimne eyitdi ben bu meṣeli **(12)** anıŋçün ẕikr ėtdim ki kendü żarara ḳādir olmayan bir żarara sebeb olmaḳ **(13)** ḳābildür eger şetrebeden ḳorḳmazsaŋ kendü ʿaskeriŋden ḳorḳ ki şetrebe anları **(14)** kendüyi döndermişdür ve seni anlara gėçmişdür arslana dimneniŋ **(15)** sözleri teʾsīr ėtdi dimneye eyitdi ya nėce ėtmek gerekdür dimne **(16)** eyitdi dişiŋ ıżṭırābı vėre ḳay ėtmek gerekdür şol düşmenden ki **(17)** ḫavf vardur hemān anı gėdermek gerekdür arslan eyitdi şetrebeyi **(18)** çaġırdup göŋlümde olanı söyleyeyin ṣoŋra her nereye isterse gėder **(19)** emr ėdeyin dimne bu sözden ḥaẕ ėtmedi bildi ki eger arslan ṣıġıra

[37b]

(1) söyleyüp ve ṣıġırıŋ cevābıŋ ėşide dimneniŋ kiẕbine ve yalanına vāḳıf **(2)** olur rüsvāy olur arslana eyitdi çaġırup ṣuçını kendüye **(3)** söylemek maʿḳūl nesne degildür zīrā mādem ki ortalıḳ daḫı açılmışdur **(4)** ve seniŋ aŋa ne ėdeceġiŋ maʿlūm olmamışdur her ne ėtseŋ ḳādirsiŋ **(5)** ammā ortalıḳ maʿlūm olduḳdan ṣoŋra ḳorḳarın ki ḳādir olduġı ḳadar **(6)** demʿa çalışsa ḳādir olursa seniŋle muḳātele ėde eger ėtmeyüp ayrılursa **(7)** saŋa ġālib olup ayrılmış olur murādıŋı ėdemeyesin ʿāḳil pādişāhlar bir **(8)** kimesneniŋ ṣuçı gizlü olsa ʿuḳūbetin de āşikāre ėderler arslan **(9)** eyitdi bir pādişāh ki bir kimesneye ṣuçını muḳarrer bilmedin mücerred ẓann ile **(10)** ʿuḳūbet ėde ol ʿuḳūbeti ol kendü nefsine ėtmiş olur dimne eyitdi **(11)** hele ġāfil olma eger saŋa gelürse ḥāżır baş ol mülāyimse aldanma **(12)** şekline baḳduġıŋ zamānda bilürsiŋ ki elbette bir fikri vardur zīrā **(13)** ʿalāmeti oldur ki rengi ve levni müteġayyir olmış ve aʿżāsı ditrer ve görürsiŋ ki **(14)** ṣaġına ve ṣolına baḳar ve bu yėrlerin ḥāżırlar arslan eyitdi ne ola **(15)** ben ʿāḳil deprenmeyeyin ve eger ol dėdiklerin anda görürsem hemān muḳarrer **(16)** ḥükm ėderin ki dėdigiŋ gibidür şek ve şüphe yoḳ dimne çün bildi ki **(17)** arslan tamām şetrebeden döndi ve kendüniŋ murādı üzerine olacagın **(18)** aŋladı diledi ki ṣıġıra vara aŋa da baʿżı söz söyleye ki fesād ḳanında **(19)** līkin kendü kendüye gėtmegi münāsib görmedi belki arslan söz ile varmaki[29]

[29] ‘varmaki’ sözcüğü okunuş itibarıyla önlük-artlık uyumuna uymamaktadır.

[38a]

(1) ḳaṣd ėtdi ki bir kimse göre arslana söyleye kendüye töhmet yėri **(2)** ola arslana eyitdi ṣıġıra ben varayın emriŋüz olursa ḫaber alayın **(3)** ve söyledeyin ṣāyed bir nesneye vāḳıf olam gelem size iʿlām ėdem arslan **(4)** daḫı ḫōş var dėdi dimne gėtdi ḥattā ṣıġıra vardı maḥṣūr olmaḳ **(5)** şeklinde vaḳtā ki ṣıġır bunı gördi ṣafā geldiŋ seni çoḳdan görmedik **(6)** nedür ḥāliŋ eyü misiŋ ḫōş mısıŋ dėdi dimne eyitdi nėce eyü olsun **(7)** ol kimseniŋ ḥāli ki kendü nefsine mālik olmaya iḫtiyārī ġayrlar **(8)** elinde ola ve dāyim andan ḫavf üzerine ola bir ān ve bir sāʿat gėçmez ki **(9)** öldirmek ḫavfından berī ola ṣıġır eyitdi ezel-i āzalde muḳadder olan ẓuhūr **(10)** ėtdi kimdür ki dünyāya tamām vāṣıl ola maġrūr olmaya ve kimdür ki nefs **(11)** hevāsına tābiʿ ola ve helāk olmaya ve kimdür ki nisā ṭāyifesine **(12)** ʿāşıḳ ola ve ol aŋa fitne olmamış ola ve kimdür ki bed-aṣl olan kimesnelere **(13)** mürācaʿat ėde ve ihānet görmeye ve kimdür ki yaramazlara ḳarışa ve peşīmān **(14)** olmaya kimdür ki pādişāhlara muṣāḥib ola taʿab ve zaḫmet çekmeye **(15)** ṣıġır eyitdi ne nedür aṣlı bu aŋlatur ki arslandan bir yaramazlik aŋlamış **(16)** olasın dimne eyitdi belī aŋladum ammā kendüme müteʿalliḳ degil līkin sen bilürsiŋ **(17)** dimne eyitdi benim üstümde ne ḳadar ḥaḳḳ ḫuḳūḳıŋ vardur seniŋle benim ortamda **(18)** ne ḳadar muḥabbet ve meveddet vardur çāḳ arslan beni saŋa gönderelden **(19)** berī seni görüp gözetmekdeyin saŋa bir żarar olıcaḳ yėrden seni

[38b]

(1) ṣaḳınurın ṣıġır eyitdi ol nedür dimne eyitdi benim bir dostum baŋa geldi **(2)** ḫaber vėrdi ki arslan baʿżı muṣāḥiblerine dėmiş ki ṣıġırıŋ semizligi baŋa **(3)** ʿaceb gelür ve hīçbir maṣlaḥatıma da yaramaz şunı yėmek isterin ve dostlarıma **(4)** etinden ulaşdırmak isterin vaḳtā ki ben bu sözi èşitdim arslanıŋ **(5)** bī-vefā idügine ve ʿuhde ve peymānı dürüst degil idügine ḥükm eyledim **(6)** ve daḫı saŋa geldim dostluḳ muḳteżāsınca ḫaber vėrdim tedārikiŋ eyle **(7)** ṣaḳın dėdi vaḳtā ki[30] ṣıġır dimneniŋ kelāmın èşitdi gėrçek ṣandı **(8)** kendüye dostluḳ muḳteżāsınca naṣīḥat ėder ṣandı dimne eyitdi **(9)** arslan bu sözi söylemege sebeb nedür ben aŋa müteʿalliḳ veyā ʿaskerine müteʿalliḳ **(10)** bir ṣuç ėtmedim meger baʿżı yaramaz kimesneler muṣāḥibi olmışdur anlar beni **(11)** aŋa gėçmişlerdür yalandan baʿżı nesneler isnād ėtmişlerdür zīrā yaramaz ādemler **(12)** eyü ādemleri başından çıḳarurlar ḥattā tecrübesi ḫaṭā ėder şol ördek **(13)** gibi ki ṣuda yıldızıŋ ʿaksini gördükde balıḳ ṣanur ṭutmaḳ ister bunı **(14)** nėçe kere ėtdikden ṣoŋra bilür ki aṣlı yoġ imiş ferāġat ėder ėrtesi **(15)** ittifāḳ orada bir

[30] ‘vaḳtā ki’ sözcüğünün metinde yazımında k (ق) ve t (ت) harfleri noktasız yazılmıştır.

gėrçekden balıḳ görür muḳayyed olmaz zīrā anı da dün gördigi **(16)** gibi ṣanur eger arslana benden baʿżı yaramaz nesne naḳl ėtdiler ise inansa **(17)** ʿaceb degildür zīrā benden ġayrı nėcesin tecrübe ėtmişdür dėdikleri gibi **(18)** çıḳmışdur beni de öyle ṣanur ve eger kimse nesne söylemedi ise sebebsiz **(19)** baŋa yaramazlıḳ ḳaṣd ėtdiyse ʿacebdür bu da maʿlūmdur ki dėmişlerdür

[39a]

(1) ʿacebdür ol kimse ki sen anıŋ rıżāsın isteyesin o rāżī olmaya **(2)** ve bundan ʿaceb odur ki sen anıŋ rıżāsın isteyesin ol seniŋ **(3)** yaramazlıġıŋ isteye eger anıŋ da bize ʿudvānı bir sebebden ise yėne rāżī **(4)** olmaḳ iḥtimāldurur bir evvel ʿadāvet yoġıdı ol sebeb ile gelmiş oldı **(5)** yėne de gėtmek cāyizdür ammā ʿadāvet bile sebeb olursa rāżī olmaḳ **(6)** iḥtimāli yoḳdur zīrā evvelden ʿadāvetdür ṭurıyor yėne de ṭurur anıŋ **(7)** defʿine çāre olmaz şol ḳadar fikr ėderin arslan ile benim ortamda **(8)** bir sebeb ʿadāvet olacaḳ nesneyi bilmezin meger ġāyet cüzʾī ola ki **(9)** her dost mābeyninde o ḳadar olur līkin ʿaḳl ve kerem ṣāḥibi olanlar **(10)** ol ḳadar nesneye baḳmazlar ʿafv ėderler eger arslan baŋa bir sebeb içün ėderse **(11)** hīçbir sebeb bilmem illā gāh u gāh baʿżı yėrde naṣīḥat ėderdim ve kendü **(12)** olsun dėdügi yėrde olmasun dėr idim ʿarżına ve mertebesine **(13)** meger bundan bir eksiklik aŋlaya baŋa bir ḳaṣd ėde ben ḫōd bu muḫālefetleri **(14)** ėtmezdim illā kendüniŋ menfaʿatinden ötri ėderdim ve daḫı āşikāre **(15)** eylemezdim ki ʿaskerī veyā ġayrı muṣāḥibleri göre veyā bile idi belki **(16)** tenhāda söylerdim ve taʿẓīm ve tevḳīr ile söyler idim ve daḫı bu da muḳarrer **(17)** ve maʿlūmdur ki bir kimesne müşāvere zamānında naṣīḥat ėden kimesneden **(18)** ḥürmet ve ruḫṣat istese müşāvereniŋ menfaʿatinden maḥrūm olur **(19)** ve bir ḫasta ṭabībden ʿilāc zamānında ḥürmet ve ruḫṣat istese

[39b]

(1) marażı ziyāde olur ve bir müşkili olan kimesne bir ʿālimden müşkilin **(2)** ṣorduġı zamānda ol ʿālimden ḥürmet ve ruḫṣat istese dīn **(3)** emrinde günāhkār olur ve eger bunlardan hīçbirisi degil ise iḥtimāldür ki **(4)** pādişāhlıḳ ġurūrından ola zīrā pādişāhlıḳ bir nesnedür key gāh olur ki **(5)** ʿiḳāba müstaḥaḳ olanlar iḥsān maẓhar düşerler ve gāh iḥsāna müstaḥaḳ **(6)** olanlar ʿiḳāba maẓhar olur sebeb lāzım olmaz dėmişlerdür ki deryāya **(7)** girmek muḫāṭaralı maṣlaḥatdur ammā andan artuḳ muḫāṭara pādişāhlara **(8)** ḳarīb olmaḳdur dimne eyitdi pādişāh bunı saŋa nėce eydür ki seniŋ **(9)** bu ḳadar hünerleriŋ ve faẓlıŋ vardur şetrebe eyitdi iḥtimāldür ki benim **(10)** hünerim helākime sebeb ola ki bir aġacıŋ yėmişi ġāyet çoḳ olsa ol **(11)** aġacıŋ dallarını eger helāk ėder ve ṭavusuŋ ḳuyruġı helākine sebeb **(12)** olur ve bir at eyü

olsa muttaṣıl binüp sekredmek ile helāk olur **(13)** ve daḫı bir ādemde çoḳ hüner olsa ḥasūdları çoġalmış bir cüzʾī **(14)** bahāne ile ittifāḳ ėdüp helāk ėderler ve eger bunlardan hīçbirisi olmazsa **(15)** taḳdīr-i rabbānī böyle iḳtiżā ėtdi ola ki aŋa hīç kimse ḳarşu ṭurup **(16)** defʿ ėtmege ḳādir degildür arslanlarıŋ ḳuvvetine baḳmaz tābūta ṣoḳar ve bir **(17)** żaʿīf ādem bir yavuz fīli zebūn ėder ve her ehlini maḥrūm ėder ve cāhillere **(18)** niʿmeti bī-nihāye vėrür gāh olur bir faḳīri ġanī ėder ve gāh olur bir ġanīyi **(19)** faḳīr ėder ḥikmet ehline iḳtiżā ėtdügine göre dimne eyitdi

[40a]

(1) arslanıŋ saŋa bu fikri hīç bu dėdiklerініŋ birisinden ötri dėdikleri **(2)** niŋ birisinden ötri degildür belki hemān bī-vefālıkdandur ki evvel **(3)** luṭf yüzin gösterir ṣoŋra ḳahr ėder evvel balın yėdirir ṣoŋra zehrin vėrür **(4)** zīrā bu ġaddār ve cebbārdur şetrebe eyitdi ben anıŋ luṭfın gördüm şimdi **(5)** ḳahrın görem gibi eger ecel muḳadder olmasa ben arslan yanında neylerdim **(6)** ol et yėr ben ot otların hīç mābeynimizde münāsebet yoḳ hep bu baŋa **(7)** ḥırṣ belāsı ve ṭūl-i emel belāsıdur ki ben bir ḫōşca kendü ʿālemimde iken **(8)** beni böyle belāya giriftār eylediler şol arı gibi ki nīlūfer çiçeginden ġāyet **(9)** ḥaẕ ėder gördükden ṣoŋra bir daḫı ayrılmaz tā ki ol nīlūferiŋ yapraḳları **(10)** düşer levz[31] ḳapanur arı içinden ḳalur helāk olur ve şol kimesne ki **(11)** dünyādan kendüye yėtecek ḳadar nesneye rāżī olmayup daḫı ziyādeler **(12)** isteyüp çoġalmış üzerine ola anıŋ ḥāli şol siŋek ḥāli gibidür ki **(13)** güzel ḳoḳulı otlarla ḳanāʿat ėtmeye vara fīliŋ ḳulaġından aḳan ṣuya **(14)** ṭālib ola fīl de ḳulaġıyla ura helāk eyleye dimne eyitdi bu sözleri **(15)** ḳurtarmaġa bir çāre işte şetrebe ne eylemek gerek çāre var mıdur eger **(16)** arslan benim ḳatlim murād ėdinürse bā-ḫuṣūṣ baŋa fikrini dėmemiş ola **(17)** eger arslanıŋ baŋa yaramaz ḳaṣd olmayup ādemleriniŋ eger benim helākime ḳaṣdı **(18)** olur ise de yėne yėter zīrā eydürler ki ẓālim bir ṣuçsuz kimesneniŋ **(19)** helākine ḳaṣd ėdecek helāk ėderler ne ḳadar ol ẓālimler żaʿīfler

[40b]

(1) olup ol kimesne ḳavī de olursa nėte ki ḳarġa ve ḳurd ve çaḳal **(2)** deveyi ḥīle ile helāk ėtdükleri gibi dimne eyitdi ol nėedür şetrebe **(3)** eyitdi bir arslan vardı birbiriyle yaḳın yėrde bir ormanda mekān ṭutmış **(4)** idi üç yoldaşı ve muṣāḥibi var idi biri ḳurd ve biri ḳarġa **(5)** ve biri çaḳal idi ittifāḳ bir kārbān ol yoldan gėderken ol deve yorılur **(6)** ol deve gezerken ol

[31] ‘levz’ sözcüğündeki z ‘ز’ harfi metinde noktasız yazılmıştır.

ormana girür arslanıŋ yanına varur arslan deveye **(7)** ḥālinden suʾāl ėder deve başına geleni söyler arslan eydür ne istersiŋ **(8)** nedür murādıŋ deve eydür pādişāh her ne buyurursa anı ėderin arslan **(9)** eydür eger istерseŋ bizim yanımızdan ayrılma ḥużūr ile gėçin güzel otlı yėrlere ve **(10)** dünyāda birḳaç gün ʿömriŋi ḫōşluġıla gėçür deve arslanıŋ sözin **(11)** ḳabūl ėder arslanıŋ yanında ḳalur bir gün arslan kendüye şikāra gėder **(12)** bir fīle rāst gelür muḥkem ṣavaş ėderler arslan döner yėrine gelür yüzinden **(13)** gözinden ḳan aḳar fīliŋ zaḫmından mecrūḥ olur birḳaç gün ṭaşra şikāra **(14)** çıḳmaġa mecāl olmaz ḳurd ve çaḳal ve ḳarġa ol günlerde aç ḳalurlar zīrā **(15)** arslandan ḳalanı bunlar yėrler idi bunlara ġāyet açlıḳ kār eyledi arslan da **(16)** bunlardan bu ḥāli bildi ve eyitdi aç ḳaldıŋuz yėyecek istersiŋüz bunlar da eyitdiler **(17)** biz nėçe olursaḳ olalım ammā pādişāh da bu cihetden baʿżı żaʿīf müşāhede **(18)** ėtdük ne olaydı bir nesne tedārikine ḳādir olayduḳ pādişāhıŋ bu ıżṭırābı **(19)** defʿ ėdeydük arslan eyitdi beni sevip muḥabbet ėtdigiŋüzde şek ve şüphe yoḳdur

[41a]

(1) velīkin varuŋ her biriŋiz bir köşeye gėdüŋ şāyed bir şikār ala getüresiz benden **(2)** ṭarafa sevḳ ėdüŋ ben daḫı çıḳayın hem siziŋ ve hem benim maṣlaḥatım **(3)** tamām ėdeyin ḳurd ve çaḳal ve ḳarġa arslanıŋ yanından gėdüp bir köşeye **(4)** vardılar eyitdiler bu deve ile bizim ne münāsebetimiz var ne onıŋ ṭabīʿatı bizim ṭabīʿatımıza **(5)** uyar ve ne onıŋ reʾyi bizim reʾyimize uyar hemān ittifāḳ ėdelüm pādişāha **(6)** yėnmesi maʿḳūl idügiŋ aŋladalum hem anıŋ maṣlaḥatı bitsün hem bizim çaḳal **(7)** eyitdi bu pādişāha egilüp söylenmege mecāl yoḳdur zīrā pādişāh oŋa **(8)** ʿahd ve amān ėtmişdür ʿahdinden dönmez ḳarġa eyitdi siz ṭuruŋ tā ben arslana **(9)** varup yėne gelince hemān ḳarġa arslana gėtdi ḳarġayı gördügi **(10)** gibi hīçbir nesne bulduŋuz mı dėdi ḳarġa eyitdi bir nesneʾi ol kimse **(11)** görür ki araya ve evvel kimse görür ki gözi ola bizim ise açlıḳdan **(12)** ne aramaġa ṭāḳatimiz var ve ne görmege gözümüz var līkin cümlemiz bir nesne üzerine **(13)** ittifāḳ ėtdik eger sen de uyarsaŋ devlet bizim ve illā ḥālimiz ḫarāb dėdi **(14)** arslan eyitdi ol nedür ḳarġa eyitdi şu deve ki ot otlar işi **(15)** güci yoḳ şöyle gezer arslan bunı ėşidicek ġażaba geldi eyitdi **(16)** yoḳ size ne ʿaceb ḫaṭā ėtdiŋüz ve ne yaramaz reʾyiŋüz varmış hīç merḥametiŋüz yoġ **(17)** imiş nėçe sen bu sözi baŋa söylemege iḳdām ėtdiŋ bilmez misiŋ ki ben deve ile **(18)** nėçe ʿahd ve amān ėtmişemdür aŋa bī-vefālıḳ ėdüp ʿöẕre mecāl yoḳdur ḳarġa **(19)** eyitdi ben pādişāhıŋ dėdügini bilürin līkin bir nefsi bir ev ḫalḳından ötri

[41b]

(1) fedā ėderler ve bir ev ḫalḳını bir ḳabīleden ötri fedā ėderler ve bir ḳabīleyi bir şehir **(2)** ḫalḳından ötri fedā ėderler ve bir şehir ḫalḳını pādişāhıŋ uġurına **(3)** fedā ėderler ḳaçan bir belā gelse ben buŋa bir çāre bulurın ne pādişāh emr ėtsün **(4)** ve ne bī-vefālıḳ ėtmiş olsun biz de murādımıza vāṣıl olmış olalum arslan **(5)** bu sözi ėşidicek sākin oldı ḳarġa gördi ki arslan ṭınmadı **(6)** iḳrārdur ve icāzetdür dėyü hemān gėtdi yoldaşlarına geldi eyitdi arslana **(7)** söyledim iḳrārını aldım ammā şu ṭarīḳle olıcaḳ ya nėce ėtmek gerekdür arslan **(8)** hem ʿahdin bozmaya ve hem bize tābiʿ olup deveyi helāk ėde ḳurd ile **(9)** çaḳal eyitdiler emr seniŋ her nėce dėrsiŋ öyle olsun pes ḳarġa eyitdi **(10)** şöyle fikr ėderin ki biz ölevüz deve öle bir yėre gelevüz arslanıŋ ḥālinden **(11)** ve aç ḳaldugından söyleşevüz ve daḫı dėyevüz ki arslan bize dāyimā **(12)** iḥsān üzerine idi eger şimdi biz kendü ḥāline aḥmaḳ ve maḥzūn olmaḳ **(13)** ve ḳırmaḳ aŋlamazsa bize ḫāṭırcıġı münkesir olur ve bizim küfrān naġmeligimize ḥaml **(14)** ėder gelüŋ ėmdi arslana varalum kendüniŋ bize olan iḥsānını ve sāyeʾ-i **(15)** saʿādetinde ḫōş gėçdigimizi ẕikr ėdelüm ve daḫı dėyelüm ki eger bir fāyideye **(16)** ḳādir olmasaḳ dirīġ ėtmezdik eger ḳādir olmazsaḳ kendü başımız yolına fedā olsun **(17)** andan ṣoŋra her birimiz dėsün ki pādişāh beni yėsün tek açlıḳdan ölmesün **(18)** ḳaçan ki her birimiz böyle dėye üçümüz yėne bir cevāb söylesün ki anı yėmege mānīʿ ola **(19)** ol söyleyende ḳurtıla biz de ḳutılavuz ola ki yėnmek deveye muḳarrer ola

[42a]

(1) ve arslan da ʿahdin bozmamış ola pes ittifāḳla deve de bunlara muvāfaḳat **(2)** ėtdi ittifāḳla cümlesi arslana vardılar ḳarġa evvel başladı eyitdi **(3)** eyi başladı eyitdi ėy pādişāh birḳaç gündür ki yėyecek cihetinden **(4)** ıżṭırāb çekersin lāyıḳ budur ki bizim ḫāṭırımız ḫōş ola bizim kendü nefsimizi **(5)** saŋa fedā ėtmek ile zīrā biz seniŋ sāyeʾ-i saʿādetiŋde ḫōş gėçürdik ve bizden **(6)** ṣoŋra gelen ḳardaşlarımız ve evlādımız daḫı seniŋ devletiŋde gėçineler dėrüz senden **(7)** ṣoŋra hīçbirimize dirlik ḳalmaz ve dirlik olsa da ḫayır olmaz ben isterin ki **(8)** beni yėyesiŋ hemān ḳurd ile çaḳal eyitdi sen söyleme seniŋ ne ḳudretiŋ **(9)** ola ki pādişāh yėyüp ḳarnın ṭoyıra çaḳal eyitdi ben ṭoyırırın beni yėsün **(10)** ḳurd ile ḳarġa eyitdi sen murdār ḳoḳarsıŋ ve etiŋ de yaramazdur ḳorḳaruz ki **(11)** seni yėrse seniŋ etiŋ pādişāhı helāk ėde ḳurd eyitdi līkin ben böyle **(12)** degülin beni yėsün ḳarġa ile çaḳal eyitdi bir kimesne kendüniŋ helākin **(13)** isterse ḳurd eti yėsün zīrā ḳurd eti ḫunnāḳ marażın getürür deve şöyle **(14)** ṣandı ki bunlar dėdügi gibidürse ḳurtıla arslana eyitdi ėy **(15)** pādişāh benim etim ṭatlu güzeldür ve hażmı güzeldür ve hem pādişāhı tamām ṭoyırur **(16)** ḳurd ve çaḳal ve ḳarġa eyitdiler belī

gėrçeksiŋ biz sende bu ḥāli bilmezdik **(17)** eyü söylediŋ bildirdiŋ hemān deveniŋ üzerine atladılar yaralayup yėdiler **(18)** şetrebe eydür ben bu meṣeli arslana ve muṣāḥiblerine göre getürdim zīrā bilürin ki **(19)** ḳaçan bunlar ittifāḳla benim helākime ḳaṣd ėdeler beni helāk ėderler egerçi

[42b]

(1) arslanıŋ reʾyi öyle degil ise de zīrā pādişāhıŋ ṭabīʿati ne ḳadar ḫayır **(2)** ve şefḳat üzerine ise müfsidler ḳatı çoḳ ifsād ėtmek ile ṭabīʿatini **(3)** dönderüp şerrʾ-i ẓulme māyil ėtmek ḳābildür ṣu gibi ki her ne ḳadar mülāyim ise de **(4)** aḳa aḳa ṭaşa teʾsīr ėder dimne eyitdi yā fikriŋ nedür şetrebe eyitdi fikrim **(5)** uġraşmaḳdur zīrā bir kişi nėçe biŋ yıl namāz ḳılsa ve nėçe ṣadaḳalar vėrse **(6)** bir sāʿat mücāhede ėder ādem ḳadar s̱evāb eline girmeye ḥaḳ üzerine olursa **(7)** bir kimesne kendü nefsi içün çalışsa ve nefsinden ẓulmi defʿ eylese **(8)** anıŋ s̱evābı ġāyet çoḳ olur ve daḫı eyü ādı söylenür düşmense gerek ẓafer bulsun **(9)** gerek bulmasun dimne eyitdi lāyıḳ ve daḫı degildür ki bir kişi evvel emrden **(10)** kendü nefsini ortaya ata daḫı baʿżı tedbīr ḳābil iken zīrā olursa kendüyi **(11)** żāyiʿ ėtmiş olur öyleye münāsib budur ki kişi uġraşı cümle tedbīrden **(12)** ṣoŋraya ḳoya şetrebe eyitdi ya nėçe ėdelüm dimne eyitdi düşmenden **(13)** ol uġraşa mübāşeret ėtmek maʿḳūl degildür hem kişi bir żaʿīf düşmeni **(14)** ḥaḳīr ve ḫōr görmemek gerekdür bu ḳanda ḳaldı ki ḳavī ola ve muʿayyenleri ola **(15)** arslan gibi zīrā düşmeni ḫōr gören kimesneniŋ başına vekīl-i baḥra ṭoy **(16)** ḳuşından gelen gelür şetrebe eyitdi ol nėcedür dimne eyitdi bir ṭoy ḳuşı **(17)** bir deŋiz kenārında mekān ṭutmış idi dişisi ile bile vaḳtā ki yumurdlayacaḳ zamān **(18)** oldı dişisi erkegine eyitdi benim yumurdlayacaḳ zamānım geldi baŋa bir ḳuytı ve ṣapa **(19)** yėr tedārik ėt anda yumurdlayayın dėdi erkegi eyitdi eyü yėriŋ var ṣu yaḳın

[43a]

(1) ot yaḳın bu bizim ḥālimize muvāfıḳdur dişisi eyitdi gėrçek öyledür biz **(2)** o dėdügiŋe aldanmış burada ḳalmışuz dėr līkin deŋiz ṭaşup bizim yuvamızı **(3)** ve yavrımızı götürüp gėderse nėce olur erkegi eyitdi aŋlamazam ki deŋiz bizim **(4)** üzerimize bu iḳdāmı ėde zīrā benden ḳorḳar dişisi eyitdi bu sözi **(5)** ne ʿaceb söylediŋ gėrçek imiş kişi kendü nefsini bilmez dėdikleri zīrā sen neye **(6)** ḳādirsiŋ ki vekīl-i baḥr ile söyleşebilesiŋ hemān baŋa bir yėr tedārik eyle **(7)** bu sözleri ḳo gėder erkegi bunıŋ sözin diŋlemedi dişisi gördi ki sözin **(8)** diŋlemedi eyitdi dostınıŋ naṣīḥatin diŋlemeyen kimesneniŋ başına ol **(9)** ḳaplubaġanıŋ başına gelen gelür ki ol da dostlarınıŋ naṣīḥatin diŋlememiş **(10)** idi erkegi eyitdi ol nėcedür dişisi eyitdi bir bıŋar var idi anda ėki **(11)** dāne ördek ve bir ḳaplubaġa mekān ṭutmışlar idi biri

birine ḳoŋşı **(12)** olmaġ ile mābeynlerinde dostluḳ ve muḥabbet olmış idi ittifāḳ bir gün ol **(13)** bıŋarıŋ ṣuyı eksilür ḳalmaz ol ėki ördek görürler ki ṣu ḳalmadı burayı **(14)** terk ėdüp ġayrı yėre gėtmek gerek dėdiler ḳaplubaġaya Allāhla ışmarladuḳ **(15)** dėdiler ḳaplubaġa eyitdi ṣunıŋ eksilmesi aṣıl benim gibi ṭāliʿsize yaramazdur ki **(16)** hīç ṣusuza bir gün dirilmege ḳādir degülem ammā siz her nerede olsaŋuz gėçinmek **(17)** ḳābildür bir ḥālet ėdüŋ beni siziŋle bile aluŋ gėdüŋ ördekler eyitdiler biz seni **(18)** alup gėtmege çāre yoḳdur illā bir şarṭıla ḳaplubaġa ol şarṭ nedür dėdi **(19)** ördekler eyitdiler ṣu şarṭla ki ḳaçan biz seni hevā yüzine çıḳaravuz ḫalḳ

[43b]

(1) seni gördügi vaḳtın çaġrışsalar gerekdür ṣaḳın anlara cevāb vėrmek **(2)** isteme ḳaplubaġa daḫı ḳabūl ėdüp eyitdi siz baŋa iḥsān ėdesiz ben hīç **(3)** siziŋ sözüŋüzden ṭaşra iş ėder miyin līkin beni ne ṭarīḳ ile götürürsüŋüz **(4)** dėdi ördekler eyitdiler bir aġacıŋ ortasına aġzıŋla yapış ol aġacıŋ bir ṭarafın **(5)** birimiz aġzına alsun ve bir ṭarafın birimiz aġzına alsun ve bir ṭarafın birimiz aġzına **(6)** alsun hevā yüzinde alalum gėdelüm ḳaplubaġa daḫı buŋa rāżī oldı bu **(7)** minvāl üzerine götürdiler vaḳtā ki ḫalḳ bunı gördiler çaġrışdılar hāy **(8)** bir ḳaplubaġa ėki ördegiŋ ortasında bu ḳaplubaġa bunları ėşitdi gör **(9)** ol ki dėyüp aġız açdugı bir oldı yėre düşüp pāre pāre olduġı **(10)** bir oldı erkegi eyitdi söziŋi diŋledim līkin deŋizden ḳorḳma dişisi **(11)** daḫı orada yumurdladı vekīl-i baḥr çünki ṭoyıŋ sözini ėşitdi deŋizi **(12)** böyitdi ḥattā geldi ṭoyıŋ yavrıları yuvasın aldı getürdi dişisi **(13)** bunı göricek erkegine eyitdi ben bunı böyle olacaġın bilürdim ve bu **(14)** ḳadar żarar olacaġın bilürdim ve bu ḳadar żarar olacaġın aŋlardım zīrā sen **(15)** kendü ḥāliŋ bilmezsiŋ işte gör bize ne ḳadar żarar oldı erkegi eyitdi ben evvel **(16)** dėdügim sözi āḫir de söylerem eger vekīl-i baḥr bilmezlik ile bize iḳdām ėderse **(17)** ben de aŋa ne eylerem göresin hemān yoldaşlarına gėtdi deŋizden şikāyet **(18)** eyledi ve kendüye size olan żararı söyledi siz benim yoldaşlarım size baŋa **(19)** bu ḫuṣūṣda muʿāvenet eyleyüp bir tedbīr eyleŋ iḥtimāldür ki baŋa olan size de

[44a]

(1) ola dėdi yoldaşları daḫı ḳādir olduġımız ḳadar seniŋ ḫuṣūṣuŋda **(2)** saʿy ėdelüm velīkin iḥtimāldür ki biz deŋizle muḳābeleye ḳādir olmayavuz ṭoy **(3)** eyitdi siz hele cemʿ oluŋ varalum sāyir ḳuşlara da ḥālimizden şikāyet **(4)** eyleyelüm ve dėyelüm ki siz de bizim gibi ḳuşlarsıŋuz bize yardım eyleŋ bugün bize ise **(5)** yarın sizedür vardılar hep ḳuşları cemʿ ėtdiler ve şikāyet ėtdiler **(6)** anlar daḫı eyitdiler ki ḳādir olduġımız ḳadar saŋa muʿāvenet ėdelüm velīkin **(7)** iḥtimāldür ki deŋizle muḳābeleye ḳādir olmayavuz ṭoy eyitdi ėy ḳuşlar **(8)** gelüŋ hep cebel-i ḳāfa varalum çaġrışalum pādişāhımız ʿanḳāya ola ki **(9)** bize görine gelevüz

uz deŋizle uġraşavuz ḳuşlar daḫı böyle eyitdiler ʿanḳā da **(10)** bunlara çıḳdı görindi ve dėdi ki niçün cemʿ olduŋuz ve beni niçün **(11)** çaġırdıŋuz ḳuşlar şikāyet eyleyüp eyitdiler sen bizim efendimiz ve pādişāhımızsıŋ **(12)** biz seni vekīl-i baḥrden ḳavī aŋlaruz gel bize uçmaz eli vėr ʿanḳā daḫı ḫōş dėyüp **(13)** ʿasker ile ve ḫadem ve ḫışmıla vekīl-i baḥre gėtdi tā ki uġraşa vaḳtā ki **(14)** vekīl-i baḥr kendüniŋ ʿanḳā ile söyleşemeyecegin bildi ṭoyıŋ yavrıların **(15)** vėrdi bu meşelden murād odur ki düşmen ne ḳadar ḥaḳīr ve żaʿīf ise de **(16)** ḫōr görmek olmaz dimne eyitdi ġayrı çāreŋ de yoḳdur arslan ile **(17)** uġraşmaḳ gereksin şetrebe eyitdi ben arslan ile uġraşmam ve daḫı ʿadāvet de **(18)** ėtmem ve vażʿımı taġyīr de ėtmem çāḳ kendü cānından baŋa yaramazlıḳ ẓāhir olmayınca **(19)** dimne şetrebeniŋ bu sözinden ḥaẓ ėtmedi zīrā şetrebe arslana taġyīr

[44b]

(1) vażʿ ėtmeyecek ve dimneniŋ dėdügi ʿalāmet şetrebeden ẓuhūr ėtmeyecek **(2)** arslan dimne sūʾiẓan ėtmek iḥtimāli olur şetrebe eyitdi sen arslana **(3)** baḳduġıŋ gibi bilürsiŋ arslanıŋ saŋa yaramaz ḳaṣdı var idügin şetrebe **(4)** eyitdi ben anı nėce bilürin dimne eyitdi eger arslanı görürseŋ ki **(5)** saŋa baḳduġı zamān da senden ṭarafa çömele gögsini ḳaldura senden **(6)** ṭarafa pek pek baḳa ḳulaḳların şıḳa ve aġzın aça ve ḳuyruġın yėre **(7)** ura bil ki seni helāk ėtmek ister şetrebe eyitdi eger bu ʿalāmetler görürsem **(8)** hīç şüphe ḳalmaz ki beni helāk ėtmek ister vaḳtā ki dimne ṣıġırı taḥrīk **(9)** den fāriġ oldı kelīleye geldi eyitdi maṣlaḥatı neylediŋ bitürdiŋ mi dimne **(10)** eyitdi yaḳlaşdı yaḳında sen de ben de murādımıza vāṣıl oluruz bunda hīç **(11)** şüphe eyleme ve daḫı böyle aŋlama ki ėki dost ortasında dostluḳ ṭura **(12)** ortada ḥīlekār kimse olıcaḳ pes kelīle ve dimne gėtdiler tā ki arslana varalar **(13)** rāst geldiler ol da arslana gėdiyordı[32] vaḳtā ki arslan şetrebeyi **(14)** gördi şetrebe ḳarşu çömeldi ve ḳulaḳlarını ṣıḳdı ve aġzını açdı **(15)** ve ḳuyruġıyla yėre urdı şetrebe muḳarrer bildi ki arslan üzerine atılur kendü **(16)** kendüye eyitdi pādişāhlara iʿtimād eyleyen ḫuṣūṣā ehl-i fesād ve ehl-i **(17)** kiẕb olanlar kemāl-i mertebe gėçmiş olalar hemān şu kimseye beŋzer ki bir yılan **(18)** ile bir yėrde yata ne zamānda ṣoḳacaġın bilmeye yāḫūd arslan ile **(19)** bir yėrde yatan ādem gibi yāḫūd timsāḥ ile ṣuda yüzen ādem gibidür ki

[32] gėdiyordu sözcüğündeki r (ر) harfi d (د) harfi yerine hatalı yazılmıştır.

[45a]

(1) ne zamānda gelüp helāk ėdecegin bilmez pes şetrebe bunları fikr eyleyüp **(2)** boynızların ḥāżırlamaġa başladı lāzım gelürse arslan ile ceng ėde **(3)** vaḳtā ki arslan gördi şetrebe de dimneniŋ dėdügi ʿalāmetler ẓāhir oldı **(4)** muḳarrer bildi ki kendü ile cenge uġraşmaġa gelmişdür hemān şetrebeniŋ **(5)** üstine atladı şetrebe daḫı muḳābele eyledi bir mertebe ceng ėtdiler ki ḥattā **(6)** ėkisinden de vāfir ḳanlar revān oldı vaḳtā ki kelīle gördi ki arslan ġālib **(7)** oldı maṣlaḥat bitdi dimneye eyitdi nėce yaramaz oldı kelīle eyitdi ve ėtdügiŋ **(8)** işiŋ ʿāḳıbeti nėçe yaramaz oldı dimne eyitdi nėce yaramaz oldı kelīle eyitdi **(9)** arslan rüsvāy oldı ve şetrebe helāk oldı ve ʿasker iŧtilāf üzerine **(10)** oldı ve seniŋ ḳabāḥatiŋ ẓuhūr oldı sen ḫōd ehl-i ṣalāḥ gėçürdiŋ bilmez misiŋ ki **(11)** dünyāda kemāl-i ḥamāḳat oldur ki yoldaşıŋa ceng teklīf ėdesiŋ ol **(12)** mertebeye iḥtiyāc yoġ iken belki ceng lāzım gelüp ceng ėderken fırṣat **(13)** düşerse ceng ėtmek gerekdür tā ki bir muḫāṭara olup mūcib-i nekbet **(14)** olmaya ve hem ceng ėtmez sizin belki murādına vāṣıl ola bir vezīr[33] ki pādişāhına **(15)** ceng ėtmek emr ėde ġayrı ṭarīḳle murāda vuṣūl mümkin iken ol vezīr **(16)** ol pādişāhıŋ ġāyet ʿadūsı ve düşmenidür bir kimesne mekr ve ḥīle ėtse **(17)** ve işiŋ nėce olacaġın bilmeye anıŋ ʿameli seniŋ ʿameliŋ gibi olur ben seni **(18)** böyle müfsid olup kendü reʾyiŋi ve fikriŋi begenüp kimseniŋ reʾyin begenmediginŋ **(19)** bilürdim ben seni görüp ve kelāmıŋı ėşidelden berī senden bir żarar tevaḳḳuʿ

[45b]

(1) ėderdim hem baŋa ve hem kendüŋe zīrā ʿāḳil olan kimesne işiŋ ʿāḳıbetin olmazdan **(2)** evvel bilür ʿāḳıbeti eyü olup istedügi gibi olmaḳ aŋlarsa ol işe başlar **(3)** eger öyle olmazsa başlamaz ol işi terk ėder ben seniŋ ḳabāḥatleriŋi çāḳ **(4)** oldan iẓhār eyleyüp saŋa dėsem olurdı līkin sözüme bir şāhid **(5)** bulmazidi ve baŋa muʿāvenet ėder kimse yoġ imiş ve hem bunı muḳarrer bilmiş idim ki **(6)** benim sözüm saŋa fāyide ėtmez ve ol yaramaz fikrleriŋden seni döndermez idi **(7)** ammā şimdi ki seniŋ ʿaḳlıŋıŋ ve fikriŋiŋ żaʿfını bildim ve ėtdiginŋ işiŋ **(8)** ṣoŋı yaramaz idügin bildim ve seniŋ ʿayıblarıŋı ḳabāḥatleriŋi saŋa bir bir söyleyen **(9)** cümleden biri budur ki sözin güzel ammā fiʿliŋ yaramaz dėmişlerdür ki pādişāhlara **(10)** bundan böyük sebeb helāk olmaz ki muṣāḥiblerinin sözi eyü olup fiʿlleri **(11)** yaramaz ola arslanı maġrūr ėtmedi illā seniŋ datlu diliŋ sözde **(12)** ḫayır yoḳdur illā fiʿl ile ẓāhirde ḫayır yoḳdur illā bāṭın ile mālda ḫayır **(13)** yoḳdur illā süḫā[n]ıla ve gėrçekde ḫayır yoḳdur illā vefā

[33] vezīr sözcüğünde ‘v’ ve ‘z’ harfleri yer açısından hatalı yazılmıştır.

ile ʿilm-i fıḳhda ḫayır yoḳdur **(14)** illā ṣalāḥ ile ṣadaḳada ḫayır yoḳdur illā eyü ḫāliṣ niyyet ile ḫayātda ḫayır **(15)** yoḳdur illā ṣıḥḥat ile ve sürūr ile ve emīnlik ile ve bir kimesneye bir ʿaẕīm belā **(16)** nāzil olsa anı tedārik ėdüp ʿilācın ėtmez illā ʿāḳil olup fiʿli eyü olan **(17)** kimesne ėder şol ḫasta gibi ki aŋa nėçe dürlü marażlar hücūm ėtse aŋa ʿilāc **(18)** ėtmez illā ṭabīb-i ḥāẕıḳ ėder ve daḫı edeb ʿāḳilden sarḫōşlıġını gėderür ammā aḥmaḳıŋ **(19)** sarḫōşlıġın ziyāde ėder nėte ki gün gözi olanlarıŋ nūrın ziyāde ėder

[46a]

(1) ammā yėr seniŋ gör līkin ziyāde ėder şol ʿāḳil kimesne ki ne ḳadar devlete **(2)** vāṣıl olsa maġrūr olmaya şol ṭaġ gibidür ki ne ḳadar pek yėl esse **(3)** ḥareket ėtmez ammā şol aḥmaḳ ki azacuḳ devlet anı maġrūr ėde şol yaş ot **(4)** gibidür ki azacuḳ yėlden müteḥarrik olur ve seniŋ bu işleriŋ baŋa bir nesne aŋdırdı ki **(5)** ėşitmiş idim ki ḳaçan bir pādişāh ṣāliḥ olsa ammā vezīrleri yaramaz olsalar **(6)** ol pādişāhıŋ ḫayrı ḫalḳdan kesilür kimse ḳādir olmaz ki andan bir menfaʿat **(7)** göre anıŋ meṣeli pāk-i ṣāfī ṣu gibidür ki içinde timsāḥ ola kimse andan **(8)** ṣu almaġa ḳādir olmaz pādişāhlarıŋ yaraşıġı ve raʿiyyet[34] muḳarrebleri çoġ **(9)** olup ve hem mābeynlerinde muṣāfāt ve ṣulḥ olup birbirine ʿadū olmamaḳdur **(10)** murād ėdindiŋ ki arslana senden ġayrı bir kimesne yaḳın olmaya bir kişiniŋ **(11)** ġāyet ḥamāḳatındur ki yoldaş isteye anlardan vefā istemeye ve ʿavrat ṭāyifesin **(12)** seve ġalīẓlıḳ[35] eyleye ve kendü nefsiniŋ nefʿini isteye ḫalḳıŋ żararın isteye **(13)** velīkin benim naṣīḥatlerimiŋ saŋa fāyidesi yoḳdur benim saŋa bu sözlerim ol **(14)** kimesneniŋ bir ḳuşa ṭoġrılmaġa ḳābil olmayanı ṭoġrıltmaġa saʿy ėtme dėdügi **(15)** gibidür dimne eyitdi ol nėcedür kelīle eyitdi bir alā maymūnlar bir ṭaġda **(16)** mekān ṭutmışlar idi ittifāḳ bir gėce ġāyet ṣovuḳ olur bir āteş gibi yaldırır **(17)** bir nesne görürler bunı āteş ṣanurlar her ṭarafdan buŋa oṭun cemʿ ėderler üzerine **(18)** yıġarlar ve her ṭarafdan üflemege başlarlar ittifāḳ oraya yaḳın bir aġaç varımış üstinde **(19)** bir ḳuş varmış bu maymūnlara çaġırır ımış ki ol üfledigiŋüz ot degildür zaḥmet

[46b]

(1) çekmeŋ bunlar ise hīç vazgelmezler ve bunıŋ sözin diŋlemezler imiş ḳuş görmiş ki **(2)** sözin diŋlemezler aġaçdan aşaġa inüp maymūnlara naṣīḥat ėtmege gėderken **(3)** bir kimesne rāst gelür eydür hey ḳuş ḳanda gėdersin ḳuş eydür şu maymūnlar **(4)** bir nesneyi āteş ṣanup muttaṣıl zaḥmet çeküp üfleyüp yaḳmaḳ isterler **(5)** olacaḳ nesne degil idügini ḫaber vėrmege

[34] ‘raʿiyyet’ sözcüğü için metinde yazım eksiği bulunmaktadır. Uzunluk ve hemze bulunmamaktadır.

[35] ‘ġalīẓlıḳ’ sözcüğü için metinde z ‘ظ’ harfi noktasız yazılmıştır.

gėderin ol kimesne daḫı eydür **(6)** hey ḳuş ṭoġrılmaġa ḳābil olmayanıŋ ṭoġrılmasun ṭaleb eyleme ve daḫı edeb **(7)** ḳabūl ėtmeyene edeb ögretme zīrā ṭoġrı olmayana ʿilāc ėden kimesne **(8)** ṣoŋra peşīmān olur görmez misiŋ ki kesilmege ḳābil olmayan ṭaşda ḳılıç ṣınanılmaz **(9)** ve egilmeyen aġaç egilmek içün ʿilāc olınmaz ol ḳuş ol kimseniŋ sözin **(10)** diŋlemeyüp maymūnlar yanında yaḳlaşdı tā ki vara bunlara ol yaldırın nesneniŋ **(11)** aḥvālin bildire hemān maymūnıŋ birisi ḳuşı ṭutar başını ḳoparur bu saŋa naṣīḥat **(12)** diŋlemeyüp edeb ögrenmedügiŋ meṣelidür hey dimne saŋa ḥīle ve ḫudʿa ġalebe **(13)** eylemiş bu ḫudʿa hemān şerīk muġfile beŋzer dimne eyitdi ol nėcedür **(14)** kelīle eyitdi bir ḥīlebāz ādem ile bir ebleh yoldaş olup bāzirgānlige gėtdiler **(15)** bir gün bu ėlde gėderken ebleh ḥīlebāzdan gėrü ḳalur bir kīse bulur ki içinde **(16)** biŋ altun var alu ol ḥīlebāza ḫaber vėrür dönerler kendü şehirlerine **(17)** gelürler şehirlerine yaḳlaşduḳları gibi bir yėrde otururlar ki bu altunı üleşüp **(18)** taḳsīm ėderler ebleh eyitdi bu altunıŋ yarısın sen al ve yarısın baŋa vėr **(19)** ḥīlebāz fikr ėtmiş idi ki altun hep ala gėde eyitdi yoḳ üleşmeyelüm

[47a]

(1) zīrā ayrulıḳ seçilik muḥabbete ve ṣāfī-dillige keder vėrür līkin sen kendüŋe bugün **(2)** yarın yėtecek ḳadar al ben de o ḳadar alayın bāḳī sen bir yėrde gömeḳoyalum her ḳaçan **(3)** lāzım olursa yėne seniŋle varalum çıḳaralum alalum bāḳī sen yėne gömelüm **(4)** ebleh eyitdi güzel söylediŋ içinden bir miḳdār aldı ebleh de o miḳdār **(5)** vėrdi bāḳī sen bir böyük aġaç dibine gömeḳodılar andan ṣoŋra bir gün ḥīlebāz **(6)** aġaca gelür tamāmen altunları çıḳarur ve yėrini yėne düzedür evvelki gibi ebleh birḳaç **(7)** aydan ṣoŋra eydür nafaḳa lāzım oldı gel varalum ol altunlardan birḳaç altun **(8)** çıḳaralum ḥīlebāz da ne ola dėr varurlar gėderler orayı ḳazarlar hīç nesne bulmazlar **(9)** hemān ḥīlebāz ṣaçın yolar gögsin döger feryād ėder şimden ṣoŋra bir kimesneye **(10)** inanmasun vardıŋ altunları yalŋuz aldıŋ çıḳardıŋ ebleh inkār ėder ben **(11)** ėtmedim ḫaberim yoḳdur dėyü and içer ḥīlebāz daḫı ziyāde hücūm ėder senden **(12)** ġayrı bunı kim bilür dėdi ki ala dėr andan ṣoŋra eblehi alur ḳāḍīya ėletür **(13)** ḳāḍīya ne söyler altunı ebleh içün aldı dėr ḳāḍī ḥīlebāza eydür şāhidiŋ **(14)** var mı ḥīlebāz eydür belī vardur ol aġaç ki anıŋ dibinde gömeḳomış idik ol **(15)** şāhiddür dėr ḳāḍī taʿaccüp ėder aġacı şā[hid][36] getürdüginden sözine iʿtimād ėtmedi **(16)** emr ėtdi ki ḥīlebāzı kefīle vėreler ḥīlebāzı kefīle vėrdiler ḳāḍī kefīle **(17)** eyitdi bu ādemi yarın yėne bunda getür tā ki aġacıŋ şehādetiniŋ aṣlı

[36] ‘şāhid’ sözcüğü için metinde hece eksiği bulunmaktadır. [hid] hecesi yazılmamıştır.

biline **(18)** ḥīlebāz evine gėtdi babasına ḳāḍīyı söyledi eyitdi ėy baba ben bu aġaç **(19)** ḳıṣṣasın bir nesneye iʿtimād ėdüp söyledim eger sen ol nesneyi ėdecek

[47b]

(1) olursaŋ altunları aluruz ve hem bir o ḳadar daḫı eblehden alurız ḥīlebāzıŋ **(2)** babası eyitdi ol nesne nedür ḥīlebāz eyitdi ol aġacı ben yoḳladım içine **(3)** girecek bir yėri var murādım oldur ki sen bu gėce ol aġacıŋ içine giresiŋ **(4)** gizlenesiŋ yarın ḳāḍī gelüp aḳçeʾi kim aldı dėyü aġaca ṣorarsa sen dė ki **(5)** ebleh aldı babası eyitdi ėy oġul baʿżı teklīf vardur ki kişiye żarar **(6)** getürüp başına belā getürür ṣaḳın seniŋ bir ʿameliŋ ol ḳazıŋ ʿameline dönmesün **(7)** ḥīlebāz eyitdi ol nėcedür babası eyitdi bir ḳazıŋ yanında bir yılan mekān **(8)** ṭutmış idi her-bār ki ḳaz yavrı ėdeydi yılan varur ol yavrıları yėr idi **(9)** ḳaz ise ol yėre ġāyet alışmış idi terk ėtmege mecāl yoġidi yılandan **(10)** çekdügi cefālara ġāyette bī-ḥużūr oldı bir yengeç bunıŋ bu ḥāline vāḳıf **(11)** oldı yanına geldi ḥālinden ṣordı niçün bī-ḥużūrsıŋ dėdi yılandan **(12)** çekdügi alı söyledi yengeç eyitdi saŋa bir nesne dėyeyin eger ėderseŋ yılandan **(13)** öcüŋi alursıŋ ḳaz eyitdi ol nedür yengeç ḳarşuda bir delik gösterdi **(14)** eyitdi şol deligi gördiŋ mi anda bir gelincik vardur yılanıŋ düşmenidür var ve vāfir **(15)** balıḳ al bir miḳdārın gelincigiŋ yuvasınıŋ aġzına ḳo ve ġayrı sen de birer birer düze **(16)** ḳo çāḳ yılanıŋ deligine gelince zīrā gelincik yuvası yanındaki balıġı yėr[37] ṣoŋra **(17)** daḫı birisindekiyi yėr ḥattā yılanıŋ deligine dek gelür vardı ḳaz bunı böyle **(18)** eyledi gelincik geldi yılanı ṭutdı öldürdi ṣoŋra gelincik ʿādet ėdindi **(19)** oraya gelüp gėtmege başladı balıḳ içün balıḳ bulamayacaḳ ḳazıŋ yavrıların görür

[48a]

(1) hīç tevaḳḳuf ėtmez hem kendüsin yėr ve hem yavrıların yėrin bu meṣeli saŋa anıŋçün **(2)** getürdüm ki tā ki bilesin bir kimesne bir ḥīleyi ki muḥkem ėtmeye ʿāḳıbete ol **(3)** ḥīlesi anı bir ʿaẓīm belāya giriftār ėder ḥīlebāz eydür ėşitdim söyledügüŋ **(4)** bundan ḳorḳma bu çāḳ öyle ṣanduġıŋ gibi żararlı nesne degildür babası **(5)** oġlınuŋ sözine tābiʿ oldı vardı aġacıŋ içine girdi ėrtesi ḳāḍī **(6)** ḥīlebāzı ve eblehi alur aġaca varur ṣorar eydür hīç seniŋ bu ḳıṣṣadan **(7)** ḫaberiŋ var mı şehādet ėder misiŋ aġaç içinden babası belī bilürem altunları **(8)** ebleh aldı dėr ḳāḍī bu işden ġāyet ʿacebe geldi fikre vardı aġacı **(9)** ṭolanup çevre yanında gezinmege başladı gördi ki bir delik var içerüsine **(10)** baḳdı hīç nesne görmedi zīrā babası göze görünür

[37] ‘yėr’ sözcüğündeki y ‘ۑ’ harfi noktasız yazılmıştır.

yėrde ṭurmamış idi **(11)** emr eyledi ki oṭun getüreler ve āteş getüreler getürdiler daḫı āteşi yaḳdılar **(12)** tütün eylediler bir miḳdār ṣabr ve taḥammül eyledi ṣoŋra ṭāḳati ḳalmadı ḥattā çaġırup **(13)** feryād eyledi ḳāḍī emr eyledi çıḳardılar öli gibi ḥīlebāzıŋ ḥīlesi ṭuyulup **(14)** ḥīlebāza küllī ʿiḳāb ėtdiler eblehe altunları alıvėrdiler kelīle eyitdi **(15)** bu meṣeli anıŋçün getürdüm ki tā belesiŋe ḥīle ve ḫudʿa kendü ṣāḥibini maġbūn **(16)** ėder sen ise bu ėkisin cemʿ ėtmişsiŋdür ve daḫı ėtdügüŋ işiŋ **(17)** ṣoŋında netīcesin görseŋ gerekdür bunuŋ birile ki sen kendüŋe bir iş ėtmişsiŋdür ki **(18)** aṣlā başıŋ ḳurtarmaġa saŋa çāre ḳalmamışdur işte böyle iş ėdeniŋ ʿāḳıbeti **(19)** öyle olacaḳdur zīrā sen ėki yüzlü ve ėki dillüsiŋ ırmaḳlarıŋ ṭatlulıġı deŋize

[48b]

(1) vāṣıl olmadındur ve bir cemāʿatiŋ biri biriyle ṣulḥ ve ṣalāḥı ortalarında **(2)** müfsid olmadugı vaḳtın dėr ve ḳarındaşlarıŋ ittifāḳı ortalarına ėki dilli kimesne **(3)** girmeyincedür zīrā ėki dilli kimesne yılana beŋzer lisānından zehir aḳdugı cihetden **(4)** ḫavf üzreyin ol delikden aḳan zehirden ve ḫavf ėderin ki aldayasın **(5)** bir ṭarīḳ ile anıŋçün saŋa yaḳın olmaḳ istemezin ki ʿuḳalā dėmişlerdür ehl-i **(6)** fücūrdan ve ehl-i fesāddan iḥtirāz eyleŋ egerçi yaḳın ḫaṣmıŋ da olursa zīrā yaramaz **(7)** olan kimesneye ne ḳadar eyilik de ėderseŋ saŋa andan gelmez illā żarar gelür **(8)** ve hem dėmişlerdür kim ʿāḳil olan kimesneyi muṣāḥib ėdin egerçi ki yaramaz **(9)** ḫūylı ise de zīrā ʿaḳlından fāyide görürsiŋ yaramaz ḫūylarından ictināb **(10)** ėdersiŋ ve daḫı kerīm olan kimesne ile muʿāmele eyle egerçi ʿaḳl da yoġ **(11)** ise de sen anıŋ kereminden fāyidelenürsiŋ ve ol seniŋ ʿaḳlıŋdan fāyidelenür **(12)** ammā ṣol kimesne ki hem aḥmaḳ ola ve hem yaramaz ḫūylı ola andan ḳaçınmaḳ **(13)** gerekdür senden daḫı ḳaçınmaḳ gerekdür bir kimesne senden nėçe vefā ve kerem umsıŋ ki **(14)** sen pādişāhıŋa ne eylemişsiŋdür o seni bu ḳadar ādem ėdüp ve nėçe nėçe **(15)** iḥsānlar ėtmiş iken seniŋ miṣliŋ ṣol bāzirgān dėdügi gibidür ki bir yėriŋ **(16)** ṣıçanları demür yėye baʿīd degildür ki ṭoġanları fīli götüre gėde dimne eyitdi **(17)** ol nėçedür kelīle eyitdi bir memleketde bir bāzirgān var idi bir gün bāzirgānlıġa **(18)** gėtmek ister yüz baṭman demüri varımış kendü bilişlerinden birisine emānet **(19)** vėrür gėder emānet ḳoduġı ādem bu demürleri ṣatar ve aḳçesin ḫarclatur vaḳtā ki

[49a]

(1) seferden gelür ol kimesneden demürini ister ol kimesne eydür demürlerüŋi **(2)** eviŋ bir köşesine ḳomış idim ṣıçanlar gelmiş yėmiş bāzirgān eyitdi **(3)** dėrler idi ki ṣıçan dişinden keskin nesne yoḳdur gėrçek imiş hele el-ḥamdüli'llāh ki **(4)** siz ḳurtılmışsız o kimesne bāzirgāndan bu sözi ėşidecek ġāyette mesrūr **(5)** oldı ḫaẓ ėtdi bāzirgāna eyitdi bu gėce bize

gel oturalum ṣoḥbet ėdelüm bāzirgān daḫı **(6)** ḫōş dėyüp vaʿde eyledi ve bir ḥīle ile ol kimesneniŋ bir küçük **(7)** oġlancuġını uġurladı ve ṣaḳladı bunlar oġlanı aramaḳ üzerine iken **(8)** bāzirgān da vaʿdesi üzerine çıḳa geldi oġlandan bāzirgāna ṣordılar **(9)** bāzirgān eyitdi ḳaçan bu cānibe gelürdim gördim ki bir ṭoġan bir oġlanı **(10)** ḳaptı götürdi belki ol oġlan bu oġlandur ola hemān ol kimesne feryād **(11)** ėtdi eyitdi hey müslimānlar kim gördi kim ėşitdi ki ṭoġanlar oġlan ḳapa **(12)** bāzirgān daḫı eyitdi bir yėriŋ ṣıçanları yüz baṭman demüri yėyeler ʿaceb degildür ki **(13)** ṭoġanları fīl ḳapa ol kimesne bildi ki oġlan bāzirgāndadur bāzirgāna eyitdi **(14)** demüriŋ ben yėdim al demüriŋi vėr oġlanımı bu meṣeli ben saŋa onıŋçün getürdim ki **(15)** sen pādişāhıŋa ki ġadr ve bī-vefālıḳ eylediŋ hīçbir kimesne şimden ṣoŋra saŋa **(16)** iʿtimād ėdüp dostluḳ ėtmez ve daḫı bildim ki muḥabbetiŋ seniŋ ṣūretā imiş **(17)** aṣlı yoġ imiş ve daḫı ben seniŋ ṭabīʿatiŋ bir dürlü daḫı olsun dėyü naṣīḥat **(18)** eylemezin zīrā bilürin ki yėmişi acı olan aġaca bal ve yaġ sürseŋ yėne yėmişi **(19)** acı vėrür hīç fāyide eylemez ve daḫı ben seniŋle muṣāḥabetden ḳorḳup ṭururın

[49b]

(1) zīrā ādeme eyüler muṣāḥabetinden eyülik teʾsīr ėder ve yaramazlar muṣāḥabetinden **(2)** yaramazlıḳ teʾsīr ėder şol yėl gibi yaramaz ḳoḳulı nesneye uġrasa yaramaz ḳoḳu olur **(3)** eyü ḳoḳulı yėre uġrasa eyü ḳoḳu olur ve daḫı bilürem ki benim bu sözlerim saŋa **(4)** güç gelür ammā ʿaceb olmaz ki sefīhler ʿulemānıŋ sözini ʿaynına almazlar kelīleniŋ **(5)** sözi burada tamām oldı ez-īn-cānib vaḳtā ki arslan ṣıġırı öldirdi **(6)** ve ġażabı gėçdi fikr eyledi ėtdügi işleri fi'l-cümle bī-ḥużūr oldı eyitdi **(7)** bu ṣıġır baŋa ġāyet muḥabbet ve ṣādıḳ idi ʿacabā ṣuçı var mıydı yoḳsa **(8)** yoḳ mıydı şu işi şuŋa ėtmemek gerek idi ne ʿaceb tehevvür ėtmişüz dėyü ġāyette **(9)** bī-ḥużūr oldı dimne arslandan bu ḥāli göricek kelīleniŋ yanından **(10)** gėdüp arslanıŋ yanına geldi eyitdi ėy pādişāh yėne bī-ḥużūr olursız **(11)** ḥaḳ teʿālā düşmeniŋi ḫōd kendü eliŋde helāk eyledi arslan eyitdi **(12)** şetrebeniŋ ʿaḳlına ve keremine ve güzel ḫūylarına bī-ḥużūram bizimle olan ṣoḥbetlerini **(13)** ve ḥürmetlerini ẕikr ėtdim ġāyet acımaḳ geldi dimne eyitdi ne acırsıŋ kişi **(14)** düşmenine acır mı bir kişiden żarar gelmek iḥtimāli olıcaḳ her ne ḳadar fāyidesi **(15)** olursa anı gėdermek gerekdür bir yılan bir ādemiŋ barmaġını ṣoḳsa **(16)** ol barmaġı kesüp yabāna atarlar ki zehriniŋ żararı sāyir bedene sirāyet **(17)** ėtmesün dėyü pes arslan dimneniŋ sözine iʿtirāf eyledi andan ṣoŋra **(18)** arslan yap yap ṣıġırıŋ aḥvālin ve dimneniŋ aḥvālin teftīş ėdüp **(19)** ṣormaġa başlar dimneniŋ kiẕbi ve ḫıyāneti ẓāhir olur dimneyi eşid

[50a]

(1) ʿaẕābla öldirir şerrinden müslimānlar ḫalāṣ olur müfsidleriŋ hemīşe **(2)** belāsı ziyāde olup başı aşaġa ola bu bāb ki arslan ile ṣıġıra **(3)** müteʿalliḳ aḥvāl idi tamām oldı **(4)** bu bāb bir kimesne kendüye nefʿ olmaġ içün bir ġayrıŋ żararın dilese **(5)** ʿāḳıbeti nèce olacaḳdur anı beyān èder melik dābişlīm ḥekīm bīdpāya **(6)** dèdi ki dimneniŋ ifsād ve ḳabāḥatine arslan ne ṭarīḳ ile vāḳıf **(7)** oldı ki öldürdi ve dimne ne ṭarīḳ ile cevāb vèrüp ġadr ètmişdür **(8)** ḥekīm beydebā eyitdi arslan vaḳtā ki ṣıġırı öldirdi ve bunıŋ üzerine **(9)** birḳaç gün gèçti ḳaplan ki arslanıŋ emīni ve üstādı idi bir gèce **(10)** çıḳdı gezerek kelīle ve dimneniŋ ḳapusı yanına geldi gördi ki kelīle dimneye **(11)** ètdügi işlerden ötri ve ṣıġırı bī-günāh öldürtdüginden ötri **(12)** muḥkem azarlayup söyler ve daḫı bu cümleden ṣoŋra arslan dimneniŋ **(13)** bu ètdükleri işlere ve ṣıġıra ètdügi iftirālara vāḳıf olup kendüyi öldirecegin **(14)** söyler ve daḫı hem eydür ki bugünden ṣoŋra ben seniŋle dostluḳ ètmezem rāzımı **(15)** saŋa açmazam zīrā ʿulemā dèmişlerdür ki ḫayırlu olmayan ādemden ıraġ olmaḳ gerek **(16)** ve ḳovcıyı gèdermek gerek vaḳtā ki ḳaplan bu sözleri èşitdi döndi **(17)** arslanıŋ anası da èrtesi oġlına geldi gördi ki arslan ṣıġırdan **(18)** ötri ġāyet bī-ḥużūr ve ġamnāk oġluna eyitdi bu bī-ḥużūrlıḳ nesne defʿ **(19)** eylemez belki seni arıḳladur ve ḳuvvetiŋi gèderür ve ʿaḳlıŋı żaʿīf èder nedür bī-ḥużūrlıġıŋ

[50b]

(1) baŋa söyle eger bir bī-ḥużūr olacaḳ nesne ise aŋa göre tedārik olsun **(2)** ve eger ṣıġırı öldürdügiŋden ötri ise birinde ve saŋa da maʿlūm **(3)** oldı ki ol derdmend ṣıġırı bī-günāh öldürdiŋ aṣlanıŋ bir ṣuçı **(4)** yoġ idi ve saŋa muḫālefeti ve düşmenleriŋle ittiḥādi yoġ idi eger öldürmezden **(5)** evvel kendü kendüŋe anıŋ ḥālin fikr ètmiş olaydıŋ göŋlüŋde sen anıŋ dostluġın **(6)** bilürdiŋ zīrā bir kimesne bir kimesneye muḥabbet yā ʿadāvet eylemez illā göŋlünde **(7)** ol kimesneniŋ ne idügini bilür sen daḫı baŋa bildir ki ṣıġırı öldirmezden **(8)** evvel ve öldürdüġiŋ zamānda ve öldürdikden ṣoŋra nèce idiŋ ṣıġırı **(9)** kendüŋe nèce bilürdiŋ arslan eyitdi ṣıġıra ben ġāyet muḥabbet üzerine idim **(10)** ve her ḫuṣūṣumda iʿtimād ve iʿtiḳād ètmiş idim ve her vaż‘ı benim maḳbūlüm idi **(11)** öldürmezden evvel aṣlā bir yaramazlıḳ aŋlamamış idim ve ètdigim işe ġāyette peşīmān **(12)** olmışımdur ve bunı muḳarrer bildüm ki günāhlardan biri anda yoġ idi beni bu ḳıṣṣaya **(13)** iḳdām ètdiren ol ḳovcı ḫabīṯ idi yoḳsa nefsinde ol aŋa müstaḥaḳ degil idi **(14)** velīkin hīçbir nesne èşitdigimi baŋa söyle şüphem bārī zāyil olsun arslanıŋ **(15)** anası eyitdi bir muʿtemed[ün]-ʿaleyh kimesne baŋa eyitdi dimne bu ètdügi işi ètmedi **(16)** illā ṣıġıra ḥasedinden ètdi seniŋ yanıŋda ṣıġırıŋ mertebesine taḥammül èdemedi **(17)** arslan eyitdi bunı saŋa kim dèdi arslanıŋ anası eyitdi bunı baŋa söyleyen **(18)**

ifşā olmamasın murād ėdindi lāyıḳ degildür ki ben bunı saŋa açam arslan eyitdi **(19)** gėrçeksin velīkin bu gizlenecek yėr degildür belki bu keşf olacaḳ üzerine şehādet

[51a]

(1) olınup ṣevāb taḥṣīl ėtmek gerekdür tā ki ḥaḳ ẓāhir olup bir maẓlūmıŋ **(2)** ḳanı żāyiʿ olmaya zīrā bir ṣuçlınıŋ ṣuçını ṣaḳlamaḳ ol ṣuçda **(3)** bile şerīk olmaḳdur pādişāhlar mücerred şüphe ile iş ėtmek lāyıḳ degildür **(4)** ḥuṣūṣā ḳan ėtmek ġāyet emr-i ʿaẓīmdür gerek Allāh ḳatında gerek benim ḳatımda **(5)** zīrā dimneye de ṣıġıra ėtdügim gibi şüphe ile bir iş ėtmek münāsib **(6)** degildür ve bu ḳıṣṣayı saŋa söyleyen buŋı kendü üstinden ayırup seniŋ **(7)** üstiŋe eylemiş arslanıŋ anası eyitdi gėrçeksin līkin ben şöyle ṣandum ki **(8)** bu ḳadar söz ile sen iktifā ėdüp baŋa yalan olmaḳ iḥtimālin vėrmeyesin arslan **(9)** eyitdi sen benim yanımda yalan ile müttehem degilsin velīkin isterin ki ol **(10)** deyn kimdür bilem ve göŋlüm bunıŋla ṣafā bula saŋa ise bundan żarar yoḳdur arslanıŋ **(11)** anası eyitdi belki żarar vardur kimse baŋa şimden ṣoŋra rāzını açmaz olur **(12)** ve inanmaz olur arslan emr eyledi dimneyi getürdiler ve hep ʿasker bile geldi **(13)** arslan bunlarıŋ cümlesine naẓar eyledi ve başını aşaġa ṭutdı şetrebeye **(14)** ėtdigi işden ḥicāb ėtdi vaḳtā ki dimne gördi ki arslan başın aşaġa **(15)** ṭutup bī-ḥużūr ʿaskere eyitdi bir ḳıṣṣa mı ẓāhir oldı ki pādişāh sizi **(16)** böyle cemʿ ėder arslanıŋ anası dimneniŋ bu sözini ėşidecek eyitdi **(17)** pādişāhıŋ bī-ḥużūrlıġı ve ıżṭırābı seni diri ḳoyup öldürmedüginden **(18)** ötridür ortalıġı ifsād eyleyüp ve ḳovcılıḳ eyleyüp şetrebeyi öldürdüp **(19)** böyle yaramaz iş ėtdüginiŋ içün dimne eyitdi gėrçek imiş dėdükleri ki

[51b]

(1) bir kimesne kendüye rızḳ ve ḫayır ṭalebinde olsa aŋa belā ve miḥnet muḳarrerdür **(2)** anıŋçün zāhidler ve ʿābidler ḫalḳdan çekilüp küşeʾ-i vaḥdetde olurlar ben **(3)** pādişāha küllī ḫıdmet ėtdim aŋların kendüniŋ düşmenin kendüye bildirdim **(4)** ben bildügimi ve aŋladuġımı pādişāha iʿlām eyledim ve benim hep dėdiklerim pādişāha **(5)** maʿlūm olmışdur pādişāh ėtdügi işi kemāl-i mertebe bilüp ėtmişdür ve eger **(6)** bugünde ṣorup bilmek murād ėderse yėne de maʿlūm ve ẓāhir olur benim **(7)** gėrçegüm ve yalanım zīrā ṭaşda ve aġaçda āteş vardur ḫīle ile ẓāhir olur **(8)** bu aṣıllar gizlenmege mecāl yoḳdur zīrā ṣuçlı ādemiŋ ṣuçı teftīş ve tefaḥḥus **(9)** olınduġı gibi ẓāhir ve āşikāre olur eger ben ṣuçlı olaydım ḳaçardım ıḳlīm **(10)** gėderdim bunda mı ṭururdım ben ėtdügim işden utanmazın işte ben ṭurıyorurın **(11)** eger pādişāhıŋ şüphesi varsa beni teftīş eylesün baŋa bir muʿtemed[ün]-ʿaleyh **(12)** müslimān kimesneʾi müfettiş vėrsün şöyle ki bir kimesneniŋ sözin **(13)** diŋlemeye ve kimseye nisbet ve ʿarżı olmaya düşmenlerimiŋ ve beni sevmeyenleriŋ **(14)** sözini benim ḥaḳḳımda diŋlemeye

zīrā pādişāh yanında ḥürmetim olmaġ ile benim düşmenim **(15)** çoḳdur eger böyle ėtmeyüp baŋa ẓulm ėderse emr-i Allāhıŋ almadan ne gelür **(16)** ammā şol kimesne ile şüphe ile iş işleye anıŋ ḥāli şol ʿavrat gibidür ki **(17)** ḳavli kendüye naṣīḥat eyledi ol zamānda ki bir kimseyi ṣanup kendüyi **(18)** aŋa teslīm ėtmişdür arslan eyitdi ol nėcedür dimne eyitdi bir kimesne **(19)** var idi ve bunıŋ bir güzel ʿavratı varıdı ve ol kimseniŋ bir naḳḳāş ḳoŋşısı

[52a]

(1) vardı bu kimesneniŋ ʿavratına ʿāşıḳ idi ʿavrat bir gün ʿāşıḳına **(2)** eydür hīçbir nesne ėdebilür misiŋ ki gėce geldigiŋ zamānda ben seni anıŋla **(3)** bilsem ve saŋa çıḳam āvāz ile ḫaber ėtmege iḥtiyāc olmaya ol ʿāşıḳı **(4)** eyitdi bilürem ben bir çārşeb ėdineyin baʿżı yėri aġ olsun ve baʿżı **(5)** yėri ḳara olsun ḳaçan anı bürinüp geldi zamānda hemān çıḳasın ortamızda **(6)** ʿalāmet ol olsun bunlar bu sözi söyleşürken ʿavratıŋ bir ḳulı **(7)** var imiş bu sözi hep diŋler imiş birḳaç gün gėçdikden ṣoŋra naḳḳāş **(8)** pādişāhıŋ sarāyına iş işlemege gėtmiş ol ḳul hemān naḳḳāşıŋ evine varur **(9)** ḳızına yalvarur eydür ol çārşebi baŋa vėr bir gėcelige yėne getüreyim dėr ol da vėrür **(10)** çārşebi alur ol gėce bürinür ḳāṭınısına gelür ḳāṭınısı ol ʿalāmeti **(11)** göricek hemān çıḳarur ʿāşıḳı ṣanur kendüye teslīm ėder ne ise **(12)** olur hemān yėne çārşebi ėltür naḳḳāşıŋ ḳızına teslīm ėder naḳḳāş da **(13)** sarāydan gelür çārşebi alur bürinür gėder ʿavrata varur ʿavrat hemān çıḳar **(14)** eydür dün gėce ne ʿaceb terketdüŋ maṣlaḥat gördükden ṣoŋra hīç aŋlatmadıŋ **(15)** hemān gėtdiŋ naḳḳāş bu sözi ėşitdügi gibi bilür ki kendüye reng olmış **(16)** evine gelür ḳızını muḥkem döger ḳız daḫı çārşebi vėrdügini iḳrār ėder naḳḳāş çārşebi **(17)** aldur āteşe yaḳar dimne eydür ben bu meṣeli anıŋçün getürdim ki pādişāh tā ki şüphe **(18)** ile iş ėtmeye ben bunı ölümden ḳorḳduġımdan söylemezin zīrā ne ḳadar **(19)** ḳorḳsa ölümden ḫalāṣa mecāl yoḳdur her dünyāya gelen ölse gerekdür

[52b]

(1) ḫuṣūṣā pādişāhım benim öldügimden ḥaẓẓ ėdersem ölümimi ben isterin **(2)** belki ṭālib olurın ʿulemā dėmişlerdür ki bir kişi bir günāh eylese andan ṣoŋra **(3)** nefsini öldürmege rıżā vėrse ol kişi pāk olur āḫiretde ʿaẕābdan **(4)** ḳurtılur ʿasker eyitdi sen bu sözleri pādişāhı sevdiginden ötri **(5)** söylemezsin belki kendü nefsiŋ içün söylersin başıŋ ḳurtarmaġ istersin **(6)** seniŋ gibi müfsid cānaverlerle olmaḳ maʿḳūl degildür pādişāh ḳapusında **(7)** olanları terk eyle var gėt veyāḫūd sen ṭurursıŋ biz gėderüz vaḳtā ki **(8)** dimne bu cevābları ėşitdi bī-ḥużūr olup çıḳdı arslanıŋ anası **(9)** eyitdi ʿacebdür ki sen bu ḳadar ḳabāḥat ėtdiŋ yėne her söyleyene güzel **(10)** güzel cevāblar vėrürsin dimne eyitdi niçün inṣāf ile söylemezsin benim **(11)** naḥs-i ṭāliʿmdendür ki her nesne bozulup kimse ḥaḳḳı söylemez her kişi kendü **(12)** nefsiniŋ

muḳteżāsı üzre söyler pādişāhıŋ ḳapusında olanlar pādişāhıŋ **(13)** mülāyemetini ve yumşaḳlıġını ve kendülere naẕar ve iḥsānı var idügin bildüklerinden **(14)** kendü nefisleri muḳteżāsınca söylerler gerek ḥaḳḳına muvāfıḳ olsun gerek **(15)** olmasun zīrā pādişāh her ne söyleseler ve her ne ėtseler ṭınmaz arslanıŋ anası **(16)** eyitdi görüŋ şu ḥarāmzāde şu aṣıl bir ʿaẕīm iş ėtmişdür yėne **(17)** kendüsini ṣuçsuz çıḳarur dimne eyitdi bu dėdikleriŋ şol kimesnedür ki **(18)** rāzı ṣaḳlamaya söyleye ve daḫı şol erdür ki ʿavrat libāsın gėye ve daḫı **(19)** şol ʿavratdur ki er libāsın gėye ve daḫı şol ḳonuḳdur ki kendüyi ev

[53a]

(1) ṣāḥibi ṣana ve daḫı şol kimsedür ki pādişāh ḥużūrında ḫalḳ ortasında **(2)** ṣormadıḳları sözi söyleye arslanıŋ anası eyitdi sen ėtdügiŋ **(3)** işleri bilmez misin şimdi kendüŋi ṣuçsuz çıḳarursın dimne eyitdi ol **(4)** kimesne ki yaramazlıḳ üzerinedür ol hīçbir kimesneye ḫayır ṣanmaz arslanıŋ **(5)** anası eyitdi ėy ḥarāmzāde pādişāhıŋ ḥużūrında sen baŋa bu ḳadar söz **(6)** söylersin ʿacebdür ki pādişāh seni diri ḳor öldirmez dimne eyitdi **(7)** ḥarāmzāde ol kimesnedür ki aŋa naṣīḥatler olına ve yėne bilmeye ve ol **(8)** naṣīḥat ėdüp eyilik ṣana bī-ṣuçsuz öldürmek isteye arslanıŋ anası **(9)** eyitdi ėy yalancı ister misiŋ ki bu günāhdan ḫalāṣ olasın dimne **(10)** eyitdi yalancı ol kimesnedür ki olmayan nesneʾi söyleye vaḳtā ki arslanıŋ **(11)** anası gördi ki arslan aṣlā söylemez arslanıŋ bu söylemedüginden **(12)** şöyle ẓan ėtdi ki dimneye bu dėdikleri iftirā ola aṣlı olmaya **(13)** ve eyitdi pādişāhıŋ yanında bir kimesne ki ʿöẕr dileye ve kimse cevāb vėrüp **(14)** söylemeye ol gėrçekdür yalan degildür ola arslan bu sözi ėşidecek **(15)** emr eyledi dimneniŋ boynına zencīr urdılar kendüyi ḥabse gönderdi ve teftīşine **(16)** emr eyledi arslanıŋ anası eyitdi baŋa maʿlūm oldı ki bu yalancı müfsid **(17)** ġāyet yaramaz kimesnedür her kimse bunıŋ ḥaḳḳında yaramazlıḳ söyler bir eyüligin **(18)** söyler yoḳdur baŋa bunıŋ ḳıṣṣasın bu muʿtemed[ün]-ʿaleyh emīn kimesne ḫaber vėrdi **(19)** teftīş zaḥmeti lāzım degil hem sen cefā çekersin hem ʿaskeriŋ arslan

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

A

āb < Far. *āb* su

ā. (04b/15)

āb-ı revān ‘akan su’ (04b/15)

ābāʿan < Ar. *ʿābāʿan* babadan, atadan

ā. (16a/14)

ābāʿan ve ced ‘babadan, kuşaktan kuşağa’ (16a/14)

ābād < Ar. *ābād* sonu olmayan, sonsuz

ā. (03b/06)

ebedü’l-ābād ‘asla, hiçbir zaman’ (03b/06)

ʿ**abd** < Ar. *ʿabd* kul, köle, hizmetçi

ʿa. (05b/05)

ʿabd-ı ḥaḳīr ‘değersiz kul, köle’ (05b/05)

ʿ**ābid** < Ar. *ʿābid* Allah’a ibadet ve kulluk eden kimse

ʿā. (29a/19), (29b/04), (29b/04), (29b/06), (29b/11), (30a/05), (30b/10), (31a/12), (31a/17)

ʿā.+e (29b/01), (29b/03), (31a/16)

ʿā.+ler (19a/09), (51b/02)

ʿ**acabā** < Ar. *ʿacebā* merak, şüphe bildiren soru zarfı → ʿ**acāyib,** ʿ**aceb**

ʿa. (49b/07)

ʿ**acāyib** < Ar. *ʿacaʾib* garip, tuhaf, şaşılacak şey → ʿ**acabā,** ʿ**aceb**

ʿa. (09b/17), (10a/19)

ʿ**aceb** < Ar. *ʿaceb* şaşırma, hayret, garip → ʿ**acabā,** ʿ**acāyib**

ʿa. (07b/19), (12b/02), (14b/19), (21b/14), (38b/03), (38b/17), (39a/02), (41a/16), (43a/05), (49a/12), (49b/04), (49b/08), (52a/14)

ʿa.+dür (38b/19), (39a/01), (52b/09), (53a/06)

ʿa.+e (10b/15), (48a/08)

ne’ʿaceb ‘ne tuhaf’ (07b/19), (14b/19)

ʿaceb ol- ‘şaşmak’ (49b/04)

ʿ**acele** < Ar. ʿ*acele* çabukluk, tezlik

ʿa. (36a/07)

ʿ**Acem** < Ar. ʿ*Acem* İran ülkesi, İranlı

ʿA. (04a/18)

ve’l-ʿAcem ‘ve İran’ (04a/18)

acı acılık, ağızda yakıcı etki bırakan

a. (49a/18), (49a/19)

acı- acımak, üzülmek, merhamet etmek

a.-maḳ (49b/13)

a.-r (49b/14)

a.-rsıŋ (49b/13)

acılıḳ acı olma durumu

a.+lar (20a/08)

ʿ**acīb** < Ar. ʿ*acīb* tuhaf, şaşırtıcı, garip → ʿ**acībe**

ʿa. (01b/05), (09b/16)

kitāb-ı ʿacīb ‘tuhaf kitap’ (09b/16)

ṣunʿ-ı ʿacīb-i dil-firīb ‘hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser’ (01b/05)

ʿ**acībe** < Ar. ʿ*acībe* şaşılacak, hayret edilecek şey → ʿ**acīb**

ʿa. (05b/08)

ḥucub-ı kelimāt-ı muġlaḳaʾ-i ʿacībe ‘şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri’ (05b/08)

ʿ**ācil** < Ar. *ʿācil* çok acele, çabucak

ʿā.+den (03b/12)

ʿaẕāb-ı ʿācil ‘acele ıztırap’ (03b/12)

ʿ**āciz** < Ar. *ʿāciz* âciz, güçsüz, kuvvetsiz

ʿā. (32a/11), (32a/15), (35b/08)

ʿā.+dür (35b/04)

ʿā.+i (36b/10)

ʿā.+ler (15a/05)

ʿāciz ol- ‘âciz, güçsüz olmak’ (32a/11), (35b/08)

aç aç, yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan

a. (09a/04), (20b/15), (40b/14), (40b/16), (41b/11)

aç- açmak

a. (18a/02)

a.-a (44b/06)

a.-alar (13a/15)

a.-am (50b/18)

a.-dı (44b/14)

a.-dım (28a/05)

a.-dugı (43b/09)

a.-dum (12a/07)

a.-madan (27a/19)

a.-mamaḳ (12a/08)

a.-maḳ (12a/07)

a.-maya (11b/11)

a.-maz (51a/11)

a.-mazam (50a/15)

a.-mış (22a/05)

açıl- açılmak

a.-a (30a/13)

a.-mışdur (37b/03)

a.-up (15b/19), (16a/01)

a.-ur (19a/01)

açlıḳ aç olma, acıkma durumu

a. (40b/15)

a.+dan (41a/11), (41b/17)

ād isim, nam

ā.+ı (42b/08)

ā.+ıyla (30b/04)

ʿ**ad** < Ar. ʿ*add* kabul etme, sayma

ʿa. (21b/08), (34a/11)

ʿad ėt- ‘kabul etmek’ (34a/11)

aʿ**dā**ʾ < Ar. *a*ʿ*dā*ʾ düşmanlar

aʿ. (04b/01)

ʿale’l-aʿdāʾü’l-manṣūr ‘zafere ulaşan düşmanlar ile’ (04b/01)

ādāb < Ar. *ādāb* adet, usûl, yol yordam

ā. (10a/09)

ʿ**adālet** < Ar. ʿ*adālet* hak ve hukuka uyma → ʿ**adl**

ʿa. (02b/18), (03a/03), (03a/10)

eyālet-i ʿadālet ‘il, şehir hakkaniyeti’ (03a/10)

ḳısṭās-ı ʿadālet ‘hakkaniyet terâzisi’ (02b/18)

ʿ**adālet-guster** < Ar. *ʿadālet* ve Far. *guster* adalet yayan, dağıtan

ʿa. (05a/08), (05a/09)

pādişāh-ı ʿadālet-guster ‘adalet dağıtan hükümdar’ (05a/08)

ʿ**adāvet** < Ar. *ʿadāvet* düşmanlık, hasımlık → **buġz**

ʿa. (16a/17), (21b/07), (22b/12), (28b/01), (29a/16), (39a/04), (39a/05), (39a/08), (44a/17), (50b/06)

ʿa.+de (11b/10)

ʿa.+dür (39a/06)

ʿadāvet ėt- ‘düşmanlık etmek’ (44a/17)

ʿadāvet eyle- ‘düşmanlık etmek’ (50b/06)

ādem < Ar. *ādem* insan, insan oğlu

ā. (07b/11), (07b/11), (07b/13), (07b/14), (09b/10), (10a/07), (10a/13), (13a/01), (16b/09), (18a/12), (18a/12), (20a/15), (20b/14), (23b/01), (35b/04), (39b/17), (42b/06), (44b/19), (44b/19), (46b/14), (48b/14), (48b/19)

ā.+de (27a/04), (39b/13)

ā.+den (21a/04), (50a/15)

ā.+e (08a/02), (12a/11), (14b/16), (49b/01)

ā.+i (01b/11), (24b/08), (47a/17)

ā.+iŋ (07b/12), (12b/05), (17a/07), (17b/01), (19b/10), (24a/18), (36b/08), (49b/15), (51b/08)

ā.+ler (07a/01), (07a/02), (38b/11)

ā.+lerden (32a/10)

ā.+leri (38b/12)

ā.+lerinden (10a/02)

ā.+lerine (10b/11)

ā.+leriniŋ (40a/17)

ā.+lerle (18a/18)

benī ādem ‘Âdem oğulları, insanlar’ (21a/04)

ʿ**adem** < Ar. *ʿadem* var olmama, yokluk

ʿa.+den (01b/03)

maṭmūreʾ-i ʿadem ‘yokluk, ölüm mezarı’ (01b/03)

ʿ**ādet** < Ar. *ʿādet* örf, töre, gelenek

ʿa. (47b/18)

ʿādet ėdin- ‘alışkanlık durumuna gelmek’ (47b/18)

ʿ**ādil** < Ar. *ʿādil* adaletli, doğru

ʿā. (21a/15)

ʿā.+den (02b/17)

imām-ı ʿādil ‘adaletli önder’ (02b/17)

melik-i ʿādil ‘adaletli padişah’ (21a/15)

ʿ**adl** < Ar. *ʿadl* adalet, doğruluk → ʿ**adālet**

ʿa. (02b/18), (ʿadl ü reʾfet) (03a/18), (ʿadl u inṣāf) (04a/02), (ʿadl u inṣāf) (04a/09), (ʿadl u inṣāf) (04b/11), (21b/05)

ʿa.+e (21a/16)

ʿa.+iŋile (04b/14)

mīzān-ı ʿadl ‘adalet terazisi’ (02b/18)

ṣāḥib-i ʿadl ‘adalet sâhibi’ (04a/02)

sulṭān-ı melik-i ʿadl ‘adaletli padişah, hükümdar’ (04b/11)

ʿ**adū** < Ar. *ʿadūv* düşman → **düşmān, düşmen, ḫaşım, ḫaşum, yaġı**

ʿa. (46a/09)

ʿa.+sı (45a/16)

āfāḳ < Ar. *āfāḳ* ufuklar, etraf

ā. (02b/13)

cemīʿ-i āfāḳ ‘çevrenin bütünü’ (02b/13)

āfet < Ar. *āfet* felaket, bela, musibet

ā. (13a/01), (18b/03)

ʿ**afv** < Ar. ʿ*afv* af, bağışlama

ʿa. (12b/04), (28a/10), (39a/10)

ʿafv ėt- ‘bağışlamak’ (28a/10), (39a/10)

ʿafv eyle- ‘bağışlamak’ (12b/04)

aġ ağ, iplik veya telden kafes şeklinde örülmüş örgü

a. (35b/15), (52a/04)

a.+ı (36a/06)

a.+lar (35b/16)

a.+ların (35b/17)

aġaç ağaç

a. (22a/01), (25a/16), (26b/02), (32a/13), (46a/18), (46b/09), (47a/05), (47a/14), (47a/18), (48a/07)

a.+a (22a/02), (25a/15), (47a/06), (47b/04), (48a/06), (49a/18)

a.+da (51b/07)

a.+dan (46b/02)

a.+dur (07a/19)

a.+ı (21b/04), (21b/05), (22b/01), (22b/03), (24a/08), (24a/09), (24a/11), (25a/15), (47a/15), (47b/02), (48a/08)

a.+ıŋ (24a/09), (24a/09), (24a/11), (24a/12), (24a/13), (24a/13), (27b/11), (27b/12), (32a/13), (39b/10), (39b/11), (43b/04), (43b/04), (47a/17), (47b/03), (48a/05)

a.+lar (22a/14)

a.+ları (22a/06), (22a/13), (28b/11)

aġar- ağarmak, ak olmak, beyazlaşmak

a.-up (13a/09)

aġır taşınması ve yerinden kaldırılması güç olan, değerli

a. (07b/07), (14b/05), (24b/17), (25a/12), (29b/02)

aġırlıḳ ağır olma durumu, yük

a.+ı (20b/07)

aġız ağız

a. (22a/05), (43b/09)

a.+ı (19b/03)

a.+ımıza (24a/05)

a.+ın (44b/06)

a.+ına (17a/16), (19a/12), (22a/14), (30a/02), (43b/05), (43b/05), (43b/05), (47b/15)

a.+ında (19a/13), (19a/14)

a.+ından (06a/14), (09b/19), (19b/07)

a.+ını (20b/06), (44b/14)

a.+ınıŋ (19b/04)

a.+ıŋla (43b/04)

aġla- ağlamak

a.-maġa (30b/12)

aġṣān < Ar. *aġṣān* ağaç dalları

a. (02a/08)

ḳırā-yı ʿanādil-i menābir-i aġṣān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

aḫbār < Ar. *aḫbār* haberler, sözler

a. (03b/13), (03b/15)

aḫbār-ı vaʿd ‘söz verilen haberler, sözler’ (03b/13)

tefekkür-i aḫbār-ı pür-tehvīl ‘korku dolu haberleri, sözleri düşünme’ (03b/15)

ʿ**ahd** < Ar. ʿ*ahd* yemin, söz

ʿa. (ahd ve amān) (36b/16), (ahd ve amān) (41a/08), (ahd ve amān) (41a/18)

ʿa.+e (21b/08)

ʿa.+in (41b/08), (42a/01)

ʿa.+inde (21a/17)

ʿa.+inden (41a/08)

ʿahd ėt- ‘yemin etmek, söz vermek’ (41a/08)

ʿahd ol- ‘söz vermek, yemin etmek’ (36b/16)

aḥfād < Ar. *aḥfād* torunlar, nesiller

a. (evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04)

aḥfād-ı emcād ‘şerefli torunlar, nesiller’ (02b/04)

āḫir < Ar. *āḫir* nihayet, son, sonunda → **āhir**

ā. (08b/19), (17b/05), (20a/17), (26b/15), (43b/16)

ā.+ine (17b/15), (20a/16)

ā.+iyle (03a/14)

āhir < Ar. *āḫir* son, sonunda → **āḫir**

ā.+e (04a/16)

ale’l-āhir ‘sonrasında’ (04a/16)

āḫiret < Ar. *āḫiret* ölümden sonra gidilecek alem, öbür dünya

ā. (03b/07), (14a/19), (14b/03), (14b/07), (14b/09), (15a/09), (15b/14), (16a/08), (19b/17)

ā.+de (13b/05), (15b/03), (21b/18), (23a/06), (52b/03)

ā.+dür (23a/02)

ā.+e (31a/02)

ā.+i (18a/17), (19b/17), (19b/18)

ā.+ini (08b/10)

ʿamel-i āḫiret ‘öbür dünyanın işleri’ (16a/08)

ve’l-āḫiret ‘ve öbür dünya’ (03b/07)

zād-ı āḫiret ‘öbür dünyanın yiyeceği’ (23a/02)

aḥkām < Ar. *aḥkām* hükümler, kanunlar, emirler

a. (03a/01)

tenfīẕ-i aḥkām ‘hükümleri yürütme’ (03a/01)

aḫlāṭ < Ar. *aḫlāṭ* bir karışımı meydana getiren unsurlar

a. (22a/18)

a.+dur (15a/11)

aḫlāṭ-ı erbaʿa ‘kadim tıp anlayışında insanın cismani varlığını oluşturan (kan, balgam, sevda ve safra) dört temel unsur’ (22a/18)

aḥmaḳ < Ar. *aḥmaḳ* anlayışsız, aklı kıt

a. (17b/03), (18a/05), (25b/19), (35b/14), (41b/12), (46a/03), (48b/12)

a.+ıŋ (45b/18)

aḥmaḳlıḳ kıt zekalı olma, akılsızlık durumu

a.+ı (18a/06)

aḥsen < Ar. *aḥsen* çok (daha, en) güzel

a. (01b/08)

aḥsen-i taḳvīm ‘yaratılışın en güzeli’ (01b/08)

aḫşām akşam vakti, günün sonu

a. (08a/18), (18b/13)

aḥvāl < Ar. *aḥvāl* hâller, durumlar, hadiseler

a. (03b/19), (12b/13), (50a/03)

a.+de (20b/18)

a.+i (13b/18)

a.+imi (13b/09)

a.+in (09b/18), (14a/04), (14a/08), (17b/13), (17b/17), (21a/18), (24a/02), (24a/04), (37a/01), (46b/11), (49b/18), (49b/18)

a.+inden (22b/06)

a.+ine (13b/12), (21a/18)

a.+ini (35a/13)

a.+lerine (16a/18)

aḥvāl-i raʿiyyet ‘halkın hâlleri’ (12b/13)

intiẓām-ı aḥvāl-i cumhūr ‘halkın hâllerinin düzeni’ (03b/19)

aḳ ak, beyaz renkli

a. (22a/06)

a.+ını (22b/02)

aḳ- akmak

a.-a (42b/04), (42b/04)

a.-acaḳ (23a/13)

a.-an (40a/13), (48b/04)

a.-ar (40b/13)

a.-dugı (48b/03)

a.-maġa (29b/09)

aḳçe akçe, eskiden kullanılan para birimi

a. (10b/08), (21b/10), (22b/16)

a.+i (47b/04)

a.+sin (48b/19)

ʿ**āḳıbet** < Ar. *ʿāḳıbet* son, nihayet, sonuç → **netīce, nihāyet**

ʿā. (22b/04), (36b/11)

ʿā.+e (48a/02)

ʿā.+i (15b/01), (19a/19), (22a/15), (36b/01), (45a/08), (45b/02), (48a/18), (50a/05)

ʿā.+in (45b/01)

ʿā.+ine (19a/05)

ʿāḳıbet-i mübtelā ‘düşkünlüğün sonu’ (22b/04)

ʿ**āḳıbet-endīş** < Ar. *ʿāḳıbet* ve Far. *endīş* sonunu düşünen

ʿā. (03b/11)

ʿāḳıbet-endīş ol- ‘sonunu düşünmek’ (03b/11)

ʿ**aḳıl** < Ar. *ʿaḳl* akıl, kavrama, düşünce → ʿ**aḳl**

ʿa. (16b/04), (25a/07)

ʿ**āḳılāne** < Ar. *ʿāḳil* ve Far. *–āne* akıllıca

ʿā. (09b/13)

ʿ**āḳil** < Ar. *ʿāḳil* akıllı

ʿā. (06b/03), (09a/07), (11a/18), (25a/08), (25a/11), (25a/13), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (37b/07), (37b/15), (45b/01), (45b/16), (46a/01), (48b/08)

ʿā.+den (31b/04), (45b/18)

ʿā.+dür (35b/01)

ʿā.+ler (14b/01)

ʿā.+leri (06a/08)

ʿāḳil ol- ‘akıllı, bilgili olmak’ (06b/03), (09a/07), (25a/08), (25a/11), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (45a/01), (45b/16), (48b/08)

ʿ**akis** < Ar. *ʿaks* bir şeyin ters, karşıt görüntüsü, yansıma

ʿa.+ine (21b/02)

ʿa.+ini (19a/13), (34b/09), (38b/13)

ʿ**aḳl** < Ar. *ʿaḳl* akıl, kavrama, düşünce → ʿ**aḳıl**

ʿa. (03b/14), (09b/12), (19a/05), (35a/04), (39a/09), (48b/10)

ʿa.+ı (07a/06), (21a/16)

ʿa.+ına (11b/06), (35a/02), (49b/12)

ʿa.+ından (48b/09)

ʿa.+ını (29a/10)

ʿa.+ınıŋ (25a/03)

ʿa.+ıŋdan (48b/11)

ʿa.+ıŋı (50a/19)

ʿa.+ıŋıŋ (45b/07)

ʿaḳl-ı kāmil ‘tam, olgun akıl’ (03b/14), (19a/05)

kemāl-i ʿaḳl ‘akıl olgunluğu’ (35a/02), (35a/04)

nūr-ı ʿaḳl ‘akıl ışığı’ (09b/12)

aḳrān < Ar. *aḳrān* denk, eş

a. (16a/03), (28b/09)

al kurnazlık, hile, aldatma → **ḥīle, ḫudʿa, mekr**

a.+ı (47b/12)

āl < Ar. *āl* aile, sülale

a. (āl ü evlād) (02b/04), (05a/06)

dūdmān-ı āl-i ʿOs̱mān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

al- almak

a. (18b/11), (30b/07), (46b/18), (47a/02), (47b/15), (49a/14)

a.-a (11a/07), (31b/03), (41a/01), (46b/19), (47a/12)

a.-abilesiŋ (33b/08)

a.-acaġın (07a/15)

a.-acaḳ (08b/18), (34a/03)

a.-alum (43b/06), (47a/03)

a.-avuz (24a/05)

a.-ayım (07a/14)

a.-ayın (38a/02), (47a/02)

a.-dı (08b/03), (11a/15), (13b/03), (29b/19), (30b/06), (30b/10), (33b/14), (34b/02), (43b/12), (47a/04), (47a/13), (47b/04), (47b/05), (48a/08)

a.-dım (41b/07)

a.-dıŋ (47a/10)

a.-duġı (34a/04)

a.-duġım (17a/11)

a.-ıvėrdiler (48a/14)

a.-madan (51b/15)

a.-maġ (33b/11)

a.-maġa (33b/17), (46a/08)

a.-maḳ (08a/08), (19a/14)

a.-maḳdan (18a/13)

a.-mazlar (49b/04)

a.-mış (07a/16)

a.-mışdur (29b/07)

a.-sa (15a/15)

a.-sun (43b/05), (43b/05), (43b/06)

a.-u (46b/16)

a.-uŋ (43a/17)

a.-up (07a/13), (08a/07), (08a/17), (12b/15), (17a/19), (18b/08), (19a/12), (22a/09), (29a/04), (29b/18), (43a/18)

a.-ur (07a/16), (09a/05), (09a/06), (18b/11), (20b/06), (22a/07), (29b/05), (36a/04), (47a/12), (48a/06), (52a/10), (52a/13)

a.-urın (17a/10)

a.-urız (47b/01)

a.-urlar (09a/11), (09a/12)

a.-ursaŋ (29a/03)

a.-ursıŋ (47b/13)

a.-uruz (47b/01)

alā karışık renkli, alaca, benekli

a. (46a/15)

aʿlā < Ar. *aʿlā* daha iyi, pek güzel, hoş

aʿ. (18b/10), (23b/06)

ʿ**alā** < Ar. *ʿalā harf-i ceri* üzerine, üstüne, ile

ʿa. (02b/10)

ʿalāü't-tābiʿīn 'peygamberden sonra gelen ikinci nesil üzerine' (02b/10)

ʿale'l-aʿdāʾü'l-manṣūr 'zafere ulaşan düşmanlar ile' (04b/01)

ale'l-āhir 'sonrasında' (04a/16)

ʿale'l-fevr 'acele ile, hemen' (15a/16)

ale'l-ḳıyāmü's-sāʿat 'ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile' (05a/08)

ʿale'l-taʿcīl 'acele ile, hızla' (13a/03)

ʿ**alāmet** < Ar. *ʿalāmet* alâmet, nişan, belirti

ʿa. (44b/01), (52a/06)

ʿa.+i (37b/13), (52a/10)

ʿa.+ler (44b/07), (45a/03)

alāy < Yun. *alayi'*den Ar. ve Far. *ālāy* topluluk, kalabalık

a. (28a/09)

alçaḳ değersiz, kıymetsiz

a. (15b/16), (23b/18), (24b/15), (24b/16), (24b/16), (24b/18), (27a/04), (28b/13)

a.+ı (24a/18)

alçaḳlıḳ alçak, değersiz olma durumu

a.+dan (24b/14)

alda- aldatmak, kandırmak

a.-masun (28b/10)

a.-yasın (48b/04)

aldan- kanmak, kapılmak, oyuna gelmek

a.-an (19b/05)

a.-dum (17b/04)

a.-ma (37b/11)

a.-maḳ (16b/06), (17b/04), (17b/05)

a.-ası (16b/06)

a.-maz (21b/01)

a.-mış (43a/02)

a.-sa (18b/05)

a.-up (09a/08)

a.-ur (34a/03)

aldur- aldırmak, getirtmek

a. (52a/17)

ʿ**ālem** < Ar. *ʿālem* âlem, dünya, cihan → **cihān, dünyā**

ʿā. (03b/02), (03b/02), (04b/12), (04b/14), (05b/15), (18b/02), (30a/11), (30a/16)

ʿā.+de (03a/11), (19a/02)

ʿā.+e (03a/11)

ʿā.+i (01b/05)

ʿā.+imde (40a/07)

ʿā.+inde (26a/12)

ʿā.+iŋ (19a/04)

ʿālem ėt- ‘eğlenmek’ (30a/11)

bāġ-ı ʿālem ‘dünya bahçesi’ (04b/14)

Ḫallāḳ-ı ʿālemü’l-melik ‘alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah’ (05b/15)

ḫalḳ-ı ʿālem ‘bütün insanlar; cihan’ (18b/02)

intihāʾ-ı ʿömr-i ʿālem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

mādde’-i ʿālem ‘dünyanın, evrenin özü’ (01b/05)

niẓām-ı ʿālem ‘dünya düzeni’ (03b/02)

ṣaḥīfeʾ-i ʿālem ‘dünya sayfası, safhası’ (03a/11)

zamān-ı ʿālem ‘dünya vakti’ (03b/02)

alet araç, gereç

a.+lerimi (31a/05)

ʿ**aleyh** < Ar. *ʿaleyh* üzere, üzerine

ʿa. (50b/15), (51b/11), (53a/18)

muʿtemedün-ʿaleyh ‘kendisine güvenilen’ (50b/15), (51b/11), (53a/18)

ʿ**aleyhi** < Ar. *ʿaleyhi* onun üzerine

ʿa. (02a/19), (02b/10), (02b/11), (03a/12)

ṣalla’llāhu-ʿaleyhi ve sellem ‘Allah’ın selamı onun üzerine olsun’ (02b/11), (03a/12)

ṣalla’llāhu-ʿaleyhi ve aleyhim ‘Allah’ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun’ (02b/10)

ʿ**aleyhim** < Ar. *ʿaleyhim* onların üzerine

ʿa. (02b/10)

ṣalla’llāhu-ʿaleyhi ve aleyhim ‘Allah’ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun’ (02b/10)

alın- alınmak, örnek alınmak

a.-mış (21b/07)

alış- alışmak, bağlanmak

a.-dı (11a/09)

a.-mış (47b/09)

ʿ**ālim** < Ar. *ʿālim* ilim sâhibi olan, bilen, bilgin → **ḥukemā**

ʿā. (07a/10), (07b/02), (07b/03), (07b/15), (09b/12), (26a/09)

ʿā.+den (39b/01), (39b/02)

ʿā.+dür (35b/01)

ʿālim ol- ‘bilgin olmak’ (07a/10), (07b/15), (11a/18), (26a/09)

ʿ**alīy** < Ar. *ʿalī* yüksek, yüce

ʿa. (05a/17)

dūdmān-ı ʿalīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

Allāh < Ar. *Allāh* Allah, tanrı

A. (26a/11), (51a/04)

A.+ıŋ (21b/10), (51b/15)

A.+la (43a/14)

ehl-i Allāh ‘Allah’ın has kulu’ (26a/11)

emr-i Allāh ‘Allah’ın buyruğu’ (51b/15)

alt alt, aşağı bakan yüzey

a.+ı (20b/08)

a.+ımı (18a/14)

a.+ında (19b/08), (21b/11)

altı altı rakamı

a. (31b/14)

altıncı altıncı

a.+sı (11b/13), (32a/02)

altun altın, sarı-kızıl ve parlak renkli kıymetli maden

a. (46b/16), (46b/19), (47a/07)

a.+a (18b/07)

a.+dan (13a/15)

a.+ı (46b/17), (47a/13)

a.+ıŋ (46b/18)

a.+lardan (47a/07)

a.+ları (47a/06), (47a/10), (47b/01), (48a/07), (48a/14)

alyaḳ önce, önde

a. (02a/01)

ʿ**ām** < Ar. *ʿāmm* herkese ait, halk tabakası → ʿ**āmme,** ʿ**avām**

ʿā. (ḫāṣ u ʿām) (05b/06)

amān < Ar. *emān* emin olma, güven

a. (ahd ve amān) (36b/16), (ahd ve amān) (41a/08), (ahd ve amān) (41a/18)

amān ėt- ‘yardım istemek’ (41a/08), (41a/18)

amān ol- ‘emin, güvende olmak’ (36b/16)

ʿ**amel** < Ar. *ʿamel* iş, eylem, hareket

ʿa. (06b/04), (06b/14), (07a/10), (07a/18), (07a/19), (07b/03), (14b/07), (16a/08), (16a/08), (17b/16), (17b/18)

ʿa.+dür (14a/06)

ʿa.+e (07b/01), (18a/10)

ʿa.+i (22b/08), (45a/17)

ʿa.+ine (47b/06)

ʿa.+iŋ (14b/04), (14b/07), (45a/17), (47b/06)

ʿa.+ler (19a/10), (32a/10)

ʿa.+leriŋ (36b/09)

ʿamel-i āḫiret ‘öbür dünyanın işleri’ (16a/08)

ʿamel ėt- ‘hareket etmek, iş görmek’ (06b/04), (06b/14)

ʿamel eyle- ‘hareket etmek’ (07a/10), (07b/03)

ʿamel-i ḫayır ‘iyi hareket ve hizmet’ (16a/08)

ʿamel-i ṣāliḥ ėt- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/16), (17b/18)

ʿ**amelsüz** eylemsiz, işsiz

ʿa. (17b/16)

ammā < Ar. *ammā* ama, fakat, ancak

a. (07b/14), (11b/05), (12a/01), (13b/02), (20a/11), (22b/19), (23a/02), (24b/01), (24b/16), (27b/03), (27b/04), (28a/04), (28b/11), (34b/13), (35b/08), (36a/02), (36a/05), (37b/05), (38a/16), (39a/05), (39b/07), (40b/17), (41b/07), (43a/16), (45b/07), (45b/09), (45b/18), (46a/01), (46a/03), (46a/05), (48b/12), (49b/04), (51b/16)

ʿ**āmme** < Ar. *ʿāmme* umum halk, herkese ait → ʿ**ām,** ʿ**avām**

ʿā. (01b/10)

ʿāmmeʾ-i esmāʾ-ı taʿlīm ‘öğretilen isimlerin hepsi’ (01b/10)

ān < Ar. *ān* zamanın kısa bir bölümü, dem

ā. (38a/08)

ā.+dan (21b/15)

aŋ- anmak, hatırlamak

a.-aydık (15a/04)

a.-mak (21a/08)

a.-mamaḳdur (11b/15)

a.-mayam (18a/17)

aŋa ona → **oŋa**

a. (07b/02), (08a/10), (11a/13), (11a/17), (11a/17), (13b/15), (15a/01), (15a/05), (16a/12), (18b/03), (18b/09), (19a/04), (21a/01), (23a/12), (23a/16), (24b/03), (25a/12), (25a/16), (25b/11), (28b/02), (32a/16), (35a/15), (35b/08), (36a/10), (36a/11), (36b/16), (36b/17), (37a/02), (37b/04), (37b/18), (38a/12), (38b/09), (38b/11), (39b/15), (41a/18), (43b/17), (45b/17), (45b/17), (50b/01), (50b/13), (51b/01), (51b/18), (53a/07)

ana ana, anne

a. (20a/18)

a.+m (14a/09), (14a/10)

a.+ma (14a/14)

a.+nıŋ (20a/18)

a.+sı (50a/17), (50b/15), (50b/17), (51a/07), (51a/11), (51a/16), (52b/08), (52b/15), (53a/02), (53a/05), (53a/08), (53a/11), (53a/16)

a.+sınıŋ (20b/03), (20b/04), (20b/07), (20b/09), (20b/11)

ʿ**anādil** < Ar. ʿ*anādil* bülbüller

ʿa. (02a/08)

ḳırā-yı ʿanādil-i menābir-i aġṣān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

ʿ**anberīn** < Ar. ʿ*anber* ve Far. -*īn* amber kokulu

ʿa. (01b/07)

saṭḥ-ı ʿanberīn ‘amber kokulu yüzey’ (01b/07)

ancaḳ ancak, fakat, sadece

a. (12a/13), (27b/14), (31a/06), (34b/04)

and ant, yemin → **peymān**

a. (47a/11)

anda onda, orada

a. (04b/15), (04b/15), (13b/18), (19b/02), (26a/03), (26a/04), (30a/08), (34a/06), (37b/15), (42b/19), (43a/10), (47b/14), (50b/12)

andan ondan → **ondan**

a. (08a/12), (15a/02), (16a/07), (17a/10), (17a/12), (20a/01), (20a/17), (20b/02), (20b/14), (22b/05), (25b/07), (30b/11), (30b/13), (36b/19), (38a/08), (39b/07), (41b/17), (46a/06), (46a/07), (47a/05), (47a/12), (48b/07), (48b/12), (49b/17), (52b/02)

aŋdır- andırmak, hatırlatmak

a.-dı (46a/04)

a.-maz (22b/06)

ʿ**anh** < Ar. ʿanh ondan

a. (03b/08)

raḍīallāhu-ʿanh ‘Allah ondan razı olsun’ (03b/08)

anı onu → **onı**

a. (02a/01), (05a/01), (06a/10), (06a/13), (09b/15), (09b/16), (11b/10), (12a/10), (12a/13), (18b/14), (19a/11), (19a/13), (19b/02), (19b/09), (22b/19), (26a/18), (26b/05), (26b/15), (27a/04), (27a/04), (27a/12), (28b/03), (28b/14), (32b/03), (32b/13), (34a/03), (34a/11), (34b/06), (35a/19), (36b/15), (37a/17), (38b/15), (40b/08), (41b/18), (44b/04), (45b/16), (46a/03), (48a/03), (49b/15), (50a/05), (52a/05)

anıŋ onun → **anuŋ, onuŋ**

a. (02a/07), (03a/11), (07a/19), (08a/03), (08a/16), (09b/04), (11a/12), (12a/17), (14b/10), (15b/06), (16a/07), (16a/14), (18a/11), (18b/01), (21a/12), (22a/18), (23a/11), (23b/12), (24a/04), (24a/07), (24b/13), (25a/06), (25a/17), (25b/06), (26a/11), (28b/07), (30b/03), (32a/01), (32a/10), (33b/04), (34b/13), (36b/11), (37a/01), (37a/02), (39a/01), (39a/02), (39a/03), (39a/06), (40a/04), (40a/12), (41a/06), (42b/08), (45a/17), (46a/07), (47a/14), (48b/11), (50b/05), (50b/05), (51b/16)

a.+çün (06b/05), (09a/16), (11a/02), (12a/06), (12a/08), (20a/04), (20a/16), (23b/06), (26b/19), (33b/03), (33b/18), (36a/07), (37a/12), (48a/01), (48a/15), (48b/05), (51b/02), (52a/17)

a.+çündür (12b/04)

a.+la (19b/19), (20a/01), (24a/19), (24b/01), (24b/02), (29a/11), (29a/14), (29a/15), (52a/02)

ʿ**anḳā** < Ar. *ʿanḳāʾ* Kaf dağında bulunduğuna inanılan efsanevi kuş, simurg

ʿa. (44a/09), (44a/12), (44a/14)

ʿa.+ya (44a/08)

aŋla- anlamak, kavramak, idrak etmek

a.-dı (11a/19), (37b/18)

a.-duġımı (51b/04)

a.-dum (24a/15), (24b/09), (25a/17), (36a/09), (38a/16)

a.-ma (28b/10), (44b/11)

a.-madugım (16b/01)

a.-mamış (50b/11)

a.-maḳ (06b/11)

a.-maz (21b/13), (28b/09)

a.-mazam (43a/03)

a.-mazsa (41b/13)

a.-mış (38a/15)

a.-r (11a/18), (19b/03)

a.-rdım (43b/14)

a.-rsa (45b/02)

a.-ruz (44a/12)

a.-sa (35a/19)

a.-ya (35b/07), (39a/13)

a.-yacak (06a/11)

a.-yup (06b/11), (16a/16), (16a/19)

aŋlar onlar → **anlar**

a.+ın (51b/03)

anlar onlar → **aŋlar**

a. (10a/04), (16b/12), (22b/10), (25a/19), (25b/01), (28a/10), (38b/10), (44a/06)

a.+a (03a/05), (04a/11), (07a/03), (15a/05), (21b/01), (28a/05), (28a/11), (33a/11), (37a/14), (43b/01)

a.+dan (46a/11)

a.+ı (19a/06), (37a/13)

a.+ıŋ (03b/18), (15a/18), (15a/19), (15b/02), (22b/02), (22b/13), (22b/13), (25a/10), (26b/10)

aŋlat- anlatmak, açıklamak, belirtmek

a.-alum (41a/06)

a.-ırın (25b/12)

a.-madıŋ (52a/14)

a.-ur (38a/15)

anuŋ onun → **anıŋ, onuŋ**

a.+çün (27b/17)

a.+içün (08b/08)

ʿ**ār** < Ar. *ʿār* utanma, utanç

ʿā. (36b/08)

ʿār ėt- ‘utanmak’ (36b/08)

ara aralık, mesafe

a.+sında (23b/17)

a.+sından (22a/04)

a.+ya (23b/09)

ara- aramak, yoklamak

a.-maġa (08a/19), (29b/07), (41a/12)

a.-maḳ (49a/07)

a.-ya (41a/11)

a.-yup (22a/08)

ʿ**Arab** < Ar. *ʿArab* Arab(istan)

ʿA. (04a/18), (09a/15)

melükü’l-ʿArab ‘Arapların sultanı’ (04a/18)

ʿ**araba** < Ar. *ʿaraba* araba, taşıt

ʿa. (23a/16)

ʿa.+ya (23a/19)

ʿa.+yı (23a/16)

ʿ**Arabī** < Ar. *ʿArabī* Araplara ait, Arapça

ʿA.+ye (06a/06), (09a/14)

aralıḳ aralık, iki şey arasındaki (zamani) mesafe

a.+da (07a/15), (30a/13)

ard art, arka taraf, geri → **arḳa**

a.+ımızdan (23b/02)

a.+ına (19b/06), (23b/05), (33b/15)

a.+ıŋı (24a/11)

arı arı, bal yapan kanatlı böcek

a. (22a/09), (40a/08), (40a/10)

arıḳlat- zayıflatmak

a.-ur (50a/19)

ʿ**ārıż** < Ar. *ʿārıż* sonradan ortaya çıkan

ʿā. (16a/08)

ʿārıż ol- ‘sonradan ortaya çıkmak’ (16a/08)

ʿ**ārī** < Ar. *ʿārī* (bir şeyden) kurtulmuş, soyunmuş olan

ʿā. (05b/18)

ʿārī ėt- ‘kurtarmak’ (05b/18)

arḳa art, peş → **ard**

a.+sı (20b/18)

a.+sından (09a/01), (20b/03)

a.+ŋa (17b/02)

arḳırı yanlamasına, çapraz

a. (24a/08)

arpa arpa, tahıl cinsi

a. (26b/11)

arslan aslan, yırtıcı ve çok kuvvetli hayvan aslan → **aslan**

a. (23b/09), (23b/12), (23b/19), (24b/02), (25a/09), (25b/13), (25b/15), (26a/14), (26a/15), (26b/03), (27a/19), (27b/02), (27b/06), (27b/10), (28a/03), (28b/07), (28b/09), (28b/15), (28b/17), (28b/19), (29a/05), (29a/08), (29a/10), (29a/13), (32a/03), (34a/06), (34a/06), (34a/09), (34a/11), (34a/18), (34b/02), (34b/02), (34b/05), (34b/06), (34b/08), (34b/09), (34b/16), (34b/18), (34b/18), (35b/10), (36a/09), (36b/12), (37a/03), (37a/17), (37a/19), (37b/08), (37b/14), (37b/17), (37b/19), (38a/03), (38a/18), (38b/02), (38b/09), (39a/07), (39a/10), (40a/05), (40a/16), (40b/03), (40b/06), (40b/07), (40b/08), (40b/11), (40b/12), (40b/15), (40b/19), (41a/14), (41a/15), (41b/04), (41b/05), (41b/07), (41b/11), (42a/01), (42b/15), (44a/16), (44a/17), (44b/02), (44b/13), (44b/15), (44b/18), (45a/02), (45a/03), (45a/06), (45a/09), (49b/05), (49b/11), (49b/17), (49b/18), (50a/02), (50a/06), (50a/08), (50a/12), (50a/17), (50b/09), (50b/17), (50b/18), (51a/08), (51a/12), (51a/13), (51a/14), (51b/18), (53a/11), (53a/14), (53a/19)

a.+a (25a/03), (25a/16), (25b/05), (26a/14), (28a/01), (29a/09), (29a/17), (31b/11), (31b/12), (31b/13), (32a/04), (34a/07), (34b/07), (34b/12), (34b/15), (37a/14), (37b/02), (38a/01), (38a/02), (38b/16), (41a/08), (41a/09), (41b/06), (41b/14), (42a/02), (42a/14), (42a/18), (44a/19), (44b/02), (44b/12), (44b/13), (46a/10)

a.+dan (29a/04), (31b/01), (31b/11), (34a/14), (34b/11), (38a/15), (40b/15), (49b/09)

a.+ı (34a/04), (35a/12), (44b/04), (45b/11)

a.+ıŋ (23b/11), (25a/06), (27a/15), (27b/01), (29a/05), (32a/06), (34b/14), (38b/04), (40a/01), (40a/17), (40b/06), (40b/10), (40b/11), (41a/03), (41b/10), (42b/01), (44b/03), (49b/10), (50a/09), (50a/17), (50b/14), (50b/17), (51a/07), (51a/10), (51a/16), (52b/08), (52b/15), (53a/02), (53a/04), (53a/08), (53a/10), (53a/11), (53a/16)

a.+larıŋ (39b/16)

art- artmak, çoğalmak

a.-ar (15a/02)

artıḳ fazla

a. (31b/04)

artır- artırmak, çoğaltmak

a.-maḳdur (23a/04)

a.-up (23a/10)

artuḳ artık, bundan sonra

a. (07b/05), (08b/07), (32b/16), (39b/07)

arż < Ar. *arż* yeryüzü, toprak; diyar, memleket

a. (02a/19), (09b/05)

arż-ı Hind ‘Hindistan diyarı’ (09b/05)

ṣalavāt-ı mādāmetü’l-arż ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

ʿ**arż** < Ar. *ʿarż* sunma, takdim etme

ʿa. (10a/12), (25a/03)

ʿa.+ı (51b/13)

ʿa.+ına (39a/12)

ʿarż ėt- ‘sunmak’ (10a/12), (25a/03)

āsān < Far. *āsān* kolay

ā. (09b/19)

fehm-i āsān ‘kolay anlayış’ (09b/19)

āṯār < Ar. *āṯār* eserler, yazılmış eserler

ā. (02b/09), (02b/15), (04a/14), (04b/03)

envār-ı āṯār ‘eserlerin ışığı’ (02b/15)

māḥī-i āṯārü’l-küfrü’ṭ-ṭuġyān ‘taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden’ (04b/03)

muḥyī-i āṯār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

nāşir-i āṯār ‘eserleri yayımlayan’ (04a/14)

aṣfiyā < Ar. *aṣfiyāʾ* saf ve temiz kimseler, ermişler

a. (02a/19)

ʿiṣābeʾ-i aṣfiyā ‘ermişlerin sarığı’ (02a/19)

aṣḥāb < Ar. *aṣḥāb* sahabe

a. (02b/04), (03b/08)

aṣḥāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

güzīdeʾ-i aṣḥāb ‘seçkin sahabe’ (03b/08)

aṣıl < Ar. *aṣl* kök; esas, gerçek

a. (07b/03), (13b/01), (30b/19), (43a/15), (52b/16)

a.+ı (24a/01), (27a/18), (28a/02), (31a/17), (32b/09), (38a/15), (38b/14), (47a/17), (49a/17), (53a/12)

a.+ın (27b/19)

a.+lar (51b/08)

aṣıl- asılmak, sarkıtılmak

a.-mışṭururdı (18b/08)

ʿ**āṣī** < Ar. *ʿāṣī* isyancı, baş kaldıran

ʿā. (36a/09)

ʿāṣī ol- ‘baş kaldırmak’ (36a/09)

āsitāne < Far. *āstāne* eşik, başşehir

ā. (13b/01), (26a/17)

ā.+sinde (26a/17)

āsitāneʾ-i saʿādet ‘mutluluk eşiği, başşehri’ (13b/01), (26a/17)

aṣḳāʿ < Ar. *aṣḳāʿ* bölgeler

a. (05a/10)

ʿ**asker** < Ar. *ʿasker* er, ordu görevlisi

ʿa. (44a/13), (45a/09), (51a/12), (52b/04)

ʿa.+e (34b/13), (51a/15)

ʿa.+ine (38b/09)

ʿa.+iŋ (53a/19)

ʿa.+iŋden (37a/13)

ʿa.+keŋ (35a/11)

ʿ**askerī** < Ar. *ʿasker* askerliğe ait

ʿa. (36b/17), (39a/15)

aṣlā < Ar. *aṣlā* hiç, hiçbir zaman

a. (07a/05), (08b/16), (13a/02), (16a/12), (35b/05), (48a/18), (50b/11), (53a/11)

aṣlan aslan, yırtıcı ve çok kuvvetli hayvan aslan → **arslan**

a.+ıŋ (50b/03)

āsūde < Far. *āsūde* huzurlu, sakin, rahat

ā. (32b/05)

āsumān < Far. *āsmān* gök, gökyüzü

ā.+a (04b/13)

aşaġa aşağı, alt taraf, alçak kısım → **aşağı**

a. (17a/17), (46b/02), (50a/02), (51a/13), (51a/14)

aşağı aşağı, alt taraf, alçak kısım → **aşaġa**

a. (17a/17), (28b/03), (34a/03), (34a/04), (34a/18), (36a/06)

a.+da (22a/05)

a.+sına (22a/05)

ʿ**āşıḳ** < Ar. *ʿāşıḳ* âşık

ʿā. (17b/19), (29b/14), (38a/12), (52a/01)

ʿā.+ı (52a/03), (52a/11)

ʿā.+ına (52a/01)

ʿāşıḳ ol- ‘aşırı sevgi duymak’ (17b/19), (29b/14), (38a/12)

āşikāre < Far. *āşkāre* açık, meydanda, belli

ā. (06a/18), (17a/09), (37b/08), (39a/14), (51b/09)

āşikāre ėt- ‘ortaya çıkarmak, belli etmek’ (37b/08)

āşikāre eyle- ‘meydana çıkarmak, belli etmek’ (39a/14)

āşikāre ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (17a/09), (51b/09)

āşināl̦ı̄k̦ < Far. *āşnā* tanışıklık, yakınlık

ā. (10b/12), (11a/13)

āşināl̦ı̄k̦ ėt- ‘yakınlık göstermek’ (10b/12)

ʿ**āşire** < Ar. *ʿāşire* onuncu

ʿā. (02a/04)

māyeʾ-i ʿāşireʾ-i hicriyye ‘onuncu (gün-ay-yıl) hicretin özü’ (02a/04)

at at, binek ve yük hayvanı

a. (24a/09), (39b/12)

at- atmak, fırlatmak, bırakmak, koymak

a.-a (42b/10)

a.-ar (31a/07), (36a/04), (36a/05)

a.-arlar (49b/16)

a.-asıŋ (33b/11)

a.-dı (33b/17)

a.-maḳ (24b/19)

a.-up (22a/01)

ata ata, baba

a.+ları (22b/16)

a.+larım (17b/08)

a.+larınıŋ (22b/15), (23a/14)

a.+m (14a/08), (14a/10), (17b/12), (17b/13)

a.+ma (14a/14)

a.+sı (06b/05), (17b/09), (17b/10), (27a/09)

a.+sın (26a/16), (27a/07)

aʿṭāf < Ar. *aʿṭāf* şefkatler, iyilikler, yardımlar

aʿ. (faż̧l u aʿṭāf) (04a/10)

āteş < Far. *āteş* ateş, kor → **od**

ā. (18b/03), (46a/16), (46a/17), (46b/04), (48a/11), (51b/07)

ā.+e (15b/04), (52a/17)

ʿ**āṭıfet** < Ar. *ʿāṭıfet* cömertlik, ihsan, şefkat → ʿ**avāṭıf**

ʿā. (06a/02)

ʿā.+e (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ʿāṭıfet ‘sonsuz cömertlik bağışı’ (05a/07)

naẓar-ı ʿāṭıfet ‘şefkatli bakış’ (06a/02)

atıl- atılmak, hedefe yönelmek

a.-ur (34b/09), (44b/15)

atla- atlamak, fırlamak

a.-dı (45a/05)

a.-dılar (42a/17)

aṭyār < Ar. *aṭyār* kuşlar

a. (vuḥūş u aṭyār) (02a/11)

ʿ**avām** < Ar. ʿavām halk tabakası, umum, herkes → ʿ**ām,** ʿ**āmme**

ʿa. (ḫavāṣ u ʿavām) (03b/03)

ʿ**avāṭıf** < Ar. *ʿavāṭıf* lütuflar, atıfetler → ʿ**āṭıfet**

ʿa. (13b/04)

ʿavāṭıf-ı pādişāhī ‘padişaha ait lutuflar’ (13b/04)

āvāz < Far. *āvāz* ses, yüksek ses → **şadā**

ā. (16b/11), (16b/12), (23b/08), (27b/01), (27b/03), (27b/12), (28b/02), (28b/07), (30b/11), (52a/03)

ā.+a (27b/09)

ā.+dan (27b/06), (27b/18)

ā.+dur (27b/03)

ā.+ı (27b/12), (27b/13), (27b/16)

ā.+ıdur (27b/04)

ā.+ıla (18b/11)

ā.+ın (23b/13), (23b/13)

ā.+ına (27b/04)

ā.+la (27b/01)

āvāz ėt- ‘bağırmak’ (16b/11)

ʿ**avdet** < Ar. ʿ*avdet* dönüş, geri geliş

ʿa. (16a/07), (16a/10)

ʿavdet ėt- ‘geri dönmek’ (16a/07)

ʿavdet eyle- ‘geri dönmek’ (16a/10)

avla- avlamak, (hayvanı) yakalamak, ele geçirmek

a.-maġa (32b/06)

a.-rlar (32b/15)

a.-yalum (32b/12)

a.-yup (32b/04), (32b/10)

ʿ**avrat** < Ar. ʿ*avret* kadın, zevce

ʿa. (16b/14), (16b/18), (17a/02), (17a/05), (17b/19), (18a/02), (18a/05), (29b/19), (31a/02), (31b/17), (33b/13), (33b/15), (46a/11), (51b/16), (52a/01), (52a/13), (52b/18)

ʿa.+a (18a/04), (29b/15), (52a/13)

ʿa.+dur (52b/19)

ʿa.+ı (30a/09), (30a/09), (30a/12), (30a/16), (30a/18), (30b/02), (30b/03), (30b/04), (30b/08), (30b/10), (30b/11), (31a/03), (31a/06), (31a/07), (31a/14), (51b/19)

ʿa.+ına (17b/19), (30a/07), (30a/10), (30a/17), (30a/18), (30b/16), (30b/18), (31a/01), (31a/05), (52a/01)

ʿa.+ını (16b/10), (30a/15), (30a/15), (30b/02), (30b/04)

ʿa.+ınıŋ (30b/07), (31a/10), (31a/15)

ʿa.+ıŋ (18a/02), (18a/08), (29b/12), (29b/13), (36b/06), (52a/06)

ʿa.+lar (33b/07)

ʿa.+lara (26a/01)

ay (I) ay, gök cismi

a. (17a/06), (17a/08), (17a/10), (17a/17)

ay (II) ay, senenin on iki bölümünden her biri

a.+dan (47a/07)

ayaġ ayak → **ayaḳ**

a. (21b/11)

ayaḳ ayak → **ayaġ**

a.+a (26b/16), (26b/17), (26b/17)

a.+ı (22a/03)

a.+ları (20b/05), (22a/11)

a.+larını (22a/02)

ʿ**ayāl** < Ar. *ʿıyāl* birinin geçindirmekle sorumlu olduğu kişiler, aile fertleri, eş, çocuk vb.

ʿa.+iŋ (15b/01)

ʿı.+iŋden (21a/09)

āyāt < Ar. *āyāt* ayetler; işaretler, alâmetler → **āyet**

ā. (03b/15)

ā.+larına (05b/19)

saʿādet-i āyāt ‘mutluluk işaretleri’ (05b/19)

tedebbür-i āyat ‘(Kur’ân’ın) ayetleri düşünme’ (03b/15)

aydın aydınlık, ışıklı

a. (19b/12)

a.+ı (17a/06), (17a/08)

a.+ına (17a/10), (17a/17)

aydın ėt- ‘ışıklandırmak’ (19b/12)

āyet < Ar. *āyet* Kur’ân’daki sureleri meydana getiren ayet → **āyāt**

ā. (03b/16)

maẓhar-ı āyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

ʿ**ayıb** < Ar. ʿ*ayb* utanılacak davranış, kusur

ʿa.+larıŋı (45b/08)

ʿ**ayıbla-** < Ar. ʿ*ayb* ayıp saymak, kusurlu bularak kınamak

ʿa.-ya (07b/18), (07b/19)

ayır- ayırmak, uzaklaştırmak

a.-am (31b/01), (31b/11)

a.-amaz (12a/10)

a.-ırsa (04b/13)

a.-mayup (29a/10)

a.-sa (21a/10)

a.-up (51a/06)

a.-urlar (20a/10)

āyīne < Ar. *āyīne* ayna

ā. (03a/08), (03a/18)

āyineʾ-i cihān-ı ṣayḳal ‘parlak dünyanın aynası’ (03a/18)

āyīneʾ-i mücellā-yı rūzigār ‘zamanın parlak aynası’ (03a/08)

ʿ**ayn** < Ar. *ʿayn* göz, kaynak; asıl, tıpkısı, kendisi

ʿa. (05b/14)

ʿa.+ına (49b/04)

farż-ı ʿayn ‘herkese farz olan’ (05b/14)

ayrıl- ayrılmak, ayrı kalmak, uzaklaşmak

a.-dı (28a/02)

a.-duġı (08b/12), (15a/03)

a.-ma (29a/08), (40b/09)

a.-maz (40a/09)

a.-mış (37b/07)

a.-up (11b/10)

a.-ursa (37b/06)

ayrulıḳ ayrılık, ayrı olma, farklılık → **seçilik**

a. (47a/01)

a.+dur (15b/01)

ayru ayrı

a. (15a/14), (15a/16)

az az, (miktar–mesafe-zaman olarak) kısa, çok olmayan

a. (08b/11), (13a/09), (19b/09), (20a/05), (21b/08), (26a/01), (35b/02)

aʿżā < Ar. *aʿżāʾ* vücudu meydana getiren parçalar, organlar

aʿ.+sı (20b/02), (20b/07), (37b/13)

aʿ.+ŋı (20a/10)

ʿ**aẕāb** < Ar. *ʿaẕāb* acı, işkence, eziyet, sıkıntı

ʿa. (03b/12), (20a/06), (20a/09), (20a/16)

ʿa.+dadur (20a/17)

ʿa.+dan (52b/03)

ʿa.+la (50a/01)

ʿa.+lardan (20a/12)

ʿaẕāb-ı ʿācil ‘acele ıztırap’ (03b/12)

ʿaẕāb-ı ebedīye ‘sonsuz ıztırap’ (20a/06)

azacuḳ az miktarda olan, biraz

a. (19b/12), (21b/17), (23a/09), (23a/09), (24a/18), (24b/01), (28a/11), (46a/03), (46a/04)

āzal < Ar. *āzāl* (başlangıcı olmayan zaman) ezeller

ā.+de (38a/09)

ezel-i āzal ‘başlangıcı olmayan zamanlar’ (38a/09)

ʿ**aẓamet** < Ar. *ʿaẓamet* büyüklük, yücelik, ihtişam

ʿa. (05a/18)

azarla- azarlamak, çıkışmak

a.-yup (50a/12)

azġunluḳ azgınca davranış, saldırganlık

a.+dan (18a/15)

aẓhār < Ar. *aẓher* apaçık, aşikar

a. (03a/08)

aẓhār-ı şeʿāyir-i islām-ı saʿādet-ḳarīn ‘mutluluğa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

ʿ**aẓīm** < Ar. *ʿaẓīm* büyük, ulu

ʿa. (10a/05), (12a/01), (21a/13), (32a/11), (33b/17), (45b/15), (48a/03), (52b/16)

ʿa.+dür (51a/04)

emr-i ʿaẓīm ‘büyük buyruk’ (10a/05), (51a/04)

ʿaẓīm ol- ‘büyük, şiddetli olmak’ (12a/01)

ʿ**azīz** < Ar. *ʿazìz* kıymetli, değerli

ʿa. (10b/10)

şeyḫ-i ʿazīz ‘kıymetli hoca, ihtiyar’ (10b/10)

B

bāb < Ar. *bāb* kapı, bölüm

b. (09b/01), (13b/10), (13b/17), (14a/07), (14a/08), (50a/02), (50a/04)

b.+da (15b/18), (31b/02)

b.+ı (06a/07), (09a/16), (14a/01), (14a/02)

b.+ında (02b/07), (17a/04)

baba < Far. *bābā* baba, ata

b. (47a/18)

b.+sı (47b/02), (47b/05), (47b/07), (48a/04), (48a/07), (48a/10)

b.+sına (47a/18)

baʿde < Ar. baʿde sonra

b. (02a/12)

baʿde’z-taḥmīd ‘şükürden sonra’ (02a/12)

baʿdehū < Ar. *baʿdehū* ondan sonra, daha sonra

b. (02b/11), (10b/05), (19a/16), (36a/14)

bāġ < Far. *bāġ* bağ, bahçe

b. (02b/15), (04b/14)

bāġ-ı ʿālem ‘dünya bahçesi’ (04b/14)

reşk-i bāġ-ı irem ‘cennet bahçesini kıskandıran’ (02b/15)

bağırsaḳ bağırsak

b. (20b/08), (20b/09), (27a/05)

bağışla- bağışlamak, affetmek

b.-ya (30b/18)

b.-yam (28b/19)

bāġiye < Ar. *bāġī* doğru yoldan ayrılan kimse, âsi

b. (03b/07)

zümreʾ-i bāġiyeʾ-i fācire ‘doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu’ (03b/07)

baġla- bağlamak, tutturmak

b. (30b/01)

b.-dı (30b/03), (30b/09)

b.-mışsıŋdur (20b/06)

b.-suŋ (36a/18)

baġlu bağlı, bir yere bağlanmış olan

b. (20b/07)

bahā < Far. *bahā* değer, bedel, kıymet

b. (15b/17)

b.+sından (14b/05)

bahādur < Far. *bahādur* cesur, yiğit → **ḳahramān**

b. (21a/19)

bahālu < Far. *bahā* + T. *+lu* fiyatı yüksek olan, kıymetli

b. (14b/05), (29b/02)

bahāne < Far. *bahāne* sebep, mazeret

b. (04b/18), (04b/18), (39b/14)

bahār < Far. *bahār* bahar mevsimi

b. (04b/14)

bā-ḥasān < Far. *bā* ve Ar. *ḥasān* güzellik, iyilik ile

b. (02b/10)

bā-ḥasāni’l ile’l-yevmü’d-dīn ‘güzellik ile din gününe kadar’ (02b/10)

baḥr < Ar. *baḥr* deniz, büyük nehir veya göl

b. (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/14)

b.+a (42b/15)

b.+den (44a/12)

b.+e (44a/13)

vekīl-i baḥr ‘deniz yetkilisi’ (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

bā-ḫuṣūṣ < Far. *bā* ve Ar. *ḫuṣūṣ* özellikle, bilhassa

b. (40a/16)

baʿīd < Ar. *baʿīd* uzak, ırak

b. (48b/16)

bāʿiṣ < Ar. *bāʿiṣ* sebep, sebep olan şey

b. (04a/04), (09b/06), (10b/18), (27b/03)

baḳ- bakmak, seyretmek, görüp incelemek

b. (34b/07)

b.-a (44b/06)

b.-ar (22a/05), (22a/06), (34b/08), (37b/14)

b.-arken (26a/18)

b.-dı (30b/16), (48a/10)

b.-duġı (44b/05)

b.-duġıŋ (37b/12), (44b/03)

b.-dumsa (18b/17)

b.-ma (32a/08)

b.-mayup (10a/04)

b.-maz (39b/16)

b.-mazlar (39a/10)

bāḳī < Ar. *bāḳī* ölümsüz, ebedi, sürekli

b. (13b/10), (47a/02), (47a/03), (47a/05)

b.+yi (21a/13)

bal bal, asel

b. (19b/08), (22a/09), (49a/18)

b.+dan (22a/09)

b.+ı (22b/05)

b.+ın (40a/03)

balçıḳ koyu kıvamdaki yapışkan çamur

b.+a (23a/18)

b.+dan (23a/19)

b.+ı (23b/01)

balçıḳlı yapışkan çamurlu

b. (23a/18)

balġam < Ar. *balġam* eskiden beden yapısının esasını teşkil ettiği kabul edilen dört unsurdan biri

b. (21a/04), (22a/19)

balıḳ balık

b. (32b/04), (32b/06), (32b/10), (32b/10), (32b/11), (32b/13), (32b/15), (33a/10), (33a/16), (35b/10), (35b/12), (35b/16), (35b/17), (35b/18), (36a/03), (36a/04), (36a/05), (38b/13), (38b/15), (47b/15), (47b/19), (47b/19)

b.+ı (33a/11), (35b/15), (47b/16)

b.+lar (32b/17), (33a/06), (33a/09)

b.+lara (32b/17), (33a/03), (33b/02)

b.+lardan (33a/10)

b.+ları (32b/12)

balıḳçı balıkçı, balık tutan veya satan kimse

b. (32b/11), (35b/14), (36a/03)

b.+lar (32b/14), (35b/17)

b.+larla (33a/04)

balıḳcuḳ (küçük ve zavallı anlamında) balıkcık

b.+lar (33a/12), (33b/02)

bāliġ < Ar. *bāliġ* bulûğa eren, ergin

b. (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

bāliġ ol- ‘buluğa ermek, erginliğe ulaşmak’ (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

baŋa bana

b. (07a/01), (07a/02), (08a/11), (10a/03), (12a/01), (12a/19), (13a/18), (13a/19), (13b/02), (14a/10), (14a/10), (16b/18), (17a/09), (17b/08), (19a/16), (21b/13), (24a/02), (25a/05), (25b/14), (25b/15), (28b/01), (28b/18), (29a/02), (29a/17), (30a/19), (30b/13), (30b/15), (32a/17), (32b/09), (34a/03), (34a/14), (34b/03), (34b/06), (35a/05), (35a/11), (36a/09), (36b/13), (36b/14), (36b/15), (36b/18), (36b/19), (38b/01), (38b/02), (38b/19), (39a/10), (39a/13), (40a/06), (40a/16), (40a/17), (41a/17), (42b/18), (43a/06), (43b/02), (43b/18), (43b/19), (44a/18), (45b/01), (45b/05), (46a/04), (46b/18), (49b/07), (50b/01), (50b/07), (50b/14), (50b/15), (50b/17), (51a/08), (51a/11), (51b/11), (51b/15), (52a/09), (53a/05), (53a/16), (53a/18)

bār-gāh < Far. *bār-gāh* izinle girilebilecek makam, huzur

b. (02a/14)

mesned-nişīn-i bār-gāh ‘yüce mevki, makam’ (02a/14)

bārī < Far. *bārī* hiç olmazsa, öyleyse

b. (33a/18), (50b/14)

barmaḳ parmak

b.+ı (49b/16)

b.+ını (49b/15)

baş- basmak, ayak altına almak

b.-duġı (22a/03)

bā-ṣıdḳ < Far. *bā* ve Ar. *ṣıdḳ* doğruluk, gerçeklik ile

b. (03b/06)

baṣīre < Ar. *baṣīre* (kalp gözü ile) görme, idrak

b. (06b/10)

baş baş, kafa, önde gelen; başlangıç

b. (29b/08), (37b/11)

b.+a (19a/10), (26b/16), (26b/17), (26b/17), (29b/08)

b.+ı (04b/13), (17a/17), (21b/11), (22a/03), (50a/02)

b.+ımız (41b/16)

b.+ın (13a/17), (21b/13), (21b/18), (22a/05), (37a/06), (51a/14)

b.+ına (08a/02), (08a/03), (19b/06), (22b/06), (24a/06), (24a/07), (35b/05), (40b/07), (42b/15), (43a/08), (43a/09), (47b/06)

b.+ında (32a/13)

b.+ından (07a/06), (38b/12)

b.+ını (13b/14), (20b/12), (46b/11), (51a/13)

b.+ıŋ (48a/18), (52b/05)

b.+ları (17a/16)

b.+ların (22a/04)

b.+larından (29b/09)

başḳa diğer, farklı, değişik

b. (08a/05), (08a/05), (15a/14), (15a/14)

başla- başlamak

b.-dı (08a/19), (10b/12), (11b/02), (28b/04), (29b/09), (29b/10), (30b/12), (34a/18), (42a/02), (42a/03), (45a/02), (47b/19), (48a/09)

b.-dılar (11a/09), (16b/15), (22b/15)

b.-dım (14b/09)

b.-dum (14a/16), (15b/19), (16a/01), (16a/11)

b.-maz (45b/03)

b.-r (07a/17), (23b/07), (23b/09), (36a/06), (36a/14), (45b/02), (49b/19)

b.-rlar (46a/18)

b.-yam (18a/11)

b.-yu (20b/15)

başmaḳcı ayakkabıcı

b. (30a/06), (30a/08), (30a/11), (30a/13), (30b/04), (30b/15)

b.+nıŋ (30a/06), (30a/08), (30a/09), (30a/17), (30a/18), (30b/02), (30b/03), (30b/06), (30b/08), (30b/11)

b.+ya (30b/14)

bat- batmak, bir şeyin içine gömülmek

b.-ar (23a/18)

bāṭıl < Ar. *bāṭıl* geçersiz, hükümsüz, esassız, boş

b. (16a/17), (21b/09), (25b/14)

b.+ı (16a/19), (25b/14)

bāṭıl-ı ḳıyās ‘geçersiz, hükümsüz karşılaştırma’ (16a/17)

bāṭın < Ar. *bāṭın* içsel, görünmeyen

b. (45b/12)

b.+da (25a/09)

baṭman ağırlık ölçüsü

b. (48b/18), (49a/12)

bā-yed < Far. *bā* ve Ar. *yed* el ile, kudret ile

b. (02a/03)

bā-yed-i muʿallim ‘öğretmenin eli, kudreti ile’ (02a/03)

baʿżı < Ar. *baʿz* ve Far. *–ı* bir takım, bir kısım, kimi, ara sıra

b. (06a/13), (10a/02), (12b/12), (14a/15), (15a/13), (21a/01), (25a/05), (27a/11), (27b/09), (29b/03), (31a/06), (37b/18), (38b/02), (38b/10), (38b/11), (38b/16), (39a/11), (40b/17), (42b/10), (47b/05), (52a/04), (52a/04)

bāzirgān < Far. *bāzergān* bezirgan, tüccar

b. (08a/03), (08a/06), (08a/15), (08a/18), (08b/04), (15b/15), (18b/06), (18b/09), (18b/10), (18b/12), (18b/14), (18b/15), (22b/14), (22b/17), (23b/05), (48b/15), (48b/17), (49a/02), (49a/05), (49a/08), (49a/09), (49a/12)

b.+a (18b/13), (49a/05), (49a/08), (49a/13)

b.+dadur (49a/13)

b.+dan (49a/04)

b.+ıŋ (08a/02), (08a/03), (08a/12), (08a/14), (08a/17), (14b/04), (22b/14), (23a/14), (23b/04)

bāzirgānlik bezirganlık, tüccarlık → **bāzirgānlıḳ**

b.+a (23a/15), (46b/14)

bāzirgānlıḳ bezirganlık, tüccarlık → **bāzirgānlik**

b. (26a/08)

b.+a (48b/17)

bāzirgānlıḳ ėt- ‘tüccarlık yapmak’ (26a/08)

bed-aṣl < Far. *bed* ve Ar. *aṣl* aslı, soyu kötü olan

b. (36a/13), (36a/15), (38a/12)

bed-aṣl ol- ‘aslı kötü olmak’ (36a/13), (38a/12)

bed-duʿā < Far. *bed* ve Ar. *duʿā* kötülük için edilen dua, ilenç

b. (30b/12)

bed-duʿā ėt- ‘kötülük için dua etmek’ (30b/12)

beden < Ar. *beden* vücut, gövde

b. (15a/10), (15a/12), (15a/16), (15a/17), (22a/17), (22b/01)

b.+e (49b/16)

b.+inden (27a/11)

b.+ine (20b/13)

b.+iŋ (15a/17)

beden-i insān ‘insan vücudu’ (15a/10), (15a/12), (15a/16), (22a/17), (22b/01)

bedī‘ < Ar. *bedī‘* ender, eşi ve benzeri görülmemiş, yeni

b. (01b/05)

üslūb-ı bedī‘ ‘yeni usûl,tarz’ (01b/05)

begen- beğenmek, hoşlanmak

b.-di (26b/03), (26b/07)

b.-diler (14a/01), (14a/03)

b.-mediginŋ (45a/18)

b.-üp (29a/10), (45a/18)

behişt-āyīn < Far. *behişt* ve Far. *āyīn* cennet gibi, cennete benzer

b. (02a/02)

muḳarrer-i behişt-āyīn ‘cennet benzeri kararlaştırılmış’ (02a/02)

behre-ver < Far. *behre-ver* hissedar, hissesi olan, nasipli

b. (05b/12)

belā < Ar. *belā’* dert, gam, keder, sıkıntı, musibet

b. (13a/11), (19a/17), (belā vü ġuṣṣa) (19a/19), (22a/16), (23a/18), (35b/05), (35b/07), (35b/09), (41b/03), (45b/15), (47b/06), (51b/01)

b.+dan (22a/07)

b.+lara (21a/11)

b.+lardan (16a/09)

b.+sı (21a/06), (40a/07), (50a/02)

b.+sıdur (40a/07)

b.+ya (17b/04), (40a/08), (48a/03)

belābil < Far. *belābil* bülbüller

b. (02a/08)

ḫuṭabā-yı belābil ‘hutbe veren (güzel şakıyan) bülbüller’ (02a/08)

belāġat < Ar. *belāġat* ekili, güzel ve yerinde söz söyleme

b. (02b/03)

bele böyle

b.+siŋe (48a/15)

belī < Ar. *belī* evet

b. (18b/14), (31b/14), (34a/02), (34b/04), (38a/16), (42a/16), (47a/14), (48a/07)

belki < Ar. *bel* ve Far. *ki* belki

b. (14b/03), (20a/05), (24a/16), (24b/02), (25a/13), (25a/15), (27a/08), (27a/10), (31b/02), (37b/19), (39a/15), (40a/02), (45a/12), (45a/14), (49a/10), (50a/19), (50b/19), (51a/11), (52b/02), (52b/05)

belürt- belirtmek, göstermek

b.-ür (26b/07)

ben ben

b. (04b/17), (06b/18), (08b/07), (10b/17), (11a/03), (11b/05), (12a/15), (12a/17), (14b/09), (15b/15), (16b/12), (16b/13), (17a/01), (17a/03), (17a/19), (17b/03), (18a/09), (18b/13), (19b/18), (22a/16), (22b/07), (25a/05), (25a/19), (26a/15), (26a/18), (27b/17), (27b/19), (28a/04), (28a/04), (28b/14), (29a/17), (31a/01), (31a/17), (31b/09), (32b/11), (32b/14), (33a/05), (33a/07), (33a/13), (33b/03), (33b/18), (34b/04), (34b/18), (35a/04), (35a/05), (35a/05), (35a/12), (35b/02), (36a/01), (36a/07), (36a/10), (36b/14), (36b/15), (36b/16), (36b/17), (37a/11), (37b/15), (38a/02), (38b/04), (38b/09), (39a/13), (40a/04), (40a/05), (40a/06), (40a/07), (41a/02), (41a/08), (41a/17), (41a/19), (41b/03), (42a/07), (42a/09), (42a/11), (42a/18), (43b/02), (43b/13), (43b/15), (43b/17), (44a/17), (44b/04), (44b/10), (45a/17), (45a/19), (45b/03), (47a/02), (47a/10), (47a/18), (47b/02), (49a/14), (49a/14), (49a/17), (49a/19), (50a/14), (50b/09), (50b/18), (51a/07), (51b/02), (51b/04), (51b/09), (51b/10), (51b/10), (52a/02), (52a/04), (52a/17), (52a/18), (52b/01)

bende < Far. *bende* köle, esir

b.+i (05b/19)

b.+leriniŋ (13b/05)

Bendebe *Kelîle ve Dimne'*deki iki sığırdan birinin ismi, Bendebe

B. (23a/17)

benden benden

b. (12a/16), (12b/08), (12b/08), (13b/10), (14b/15), (14b/16), (25b/13), (28b/02), (34a/04), (34b/03), (38b/16), (38b/17), (41a/01), (43a/04)

beni beni

b. (14a/11), (16b/12), (28b/17), (30a/07), (30a/19), (33a/12), (33a/13), (34a/03), (34a/17), (34b/01), (38a/18), (38b/10), (38b/18), (40a/08), (40b/19), (41b/17), (42a/08), (42a/09), (42a/12), (42a/19), (43a/17), (43b/03), (44a/10), (44b/08), (50b/12), (51b/11), (51b/13)

benī < Ar. *benī* oğullar

b. (01b/11), (21a/04)

benī ādem 'Âdem oğulları, insanlar' (21a/04)

benim benim

b. (08b/18), (12a/19), (12b/07), (13b/09), (14a/08), (14b/15), (15b/19), (16a/01), (17b/07), (18b/13), (18b/14), (25b/15), (27b/03), (28a/18), (28b/03), (30b/01), (30b/13), (30b/15), (31a/13), (31a/18), (32a/08), (32a/08), (32b/15), (33a/18), (34a/04), (35a/07), (35a/07), (36a/10), (36b/14), (36b/18), (38a/17), (38a/17), (38b/01), (39a/07), (39b/09), (40a/16), (40a/17), (41a/02), (42a/15), (42a/19), (42b/18), (43a/15), (43b/18), (45b/06), (46a/13), (46a/13), (49b/03), (50b/10), (51a/04), (51a/09), (51b/04), (51b/06), (51b/14), (51b/14), (52b/01), (52b/10)

b.+le (34a/16)

beŋze- benzemek, (o şey) gibi görünmek

b.-r (09b/11), (14b/04), (14b/07), (15a/13), (19b/14), (21b/19), (22b/14), (31a/18), (44b/17), (46b/13), (48b/03)

beŋzet- benzetmek, benzer duruma getirmek

b.-düm (22a/16), (22a/17), (22a/18), (22b/02), (22b/02), (22b/04), (22b/04), (22b/05)

b.-mişlerdür (12a/09), (12a/12), (26a/03)

berāber < Far. *berāber* birlikte, bir ve eşit seviyede

b. (35a/16), (35a/19)

b.+dür (07b/12)

berāyā < Ar. *berāyā* halk

b. (reʿāyā u berāyā) (04a/02)

berber berber

b. (30b/06), (31a/05), (31a/07), (31a/10), (31a/15)

b.+e (31a/09), (31a/11)

b.+i (31a/08)

b.+iŋ (30a/10), (30a/12), (30a/16), (30a/18), (30b/02), (30b/04), (30b/09), (31a/03), (31a/15)

berī < Ar. *berī* temizlenmiş, arınmış; kurtulmuş

b. (38a/09), (38a/19), (45a/19)

berī ol- ‘kurtulmak’ (38a/09)

berkit- sağlamlaştırmak

b.-se (15a/15)

ber-murād < Far. *ber* ve Ar. *murād* isteğine kavuşan

b. (12b/07)

ber-murād ėt- ‘arzusuna kavuşturmak’ (12b/07)

ber-ḳāmet < Far. *ber* ve Ar. *ḳāmet* boyda, endamda

b. (04a/17)

şehriyār-ı cāmeʾ-i ber-ḳāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

Berzeveyh *Kelîle ve Dimne*’deki hekimin adı, Berzeveyh

B. (10a/12), (10b/02), (10b/06), (10b/17), (10b/18), (11a/04), (11a/07), (11a/09), (11a/14), (11a/16), (11b/01), (11b/03), (12a/02), (12b/05), (12b/15), (13a/03), (13a/07), (13a/16), (13b/07), (14a/04), (17b/04), (17b/12), (18a/09), (18b/16), (19a/06), (19b/15), (22a/16), (22b/07)

B.+i (09b/01), (10a/14)

B.+niŋ (11a/18), (12b/09), (13a/06), (13a/09), (13b/12), (14a/08)

bėşinci beşinci

b.+si (11b/11), (31b/08), (32a/01)

beter < Far. *bedter* çok kötü

b.+ini (12b/07)

beyān < Ar. *beyān* açıklama, anlatma, bildirme

b. (02a/09), (09b/02), (12b/15), (14a/08), (22b/13), (31a/17), (50a/05)

b.+a (04b/19)

b.+dan (05b/12)

beyān ėt- ‘açıklamak, anlatmak’ (09b/02), (12b/15), (14a/08), (31a/17), (50a/05)

beyān eyle- ‘açıklamak, bildirmek’ (22b/13)

lisān-ı faṣīḥ’ül-beyān ‘anlaşılır biçimde anlatılan dil’ (02a/09)

ḥīleʾ-i beyān ‘anlatının aldatıcılığı’ (05b/12)

Beydebā *Kelîle ve Dimne*’de adı geçen hekim ve bilge, Beydeba → **Bīdpāy**

B. (22b/13), (50a/08)

beyn < Ar. *beyn* ara, arasında

b. (03b/11), (05a/07)

beyne’l-enām ‘halk arasında’ (05a/07)

beyt < Ar. *beyt* ev, hane, mesken

b. (01b/06), (02b/05), (05a/12)

ehl-i beyt ‘ev halkı; Hz. Muhammed’in âilesi’ (02b/05)

bıçaḳ bıçak

b. (30b/06)

bıŋar pınar, su gözü

b. (43a/10)

b.+ıŋ (43a/13)

bıraġıl- bırakılmak, salıvermek

b.-madan (35b/16)

bıraḳ- bırakmak, koymak, salmak

b.-up (35b/15)

b.-ur (09a/06)

b.-urlar (35b/18)

bī-ʿāḳıbet < Far. *bī* ve Ar. *ʿāḳıbet* sonsuz

b. (17b/05)

bī-ʿaḳl < Far. *bī* ve Ar. *ʿaḳl* akılsız

b. (25b/19)

bī-ʿaḳl ol- ‘akılsız olmak’ (25b/19)

bi-ʿavni’llāh < Ar. *bi* ve *ʿavn* ve *ilāh* Allah’ın yardım ile

b. (06a/02)

bi-ʿavni’llāh-i teʿālā ‘yüce Allah’ın yardımıyla’ (06a/02)

bī-çāre < Far. *bī* ve *çāre* çaresiz, zavallı

b.+lere (15b/10)

Bīdpāy *Kelîle ve Dimne*’de adı geçen hekim ve bilge, Bidpay → **Beydebā**

B. (11a/11)

B.+a (22b/11), (50a/05)

bī-günāh < Far. *bī* ve *günāh* günahsız, suçsuz

b. (50a/11), (50b/03)

bī-ḥadd < Far. *bī* ve Ar. *ḥadd* sınırsız, pek çok

b. (bī-ḥadd ü ḳıyās) (01b/01), (13a/16)

bi-ḥamdi'llāh < Ar. *bi* ve *hamd* ve *ilāh* Allah'a şükür ile

b. (04b/14)

bī-ḥużūr < Far. *bī* ve Ar. *ḥużūr* huzursuz, rahatsız

b. (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50a/18), (50b/01), (51a/15), (52b/08)

b.+am (49b/12)

b.+sıŋ (47b/11)

bī-ḥużūr ol- 'huzursuz olmak' (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50b/01)

bī-ḥużūrlıḳ < Far. *bī* ve Ar. *ḥużūr* huzursuzluk, rahatsızlık

b. (12b/04), (19b/11), (32b/08), (34b/16), (50a/18)

b.+ı (23b/19), (51a/17)

b.+ıŋ (50a/19)

bī-iʿtibār < Far. *bī* ve Ar. *iʿtibār* değersiz, önemsiz

b. (28a/19)

bi-kātib < Ar. *bi* ve *kātib* yazan, yazıcı ile

b. (bi-Kātib Çelebī) (06a/04)

bī-ḳıyās < Far. *bī* ve Ar. *ḳıyās* eşsiz, karşılaştırmasız

b. (13a/16)

bil- bilmek

b. (31a/16), (44b/07)

b.-di (12a/02), (26b/04), (33a/16), (37a/19), (37b/16), (40b/16), (44a/14), (44b/15), (45a/04), (49a/13)

b.-digi (23b/08)

b.-dim (12a/03), (12a/06), (14a/14), (35a/14), (45b/07), (45b/08), (49a/16)

b.-diŋ (25a/06)

b.-dügi (06b/18), (07b/04), (23b/14)

b.-dügimi (51b/04)

b.-dügin (07b/01)

b.-düginden (27a/07)

b.-düginiŋ (07a/17)

b.-düklerinden (52b/13)

b.-düm (16b/04), (25a/08), (32b/14), (50b/12)

b.-e (06b/09), (06b/10), (35b/07), (39a/15)

b.-eler (14a/05)

b.-em (51a/10)

b.-esin (33b/19), (48a/02)

b.-medin (37a/02), (37b/09)

b.-medügim (16b/01)

b.-mege (17a/05)

b.-mek (17b/18), (51b/06)

b.-mekde (12a/05)

b.-mekdür (11b/16), (24a/03)

b.-melikle (07b/05)

b.-mem (39a/11)

b.-meye (12b/12), (44b/18), (45a/17), (53a/07)

b.-mez (07a/04), (12a/14), (41a/17), (43a/05), (45a/01), (45a/10), (53a/03)

b.-mezdik (42a/16)

b.-mezin (39a/08)

b.-mezler (25a/04)

b.-mezlik (07b/13), (43b/16)

b.-mezsiŋ (15a/01), (43b/15)

b.-mezsiz (25a/11)

b.-miş (45b/05)

b.-sem (52a/03)

b.-üp (07b/10), (13a/12), (51b/05)

b.-ür (12a/14), (16b/09), (18b/10), (25a/09), (26b/10), (28b/16), (29b/06), (38b/14), (45b/02), (47a/12), (50b/07), (52a/15)

b.-ürdim (43b/13), (43b/14), (45a/19)

b.-ürdiŋ (50b/06), (50b/09)

b.-ürdüm (26a/16)

b.-ürem (17a/03), (26a/18), (32b/13), (35a/04), (48a/07), (49b/03), (52a/04)

b.-ürin (18b/10), (27b/04), (33a/07), (33b/05), (41a/19), (42a/18), (44b/04), (49a/18)

b.-ürken (07b/07)

b.-ürler (36b/17)

b.-ürsin (34a/02)

b.-ürsiŋ (35a/06), (37b/12), (38a/16), (44b/03)

bilād < Ar. *bilād* beldeler, şehirler

b. (02b/06), (bilād u ʿibād) (05a/09)

fetḥ-i bilād ‘şehirlerin kuşatması’ (02b/06)

bilā-resm < Ar. *bilā* ve *resm* benzersiz, emsalsiz

b. (bilā-resm ü miṯāl) (01b/02)

bildir- bildirmek, anlatmak, haber vermek → **bildür-**

b. (50b/07)

b.-dim (51b/03)

b.-diŋ (42a/17)

b.-e (26b/13), (46b/11)

b.-mege (20b/17)

b.-mek (27a/09)

b.-mekden (34b/05)

b.-memek (23b/15)

b.-ir (26b/06)

bildür- bildirmek, anlatmak, haber vermek → **bildir-**

b.-esin (10b/05)

bile ile, birlikte

b. (20b/13), (21a/03), (22b/10), (23b/16), (27a/13), (29a/04), (29a/09), (29b/04), (31b/02), (37a/07), (39a/05), (42b/17), (43a/17), (51a/03), (51a/12)

b.+since (12b/11)

bilin- bilinmek, anlaşılmak

b.-e (47a/17)

b.-mez (26b/11)

biliş bilmek işi; tanıdık

b.+ine (36b/02)

b.+lerinden (48b/18)

bī-meūnet < Far. *bī* ve Ar. *meūnet* külfetsiz; sıkıntısız, zahmetsiz

b. (05b/11)

bī-menfaʿat < Far. *bī* ve Ar. *menfaʿat* faydasız

b. (27b/17)

bī-menfaʿat ol- ‘faydasız olmak’ (27b/17)

bī-miḳdār < Far. *bī* ve Ar. *miḳdār* değersiz, kıymetsiz

b. (bī-miḳdār ü ẕerre) (05b/19)

bī-miṯāl < Far. *bī* ve Ar. *miṯāl* benzersiz, eşsiz

b. (02a/07)

b.+e (05b/13)

sulṭān-ı bī-miṣāl ‘benzersiz hükümdar’ (02a/07)

bin < Ar. *ibn* oğul, erkek evlat → **ibn**

b. (03b/08), (05a/06), (21a/15)

Enūşirvān bin Ḳubād ‘Kubad oğlu Enûşirvân’ (21a/15)

ʿÖmer bin el-Ḥaṭṭāb ‘Hattab oğlu Ömer’ (03b/08)

sulṭān Mehmed ḫān bin İbrāhim ḫān ‘İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah’ (05a/06)

biŋ bin rakamı

b. (10b/08), (42b/05), (46b/16)

bin- binmek

b.-dügi (26a/12)

b.-er (24a/11)

b.-miş (24a/09)

b.-üp (39b/12)

binā < Ar. *bināʾ* yapı, kuruluş

b.+lar (27a/02)

b.+sı (15a/17), (22a/18)

bindir- bindirmek, (birini bir şey üzerine) çıkarmak

b.-mek (24b/17)

bī-nihāye < Far. *bī* ve Ar. *nihāye* sonsuz

b. (06b/17), (11a/19), (26a/03), (33a/07), (39b/18)

bir bir; tek

b. (02a/05), (02b/17), (03b/02), (03b/04), (03b/08), (03b/12), (04b/17), (05a/08), (06b/12), (06b/16), (06b/16), (06b/16), (07a/12), (07a/13), (07a/19), (07b/01), (07b/10),

(07b/11), (07b/11), (07b/18), (07b/19), (08a/03), (08a/04), (08a/05), (08a/07), (08a/10), (08b/08), (08b/14), (08b/15), (08b/17), (08b/17), (08b/19), (08b/19), (09a/05), (09a/09), (09a/10), (09a/13), (09b/03), (09b/03), (09b/10), (09b/13), (09b/15), (09b/16), (10a/05), (10a/07), (10a/15), (10b/05), (10b/09), (10b/10), (11a/05), (11a/08), (11a/10), (11a/10), (11a/13), (11a/16), (11a/17), (11b/02), (11b/03), (12a/12), (12a/12), (12a/14), (12a/16), (12a/18), (12b/02), (12b/03), (12b/17), (13a/01), (13a/01), (13a/02), (13a/04), (13a/19), (13b/03), (13b/04), (13b/10), (13b/10), (13b/17), (14a/08), (14a/09), (14a/09), (14b/04), (14b/05), (14b/06), (14b/08), (14b/14), (15a/05), (15a/10), (15a/12), (15a/13), (15a/13), (15a/15), (15b/07), (15b/09), (15b/15), (15b/16), (15b/16), (16a/08), (16a/09), (16a/11), (16a/15), (16a/16), (16b/07), (16b/07), (16b/08), (16b/16), (16b/16), (16b/17), (16b/18), (16b/19), (17a/03), (17a/09), (17a/14), (17a/14), (17a/18), (17b/06), (17b/07), (17b/10), (18a/01), (18a/02), (18a/10), (18a/13), (18a/13), (18a/14), (18a/15), (18a/16), (18b/02), (18b/04), (18b/06), (18b/07), (18b/07), (18b/07), (18b/08), (18b/08), (18b/11), (18b/11), (18b/12), (19a/12), (19a/12), (19a/18), (19b/02), (19b/03), (19b/06), (19b/16), (20a/02), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (20a/19), (20a/19), (20b/01), (20b/02), (20b/05), (20b/05), (20b/06), (20b/08), (20b/11), (20b/16), (20b/16), (21a/15), (21b/19), (21b/19), (22a/01), (22a/05), (22a/08), (22a/08), (22a/09), (22b/12), (22b/14), (22b/16), (23a/08), (23a/13), (23a/13), (23a/16), (23a/18), (23b/01), (23b/03), (23b/09), (23b/19), (24a/05), (24a/08), (24a/08), (24a/08), (24a/10), (24a/10), (24a/19), (24b/03), (24b/09), (24b/10), (24b/13), (24b/17), (25a/01), (25b/08), (26a/12), (26a/18), (26b/01), (26b/01), (26b/04), (26b/18), (26b/19), (27a/04), (27a/04), (27a/05), (27a/18), (27b/01), (27b/10), (27b/10), (27b/11), (27b/11), (27b/13), (27b/13), (27b/15), (28a/10), (28a/12), (28b/01), (28b/02), (28b/05), (28b/06), (29a/16), (29a/18), (29b/01), (29b/01), (29b/02), (29b/02), (29b/05), (29b/07), (29b/09), (29b/09), (29b/12), (29b/12), (29b/13), (29b/14), (29b/19), (30a/04), (30a/06), (30a/06), (30a/07), (30a/09), (30a/11), (30a/14), (30a/14), (30a/15), (30a/18), (30a/19), (30b/06), (30b/19), (31a/08), (31a/17), (31a/17), (31b/05), (31b/10), (31b/10), (32a/04), (32a/11), (32a/11), (32a/12), (32a/13), (32a/13), (32a/13), (32a/14), (32a/16), (32a/16), (32a/17), (32b/01), (32b/03), (32b/04), (32b/07), (32b/10), (32b/12), (32b/13), (33a/03), (33a/05), (33a/07), (33a/10), (33b/05), (33b/07), (33b/07), (33b/09), (33b/13), (33b/13), (33b/17), (34a/05), (34a/06), (34a/07), (34a/09), (34a/13), (34a/13), (34a/13), (34a/17), (34b/01), (34b/02), (34b/06), (34b/16), (34b/17), (34b/18), (34b/19), (35a/12), (35a/14), (35a/18), (35a/18), (35b/02), (35b/05), (35b/07), (35b/09), (35b/11), (35b/11), (35b/11), (35b/14), (36a/12), (36a/13), (36a/14), (36a/15), (36a/18), (36a/19), (36b/10), (37a/01),

(37a/02), (37a/04), (37a/04), (37a/04), (37a/06), (37a/06), (37a/11), (37a/12), (37b/07), (37b/09), (37b/09), (37b/12), (38a/01), (38a/03), (38a/08), (38a/08), (38a/15), (38a/19), (38b/01), (38b/10), (38b/15), (39a/03), (39a/04), (39a/08), (39a/10), (39a/13), (39a/13), (39a/17), (39a/19), (39b/01), (39b/01), (39b/04), (39b/10), (39b/12), (39b/13), (39b/13), (39b/16), (39b/17), (39b/18), (39b/18), (40a/07), (40a/09), (40a/15), (40a/18), (40b/03), (40b/03), (40b/05), (40b/11), (40b/12), (40b/18), (41a/01), (41a/01), (41a/03), (41a/10), (41a/12), (41a/19), (41a/19), (41b/01), (41b/01), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (41b/03), (41b/10), (41b/15), (41b/18), (42a/12), (42b/05), (42b/06), (42b/07), (42b/09), (42b/13), (42b/16), (42b/17), (42b/18), (43a/06), (43a/10), (43a/11), (43a/12), (43a/16), (43a/17), (43a/18), (43b/04), (43b/04), (43b/05), (43b/05), (43b/08), (43b/09), (43b/10), (43b/19), (44b/17), (44b/18), (44b/19), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/16), (45a/19), (45b/04), (45b/08), (45b/08), (45b/15), (45b/15), (46a/04), (46a/05), (46a/06), (46a/10), (46a/10), (46a/14), (46a/15), (46a/15), (46a/16), (46a/16), (46a/17), (46a/18), (46a/19), (46b/03), (46b/04), (46b/14), (46b/14), (46b/15), (46b/15), (46b/17), (47a/02), (47a/04), (47a/05), (47a/05), (47a/09), (47a/19), (47b/01), (47b/03), (47b/06), (47b/07), (47b/07), (47b/10), (47b/12), (47b/13), (47b/14), (47b/15), (48a/02), (48a/02), (48a/03), (48a/09), (48a/12), (48a/17), (48b/01), (48b/05), (48b/13), (48b/15), (48b/17), (48b/17), (48b/17), (49a/02), (49a/06), (49a/06), (49a/09), (49a/09), (49a/12), (49a/17), (49b/14), (49b/15), (49b/15), (50a/04), (50a/04), (50a/09), (50b/01), (50b/03), (50b/06), (50b/06), (50b/11), (50b/15), (51a/01), (51a/02), (51a/05), (51a/15), (51b/01), (51b/11), (51b/12), (51b/17), (51b/18), (51b/19), (51b/19), (52a/01), (52a/04), (52a/06), (52a/09), (52b/02), (52b/02), (52b/16), (53a/13), (53a/17)

biraz biraz, azıcık

b. (22b/10), (28a/03)

birazcuḳ az, pek az

b. (12b/03), (20a/07), (21b/15)

birbiri birbiri, bir öteki

b.+nden (33a/12)

b.+ne (03a/14), (46a/09)

b.+yle (04a/06), (40b/03)

birçoḳ oldukça çok, epeyce fazla

b. (15b/14)

birer bir, başlı başına; (birer birer) teker teker

b. (22a/02), (47b/15), (47b/15)

biri bir kimse, herhangi bir şahıs; bir tanesi

b. (02b/05), (03a/14), (08b/15), (11b/10), (14a/17), (15a/11), (15a/14), (15a/15), (16a/19), (20a/10), (22a/06), (22a/06), (28a/06), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/09), (28a/11), (28a/11), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/15), (29b/11), (29b/11), (35b/15), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (43a/11), (45b/09), (48b/01), (50b/12)

b.+miz (41b/17), (41b/18), (43b/05), (43b/05), (43b/05)

b.+mizi (34a/08), (34a/11)

b.+nde (50b/02)

b.+nden (11b/10), (15a/14), (15a/15), (16a/19), (20a/10)

b.+ne (15a/11), (16b/06), (23a/04), (23a/17), (23a/17), (23b/16), (23b/16), (26a/15), (28a/17), (32b/11), (43a/11)

b.+si (06a/15), (06a/17), (06a/19), (08a/05), (14a/18), (16a/16), (16b/02), (20a/07), (22a/12), (22a/19), (26a/08), (26a/08), (26a/08), (26b/16), (26b/16), (32b/11), (32b/12), (35a/11), (35b/04), (35b/05), (35b/07), (35b/13), (35b/13), (35b/13), (46b/11)

b.+sin (23a/07)

b.+sindekiyi (47b/17)

b.+sinden (19b/19), (40a/01), (40a/02)

b.+sine (48b/18)

b.+siniŋ (15b/11)

b.+ŋiz (41a/01)

b.+yle (35b/15), (48b/01)

birile ile, birikte → **birle**

b. (48a/17)

birle ile, birlikte → **birile**

b. (02a/09), (21a/03)

birḳaç birkaç, az sayıda

b. (13a/14), (16b/07), (18b/05), (20a/15), (22b/14), (28a/05), (29b/04), (33b/15), (34b/15), (34b/16), (40b/10), (40b/13), (42a/03), (47a/06), (47a/07), (50a/09), (52a/07)

bī-rū < Far. *bī* ve *rū* riyasız

b. (02b/09)

bī-rūy-ı ḥażret-i ‘seyyidü’l-enām ‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’ (02b/09)

bī-sebeb < Far. *bī* ve Ar. *sebeb* sebepsiz, nedensiz

b. (28a/06)

bī-şuçsuz < Far. *bī* ve T. *suçsuz* suçsuz, günahsız

b. (53a/08)

bit- (I) bitmek, sona ermek

b.-di (45a/07)

b.-sün (41a/06)

bit- (II) yetişmek, büyümek, uzamak

b.-miş (22a/01)

b.-üp (26b/11)

bitür- bitirmek, tamamlamak

b.-diŋ (44b/09)

b.-mek (32a/09)

y.-üp (10a/08)

bī-vefā < Far. *bī* ve Ar.*vefā* vefasız, sadakatsiz

b. (38b/05)

bī-vefālık < Far. *bī* ve Ar.*vefā* vefasız olma durumu → **bī-vefālıḳ**

b.+dandur (40a/02)

bī-vefālıḳ < Far. *bī* ve Ar.*vefā* vefasız olma durumu → **bī-vefālık**

b. (41a/18), (41b/04), (49a/15)

bī-vefālıḳ ėt- ‘sözünde durmamak’ (41a/18), (41b/04)

bī-vefālıḳ eyle- ‘sözünde durmamak’ (49a/15)

biz biz

b. (09a/14), (09a/15), (10a/16), (24a/03), (24b/11), (31a/16), (32b/18), (34a/09), (34a/16), (40b/17), (41b/04), (41b/10), (41b/12), (41b/19), (42a/05), (42a/16), (43a/01), (43a/17), (43a/19), (44a/02), (44a/12), (52b/07)

b.+den (42a/05)

b.+e (24b/19)

bī-zaḥmet < Far. *bī* ve Ar. *zaḥmet* sıkıntısız

b. (05b/12)

bizden bizden

b. (13b/16), (29a/08), (34a/08), (34a/11)

bize bize

b. (10a/18), (10b/05), (27b/05), (33a/03), (33a/09), (34a/16), (34b/13), (39a/03), (41b/08), (41b/11), (41b/13), (41b/14), (43b/15), (43b/16), (44a/04), (44a/04), (44a/09), (44a/12), (49a/05)

bizi bizi

b. (34a/10)

bizim bizim

b. (11a/01), (11a/04), (13a/13), (13b/13), (13b/13), (13b/14), (24a/03), (24a/04), (24b/11), (24b/12), (33a/02), (37a/07), (40b/09), (41a/04), (41a/04), (41a/05), (41a/06), (41a/11), (41a/13), (41b/13), (42a/04), (42a/04), (43a/01), (43a/02), (43a/03), (44a/04), (44a/11)

b.+le (34a/10), (49b/12)

bi’ẕ-ẕāt < Ar. *bi* ve *ẕāt* kendisi, şahsen

b. (14b/12)

boġ- boğmak, nefessiz bırakarak öldürmek

b.-arlar (09a/11), (09a/12)

boġaz (ağızla gırtlak arasındaki kısım) boğaz

b.+ına (30a/04), (33b/01)

boġıl- boğulmak, nefes alamamak

b.-ur (34b/10)

boġmaḳ gerdanlık, kolye

b.+ı (33b/14), (33b/17), (33b/17)

b.+ını (33b/13)

boncuḳ boncuk, boncuk tanesi

b.+a (14b/06)

boş boş, dolu olmayan

b. (09a/01), (27b/15)

boyın boyun, baş ile gövde arasındaki eklem

b.+ına (29a/04), (53a/15)

b.-ıŋa (29a/03)

b.+ından (08a/08)

boynız boynuz → **boynuz**

b.+ların (45a/02)

boynuz boynuz → **boynız**

b.+ların (23b/08)

boz- bozmak, iptal etmek

b.-mamış (42a/01)

b.-maya (41b/08)

bozġun bozulmuş, perişan

b. (35a/13)

bozul- bozulmak

b.-up (15a/17), (52b/11)

b.-ur (15a/16)

bölik bölüm, takım

b. (15a/05)

böyi- büyümek, etkisi artmak

b.-dükden (35b/03)

böyit- büyütmek, genişletmek

b.-di (43b/12)

böyle böyle, bunun gibi, bu şekilde

b. (17b/05), (21b/14), (24a/01), (26a/05), (30b/17), (31a/02), (33b/06), (39b/15), (40a/08), (41b/18), (42a/11), (43b/13), (44a/09), (44b/11), (45a/18), (47b/17), (48a/18), (51a/16), (51a/19), (51b/15)

b.+dür (14b/07)

böyü- büyümek

b.-yip (06b/03), (06b/06)

b.-yüp (22b/15)

böyük büyük, iri; kudretli

b. (17a/18), (17b/09), (23a/15), (25a/12), (26a/03), (27a/02), (27b/09), (27b/13), (27b/16), (28b/02), (28b/11), (28b/11), (28b/12), (30a/15), (31a/06), (35b/11), (35b/12), (45b/10), (47a/05)

b.+ler (32a/10)

böyüklük büyük olma durumu, irilik

b. (32a/09)

bu bu

b. (02b/12), (02b/12), (02b/16), (03a/04), (03a/13), (04a/04), (04a/11), (04b/12), (05a/01), (05a/17), (05b/04), (05b/05), (05b/14), (05b/19), (06a/06), (06a/06), (06a/07), (06a/15), (06a/17), (06b/07), (06b/08), (06b/08), (06b/09), (06b/17), (06b/19), (07a/03), (08a/06), (08b/07), (08b/09), (08b/14), (09a/07), (09a/08), (09a/14), (09a/15), (09a/16), (09b/01), (09b/01), (09b/05), (09b/07), (09b/12), (10a/01), (10a/03), (10a/05), (10a/06), (10a/08), (10a/08), (10a/11), (10a/13), (10b/01), (10b/18), (11a/16), (11a/18), (11b/04), (11b/16), (11b/18), (11b/18), (12a/02), (12a/15), (12a/19), (12b/02), (12b/07), (12b/08), (12b/08), (12b/19), (12b/19), (13a/10), (13a/11), (13b/05), (13b/08), (13b/09), (13b/14), (13b/15), (13b/17), (13b/18), (14a/04), (14a/05), (14a/05), (14a/08), (14a/19), (14b/14), (15a/04), (15a/05), (15a/07), (15b/09), (15b/10), (15b/12), (15b/17), (16a/04), (16a/10), (16b/01), (16b/04), (16b/05), (16b/09), (16b/13), (17a/01), (17a/03), (17a/12), (17b/01), (17b/04), (17b/13), (17b/15), (17b/17), (18a/08), (18b/07), (19a/07), (19a/10), (19a/16), (19a/18), (20a/04), (20a/09), (20b/10), (20b/10), (20b/19), (21a/07), (21a/13), (21b/12), (21b/13), (21b/14), (21b/16), (21b/17), (22a/07), (22a/14), (22a/16), (22a/19), (22b/07), (22b/10), (22b/14), (22b/15), (23a/02), (23a/06), (23a/11), (23a/16), (23a/18), (23a/19), (23b/02), (23b/12), (24a/01), (24a/05), (24a/14), (25b/01), (25b/12), (25b/15), (25b/16), (26a/15), (26a/17), (26b/04), (27b/01), (27b/03), (27b/03), (27b/06), (27b/08), (27b/10), (27b/12), (27b/13), (27b/17), (27b/18), (27b/19), (28a/04), (28a/17), (28a/18), (28b/01), (28b/15), (29a/06), (29a/13), (29a/16), (29b/10), (29b/15), (30a/07), (30a/10), (30a/13), (30a/19), (30b/10), (30b/15), (30b/18), (30b/19), (30b/19), (31a/12), (31a/18), (31b/01), (31b/02), (31b/02), (31b/12), (32a/04), (32a/04), (32a/05), (32a/13), (32a/15), (32a/16), (32a/19), (32b/06), (32b/07), (32b/07), (32b/09), (32b/12), (32b/16), (32b/17), (33a/01), (33a/04), (33a/09), (33a/10), (33a/12), (33a/16), (33b/03), (33b/12), (33b/18), (34a/01), (34a/07), (34a/12), (34a/14), (34b/08), (34b/19), (35a/01), (35a/15), (35a/17), (35a/18), (35b/15), (35b/18), (36a/07), (36b/16), (36b/16), (37a/06), (37a/07), (37a/11), (37a/19), (37b/14), (38a/15), (38b/04), (38b/09), (38b/19), (39a/13), (39a/16), (39b/09), (40a/01), (40a/01), (40a/04), (40a/06), (40a/14), (40b/16), (40b/17), (40b/18), (41a/04), (41a/07), (41a/17), (41b/05), (42a/16), (42a/18), (42b/14), (43a/01), (43a/04), (43a/04), (43a/07), (43b/06), (43b/08), (43b/13), (43b/14), (43b/19), (44a/15), (44a/19), (44b/07), (46a/04), (46a/13), (46a/19), (46b/11), (46b/13), (46b/15), (46b/17), (46b/18), (47a/17), (47a/18), (47b/03), (47b/10), (48a/01), (48a/04), (48a/06), (48a/08), (48a/15), (48a/16), (48b/14), (48b/19), (49a/04), (49a/05), (49a/09), (49a/10), (49a/14), (49b/03), (49b/07), (49b/09), (50a/02), (50a/04), (50a/12), (50a/13), (50a/16), (50a/18), (50b/12), (50b/15), (50b/19),

(50b/19), (51a/06), (51a/08), (51a/16), (51b/08), (52a/01), (52a/06), (52a/07), (52a/15), (52a/17), (52b/04), (52b/08), (52b/09), (52b/17), (53a/05), (53a/09), (53a/11), (53a/12), (53a/14), (53a/16), (53a/18)

b.+dur (06a/15), (06a/17), (06a/19), (08a/03), (08b/15), (09b/06), (20a/13), (25a/02), (25b/16), (26b/09), (26b/16), (27a/03), (27b/07), (28a/06), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/14), (28a/16), (31b/01), (35a/10), (35a/17), (35b/07), (42a/04), (42b/11), (45b/09)

bugün bugün

b. (31a/05), (44a/04), (47a/01)

b.+de (51b/06)

b.+den (50a/14)

buġday buğday, buğday tanesi

b. (09a/01), (09a/03), (26b/11)

b.+ı (09a/02), (09a/06), (09a/07)

buġż < Ar. *buġż* kin, nefret, düşmanlık → ʿ**adāvet**

b. (21b/06)

Baḥretti'n *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen Emir Bahrettin

B. (05b/04)

Baḥretti'n-nebīyyü'l-emīn 'güvenilir peygamberin Bahrettin'i' (05b/04)

buḫūr < Far. *buḫūr* güzel koku yayan ağaç, amber

b. (15b/04)

bul- bulmak, ulaşmak

b.-a (19b/03), (51a/10)

b.-am (17b/07), (36a/02)

b.-amadı (29b/12)

b.-amadılar (10a/12)

b.-amayacaḳ (47b/19)

b.-dı (08b/19), (27a/17)

b.-dılar (33b/03)

b.-duğımı (07a/01)

b.-duŋuz (41a/10)

b.-madı (04b/18)

b.-maġ (18a/06)

b.-maķ (25b/06)

b.-masun (42b/09)

b.-maz (03a/10), (03a/12)

b.-mazidi (45b/05)

b.-mazlar (47a/08)

b.-sun (42b/08)

b.-up (15b/12), (27b/19)

b.-ur (07a/07), (19b/02), (19b/09), (23b/07), (24a/19), (29b/05), (29b/06), (46b/15)

b.-urın (41b/03)

bulaş- bulaşmak, (istenmedik bir işe) karışmak

b.-madugınıŋ (28b/19)

bulın- bulunmak, elde etmek, var olmak

b.-ur (16a/12), (18a/04), (26b/01)

buŋa buna

b. (10b/15), (11a/08), (15a/06), (18a/10), (19b/03), (28a/05), (28a/10), (28a/11), (29a/12), (30b/02), (32a/06), (32b/13), (34a/13), (35b/02), (41b/03), (43b/06), (46a/17)

bunda bunda

b. (11a/03), (26a/19), (27b/05), (44b/10), (47a/17), (51b/10)

bundan bundan

b. (06a/11), (10b/15), (14a/16), (16a/04), (23b/14), (36a/01), (39a/02), (39a/13), (45b/10), (48a/04), (51a/10)

bunı bunu → **buŋı**

b. (07a/02), (09a/05), (15b/16), (16a/17), (17b/16), (18b/12), (18b/18), (22a/07), (22a/11), (22b/17), (27b/14), (28a/04), (29a/02), (29b/02), (29b/11), (29b/16), (30a/05), (30b/07), (30b/17), (32b/14), (33a/16), (35a/04), (35a/14), (36a/03), (36b/17), (38a/05), (38b/13), (39b/08), (41a/15), (43b/07), (43b/13), (43b/13), (45b/05), (46a/17), (47a/12), (47b/17), (50b/12), (50b/17), (50b/17), (50b/18), (52a/18)

buŋı bunu → **bunı**

b. (51a/06)

bunıŋ bunun → **bunuŋ**

b. (10a/03), (10a/06), (12a/09), (12b/12), (13a/11), (15b/07), (15b/13), (17a/06), (18a/09), (20a/02), (21a/03), (21a/05), (25a/04), (26a/15), (31a/17), (31b/18), (32a/02), (32b/07), (32a/15), (32b/05), (33a/15), (43a/07), (46b/01), (47b/10), (50a/08), (51b/19), (53a/17), (53a/18)

b.+la (04a/13), (11b/02), (26b/10), (51a/10)

bunlar bunlar

b. (16b/04), (18a/07), (20a/06), (21b/16), (23b/11), (23b/17), (34a/12), (34a/12), (40b/15), (40b/16), (42a/14), (42a/19), (46b/01), (49a/07), (52a/06)

b.+a (22b/17), (40b/15), (42a/01), (44a/10), (46b/10)

b.+dan (03b/02), (16b/02), (16b/05), (16b/06), (17b/06), (18a/16), (39b/03), (39b/14), (40b/16)

b.+ı (12b/15), (12b/15), (31a/16), (43b/08), (45a/01)

b.+ıŋ (08a/04), (11a/07), (16a/16), (16b/05), (16b/08), (17b/17), (35b/10), (51a/13)

b.+la (16b/02)

bunuŋ bunun → **bunıŋ**

b. (10a/10), (12a/01), (48a/17)

bura bu yer

b.+da (16b/18), (32b/11), (32b/15), (34b/03), (43a/02), (49b/05)

b.+ya (32b/11), (32b/15)

b.+yı (43a/13)

burun koklama organı burun; ön kısım

b.+dan (06a/05)

b.+ı (30b/08), (30b/17)

b.+ın (31a/11)

b.+ını (30b/07), (30b/10), (31a/10), (31a/15)

b.+ınıŋ (31a/04)

b.+um (31a/08), (31a/08)

b.+umı (30b/13), (30b/15)

buyur- buyurmak, emretmek, söylemek

b.-alar (06a/02)

b.-mışlardur (03a/13)

b.-up (01b/09), (03a/13), (06a/01)

b.-ur (03a/06), (03b/08)

b.-ursa (40b/08)

b.-ursaŋız (36a/11)

bühtān < Ar. *buhtān* iftira

b.+dan (18a/16)

bülend < Far. *bulend* yüksek, yüce, ulu

b. (21a/16), (24b/01), (24b/14), (27b/09), (27b/13), (27b/16)

bülend-aḫter < Far. *bulend* ve *aḫter* yıldızı yüksek olan, talihli

b.+dür (05a/09)

şehriyār-ı bülend-aḫter ‘talihli padişah’ (05a/09)

bünyān < Ar. *bunyān* yapı, bina

b. (04a/05)

kāl-bünyānü'l-merṣūṣ 'güçsüz yapının sağlamlığı' (04a/05)

bürhān < Ar. *burhān* kanıt, delil

b. (04b/01)

bürhānü'l-ḥaḳḳ 'Allah'ın delili' (04b/01)

bürin- bürünmek, örtünmek, giymek

b.-üp (52a/05)

b.-ür (52a/10), (52a/13)

büyücek odukça büyük olan

b.+leri (35a/11)

Büzürcimihr *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen hükümdar Enûşirvân'ın veziri, hekim Büzürcimihr

B.+e (13b/08), (13b/12), (13b/19), (14a/03)

B.+i (13b/11), (13b/12)

C

cādde < Ar. *cādde* geniş, uzun ve düzgün yol

c. (04b/03)

sālik-i cāddeʾ-i revāc 'kıymetli yola girmiş olan yolcu' (04b/03)

cāh < Ar. *cāh* yüksek mevki, makam, rütbe

c. (02a/06)

Süleymān-ı cāh 'mevki sâhibi Süleyman' (02a/06)

cāhil < Ar. *cāhil* bilgisiz, bilmeyen kimse

c. (07b/03), (26b/16), (26b/18)

c.+lerdür (15a/05)

c.+lere (39b/17)

c.+leriŋ (21b/11)

cāme < Far. *cāme* elbise, giyecek şey

c. (01b/11), (04a/17)

cāmeʾ-i ḳābiliyyet ‘yetenek ve güç elbisesi’ (01b/11)

şehriyār-ı cāmeʾ-i ber-ḳāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

cān < Far. *cān* can, ruh; gönül

c. (cān u dil) (14b/10)

c.+ından (44a/18)

cānaver < Far. *cān* ve *āver* canavar, canlı

c.+ler (06a/14), (06b/01), (06b/02), (06b/09), (09b/19), (18b/04), (23b/16), (23b/17), (26a/04), (34a/10), (34a/15), (34a/19), (34b/01)

c.+lerden (23b/10), (23b/11)

c.+lere (23b/15), (27a/08), (34a/14), (34b/10)

c.+leriŋ (29a/01)

c.+lerle (52b/06)

cānaverciḳ < Far. *cān* ve *āver* ve T. *+cik* canavarcık, zavallı ve küçük canlı

c.+ler (34a/06), (34a/07)

cānib < Ar. *cānib* yan, taraf, yön → **cihet**

c. (09b/06)

c.+e (10b/18), (20b/03), (27b/13), (29a/05), (49a/09)

c.+i (19a/18)

c.+ine (10b/09)

cānib-i şerīf ‘şerefli taraf’ (09b/06)

cārī < Ar. *cārī* geçerli, yürürlükte olan

c. (04b/15), (05b/17)

cāriye < Ar. *cāriye* esir alınan ve sâhibinin malı sayılan kız veya kadın

c. (29b/14)

c.+niŋ (29b/16), (29b/16)

c.+si (29b/13)

c.+yi (29b/18)

cāyiz < Ar. *cāʾiz* yerinde, uygun, doğru olan

c. (28a/06)

c.+dür (25b/15), (28b/02), (37a/02), (39a/05)

cāzū < Far. *cādū* cadı, büyücü

c. (30b/15)

cebbār < Ar. *cebbār* zor kullanan (kimse), zorba

c.+dur (ġaddār ve cebbār) (40a/04)

cebel < Ar. *cebel* dağ

c. (03b/17), (44a/08)

cebel-i ḳāf ‘Kaf dağı’ (44a/08)

der-i cebel-i metīn ‘dayanıklı dağ kapısı’ (03b/17)

ceberūt < Ar. *ceberūt* (Allah için) kudret, ululuk, büyüklük

c. (ʿizzet ü ceberūt) (05b/15)

ced < Ar. *cedd* ata, büyükbaba

c. (16a/14)

ābāʿan ve ced ‘babadan, kuşaktan kuşağa’ (16a/14)

cefā < Ar. *cefā* cefa, eziyet → **cevr, ẓulm**

c. (28a/06), (28a/19), (53a/19)

c.+lara (47b/10)

cehl < Ar. *cehl* bilgisizlik, câhillik

c. (21b/05)

celīl < Ar. *celīl* çok yüce, ulu, mertebesi yüksek

c. (02a/08), (09b/05)

celīlül-ḳadr ‘çok yüce kıymet’ (09b/05)

celīlü’ṣ-ṣıfāt ‘çok yüce vasıflar’ (02a/08)

cemʿ < Ar. *cemʿ* toplama, bir araya getirme

c. (06b/05), (11b/18), (15b/02), (16b/13), (17a/01), (22a/09), (44a/03), (44a/05), (44a/10), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

cemʿ ėt- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (06b/05), (15b/02), (17a/01), (44a/05), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

cemʿ eyle- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (16b/13)

cemʿ ol- ‘toplanmak, bir araya gelmek’ (11b/18), (22a/09), (44a/03), (44a/10)

cemāʿat < Ar. *cemāʿat* cemaat, topluluk

c. (02a/18)

c.+iŋ (48b/01)

pīşvā-yı cemāʿat-i enbiyā ‘peygamberler topluluğunun önderi’ (02a/18)

cemīʿ < Ar. *cemīʿ* bütün, hep, tüm

c. (02b/13), (09b/13), (13b/18), (14b/01), (16a/09), (16a/09), (18a/11), (19a/03), (20a/10), (20a/12), (20b/06), (29a/12), (29a/14)

cemīʿ-i āfāḳ ‘çevrenin bütünü’ (02b/13)

Cenāb < Ar. *cenāb* hazret, saygınlık anlamında hitap

C. (01b/02), (03a/04), (02a/14)

Cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳ ‘Hazreti Allah’ (03a/04)

Cenāb-ı rabbe’l-erbāb ‘rablik iddia edenlerin rabbi Allah’ (01b/02)

Cenāb-ı risālet-penāh ‘sığınılacak peygamber Hz. Muhammed’ (02a/14)

ceng < Far. *ceng* savaş, kavga

c. (31b/16), (33a/04), (45a/02), (45a/05), (45a/11), (45a/12), (45a/12), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

c.+e (45a/04)

ceng ėt- ‘savaşmak, dövüşmek’ (31b/16), (33a/04), (42a/02), (45a/12), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

cennet < Ar. *cennet* cennet, bahçe

c.+e (18b/19)

cerīde < Ar. *cerīde* defter

c. (01b/12)

cerīdeʾ-i dilkeş-i ḫılḳat ‘yaratılışın gönül çekici defteri’ (01b/12)

cevāb < Ar. *cevāb* cevap, yanıt, karşılık

c. (28a/01), (30b/05), (31a/04), (41b/18), (43b/01), (50a/07), (53a/13)

c.+a (31a/10)

c.+ıŋ (37b/01)

c.+lar (27a/16), (52b/10)

c.+ları (52b/08)

cevāhir < Ar. *cevāhir* cevherler, değerli taşlar

c. (02b/07), (33b/07), (33b/10)

c.+lerin (33b/11)

cevāhir-i delāyil ‘delillerin cevherleri’ (02b/07)

cevher < Ar. *cevher* var olan bir şeyin özü, mücevher; değer, kıymet

c. (05a/11)

c.+e (18b/07)

c.+i (18b/06), (18b/16), (24b/13)

erbāʿ-ı memālik-i cevher ‘değerli ülkelerin dördü’ (05a/11)

cevr < Ar. *cevr* cefa, eziyet → **cefā, ẓulm**

c. (05a/13)

ebvāb-ı cevr-i ḥayf ‘zulüm eziyetinin kapıları’ (05a/13)

cibillet < Ar. *cibillet* yaratılış, huy

c.+i (04a/09)

cihād < Ar. *cihād* Hak yolunda yapılan savaş, gaza → **ġazā**

c. (ġazā vü cihād) (02b/06)

cihān < Ar. *cihān* dünya, kâinat; herkes → **ʿālem, dünyā**

c. (02b/14), (03a/18), (03b/11), (05b/18)

c.+a (04b/11), (05a/01)

c.+ıŋ (14a/17), (16a/13)

āyineʾ-i cihān-ı ṣayḳal ‘parlak dünyanın aynası’ (03a/18)

ekṣer-i ḫalḳ-ı cihān ‘dünyadaki insanların çoğunluğu’ (03b/11)

gülzār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

ḫażret-i pādişāh-ı cihān ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

ḫalḳ-ı cihān ‘dünyadaki tüm yaratılmışlar’ (05a/01), (14a/17), (16a/13)

cihān-muṭāʿ < Ar. *cihān* ve *muṭāʿ* dünyanın kendisine itaat ettiği ve önünde boyun eğdiği

c.+ları (05b/07)

fermān-ı cihān-muṭāʿ ‘dünyanın itaat ettiği buyruk’ (05b/07)

cihet < Ar. *cihet* yön, taraf, yer → **cānib**

c.+den (11b/18), (20a/07), (29b/15), (40b/17), (48b/03)

c.+dendür (32a/05)

c.+inden (13b/16), (14b/15), (42a/03)

cilve-ger < Ar. *cilve* ve Far. *ger* tecelli eden, ortaya çıkan

c. (05b/11)

cilve-ger ol- ‘ortaya çıkmak’ (05b/11)

cumhūr < Ar. *cumhūr* halk topluluğu, halk

c. +a (03b/19)

intiẓām-ı aḥvāl-i cumhūr ‘halkın hâllerinin düzeni’ (03b/19)

cümle < Ar. *cumle* bütün, hep

c. (09b/12), (19a/02), (19a/04), (23a/10), (30a/16), (42b/11)

c.+den (02a/01), (17b/09), (35b/01), (45b/09), (50a/12)

c.+miz (41a/12)

c.+si (23b/11), (42a/02)

c.+sin (15a/15)

c.+sine (51a/13)

cüs̱s̱e < Ar. *cus̱s̱e* gövde, beden, kalıp

c.+si (27b/16)

c.+sine (28b/08)

cüzʾī < Ar. *cuzʾī* pek az, az miktarda

c. (39a/08), (39b/13)

cüzʾī ol- ‘az miktarda olmak’ (39a/08)

Ç

çaġır- çağırmak, seslenmek → **çıġır**

ç.-dı (30b/04), (30b/05), (30b/14)

ç.-dılar (30a/08)

ç.-dıŋuz (44a/11)

ç.-ır (46a/19)

ç.-up (35a/12), (37b/02), (48a/12)

çaġırt- çağırtmak, davet ettirmek

ç.-up (37a/18)

çaġrış- karşılıklı bağırmak, birbirine seslenmek, haykırmak

ç.-alum (44a/08)

ç.-dılar (43b/07)

ç.-salar (43b/01)

çāḳ < Far. *çāk* yırtık, parça

ç. (07a/13), (25a/18), (26b/11), (28a/18), (28b/08), (38a/18), (44a/18), (45b/03), (47b/16), (48a/04)

çaḳal çakal, kurt ve tilkiye benzer yabani hayvan

ç. (23b/11), (23b/16), (32a/16), (32a/18), (32a/19), (32b/03), (33b/03), (40b/01), (40b/05), (40b/14), (41a/03), (41a/06), (41b/09), (42a/08), (42a/09), (42a/12), (42a/16)

çal- çalgı çalmak, ses çıkartmak

ç. (18b/11)

ç.-ar (18b/12)

ç.-maḳ (18b/09)

çalış- çalışmak, çabalamak, iş yapmak

ç.-an (24b/08)

ç.-sa (19b/04), (37b/06), (42b/07)

ç.-up (14a/14)

ç.-ur (19b/03), (27b/15)

ç.-uram (33a/17)

çāre < Far. *çāre* çıkar yol, kurtuluş yolu

ç. (31a/19), (31b/10), (39a/07), (40a/15), (40a/15), (41b/03), (43a/18), (48a/18)

ç.+ŋ (44a/16)

çāre ol- ‘çözüm, kurtuluş yolu bulmak’ (39a/07)

çārşeb < Far. *çār* ve *şeb* çarşaf, kadınların büründüğü örtü

ç. (52a/04)

ç.+i (52a/09), (52a/10), (52a/12), (52a/13), (52a/16), (52a/16)

çaylaḳ çaylak, yırtıcı bir kuş

ç. (19b/05)

çeġāne < Far. *çengāne* vurma aleti, çalgı

ç. (04b/16)

çek- çekmek, hareket ettirmek; sıkıntı içinde olmak

ç.-digim (12b/07), (13b/09)

ç.-dim (17b/01)

ç.-dügi (47b/10), (47b/12)

ç.-dügin (13a/11)

ç.-e (14b/08)

ç.-er (20b/10), (20b/12), (20b/13)

ç.-erdi (23a/17)

ç.-erler (36a/06)

ç.-erseŋ (20a/09)

ç.-ersin (34a/09), (42a/04), (53a/19)

ç.-mege (15b/02)

ç.-meŋ (46b/01)

ç.-meye (38a/14)

ç.-miş (13a/10)

ç.-se (15a/15)

ç.-üp (46b/04)

çekil- çekilmek, sürülmek, ayrılmak; sıkıntıya katlanmak

ç.-en (19b/17), (20a/05), (23a/09)

ç.-üp (16a/10), (51b/02)

çelebī okumuş yazmış ve ilmiyle tanınmış kişilere verilen ünvan

ç. (bi-Kātib Çelebī) (06a/04)

çeŋe çene, yüzün hareketli olan uç kısmı

ç.+si (20b/04)

çeng < Far. *çeng* bir tür telli çalgı, çeng

ç. (04b/16)

çengāl < Far. *çengāl* çengel, hayvan pençesi

ç. (33a/19)

çerāġ < Far. *çerāġ* ışık, ışık veren şey

ç.+ın (04b/13)

çevre etraf, civar

ç. (48a/09)

çıġır- çağırmak, seslenmek → **çaġır-**

ç.-dı (13a/07)

çıḳ- çıkmak, içeriden dışarıya gitmek, ayrılmak; gerçekleşmek

ç. (33b/06)

ç.-a (08b/09)

ç.-ageldi (49a/08)

ç.-agelür (24a/14)

ç.-am (52a/03)

ç.-an (32a/15)

ç.-ar (16b/08), (29b/07), (30a/04), (35b/17), (52a/13)

ç.-arın (17a/08), (17a/11)

ç.-asın (52a/05)

ç.-ayın (41a/02)

ç.-dı (10b/09), (11a/05), (44a/10), (50a/10), (52b/08)

ç.-dıḳdan (26a/04)

ç.-ınca (20b/12)

ç.-maġa (19b/15), (40b/14)

ç.-ması (26a/04)

ç.-mayan (08b/09)

ç.-mışdur (38b/18)

çıḳar- dışarı çıkmasını sağlamak; muaf tutmak ve aklamak

ç.-alum (47a/03), (47a/08)

ç.-amayam (19a/10)

ç.-avuz (43a/19)

ç.-ayın (32a/19)

ç.-dı (08a/08), (09a/01)

ç.-dılar (48a/13)

ç.-dıŋ (47a/10)

ç.-mış (06a/19)

ç.-mışlar (22a/04)

ç.-sa (32a/14)

ç.-saŋ (12a/14)

ç.-up (21a/12), (23a/19), (33b/14)

ç.-ur (18b/15), (24a/10), (24a/13), (36a/03), (47a/06), (52a/11), (52b/17)

ç.-urlar (38b/12)

ç.-ursın (53a/03)

çıplaḳ çıplak, giyeceği olmayan

ç. (08b/16)

çiçek çiçek

ç.+inden (40a/08)

çift tarlayı sürme işi

ç. (14b/08)

çīn < Far. *çīn* kıvrım, büklüm, kırışıklık

ç. (01b/08)

çīn et- ‘doğrultmak, düzeltmek’ (01b/08)

çivi çivi, mıh → **mīḫ**

ç. (24a/10), (24a/10), (24a/12)

ç.+den (24a/12)

ç.+sini (24a/13)

çoġ çok, fazla → **çoḳ**

ç. (46a/08)

çoġal- çoğalmak, artmak

ç.-mış (21b/04), (21b/06), (21b/08), (39b/13), (40a/12)

çoġalt- çoğaltmak, arttırmak

ç.-an (19b/13)

çoḳ çok, fazla → **çoġ**

ç. (06b/19), (07a/14), (08b/19), (10a/05), (10a/19), (11a/01), (12a/16), (15b/07), (15b/13), (16a/13), (17b/07), (17b/11), (17b/11), (17b/12), (18b/06), (20a/08), (21a/16), (21b/05), (25b/18), (27a/03), (27b/14), (31b/12), (31b/12), (31b/12), (32a/05), (32a/08), (32b/11), (33a/08), (34b/13), (39b/10), (39b/13), (42b/02), (42b/08)

ç.+ca (12a/15)

ç.+dan (30a/17), (38a/05)

ç.+dur (32a/07), (51b/15)

çoḳluḳ çok olma durumu, fazlalık

ç. (15a/02), (27b/05)

ç.+ına (15b/05)

çomaḳ değnek, sopa

ç. (17a/19)

çömel- çömelmek, yere çökmek

ç.-di (44b/14)

ç.-e (44b/05)

çömlek çömlek, kap

ç. (08b/19)

çöz- çözmek, (bağlı bir şeyi) açmak

ç. (30a/19)

ç.-di (30b/03), (30b/09)

çözül- çözülmek, (bağlı durumdan) açılmak

ç.-dügi (36a/18)

çü < Far. *çū* çünkü → **çün, çünki**

ç. (04b/19)

çün < Far. *çūn* çünkü → **çü, çünki**

ç. (12b/19), (21b/10), (27a/13), (27a/14), (28b/05), (37b/16)

çünki < Far. *çūn-ki* çünkü → **çü, çün**

ç. (13b/02), (16a/10), (29a/05), (32b/16), (43b/11)

çürük çürümüş olan

ç. (37a/16)

D

da da, dahi, hatta → **daḫı, de**

d. (07a/15), (08b/09), (09a/03), (09a/04), (09a/07), (21b/16), (23a/14), (24b/07), (25a/04), (25a/19), (25b/01), (26a/19), (26b/13), (27a/03), (30a/12), (30a/13), (31b/11), (34a/01), (34a/12), (35a/07), (35a/18), (37b/18), (38b/03), (38b/15), (38b/19), (39a/03), (39a/16), (40b/15), (40b/16), (40b/17), (42a/01), (42a/07), (43a/09), (44a/03), (44a/09), (44b/05), (44b/13), (47a/08), (48b/06), (48b/10), (49a/08), (50a/17), (50b/02), (52a/09), (52a/12)

Dābişlīm *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen padişah Dabişlim, Debşelim → **Dābişdīm**

D. (22b/11), (50a/05)

Dābişdīm *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen padişah Dabişdim, Debşelim → **Dābişlīm**

D. (10b/13)

D.+e (10b/14)

melik-i Dābişdīm ‘padişah Dabişdim’ (10b/13), (10b/14)

daḫı dahi, da, de; bile; üstelik → **da, de**

d. (02b/03), (03b/18), (04b/12), (06a/17), (06a/19), (06b/06), (07a/18), (07b/15), (07b/17), (07b/19), (07b/19), (08a/12), (08a/16), (08b/07), (08b/12), (08b/19), (09a/07), (09a/09), (09a/09), (09a/12), (09b/05), (09b/11), (10a/04), (10a/13), (10b/02), (10b/03), (10b/06), (10b/08), (10b/15), (10b/17), (10b/18), (11a/03), (11a/03), (11a/04), (11a/14), (11a/15), (11b/01), (12b/05), (12b/06), (12b/11), (12b/13), (13a/07), (13a/16), (13b/01), (14a/14), (14b/09), (14b/13), (15a/16), (15a/17), (15a/18), (15b/01), (15b/05), (15b/13), (16a/02), (16a/09), (16a/14), (16a/15), (16b/15), (17a/05), (18a/09), (18a/15), (18a/17), (18a/19), (18b/02), (18b/10), (18b/10), (18b/11), (19a/13), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (20b/19), (21a/08), (21a/10), (21a/11), (22a/13), (22b/10), (22b/13), (25a/10), (25a/19), (25b/19), (26a/09), (26b/08), (27a/03), (27a/16), (28a/02), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/16), (28b/16), (28b/18), (29a/03), (29a/07), (29a/09), (29b/04), (30a/03), (30a/12), (30b/04), (30b/19), (31a/03), (31a/06), (31a/07), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31a/17), (31a/18), (31b/18), (32a/02), (32a/07), (32b/18), (32b/19), (33a/10), (33a/13), (33b/09), (34a/11), (34b/01), (34b/04), (34b/06), (34b/08), (35b/02), (35b/07), (35b/13), (35b/16), (36b/04), (37a/01), (37a/08), (37b/03), (38a/04), (38b/06), (39a/14), (39a/16), (39b/13), (40a/09), (40a/11), (41a/02), (41b/11), (41b/15), (42a/06), (42b/08), (42b/09), (42b/10), (43b/02), (43b/06), (43b/11), (44a/01), (44a/06), (44a/09), (44a/12), (44a/17), (44b/11), (45a/05), (45b/18), (46b/05), (46b/06), (47a/11), (47b/01), (47b/17), (48a/11), (48a/16), (48b/10), (48b/13), (49a/05), (49a/12), (49a/16), (49a/17), (49a/17), (49a/19), (49b/03), (50a/12), (50a/14), (50b/07), (52a/16), (52b/18), (52b/18), (52b/19), (53a/01)

dāḫil < Ar. *dāḫil* içinde, içinde bulunan

d. (10b/14), (14a/11)

dāḫil ol- ‘girmek, katmak’ (10b/14), (14a/11)

dal dal, ağaç gövdesinden çıkan kol → **ṭal**

d.+larını (39b/11)

dānā < Far. *dānā* âlim, bilgin

d.+ya (05b/12)

merd-i dānā ‘bilgin adam’ (05b/12)

dāne < Far. *dāne* tane, adet

d. (22a/01), (22a/03), (43a/11)

dāred < Far. *dāred* sâhip, malik

d. (03a/15), (03a/16)

ercümend-i dāred ‘itibar sâhibi’ (03a/15)

ser-bülend-i dāred ‘yücelik sâhibi’ (03a/16)

datlu tatlı, hoş → **ṭatlu**

d. (45b/11)

daʿvet < Ar. *daʿvet* çağırma

d. (10a/14)

daʿvet ėt- ‘çağırmak’ (10a/14)

dāyim < Ar. *dāʾim* devamlı, sürekli, her zaman → **dāyimā**

d. (22b/09), (23b/09), (38a/08)

dāyimā < Ar. *dāʾimā* sürekli, devamlı, her zaman → **dāyim**

d. (21a/17), (41b/11)

dāyire < Ar. *dāʾire* devlet makamı, saha, alan

d. (04a/15), (05a/05)

ḳuṭb-ı dāyireʾ-i melik ‘padişah makamının merkezi’ (05a/05)

merkez-i dāyireʾ-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

de de, dahi → **dā, daḫı**

d. (04b/17), (07a/05), (07b/09), (09a/08), (09a/15), (10a/16), (14b/07), (15a/05), (15b/17), (17b/13), (19a/10), (19a/14), (23a/06), (23b/10), (23b/15), (23b/16), (25b/16), (26a/08), (26a/12), (27b/04), (29b/10), (33a/03), (33a/13), (33a/13), (34a/16), (34b/11), (34b/18), (35a/04), (36a/02), (37b/08), (38b/18), (39a/05), (39a/06), (40a/14), (40a/18), (40b/01), (41a/13), (41b/04), (41b/19), (42a/01), (42a/10), (42b/01), (42b/03), (43b/16), (43b/17), (43b/19), (44a/04), (44a/15), (44a/16), (44a/17), (44a/18), (44b/10), (44b/10),

(45a/03), (45a/06), (47a/02), (47a/04), (47b/15), (48b/07), (48b/09), (48b/11), (51a/05), (51b/06)

dė- demek, söylemek, anlatmak → **eyit-**

d. (47b/04)

d.-di (08a/12), (10a/18), (10b/02), (10b/03), (10b/06), (11a/02), (11a/16), (11a/18), (12a/02), (12a/07), (12a/12), (12b/05), (13a/14), (13b/07), (13b/07), (13b/11), (16b/14), (17a/12), (17a/17), (17b/03), (24a/01), (24a/07), (24b/12), (25a/06), (26a/13), (28b/16), (28b/18), (29a/03), (30b/02), (32a/05), (32b/16), (33b/15), (34a/02), (34b/15), (38a/04), (38a/06), (38b/07), (41a/10), (41a/13), (42b/19), (43a/18), (43b/04), (44a/01), (44a/10), (47a/12), (47b/11), (50a/06), (50b/17)

d.-digiŋ (24b/10), (24b/12), (25a/17), (28b/19), (33a/14), (34a/02), (34a/02), (36b/13), (37b/16)

d.-digiŋde (26a/05)

d.-digüŋ (25a/02)

d.-dikçe (37a/04)

d.-dikleri (23b/04), (38b/17), (43a/05), (53a/12)

d.-diklerim (51b/04)

d.-diklerin (37b/15)

d.-diklerine (36b/01)

d.-diklerineŋ (40a/01), (40a/01)

d.-dikleriŋ (52b/17)

d.-diler (10a/08), (10a/10), (11a/14), (17a/14), (26a/15), (33a/03), (43a/14), (43a/15)

d.-dim (14b/01)

d.-dügi (16b/15), (39a/12), (42a/14), (44b/01), (45a/03), (46a/14), (48b/15)

d.-dügim (43b/16)

d.-dügine (36b/01)

d.-dügini (41a/19)

d.-düginŋe (43a/02)

d.-dükleri (51a/19)

d.-mek (03a/15)

d.-memege (27b/02)

d.-memiş (40a/16)

d.-miş (35a/12), (35a/14), (38b/02)

d.-mişdür (26a/07)

d.-mişler (17b/11)

d.-mişlerdür (07a/18), (25b/18), (26a/09), (31b/04), (35a/08), (35b/04), (36b/04), (37a/01), (38b/19), (39b/06), (45b/09), (48b/05), (48b/08), (50a/15), (52b/02)

d.-r (18a/07), (18b/14), (23b/06), (29b/04), (30a/08), (30a/11), (30a/18), (31a/08), (35b/19), (39a/12), (43a/02), (47a/08), (47a/12), (47a/13), (47a/15), (48a/08), (48b/02), (52a/09)

d.-rin (17a/09)

d.-rler (10b/13), (23a/17), (23b/16), (26b/19), (49a/03)

d.-rsem (16b/14)

d.-rsiŋ (41b/09)

d.-rüz (42a/06)

d.-seler (20a/08), (20a/13)

d.-sem (45b/04)

d.-sün (41b/17)

d.-ye (41b/18)

d.-yecek (34a/16)

d.-yelüm (41b/15), (44a/04)

d.-yem (11a/17)

d.-yevüz (41b/11)

d.-yeydi (04b/17)

d.-yeyin (47b/12)

d.-yü (07b/14), (07b/19), (08a/16), (08b/07), (09a/01), (09a/04), (12b/01), (13b/03), (15b/02), (15b/16), (15b/17), (17b/07), (18b/15), (19a/15), (23b/03), (23b/05), (27a/19), (27b/14), (28a/15), (28b/03), (29a/07), (32a/05), (33a/12), (33a/15), (36a/02), (36a/18), (36b/19), (41b/06), (47a/11), (47b/04), (49a/17), (49b/08), (49b/17)

d.-yüdür (07b/01)

d.-yüp (07a/02), (15b/07), (16b/10), (33a/10), (33a/14), (33a/19), (43b/09), (44a/12), (49a/06)

defʿ < Ar. *defʿ* savuşturma, kovma, ortadan kaldırma

d. (02b/06), (03b/10), (03b/10), (21b/02), (23b/02), (27a/13), (39b/16), (40b/19), (42b/07), (50a/18)

d.+i (35b/03)

d.+inde (35b/06)

d.+ine (39a/07)

defʿ ėt- ‘kovmak, uzaklaştırmak’ (03b/10), (03b/10), (21b/02), (27a/13), (39b/16)

defʿ eyle- ‘kovmak, gidermek’ (42b/07), (50a/18)

defʿ-i ẓulm ‘eziyeti ortadan kaldırma’ (02b/06)

defīne < Ar. *defīne* gömü, kıymetli eşya, hazine

d. (07a/04), (07a/04)

d.+ye (06b/16)

deg- değmek, erişmek, ulaşmak

d.-e (16b/17)

d.-ecek (27b/02)

degenek sopa, çomak

d. (09a/05)

degil değil, yok → **degül**

d. (11a/02), (11b/03), (23b/13), (23b/13), (23b/14), (23b/19), (31b/19), (38a/16), (38b/05), (39b/03), (42b/01), (46b/05), (50b/13), (53a/19)

d.+dür (07b/13), (07b/17), (07b/19), (08b/12), (15a/09), (15a/09), (16a/06), (20a/05), (24a/02), (24a/04), (26a/10), (27a/08), (27b/07), (27b/07), (28a/06), (28a/17), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31a/15), (31b/03), (32b/01), (34a/04), (35a/04), (36b/14), (37b/03), (38b/17), (39b/16), (40a/02), (42b/09), (42b/13), (46a/19), (48a/04), (48b/16), (49a/12), (50b/18), (50b/19), (51a/03), (51a/06), (52b/06), (53a/14)

d.+ler (23b/12)

d.+sin (51a/09)

d.+siŋ (25a/17)

degin -e kadar, -e dek → **dek**

d. (13b/06)

degiş- değişmek, değiştirmek

d.-esiŋ (21a/13)

d.-se (14b/06)

degme olur olmaz, sıradan, herhangi bir

d. (10a/06), (12b/03), (21b/01), (34a/08)

degül değil, yok → **degil**

d.+em (34b/18), (43a/16)

d.+in (42a/12)

dek -e kadar, -e değin → **degin**

d. (06b/19), (13b/10), (20a/16), (20a/17), (47b/17)

del- delmek, delik açmak

d.-er (27b/15)

d.-mek (18b/07)

delāyil < Ar. *delāʾil* deliller

d. (02b/07)

cevāhir-i delāyil ‘delillerin cevherleri’ (02b/07)

delik delik, oyuk, derin çukur

d. (18b/07), (47b/13), (48a/09)

d.+den (48b/04)

d.+i (47b/14)

d.+ine (30a/01), (47b/16), (47b/17)

delin- delinmek, üzerinde delik açılmak

d.-mediŋ (18b/16)

dem < Far. *dem* zaman, çağ

d. (04b/12)

demʿa < Ar. *demʿa* göz yaşı damlası

d. (37b/06)

demür demir

d. (48b/16)

d.+i (48b/18), (49a/12)

d.+ini (49a/01)

d.+iŋ (49a/14)

d.+iŋi (49a/14)

d.+leri (48b/19)

d.+lerüŋi (49a/01)

denāʾet < Ar. *denāʾet* alçaklık, âdîlik, zillet → **ḫısset**

d. (21b/05)

deŋiz deniz, deryâ → **deryā**

d. (42b/17), (43a/02), (43a/03)

d.+den (43b/10), (43b/17)

d.+e (48a/19)

d.+i (43b/11)

d.+le (44a/02), (44a/07), (44a/09)

deŋlü kadar

d. (04b/15)

depren- kımıldamak, harekete gelmek

d.-meyeyin (37b/15)

der < Far. *der* kapı

d. (03b/17)

der-i cebel-i metīn ‘dayanıklı dağ kapısı’ (03b/17)

derc < Ar. *derc* toplama, bir araya getirme; (kitaba) yazma

d. (09b/17)

derc olın- ‘toplanmak, (kitap) yazılmak’ (09b/17)

derd < Far. *derd* dert, sıkıntı, üzüntü

d.+den (15b/11)

d.+im (17b/09)

derd-mend < Far. *derd* ve *mend* dertli, üzüntülü

d. (50b/03)

dere dere, akarsu

d.+den (35b/11)

d.+niŋ (20b/05), (36a/04)

d.+ye (35b/16), (36a/02), (36a/05)

deriŋ derin

d. (34b/07)

dermān < Far. *dermān* çare, çıkış yolu

d. (22a/08)

der-şān < Far. *der* ve Ar. *şān* şöhretli, itibar içinde

d. (04a/17)

derūn < Far. *derūn* iç, kalp

d. (02b/07)

deryā < Far. *deryā* deniz → **deŋiz**

d.+da (26a/08)

d.+ya (39b/06)

dest-gāh < Far. *dest* ve *gāh* kudret, iktidar

d. (02a/14)

nübüvvet-i destgāh ‘kudretli peygamberlik’ (02a/14)

devā < Ar. *devāʾ* çâre, ilaç, derman

d. (27a/12)

devām < Ar. *devām* devam, süreklilik

d. (13a/18)

devām-ı devlet ‘devletin sürekliliği’ (13a/18)

deve deve, uzun yük ve binek hayvanı

d. (40b/05), (40b/06), (40b/07), (40b/08), (40b/10), (41a/04), (41a/14), (41a/17), (41b/10), (42a/01), (42a/13)

d.+niŋ (42a/17)

d.+ye (40b/06), (41b/19)

d.+yi (40b/02), (41b/08)

devlet < Ar. *devlet* hükûmet, büyük rütbe; mutluluk, tâlih

d. (13a/18), (13b/01), (14b/15), (15b/05), (15b/19), (16a/01), (20a/04), (26a/06), (41a/13), (46a/03)

d.+de (35a/19)

d.+e (14b/18), (26a/06), (36a/14), (46a/01)

d.+i (09b/04), (24b/06)

d.+inde (26b/08)

d.+ine (18b/05)

d.+iŋde (13a/18), (42a/06)

devām-ı devlet ‘devletin sürekliliği’ (13a/18)

devlet-i ebedīye ‘sonsuz büyüklük ve mutluluk’ (20a/04)

erkān-ı devlet ‘devletin ileri gelenleri’ (26b/08)

eyyām-ı devlet ‘devletin güç ve iktidarı’ (13a/18)

devletli < Ar. *devlet* ve T.+*li* nimet ve mutluluğa ermiş kimse

d.+ler (28b/12)

devr < Ar. *devr* devir, zaman

d.+iŋde (04b/16)

deyn < Ar. *deyn* borç

d. (05b/14), (51a/10)

dıraḫşān < Far. *dıraḫşān* parlak, ışıklı, aydınlık

d. (05b/03)

dıraḫşān ol- ‘parlak, aydınlık olmak’ (05b/03)

dībā < Far. *dībā* ipekli kumaş

d.+yı (13b/03)

ḫilʿat-i dībā ‘ipekli kumaş kaftan’ (13b/03)

dil (I) < Far. *dil* kalp, göŋül → **göŋül**

d.+den (cān u dil) (14b/10)

dil (II) dil; lisan → **zebān**

d.+ile (11b/12)

d.+ine (11b/13)

d.+imi (18a/14)

d.+iŋ (45b/11)

dile- dilemek, istemek

d.-di (37b/18)

d.-digi (12b/19)

d.-dim (17b/13)

d.-dük (09a/15)

d.-se (25b/09), (50a/04)

d.-ye (53a/13)

dil-firīb < Far. *dil* ve *firīb* gönül aldatan

d. (01b/05)

ṣunʿ-ı ʿacīb-i dil-firīb ‘hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser’ (01b/05)

dilkeş < Far. *dil* ve *keş* gönül çekici, gönül cezbedici

d. (01b/12)

cerīdeʾ-i dilkeş-i ḫılḳat ‘yaratılışın gönül çekici defteri’ (01b/12)

dilli oyalayıcı konuşan, konuşkan → **dillü**

d. (48b/02), (48b/03)

dillü oyalayıcı konuşan, konuşkan → **dilli**

d.+siŋ (48a/19)

Dimne *Kelîle ve Dimne*’de adı geçen iki çakaldan biri, Dimne

d. (10a/18), (11a/07), (11a/10), (11b/03), (12b/15), (14a/03), (23b/16), (23b/18), (24a/07), (24a/14), (24b/12), (25a/02), (25a/07), (25a/11), (25a/17), (25b/06), (26a/05), (26a/14), (26a/16), (26b/07), (27a/07), (27a/15), (27a/16), (27b/05), (27b/07), (27b/10), (27b/17), (28a/02), (28a/02), (28a/18), (28b/05), (28b/06), (28b/08), (28b/13), (28b/16), (28b/17), (29a/01), (29a/03), (29a/04), (29a/13), (29a/15), (29b/01), (31a/17), (31b/01), (31b/14), (32a/07), (32a/12), (33b/18), (34a/02), (34a/05), (34b/15), (34b/17), (34b/19), (35b/10), (36a/11), (36b/18), (37a/03), (37a/11), (37a/15), (37a/19), (37b/10), (37b/16), (38a/04), (38a/06), (38a/16), (38a/17), (38b/01), (38b/08), (39b/08), (39b/19), (40a/14), (40b/02), (42b/04), (42b/09), (42b/12), (42b/16), (44a/16), (44a/19), (44b/02), (44b/04), (44b/08), (44b/09), (44b/12), (45a/08), (46a/15), (46b/12), (46b/13), (48b/16), (49b/09),

(49b/13), (50a/07), (50b/15), (51a/14), (51a/19), (51b/18), (52a/17), (52b/08), (52b/10), (52b/17), (53a/03), (53a/06), (53a/09)

D.+de (27a/07)

D.+dür (22b/11)

D.+i (28b/04)

D.+niŋ (12b/10), (26b/03), (28a/01), (37a/14), (37b/01), (38b/07), (44b/01), (45a/03), (49b/17), (49b/18), (49b/19), (50a/06), (50a/10), (50a/12), (51a/16), (53a/15)

D.+ye (27a/15), (27a/16), (27b/02), (29a/02), (37a/15), (45a/07), (50a/10), (51a/05), (53a/12)

D.+yi (28a/03), (49b/19), (51a/12)

kitāb-ı Kelīle ve Dimne ‘Kelîle ve Dimne kitabı’ (12b/10), (22b/11)

dīn < Ar. *dīn* din, inanç

d. (02a/03), (02b/08), (02b/09), (02b/11), (02b/12), (03a/07), (03a/14), (16a/10), (16a/13), (16a/14), (16a/15), (16a/16), (39b/02)

d.+de (14b/02), (18a/11)

d.+e (17b/10)

d.+i (17b/06), (17b/08), (17b/09), (17b/17), (17b/17)

d.+ine (17b/13)

d.+ini (16a/16), (16b/03)

d.+iniŋ (14a/09)

d.+leri (16a/16)

d.+leriŋ (17b/13)

bā-ḥasāni’l ile’l-yevmü’d-dīn ‘güzellik ile din gününe kadar’ (02b/11)

dīn-i metīne-i ḫazīne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

emr-i dīn ‘dinin buyruğu’(16a/10)

muḥyī-i āṯār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

tecdīd-i merāsim-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

tenfīẕ-i şerāyiʿ-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

dīndār < Ar. *dīn* ve Far. *dār* dinine bağlı olan

d. (03a/09)

diŋle- dinlemek, (söylenen şeye) uymak → **istimāʿ**

d.-dim (43b/10)

d.-düm (31a/18)

d.-medi (43a/07), (43a/08)

d.-mege (16b/15), (18b/12)

d.-memiş (43a/09)

d.-meye (51b/13), (51b/14)

d.-meyen (43a/08)

d.-meyüp (46b/10), (46b/12)

d.-mezler (46b/01), (46b/02)

d.-r (52a/07)

d.-yelüm (18b/11)

diŋlen- dinlenmek, kulak verilmek

d.-meye (36b/11)

dīn-penāh < Ar. *dīn* ve Far. *penāh* dinin koruyucusu ve sığınağı

d. (02a/05), 04a/14)

ḥażret-i pādişāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

pādişāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu hükümdar’ (02a/05)

dīnsiz < Ar. *dīn* ve T. *+siz* dinsiz, inançsız

d. (28a/13)

dip dip, bir yerin en aşağı kısmı veya yanı başı

d.+inde (30a/14), (47a/14)

d.+ine (47a/05)

direk direk, sütun, dayanak

d. (27a/02), (30a/15)

d.+den (30a/19), (30b/03), (30b/09)

d.+e (30a/16)

diri canlı, sağ

d. (51a/17), (53a/06)

dirīġ < Far. *dirīġ* yazık, esirgeme, kıyamama

d. (33a/19), (41b/16)

dirīġ ėt- ‘esirgemek, kıyamamak’ (33a/19), (41b/16)

diril- dirilmek, canlanmak

d.-mege (43a/16)

dirlik canlılık, hayat

d. (42a/07), (42a/07)

d.+e (32b/16)

diş diş

d. (26b/02)

d.+inden (49a/03)

d.+iŋ (37a/16)

d.+leri (22a/07)

dişi dişi cins

d.+si (42b/17), (42b/18), (43a/01), (43a/04), (43a/07), (43a/10), (43b/10), (43b/12)

ditre- titremek

d.-r (37b/13)

diyār < Ar. *diyār* memleket, ülke, belde

d. (09b/01), (10a/01)

d.+a (11a/16), (29a/06)

d.+ıŋ (05a/12)

diyār-ı Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/01), (10a/01)

diz diz, bacaktaki oynak kısım

d.+leri (20b/04)

dost < Far. *dūst* dost, yakın arkadaş; sevgili

d. (22b/11), (28a/16), (34a/03), (39a/09), (44b/11)

d.+ı (08a/10), (08a/18), (32a/16)

d.+ına (08b/03)

d.+ınıŋ (43a/08)

d.+ıŋa (30b/07)

d.+ları (32a/07)

d.+larıma (38b/03)

d.+larımdan (35a/11)

d.+ların (24a/17)

d.+larından (11b/17), (29a/12), (35a/09)

d.+larınıŋ (36a/19), (43a/09)

d.+larıŋ (15a/17), (36b/04)

d.+larıŋdan (21a/09)

d.+um (38b/01)

d.+umla (30b/01)

dostluḳ dost olma durumu, muhabbet

d. (12a/16), (38b/06), (38b/08), (43a/12), (44b/11), (49a/16), (50a/14)

d.+ı (21b/06)

d.+ın (50b/05)

dostluḳ ėt- ‘yakınlık kurmak’ (12a/16), (49a/16)

dög- dövmek, darbetmek

d.-di (17a/19)

d.-er (18a/09), (30a/15), (47a/09), (52a/16)

d.-mek (32a/01)

d.-mekden (18a/12)

dök- dökmek, koymak

d.-di (09a/02)

dökil- dökülmek, etrafa yayılmak

d.-en (29b/10)

dön- dönmek, yönelmek, benzemek, değişmek, caymak

d.-di (04b/14), (33b/02), (37b/17), (50a/16)

d.-düm (19b/19)

d.-er (18a/04), (40b/12)

d.-erler (46b/16)

d.-mege (20b/19)

d.-mesün (47b/06)

d.-mez (41a/08)

d.-miş (21b/02)

d.-mişdür (21a/14)

d.-üpdür (04b/15)

dönder- döndürmek, çevirmek

d.-dük (09a/14)

d.-mez (45b/06)

d.-mişdür (37a/14)

d.-üp (06a/06), (42b/03)

dörd dört rakamı → **dört**

d. (22a/03)

d.+den (14a/19), (23a/06)

dördünci dördüncü

d.+si (11b/09), (14a/19), (23a/05), (31b/07), (31b/18)

dört dört rakamı → **dörd**

d. (14a/16), (14a/17), (14a/18), (21a/03), (22a/11), (22a/12), (22a/17), (22b/19), (23a/02)

d.+den (22a/19)

döşek yatak

d. (37a/08)

d.+inden (30b/16), (37a/04)

duʿā < Ar. *duʿāʾ* dua, yakarış, niyaz

d. (11a/05), (13a/18), (14a/14), (29a/09)

d.+lar (08a/15)

duʿā ėt- ‘Allah’a yalvarmak’ (08b/15), (13a/18)

duʿā eyle- ‘Allah’a yalvarmak’ (11a/05), (14a/14), (29a/09)

dūdmān < Far. *dūd* ve *mān* hânedan, sülâle, soy

d. (05a/06), (05a/17)

dūdmān-ı āl-i ʿOs̱mān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

dūdmān-ı ʿalīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

duḫte < Far. *duḫte* iğne ile dikilmiş

d. (04a/17)

duḫte-i pādişāh ‘hükümdarın dikilmiş (elbisesi, kaftanı)’ (04a/17)

duḫūl < Ar. *duḫūl* girme, dahil olma

d. (10b/12), (11a/13)

duḫūl ėt- ‘girmek, dahil olmak’ (10b/12)

duḫūl eyle- ‘girmek, dahil olmak’ (11a/13)

dur- durmak, hareketsiz kalmak, (ayakta) dikilmek → **ṭur-**

d. (11a/13)

d.-aydım (14b/19)

duş tutulma, uğrama, rastlama

d. (18b/09)

duş ol- ‘rastlamak, erişmek’ (18b/09)

duy- duymak, işitmek

d.-up (30b/16)

dübür < Ar. *dubur* (insan ve hayvan vücudunda) arka kısım, makat

d.+inden (30a/04)

d.+iniŋ (30a/01)

dühūr < Ar. *duhūr* zamanlar, devirler

d.+da (05a/19)

ẓulmet-i dühūr ‘zamanların karanlığı’ (05a/19)

dükeli hep, bütün

d. (02b/13)

düken- tükenmek, bitmek

d.-ür (23a/10)

düket- tüketmek, bitirmek, harcamak

d.-mesine (22b/03)

d.-se (23a/08)

dülger < Far. *durger* (tahta ve ağaç işlerinde) yapı ustası, marangoz

d. (24a/08), (24a/11), (24a/14)

d.+iŋ (24a/10)

dün dün; gece

d. (38b/15), (52a/14)

dünyā < Ar. *dunyā* dünya, cihan → **ʿālem, cihān**

d. (03b/07), (04b/02), (14a/18), (14b/03), (14b/04), (14b/06), (16a/15), (19a/18), (19a/19), (19b/02), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (20a/15), (22b/05), (22b/18)

d.+da (13b/05), (15b/03), (20a/15), (21b/18), (40b/10), (45a/11)

d.+dan (08b/11), (19a/02), (21a/09), (40a/11)

d.+nıŋ (15a/04), (18b/05), (19a/17), (19b/16)

d.+sına (08b/10)

d.+ya (08b/11), (18b/16), (19b/05), (22a/16), (38a/10), (52a/19)

d.+yı (19b/13), (19b/16), (21a/11)

ehl-i dünyā ‘dünya adamı’ (19a/17), (22b/18)

ḫayrü’d-dünyā ‘dünyanın en hayırlısı’ (03b/07)

muḥabbet-i dünyā ‘dünya sohbeti’ (21a/11)

muḥarrir-i memālikü’d-dünyā ‘dünya ülkelerinin yazarı’ (04b/02)

dünyevī < Ar. *dunyevī* dünya ile ilgili

d.+ye (15b/13)

nefʿ-i dünyevī ‘dünyaya ait fayda, çıkar’ (15b/13)

dürlü türlü, çeşitli

d. (19a/19), (20b/14), (20b/14), (20b/19), (45b/17), (49a/17)

dürüst < Far. *durust* doğru, düzgün

d. (38b/05)

düş düş, rüya

d.+i (19b/10)

düş- düşmek; yakalanmak; kapılmak; yola koyulmak; uygun olmak

d.-di (17a/18), (34a/18)

d.-diler (33b/16)

d.-dükde (20a/18)

d.-e (26a/18)

d.-ebileydiŋüz (33a/08)

d.-er (22a/14), (24a/11), (30a/14), (31b/02), (40a/10)

d.-erler (39b/05)

d.-erse (45a/13)

d.-mek (31b/18)

d.-meyen (24a/05), (24a/06)

d.-mez (24b/12)

d.-mişdür (07b/14)

d.-üp (07b/11), (15a/16), (19a/14), (19b/07), (43b/09)

düşer gereken, yakışan iş

d.+i (24b/10)

düşmān < Far. *duşmān* düşman, hasım → ʿ**adū, düşmen, ḫaşım, ḫaşum, yaġı**

d.+a (26a/09)

d.+larıdur (15a/11)

düşmen < Far. *duşmen* düşman, hasım → ʿ**adū, düşmān, ḫaşım, ḫaşum, yaġı**

d. (21a/03), (28a/12), (33a/01), (36b/13), (44a/15)

d.+den (32b/19), (37a/16), (42b/12)

d.+i (28a/16), (29a/18), (42b/13), (42b/15)

d.+idür (45a/16), (47b/14)

d.+im (51b/14)

d.+in (51b/03)

d.+ine (49b/14)

d.+iŋi (49b/11)

d.+ler (21a/04)

d.+lerimiŋ (51b/13)

d.+lerin (24a/17)

d.+leriŋle (50b/04)

d.+se (42b/08)

düşür- düşürmek

d.-ür (24b/16)

düşürt- düşürtmek, düşürmesini sağlamak

d.-ürler (19b/07)

düz- düzmek, düzenlemek

d.-e (47b/15)

d.-se (15a/13)

düzdir- düzdürmek, hazırlatmak

d.-di (23a/16)

düzet- düzeltmek

d.-ür (47a/06)

düzil- düzülmek, düzene koymak

d.-ür (20b/02)

E

ebbed < Ar. *ebed* sonsuz, sonu olmayan → **ebed**

e. (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ʿāṭıfet ‘sonsuz cömertlik bağışı’ (05a/07)

ebed < Ar. *ebed* sonsuz, sonu olmayan → **ebbed**

e. (03b/06)

ebedü’l-ābād ‘asla, hiçbir zaman’ (03b/06)

ebedī < Ar. *ebedī* sonsuz, sürekli → **ebedīye**

e.+ye (20a/06)

ʿaẕāb-ı ebedī ‘sonsuz ıztırap’ (20a/06)

ebedīye < Ar. *ebedīye* sonsuz → **ebedī**

e. (20a/04)

e.+ye (20a/12), (20a/14)

devlet-i ebedīye ‘sonsuz büyüklük ve mutluluk’ (20a/04)

rāḥat-ı ebedīye ‘sonsuz huzur’ (20a/12), (20a/14)

ebkār < Ar. *ebkār* daha önce söylenmemiş söz, anlam

e. (05b/07)

ebkār-ı maʿānī ‘önceden söylenmemiş sözün manaları’ (05b/07)

ebleh < Ar. *ebleh* ahmak, aklı kıt

e. (46b/14), (46b/15), (46b/18), (47a/04), (47a/04), (47a/06), (47a/10), (47a/13), (47b/05), (48a/08)

e.+den (47b/01)

e.+e (48a/14)

e.+i (47a/12), (48a/06)

ebrişim < Far. *ebrīşum* ipek

e. (19b/13)

ebvāb < Ar. *ebvāb* kapılar

e. (05a/13)

ebvāb-ı cevr-i ḥayf ‘zulüm eziyetinin kapıları’ (05a/13)

ecel < Ar. *ecel* ölüm zamanı

e. (17b/14), (21a/08), (40a/05)

ecir < Ar. *ecr* mânevî karşılık, sevap → **s̲evāb**

e.+ler (15a/07), (15b/09), (19a/11)

ecmaʿīn < Ar. *ecmaʿīn* hepsi, bütünü

e. (02b/10)

ecnād < Ar. *ecnād* askerler

e. (02b/04)

aṣḥāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

edeb < Ar. *edeb* edep, terbiye

e. (21a/01), (23b/17), (45b/18), (46b/06), (46b/07), (46b/12)

ėdin- edinmek; sâhip olmak; yerine koymak; devamlı yapmak

ė. (48b/08)

ė.-di (10a/02), (13b/17), (29a/11), (47b/18), (50b/18)

ė.-dim (19a/16)

ė.-diŋ (46a/10)

ė.-en (06a/19)

ė.-eyin (52a/04)

ė.-mezdüm (14b/15)

ė.-ürdim (14b/10)

ė.-ürse (40a/16)

ʿādet ėdin- ‘alışkanlık durumuna gelmek’ (47b/18)

murād ėdin- ‘istemek, dilemek’ (05a/19), (10a/02), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (19a/15), (40a/16), (46a/10), (50b/18)

efḍal < Ar. *efḍal* faziletli, çok üstün

e.+i (21b/12)

efendi < Yun. *aféndis* sâhip, mâlik, hükmü geçen

e.+miz (44a/11)

e.+sine (13a/12)

efġān < Far. *efġān* haykırma, feryat

e. (04b/16)

efnān < Ar. *efnān* çeşitler

e.+da (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān ‘çeşitli bağlanan yerler’ (02a/09)

efrād < Ar. *efrād* fertler, kişiler

e. (01b/03)

istidlāl-i efrād-ı mümkināt ‘muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı’ (01b/03)

efsūn < Far. *efsūn* büyü, sihir

e. (17a/03)

eg- eğmek, bükmek

e.-er (39b/11)

eger < Far. *eger* eğer, şâyet

e. (07b/01), (09a/03), (15a/03), (15b/16), (16b/13), (18b/04), (20b/03), (20b/03), (20b/16), (21a/07), (23a/07), (23a/08), (23a/10), (24b/05), (24b/07), (25b/09), (25b/10), (25b/16), (26b/15), (27b/04), (27b/18), (28b/18), (29a/02), (30a/19), (30b/13), (33a/08), (33a/17), (33a/18), (33b/05), (34a/01), (34a/10), (34a/14), (34b/11), (35a/07), (35b/01), (36b/17), (37a/13), (37a/19), (37b/06), (37b/11), (37b/15), (38b/16), (38b/18), (39a/03), (39a/10), (39b/03), (39b/14), (40a/05), (40a/15), (40a/17), (40a/17), (40b/09), (41a/13), (41b/12), (41b/15), (41b/16), (43b/16), (44b/04), (44b/07), (45b/03), (47a/19), (47b/12), (50b/01), (50b/02), (50b/04), (51b/05), (51b/09), (51b/11), (51b/15)

egerçi < Far. *egerçi* her ne kadar, gerçi

e. (03b/13), (04b/18), (21a/15), (42a/19), (48b/06), (48b/08), (48b/10)

egil- eğilmek

a.-mek (46b/09)

a.-meyen (46b/09)

e.-üp (41a/07)

egle- eğlemek, alıkoymak

e.-rem (33a/05)

eglen- oyalanmak, beklemek

e.-dügini (13a/12)

e.-ecek (34a/18)

e.-meyesin (13a/02)

e.-meyüp (28b/18)

e.-miş (07a/14)

e.-üp (28b/18)

ehl < Ar. *ehl* ehil, usta; sâhip

e. (02b/05), (02b/06), (03a/03), (05a/11), (07a/19), (07b/17), (09b/09), (14b/18), (19a/08), (19a/17), (21b/11), (22b/18), (25a/13), (26a/11), (28a/09), (28a/09), (44b/16), (44b/16), (45a/10), (48b/05), (48b/06)

e.+i (21a/02)

e.+ine (23a/05), (39b/19)

e.+ini (39b/17)

e.+iŋ (15b/01)

e.+iŋden (21a/09)

ehl-i Allāh ‘Allah’ın has kulu’ (26a/11)

ehl-i beyt ‘ev halkı; Hz. Muhammed’in âilesi’ (02b/05)

ehl-i dünyā ‘dünya adamı’ (19a/17), (22b/18)

ehl-i faẓl ‘üstünlük sâhibi’ (25a/13)

ehl-i fesād ‘kötülük sâhibi’ (28a/09), (44b/16), (48b/06)

ehl-i fücūr ‘günah sâhibi’ (48b/05)

ehl-i ʿibādet ‘Allah’a kulluk eden’ (19a/08)

ehl-i ʿilm ‘ilim sâhibi’ (07a/19), (07b/17), (09b/09), (21b/11)

ehl-i kiẕb ‘yalan söyleyen’ (44b/16)

ehl-i münāsib ‘uygun olan’ (14b/18)

ehl-i ṣalāḥ ‘doğruluk sâhibi’ (45a/10)

ehl-i şer ‘kötülük sâhibi’ (28a/09)

ehl-i şūr ‘fitne sâhibi’ (03a/03)

ehl-i yaġı ‘düşmanlık eden’ (02b/06), (05a/11)

ejder < Far. *ejder* büyük yılan

e. (22a/05)

e.+i (22b/04)

e.+iŋ (22a/14)

ekām < Ar. *ekām* tepeler, bayırlar

e.+da (icām u ekām) (02a/10)

ekāsire < Ar. *ekāsire* eski İran hükümdarları, şahlar

e. (04a/18)

kāsirü’l-ekāsire ‘şahları kıran, yok eden’ (04a/18)

ėki iki rakamı

ė. (10a/08), (19b/19), (20a/02), (20b/04), (22a/01), (22a/01), (22a/02), (22a/02), (22a/02), (22a/06), (22a/13), (22b/01), (22b/02), (22b/11), (23a/17), (23a/17), (23b/16), (24a/08), (26a/10), (26b/14), (29b/08), (29b/10), (31a/14), (32b/11), (33a/10), (33a/11), (33a/19), (35b/14), (43a/10), (43a/13), (43b/08), (44b/11), (48a/19), (48a/19), (48b/02), (48b/03)

ė.+si (35b/04)

ė.+sin (48a/16)

ė.+sinden (45a/06)

ėkinci ikinci

ė.+si (11b/07), (14a/18), (23a/01), (23a/03), (26a/01), (31b/06), (31b/16)

ekinci çiftçi

e. (14b/08)

eknāf < Ar. *eknāf* yerler, taraflar

e. (eknāf u eṭrāf) (05a/09)

ekrem < Ar. *ekrem* çok cömert

e. (03a/12)

ḥażret-i resūl-i ekrem ‘cömertlik sâhibi şerefli peygamber, Hz. Muhammed’ (03a/12)

ekṣer < Ar. *ekṣer* pek çok, genellikle

e. (03b/11), (07b/04), (29a/11), (29a/14)

e.+ini (06a/14)

ekṣer-i ḫalḳ-ı cihān ‘dünyadaki insanların çoğunluğu’ (03b/11)

eksiklik eksiklik, noksanlık

e. (39a/13)

eksil- eksilmek, azalmak

e.-mesi (43a/15)

e.-mez (32b/10)

e.-ür (43a/13)

eksük eksik, noksan

e. (16a/17), (26a/19)

el el

e. (12a/11), (22a/02)

e.+e (18b/01)

e.+i (08a/19), (44a/12)

e.+imden (32a/08), (34b/02)

e.+ime (33a/15)

e.+imle (29a/18)

e.+in (10b/14)

e.+inde (31b/07), (33a/19), (38a/08)

e.+inden (07a/14), (09b/03), (12b/02), (32a/15)

e.+ine (11b/18), (12b/01), (17a/18), (19b/06), (30b/06), (30b/10), (42b/06)

e.+iŋde (49b/11)

e.+leri (20b/05)

e.+ümi (18a/12)

ėl il, ülke

ė.+de (46b/15)

ė.+ler (12a/09)

elbette < Ar. *el-bette* kesinlikle, mutlaka

e. (09b/15), (11b/17), (14b/10), (15a/11), (18b/15), (23a/08), (23a/12), (23a/13), (25b/03), (26b/05), (26b/07), (35b/15), (37b/12)

elem < Ar. *elem* acı, ıztırap, sıkıntı

e. (20a/13), (20b/13)

e.+ini (14b/11)

e.+ler (15a/19)

ėlet- iletmek, götürmek, ulaştırmak → **ėlt-**

ė. (33a/14)

ė.-diler (31a/09)

ė.-e (06b/18)

ė.-miş (07a/08)

ė.-mişdür (36a/12)

ė.-ür (07a/04), (34b/06), (47a/12)

ė.-ürdi (33a/10)

elfāẓ < Ar. *elfāẓ* sözler

e. (05b/08)

tutuḳ-ı elfāẓ-ı ʿibretiyyeʾ-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’ (05b/08)

el-faḳīr < Ar. *el* ve *faḳīr* fakiriniz, bendeniz

e. (06a/03)

el-ḥamdüli'llāh < Ar. *el* ve *ḥamd* ve *ilāh* Allah'a şükürler olsun

e. (12a/10), (17a/13), (49a/03)

el-ḥamdüli'llāh-i teʿālā 'yüce Allah'a şükürler olsun' (12a/10)

el-Ḥaṭṭāb < Ar. *el* ve *Ḥaṭṭāb* Hz. Muhammed'in sahabesi ve ikinci İslam halifesinin adı

e. (03b/08)

ʿÖmer bin el-Ḥaṭṭāb 'Hattab oğlu Ömer' (03b/08)

ėlt- iletmek, ulaştırmak → **ėlet-**

ė.-sün (34a/17)

ė.-ür (17b/05), (18a/09), (52a/12)

elṭāf < Ar. *elṭāf* lutuflar

e. (02b/15)

elṭāf-ı perverdigār 'Allah'ın lutufları' (02b/15)

emān < Ar. *emān* güven, emniyet → **emn**

e. (emn ü emān) (04a/15)

e.+a (emn ü emān) (04b/12)

emānet < Ar. *emānet* geri alınmak üzere birine verilmiş olan

e. (12b/06), (48b/18), (48b/19)

emānet ėt- 'koruması için bırakmak' (12b/06)

emcād < Ar. *emcād* ulu kimseler, şeref sâhipleri

e. (02b/04)

aḥfād-ı emcād 'şerefli torunlar, nesiller' (02b/04)

ėmdi şimdi

ė. (10b/03), (11a/03), (25b/16), (30b/07), (41b/14)

emek zahmet, eziyet

e. (12b/07)

emel istek, arzu

e. (40a/07)

ṭūl-i emel ‘sonu gelmeyen arzu’ (40a/07)

emīn < Ar. *emīn* güvenilir, emniyetli

e. (01b/09), (03a/17), (05b/04), (17a/14), (19a/06), (33a/08), (53a/18)

e.+i (50a/09)

Baḥretti’n-nebīyyü’l-emīn ‘güvenilir peygamberin Bahrettin’i’ (05b/04)

emīn-i Ḫüdā-yı müteʿāl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

emīn ol- ‘inanmak, güvenmek’ (17a/14), (19a/06), (33a/08)

emīnlik < Ar. *emīn* ve T. *+lik* emin olma durumu

e. (45b/15)

emīr < Ar. *emīr* bey, reis

e. (05b/03)

emn < Ar. *emn* emniyet, güven → **emān**

e. (emn ü emān) (04a/15), (emn ü emān) (04b/12)

merkez-i dāyireʾ-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

emr (I) < Ar. *emr* iş, husus, olay

e. (03b/05), (03b/12), (05b/14), (06b/07), (09a/08), (22b/19)

emr-i hāyil ‘korkunç iş, olay’ (03b/12)

emr-i maʿīşet ‘yaşam işi’ (22b/19)

emr-i meʿāş ‘yaşam işi’ (03b/05), (06b/07), (09a/08)

emr-i ṣaʿbü’l-menāl ‘zorlukla erişilen husus’ (05b/14)

emr (II) < Ar. *emr* emir, buyruk → **fermān**

e. (04a/03), (05b/06), (10a/05), (13a/15), (13b/08), (13b/11), (14a/01), (16a/10), (18b/14), (37a/19), (41b/03), (41b/09), (45a/15), (47a/16), (48a/11), (48a/13), (51a/04), (51a/12), (51b/15), (53a/15), (53a/16)

e.+den (42b/09)

e.+imize (13b/13)

e.+in (02a/02)

e.+inde (20a/04), (36a/07), (39b/03)

e.+inden (19a/07), (23b/12)

e.+ine (10b/02), (23b/12), (25b/08), (28b/14)

e.+ini (19a/10), (21b/10)

e.+iŋ (04b/15)

e.+iŋüz (38a/02)

emr-i Allāh ‘Allah’ın buyruğu’ (51b/15)

emr-i ʿaẓīm ‘büyük buyruk’ (10a/05), (51a/04)

emr-i dīn ‘dinin buyruğu’ (16a/10)

emr-i lāzımu’l-ittibāʿ ‘uyulması gerekli olan emir’ (05b/06)

emr ėt- ‘buyurmak’ (13b/08), (13b/11), (37b/19), (41b/03), (45a/15), (47a/16)

emr eyle- ‘buyurmak’ (13a/15), (48a/11), (48a/13), (51a/12), (53a/15), (53a/16)

emr olın- ‘buyurulmak’ (14a/01)

tebyīn-i emr ‘buyruğu açıklama’ (04a/03)

emṯāl < Ar. *emṯāl* eş, benzer, yaşıt

e. (28b/09)

e.+imden (16a/03)

emṣār < Ar. *emṣār* şehirler, beldelere

e.+ı (02b/14)

eŋ en, en üstün

e. (21a/06)

enām < Ar. *enām* yaratılmışlar, halk

e. (02b/09), (02b/15), (05a/07), (05b/06)

beyne’l-enām ‘halk arasında’ (05a/07)

bī-rūy-ı ḥażret-i seyyidü'l-enām 'yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)'

ḫayrü'l-enām 'yaratılmışların en hayırlısı' (02b/15)

taʿmīm-i fevāyid-i enām 'insanların faydalarını genelleme' (05b/05)

enbiyā < Ar. *enbiyāʾ* nebiler, peygamberler

e. (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18)

pīşvā-yı cemāʿat-i enbiyā 'peygamberler topluluğunun önderi' (02a/18)

enfās < Ar. *enfās* nefesler

e. (05b/02)

tevfīḳ-i enfās-ı rūḥu'llāh 'İsa peygamberin (ölüleri dirilten) nefesi Allah'ın yardımı (ile)' (05b/02)

Enūşirvān *Kelîle ve Dimne*'deki hükümdarın adı, Enûşirvân, Nûşirevân

E. (04b/17), (09b/01), (09b/08), (10a/01), (10a/13), (10b/03), (12b/18), (13a/06), (13a/08), (13a/15), (13b/07), (13b/11), (13b/12), (14a/03), (21a/15)

E.+a (09b/06), (10a/12), (12b/16), (13a/06)

E.+ıŋ (10b/02), (10b/06), (13a/05), (13a/17), (13b/19), (14a/02)

Enūşirvān bin Ḳubād 'Kubad oğlu Enûşirvân' (21a/15)

envāʿ < Ar. *envāʿ* çeşitler, türler

e. (02a/10), (10a/16)

envāʿ-ı sibāʿ 'yırtıcı hayvan türleri' (02a/10)

envāʿ-ı riʿāyet 'çeşitli saygı ve tazim' (10a/16)

envār < Ar. *envār* nurlar, ışıklar

e. (02b/14), (02b/15), (04a/14)

envār-ı āṯār 'eserlerin ışığı' (02b/15)

envār-ı islām 'İslam'ın nurları' (02b/14)

maẓhar-ı envārü's-sulṭān-ı ẓıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

er erkek, koca → **erkek**

e. (52b/19)

e.+dür (52b/18)

e.+i (18a/02), (18a/08)

e.+im (30b/13)

e.+inden (17b/19)

e.+ine (30b/12), (31a/04), (36b/07)

e.+ini (31a/03)

ėr- varmak, ulaşmak

ė.-di (04b/12), (04b/12)

ė.-dim (04b/17)

ė.-erseŋ (04b/18)

ė.-miş (21b/11)

erbāʿ < Ar. *erbāʿ* dört, dördüncü → **erbaʿa**

e. (05a/11)

erbāʿ-ı memālik-i cevher ‘değerli ülkelerin dördü’ (05a/11)

erbaʿa < Ar. *erbaʿa* dört, dördüncü → **erbāʿ**

e.+ya (22a/18)

aḫlāṭ-ı erbaʿa ‘kadim tıp anlayışında insanın cismani varlığını oluşturan (kan, balgam, sevda ve safra) dört temel unsur’ (22a/18)

erbāb < Ar. *erbāb* sâhipler

e. (01b/02)

Cenāb-ı rabbe’l-erbāb ‘rablik iddia edenlerin rabbi Allah’ (01b/02)

ercümend < Far. *erc-mend* şerefli, itibarlı

e. (03a/15)

ercümend-i dāred ‘itibar sâhibi’ (03a/15)

ėrgür- ulaşmak → **ėriş-**

ė.-mez (18b/03)

ėriş- erişmek, ulaşmak → **ėrgür-**

ė.-e (13a/01)

erkān < Ar. *erkān* ileri gelenler, üstler

e. (26b/08)

erkān-ı devlet ‘devletin ileri gelenleri’ (26b/08)

erkek erkek → **er**

e. (20b/03)

e.+i (42b/19), (43a/03), (43a/07), (43a/10), (43b/10), (43b/15)

e.+ine (42b/18), (43b/13)

ėrte bir sonraki, yarın

ė.+si (08b/04), (38b/14), (48a/05), (50a/17)

es- esmek

e.-dikçe (27b/11)

e.-se (46a/02)

esās < Ar. *esās* asıl yapı, ana unsur, temel

e. (01b/01), (03a/03)

şedīdü’l-esās ‘kuvvetli asıl’ (01b/01)

esbāb < Ar. *eṣvāb* giyecek, elbise

e.+ı (07a/16), (33b/14)

e.+ından (33b/07)

e.+ını (33b/10)

e.+ları (17a/11)

esbāb < Ar. *esbāb* sebepler

e. (05a/14)

esbāb-ı refāhiyyet-i raʿiyyet ‘halkın huzurunun sebepleri’ (05a/14)

esmā < Ar. *esmāʾ* isimler

e. (01b/09), (01b/10)

ʿāmmeʾ-i esmāʾ-ı taʿlīm ‘öğretilen isimlerin hepsi’ (01b/10)

taʿlimü’l-esmā ‘isimlerin öğretilmesi’ (01b/09)

eṣnāf < Ar. *eṣnāf* sınıflar

e. (01b/13), (02a/10)

eṣnāf-ı ḥayvānāt ‘hayvanların sınıfları’ (01b/13)

eṣnāf-ı vuḥūş ‘vahşi hayvanların sınıfları’ (02a/10)

esrār < Ar. *esrār* sırlar, bilinmeyenler

e.+ı (12a/08)

e.+ıŋı (26a/02)

eşeylik cinsiyet

e.+i (20b/08)

eşid eş, denk

e. (49b/19)

ėşit- işitmek, duymak → **istimāʿ**

e.-di (11a/19), (12a/02), (12b/19), (13a/06), (13a/07), (26b/03), (32b/17), (38b/07), (43b/08), (43b/11), (49a/11), (50a/16), (52b/08)

ė.-digimi (50b/14)

ė.-diler (17a/13)

ė.-dim (35a/14), (38b/04), (48a/03)

ė.-diyse (19b/19), (20a/01)

ė.-dügi (35a/03), (52a/15)

ė.-düm (24a/15)

ė.-e (32a/05), (37b/01)

ė.-ecek (16b/12), (29a/02), (49a/04), (51a/16), (53a/14)

ė.-elden (45a/19)

ė.-en (34b/19)

ė.-icek (41a/15), (41b/05)

ė.-medim (17b/07)

ė.-mediŋ (32a/11)

ė.-mekdür (21b/16)

ė.-mez (16b/19)

ė.-miş (23b/13), (46a/05)

ė.-se (09b/10), (09b/13)

ė.-ür (23b/14), (27b/12), (30b/11)

ė.-ürüz (11a/01)

eşref < Ar. *eşref* çok şerefli

e.+i (21b/12)

eşribe < Ar. *eşribe* içecekler

e.+den (14b/14)

eş-şehīr < Ar. *eş* ve *şehīr* meşhur, ün kazanmış

e. (06a/04)

et et, insan veya hayvan vücudunun kas ve yağdan oluşan kemikle deri arasındaki kısım

e. (19b/02), (19b/06), (36b/14), (40a/06)

e.+i (19b/03), (19b/07), (27b/14), (42a/13), (42a/13)

e.+im (42a/15)

e.+inden (38b/04)

e.+iŋ (42a/10), (42a/11)

ėt- etmek, yapmak → **eyle-**

ė. (11a/13), (42b/19)

ė.-di (02a/03), (08a/06), (08a/15), (10a/14), (13b/11), (14a/02), (17a/19), (23a/16), (26b/03), (27b/01), (27b/02), (28a/03), (28b/05), (29a/02), (29a/06), (29b/16), (29b/18), (31a/08), (31a/17), (33a/14), (33b/13), (37a/15), (38a/01), (38a/10), (39b/15), (42a/02), (47a/16), (49a/05), (49a/11), (50b/16), (51a/14), (53a/12)

ė.-digi (51a/14)

ė.-digim (50b/11)

ė.-digiŋ (15b/09), (45b/07)

ė.-digiŋüzde (40b/19)

ė.-dik (13b/16), (41a/13)

ė.-dikden (38b/14)

ė.-dikleri (12b/06)

ė.-diler (10a/05), (10a/10), (10a/12), (11b/02), (13b/12), (23a/15), (29b/11), (34a/07), (38b/16), (44a/05), (44a/05), (45a/05), (48a/14)

ė.-dim (10a/15), (11b/06), (12a/16), (16a/05), (16b/03), (17b/09), (18a/17), (18b/18), (19a/07), (19a/08), (19a/08), (29a/18), (37a/12), (49b/13), (51b/03)

ė.-diren (50b/13)

ė.-diŋ (17a/02), (35a/16), (41a/17), (52b/09)

ė.-diŋüz (41a/16)

ė.-diyse (38b/19)

ė.-dügi (03b/10), (06b/15), (07a/19), (11b/04), (20a/06), (24a/11), (30b/17), (30b/18), (49b/06), (50a/11), (50a/13), (50b/15), (51b/05)

ė.-dügim (51a/05), (51b/10)

ė.-düginden (03b/10)

ė.-dügine (15b/06), (39b/19)

ė.-dügini (28b/10)

ė.-dügiŋ (11a/12), (21a/10), (30b/14), (45a/07), (51a/19), (53a/02)

ė.-dügümi (35a/06)

ė.-dügüŋ (48a/16)

ė.-dük (09a/16), (34a/09), (40b/18)

ė.-dükden (26b/12)

ė.-dükleri (06a/18), (40b/02), (50a/13)

ė.-düklerim (14b/14)

ė.-düm (17b/07), (17b/08), (18a/10), (18a/19), (19a/18), (21b/11), (21b/14), (22b/08), (35a/13)

ė.-e (03a/04), (06b/11), (11b/10), (11b/17), (13b/08), (13b/10), (22b/01), (27b/08), (28a/14), (34b/09), (35a/14), (35b/08), (36a/10), (36b/04), (36b/07), (37b/06), (37b/10), (38a/13), (39a/13), (41b/08), (42a/11), (43a/04), (45a/02), (45a/15), (46a/03)

ė.-ebilür (52a/02)

ė.-ecegin (45a/01)

ė.-ecegiŋ (37b/04)

ė.-ecegiŋi (12a/06)

ė.-ecek (16b/04), (40a/19), (47a/19)

ė.-ecekdür (33a/17)

ė.-eler (22b/16), (26b/09), (27b/19), (28a/10), (42a/19)

ė.-elim (10b/06)

ė.-elüm (25b/04), (30a/11), (32b/13), (34a/15), (34a/16), (41a/05), (41b/15), (42b/12), (44a/02), (44a/06), (49a/05)

ė.-em (10b/19), (16a/19), (19a/18), (25a/03), (25a/05), (26a/18), (36a/01), (38a/03)

ė.-emedi (50b/16)

ė.-emedim (33a/13)

ė.-emeyem (19a/15)

ė.-emeyesin (37b/07)

ė.-emeyüp (19a/09)

ė.-emez (19b/05), (23b/04)

ė.-emezsiŋ (34a/08)

ė.-en (06a/06), (06b/09), (08a/02), (36b/12), (39a/17), (46b/07)

ė.-eniŋ (48a/18)

ė.-enler (15a/05), (27a/01)

ė.-enlere (25a/14)

ė.-er (06b/17), (06b/18), (07b/05), (07b/08), (07b/09), (09a/12), (09b/02), (09b/04), (09b/14), (10b/13), (12b/15), (14a/08), (16b/03), (16b/03), (17b/05), (18a/01), (18b/12), (18b/15), (19a/02), (19a/03), (19a/04), (19a/05), (19b/01), (19b/03), (19b/12), (20a/07), (20b/01), (20b/12), (21a/02), (21a/18), (21b/02), (21b/12), (22b/06), (23a/13), (23b/08), (23b/14), (24a/12), (24a/14), (24b/15), (25a/14), (25a/16), (25b/10), (25b/19), (26b/06), (27a/10), (27a/12), (27b/14), (28b/15), (29a/11), (29a/14), (29a/14), (29b/05), (29b/07), (29b/14), (30a/12), (31a/04), (31a/07), (32b/19), (33a/09), (33b/13), (34b/03), (35a/03), (36a/01), (36a/16), (38b/08), (38b/12), (38b/14), (39b/11), (39b/17), (39b/17), (39b/18), (39b/19), (40a/03), (40a/09), (40b/07), (40b/11), (41b/14), (42b/04), (42b/06), (43b/03), (45b/03), (45b/05), (45b/17), (45b/18), (45b/19), (45b/19), (46a/01), (47a/09), (47a/10), (47a/11), (47a/15), (48a/03), (48a/07), (48a/16), (49b/01), (49b/02), (50a/05), (50a/19), (51a/16), (52a/11), (52a/12), (52a/16)

ė.-erdim (14b/11), (14b/12), (14b/17), (39a/11), (39a/14), (45b/01)

ė.-erem (10a/14), (10a/17), (25b/08), (36b/18)

ė.-erin (12a/18), (16b/11), (19b/17), (19b/17), (25b/13), (35b/02), (37b/16), (39a/07), (40b/08), (41b/10), (48b/04)

ė.-erken (45a/12)

ė.-erler (06b/02), (06b/03), (27a/06), (33b/11), (37b/08), (39a/10), (39b/14), (40a/19), (40b/12), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/19), (46a/17), (46b/18)

ė.-erse (13a/15), (39a/10), (43b/16), (51b/06), (51b/15)

ė.-ersem (36b/17), (52b/01)

ė.-ersen (25a/16)

ė.-erseŋ (12a/17), (47b/12), (48b/07)

ė.-ersiŋ (11a/14), (27a/13), (27a/15), (48b/10)

ė.-erüz (10a/16), (29a/09)

ė.-esin (15b/14), (35b/02)

ė.-esiŋ (33a/09), (34a/11), (45a/11)

ė.-esiz (43b/02)

ė.-evüz (09a/15)

ė.-eydi (14b/18), (47b/08)

ė.-eydük (40b/19)

ė.-eyin (18a/07), (28b/14), (32a/17), (37a/19), (41a/03)

ė.-icek (17a/04)

ė.-ivėrür (10a/04)

ė.-iŋse (18b/14)

ė.-iŋüz (22b/18)

ė.-me (16b/11), (28a/18), (46a/14)

ė.-meden (22a/11)

ė.-medi (13b/16), (37a/19), (44a/19), (45b/11), (47a/15), (50b/15)

ė.-mediŋiŋ (35a/05)

ė.-medim (18a/18), (38b/10), (47a/11)

ė.-medin (28a/05), (35b/19)

ė.-medügiŋ (08b/14)

ė.-medüm (12b/05), (28a/04), (31b/10)

ė.-mege (07a/17), (10b/12), (14b/11), (15a/07), (16a/06), (16a/07), (16a/11), (22b/08), (27a/12), (36b/15), (39b/16), (46b/02), (47b/09), (52a/03)

ė.-mek (06a/16), (08a/15), (09a/09), (10a/16), (11b/19), (12b/07), (12b/08), (12b/14), (13b/19), (14a/12), (19b/16), (19b/18), (21b/08), (25b/08), (26a/08), (27b/10), (30a/19), (31a/13), (31b/02), (31b/16), (31b/17), (33a/04), (37a/15), (37a/16), (41b/07), (42a/05), (42b/02), (42b/03), (42b/13), (44b/02), (44b/07), (44b/08), (45a/13), (45a/15), (51a/01), (51a/03), (51a/04), (51a/05)

ė.-mekde (09b/18), (11a/10)

ė.-mekden (03b/06), (18a/14), (18a/14), (18a/16)

ė.-mekdür (11b/08), (11b/09), (11b/13), (23a/05), (31b/06), (31b/09)

ė.-mekle (03b/04)

ė.-mem (44a/18), (44a/18)

ė.-memek (21a/12), (33b/04), (49b/08)

ė.-memekdür (11b/15)

ė.-memiş (06b/13)

ė.-mesi (25b/15)

ė.-mesinden (32a/11)

ė.-mesün (49b/17)

ė.-meye (09a/09), (20a/15), (23a/07), (36b/01), (36b/08), (36b/11), (40a/13), (48a/02), (52a/18)

ė.-meyecek (44b/01), (44b/01)

ė.-meyene (46b/07)

ė.-meyesin (15b/03), (36a/08)

ė.-meyevüz (25a/01)

ė.-meyüp (03b/13), (36a/10), (37b/06), (51b/15)

ė.-mez (04b/16), (10a/10), (17a/03), (21b/12), (21b/13), (21b/18), (22a/11), (22a/15), (23b/19), (24a/01), (25a/13), (25b/19), (27a/09), (27a/18), (34b/19), (45a/14), (45b/06), (45b/16), (45b/18), (46a/03), (48a/01), (49a/16)

ė.-mezdik (41b/16)

ė.-mezdim (14b/16), (39a/14)

ė.-mezem (25b/08), (50a/14)

ė.-mezin (36a/09)

ė.-mezler (03b/13), (17a/05), (28b/13)

ė.-mezse (23a/08), (23a/10)

ė.-miş (06b/05), (06b/15), (07a/15), (14b/06), (17b/18), (18a/11), (18b/06), (28a/10), (28a/10), (28a/11), (33a/19), (35a/12), (36a/02), (37b/10), (41b/04), (42b/11), (46b/19), (48b/15), (50b/05), (50b/10)

ė.-mişdür (06a/07), (06b/16), (07b/06), (09b/03), (09b/17), (11a/12), (13a/19), (13b/14), (31b/13), (32a/04), (32a/10), (34b/13), (38b/17), (41a/08), (50a/07), (51b/05), (51b/18), (52b/16)

ė.-mişemdür (36b/16), (41a/18)

ė.-mişler (10a/01), (14a/11), (22a/09)

ė.-mişlerdür (04a/09), (04a/11), (04a/13), (38b/11)

ė.-mişsiŋdür (48a/16), (48a/17)

ė.-mişüz (49b/08)

ė.-mişüzdür (31a/16)

ė.-üŋ (41a/02), (43a/17)

ė.-se (15a/14), (27a/12), (45a/16), (45b/17)

ė.-seler (52b/15)

ė.-seŋ (37b/04)

ė.-seŋüz (33a/05)

ė.-sün (26b/19), (41b/03)

ė.-üp (01b/06), (01b/08), (01b/11), (02b/07), (03b/15), (05b/18), (05b/19), (06a/09), (06a/10), (06b/04), (06b/14), (10a/18), (10b/02), (10b/06), (11a/19), (11b/05), (11b/13), (12a/04), (12a/06), (12a/08), (13a/05), (13a/08), (13a/18), (13b/15), (14a/01), (14b/09), (14b/12), (14b/18), (14b/19), (15b/02), (15b/05), (15b/08), (15b/09), (15b/14), (16b/18), (17b/19), (18a/09), (18a/13), (19b/05), (19b/14), (19b/15), (19b/16), (20a/10), (21b/01), (21b/17), (22a/12), (22a/19), (22b/03), (22b/07), (22b/17), (23a/04), (23a/07), (23a/15), (23b/08), (24b/02), (25a/05), (28a/11), (29a/16), (30b/11), (30b/12), (31a/03), (31a/11), (33a/04), (35a/06), (35a/08), (39b/14), (41a/18), (43a/14), (43b/02), (45b/16), (47a/19), (48b/14), (49a/16), (49b/18), (51a/08), (53a/08)

ė.-üpṭurdılar (17a/15)

ė.-üpṭururın (11b/19), (17a/01)

ʿad ėt- ‘kabul etmek’ (34a/11)

ʿadāvet ėt- ‘düşmanlık etmek’ (44a/17)

ʿafv ėt- ‘bağışlamak’ (28a/10), (39a/10)

ʿahd ėt- ‘yemin etmek, söz vermek’ (41a/08)

ʿālem ėt- ‘eğlenmek’ (30a/11)

amān ėt- ‘yardım istemek’ (41a/08), (41a/18)

ʿamel ėt- ‘hareket etmek, iş görmek’ (06b/04), (06b/14)

ʿamel-i ṣāliḥ ėt- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/18)

ʿār ėt- ‘utanmak’ (36b/08)

ʿārī̄ ėt- ‘kurtarmak’ (05b/18)

ʿarż ėt- ‘sunmak’ (10a/12), (25a/03)

āşikāre ėt- ‘ortaya çıkarmak, belli etmek’ (37b/08)

āşināl̆ıḳ ėt- ‘yakınlık göstermek’ (10b/12)

āvāz ėt- ‘bağırmak’ (16b/11)

ʿavdet ėt- ‘geri dönmek’ (16a/07)

aydın ėt- ‘ışıklandırmak’ (19b/12)

bāzirgānlıḳ ėt- ‘tüccarlık yapmak’ (26a/08)

bed-duʿā ėt- ‘kötülük için dua etmek’ (30b/12)

ber-murād ėt- ‘arzusuna kavuşturmak’ (12b/07)

beyān ėt- ‘açıklamak, anlatmak’ (09b/02), (12b/15), (14a/08), (31a/17), (50a/05)

bī̄-vefālıḳ ėt- ‘sözünde durmamak’ (41a/18), (41b/04)

cemʿ ėt- ‘toplamak, bir araya getirmek’ (06b/05), (15b/02), (17a/01), (44a/05), (46a/17), (48a/16), (51a/16)

ceng ėt- ‘savaşmak, dövüşmek’ (31b/16), (33a/04), (42a/02), (45a/12), (45a/05), (45a/13), (45a/14), (45a/15)

çīn ėt- ‘doğrultmak, düzeltmek’ (01b/08)

daʿvet ėt- ‘çağırmak’ (10a/14)

defʿ ėt- ‘kovmak, uzaklaştırmak’ (03b/10), (03b/10), (21b/02), (27a/13), (39b/16)

dirīġ ėt- ‘esirgemek, kıyamamak’ (33a/19), (41b/16)

dostluḳ ėt- ‘yakınlık kurmak’ (12a/16), (49a/16)

duʿā ėt- ‘Allah’a yalvarmak’ (08b/15), (13a/18)

duḫūl ėt- ‘girmek, dahil olmak’ (10b/12)

emānet ėt- ‘koruması için bırakmak’ (12b/06)

emr ėt- ‘buyurmak’ (13b/08), (13b/11), (37b/19), (41b/03), (45a/15), (47a/16)

eyilik ėt- ‘iyilik yapmak’ (48b/07)

eyülik ėt- ‘iyilik yapmak’ (30a/19)

faḳīr ėt- ‘muhtaç bırakmak’ (39b/19)

farḳ ėt- ‘ayırt etmek, seçmek’ (16a/19)

fāyide ėt- ‘yarar sağlamak’ (45b/06)

fedā ėt- ‘uğruna vermek, gözden çıkarmak’ (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/05)

fehm ėt- ‘anlamak’ (10a/14)

ferāġat ėt- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (09a/09), (38b/14)

feryād ėt- ‘bağırmak, haykırmak’ (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (49a/10)

fikr ėt- ‘düşünmek’ (06b/17), (06b/18), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (46b/19), (50b/05)

ġadr ėt- ‘zulmetmek, haksızlık etmek’ (36b/17), (50a/07)

ġāfil ėt- ‘habersiz bırakmak’ (22b/06)

ġalebe ėt- ‘üstün gelmek, yenmek’ (07a/15)

ġanī ėt- ‘zenginleştirmek’ (39b/18)

ġaṣb ėt- ‘zorla ele geçirmek’ (18a/13)

ġaybet ėt- ‘arkasından söyleme, çekiştirme’ (11b/15), (18a/16)

giriftār ėt- ‘düşürmek, uğratmak’ (48a/03)

ġusl ėt- ‘yıkanmak’ (33b/13)

ḫaber ėt- ‘haber vermek’ (30a/12), (52a/03)

ḥaḳīr ėt- ‘değersiz ve küçük görmek’ (36b/18)

ḫalāṣ ėt- ‘kurtarmak’ (15b/08)

ḥālet ėt- ‘hal etmek, çözüm bulmak’ (43a/17)

ḥaml ėt- ‘bir sebebe yormak’ (41b/13)

ḫarāb ėt- ‘yıkmak, kötü duruma sokmak’ (23a/13)

ḫarc ėt- ‘sarfetmek, harcamak’ (22b/16), (23a/05), (23a/10)

ḥareket ėt- ‘kımıldamak, canlanmak’ (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)

ḥased ėt- ‘kıskanmak’ (14b/16), (29a/15)

ḥāṣıl ėt- ‘elde etmek, edinmek’ (19b/04)

ḫaṭā ėt- ‘yanlış yapmak’ (38b/12), (41a/16)

ḫavf ėt- ‘korkmak’ (12a/18), (17b/19), (19a/08), (23b/14), (29a/02), (48b/04)

ḥaẓ ėt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/19), (40a/09), (44b/19), (49a/05)

ḥāẕıḳ ėt- ‘ustalık etmek’ (45b/18)

ḥāżır ėt- ‘hazırlamak’ (13b/12)

ḥaẓẓ ėt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (06b/02), (18b/12), (52b/01)

helāk ėt- ‘mahvetmek, yok etmek’(24a/14), (29b/11), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (39b/11), (39b/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01)

ḥelāl ėt- ‘hakkı olarak kabul etmek’ (31a/03)

heves ėt- ‘heveslenmek’ (23a/15)

ḫıdmet ėt- ‘iş görmek, çalışmak’(14b/12), (25b/08), (29b/05), (51b/03)

ḥıfẓ ėt- ‘korumak, saklamak’ (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04)

ḫıyānet ėt- ‘hâince davranmak’ (18a/14)

ḥicāb ėt- ‘utanmak, mahcup olmak’ (51a/14)

ḥīle ėt- ‘aldatmak, kandırmak’ (45a/16)

ḫuṣūmet ėt- ‘düşmanlık etmek’ (14b/19)

ḥużūr ėt- ‘rahatlık duymak’ (14b/03)

hücūm ėt- ‘saldırmak, atılmak’ (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

ḥükm ėt- ‘hakkında karar vermek’ (37b/16)

ıṣlāh ėt- ‘düzeltmek’ (22b/08)

ıżṭırāb ėt- ‘acı çektirmek’ (27b/02)

ibrām ėt- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/18), (18b/15)

ictihād ėt- ‘gayret etmek, çalışmak’ (02b/07)

ictināb ėt- ‘kaçınmak, sakınmak’ (48b/09)

ifnā ėt- ‘yok etmek’ (22b/03)

ifsād ėt- ‘kargaşa çıkarmak’ (42b/02)

ifşā ėt- ‘açıklamak, açığa vurmak’ (11b/10)

ifşāʾ-ı sırr ėt- ‘sırrı açığa çıkarmak’ (10a/10)

iftirā ėt- ‘asılsız suç yüklemek’ (50a/13)

ihmāl ėt- ‘gereken önemi vermeme’ (31b/02), (36a/02)

iḥsān ėt- ‘bağışlamak’ (36b/16), (43b/02), (48b/15)

ihtimām ėt- ‘özen göstermek’ (31a/12)

iḫtirāʿ ėt- ‘daha önce benzeri olmayan yeni şeyler söyleme’ (01b/06)

iḫtiṣār ėt- ‘kısaca ifade etmek’ (11b/04)

iḫtiyār ėt- ‘seçmek, tercih etmek’ (19b/17)

ʿiḳāb ėt- ‘azap vermek, eziyet etmek’ (28a/10), (28a/11), (48a/14)

iḳbāl ėt- ‘yüzünü döndürmek, meyletmek’ (25a/14)

iḳdām ėt- ‘gayret etmek, çaba göstermek’ (41a/17), (43a/04), (43b/16), (50b/13)

iḳrār ėt- ‘gizlemeyip açıklamak’ (52a/16)

iktifā ėt- ‘yetinmek’ (51a/08)

iḳtiżā ėt- ‘gerekmek’ (39b/15), (39b/15), (39b/19)

ʿilāc ėt- ‘çare bulmak, ilaç vermek’ (16a/06), (45b/16), (45b/17), (46b/07)

iʿlām ėt- ‘bildirmek, anlatmak’ (26b/09), (38a/03)

ilḥāḳ ėt- ‘eklemek, katmak’ (06a/07), (09a/05), (09a/16)

iltifāt ėt- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (27b/09)

imtināʿ ėt- ‘kaçınmak’ (03b/13)

imtiṯāl ėt- ‘uymak’ (10b/02)

inkār ėt- ‘kabul etmemek’ (18a/18), (47a/10)

inḳıyād ėt- ‘boyun eğmek, itaat etmek’ (11b/08)

īrād ėt- ‘söylemek’ (06a/18)

irtikāb ėt- ‘kötü iş yapmak’ (13b/14)

isnād ėt- ‘dayandırmak, atfetmek’ (38b/11)

istidlāl ėt- ‘delillere dayanarak hükme varmak’ (11b/06)

istiġnā ėt- ‘muhtaç olmamak, ihtiyaç duymamak’ (04a/13)

istimāʿ ėt- ‘dinlemek’ (03b/13), (12a/06)

istiʿmāl ėt- ‘kullanmak’ (07b/07)

iṭāʿat ėt- ‘emre uymak’ (13b/19)

ʿitāb ėt- ‘azarlamak’ (07a/17), (28a/11)

iʿtiḳād ėt- ‘inanmak’ (50b/10)

iʿtimād ėt- ‘güvenmek’ (36b/01), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

ittifāḳ ėt- ‘uyuşmak, anlaşmak’ (18a/11), (34a/07), (39b/14), (41a/05), (41a/13)

ittiḥād ėt- ‘aynı ikirde olmak’ (11b/02)

iẕʿān ėt- ‘anlamak, kavramak’ (06b/11)

ḳabāḥat ėt- ‘suç işlemek’ (52b/09)

ḳabūl ėt- ‘değerlendirmek, razı olmak’ (10b/06), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ḳahr ėt- ‘perişan etmek, mahvetmek’ (40a/03)

ḳanāʿat ėt- ‘yetinmek’ (19a/02), (40a/13)

ḳarār ėt- ‘durmak’ (25a/01), (28b/05)

ḳaṣd ėt- ‘girişmek, iyi veya kötü işe niyet etmek’ (04a/11), (08a/06), (18a/10), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/19), (42a/19)

ḳaṭʿ ėt- ‘yol almak (03a/04)

ḳay ėt- ‘kusmak, istifrağ etmek’ (37a/16)

kesb ėt- ‘kazanmak, edinmek’ (10b/19)

ḳıṣāṣ ėt- ‘misilleme yapmak’ (31a/11)

ḳıyās ėt- ‘karşılaştırmak’ (19a/18)

kiriş ėt- ‘yaya geçirmek’ (27a/06)

ḳul ėt- ‘hükmü altına almak’ (28b/14)

luṭf ėt- ‘iyilikte bulunmak’ (33a/09)

maġbūn ėt- ‘aldatmak, kandırmak’ (48a/15)

maġrūr ėt- ‘gururlanmak, kendini beğenmek’ (45b/11), (46a/03)

maḥrūm ėt- ‘yoksun bırakmak’ (31b/16), (39b/17)

maʿḳūl ėt- ‘akıllıca, mantıklı davranmak’ (28a/04)

maʿlūm ėt- ‘bilinmek, belli etmek’ (22b/17)

māyil ėt- ‘eğilmek, meyletmek’ (42b/03)

medḥ ėt- ‘övmek’ (16b/03)

menʿ ėt- ‘engellemek, yasaklamak’ (36b/04)

mesāvī̄ ėt- ‘kötülükler yapmak’ (18a/16)

mest ėt- ‘kendinden geçirmek’ (29b/18)

meyl ėt- ‘eğilmek, yönelmek, ilgi göstermek’ (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25b/15)

muʿāmele ėt- ‘davranmak’ (11b/13)

muʿāraża ėt- ‘karşı koymak’ (34b/03)

muʿāvenet ėt- ‘yardımda bulunmak’ (44a/06), (45b/05)

muḥabbet ėt- ‘karşılıklı konuşmak’ (11b/19), (21a/10), (25a/05), (32a/04), (40b/19)

muḫālefet ėt- ‘karşı çıkmak’ (25b/08), (39a/13)

muḥkem ėt- ‘sağlamlaştırmak’ (48a/02)

muḳārenet ėt- ‘yakınlaşmak, bir araya gelmek’ (26b/19)

muḳārin ėt- ‘birlikte olmak’ (05b/19)

muḳārinet ėt- ‘birlikte, bir arada olmak’ (18a/19)

muḳarrer ėt- ‘kararlaştırmak’ (10a/10)

muḳātele ėt- ‘karşılıklı vuruşmak’ (33a/04), (37b/06)

murād ėt- ‘istemek, dilemek’ (13a/15), (51b/06)

muṣāḥabet ėt- ‘karşılıklı konuşmak’ (16b/03), (29a/14), (35a/12)

muvāfaḳat ėt- ‘uygun görmek, uymak’ (34a/15), (42a/01)

mübāşeret ėt- ‘başlamak, girişmek’ (07b/06), (27a/01), (33b/04), (36a/01), (42b/13)

mübāşiret ėt- ‘başlamak, yapmaya girişmek’ (07b/05)

mücāhede ėt- ‘uğraşmak, didinmek’ (42b/06)

mülāḥaẓa ėt- ‘etraflıca düşünmek’ (10a/05), (31b/09)

mülāzemet ėt- ‘sürekli meşgul olmak’ (14b/12)

mürācaʿat ėt- ‘başvurmak’ (38a/13)

müsāʿade ėt- ‘izin vermek’ (11b/19), (12b/05), (15b/06)

müsāraʿat ėt- ‘acele etmek, çabuk olmak’ (03b/04)

müşāhede ėt- ‘görmek, gözlemek’ (40b/17)

müşāvere ėt- ‘danışmak’ (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19)

naḳl ėt- ‘ulaştırmak, aktarmak’ (38b/16)

naṣīḥat ėt- ‘öğüt vermek’ (11b/09), (22b/17), (25a/05), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (53a/08)

naẓar ėt- ‘bakmak’ (16a/05), (19a/05)

pāre ėt- ‘parçalamak’ (20a/10)

pervāz ėt- ‘uçmak’ (33b/12)

peydā ėt- ‘meydana getirmek’ (23b/08)

recā ėt- ‘istemek, dilemek’ (11b/17), (36a/09)

refʿ ėt- ‘ortadan kaldırmak, gidermek’ (27a/12)

reşk ėt- ‘kıskanmak’ (14b/17), (14b/18)

revā ėt- ‘lâyık, uygun olmak’ (11b/19), (12a/06)

reʾy ėt- ‘öne sürmek, düşünmek’ (18b/18)

riʿāyet ėt- ‘uymak, bağlı kalmak’ (06a/09), (10a/16), (25a/13), (27a/10), (27a/14), (29a/09), (35a/08)

ṣabr ėt- ‘sabır göstermek’ (19a/09), (20a/15)

ṣadā ėt- ‘ses çıkarmak’ (27b/01)

ṣarf ėt- ‘harcamak’ (06a/10)

saʿy ėt- ‘çalışmak, gayret etmek’ (06b/14), (14b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

secde ėt- ‘secdeye kapanmak’(13a/08)

sefer ėt- ‘yolculuğa çıkmak’ (23a/16)

sevḳ ėt- ‘göndermek, yöneltmek’ (41a/02)

sirāyet ėt- ‘geçmek, bulaşmak’ (49b/16)

ṣoḥbet ėt- ‘karşılıklı dostça konuşmak’ (49a/05)

suʿāl ėt- ‘sormak’ (40b/07)

ṣuç ėt- ‘hata yapmak, kabahatli davranmak’ (28a/10), (38b/10)

ṣudūr ėt- ‘meydana gelmek’ (36b/07)

sūʾiẓan ėt- ‘kötü zan beslemek’(44b/02)

şefḳat ėt- ‘sevgi göstermek’ (14a/11)

şehādet ėt- ‘doğruluğunu tasdik etmek’ (48a/07)

şikār ėt- ‘avlamak’ (34a/08)

şikāyet ėt- ‘yakınmak, sızlanmak’ (44a/05)

şüphe ėt- ‘kuşkulanmak’ (17a/05)

taʿaccüp ėt- ‘şaşmak’ (26b/03), (47a/15)

taʿalluḳ ėt- ‘ilgi, ilişiği olmak’ (25a/16)

taʿbīr ėt- ‘ifade etmek’ (06a/16), (10a/01)

taġyīr ėt- ‘değiştirmek’ (44a/18)

taḥammül ėt- ‘dayanmak, katlanmak’ (19a/15), (35a/03), (50b/16)

taḫfīf ėt- ‘hafifletmek’ (14b/11)

taḥrīk ėt- ‘hareketlendirmek’ (20b/01), (20b/11)

taḥṣīl ėt- ‘toplamak, elde etmek, kazanmak’ (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (19b/14), (51a/01)

taḳdīr ėt- ‘ezelden karar verilmek’ (09b/03)

taḳrīb ėt- ‘yaklaştırmak’ (27a/09)

taḳsīm ėt- ‘bölmek, paylaştırmak’ (46b/18)

ṭaleb ėt- ‘istemek, dilemek’ (07a/19), (11a/12), (11b/04), (12a/17), (14b/09)

tamām ėt- ‘tamamlamak’ (10a/16), (32b/13), (33b/11), (41a/03)

tarṣīf ėt- ‘kuvvetlendirmek’ (04a/09)

taṣnīf ėt- ‘kitap yazmak’ (09b/17), (11a/12)

taʿyīn ėt- ‘belirlemek, yerleştirmek’ (02a/03), (10a/15), (27b/19)

taʿẓīm ėt- ‘saygı göstermek’ (29a/06)

tecrübe ėt- ‘denemek’ (28a/05), (28a/18), (35a/12), (38b/17)

tedārik ėt- ‘sağlamak, hazırlamak’(03b/06), (09b/18), (18a/07), (22a/11), (35b/08), (35b/19), (42b/19), (45b/16)

tedbīr ėt- ‘önlem almak’ (35b/02), (36a/01), (36b/11)

tefaḳḳud ėt- ‘arayıp sormak’ (21a/18)

tefhīm ėt- ‘bildirmek, anlatmak’ (01b/11)

teftīş ėt- ‘soruşturmak, araştırmak’ (49b/18)

tehdīd ėt- ‘korkutmak, gözdağı vermek’ (03b/15)

tehevvür ėt- ‘öfkelenmek, kızmak’ (49b/08)

teʾḫīr ėt- ‘ertelemek, geciktirmek’ (36a/08)

teklīf ėt- ‘öneride bulunmak’ (13b/16), (45a/11)

telef ėt- ‘mahvetmek, öldürmek’ (23a/07)

teʾlīf ėt- ‘(eser) kaleme almak’ (06a/06)

tercīḥ ėt- ‘üstün tutmak, seçmek’ (19a/18), (35a/06)

tereddüd ėt- ‘karar verememek’ (18a/09)

terk ėt- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (07b/09), (11b/13), (15b/14), (19a/03), (19a/04),(19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (43a/14), (45b/03), (47b/09)

tertīb ėt- ‘düzenlemek, sıralamak’ (13a/05), (14a/02)

teʾsīr ėt- ‘etkilemek’ (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49a/02)

teslīm ėt- ‘bırakmak, gereken yere vermek’ (25b/04), (51b/18), (51b/11), (51b/12)

tevaḳḳuʿ ėt- ‘ummak, beklemek’ (45a/19)

tevaḳḳuf ėt- ‘beklemek, durmak’ (17a/15), (48a/01)

teveccüh ėt- ‘doğrulmak, yönelmek’ (29b/07)

ʿuḳūbet ėt- ‘ceza vermek’ (37b/10)

ümīd ėt- ‘ummak, beklemek’ (08b/13)

vāṣıl ėt- ‘kavuşturmak, ulaştırmak’ (15b/08), (24b/15)

vaż‘ ėt- ‘düzenlemek, tertip etmek’ (06b/09), (44b/01)

vefā ėt- ‘sevgi ve dostluk göstermek’ (21b/08)

yaḳın ėt- ‘yakınlaştırmak’ (09b/14)

yaramazlıḳ ėt- ‘yaramazca davranmak’ (36a/10)

żabṭ ėt- ‘tutmak, sahip olmak’ (23a/08)

ża‘īf ėt- ‘güçsüzleştirmek’ (50a/19)

ẓan ėt- ‘sanmak’ (16b/11), (53a/12)

żarar ėt- ‘zararlı çıkmak’ (19b/15), (29a/18), (31b/13), (34b/13)

żāyi‘ ėt- ‘boşa harcamak, kaybetmek’ (21a/12), (23a/07), (42b/11)

zebūn ėt- ‘aciz bırakmak’ (17a/19), (39b/17)

ẕem ėt- ‘yermek, çekiştirmek’ (16b/03)

ẓikr ėt- ‘anmak, sözünü etmek’ (06b/16), (37a/12), (41b/15), (49b/13)

zinā ėt- ‘nikahsız birlikte olmak’ (18a/14), (29b/14)

ziyāde ėt- ‘artmak, fazla olmak’ (19b/01), (45b/19), (46a/01)

ziyān ėt- ‘boşuna harcamak, zarar etmek’ (14b/06), (18b/06)

ẓuhūr ėt- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (09b/04), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (38a/09), (44b/01)

ẓulm ėt- ‘eziyet çektirmek’ (30b/18), (51b/15)

eṭibbā < Ar. *eṭibbā’* tabipler, doktorlar

e. (10a/07)

eṭrāf < Ar. *eṭrāf* taraflar, çevre

e.+da (eknāf u eṭrāf) (05a/09)

eṭvār < Ar. *eṭvār* tavırlar, davranışlar, hâller

e.+ı (02b/13)

ev ev, hâne

e. (07a/14), (07a/15), (07a/16), (08a/05), (09a/02), (09a/06), (15b/15), (16b/08), (16b/16), (16b/19), (17a/03), (17a/05), (17a/09), (17a/15), (17a/18), (41a/19), (41b/01), (52b/19)

e.+i (16b/08)

e.+imde (08b/18)

e.+inde (29a/15), (30a/15)

e.+ine (06b/18), (07a/03), (07a/05), (07a/06), (07a/08), (18b/08), (29b/13), (30a/06), (30a/13), (30b/10), (31a/03), (47a/18), (52a/08), (52a/16)

e.+ini (34a/17)

e.+iniŋ (08b/17), (17a/07), (18b/08)

e.+iŋ (17a/18), (49a/02)

e.+iŋde (27a/13)

evkār < Ar. *evkār* kuş yuvaları

e.+da (02a/11)

zevāyā-yı evkār ‘kuş yuvalarının köşeleri’ (02a/11)

evlā < Ar. *evlā* daha uygun, daha iyi

e.+dur (08a/16)

evlād < Ar. *evlād* çocuklar, soy

e. (āl ü evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04)

e.+ı (21a/02)

e.+ımız (42a/06)

evliyā < Ar. *evliyāʾ* Allah’ın sevgili kulları, ermişler, velîler

e. (21b/07)

evvel < Ar. *evvel* önce, ilk olarak, başlangıç → **evvelā**

e. (07b/16), (09b/11), (14a/09), (14a/17), (16a/02), (19a/10), (19b/19), (20a/16), (30a/03), (31b/05), (32b/13), (33a/12), (33a/12), (35b/07), (39a/04), (40a/02), (40a/03), (41a/11), (42a/02), (42b/09), (43b/15), (45b/02), (50b/05), (50b/08), (50b/11)

e.+de (06a/07)

e.+den (25a/19), (39a/06)

e.+inde (19b/09)

e.+inden (20a/16)

e.+ine (13b/17), (14a/04)

zamān-ı evvel ‘eski zaman, geçmiş’ (06a/07)

evvelā < Ar. *evvelā* ilk önce, ilk olarak → **evvel**

e. (25b/07)

evvelki < Ar. *evvel* ve Far. *ki* daha önceki

e. (15b/12), (19a/09), (19a/16), (31b/03), (31b/03), (31b/09), (31b/11), (36a/17), (36a/18), (47a/06)

e.+si (11b/07), (22b/19), (23a/03), (26a/01), (31b/05), (31b/15)

ėy ey, seslenme → **eyā, hey, yā (II)**

e. (10b/19), (13a/12), (14b/19), (15a/03), (22b/17), (31a/12), (42a/03), (42a/14), (44a/07), (47a/18), (47b/05), (49b/10), (53a/05), (53a/09)

eyā < Far. *eyā* ey, hey, nidâ → **ėy, hey, yā (II)**

e. (04b/11)

eyālet < Ar. *eyālet* büyük il, şehir

e. (03a/09)

e.+ler (03b/01)

eyālet-i ʿadālet ‘il, şehir hakkaniyeti’ (03a/09)

eyi iyi → **eyü**

e. (42a/03)

eyilik iyilik → **eyülik**

e. (48b/07), (53a/08)

eyilik ėt- ‘iyilik yapmak’ (48b/07)

eyit- söylemek, demek → **dė-**

e. (05a/12)

e.-di (08a/10), (08b/18), (09a/03), (10a/03), (10a/14), (10b/03), (10b/17), (10b/18), (10b/18), (11a/03), (11a/16), (11b/04), (12a/03), (12a/12), (12b/05), (13a/12), (13a/18), (13b/03), (13b/08), (13b/12), (16b/16), (16b/18), (16b/19), (17a/02), (17a/03), (17a/05), (17a/06), (17a/19), (17b/03), (22b/11), (22b/13), (22b/17), (23b/19), (24a/01), (24a/07), (24a/08), (24a/14), (24b/09), (24b/12), (25a/01), (25a/02), (25a/06), (25a/07), (25a/09), (25a/11), (25a/12), (25a/17), (25b/04), (25b/06), (25b/16), (26a/05), (26a/13), (26a/15), (26a/16), (26a/16), (26b/04), (26b/08), (27a/09), (27a/17), (27b/03), (27b/05), (27b/07), (27b/07), (27b/10), (27b/10), (28a/02), (28a/04), (28b/06), (28b/07), (28b/08), (28b/10), (28b/13), (28b/15), (28b/17), (28b/17), (28b/19), (29a/01), (29a/02), (29a/08), (29a/17), (29a/19), (29b/01), (29b/01), (30b/07), (30b/12), (30b/14), (31a/12), (31a/17), (31a/19), (31b/01), (31b/13), (31b/14), (32a/05), (32a/07), (32a/12), (32a/12), (32a/17), (32a/18), (32a/18), (32a/19), (32b/03), (32b/03), (32b/08), (32b/09), (32b/11), (32b/12), (32b/14), (33a/03), (33a/07), (33a/13), (33a/17), (33b/03), (33b/06), (33b/18), (34a/01), (34a/02), (34a/05), (34a/05), (34a/09), (34a/14), (34a/16), (34a/19), (34b/01), (34b/03), (34b/04), (34b/16), (34b/17), (34b/18), (34b/19), (34b/19), (35b/10), (35b/11), (36a/11), (36b/12), (36b/18), (37a/03), (37a/03), (37a/07), (37a/11), (37a/15), (37a/16), (37a/17), (37b/02), (37b/09), (37b/10), (37b/14), (38a/02), (38a/06), (38a/09), (38a/15), (38a/16), (38a/17), (38b/01), (38b/01), (38b/08), (39b/08), (39b/09), (39b/19), (40a/04), (40a/14), (40b/02), (40b/03), (40b/16), (40b/19), (41a/07), (41a/08), (41a/10), (41a/14), (41a/14), (41a/15), (41a/19), (41b/06), (41b/09), (42a/02), (42a/03), (42a/08), (42a/09), (42a/10), (42a/11), (42a/12), (42a/14), (42b/04), (42b/04), (42b/09), (42b/12), (42b/12), (42b/16), (42b/16), (42b/18), (42b/19), (43a/01), (43a/03), (43a/04), (43a/08), (43a/10), (43a/10), (43a/15), (43b/02), (43b/10), (43b/13), (43b/15), (44a/03), (44a/07), (44a/16), (44a/17), (44b/02), (44b/04), (44b/04), (44b/07), (44b/09), (44b/10), (44b/16), (45a/07), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (46a/15), (46a/15), (46b/13), (46b/14), (46b/18), (46b/19), (47a/04), (47a/17), (47a/18), (47b/02), (47b/02), (47b/05), (47b/07), (47b/07), (47b/12), (47b/13), (47b/14), (48a/14), (48b/16), (48b/17), (49a/02), (49a/05), (49a/09), (49a/11), (49a/12), (49a/13), (49b/06), (49b/10), (49b/11), (49b/13), (50a/08), (50a/18), (50b/09), (50b/15), (50b/15),

(50b/17), (50b/17), (50b/18), (51a/07), (51a/09), (51a/11), (51a/15), (51a/16), (51a/19), (51b/18), (51b/18), (52a/04), (52b/04), (52b/09), (52b/10), (52b/16), (52b/17), (53a/02), (53a/03), (53a/05), (53a/06), (53a/09), (53a/10), (53a/13), (53a/16)

e.-diler (11a/11), (32b/18), (33a/06), (33a/09), (34a/08), (34a/10), (34a/15), (40b/16), (41a/04), (41b/09), (42a/16), (43a/17), (43a/19), (43b/04), (44a/06), (44a/09), (44a/11)

e.-miş (07a/12), (17b/12)

e.-ti (04a/17)

e.-ür (06b/07), (06b/18), (08b/07), (09a/14), (16b/10), (17b/04), (17b/12), (18a/02), (18a/04), (18a/05), (18a/07), (18a/09), (18b/09), (18b/10), (18b/10), (18b/14), (18b/16), (19a/07), (19b/15), (22a/16), (22b/07), (27b/16), (27b/17), (29b/03), (30a/17), (30a/19), (31a/05), (34b/06), (34b/07), (34b/11), (36a/01), (36a/09), (39b/08), (40b/07), (40b/08), (40b/09), (42a/18), (46b/03), (46b/03), (46b/05), (47a/07), (47a/13), (47a/14), (48a/03), (48a/06), (49a/01), (50a/14), (52a/02), (52a/09), (52a/14), (52a/17)

e.-ürler (40a/18)

eyle öyle, o şekilde

e. (08a/02), (09b/04), (10b/05)

eyle- yapmak, etmek → **ėt-**

e. (01b/07), (01b/08), (01b/12), (05a/01), (08a/11), (11a/13), (15a/07), (15b/07), (15b/09), (16b/14), (18a/06), (20a/09), (20a/11), (22b/13), (30a/07), (30a/18), (30a/18), (30b/07), (31a/02), (32b/01), (33a/03), (33b/06), (34b/12), (34b/14), (37a/08), (38b/06), (43a/06), (48b/10), (52b/07)

e.-di (02a/07), (02b/03), (08a/07), (10b/15), (10b/16), (10b/17), (11a/05), (11b/03), (12b/10), (12b/10), (12b/18), (13a/15), (14a/04), (18b/17), (20a/01), (20a/01), (20a/02), (29a/08), (29a/09), (30b/13), (30b/19), (31a/11), (32a/16), (40b/15), (43b/18), (45a/05), (47b/18), (48a/11), (48a/12), (48a/13), (48a/13), (49a/06), (49b/06), (49b/11), (49b/17), (51a/12), (51a/13), (51b/17), (53a/15), (53a/16)

e.-diler (13a/06), (40a/08), (48a/12)

e.-dim (29a/17), (38b/05), (51b/04)

e.-diŋ (16b/13), (28b/06), (35a/15), (44b/09), (49a/15)

e.-düm (19a/15)

e.-me (15b/07), (34b/14), (44b/11), (46b/06)

e.-mege (15a/08), (15a/10), (15b/18)

e.-mek (13b/02), (26a/02), (30a/18), (40a/15)

e.-mekde (06a/17)

e.-mekdür (31b/07)

e.-meye (07a/10), (07b/03)

e.-meyüp (15a/08)

e.-mez (12b/04), (12b/09), (16a/10), (36a/16), (49a/19), (50a/19), (50b/06)

e.-mezdim (39a/15)

e.-mezin (49a/18)

e.-miş (46b/13), (51a/07)

e.-mişsiŋdür (48b/14)

e.-r (02a/10), (02a/12), (04b/13), (16a/17), (24a/12)

e.-rdim (40a/05)

e.-rem (43b/17)

e.-rsem (31b/01)

e.-rsin (16b/14)

e.-se (22b/12), (25b/02), (25b/03), (42b/07), (52b/02)

e.-sem (14b/01)

e.-sün (35a/10), (51b/11)

e.-ŋ (43b/19), (44a/04), (48b/06)

e.-ye (07b/10), (07b/16), (07b/17), (25b/14), (26b/14), (27a/01), (27a/04), (28a/18), (28b/01), (30b/19), (31a/02), (35b/07), (35b/09), (36b/03), (36b/03), (40a/14), (46a/12)

e.-yelüm (44a/04)

e.-yem (31b/01)

e.-yen (44b/16)

e.-yüp (03a/06), (04a/08), (06a/14), (12a/05), (13b/03), (14a/14), (15b/17), (15b/18), (16a/18), (18b/05), (20a/14), (25b/03), (28a/18), (29a/17), (43b/19), (44a/11), (45a/01), (45b/04), (51a/18), (51a/18)

ʿadāvet eyle- ‘düşmanlık etmek’ (50b/06)

ʿafv eyle- ‘bağışlamak’ (12b/04)

ʿamel eyle- ‘hareket etmek’ (07a/10), (07b/03)

āşikāre eyle- ‘meydana çıkarmak, belli etmek’ (39a/14)

ʿavdet eyle- ‘geri dönmek’ (16a/10)

beyān eyle- ‘açıklamak, bildirmek’ (22b/13)

bī-vefālıḳ eyle- ‘sözünde durmamak’ (49a/15)

cemʿ eyle- ‘toplamak, bir araya getirmek’ ((16b/13)

defʿ eyle- ‘kovmak, gidermek’ (42b/07), (50a/18)

duʿā eyle- ‘Allah’a yalvarmak’ (11a/05), (14a/14), (29a/09)

duḫūl eyle- ‘girmek, dahil olmak’ (11a/13)

emr eyle- ‘buyurmak’ (13a/15), (48a/11), (48a/13), (51a/12), (53a/15), (53a/16)

farḳ eyle- ‘ayırt etmek, seçmek’ (27a/01)

fāyide eyle- ‘yarar sağlamak’ (49a/19)

feryād eyle- ‘bağırmak, haykırmak’ (48a/13)

fevt eyle- ‘kaybetmek, yitirmek’ (15a/08)

fikr eyle- ‘düşünmek’ (45a/01), (49b/06)

ġalebe eyle- ‘üstün gelmek, yenmek’ (46b/12)

ġalīẓlıḳ eyle- ‘kabalık etmek’ (46a/12)

giriftār eyle- ‘düşürmek, uğratmak’ (40a/08)

günāh eyle- ‘suç işlemek, hatalı davranmak’ (52b/02)

ḫaber eyle- ‘haber vermek’ (13a/06)

ḫavf eyle- ‘korkmak’ (19a/15), (35a/10)

ḥaẕ eyle- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (37a/08)

helāk eyle- ‘mahvetmek, yok etmek’ (40a/14), (49b/11)

ḥelāl eyle- ‘hakkı olarak kabul etmek, bağışlamak’ (30b/18), (31a/02)

ḫıdmet eyle- ‘hizmet etmek, çalışmak’ (36a/16)

ḥıfẓ eyle- ‘korumak, saklamak’ (31b/07)

ḫıyānet eyle- ‘hâinlik etmek’ (28b/01)

ḥikāyet eyle- ‘anlatmak’ (29a/08)

ḥīle eyle- ‘aldatmak, kandırmak’ (32b/01)

himmet eyle- ‘gayret etmek, çalışmak’ (15a/07)

ḥükm eyle- ‘hakkında karar vermek’ (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (38b/05)

ibrām eyle- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/14)

ifsād eyle- ‘kargaşa çıkarmak’ (51a/18)

ihmāl eyle- ‘gereken ilgiyi vermemek’ (15a/08)

iḫtilāf eyle- ‘anlaşmazlık çıkarmak, uzlaşmamak’ (16a/18)

iḥtirāz eyle- ‘çekinmek, kaçınmak’ (48b/06)

iḫtiyār eyle- ‘seçmek, tercih etmek, katlanmak’ (13b/03), (14b/01), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

iʿlām eyle- ‘bildirmek, anlatmak’ (12b/18), (51b/04)

iltifāt eyle- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (25b/14)

imtiḥān eyle- ‘denemek, sınamak’ (28a/18)

ʿināyet eyle- ‘lutfetmek, iyilik etmek’ (05a/01)

īrād eyle- ‘söylemek’ (06a/14), (06a/17)

iʿrāż eyle- ‘kaçınmak, yüz çevirmek’ (18b/05)

irşād eyle- ‘doğru yolu göstermek’ (02b/02)

irtikāb eyle- ‘kötü iş yapmak’ (20a/14)

iʿtimād eyle- ‘güvenmek, inanmak’ (12b/10), (28a/17), (44b/16)

iʿtirāf eyle- ‘gerçeği açıklamak’ (49b/17)

itmām eyle- ‘tamamlamak’ (15b/18)

iẓhār eyle- ‘göstermek, açığa çıkarmak’ (45b/04)

ḳabūl eyle- ‘onaylamak’ (12a/05)

kār eyle- ‘kazanç sağlamak’ (40b/15)

kerem eyle- ‘lutfetmek, iyilik yapmak’ (31a/02)

keşf eyle- ‘anlamak, öğrenmek’ (26a/02)

ḳovcılıḳ eyle- ‘kötülük yapmak’ (51a/18)

ḳuṣūr eyle- ‘hatalı davranışta bulunmak’ (15a/10)

luṭf eyle- ‘iyilikte bulunmak, bağışlamak’ (35a/09)

medḥ eyle- ‘övmek’ (10b/14)

muʿāmele eyle- ‘davranmak’ (48b/10)

muʿāvenet eyle- ‘yardımda bulunmak’ (08a/11), (36b/03), (43b/19)

muḳābele eyle- ‘karşılık vermek’ (45a/05)

mübāşeret eyle- ‘yapmaya başlamak, girişmek’ (15b/18), (34b/12)

mülāzemet eyle- ‘sürekli meşgul olmak’ (25b/02)

mülḥaḳ eyle- ‘katılmak, eklenmek’ (03a/06)

münderic eyle- ‘içine konulmak’ (04a/08)

naṣīḥat eyle- ‘öğüt vermek’ (07b/16), (15b/17), (33a/03), (49a/17), (51b/17)

naẓar eyle- ‘bakmak’ (33b/06), (51a/13)

n’eyle- ‘ne yapmak’ (16b/14), (28b/06), (29a/17), (30a/18), (31b/01), (40a/05), (40a/15), (43b/17), (44b/09), (48b/14)

nişān eyle- ‘işaretlemek’ (08a/07)

peydā eyle- ‘meydana gelmek’ (22b/12)

red eyle- ‘kabul etmemek, geri çevirmek’ (13b/02)

revā eyle- ‘lâyık, uygun görmek’ (12b/10)

riʿāyet eyle- ‘uymak, saygı göstermek’ (26b/14), (27a/04), (30a/07)

saʿy eyle- ‘çalışmak’ (15a/07), (15b/07)

ş̲enā eyle- ‘övmek’ (10b/14)

suʾāl eyle- ‘sormak’ (10b/16)

şarṭ eyle- ‘koşul sunmak’ (20a/11)

şikāyet eyle- ‘yakınmak, sızlanmak’ (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/11)

şüphe eyle- ‘kuşkulanmak’ (44b/11)

taḥammül eyle- ‘dayanmak, katlanmak’ (48a/12)

taḥṣīl eyle- ‘almak, kazanmak’ (15b/09), (36b/03)

ṭaleb eyle- ‘istemek, dilemek’ (11b/03), (14a/04), (46b/06)

taʿẓīm eyle- ‘saygı göstermek’ (10b/15)

tebcīl eyle- ‘yüceltmek, saygı göstermek’ (02a/09)

tecāvüz eyle- ‘el uzatmak, sınırı aşmak’ (12b/09)

tedārik eyle- ‘edinmek, hazırlamak’ (18a/06), (30a/18), (35b/06), (38b/06), (43a/06)

tedbīr eyle- ‘önlem almak’ (43b/19)

teftīş eyle- ‘araştırmak, incelemek’ (51b/11)

tehlīl eyle- ‘kelime-i tevhid sözünü söylemek’ (02a/12)

tereddüd eyle- ‘karar verememek’ (35b/09)

terk eyle- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (15b/07), (34b/14), (52b/07)

tesḫīr eyle- ‘emri altına almak’ (02a/06)

tevbe eyle- ‘tövbe etmek’ (30b/19)

ṭırāz eyle- ‘süs işlemek’ (01b/11)

tuḥfe eyle- ‘hediye etmek’ (30b/07)

tütün eyle- ‘duman çıkarmak’ (48a/12)

vaʿde eyle- ‘söz vermek’ (49a/06)

yardım eyle- ‘destek olmak’ (44a/04)

ẓuhūr eyle- ‘meydana çıkmak’ (18b/17)

ẓulm eyle- ‘eziyet etmek’ (30b/13)

eyü iyi → **eyi**

e. (09b/10), (14b/16), (18a/18), (23a/03), (23b/17), (25a/15), (32a/19), (33a/05), (33a/06), (36b/01), (36b/07), (36b/12), (38a/06), (38a/06), (38b/12), (39b/12), (42a/17), (42b/08), (42b/19), (45b/02), (45b/10), (45b/14), (45b/16), (49b/03), (49b/03)

e.+ce (30a/07)

e.+ler (36b/07), (49b/01)

e.+si (09b/08), (14b/02), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/08), (36b/08), (36b/09)

e.+sin (17b/06)

e.+sini (07b/06), (07b/09)

eyülik iyilik → **eyilik**

e. (10a/14), (21b/04), (30a/19), (36a/13), (49b/01)

e.+e (24b/04), (36a/13)

e.+i (25b/09), (26a/11)

e.+in (53a/17)

e.+iŋ (17a/02)

e.+ine (18a/11)

e.+ler (21a/14)

eyülik ėt- ‘iyilik yapmak’ (30a/19)

eyyām < Ar. *eyyām* güç, iktidar

e. (13a/18)

eyyām-ı devlet ‘devletin güç ve iktidarı’ (13a/18)

ez-bahā < Far. *ez* ve *behā* değerden, kıymetden

e. (15b/14)

ezel < Ar. *ezel* başlangıcı olmayan geçmiş zaman

e. (38a/09)

e.+den (09b/03)

e.+i (09b/02)

ezel-i āzal ‘başlangıcı olmayan zamanlar’ (38a/09)

ezhār < Ar. *ezhār* çiçekler

e. (02b/14)

gülzār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

ez-īn-cānib < Far. *ez* ve *īn* ve Ar. *cānib* bu taraftan, bu yönden

e. (31a/03), (49b/05)

ez-zamān < Far. *ez* ve Ar. *zemān* zamandan, vakitden

e. (12a/15)

F

fācire < Ar. *fācire* kötü hayata düşkün, günahkâr kadın

f. (03b/07)

zümreʾ-i bāġiyeʾ-i fācire ‘doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu’ (03b/07)

faḫırlan- < Ar. *faḫr* ve T. *+lan-* övünmek

f.-mayalar (10b/01)

fāḥişe < Ar. *fāḥişe* kötü ve ahlâksız kadın

f. (29b/12), (29b/13), (29b/15), (29b/19), (30a/04), (31a/14)

f.+niŋ (30a/04)

fāʾide < Ar. *fāʾide* fayda, yarar → **fāyide, fevāyid, menfaʿat**,**nefʿ**

f.+ler (09a/16)

faḳīr < Ar. *faḳīr* muhtaç, zavallı, âciz → **fuḳarā, muḥtac**

f. (08b/15), (23a/08), (39b/19)

f.+i (39b/18)

faḳīr ėt- ‘muhtaç bırakmak’ (39b/19)

fāl < Ar. *fāl* talih, uğur

f. (02b/16)

fāl-ı saʿādet-māl ‘mutluluk verici talih’ (02b/16)

falān < Ar. *fulān* belirsiz, herhangi bir kimse → **fulān**

f. (26a/15)

fānī̇ < Ar. *fānī̇* sonu olan, geçici

f. (15a/04)

f.+ye (21a/13)

fāriġ < Ar. *fāriġ* vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş

f. (12b/16), (27a/15), (44b/09)

Fārisī̇ < Far. *Fārisī̇* Farsça, İran dili

F.+den (06a/06), (09a/14)

farḳ < Ar. *farḳ* ayrım, başkalık

f. (16a/19), (27a/01)

farḳ ėt- ‘ayırt etmek, seçmek’ (16a/19)

farḳ eyle- ‘ayırt etmek, seçmek’ (27a/01)

Fārs < Far. *Pars* İran, İranlı

F. (09b/05), (09b/08), (10b/01), (10b/17), (13a/03), (13a/04)

F.+dan (11b/01)

vilāyet-i Fārs ‘İran ülkesi’ (11b/01)

farż < Ar. *farż* (dini) gereklilik, zorunluluk

f. (05b/14)

farż-ı ʿayn ‘herkese farz olan’ (05b/14)

faṣī̇ḥ < Ar. *faṣī̇ḥ* güzel, açık ve düzgün konuşan

f. (02a/09)

lisān-ı faṣīḥ’ül-beyān ‘anlaşılır biçimde anlatılan dil’ (02a/09)

faşl < Ar. *faṣl* ayırma, çözme

f. (03a/01)

faṣl-ı ḫuṣūmāt ‘düşmanları ayırma’ (03a/01)

fāyide < Ar. *fāʾide* fayda, yarar → **fāʾide, fevāyid, menfaʿat**, **nefʿ**

f. (45b/06), (48b/09), (49a/19)

f.+si (08a/01), (46a/13), (49b/14)

f.+sin (07a/17)

f.+ye (41b/15)

fāyide ėt- ‘yarar sağlamak’ (45b/06)

fāyide eyle- ‘yarar sağlamak’ (49a/19)

fāyidelen- < Ar. *fāʾide* ve T. +*len*- yararlanmak

f.-memiş (07a/11)

f.-ür (48b/11)

f.-ürsiŋ (48b/11)

fāyidesiz < Ar. *fāʾide* ve T. +*siz* yararsız

f. (31b/16)

fāżıl < Ar. *fāżıl* erdemli, faziletli

f. (09b/12), (26a/09)

fāżıl ol- ‘erdemli, faziletli olmak’ (26a/09)

fażīlet < Ar. *fażīlet* erdem, kıymet ve üstünlük

f. (26b/05)

fażl < Ar. *fażl* iyilik, lutuf, değer, üstünlük

f. (fażl u aʿṭāf) (04a/10), (25a/13)

f.+ı (26b/05)

f.+ıla (11a/08)

f.+ına (11b/06)

f.+ından (27a/08)

f.+ıŋ (12a/04), (39b/09)

f.+ıŋa (11b/05)

ehl-i faẓl ‘üstünlük sâhibi’ (25a/13)

fedā < Ar. *fidāʾ* vazgeçme, uğruna verme

f. (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (41b/16), (42a/05)

fedā ėt- ‘uğruna vermek, gözden çıkarmak’ (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/03), (42a/05)

fedā ol- ‘uğruna vermek’ (41b/16)

fehm < Ar. *fehm* anlama, anlayış

f. (03b/14), (09b/19), (10a/14)

fehm-i āsān ‘kolay anlayış’ (09b/19)

fehm-i şāmil ‘içine alan anlayış’ (03b/14)

fehm ėt- ‘anlamak’ (10a/14)

ferāġat < Ar. *ferāġat* vazgeçme, bırakma

f. (09a/09), (38b/14)

ferāġat ėt- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (09a/09), (38b/14)

ferāset < Ar. *firāset* çabuk anlama, sezgi → **firāset**

f. (05a/10), (25a/07)

yümn-i ferāset ‘anlayışın bereketi’ (05a/10)

ferḫunde < Far. *ferḫunde* uğurlu, kutlu

f. (02b/16)

ḥāl-i ferḫunde ‘uğurlu durum’ (02b/16)

fermān < Far. *fermān* emir, buyruk → **emr**

f. (02a/06), (05b/07), (27b/18)

f.+ımızla (13b/13)

fermān-ı cihān-muṭāʿ ‘dünyanın itaat ettiği buyruk’ (05b/07)

fermān-ı lā-ẕeme’l-iẕʿān ‘kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma’ (02a/06)

fermān ol- ‘emretmek’ (27b/18)

feryād < Far. *feryād* bağırma, haykırış

f. (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (48a/13), (49a/10)

feryād ėt- ‘bağırmak, haykırmak’ (30b/11), (31a/07), (31a/08), (47a/09), (49a/10)

feryād eyle- ‘bağırmak, haykırmak’ (48a/13)

fesād < Ar. *fesād* bozukluk, karışıklık, kötülük, fitne → **fitne, ifsād**

f. (02b/06), (03a/03), (21b/09), (28a/09), (37b/18), (44b/16)

f.+dan (05a/11), (48b/06)

ehl-i fesād ‘kötülük sâhibi’ (28a/09), (44b/16), (48b/06)

fesād-ı ḳalʿ ‘fitneyi yok etme’ (03a/03)

feṣāḥat < Ar. *feṣāḥat* açık, düzgün ve güzel söyleme

f. (02b/04)

fetḥ < Ar. *fetḥ* açma, kuşatma

f. (02b/06)

fetḥ-i bilād ‘şehirlerin kuşatması’ (02b/06)

fevāyid < Ar. *fevāʾid* faydalar, yararlar → **fāʾide, fāyide, nefʿ**

f. (04a/07), (05b/06)

f.+ine (16a/05)

fevāyid-i ḥikmet ‘bilgeliğin faydaları’ (04a/07)

taʿmīm-i fevāyid-i enām ‘insanların faydalarını genelleme’ (05b/05)

fevāyiḥ < Ar. *fevāyiḥ* güzel kokular

f. (02a/13)

revāyiḥ-i fevāyiḥ ‘güzel kokular ve râyihalar’ (02a/13)

fevrī < Ar. *fevrī* düşünmeden, hemen, âni

f. (19b/12)

fevt < Ar. *fevt* kaybetme, elden kaçırma; ölüm

f. (15a/08), (17b/15), (36a/08)

fevt eyle- ‘kaybetmek, yitirmek’ (15a/08)

fevt ol- ‘yok olmak’ (17b/15) (36a/08)

feżā < Ar. *feżāʾ* geniş alan; gökyüzü

f. (05b/02)

feżā-yı kāşāneʾ-i şuhūd ‘gözle görülen büyük köşkün geniş alanı’ (05b/02)

feẓāẓat < Ar. *feẓāẓat* kabalık, kötü sözlülük

f.+dur (31b/18)

fıḳh < Ar. *fiḳh* İslam hukuku, fıkıh

f.+da (45b/13)

ʿilm-i fiḳh ‘fıkıh ilmi’ (45b/13)

fırṣat < Ar. *furṣat* uygun zaman ve durum

f. (25a/03), (27a/17), (29b/05), (36a/08), (45a/12)

fısḳ < Ar. *fisḳ* fenalık, günâh, ahlâksızlık

f. (21b/09)

fıṭrat < Ar. *fiṭrat* yaratılış, mizaç, huy

f.+ı (inṣāf u fıṭrat) (04a/10)

fīh < Far. *fīh* onda, içinde, onun hakkında

f. (02a/05)

fīh-i ẓāhireʾ-i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

fiʿil < Ar. *fiʿl* iş, eylem, durum → **fiʿl**

f.+lerdür (20a/06)

fikr < Ar. *fikr* düşünme, düşünce; görüş

f. (03b/14), (06b/17), (06b/18), (10a/04), (11a/10), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19a/16), (19b/16), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (45a/01), (46b/19), (49b/06), (50b/05)

f.+den (15a/07)

f.+e (48a/08)

f.+i (10a/13), (21a/16), (34a/01), (35a/16), (37b/12), (40a/01)

f.+im (17a/06), (31b/01), (42b/04)

f.+inde (33a/01)

f.+ini (40a/16)

f.+iŋ (25b/16), (31a/19), (33a/02), (42b/04)

f.+iŋi (45a/18)

f.+iŋiŋ (45b/07)

f.+leriŋden (45b/06)

fikr ėt- ‘düşünmek’ (06b/17), (06b/18), (12a/04), (17b/08), (17b/09), (19a/07), (19b/17), (21b/11), (21b/14), (22a/11), (22a/15), (22b/07), (28a/03), (31a/04), (34a/09), (35b/02), (39a/07), (41b/10), (46b/19), (50b/05)

fikr eyle- ‘düşünmek’ (45a/01), (49b/06)

fikrsiz < Ar. *fikr* ve T. *+siz* düşüncesiz, fikirsiz

f. (31b/16)

fīl < Ar. *fīl* fil, iri vücutlu ve hortumlu bir hayvan

f. (26a/11), (40a/14), (49a/13)

f.+den (21b/19)

f.+e (40b/12)

f.+i (39b/17), (48b/16)

f.+iŋ (40a/13), (40b/13)

fiʿl < Ar. *fiʿl* iş, eylem, durum → **fiʿil**

f. (45b/12)

f.+i (45b/16)

f.+iŋ (45b/09)

f.+leri (45b/10)

fi'l-cümle < Ar. *fî* ve *cumle* sonuçta, nihayette

f. (49b/06)

fi'l-ḥaḳīḳa < Ar. *fî* ve *ḥaḳīḳa* gerçekten, doğrusu

f. (03a/16)

firāḳ < Ar. *firāḳ* ayrılık

f. (15b/01)

firāset < Ar. *firāset* çabuk anlama, sezgi → **ferāset**

f.+i (11a/10)

fitne < Ar. *fitne* karışıklık, kargaşa, fesat → **fesād, ifsād**

f. (38a/12)

f.+dür (31b/16)

fuḳarā < Ar. *fuḳarāʾ* yoksul, zavallı, aciz → **faḳīr, muḥtāc**

f.+dan (23a/11)

fulān < Ar. *fulān* belirsiz, herhangi bir kimse → **falān**

f.+dur (26a/15)

furṣat < Ar. *furṣat* fırsat, imkan

f. (17b/15)

f.+ı (15a/08)

fücūr < Ar. *fucūr* günâhkarlık, ahlâka aykırılık

f.+dan (48b/06)

ehl-i fücūr 'günah sâhibi' (48b/05)

fürūzān < Far. *furūzān* parlak

f. (05b/03)

G

ġaddār < Ar. *ġaddār* zalim, merhametsiz, hain → **ġadr**

ġ. (36a/15), (ġaddār ve cebbār) (40a/04)

ġadr < Ar. *ġadr* haksızlık, hainlik, zulüm, acımasızlık → **ġaddār**

ġ. (36b/17), (49a/15), (50a/07)

ġadr ėt- ‘zulmetmek, haksızlık etmek’ (36b/17), (50a/07)

ġāfil < Ar. *ġāfil* dikkatsiz, habersiz, dalgın → **ġaflet**

ġ. (17b/03), (22b/06), (37b/11)

ġ.+ler (15a/06)

ġāfil ėt- ‘habersiz bırakmak’ (22b/06)

ġāfil ol- ‘habersiz bulunmak’ (37b/11)

ġaflet < Ar. *ġaflet* dikkatsizlik, habersizlik, dalgınlık → **ġāfil**

ġ. (22a/15), (34a/03)

gāh < Far. *gāh* bazen, bazı zaman

g. (08b/13), (11a/05), (11a/06), (11a/06), (17b/17), (17b/17), (18a/10), (18a/10), (19b/16), (19b/17), (20b/15), (20b/16), (23b/08), (23b/08), (gāh u gāh) (39a/11), (39a/11), (39b/04), (39b/05), (39b/18), (39b/18)

ġalebe < Ar. *ġalebe* üstün gelme, bastırma → **ġālib**

ġ. (07a/15), (46b/12)

ġalebe ėt- ‘üstün gelmek, yenmek’ (07a/15)

ġalebe eyle- ‘üstün gelmek, yenmek’ (46b/12)

ġālib < Ar. *ġālib* baskın, üstün, yenen → **ġalebe**

ġ. (01b/13), (07b/07), (08b/10), (21a/17), (26a/09), (33a/17), (37b/07), (45a/06)

ġālib-i muṭlaḳ ‘kesin hakimiyet sâhibi’ (01b/13)

ġālib ol- ‘yenmek, üstün gelmek’ (33a/17), (37b/07)

ġalīẓ < Ar. *ġalīẓ* katı, yoğun; kaba, nezâketsiz

ġ. (20a/19)

ġalīẓlıḳ < Ar. *ġalīẓ* ve T. *+lık* kabalık

ġ. (46a/12)

ġalīẓlıḳ eyle- ‘kabalık etmek’ (46a/12)

ġam < Ar. *ġamm* üzüntü, dert, keder

ġ. (15a/03), (21a/02)

ġ.+dur (19a/19)

ġamnāk < Ar. *ġamm* ve Far. *–nāk* kederli, dertli

ġ. (50a/18)

ġanī < Ar. *ġanī* zengin → **ġınā**

ġ. (36b/08), (39b/18)

ġ.+yi (39b/18)

ġanī ėt- ‘zenginleştirmek’ (39b/18)

ġarībe < Ar. *ġarībe* işitilmemiş, görülmemiş, tuhaf durum

ġ. (05b/08)

tutuḳ-ı elfāẓ-ı ʿibretiyyeʾ-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’ (05b/08)

ġaṣb < Ar. *ġaṣb* zorla ele geçirme

ġ. (18a/13)

ġaṣb ėt- ‘zorla ele geçirmek’ (18a/13)

ġayb < Ar. *ġayb* gözle görülemeyen, gizli olan şey

ġ.+dan (01b/04)

mekāmin-i ġayb ‘bilinmezliğin gizlendiği yer’ (01b/04)

ġaybet < Ar. *ġaybet* gıybet, görünmeme

ġ. (11b/15), (18a/16)

ġaybet ėt- ‘arkasından söyleme, çekiştirme’ (11b/15), (18a/16)

ġāyet < Ar. *ġāyet* son derece, pek çok; son, nihayet → **ġāyette**

ġ. (06b/03), (08b/06), (08b/15), (09a/03), (10a/14), (11a/01), (11b/19), (12a/16), (12a/17), (13b/05), (15b/13), (16a/13), (17a/13), (17b/11), (18b/06), (18b/10), (20a/07), (20a/08), (20b/06), (20b/12), (20b/13), (21a/06), (21a/10), (21b/13), (23b/17), (24b/07), (25b/17), (27b/15), (28b/15), (29a/02), (30b/09), (31b/19), (32b/07), (32b/08), (32b/11), (33a/06), (34b/07), (35a/15), (35b/13), (35b/14), (35b/16), (35b/19), (36b/10), (36b/12), (39a/08), (39b/10), (40a/08), (40b/15), (42b/08), (45a/16), (46a/11), (46a/16), (47b/09), (48a/08), (49b/07), (49b/13), (50a/18), (50b/09), (51a/04), (53a/17)

ġ.+le (12a/19)

ġ.+te (47b/10), (49a/04), (49b/08), (50b/11)

ġāyette < Ar. *ġāyet* son derece → **ġāyet**

ġ. (33a/14)

ġāyib < Ar. *ġāʾib* göz önünde olmayan, kayıp

ġ. (19b/12)

ġāyib ol- ‘kaybolmak’ (19b/12)

ġayr < Ar. *ġayr* başka, başkası, diğer

ġ.+a (06b/07)

ġ.+ıŋ (50a/04)

ġ.+lar (38a/07)

ġayret < Ar. *ġayret* çaba; kışkançlık

ġ. (33a/19)

ġ.+e (31b/02)

ġayrı < Ar. *ġayr* başka; artık

ġ. (03a/10), (03b/12), (03b/17), (07b/16), (10a/12), (12a/14), (16a/08), (16a/16), (18a/04), (19b/04), (24b/04), (26a/10), (27b/06), (27b/07), (29b/14), (30a/06), (34a/04), (34b/03), (38b/17), (39a/15), (43a/14), (44a/16), (45a/15), (46a/10), (47a/12), (47b/15)

ġ.+dan (04a/13), (25b/13)

ġ.+lar (15b/04)

ġ.+lara (12a/08)

ġ.+larıŋ (08a/01)

ġ.+sını (16b/03)

ġ.+ya (12b/09), (24b/06), (35a/04)

ġazā < Ar. *ġazāʾ* savaş, cihat → **cihād**

ġ. (ġazā vü cihād) (02b/06)

ġażab < Ar. *ġażāb* aşırı hiddet, kızgınlık ve öfke

ġ. (35a/01)

ġ.+a (34a/18), (34b/05), (35a/03), (41a/15)

ġ.+ı (30b/06), (49b/06)

ġażab ol- 'öfkelenmek' (35a/01)

gėce gece vakti

g. (07a/11), (08a/08), (08b/17), (08b/17), (16b/07), (17a/07), (22b/03), (27a/13), (29b/17), (30a/10), (37a/06), (37a/07), (46a/16), (47b/03), (49a/05), (50a/09), (52a/02), (52a/10), (52a/14)

g.+ye (22b/02)

gėcelik geceye mahsus

g.+e (52a/09)

gėç geç, zamanından sonra

g. (34a/17)

gėç- geçmek, gitmek; yaşamak, aşmak

g.-di (32b/05), (49b/06)

g.-digimizi (41b/15)

g.-dikden (52a/07)

g.-e (34a/17)

g.-er (17b/18)

g.-memek (09a/13)

g.-mez (38a/08)

g.-miş (44b/17)

g.-mişdür (37a/14)

g.-mişlerdür (38b/11)

g.-ti (29b/12), (50a/09)

g.-üp (13a/13), (35a/17)

gėçin- geçinmek, yaşamak

g. (16b/17), (40b/09)

g.-eler (42a/06)

g.-mek (43a/16)

g.-ür (32b/05), (37a/06)

g.-ürdüm (32b/10)

g.-üyoruz (24a/04)

gėçür- geçirmek, yaşamak; kaydetmek; saplamak

g. (40b/10)

g.-di (14a/04)

g.-dik (42a/05)

g.-diler (29a/13)

g.-dim (29a/19)

g.-diŋ (45a/10)

g.-miş (28a/12)

g.-mişsiŋdür (33a/02)

g.-se (26b/18)

g.-ürler (27a/06)

ġėder- gidermek, yok etmek

g. (43a/07)

g.-mek (35a/19), (37a/17), (49b/15), (50a/16)

g.-mezse (35b/01)

g.-miş (21b/06)

g.-üp (31b/16)

g.-ür (45b/18), (50a/19)

gel- gelmek, varmak, ulaşmak

g. (04b/19), (15a/07), (15a/07), (44a/12), (47a/07), (49a/05)

g.-di (08b/01), (10b/15), (13a/04), (21b/14), (28a/01), (28b/05), (28b/06), (28b/16), (29b/12), (30b/08), (31a/08), (32b/08), (33a/13), (33b/02), (34a/13), (34a/19), (34b/02), (34b/05), (37a/08), (38b/01), (41a/15), (41b/06), (42b/18), (43b/12), (44b/09), (47b/11), (47b/18), (48a/08), (49b/10), (49b/13), (50a/10), (50a/17), (51a/12), (52a/05)

g.-digin (13a/06)

g.-digiŋ (52a/02)

g.-dik (32b/18), (32b/19)

g.-diler (08b/04), (32b/11), (32b/18), (44b/13)

g.-dim (10b/19), (11a/02), (29b/03), (34b/02), (34b/05), (38b/06)

g.-diŋ (23b/05), (29b/04), (38a/05)

g.-dügi (35b/05), (35b/09)

g.-dügin (29a/07)

g.-dükçe (17b/19)

g.-dükden (16a/03)

g.-düklerince (33b/09)

g.-düm (23b/06), (28b/16)

g.-e (04b/12), (08a/03), (10a/08)

g.-ecegin (35b/07)

g.-ecek (12a/05), (22b/06), (31b/09)

g.-elüm (32b/13)

g.-em (38a/03)

g.-en (08a/02), (11b/16), (24a/07), (35b/16), (35b/18), (37a/03), (42a/06), (42b/16), (43a/09), (52a/19)

g.-eni (40b/07)

g.-esin (13a/02), (33b/10)

g.-evüz (41b/10), (44a/09)

g.-ince (13b/18), (41a/09), (47b/16)

g.-meden (36b/08)

g.-medi (04b/11)

g.-medin (30b/04)

g.-mege (02b/17), (10b/18)

g.-mek (37a/02), (49b/14)

g.-memiş (07a/06), (09b/11)

g.-mesine (09b/06)

g.-mesün (28b/14), (34a/15)

g.-meŋize (29a/07)

g.-meye (32b/01), (34b/12)

g.-meyecegini (29a/03)

g.-meyecek (16a/04)

g.-meyen (13a/19)

g.-mez (04b/19), (17b/10), (17b/11), (29b/16), (35a/03), (48b/07)

g.-mezden (35b/07)

g.-miş (21b/05), (21b/09), (39a/04), (49a/02)

g.-mişdür (13b/01), (14a/06), (26b/04), (27b/09), (45a/04)

g.-se (37a/01), (41b/03)

g.-sün (30a/10)

g.-üŋ (41b/14), (44a/08)

g.-üp (08a/18), (10b/11), (11a/08), (12b/18), (17a/16), (17b/18), (21a/09), (22b/01), (28b/18), (29b/10), (33b/08), (37a/06), (45a/01), (45a/12), (47b/04), (47b/19)

g.-üpṭururın (11a/17)

g.-üpṭurursın (11a/16)

g.-ür (06b/17), (07a/03), (11a/06), (17b/16), (18a/02), (18a/04), (23a/18), (24a/07), (24a/11), (29b/06), (30a/11), (30a/12), (30a/14), (30a/17), (32a/09), (34b/10), (35b/11), (36b/11), (38b/03), (40b/12), (40b/12), (42b/16), (43a/09), (46b/03), (47a/06), (47b/17), (48b/07), (49a/01), (49b/04), (51b/15), (52a/10), (52a/13), (52a/16)

g.-ürdi (33a/12)

g.-ürdim (49a/09)

g.-ürem (30b/02)

g.-ürler (32b/15), (46b/17)

g.-ürse (28b/18), (37b/11), (45a/02)

g.-ürsiŋ (34a/19)

gelincik gelincik, küçük etçil bir memeli hayvan

g. (47b/14), (47b/16), (47b/18), (47b/18)

g.+iŋ (47b/15)

gencīne < Far. *gencīne* hazine

g. (02b/08)

gencīne ḳıl- ‘hazine etmek’ (02b/08)

gėrçek gerçek, doğru, hakîkat

g. (36a/11), (38b/07), (43a/01), (43a/05), (49a/03), (51a/19)

g.+de (45b/13)

g.+dür (25a/18), (53a/14)

g.+sin (26a/05), (50b/19), (51a/07)

g.+siŋ (42a/16)

g.+üm (51b/07)

gėrçekden gerçekten, hakîkaten, doğrusu

g. (38b/15)

gerek lüzum, lazım olan, ihtiyaç duyulan

g. (08b/09), (12b/13), (12b/14), (12b/15), (25b/17), (27b/09), (30a/18), (31a/13), (31b/05), (40a/15), (42b/08), (42b/09), (43a/14), (49b/08), (50a/15), (50a/16), (51a/04), (51a/04), (52b/14), (52b/14)

g.+dür (08b/08), (08b/10), (08b/11), (09a/09), (09a/10), (09a/11), (09a/13), (10a/07), (12a/08), (12a/08), (13a/14), (13b/19), (18b/15), (21a/08), (21a/10), (21a/11), (21a/12), (21b/16), (24b/09), (26a/11), (31a/06), (33b/05), (35b/01), (36a/08), (36b/13), (37a/15), (37a/16), (37a/17), (41b/07), (42b/14), (43b/01), (45a/13), (48a/17), (48b/13), (48b/13), (49b/15), (51a/01), (52a/19)

g.+sin (10a/16), (44a/17)

gėrü geri, arka

g. (46b/15)

gėt- gitmek, varmak, ulaşmak, göndermek → **var-**

g. (52b/07)

g.-di (08a/09), (26a/14), (28a/02), (28a/03), (28b/16), (29b/12), (30a/11), (30b/10), (32b/17), (38a/04), (41a/09), (41b/06), (43b/17), (44a/13), (47a/18)

g.-dikten (16a/06)

g.-diler (29a/05), (44b/12), (46b/14)

g.-diŋ (52a/15)

g.-dükden (35a/17)

g.-düm (23b/06)

g.-e (23a/08), (23a/08), (32b/06), (32b/06), (36b/02), (36b/11), (36b/11), (46b/19), (48b/16)

g.-ecek (09a/03)

g.-ecekdür (23a/12)

g.-elüm (34b/06), (43b/06)

g.-em (19a/10)

g.-en (08b/05)

g.-er (07a/16), (09a/06), (15a/03), (19a/14), (23b/03), (23b/04), (24a/11), (24a/14), (27b/11), (29b/05), (29b/07), (30a/08), (34b/10), (35b/01), (35b/17), (37a/18), (40b/11), (48b/19), (52a/13)

g.-erdim (51b/10)

g.-erek (22b/09), (25a/19)

g.-erem (31b/02)

g.-erin (17a/07), (18b/14), (30a/08), (46b/05)

g.-erken (06b/16), (07a/13), (33a/15), (40b/05), (46b/02), (46b/15)

g.-erler (47a/08)

g.-erse (43a/03)

g.-ersem (17b/15)

g.-ersin (46b/03)

g.-erüz (17a/12), (52b/07)

g.-esiŋ (17b/02), (33b/09)

g.-iyordı (44b/13)

g.-mege (11a/09), (43a/18), (47b/19)

g.-megi (37b/19)

g.-mek (17b/16), (23a/09), (39a/05), (43a/14), (48b/18)

g.-mesi (15a/12)

g.-meyeyim (09a/01)

g.-mez (35b/17)

g.-mezden (16a/02)

g.-miş (07a/17), (21b/03), (21b/05), (21b/09), (28a/08), (52a/08)

g.-se (15a/16)

g.-üŋ (41a/01), (43a/17)

g.-üp (07a/06), (26b/15), (41a/03), (49b/10)

getür- getirmek, iletmek, ulaştırmak, sağlamak, ortaya çıkarmak

g. (28b/16), (30b/13), (31a/05), (47a/17)

g.-di (18b/08), (30b/15), (43b/12)

g.-diler (48a/11), (51a/12)

g.-dim (29a/18), (42a/18), (49a/14), (52a/17)

g.-dügi (11b/01)

g.-düginden (47a/15)

g.-düm (08b/08), (22b/10), (22b/10), (27b/18), (33b/03), (33b/19), (36a/07), (48a/02), (48a/15)

g.-e (11a/07), (28b/03)

g.-eler (48a/11), (48a/11)

g.-elüm (34a/11)

g.-em (28a/01), (31b/03)

g.-esin (23b/02)

g.-esiz (41a/01)

g.-eyim (52a/09)

g.-mek (08b/10), (09b/02), (10a/18)

g.-mekde (06a/16), (18b/01)

g.-mese (07b/01)

g.-mezler (21b/10)

g.-mişdür (13b/15)

g.-sin (26a/13)

g.-üp (01b/04), (16b/01), (29b/17), (47b/06)

g.-ür (27a/14), (31a/07), (42a/13), (47b/06)

g.-ürler (20a/11), (34a/13)

getüril- getirilmek, ulaştırılmak

g.-mesin (10a/02)

getürt- getirmesini, ulaştırmasını sağlamak

g.-e (09b/08)

g.-ür (09b/10), (09b/15)

gėy- giymek

g.-e (26b/17), (26b/17), (52b/18), (52b/19)

g.-ecegi (26b/17), (26b/17)

g.-ecek (26b/16), (26b/16)

g.-er (09a/06)

gėyecek giysi

g.+i (08b/16)

gez- gezmek, yürümek, dolaşmak

g.-di (08b/19)

g.-ebildügi (08b/18)

g.-er (08b/17), (41a/15)

g.-erek (50a/10)

g.-erken (40b/06)

g.-erkendür (26a/12)

g.-mege (23b/07), (36a/06)

g.-sün (08b/18)

g.-üp (37a/05)

gezin- gezinmek, dolaşmak

g.-mege (48a/09)

g.-üp (28b/03)

ġıdā < Ar. *ġıdāʾ* yiyecek, besin

ġ. (34b/01)

ġ.+sı (20b/09)

ġılāf < Ar. *ġılāf* kılıf, kın

ġ. (12a/12), (12a/13)

ġ.+dan (12a/14)

ġınā < Ar. *ġınāʾ* zenginlik → **ġanī**

ġ. (14b/05)

gibi gibi

g. (06a/16), (06b/05), (06b/16), (07a/11), (07b/06), (07b/10), (07b/13), (07b/18), (08b/02), (09a/04), (09a/11), (11b/05), (12a/03), (12a/10), (14b/15), (15b/04), (15b/15), (16a/07), (16b/07), (16b/12), (16b/15), (17a/06), (17b/11), (18a/09), (18b/01), (18b/06), (19a/12), (20b/01), (20b/02), (21a/05), (21b/19), (23a/09), (23a/12), (23b/09), (24a/09), (24a/11), (24a/19), (24b/03), (24b/03), (24b/13), (26a/11), (26b/02), (26b/06), (26b/11), (27a/05), (27a/13), (27a/14), (27b/08), (28b/09), (29a/19), (31a/01), (32a/02), (32b/02), (33a/11), (33a/15), (34a/05), (36a/03), (36a/17), (36a/18), (36b/01), (36b/13), (37a/03), (38b/13), (38b/16), (38b/17), (40a/05), (40a/08), (40b/02), (41a/10), (42b/03), (42b/15), (43a/15), (44a/04), (44b/03), (44b/19), (45a/17), (45b/02), (45b/17), (46a/16), (46b/17), (47a/06), (48a/04), (48a/13), (49b/02), (51a/05), (51b/09), (52a/15), (52b/06)

g.+dür (18b/19), (19a/19), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/12), (20b/07), (20b/14), (24b/18), (24b/19), (25a/15), (34a/02), (35b/10), (37b/16), (40a/12), (44b/19), (46a/02), (46a/04), (46a/07), (46a/15), (48b/15), (51b/16)

g.+dürse (42a/14)

g.+lere (31b/18)

g.+ye (24b/12)

gir- girmek, geçmek, varmak

g. (18a/02)

g.-di (08a/13), (23a/16), (33a/15), (48a/05)

g.-diler (08a/18), (08b/04)

g.-dügi (17a/08)

g.-dügini (07a/12)

g.-e (30a/13)

g.-ecek (47b/03)

g.-er (18a/08)

g.-esiŋ (47b/03)

g.-mege (17b/13)

g.-mek (17b/10), (39b/07)

g.-meye (42b/06)

g.-meyincedür (48b/03)

g.-miş (07a/12)

g.-se (23a/13)

g.-ür (11b/18), (24a/12), (30a/14), (40b/06)

g.-ürse (19b/06)

giriftār < Far. *giriftār* tutulmuş, yakalanmış

g. (17b/04), (21a/11), (40a/08), (48a/03)

giriftār ėt- ‘düşürmek, uğratmak’ (48a/03)

giriftār eyle- ‘düşürmek, uğratmak’ (40a/08)

giriftār ol- ‘tutulmak, yakalanmak’ (17b/04), (21a/11)

gizle- gizlemek, saklamak

g.-diŋ (11b/05)

gizlen- gizlenmek, saklanmak

g.-ecek (50b/19)

g.-esiŋ (47b/04)

g.-mege (51b/08)

g.-mek (17b/19)

gizli gizli, saklı → **gizlü**

g. (12b/17)

g.+ce (12b/11)

gizlü gizli, saklı → **gizli**

g. (37b/08)

göbek göbek, karın

g.+inden (20b/08)

g.+ine (20b/09)

göç göç, hicret

g. (15a/09)

göç- göçmek, yurt değiştirmek

g.-er (30a/06)

gögercin güvercin kuşu

g. (09a/11)

gögüs göğüs, bağır

g.+in (47a/09)

g.+ini (44b/05)

gök gök, gökyüzü → **gökyüzi**

g.+e (21b/11)

gökyüzi gök, gökyüzü → **gök**

g.+ne (33b/06)

göl göl

g. (36a/04)

g.+e (35b/14)

gölcük küçük göl

g. (35b/11)

göm- gömmek, (toprağın içine) yerleştirmek

g.-eḳodılar (47a/05)

g.-eḳomış (47a/14)

g.-eḳoyalum (47a/02)

g.-elüm (47a/03)

gönder- göndermek, yollamak

g. (30a/10)

g.-di (10a/13), (12b/17), (13a/02), (28b/17), (34b/01), (53a/15)

g.-digine (28a/03)

g.-dügini (09b/02)

g.-ecegiŋüz (34a/16)

g.-elden (38a/18)

g.-mek (10a/17)

g.-ür (30a/10)

göŋül gönül, kalp → **dil (I)**

g.+den (21a/12)

g.+lerin (06a/11)

g.+üm (51a/10)

g.+ümde (37a/18)

g.+ünde (50b/06)

g.+üne (30a/14)

g.+üŋde (50b/05)

gör- görmek; anlamak; karşılaşmak; (iş) yapmak

g. (25b/15), (28a/02), (30a/07), (30b/14), (30b/15), (34b/08), (43b/08), (43b/15), (46a/01)

g.-di (08b/05), (09a/03), (10a/13), (11b/04), (13a/08), (13a/09), (26b/07), (27a/16), (28b/04), (29a/13), (29b/11), (30b/08), (30b/10), (30b/17), (30b/17), (33b/12), (33b/13), (34a/19), (38a/05), (41b/05), (43a/07), (44b/14), (45a/03), (45a/06), (48a/09), (49a/11), (50a/10), (50a/17), (51a/14), (53a/11)

g.-digi (20b/18), (38b/15)

g.-diler (06b/01), (10a/05), (10a/11), (33b/16), (33b/17), (43b/07)

g.-dim (49a/09)

g.-diŋ (28b/06), (47b/14)

g.-dügi (09a/10), (41a/09), (43b/01)

g.-dügin (25b/13)

g.-dügüm (11b/05), (12a/03)

g.-dükde (38b/13)

g.-dükden (40a/09), (52a/14)

g.-dükleri (16a/14)

g.-düm (12a/16), (14b/01), (16a/03), (16a/04), (16a/05), (16a/10), (16a/18), (16b/03), (16b/05), (17b/05), (17b/12), (17b/14), (17b/16), (18a/19), (20a/05), (21b/14), (28b/06), (32b/08), (32b/10), (35a/14), (40a/04)

g.-e (35b/06), (38a/01), (39a/15), (46a/07)

g.-em (40a/05)

g.-en (42b/15)

g.-esin (43b/17)

g.-esiz (35a/14)

g.-eyim (07a/13)

g.-icek (43b/13), (49b/09), (52a/11)

g.-ir (29a/17)

g.-ivėrür (10a/03)

g.-medi (07b/14), (37b/19), (48a/10)

g.-medik (38a/05)

g.-medüm (16b/06)

g.-mege (41a/12)

g.-mek (12b/13), (12b/15), (44a/16)

g.-mekde (15a/10)

g.-mekdür (21b/15)

g.-memek (25b/13), (42b/14)

g.-meye (27a/05), (38a/13)

g.-mez (07a/18), (27a/10), (28b/11), (46b/08)

g.-mezseŋ (20a/13)

g.-miş (23b/13), (28a/07), (28a/19), (46b/01)

g.-se (27a/04)

g.-seŋ (13a/14), (48a/17)

g.-üp (02a/01), (13b/18), (17b/17), (29b/02), (32b/08), (37a/11), (38a/19), (45a/19)

g.-ür (06b/17), (07a/05), (07a/07), (07a/16), (08a/13), (08b/17), (09a/06), (12a/15), (18a/08), (19a/13), (19b/11), (22a/05), (22a/06), (22a/08), (24a/08), (27b/13), (27b/15), (29b/06), (29b/08), (30a/05), (30a/14), (33a/16), (34b/09), (35b/18), (38b/15), (41a/11), (41a/11), (47b/19)

g.-ürdüm (11b/18)

g.-ürem (21b/02), (25b/09), (32b/12)

g.-ürler (06b/05), (43a/13), (46a/17)

g.-ürsem (37b/15), (44b/07)

g.-ürseŋ (44b/04)

g.-ürsin (07b/04)

g.-ürsiŋ (37b/13), (48b/09)

g.-ürüm (27a/18)

g.-üŋ (52b/16)

göre göre, uygun olarak, bakılırsa

g. (02a/01), (21a/01), (26b/01), (27a/10), (27b/04), (28b/08), (35b/08), (39b/19), (42a/18), (50b/01)

göril- görülmek, olarak kabul edilmek

g.-üp (05b/14)

görin- görünmek, gözükür olmak → **görün-**

g.-di (44a/10)

g.-mek (26a/10), (26a/11)

g.-e (44a/09)

görün- görünmek, gözükür olmak → **görin-**

g.-ür (48a/10)

görüş- görüşmek, konuşmak

g.-em (30b/01)

göster- göstermek; yapmak, etmek

g. (34b/06)

g.-di (47b/13)

g.-ir (40a/03)

g.-mek (25b/14)

g.-üp (04a/12), (06a/18), (12b/04)

g.-ürin (25b/11)

götür- götürmek, taşımak, ulaştırmak

g. (33a/12)

g.-di (49a/10)

g.-diler (43b/07)

g.-dügini (07a/03), (07a/07)

g.-e (06b/17), (17b/02), (48b/16)

g.-ebilürin (06b/19)

g.-eyin (28b/14)

g.-mede (20b/17)

g.-mek (09a/02), (36b/13)

g.-üp (33a/10), (33a/15), (43a/03)

g.-ürsüŋüz (43b/03)

gövde beden, vücut

g.+si (13a/09)

göz göz

g.+e (23a/09), (48a/10)

g.+i (07b/19), (18b/09), (18b/17), (41a/11), (45b/19)

g.+inden (40b/13)

g.+lerin (32a/19)

g.+ümüz (41a/12)

g.+üŋ (33b/07)

gözet- gözetmek, dikkatle bakmak; kollamak

g. (33b/06)

g.-di (10b/09)

g.-mege (28b/04)

g.-mekdeyin (38a/19)

gözli gözlü, gözü olan

g. (07b/11), (07b/12), (07b/14)

gözsüz gözsüz, gözleri görmeyen

g. (07b/11), (07b/13), (07b/13), (07b/18)

g.+i (07b/19)

gözük- gözükmek, görünmek

g.-mediŋ (34b/17)

ġurre < Ar. *ġurre* parlaklık, sabahın ilk ışıkları

ġ. (05a/19)

ġurreʾ-i tebāşīr ‘sabahın ilk ışıklarının başlangıcı’ (05a/19)

ġurūr < Ar. *ġurūr* övünme, kendini beğenme

ġ.+ından (39b/04)

ġusl < Ar. *ġusl* yıkanma

ġ. (33b/13)

ġusl ėt- ‘yıkanmak’ (33b/13)

ġuṣṣa < Ar. *ġuṣṣa* keder, üzüntü

ġ. (belā vü ġuṣṣa) (19a/19)

ġ.+lar (15a/19)

ġ.+ları (21a/02)

ġ.+sı (15a/03)

güç güç, kuvvet, zorluk

g. (18a/13), (20b/06), (49b/04)

g.+dür (24b/17)

g.+i (41a/15)

gül < Far. *gul* gül çiçeği

g. (gül ü reyāḥīn) (01b/07)

gül- gülmek

g.-meye (36b/05)

gülistān < Far. *gulistān* gül bahçesi → **gülzār**

g.+a (04b/14)

gülzār < Far. *gul* ve *-zār* gül bahçesi → **gülistān**

g. (02b/14)

gülzār-ı cihān-ı ezhār ‘çiçekler dünyasının gül bahçesi’ (02b/14)

gümiş gümüş

g.+den (13a/16)

gün gün, zaman, vakit

g. (09b/15), (10b/09), (11a/10), (11b/03), (15a/12), (18a/02), (20a/10), (23a/13), (27b/10), (29a/16), (29b/04), (29b/05), (32a/16), (32b/04), (32b/10), (33a/10), (34a/07), (34a/11), (34a/12), (34a/13), (34b/15), (34b/16), (34b/16), (35a/12), (35b/14), (40b/10), (40b/11), (40b/13), (43a/12), (43a/16), (45b/19), (46b/15), (47a/05), (48b/17), (50a/09), (52a/01), (52a/07)

g.+de (18b/07)

g.+den (13a/14), (20b/14), (29a/11)

g.+dür (42a/03)

g.+e (20b/14), (29a/11)

g.+lerde (18a/01), (40b/14)

g.+lerden (10b/08)

g.+ünde (20a/09)

günāh < Far. *gunāh* günah, suç

g. (52b/02)

g.+dan (53a/09)

g.+ını (30b/18)

g.+lardan (50b/12)

günāh eyle- ‘suç işlemek, hatalı davranmak’ (52b/02)

günāhkār < Far. *gunāh* ve *–kār* günah işleyen, suçlu

g. (39b/03)

gündüz gün, gündüz vakti

g. (27a/13)

g.+e (22b/02)

g.+üŋ (22b/03)

günlük günlük, üzerinden gün geçmek

g. (20a/15)

güt- sürdürmek, yürütmek

g.-dügi (12b/17)

gūyā < Far. *gūyā* sözde, sanki

g. (20b/05), (20b/07)

güzel güzel, hoş, iyi

g. (15b/04), (34a/05), (37a/08), (40a/13), (40b/09), (45b/09), (47a/04), (49b/12), (51b/19), (52b/09), (52b/10)

g.+dür (42a/15), (42a/15)

güzīde < Far. *guzīde* seçkin, seçilmiş → **güzīn**

g. (03b/08)

g.+si (09b/08)

güzīdeʾ-i aṣḥāb ‘seçkin sahabe’ (03b/08)

güzīn < Far. *guzīn* seçkin, seçilmiş → **güzīde**

g. (02b/04)

aṣḥāb-ı güzīn-i ecnād ‘ashabın seçkin askerleri’ (02b/04)

H

ḫabāṯet < Ar. *ḫabāṯet* kötülük, alçaklık → **ḫabīṯ**

ḫ. (36a/17)

ḫabāṯet-i ẓuhūr ‘meydana çıkan kötülük’ (36a/17)

ḫabāyā < Ar. *ḫabāyā* gizli işler, gizli şeyler

ḫ. (02a/10)

ḫabāyā-yı icām ‘gizli ormanlar’ (02a/10)

ḫaber < Ar. *ḫaber* haber, bilgi, nakledilen söz

ḫ. (13a/06), (30a/10), (30a/12), (32b/17), (33b/02), (34b/10), (35a/11), (38a/02), (38b/02), (38b/06), (46b/05), (46b/16), (52a/03), (53a/18)

ḫ.+i (12b/19)

ḫ.+im (47a/11)

ḫ.+iŋ (48a/07)

ḫaber ėt- ‘haber vermek’ (30a/12), (52a/03)

ḫaber eyle- ‘haber vermek’ (13a/06)

ḫabīṯ < Ar. *ḫabīṯ* kötü, alçak → **ḫabāṯet**

ḫ. (50b/13)

ḥācet < Ar. *ḥācet* ihtiyaç, gerek duyulan, lüzum

ḥ. (26a/17)

ḥ.+i (06b/06)

ḥ.+im (12a/11)

ḥ.+imi (12a/06)

ḥ.+ini (12b/10)

ḥ.+iŋ (11b/19)

ḳıbleʾ-i ḥācet ‘gerek duyulan mukaddes yer’ (26a/17)

ḥadd < Ar. *ḥadd* sınır, derece

ḥ. (09a/13)

ḥ.+i (09a/13)

ḫadem < Ar. *ḫadem* hizmet edenler

ḫ. (44a/13)

ḫāh < Far. *ḫāh* isteme, isteyiş

ḫ.+larını (31b/15)

ḫayr-ı ḫāh ‘iyilik isteme’ (31b/15)

Ḥaḳ < Ar. *Ḥaḳḳ* Hak, Allah → **Ḫallāḳ**

Ḥ. (03a/05), (08b/13), (09a/12), (09b/02), (09b/06), (09b/14), (13a/18), (14a/09), (16b/16), (18b/01), (26a/13), (30b/12), (30b/14), (49b/11)

Cenāb-ı ḥażret-i Ḥaḳ ‘Hazreti Allah’ (03a/05)

ḥaḳ < Ar. *ḥaḳḳ* doğru, gerçeklik, adalet → **ḥaḳḳ**

ḥ. (16a/16), (21b/09), (25b/14), (42b/06), (51a/01)

ḥaḳāyıḳ < Ar. *ḥaḳāʾiḳ* gerçekler

ḥ. (01b/10)

kāffeʾ-i ḥaḳāyıḳ ‘bütün gerçekler’ (01b/10)

ḥākim < Ar. *ḥākim* hükmeden, idare eden

ḥ.+lerinde (21b/09)

ḥakīm < Ar. *ḥakīm* bilgili, akıllı → **ḥekīm, ḥukemā**

ḥ.+leri (06a/08)

ḥakīmāne < Ar. *ḥakīm* ve Far. *–āne* hikmetli olarak

ḥ. (09b/13)

ḥaḳīr < Ar. *ḥaḳīr* değersiz, itibarsız, küçük → **ḫōr**

ḥ. (05b/05), (06a/01), (21b/17), (26a/19), (26b/05), (27a/04), (27a/04), (28a/19), (36b/18), (42b/14), (44a/15)

ḥ.+dür (13b/05)

ʿabd-ı ḥaḳīr ‘değersiz kul, köle’ (05b/05)

ḥaḳīr ėt- ‘değersiz ve küçük görmek’ (36b/18)

ḥaḳīr ol- ‘değersiz, küçük olmak’ (26b/05)

tuḥfeʾ-i ḥaḳīr-i pür-taḳṣīr ‘kusurla dolu değersiz armağan’ (06a/01)

ḥaḳḳ < Ar. *ḥaḳḳ* doğru, gerçeklik, adalet; hisse, pay → **ḥaḳ**

ḥ. (04b/01), (35a/08), (38a/17)

ḥ.+a (06b/14), (16a/19), (17b/14)

ḥ.+ı (16a/19), (25b/14), (36b/05), (52b/11)

ḥ.+ımda (51b/14)

ḥ.+ımı (18b/15)

ḥ.+ına (52b/14)

ḥ.+ında (53a/17)

bürhānü’l-ḥaḳḳ ‘Allah’ın delili’ (04b/01)

ḥaḳḳ-ı niʿmet ‘bağış, ihsan hakkı’ (35a/08)

ḥaḳḳā < Ar. *ḥaḳḳā* gerçekten, doğrusu

ḥ. (05a/08)

ḥakkāk < Ar. *ḥakkāk* kazıyıcı, kakmacı, mühürcü

ḥ. (18b/07), (18b/10), (18b/11), (18b/13)

ḥ.+a (18b/09)

ḥ.+ıŋ (18b/09)

ḫāksār < Far. *ḫāk-sār* toprak içinde kalmış

ḫ.+ıŋ (06a/01)

ẕerreʾ-i ḫāksār ‘toprak içindeki küçük parça’ (06a/01)

ḥāl < Ar. *ḥāl* hâl, durum, vaziyet

ḥ. (02b/16), (19a/16), (21b/13), (22b/09), (25b/06), (29a/13), (32b/05)

ḥ.+de (33a/12)

ḥ.+den (29a/16)

ḥ.+e (33a/04), (34a/12)

ḥ.+i (15b/02), (16a/10), (21b/18), (25a/09), (38a/07), (40a/12), (40a/12), (40b/16), (42a/16), (49b/09), (51b/16)

ḥ.+im (09a/03), (32b/15)

ḥ.+ime (22b/07), (31a/18)

ḥ.+imi (25b/15)

ḥ.+imiz (24a/03), (41a/13)

ḥ.+imizden (44a/03)

ḥ.+imize (43a/01)

ḥ.+imizi (24b/11)

ḥ.+in (19b/16), (50b/05)

ḥ.+inden (10b/16), (40b/07), (41b/10), (47b/11)

ḥ.+ine (14b/18), (15b/08), (23b/18), (26b/01), (32b/07), (36a/17), (36a/19), (41b/12), (47b/10)

ḥ.+ini (25a/04), (25a/09), (32b/07)

ḥ.+iŋ (15b/03), (38a/06), (43b/15)

ḥ.+leri (03b/18)

ḥ.+lerin (26b/09), (26b/10)

ḥ.+lerine (15b/12)

ḥāl-i ferḫunde ‘uğurlu durum’ (02b/16)

sedād-ı ḥāl ‘dürüstlük durumu’ (03b/18)

ṣıḥḥat-i ḥāl ‘sağlık durumu’ (15b/08)

ḥālā < Ar. *ḥālā* bu zamana kadar, daha, henüz

ḥ. (31b/07)

ḫalāṣ < Ar. *ḫalāṣ* kurtulma, kurtuluş

ḫ. (06b/07), (12b/02), (15b/08), (15b/11), (22a/07), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/02), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

ḫ.+a (22b/05), (52a/19)

ḫalāṣ ėt- ‘kurtarmak’ (15b/08)

ḫalāṣ ol- ‘kurtulmak’ (06b/07), (12b/02), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

ḥālāt < Ar. *ḥālāt* hâller → **ḥālet**

ḥ.+ı (22b/06)

ḥalāvet < Ar. *ḥalāvet* tatlılık, hoşluk

ḥ. (19b/09)

ḫalel < Ar. *ḫalel* bozukluk, zarar

ḫ. (22b/01)

ḥālet < Ar. *ḥālet* hâl, nitelik → **ḥālāt**

ḥ. (43a/17)

ḥ.+de (24a/14)

ḥ.+den (21b/14)

ḥ.+i (15b/09), (16b/05), (17b/15), (22a/14)

ḥ.+leri (25b/12), (30b/10)

ḥālet ėt- ‘hal etmek, çözüm bulmak’ (43a/17)

ḥālı < Far. *ḳālī* halı, yere serilen yaygı

ḥ. (08b/06)

ḫālī < Ar. *ḫālī* boş, tenhâ

ḫ. (03b/02)

ḫālī ol- ‘boş, ıssız olmak’ (03b/02)

ḫalīfe < Ar. *ḫalīfe* birinin yerine geçen, vekil, kalfa

ḫ. (05b/18), (06a/04)

ḫalīfeʾ-i zebān ‘dil, konuşma vekili’ (05b/18)

ḫāliṣ < Ar. *ḫāliṣ* saf, temiz, samimi

ḫ. (02b/05), (45b/14)

ḫāliṣü’l-iʿtiḳād ‘saf ve samimi inanç’ (02b/05)

ḫalḳ < Ar. *ḫalḳ* halk, yaratılmışlar, insanlar

ḫ. (03b/11), (04b/01), (05a/01), (07b/12), (12b/14), (14a/17), (14b/16), (16a/13), (17a/02), (18a/11), (18b/02), (21b/03), (23a/01), (24b/12), (43a/19), (43b/07), (53a/01)

ḫ.+a (31a/04)

ḫ.+dan (19a/06), (46a/06), (51b/02)

ḫ.+ından (41a/19), (41b/02)

ḫ.+ını (41b/01), (41b/02)

ḫ.+ıŋ (21a/14), (21a/18), (46a/12)

ekṣer-i ḫalḳ-ı cihān ‘dünyadaki insanların çoğunluğu’ (03b/11)

ḫalḳ-ı ʿālem ‘bütün insanlar; cihan’ (18b/02)

ḫalḳ-ı cihān ‘dünyadaki tüm yaratılmışlar’ (05a/01), (14a/17), (16a/13)

mine’s-semāʾ-i sulṭānü’l-ḫalḳ ‘gökyüzünden insanların sultanı’ (04b/01)

Ḫallāḳ < Ar. *Ḫallāḳ* yaratıcı, Allah → **Ḫaḳ**

Ḫ. (05b/15)

Ḫallāḳ-ı ʿālemü’l-melik ‘alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah’ (05b/15)

ḫalleda’llāh < Ar. *ḫuld* ve *Allāh* Allah daim eylesin

ḫ. (05a/06)

ḫalleda’llāh-u teʿālā ‘yüce Allah daim eylesin’ (05a/06)

ḥamāḳat < Ar. *ḥamāḳat* ahmaklık, budalalık

ḥ. (45a/11)

ḥ.+ındur (46a/11)

kemāl-i ḥamāḳat ‘tam ahmaklık’ (45a/11)

ḥamāyil < Ar. *ḥamāʾil* bağlanan şey, kayış

ḥ. (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān ‘çeşitli bağlanan yerler’ (02a/09)

ḥamd < Ar. *ḥamd* şükür, minnet → **taḥmīd**

ḥ. (ḥamd u sipās) (01b/01), (04a/13)

ve’l-ḥamdüli’llāh-i teʿālā ‘ve yüce Allah’a şükürler olsun’ (04a/13)

ḥāmī < Ar. *ḥāmī* koruyan, sâhip çıkan

ḥ. (04b/02)

ḥāmī-i ḥavzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/02)

ḥamīde < Ar. *ḥamīde* övülmeye layık

ḥ.+sindendür (12b/06)

ḥaml < Ar. *ḥaml* yükleme, yorma, atıf

ḥ. (41b/13)

ḥaml ėt- ‘bir sebebe yormak’ (41b/13)

ḫān han, padişahların ve beylerin isminin sonuna getirilen ünvan

ḫ. (05a/06), (05a/06)

ḥabs < Ar. *ḥabs* tutma, suçluların kapatıldığı yer

ḥ.+e (53a/15)

ḫarāb < Ar. *ḫarāb* kötü durumda, perişan

ḫ. (15a/17), (15b/03), (21b/18), (23a/13), (32b/15), (41a/13)

ḫarāb ėt- ‘yıkmak, kötü duruma sokmak’ (23a/13)

ḫarāb ol- ‘kötüleşmek, yıkılmak’ (15a/17), (15b/03), (21b/18), (32b/15)

ḥarāmī < Ar. *ḥarāmī* haydut, yol kesen

ḥ. (18b/03)

ḥarāmzāde < Ar. *ḥarām* ve Far. *zāde* soysuz ve ahlâksız kimse

ḥ. (52b/16), (53a/07), (53a/05)

ḫarc < Ar. *ḫarc* sarfetme, masraf, harcama

ḫ. (10a/05), (22b/16), (23a/05), (23a/10)

ḫarc ėt- ‘sarfetmek, harcamak’ (22b/16), (23a/05), (23a/10)

ḫarc ol- ‘harcamak, sarfetmek’ (10a/05)

ḫarca- harcamak, sarfetmek

ḫ.-maġa (22b/15)

ḫarcan- harcanmak, sarfedilmek

ḫ.-mamakla (23a/11)

ḫ.-up (06b/06)

ḫarclat- harcatmak, sarfettirmek

ḫ.-ur (48b/19)

ḫareket < Ar. *ḫareket* hareket, kımıldama; davranış; yola çıkma

ḫ. (03b/04), (15a/09), (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)

ḫ.+e (23b/09)

ḫ.+inden (16b/08)

ḫareket ėt- ‘kımıldamak, canlanmak’ (22b/01), (23b/19), (27a/18), (46a/03)

ḫāric < Ar. *ḫāric* dış, dışında

ḫ. (16b/05)

ḫ.+den (27a/12)

ḫarīṣ < Ar. *ḫarīṣ* aşırı istekli, hırslı

ḫ. (14a/14), (15a/18), (36b/09)

ḫarīṣ ol- ‘aşırı istekli ve hırslı olmak’ (14a/14), (36b/09)

ḫarḳ < Ar. *ḫarḳ* yırtma, yarma

ḫ.+dur (32a/02)

ḫāṣ < Ar. *ḫāṣṣ* mahsus, özel, saf; seçkin → **ḫavāṣ**

ḫ. (04a/06), (ḫāṣ u ʿām) (05b/06)

ṭarz-ı ḫāṣ ‘özel biçim’ (04a/06)

tekṣīr-i menāfiʿ-i ḫāṣ ü ʿām ‘seçkinler ve halkın yararlarını çoğaltma’ (05b/06)

ḥased < Ar. *ḥased* kıskançlık, çekememe

ḥ. (14b/16), (29a/15)

ḥ.+i (19a/04)

ḥ.+inden (50b/16)

ḥased ėt- ‘kıskanmak’ (14b/16), (29a/15)

ḥāṣıl < Ar. *ḥāṣıl* sonuç, meydana gelen

ḥ. (07b/01), (08b/14), (09a/16), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (19b/04), (20b/09)

ḥāṣıl ėt- ‘elde etmek, edinmek’ (19b/04)

ḥāṣıl ol- ‘meydana gelmek, ortaya çıkmak’ (07b/01), (08b/14), (09a/19), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (20b/09)

ḫaşım < Ar. *ḫaṣm* düşman → ʿ**adū, düşmān, düşmen, ḫaşum yaġı**

ḫ.+ı (26b/04)

ḫ.+ıŋ (20a/02), (48b/06)

ḫ.+ları (31a/08)

ḥāsid < Ar. *ḥāsid* kıskanç, hasetçi → **ḥasūd**

ḥ. (12a/18)

ḥāsid-i müfsid ‘ara bozan hasetçi’ (12a/18)

ḫāṣiyyet < Ar. ḫāṣiyyet bir şeye has nitelik → **ḫaşiyyet**

ḫ.+lerile (06a/02)

ḫaşiyyet < Ar. *ḫaṣsiyyet* kişiye özgü olan şey → **ḫāṣiyyet**

ḫ.+i (24a/13)

ḫ.+ini (24a/12)

ḫaşlet < Ar. *ḫaṣlet* yaratılıştan gelen özellik, huy → **ḫişāl**

ḫ. (11b/06), (11b/16)

ḫ.+i (11b/18)

ḫasta < Far. *ḫaste* hasta, sağlığı bozuk olan → **marīż**

ḫ. (07b/06), (14b/12), (36b/01), (39a/19), (45b/17)

ḫ.+dan (16a/06)

ḫ.+lara (14a/15), (14a/16), (14b/03), (14b/09), (15b/10)

ḫ.+larıŋ (15b/06), (15b/18)

ḫ.+ya (14b/10), (16a/05)

ḥasūd < Ar. *ḥasūd* çok kıskanç, kıskanan → **ḥāsid**

ḥ.+ları (39b/13)

ḫaṣum < Ar. *ḫaṣm* düşman → ʿ**adū, düşmān, düşmen, ḫaṣım, yaġı**

ḫ.+ıŋ (19b/19)

ḫaṭā < Ar. *ḫaṭāʾ* yanlışlık, kabahat

ḫ. (38b/12), (41a/16)

ḫ.+lardan (05a/01)

ḫaṭā ėt- ‘yanlış yapmak’ (38b/12), (41a/16)

ḫāṭır < Ar. *ḫāṭır* düşünme, akıl; hâl, gönül, değer

ḫ. (03b/14), (27a/10)

ḫ.+a (16a/04)

ḫ.+ı (15b/01), (21b/10), (27b/18)

h.+ıma (13a/19)

ḫ.+ımız (42a/04)

ḫ.+ın (29a/06)

ḫ.+ına (17b/01)

ḫ.+ında (28b/01)

ḫāṭır-ı yaḳẓān ‘uyanık gönül’ (03b/14)

ḫāṭırcıḳ < Ar. *ḫāṭır* ve Tür. *+cık* akla gelme, değeri olma

ḫ.+ı (41b/13)

ḥattā < Ar. *ḥattā* bile, dahi, üstelik, hem

ḥ. (07a/15), (10b/04), (10b/12), (11a/08), (11b/10), (14a/15), (16a/03), (17a/15), (18b/13), (19a/08), (19b/03), (20b/01), (20b/13), (29a/12), (29b/05), (29b/09), (29b/12), (31a/08), (33b/01), (33b/16), (34a/17), (34a/19), (34b/04), (35a/15), (35b/17), (36a/06), (36a/14), (37a/10), (38a/04), (38b/12), (43b/12), (45a/05), (47b/17), (48a/12)

ḥavādiṯ < Ar. *ḥavādiṯ* haberler, olaylar

ḥ. (03a/19), (05a/19)

ḥavādiṯ-i reyb ‘şüpheli olaylar’ (05a/19)

ḥavāle < Ar. *ḥavāle* gönderme, işi birinin sorumluluğuna bırakma

ḥ. (33a/11)

ḫavāṣ < Ar. *ḫavāṣṣ* ileri gelenler, seçkin sınıf → **ḫāṣ**

ḫ. (ḫavāṣ u ʿavām) (03b/03)

ḫavf < Ar. *ḫavf* korku

ḫ. (12a/18), (17b/19), (19a/08), (19a/15), (21a/06), (23b/14), (25b/18), (29a/02), (35a/10), (36b/15), (36b/19), (37a/17), (38a/08), (48b/04), (48b/04)

ḫ.+dan (17a/14)

ḫ.+ından (16a/15), (38a/09)

ḫ.+ını (23b/15)

ḫavf ėt- ‘korkmak’ (12a/18), (17b/19), (19a/08), (23b/14), (29a/02), (48b/04)

ḫavf eyle- ‘korkmak’ (19a/15), (35a/10)

ḥavuż < Ar. *ḥavż* havuz

ḥ. (23a/12)

ḥavze < Ar. *ḥavze* etraf, sınır

ḥ. (04b/02)

ḥāmī̇-i ḥavzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/02)

hāy < Far. *hāy* ah, hey anlamında nidâ → **hey**

h. (33b/15), (43b/07)

ḥayāt < Ar. *ḥayāt* hayat, yaşam

ḥ. (15a/16), (33b/03)

ḥ.+a (22b/01)

ḥ.+da (45b/14)

ḥ.+ını (22b/03)

ḥ.+ıŋ (15a/11), (15a/12)

ḥayf < Ar. *ḥayf* yazık, zulüm

ḥ. (05a/13)

ebvāb-ı cevr-i ḥayf ‘zulüm eziyetinin kapıları’ (05a/13)

ḫayır < Ar. *ḫayr* hayır, iyilik → **ḫayr**

ḫ. (13b/06), (16a/08), (21a/14), (34b/17), (36b/06), (42a/07), (42b/01), (45b/12), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (51b/01), (53a/04)

ḫ.+a (09b/09)

ḫ.+ı (21a/19), (28a/09), (46a/06)

ḫ.+la (13b/11)

ḫ.+lar (19a/11), (26a/13)

ʿamel-i ḫayır ‘iyi hareket ve hizmet’ (16a/08)

ḫayır ol- ‘faydalı, iyi olmak’ (36b/06), (42a/07)

ḫayırlu < Ar. *ḫayr* ve T. *+lu* hayırlı, faydalı, iyi

ḫ. (50a/15)

ḫ.+dur (31b/12)

ḫ.+sı (36b/05)

hāyil < Ar. *hāʾil* korkunç, dehşetli

h. (03b/12)

emr-i hāyil ‘korkunç iş, olay’ (03b/12)

ḫāyin < Ar. *ḫāʾin* hıyanet ve kötülük eden, acımasız

ḫ. (22b/12), (35a/15), (36a/15)

ḫāyin ol- ‘kötü niyetli olmak’ (22b/12)

ḫaylī < Far. *ḫaylī* oldukça fazla, epey

ḫ. (27a/17)

ḫayr < Ar. *ḫayr* hayır, iyilik → **ḫayır**

ḫ. (02b/15), (03b/07), (ḫayr u iḥsān) (04a/15), (31b/15)

ḫayr-ı ḫāh ‘iyilik isteme’ (31b/15)

ḫayrü’d-dünyā ‘dünyanın en hayırlısı’ (03b/07)

ḫayrü’l-enām ‘yaratılmışların en hayırlısı’ (02b/15)

ḥayrān < Ar. *ḥayrān* hayrete düşmüş, şaşkın

ḥ. (31a/10), (35b/08)

ḥayrān ol- ‘şaşırmak’ (31a/10), (35b/08)

ḥayret < Ar. *ḥayret* şaşırma, şaşkınlık → **şaş-, taʿaccüp**

ḥ.+e (35b/06)

ḥ.+i (25a/07)

ḫayşiyyet < Ar. *ḫayşiyyet* şeref, onur, itibar

ḫ. (20a/09)

ḫayvān < Ar. *ḫayevān* hayvan, canlı varlık

ḫ. (34a/13)

ḫ.+dan (27a/05)

ḫayvānāt < Ar. *ḫayvānāt* hayvanlar

ḫ. (24b/08)

ḫ.+a (01b/13)

ḫ.+dan (21a/04)

eṣnāf-ı ḥayvānāt ‘hayvanların sınıfları’ (01b/13)

ḥaẕ < Ar. *ḥaẓẓ* hoşa giden duygu, zevk → **ḥaẓẓ**

ḥ. (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/08), (37a/19), (40a/09), (44a/19), (49a/05)

ḥaẓ ėt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (15b/05), (23b/04), (23b/07), (25b/10), (28b/15), (33a/13), (33a/14), (34b/19), (35a/05), (37a/19), (40a/09), (44b/19), (49a/05)

ḥaẓ eyle- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (37a/08)

hāẕ < Ar. *hāẕā* bu, şu, o

h. (06a/03)

mütercim-ü hāẕe’l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

ḥaẕer < Ar. *ḥaẕer* sakınma, çekinme

ḥ. (09a/10), (25b/17)

ḥāẕıḳ < Ar. *ḥāẕıḳ* usta, maharetli

ḥ. (45b/18)

ḥāẕıḳ ėt- ‘ustalık etmek’ (45b/18)

ṭabīb-i ḥāẕıḳ ‘usta doktor’ (45b/18)

hażm < Ar. hażm sindirim; düşünceli hareket ve sabır

h.+ı (42a/15)

h.+ına (35a/02)

ḥāżır < Ar. *ḥāżır* huzurda ve göz önünde olma, mevcut

ḥ. (10a/17), (13b/12), (37b/11)

ḥāżır ėt- ‘hazırlamak’ (13b/12)

ḥāżırla- hazır etmek, uygun duruma getirmek

ḥ.-maġa (45a/02)

ḥ.-r (37b/14)

ḥāzim < Ar. *ḥāzim* ihtiyatlı, akıllı, tedbirli

ḫ.+dür (35b/04)

ḫ.+iŋ (35b/05)

ḫazīne < Ar. *ḫazīne* hazine, define, devlet malı

ḫ. (02b/08)

ḫ.+den (10b/07)

ḫ.+yi (13a/15)

dīn-i metīne-i ḫazīne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

ḫażret < Ar. *ḫażret* hazret, saygı ve yüceltme için kullanılan unvan

ḫ. (02b/09), (03a/05), (03a/12), (04a/13), (05b/15), (05b/18)

ḫ.+iniŋ (02b/01)

bī-rūy-ı ḫażret-i seyyidü’l-enām ‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’ (02b/09)

Cenāb-ı ḫażret-i Ḥaḳ ‘Hazreti Allah’ (03a/05)

ḫażret-i pādişāh-ı cihān ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

ḫażret-i pādişāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

ḫażret-i rabb-i ʿizzet ‘kudret sâhibi yüce Allah’ (05b/15)

ḫażret-i resūl-i ekrem ‘cömertlik sâhibi şerefli peygamber, Hz. Muhammed’ (03a/12)

vü’s-simāʾ-ı ḫażret ‘şahsının huzuru ile’ (02b/01)

ḫaẓẓ < Ar. *ḫaẓẓ* hoşa giden duygu, zevk → **ḫaẓ**

ḫ. (06b/02), (18b/12), (52b/01)

ḫ.+ından (23b/08)

ḫaẓẓ ėt- ‘hoşlanmak, zevk almak’ (06b/02), (18b/12), (52b/01)

hedāyā < Ar. *hedāyā* hediyeler, armağanlar

h. (10b/08)

ḫekīm < Ar. *ḫakīm* doktor, tabip → **ḫakīm**

ḥ. (09b/01), (10a/13), (10b/02), (10b/06), (11a/04), (13b/08), (14a/08), (17b/04), (17b/12), (18a/09), (18b/16), (19a/06), (19b/15), (22a/15), (22b/07), (22b/11), (22b/13), (50a/05), (50a/08)

ḥekīmbaşı < Ar. *ḥakīm* ve T. *baş* baş doktor, kıdemli doktor

ḥ.+sı (10a/11)

helāk < Ar. *helāk* ölme, mahvolma, yok olma

h. (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/12), (22a/15), (22b/01), (24a/14), (29b/11), (30a/05), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (38a/11), (39b/11), (39b/12), (39b/14), (40a/10), (40a/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01), (45a/09), (45b/10), (49b/11)

h.+e (17b/05)

h.+i (34b/14), (34b/14)

h.+ime (12a/19), (39b/10), (40a/17), (42a/19)

h.+in (42a/12)

h.+inden (35a/10)

h.+ine (34b/12), (39b/11), (40a/19)

helāk ėt- ‘mahvetmek, yok etmek’ (24a/14), (29b/11), (33a/17), (34b/09), (36b/15), (39b/11), (39b/14), (40a/19), (40b/02), (41b/08), (42a/11), (42a/19), (44b/07), (44b/08), (45a/01)

helāk eyle- ‘mahvetmek, yok etmek’ (40a/14), (49b/11)

helāk ol- ‘mahvolmak, yok olmak, ölmek’ (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/15), (22b/01), (30a/05), (38a/11), (39b/12), (40a/10), (45a/09), (45b/10)

ḥelāl < Ar. *ḥalāl* helal, meşru, uygun

ḥ. (09a/09), (30b/18), (31a/02), (31a/03)

ḥelāl ėt- ‘hakkı olarak kabul etmek’ (31a/03)

ḥelāl eyle- ‘hakkı olarak kabul etmek, bağışlamak’ (30b/18), (31a/02)

hele < Far. *hele* özellikle, her şeyden önce, hiç değilse; sonunda

h. (33a/18), (36a/02), (37b/11), (44a/03), (49a/03)

hem < Far. *hem* hem, üstelik

h. (03a/15), (03a/15), (04a/03), (06b/19), (08b/09), (15b/03), (15b/03), (17a/13), (20a/05), (26a/02), (28b/12), (31b/11), (32a/17), (32b/01), (32b/01), (34a/15), (34b/07), (34b/18), (36a/19), (41a/02), (41a/02), (41a/06), (41a/06), (41b/08), (41b/08), (42a/15), (42b/13), (45a/14), (45b/01), (45b/01), (45b/05), (46a/09), (47b/01), (48a/01), (48a/01), (48b/08), (48b/12), (48b/12), (50a/14), (53a/19), (53a/19)

hemān < Far. *hemān* hemen, çabucak; yaklaşık

h. (06b/11), (06b/12), (06b/15), (07a/08), (08b/03), (09a/04), (10a/17), (13a/02), (13a/03), (14b/06), (15a/12), (15b/16), (16b/16), (17a/16), (17a/18), (19b/07), (19b/18), (24b/08), (24b/11), (25a/15), (27b/05), (27b/06), (27b/07), (28b/18), (29a/04), (31a/18), (33a/19), (33b/12), (33b/14), (33b/18), (34b/09), (34b/10), (35b/16), (35b/19), (36a/04), (37a/17), (37b/15), (40a/02), (41a/05), (41a/09), (41b/06), (42a/08), (42a/17), (43a/06), (43b/17), (44b/17), (45a/04), (46b/11), (46b/13), (47a/09), (49a/10), (52a/05), (52a/08), (52a/11), (52a/12), (52a/13), (52a/15)

hemāndem < Far. *hemān* ve *dem* derhal, çabucak, hemen

h. (10b/09)

hemānī < Far. *hemān* hemen, çabukluk

h. (01b/13)

hemīşe < Far. *hemīşe* dâima, her zaman

h. (24a/01), (50a/01)

hemrāz < Far. *hem-rāz* sırdaş, dost

h. (29a/10)

hep hep, bütün, her zaman

h. (14a/03), (15a/05), (16b/04), (17a/01), (17a/09), (17a/15), (18a/16), (19b/04), (23a/09), (25a/18), (29a/15), (30b/10), (31a/16), (31a/17), (32b/15), (33a/06), (34b/11), (35a/13), (35b/18), (36b/17), (40a/06), (44a/05), (44a/08), (46b/19), (51a/12), (51b/04), (52a/07)

her < Far. *her* her, bütün, hepsi

h. (02b/05), (03b/03), (04a/09), (05a/12), (05b/11), (05b/11), (05b/12), (06a/08), (06a/08), (07a/03), (07a/07), (08a/05), (09a/13), (09b/03), (09b/03), (09b/09), (09b/13), (11b/16), (12a/04), (12a/14), (13a/15), (13b/16), (14b/02), (14b/10), (14b/17), (15a/13), (15a/14), (15a/15), (15b/11), (16a/16), (16a/18), (16b/02), (17b/06), (17b/06), (18a/11), (19a/05), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (20a/02), (20a/09), (20a/10), (20b/13), (21b/06), (21b/16), (22a/19), (23a/06), (24a/10), (24a/15), (24a/16), (24b/09), (24b/10), (24b/13), (25a/13), (25a/15), (25b/02), (26b/05), (26b/06), (26b/12), (26b/14), (27a/10), (27b/09), (27b/09), (30b/05), (32a/14), (32b/04), (33a/10), (33b/04), (34a/11), (34a/12), (35b/08), (37a/18), (37b/04), (39a/09), (39b/17), (40b/08), (41a/01), (41b/09), (41b/17), (41b/18), (42b/03), (43a/16), (46a/17), (46a/18), (47a/02), (49b/14), (50b/10), (50b/10), (52a/19), (52b/09), (52b/11), (52b/11), (52b/15), (52b/15), (53a/17)

herbār < Far. *her* ve *bār* her defa, daima, her zaman

h. (47b/08)

ḥerīf < Ar. *ḥarīf* adam

ḥ. (18a/03), (18a/04), (18a/07), (29b/18), (29b/19), (30a/01), (30a/12), (30a/17), (37a/10), (37a/10)

ḥ.+e (18a/02), (29b/17), (30a/12)

ḥ.+i (18a/08), (18a/08), (29b/17), (37a/09), (37a/10)

ḥ.+iŋ (30a/03), (30a/03)

hevā (I) < Ar. *hevā* istek, arzu, heves → **heves**

h. (hevā ü heves) (11b/13)

h.+dur (31b/17)

h.+larına (03b/04)

h.+sına (38a/11)

h.+yı (19a/03)

mübteġā-yı hevā ‘istenilen, arzu edilen’ (03b/04)

hevā (II) < Ar. *hevāʾ* hava, yeryüzündeki hava boşluğu

h. (43a/19), (43b/06)

h.+dan (20b/13)

hevām < Ar. *hevāmm* böcekler, haşereler

h. (02a/10)

heves < Ar. *heves* istek, arzu → **hevā (I)**

h. (23a/15)

h.+i (hevā ü heves) (11b/13)

heves ėt- ‘heveslenmek’ (23a/15)

hey hey, ey anlamında nidâ → **ėy, eya, hāy, yā (II)**

h. (30b/15), (46b/03), (46b/06), (46b/12), (49a/11)

heybet < Ar. *heybet* ululuk, azamet

h.+ler (03a/19)

hezel < Ar. *hezl* mizah, latîfe, ciddi olmayan söz

h.+i (ḥikmet ü hezel) (04a/06)

ḫıdmet < Ar. *ḫıdmet* hizmet

ḫ. (14b/12), (25a/14), (25b/05), (25b/08), (26a/18), (29b/05), (36a/16), (51b/03)

ḫ.+deyin (26a/17)

ḫ.+e (10a/11), (14b/11), (14b/13)

ḫ.+i (25a/11)

ḫ.+inde (36b/02)

ḫ.+ine (25b/05), (25b/07)

ḫ.+iŋ (12b/17), (13a/13)

ḫıdmet ėt- ‘iş görmek, çalışmak’(14b/12), (25b/08), (29b/05), (51b/03)

ḫıdmet eyle- ‘hizmet etmek, çalışmak’ (36a/16)

ḫıdmetkār < Ar. *ḫıdmet* ve Far. *-kār* hizmet eden, hizmetçi

ḫ. (26a/19)

ḥıfẓ < Ar. *ḥıfẓ* koruma, saklama

ḥ. (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04), (31b/07)

ḥıfẓ ėt- ‘korumak, saklamak’ (06b/03), (08a/15), (12a/08), (12b/06), (23a/04)

ḥıfẓ eyle- ‘korumak, saklamak’ (31b/07)

ḫılḳat < Ar. *ḫılḳat* yaratılma, yaratılış

ḫ.+i (01b/12)

cerīdeʾ-i dilkeş-i ḫılḳat ‘yaratılışın gönül çekici defteri’ (01b/12)

ḥırmān < Ar. *ḥırmān* nasipsizlik, mahrumiyet

ḥ.+dur (31b/15)

ḥırṣ < Ar. *ḥırṣ* hırs, kuvvetli istek

ḥ. (07b/07), (21a/02), (21b/10), (28a/07), (40a/07)

kemāl-i ḥırṣ ‘tam kuvvetli istek’ (28a/07)

ḫırsuz hırsız, başkasının malını çalan

ḫ. (07a/12), (07a/14), (07a/15), (07a/16), (08b/17), (08b/19), (09a/05), (16b/07), (16b/10), (16b/11), (17a/16), (17b/03), (29b/02), (31a/13)

ḫ.+ı (17a/19), (29b/07)

ḫ.+ıŋ (07a/12), (09a/05)

ḫ.+lar (16b/15), (17a/12)

ḫ.+lara (16b/06)

ḫırsuzlıḳ hırsızlık, başkasının malını çalma işi

ḫ. (17a/04)

ḫ.+dan (17a/01), (18a/12)

ḫışım hısım, akraba

ḫ.+larıŋdan (21a/09)

ḫısset < Ar. *ḫısset* alçaklık, âdilik, değersizlik → **denāʾet**

ḫ. (21b/05)

ḫışm < Ar. *ḫışm* öfke, kızgınlık

ḫ.+ıla (44a/13)

ḫıyānet < Ar. *ḫıyānet* ihânet, hâinlik

ḫ. (18a/14), (28b/01), (34b/14)

ḫ.+i (49b/19)

ḫıyānet ėt- ‘hâince davranmak’ (18a/14)

ḫıyānet eyle- ‘hâinlik etmek’ (28b/01)

ḥicāb < Ar. *ḥicāb* utanma, sıkılma, mahcûbiyet

ḥ. (51a/14)

ḥicāb ėt- ‘utanmak, mahcup olmak’ (51a/14)

hicriyye < Ar. *hicriyye* İslami takvimde tarih başlangıcı

h.+de (02a/05)

māyeʾ-i ʿāşireʾ-i hicriyye ‘onuncu (gün-ay-yıl) hicretin özü’ (02a/04)

hīç < Far. *hīç* hiç, asla

h. (04b/18), (07a/14), (08b/06), (08b/12), (18a/19), (20a/05), (23a/07), (23b/15), (28b/09), (32b/10), (32b/15), (36b/15), (39b/15), (40a/01), (40a/06), (41a/16), (43a/16), (43b/02), (44b/08), (44b/10), (46b/01), (47a/08), (48a/01), (48a/06), (48a/10), (49a/19), (52a/14)

hīçbir hiçbir, hiç olmayan

h. (12a/10), (12b/02), (15a/06), (18b/03), (22b/05), (26b/15), (27a/18), (36a/10), (38b/03), (39a/11), (41a/10), (49a/15), (50b/14), (52a/02), (53a/04)

hīçbiri hiçbiri, hiç olmayan

h.+mize (42a/07)

h.+ne (16b/05)

h.+si (21a/07), (39b/03), (39b/14)

h.+sinden (17b/07)

hidāyet < Ar. *hidāyet* doğru yol

h. (05b/03)

h.+e (22b/09)

nūr-ı hidāyet-i sübḥān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışığı’ (05b/03)

ḥikāyāt < Ar. *ḥikāyāt* hikâyeler

ḥ. (04a/07)

ḥikāyāt-ı ẓımn ‘hikâyelerin içi’ (04a/07)

ḥikāyet < Ar. *ḥikāyet* hikâye

ḥ. (16b/07), (29a/08)

ḥ.+in (06b/09)

ḥ.+inden (06b/02)

ḥ.+ini (06b/01)

ḥ.+lerden (06b/04)

ḥikāyet eyle- ‘anlatmak’ (29a/08)

ḥikāyet olın- ‘anlatılmak’ (16b/07)

ḥikmet < Ar. *ḥikmet* hakimlik, bilgelik, hakikate uygun manâlı söz

ḥ. (ḥikmet ü hezel) (04a/06), (04a/07), (39b/19)

ḥ.+e (ʿilm ü ḥikmet) (06a/10), (ʿilm ü ḥikmet) (06a/12)

ḥ.+i (06a/09), (11b/07)

ḥ.+ler (09b/17), (10a/19)

ḥ.+lerden (09a/15)

ḥ.+leri (06a/18)

fevāyid-i ḥikmet ‘bilgeliğin faydaları’ (04a/07)

ḫilāfet < Ar. *ḫilāfet* halife olma durumu, halifelik

ḫ. (02a/02), (04a/16), (05a/17)

ḫ.+e (05a/07)

muʿāḳıdü’l-ḫilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşanları’ (04a/16)

miṣbāḥ-ı necāḥ-ı ḫilāfet ‘halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi’ (05a/17)

ẓılāl-i ḫilāfet ‘halifeliğin gölgesi’ (05a/07)

ḫilāl < Ar. *ḫilāl* bir ucu sivri diğer ucu yassı olan çöp, kurdan

ḫ.+i (26b/02)

ḫilʿat < Ar. *ḫilʿat* kaftan → **ḳaftān**

ḫ. (13b/03)

ḫilʿat-i dībā ‘ipekli kumaş kaftan’ (13b/03)

ḥīle < Ar. *ḥīle* aldatma, kandırma, düzen, oyun → **al, ḫudʿa, mekr**

ḥ. (05b/12), (10b/03), (32a/12), (32b/01), (33b/05), (40b/02), (45a/16), (46b/12), (48a/15), (49a/06), (51b/07)

ḥ.+niŋ (33b/19)

ḥ.+si (48a/03), (48a/13)

ḥ.+ye (33b/04)

ḥ.+yi (48a/02)

ḥīleʾ-i beyān ‘anlatının aldatıcılığı’ (05b/12)

ḥīle ėt- ‘aldatmak, kandırmak’ (45a/16)

ḥīle eyle- ‘aldatmak, kandırmak’ (32b/01)

ḥīlebāz < Ar. *ḥīle* ve Far. *bāz* hile yapan, hileci → **ḥīlekār**

ḥ. (46b/14), (46b/19), (47a/05), (47a/08), (47a/09), (47a/11), (47a/14), (47a/18), (47b/02), (47b/07), (48a/03)

ḥ.+a (46b/16), (47a/13), (48a/14)

ḥ.+dan (46b/15)

ḥ.+ı (47a/16), (47a/16), (48a/06)

ḥ.+ıŋ (47b/01), (48a/13)

ḥīlekār < Ar. *ḥīle* ve Far. *–kār* hile yapan, hileci → **ḥīlebāz**

ḥ. (44b/12)

ḫilḳat < Ar. *ḫilḳat* yaratılma, yaratılış

ḫ.+lerinde (05b/04)

ḥilm < Ar. *ḥilm* yumuşak huyluluk, uysallık

ḥ. (10a/09)

nihāyet-i ḥilm ‘uysallığın sonu’ (10a/09)

ḥimāyet < Ar. *ḥimāyet* himaye, koruma, sahip çıkma

ḥ. (03a/18)

himmet < Ar. *himmet* yardım, ihsan; çalışma, gayret

h. (15a/07), (26a/07)

h.+i (14a/17), (21a/14), (21a/16), (23b/18), (24b/01), (24b/14), (24b/15)

h.+imizle (24b/19)

h.+imle (25b/01)

h.+inden (27a/08)

h.+iŋle (15b/11)

h.+ler (06a/13)

himmet eyle- ‘gayret etmek, çalışmak’ (15a/07)

himmetsiz < Ar. *himmet* ve T. *+siz* iyilik etmeyen, çabasız

h.+i (24a/18)

Hind Hindistan

H. (09b/07), (10a/17), (10a/19), (10b/07), (10b/09), (10b/11), (11a/08), (11a/18), (14a/05), (16a/02), (16a/02)

H.+de (09b/16)

H.+den (09b/01), (09b/05), (10a/01), (22b/10)

H.+e (09b/02)

arż-ı Hind ‘Hindistan diyarı’ (09b/05)

diyār-ı Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/01), (10a/01)

ʿulemāʾ-ı Hind ‘Hindistan alimleri’ (11a/08)

vilāyet-i Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/16)

Hindī Hindistan’a ait, Hindistanlı

H. (11a/15), (11b/03), (12a/12), (12b/09)

H.+den (11b/03)

H.+niŋ (11a/11), (11a/14)

H.+ye (11b/02)

ḫiṣāl < Ar. *ḫiṣāl* huylar, mizaçlar → **ḫaṣlet**

ḫ.+i (12b/05)

ḥiṣṣe < Ar. *ḥiṣṣe* pay, hak

ḥ.+sini (08a/05)

ḫōd < Far. *ḫōd* kendi, bizzat

ḫ. (21b/16), (25a/17), (39a/13), (45a/10), (49b/11)

ḫōr < Far. *ḫōr* değersiz, bayağı, hakir → **ḥaḳīr**

ḫ. (26b/05), (28a/19), (36b/18), (42b/14), (42b/15), (44a/16)

ḫōş < Far. *ḫōş* hoş, güzel, latif

ḫ. (15b/02), (28a/01), (29b/04), (33a/10), (33a/14), (35b/19), (38a/04), (38a/06), (41b/15), (42a/04), (42a/05), (44a/12), (49a/06)

ḫ.+ca (13a/04), (16b/16), (18b/11), (18b/11), (23a/08), (30a/07), (40a/07)

ḫōşluḳ < Far. *ḫōş* ve T. *+luḳ* hoşluk, hoş olma durumu

ḫ.+ıla (40b/10)

ḫūb < Far. *ḫūb* güzel, latif

ḫ. (18b/11)

ḥucub < Ar. *ḥucub* hicaplar, perdeler

ḥ. (05b/08)

ḫucub-ı kelimāt-ı muġlaḳaʾ-i ʿacībe ‘şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri’ (05b/08)

ḫudʿa < Ar. *ḫudʿa* hile, düzen, oyun, aldatma → **al, ḥīle, mekr**

ḫ. (46b/12), (46b/13), (48a/15)

ḥukemā < Ar. *ḥukemāʾ* hakîmler, ilim adamları → **ʿālim, ḥakīm**

ḥ. (04a/03), (09b/16), (10a/07), (11a/01)

ḥ.+dan (09b/10)

ḥ.+nıŋ (06b/09)

ḥ.+yı (09b/09), (21a/19)

ḥukemāʾ-ı müteḳaddimīn ‘eski ilim adamları’ (04a/03)

ʿulemāʾ-ı ḥukemā ‘ilim sahibi bilginler, âlimler’ (09b/16)

ḥukkām < Ar. *ḥukkām* hâkimler

ḥ. (03a/01)

taḳlīd-i ḥukkām ‘hâkimlere benzeme’ (03a/01)

ḥuḳūḳ < Ar. *ḥuḳūḳ* haklar; dostluk

ḥ.+ıŋ (38a/17)

ḫulefāʾ < Ar. *ḫulefāʾ* halifeler

ḫ. (03a/10)

ḫulefāʾ-ı şerīʿat-güzār ‘İslami kuralları yerine getiren halifeler’ (03a/10)

ḫulf < Ar. *ḫulf* verdiği sözü tutmama

ḫ. (21b/07)

ḫunnāḳ < Ar. *ḫunnāḳ* bademcik iltihabı, boğak

ḫ. (42a/13)

ḫuṣūmāt < Ar. *ḫuṣūmāt* hasımlar, düşmanlar

ḫ. (03a/01)

faṣl-ı ḫuṣūmāt ‘düşmanları ayırma’ (03a/01)

ḫuṣūmet < Ar. *ḫuṣūmet* hasımlık, düşmanlık

ḫ. (14b/19)

ḫuṣūmet ėt- ‘düşmanlık etmek’ (14b/19)

ḫuṣūṣ < Ar. *ḫuṣūṣ* konu, iş, has olma

ḫ.+da (12a/19), (31a/12), (43b/19)

ḫ.+umda (50b/10)

ḫ.+uŋda (44a/01)

ḫuṣūṣā < Ar. *ḫuṣūṣā* özellikle, bilhassa → **ḫuṣūṣā**

ḫ. (21a/13), (36a/14), (44b/16), (52b/01)

ḫuṣūṣā < Ar. *ḫuṣūṣā* özellikle, bilhassa → **ḫuṣūṣā**

ḫ. (51a/04)

ḫuşūʿ < Ar. *ḫuşū*ʿ alçak gönüllülük, tevâzu → **ḫużū**ʿ

ḫ. (10b/04)

ḫuṭabā < Ar. *ḫuṭabā*ʾ hatipler

ḫ. (02a/08)

ḫuṭabā-yı belābil ‘hutbe veren (güzel şakıyan) bülbüller’ (02a/08)

ḫūy < Far. *ḫūy* yaratılış, mizaç, alışkanlık

ḫ. (01b/06)

ḫ.+ını (25b/07)

ḫ.+larına (49b/12)

ḫ.+larından (48b/09)

ḫuylan- kuşkulanmak, tedirgin olmak

ḫ.-sa (36b/10)

ḫūylı < Far. *ḫūy* ve T. *+lı* huylu, yaratılışlı

ḫ. (48b/09), (48b/12)

ḫużūʿ < Ar. *ḫużū*ʿ alçak gönüllülük, tevâzu → **ḫuşū**ʿ

ḫ. (10b/04)

ḫużūr < Ar. *ḥużūr* huzur, rahatlık; makam, kat

ḫ. (15b/03), (15b/08), (40b/09)

ḫ.+ına (14a/02), (29a/05)

ḫ.+ında (53a/01), (53a/05)

ḫ.+uma (31b/11)

ḫużūr ėt- ‘rahatlık duymak’ (14b/03)

hücūm < Ar. *hucūm* saldırma, üstüne atılma

h. (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

hücūm ėt- ‘saldırmak, atılmak’ (21a/02), (22a/12), (22a/19), (45b/17), (47a/11)

Ḫüdā < Far. *Ḫudā* Allah

Ḫ. (02a/07), (03a/17)

emīn-i Ḫüdā-yı müteʿāl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

Ḫüdā-yı lāyezāl ‘ebedi olan Allah’ (02a/07)

ḫükm < Ar. *ḥukm* karar, emir, yargı

ḫ. (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (37b/16), (38b/05)

ḫükm ėt- ‘hakkında karar vermek’ (37b/16)

ḫükm eyle- ‘hakkında karar vermek’ (19b/19), (20a/01), (20a/02), (31a/11), (38b/05)

ḫükmī < Ar. *ḥukmī* hükümle ilgili

ḫ. (06b/14)

hüner < Far. *huner* ustalık, mahâret, mârifet

h. (39b/13)

h.+im (39b/10)

h.+leriŋ (39b/09)

ḫürmet < Ar. *ḥurmet* saygı, şeref

ḫ. (39a/18), (39a/19), (39b/02)

ḥ.+i (28a/08)

ḥ.+im (51b/14)

ḥ.+lerini (49b/13)

ḥüsn < Ar. *ḥusn* güzellik, iyilik → **ḥüsün**

ḥ. (04a/11), (05a/10), (10a/09), (10a/15)

ḥüsn-i muʿāmele ‘iyi davranış’ (04a/11)

ḥüsn-i siyāset ‘iyi yönetim’ (05a/10)

ḥüsn-i ẓann ‘iyi ve güzel fikir besleme’ (10a/15)

kemāl-i ḥüsn-i tedbīr ‘noksansız iyi önlem’ (10a/09)

ḥüsün < Ar. *ḥusn* güzellik, iyilik → **ḥüsn**

ḥ. (14b/17)

I

ı- olmak, cevherî fiilinin ekleşmedeki art damaksıl biçimi → **i-**

ı.-mış (46a/19)

ıḳlīm < Ar. *ıḳlīm* ülke, diyar

ı. (51b/09)

ırağ ırak, uzak → **ıraḳ**

ı. (50a/15)

ıraḳ ırak, uzak → **ırağ**

ı. (33b/08), (35b/12)

ı.+dan (28b/04)

vaḳt-ı ıraḳ ‘uzak zaman, aralık’ (33b/08)

ʿırḳ < Ar. *ʿırḳ* nesil, kök

ʿı. (03a/04)

ʿırḳ-ı ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳ ‘yolun sonunu veren kökü’ (03a/04)

ırmaḳ ırmak, akarsu

ı.+larıŋ (48a/19)

ışır- ısırmak, (böcek vs.) sokmak

ı.-dı (37a/09)

ışlāh < Ar. *ışlāh* düzeltme, iyileştirme

ı. (22b/08)

ışlāh ėt- ‘düzeltmek’ (22b/08)

ışmarla- < Far. *sipār* tembih etme, teslim ve emanet etme

ı.-duḳ (43a/14)

ı.-mışdur (12b/01)

ı.-r (30a/07)

ı.-ŋ (34a/17)

ı.-ya (28a/17)

ıssı ısı, sıcak

ı.+dan (21a/04)

ışṭılāḥāt < Ar. *ışṭılāḥāt* terimler, tabirler

ı. (05b/10)

menaṣṣaʾ-ı ışṭılāḥāt-ı Türkiyye ‘Türklere ait terimlerin görünmesi’ (05b/10)

ıżṭırāb < Ar. *ıżṭırāb* acı, eziyet, zahmet, sıkıntı

ı. (15a/19), (22a/07), (25a/12), (27b/02), (28b/13), (42a/04)

ı.+a (34a/18)

ı.+dan (33a/08)

ı.+ı (23b/01), (25a/07), (37a/16), (40b/18), (51a/17)

ı.+ıma (27b/03)

ı.+ın (22a/10)

ı.+ını (14b/11), (25a/04)

ı.+ıŋuz (27b/06)

ı.+larda (20b/15)

ı.+larıŋ (21a/07)

ıżṭırāb ėt- ‘acı çektirmek’ (27b/02)

İ

i- olmak, cevherî fiili → **ı-**

i.-di (03b/05), (03b/08), (06a/11), (06a/12), (06a/13), (06a/15), (08b/01), (08b/16), (09b/09), (09b/09), (09b/09), (09b/10), (09b/11), (09b/12), (09b/13), (09b/13), (09b/15), (10b/13), (12a/03), (12a/06), (14a/08), (14a/09), (14a/10), (14a/11), (17b/12), (19a/14), (23a/17), (23b/16), (23b/16), (23b/17), (23b/18), (23b/18), (23b/19), (24a/01), (28a/19), (28a/19), (29a/11), (29b/14), (29b/15), (29b/16), (32a/13), (32a/14), (32a/15), (32a/16), (32b/04), (32b/04), (32b/05), (32b/05), (32b/10), (33a/12), (34a/07), (34a/13), (37a/06), (37a/06), (39a/15), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (40b/15), (41b/12), (42b/17), (43a/10), (43a/10), (43a/11), (43a/12), (45b/06), (46a/16), (46b/19), (47b/08), (47b/08), (47b/09), (48a/10), (48b/17), (49a/03), (49b/07), (49b/08), (50a/03), (50a/09), (50b/04), (50b/04), (50b/10), (50b/12), (50b/13), (50b/13), (51b/19), (52a/01)

i.-dik (15a/04), (47a/14)

i.-dim (19a/11), (39a/12), (45b/05), (46a/05), (49a/02), (50b/09), (50b/10), (50b/11)

i.-diŋ (50b/08)

i.-dügin (06b/10), (25b/12), (44b/03), (45b/08), (52b/13)

i.-dügine (14a/13), (38b/05), (38b/05)

i.-dügini (46b/05), (50b/07)

i.-dügiŋ (41a/06)

i.-dügiŋi (12a/03), (41a/06)

i.-dükden (32b/14)

i.-ken (17b/18), (18a/08), (21b/12), (21b/13), (22a/08), (26a/12), (27a/11), (27a/13), (27a/14), (31b/19), (33a/13), (35b/02), (40a/07), (42b/10), (45a/12), (45a/15), (48b/15), (49a/07)

i.-miş (08a/04), (08a/06), (08b/15), (10a/19), (11a/01), (17b/11), (22a/01), (22a/03), (22a/04), (23b/06), (23b/10), (23b/12), (23b/13), (27b/11), (27b/17), (28b/07), (30a/09), (30a/09), (30a/15), (35a/15), (35b/11), (35b/12), (35b/13), (35b/13), (35b/14), (38b/14), (41a/17), (43a/05), (45b/05), (46b/01), (49a/03), (49a/16), (49a/17), (51a/19), (52a/07)

i.-se (10b/05), (12a/15), (12a/16), (16a/11), (16a/12), (16a/13), (16a/14), (19a/07), (20a/06), (20a/16), (20b/03), (20b/03), (25a/16), (25b/09), (25b/10), (25b/16), (26b/10), (28a/18), (29b/14), (30b/13), (31b/09), (32a/04), (33a/01), (35a/02), (35a/04), (35b/01), (35b/06), (38b/16), (38b/18), (39a/03), (39b/03), (40a/18), (41a/11), (42b/01), (42b/02), (42b/03), (44a/04), (44a/15), (46b/01), (47b/09), (48a/16), (48b/09), (48b/11), (50b/01), (50b/02), (51a/10), (52a/11)

i.-seŋ (34b/12)

ne'idügi 'ne olduğu (hakkında kesin bilgi olmayan için kullanılır)' (12a/03)

ʿ**ibād** < Ar. *ʿibād* kullar

ʿi. (bilād u ʿibād) (05a/09)

ʿi.+a (02b/02)

ʿ**ibādet** < Ar. *ʿibādet* ibadet, tapınma → **ṭāʿat**

ʿi. (18b/18), (19a/07), (19a/08), (19a/10), (20a/03), (20a/04)

ʿi.+de (19a/17)

ʿi.+den (19a/15)

ʿi.+e (18b/18), (36b/09)

ehl-i ʿibādet 'Allah'a kulluk eden' (19a/08)

ʿ**ibārāt** < Ar. *ʿibārāt* ibareler, sözler

ʿi. (05b/10)

menāẓır-ı ʿibārāt-ı Rūmiyye 'Anadolu'nun ibarelerinin görünüşü' (05b/10)

ibdāʿ < Ar. *ibdāʿ* meydana getirme, yaratma

i. (01b/05)

ibn < Ar. *ibn* oğul → **bin**

i. (05a/05)

ibnü’s-sulṭān-ı mefḫar ‘kendisiyle övünülen padişahın oğlu’ (05a/05)

İbrāhim *Kelîle ve Dimne*’de adı geçen padişah, Sultan IV. Mehmet’in babası İbrahim Han

İ. (05a/06)

sulṭān Mehmed ḫān bin İbrāhim ḫān ‘İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah’ (05a/06)

ibrām < Ar. *ibrām* ısrar etme, usandırma, zorlama

i. (16b/14), (16b/18), (18b/15)

ibrām ėt- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/18), (18b/15)

ibrām eyle- ‘zorlamak, ısrar etmek’ (16b/14)

ʿ**ibret** < Ar. ʿ*ibret* uyarıcı ders

ʿi. (13b/18), (18b/17)

ʿibret ol- ‘uyarıcı ders vermek’ (13b/18)

ʿ**ibretiyye** < Ar. ʿ*ibretiyye* ders çıkarıcı olma

ʿi. (05b/08)

tutuḳ-ı elfāẓ-ı ʿibretiyyeʾ-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’ (05b/08)

icābet < Ar. *icābet* kabul etme, uyma

i. (02b/13)

icābet-i seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma’ (02b/13)

icām < Ar. *icām* sık ağaçlıklar, ormanlar

i. (icām u ekām) (02a/10)

ḫabāyā-yı icām ‘gizli ormanlar’ (02a/10)

icāzet < Ar. *icāzet* izin, müsâade

i. (11a/03), (13a/05)

i.+dür (41b/06)

iclāl < Ar. *iclāl* saygı gösterme, yüceltme, büyüklük

i. (tekrīm ü iclāl ü tefḫīm) (02a/02)

icrā < Ar. *icrāʾ* yapma, yürütme, uygulama

i. (03a/02)

icrā-yı ḳavāʿid ‘kanunları yürütme’ (03a/02)

ictihād < Ar. *ictihād* çalışma, gayret → **saʿy**

i. (saʿy u ictihād) (02b/07)

ictihād ėt- ‘gayret etmek, çalışmak’ (02b/07)

ictināb < Ar. *ictināb* kaçınma, sakınma → **imtināʿ**

i. (03b/12), (18b/17), (19a/02), (48b/09)

ictināb ėt- ‘kaçınmak, sakınmak’ (48b/09

iç iç taraf

i.+i (15a/11), (22a/16), (27b/15)

i.+inde (07a/14), (08b/17), (08b/19), (09a/15), (09b/17), (12a/13), (12a/13), (12a/15), (13b/08), (17a/02), (17a/09), (19a/13), (20b/05), (26b/11), (27b/01), (34b/09), (35b/12), (36a/06), (36a/06), (46a/07), (46b/15)

i.+inden (40a/10), (47a/04), (48a/07)

i.+ine (08a/05), (09a/02), (30a/01), (30a/03), (47b/02), (47b/03), (48a/05)

iç- içmek

i. (16b/16), (37a/08)

i.-er (47a/11)

i.-mekdür (21b/15)

i.-seŋ (19b/01)

içerü iç kısım, içeri

i. (06b/17), (08a/13), (08a/18), (08b/04), (18a/08), (30a/13), (30a/14)

i.+sine (48a/09)

içir- içirmek, içmesini sağlamak

i.-üp (29b/18)

içre içinde

i. (02a/02)

için için

i. (02a/03), (04a/04), (05b/06), (06b/08), (08a/01), (08a/15), (09a/08), (09b/02), (09b/19), (10a/06), (10a/15), (10a/18), (10b/07), (11a/16), (13a/11), (13a/17), (13a/18), (14b/03), (14b/04), (14b/04), (14b/06), (14b/07), (15a/01), (15b/01), (16a/10), (16a/15), (18a/01), (18b/07), (19b/17), (22a/07), (24a/16), (24b/08), (26a/02), (26b/02), (26b/04), (26b/04), (27a/09), (27a/10), (28a/14), (33a/05), (33b/11), (34b/01), (35a/01), (39a/10), (42b/07), (46b/09), (47a/13), (47b/19), (50a/04), (51a/19), (52b/05)

i.+dür (18a/06)

ifnā < Ar. *ifnāʾ* yok etme, tüketme

i. (22b/03)

ifnā ėt- ‘yok etmek’ (22b/03)

ifsād < Ar. *ifsād* bozma, kargaşalık → **fesād, fitne**

i. (42b/02), (50a/06), (51a/18)

ifsād ėt- ‘kargaşa çıkarmak’ (42b/02)

ifsād eyle- ‘kargaşa çıkarmak’ (51a/18)

ifşā < Ar. *ifşāʾ* açığa çıkarma, yayma, îlân etme

i. (10a/10), (11b/10), (50b/18)

ifşā ėt- ‘açıklamak, açığa vurmak’ (11b/10)

ifşāʾ-ı sırr ėt- ‘sırrı açığa çıkarmak’ (10a/10)

ifşā ol- ‘açığa çıkmak’ (50b/18)

iftirā < Ar. *iftirāʾ* suç atma, suçlama → **isnād**

i. (53a/12)

i.+lara (50a/13)

iftirā ėt- ‘asılsız suç yüklemek’ (50a/13)

ihānet < Ar. *ihānet* hâinlik etme, vefâsızlık

i. (38a/13)

ihmāl < Ar. *ihmāl* boşlama, önem vermeme

i. (15a/08), (31b/02), (36a/02)

ihmāl ėt- ‘gereken önemi vermeme’ (31b/02), (36a/02)

ihmāl eyle- ‘gereken ilgiyi vermemek’ (15a/08)

iḥsān < Ar. *iḥsān* iyilik, lütuf, bağışlama → **kerem, luṭf, luṭuf**

i. (iḥsān u mücāmele) (04a/11), (ḫayr u iḥsān) (04a/15), (13b/15), (35a/15), (39b/05), (41b/12), (43b/02)

i.+a (21a/17), (39b/05)

i.+ı (21a/19), (24a/04), (36a/12), (52b/13)

i.+ını (41b/14)

i.+lar (13a/14), (16a/03), (36b/16), (48b/15)

i.+ları (13a/19)

iḥsān ėt- ‘bağışlamak’ (36b/16), (43b/02), (48b/15)

kemāl-i iḥsān ‘tam iyilik, lütuf’ (36a/11)

iḫtilāf < Ar. *iḫtilāf* anlaşmazlık, uyuşmazlık, ayrılık

i. (16a/17), (16a/18), (45a/09)

iḫtilāf eyle- ‘anlaşmazlık çıkarmak, uzlaşmamak’ (16a/18)

iḫtilāṭ < Ar. *iḫtilāṭ* karışıp görüşme

i. (16b/02)

iḫtimāl < Ar. *iḫtimāl* mümkün olma, olabilirlik

i.+dür (28a/19), (39b/03), (39b/09), (43b/19), (44a/02), (44a/07)

i.+durur (39a/04)

i.+i (39a/06), (44b/02), (49b/14)

i.+in (51a/08)

ihtimām < Ar. *ihtimām* özenme, gayret gösterme, dikkatli bakma → **iʿtinā**

i. (22a/08), (31a/12), (31b/05)

ihtimām ėt- ‘özen göstermek’ (31a/12)

iḫtirāʿ < Ar. *iḫtirāʿ* yeni bir şey ortaya koyma, buluş

i. (01b/06)

iḫtirāʿ ėt- ‘daha önce benzeri olmayan yeni şeyler söyleme’ (01b/06)

iḥtirāz < Ar. *iḥtirāz* çekinme, kaçınma, sakınma

i. (48b/06)

iḥtirāz eyle- ‘çekinmek, kaçınmak’ (48b/06)

iḫtiṣār < Ar. *iḫtiṣār* kısaltma, özetleme

i. (11b/04)

iḫtiṣār ėt- ‘kısaca ifade etmek’ (11b/04)

iḫtiṣāṣ < Ar. *iḫtiṣāṣ* uzmanlık, bir konuda tecrübe sâhibi olma

i.+ı (24b/13)

iḥtiyāc < Ar. *iḥtiyāc* gerekli olan, gereksinim

i. (45a/12), (52a/03)

i.+dan (06b/07)

i.+ından (36a/16)

iḫtiyār < Ar. *iḫtiyār* seçme, tercih, katlanma

i. (10a/07), (13b/03), (14b/01), (19b/17), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

iḫtiyār ėt- ‘seçmek, tercih etmek’ (19b/17)

iḫtiyār eyle- ‘seçmek, tercih etmek, katlanmak’ (13b/03), (14b/01), (20a/14), (25b/02), (25b/03)

iḫtiyār olın- ‘seçilmek’ (10a/07)

meẕellet-i iḫtiyār ‘hakirliğe katlanma’ (25b/03)

zaḥmet-i iḫtiyār ‘sıkıntıya katlanma’ (25b/02)

iḫtiyārī < Ar. *iḫtiyārī* mecburi olmayan, isteğe bağlı

i. (38a/07)

iḥyā < Ar. *iḥyāʾ* ortaya çıkarma, canlandırma

i. (06a/09)

ʿiḳāb < Ar. *ʿiḳāb* azap, eziyet

ʿi. (28a/10), (28a/11), (48a/14)

ʿi.+a (39b/05), (39b/06)

ʿi.+ı (18a/18)

ʿiḳāb ėt- ‘azap vermek, eziyet etmek’ (28a/10), (28a/11), (48a/14)

iḳbāl < Ar. *iḳbāl* yönelme, kıymet verme, iyi karşılama

i. (25a/14)

iḳbāl ėt- ‘yüzünü döndürmek, meyletmek’ (25a/14)

iḳdām < Ar. *iḳdām* gayret etme, çabalama

i. (07b/05), (25b/18), (41a/17), (43b/16), (50b/13)

i.+ı (43a/04)

iḳdām ėt- ‘gayret etmek, çaba göstermek’ (41a/17), (43a/04), (43b/16), (50b/13)

iḳrār < Ar. *iḳrār* kabullenme, doğrulama, söyleme

i. (52a/16)

i.+dur (41b/06)

i.+ını (41b/07)

iḳrār ėt- ‘gizlemeyip açıklamak’ (52a/16)

iktifā < Ar. *iktifāʾ* yetinme, yeterli bulma

i. (51a/08)

iktifā ėt- ‘yetinmek’ (51a/08)

iḳtiżā < Ar. *iḳtiżā* gerekme, lüzum

i. (39b/15), (39b/19)

iḳtiżā ėt- ‘gerekmek’ (39b/15), (39b/15), (39b/19)

ilā < Ar. *ilā- harf-i ceri* e kadar, e değin

i. (02b/11)

ile’l-yevmü’d-dīn ‘din gününe kadar’ (02b/11)

bā-ḥasāni’l ile’l-yevmü’d-dīn ‘güzellik ile din gününe kadar’ (02b/11)

ʿ**ilāc** < Ar. *ʿilāc* ilaç, çâre, devâ

ʿi. (14b/03), (16a/06), (39a/19), (45b/17), (46b/07), (46b/09)

ʿi.+a (14b/09)

ʿi.+ın (15b/06), (45b/16)

ʿi.+ına (15b/18)

ʿi.+ını (14b/13)

ʿilāc ėt- ‘çare bulmak, ilaç vermek’ (16a/06), (45b/16), (45b/17), (46b/07)

ilāhī < Ar. *ilāhī* ey Allah’ım anlamında hitap sözü

i. (05a/01), (05a/17)

iʿ**lām** < Ar. *i*ʿ*lām* bildirme, anlatma

i. (12b/18), (26b/09), (38a/03), (51b/04)

iʿlām ėt- ‘bildirmek, anlatmak’ (26b/09), (38a/03)

iʿlām eyle- ‘bildirmek, anlatmak’ (12b/18), (51b/04)

ile ile, birlikte, ve

i. (01b/13), (02a/02), (02b/15), (02b/16), (02b/18), (03a/10), (03a/18), (03a/19), (03a/19), (03b/01), (03b/12), (03b/14), (04a/10), (04b/16), (05a/10), (05b/02), (05b/03), (05b/09), (05b/09), (06a/12), (06a/13), (06b/04), (06b/14), (07a/10), (07a/11), (07a/18), (07b/02), (07b/11), (07b/13), (08a/08), (08a/18), (09b/12), (09b/12), (10b/01), (11a/09), (11a/13), (11b/06), (11b/12), (12a/17), (12b/02), (12b/04), (12b/17), (13b/06), (14a/05), (14a/15), (14b/17), (15a/15), (15b/14), (15b/17), (16a/15), (16a/18), (16b/02), (16b/08),

(16b/12), (17a/02), (17a/07), (18a/13), (18b/17), (19a/17), (20a/19), (20a/19), (20b/06), (21a/03), (22a/02), (22a/07), (22b/10), (22b/19), (23a/09), (23a/18), (23a/19), (23b/15), (23b/17), (24a/04), (25a/08), (25a/09), (25a/14), (25b/05), (25b/06), (25b/12), (25b/12), (25b/13), (26a/07), (26b/19), (27a/02), (27a/03), (27a/12), (27b/03), (28a/07), (28a/10), (28a/16), (29a/04), (29a/14), (29b/04), (29b/11), (30b/11), (30b/19), (31b/10), (32a/09), (32a/12), (33a/19), (34a/01), (34a/03), (34a/08), (34a/12), (34b/01), (34b/14), (34b/16), (35a/04), (35a/11), (35b/12), (35b/14), (36a/04), (36a/18), (37a/02), (37a/06), (37b/09), (37b/19), (39a/04), (39a/07), (39a/16), (39b/12), (39b/14), (40b/02), (40b/09), (41a/04), (41a/17), (41b/08), (42a/05), (42a/08), (42a/10), (42a/12), (42b/02), (42b/17), (43a/06), (43a/12), (43b/03), (43b/16), (44a/13), (44a/13), (44a/14), (44a/16), (44a/17), (44b/18), (44b/18), (44b/19), (45a/02), (45a/04), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (45b/15), (45b/15), (45b/15), (46b/14), (48b/05), (48b/10), (49a/06), (50a/02), (50a/06), (50a/07), (51a/03), (51a/05), (51a/08), (51a/09), (51b/07), (51b/14), (51b/16), (51b/16), (52a/03), (52a/18), (52b/10)

ilḥāḳ < Ar. *ilḥāḳ* ekleme, katma, ilave etme

i. (06a/07), (09a/15), (09a/16)

ilḥāḳ ėt- ‘eklemek, katmak’ (06a/07), (09a/05), (09a/16)

ilhām < Ar. *ilhām* içe doğma, esin

i. (09b/07)

ilhām ol- ‘esin vermek’ (09b/07)

illā < Ar. *illā* mutlaka, özellikle, ille, ancak

i. (07a/18), (14b/16), (15a/06), (16a/08), (16b/10), (17a/09), (21b/12), (22b/19), (25b/19), (26a/07), (29a/03), (29b/12), (31b/10), (35a/01), (36a/16), (39a/11), (39a/14), (41a/13), (43a/18), (45b/11), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/14), (45b/15), (45b/16), (45b/18), (48b/07), (50b/06), (50b/16)

ʿ**ilm** < Ar. *ʿilm* ilim, bilme, bilgi

ʿi. (06a/09), (ʿilm ü ḥikmet) (06a/10), (ʿilm ü ḥikmet) (06a/12), (07a/18), (07a/19), (07a/19), (07b/02), (07b/17), (10b/19), (11a/02), (14a/11), (14a/13), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12), (21b/05), (26b/04), (45b/13)

ʿi.+de (14b/15)

ʿi.+den (07a/11)

ʿi.+i (06b/13), (07a/10), (07a/19), (09b/09), (11b/07), (21a/18), (26b/13)

ʿi.+ile (11a/08)

ʿi.+ine (11b/05)

ʿi.+iniŋ (07b/02)

ʿi.+iŋ (12a/03)

ʿi.+ler (21b/11)

ehl-i ʿilm ‘ilim sâhibi’ (07a/19), (07b/17), (09b/09), (21b/11)

ʿilm-i fıḳh ‘fıkıh ilmi’ (45b/13)

ʿilm-i ṭıbb ‘hekimlik bilimi’ (14a/11), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12)

ṭālib-i ʿilm ‘bilgi, bilim isteyen’ (11a/02)

iltifāt < Ar. *iltifāt* ilgilenme, güler yüz gösterme

i. (şeref ü iltifāt) (05b/19), (25b/14), (27b/09)

i.+ına (14a/07), (15b/19), (16a/01)

iltifāt ėt- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (27b/09)

iltifāt eyle- ‘ilgi ve alaka göstermek’ (25b/14)

imām < Ar. *imām* imam, önder

i. (02b/17)

imām-ı ʿādil ‘adaletli önder’ (02b/17)

imʿān < Ar. *imʿān* dikkatle araştırma

i. (05b/11)

imʿān-ı naẓar ‘çok dikkatli bakma’ (05b/11)

īmān < Ar. *īmān* iman, dini inanç

i. (04b/03)

ḥāmī-i ḥavzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/03)

imlā < Ar. *imlāʾ* doğru yazma bilgisi, yazım

i. (01b/09)

imtiḥān < Ar. *imtiḥān* sınama, deneme

i. (28a/18)

imtiḥān eyle- ‘denemek, sınamak’ (28a/18)

imtināʿ < Ar. *imtināʿ* kaçınma, çekinme, geri durma → **ictināb**

i. (03b/13)

imtināʿ ėt- ‘kaçınmak’ (03b/13)

imtiṣāl < Ar. *imtiṣāl* uyma, ayak uydurma, emre boyun eğme

i. (ittibāʿ u imtiṣāl) (05b/13), (10b/02)

imtiṣāl ėt- ‘uymak’ (10b/02)

in in, yaban hayvanlarının barındığı kovuk

i.+de (26a/05)

i.+i (32a/14), (33b/10)

i.+ine (33b/16)

i.+iŋ (33b/10)

in- inmek, aşağıya doğru gelmek

i.-di (33b/14)

i.-e (17a/17)

i.-er (17a/12)

i.-mek (24b/18)

i.-üp (46b/02)

ʿ**inād** < Ar. *ʿinād* ayak direme, direnme

ʿi. (ʿinād u ḳamʿ) (02b/06)

inan- inanmak, güvenmek, doğru olduğunu kabul etmek

i.-dum (17b/03)

i.-ma (37a/02)

i.-maḳ (17b/05)

i.-masun (47a/10)

i.-maz (51a/12)

i.-mazsaŋ (35a/07)

i.-sa (38b/16)

i.-up (16b/06)

inandır- inandırmak, inanmasını sağlamak

i.-dı (29a/04), (31a/03)

ʿ**ināyet** < Ar. ʿ*ināyet* lütuf, iyilik

ʿi. (05a/01)

ʿi.+i (18b/01)

ʿināyet eyle- ‘lutfetmek, iyilik etmek’ (05a/01)

incin- incinmek, kırılmak, üzülmek

i.-meyüp (25b/03)

i.-mez (08b/12)

i.-mezsin (35a/05)

incit- incitmek, zarar vermek, kırmak

i.-mekden (18a/15)

i.-meyüp (34a/10)

i.-ür (27a/11)

inkār < Ar. *inkār* yadsıma, tanımama, kabul etmeme

i. (18a/18), (47a/10)

inkār ėt- ‘kabul etmemek’ (18a/18), (47a/10)

inḳıyād < Ar. *inḳıyād* boyun eğme, itâat etme

i. (11b/08)

inḳıyād ėt- ‘boyun eğmek, itaat etmek’ (11b/08)

inṣāf < Ar. *inṣāf* vicdanlı ve merhametli davranma

i. (ʿadl u inṣāf) (04a/02), (ʿadl u inṣāf), (inṣāf u fıṭrat) (04a/10), (ʿadl u inṣāf) (04b/11), (52b/10)

i.+dan (16b/04)

insān < Ar. *insān* insan, fert

i. (15a/10), (15a/12), (15a/13), (20a/16), (21b/11), (21b/14), (22b/06)

i.+a (22b/01)

i.+da (22a/17)

i.+dan (15a/16)

i.+ı (01b/08), (22b/03)

i.+ıŋ (21b/19), (22a/18), (22b/04)

beden-i insān ‘insan vücudu’ (15a/10), (15a/12), (15a/16), (22a/17), (22b/01)

nüsḫaʾ-ı insān ‘insanın eşi, tıpkısı’ (01b/08)

ʿömr-i insān ‘insan hayatı’ (22b/03)

şekl-i insān ‘insan biçimi’ (15a/13)

inşā < Ar. *inşāʾ* yapma, yazma

i. (01b/09)

intihāʾ < Ar. *intihāʾ* son, bitme, nihâyet

i. (03a/11)

intihāʾ-ı ʿömr-i ʿālem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

intiṣāf < Ar. *intiṣāf* haklaşma, zaman, yarı olma

i.+ıla (ḳufl u intiṣāf) (05a/13)

intiẓām < Ar. *intiẓām* düzen, tertip

i. (03b/19)

intiẓām-ı aḥvāl-i cumhūr ‘halkın hâllerinin düzeni’ (03b/19)

ip ip, iplik

i.+le (36a/05)

ipek ipek, ince ve parlak tel

i. (19b/14)

īrād < Ar. *īrād* söyleme

ī. (06a/14), (06a/17), (06a/18)

īrād ėt- ‘söylemek’ (06a/18)

īrād eyle- ‘söylemek’ (06a/14), (06a/17)

iʿrāż < Ar. *iʿrāż* yüz çevirme, kaçınma

i. (18b/05)

iʿrāż eyle- ‘kaçınmak, yüz çevirmek’ (18b/05)

irem < Ar. *irem* cennet bahçesi

i. (02b/15)

reşk-i bāġ-ı irem ‘cennet bahçesini kıskandıran’ (02b/15)

iri büyük, kocaman

i. (35b/12)

irşād < Ar. *irşād* doğru yolu gösterme, mânen aydınlatma

i. (02b/02)

irşād eyle- ‘doğru yolu göstermek’ (02b/02)

irtikāb < Ar. *irtikāb* kötü bir iş yapma

i. (13b/14), (20a/14)

irtikāb ėt- ‘kötü iş yapmak’ (13b/14)

irtikāb eyle- ‘kötü iş yapmak’ (20a/14)

irtiżā < Ar. *irtiżāʾ* râzı ve memnun olma

i.+sı (05b/17)

ʿ**işābe** < Ar. *ʿişābe* başa sarılan sarık

ʿi. (02a/19)

ʿiṣābeʾ-i aṣfiyā ‘ermişlerin sarığı’ (02a/18)

isim < Ar. *ism* isim, ad

i.+imi (13b/09)

İslām < Ar. *İslām* İslâm dini

İ. (02b/09), (02b/14), (03a/08), (04a/19), (04b/02)

aẓhār-ı şeʿāyir-i islām-ı saʿādet-ḳarīn ‘mutluluğa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

envār-ı islām ‘İslam’ın nurları’ (02b/14)

ḥāmī-i ḥavzetü’l-islām ve’l-imān ‘İslam’ın sınırlarını ve imanı koruyan’ (04b/02)

maġzu’l-islām ‘İslam’ın özü’ (04a/19)

muḥyī-i āṯār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

islāmiyye < Ar. *islāmiyye* İslam dini ile ilgili, İslam’a uygun

i.+yi (02a/05)

fīh-i ẓāhireʾ-i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

isnād < Ar. *isnād* haksız yere yakıştırma, iftira → **iftirā**

i. (38b/11)

isnād ėt- ‘dayandırmak, atfetmek’ (38b/11)

iste- istemek, dilemek, arzu etmek

i.-digi (17a/17)

i.-dügi (06a/16), (25b/16), (45b/02)

i.-dügim (17a/09)

i.-dükde (08a/08), (09a/02), (19a/14), (32b/02)

i.-dükleri (06b/02)

i.-me (43b/02)

i.-medügi (34b/17)

i.-mege (20b/15), (20b/16), (32b/19), (36a/14)

i.-mem (31b/03)

i.-meye (28a/15), (46a/11)

i.-mez (29b/15)

i.-mezin (48b/05)

i.-r (17b/02), (19a/11), (22b/19), (23b/15), (24b/02), (28b/17), (38b/13), (44b/07), (44b/08), (48b/18), (49a/01), (53a/09)

i.-rin (08a/11), (11a/17), (19b/18), (25b/01), (32a/18), (38b/03), (38b/04), (42a/07), (51a/09), (52b/01)

i.-rler (46b/04)

i.-rse (37a/18), (42a/13)

i.-rseŋ (15a/01), (40b/09)

i.-rsin (18a/05), (25a/10), (52b/05)

i.-rsiŋ (15a/06), (25b/06), (40b/07)

i.-rsiŋüz (40b/16)

i.-se (39a/18), (39a/19), (39b/02)

i.-ye (08a/01), (39a/03), (46a/11), (46a/12), (46a/12), (53a/08)

i.-yesin (39a/01), (39a/02)

i.-yüp (40a/12)

istiʿdād < Ar. *istiʿdād* yetenek, yatkınlık

i. (02a/01)

istiʿdād-ı ẕāt ‘şahsının yeteneği’ (02a/01)

istidlāl < Ar. *istidlāl* delile dayalı sonuç çıkarma

i. (01b/03), (11b/06), (11b/07)

istidlāl ėt- ‘delillere dayanarak hükme varmak’ (11b/06)

istidlāl-i efrād-ı mümkināt ‘muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı’ (01b/03)

istidlāl olın- ‘hükme varılmak’ (11b/07)

istiġnā < Ar. *istiġnāʾ* tok gözlülük, tenezzül etmeme

i. (04a/13), (13b/01)

istiġnā ėt- ‘muhtaç olmamak, ihtiyaç duymamak’ (04a/13)

istiḥḳāḳ < Ar. *istiḥḳāḳ* hakkı olma, lâyık olma

i.+ımız (24b/11)

istiḳāmet < Ar. *istiḳāmet* doğruluk, dürüstlük

i. (03b/19)

istiḳāmet-i meṣāliḥ ‘işlerin doğruluğu’ (03b/19)

istimāʿ < Ar. *istimāʿ* dinleme, kulak verme → **diŋle-, ėşit-**

i. (03b/13), (12a/06)

istimāʿ ėt- ‘dinlemek’ (03b/13), (12a/06)

istiʿmāl < Ar. *istiʿmāl* kullanma

i. (07b/07), (26b/02)

istiʿmāl ėt- ‘kullanmak’ (07b/07)

istiʿmāl olın- ‘kullanılmak’ (26b/02)

istirāḥat < Ar. *istirāḥat* dinlenme

i. (20a/04)

i.+ine (15b/08)

istirāḥat-ı külliye ‘bütünüyle dinlenme yeri’ (20a/04)

iş iş, amel

i. (07b/18), (23b/12), (25b/09), (25b/10), (31a/01), (31a/02), (32a/08), (35b/03), (43b/03), (48a/17), (48a/18), (51a/03), (51a/05), (51a/19), (51b/16), (52a/08), (52a/18), (52b/16)

i.+de (35b/08)

i.+den (48a/08), (51a/14), (51b/10)

i.+e (27a/02), (45b/02), (50b/11)

i.+i (08b/08), (08b/09), (24a/06), (28a/04), (30b/14), (36a/09), (41a/14), (45b/03), (49b/08), (50b/15), (51b/05)

i.+iŋ (07b/09), (12a/04), (19a/05), (25b/11), (45a/08), (45a/17), (45b/01), (45b/07), (48a/16)

i.+iŋi (26a/13)

i.+ler (07a/13)

i.+lerden (50a/11)

i.+lere (07b/05), (30b/17), (50a/13)

i.+leri (09b/13), (21b/02), (49b/06), (53a/03)

i.+leriŋ (46a/04)

i.+lerüŋde (36b/06)

işāret < Ar. *işāret* işaret, belirti, iz; gösterme

i. (03a/13), (16a/12)

işle- işlemek, yapmak, çalışmak

i.-dim (18b/14), (28a/04), (31a/02)

i.-düm (18b/14)

i.-mege (23b/12), (52a/08)

i.-mek (08b/08), (36a/08)

i.-mekden (21a/14)

i.-memek (08b/09)

i.-memesi (25b/11)

i.-meye (31a/01)

i.-se (24a/06)

i.-ye (51b/16)

i.-yen (07b/09)

i.-yüp (19a/11), (29a/18)

işlen- işlenmek, yapılmak

i.-memiş (19a/12)

işlet- işlemesini sağlamak, çalıştırmak

i.-üp (23a/04)

işte işte, sonuç olarak, bu kadar

i. (17b/04), (27b/03), (34b/08), (40a/15), (43b/15), (48a/18), (51b/10)

iştiġāl < Ar. *iştiġāl* uğraşma, meşgul olma

i. (05b/15)

iştiġāl olın- 'uğraşmak, meşgul olmak' (05b/15)

iṭāʿat < Ar. *iṭāʿat* emre uyma, boyun eğme, söz dinleme

i. (13b/19), (14a/06)

i.+i (03a/05)

i.+ine (03a/06)

iṭāʿat ėt- 'emre uymak' (13b/19)

ʿitāb < Ar. *ʿitāb* azarlama, çıkışma

ʿi. (07a/17), (28a/11)

ʿitāb ėt- 'azarlamak' (07a/17), (28a/11

iʿtiḳād < Ar. *iʿtiḳād* inanma, inanç

i. (35a/02), (50b/10)

i.+ıŋ (21a/08)

i.+ları (02b/05)

ḫāliṣü'l-iʿtiḳād 'saf ve samimi inanç' (02b/05)

iʿtiḳād ėt- 'inanmak' (50b/10)

iʿtiḳād ol- 'inanmak' (35a/02)

iʿtimād < Ar. *iʿtimād* güvenme, emniyet

i. (12b/10), (28a/06), (28a/17), (36b/01), (44b/16), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

i.+ıŋ (21a/08)

iʿtimād ėt- ‘güvenmek’ (36b/01), (47a/15), (47a/19), (49a/16), (50b/10)

iʿtimād eyle- ‘güvenmek, inanmak’ (12b/10), (28a/17), (44b/16)

iʿtinā < Ar. *iʿtināʾ* dikkat gösterme, özenme → **ihtimām**

i. (04a/12)

iʿtirāf < Ar. *iʿtirāf* suçunu saklamayıp söyleme, açıklama

i. (49b/17)

iʿtirāf eyle- ‘gerçeği açıklamak’ (49b/17)

itmām < Ar. *itmām* tamamlama, bitirme

i.+lar (15b/18)

itmām eyle- ‘tamamlamak’ (15b/18)

ittibāʿ < Ar. *ittibāʿ* uyma, izinde olma, tabi olma

i. (05b/06), (ittibāʿ u imtiṣāl) (05b/13)

emr-i lāzımu’l-ittibāʿ ‘uyulması gerekli olan emir’ (05b/06)

ittifāḳ < Ar. *ittifāḳ* fikir birliği, anlaşma, uyuşma

i. (18a/03), (18a/11), (24a/10), (34a/07), (34a/13), (35b/14), (38b/15), (39b/14), (40b/05), (41a/05), (41a/13), (43a/12), (46a/16), (46a/18)

i.+ı (48b/02)

i.+la (42a/01), (42a/02), (42a/19)

ittifāḳ ėt- ‘uyuşmak, anlaşmak’ (18a/11), (34a/07), (39b/14), (41a/05), (41a/13)

ittiḥād < Ar. *ittiḥād* bir olma, birleşme

i. (11b/02)

i.+i (50b/04)

ittiḥād ėt- ‘aynı ikirde olmak’ (11b/02)

iẕʿān < Ar. *iẕʿān* itaat, kabullenme, boyun eğme

i. (02a/06), (06b/11)

fermān-ı lā-ẕeme'l-iẕʿān 'kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma' (02a/06)

iẕʿān ėt- 'anlamak, kavramak' (06b/11)

iẓhār < Ar. *iẓhār* açığa çıkarma, gösterme

i. (45b/04)

iẓhār eyle- 'göstermek, açığa çıkarmak' (45b/04)

ʿ**izzet** < Ar. *ʿizzet* şeref, kıymet, yücelik, kudret

ʿi. (ʿizzet ü ceberūt) (05b/15)

ʿi.+ine (13b/05)

ḥażret-i rabb-i ʿizzet 'kudret sâhibi yüce Allah' (05b/15)

K

ḳabāḥat < Ar. *ḳabāḥat* suç, kusur

ḳ. (52b/09)

ḳ.+i (18b/17)

ḳ.+in (07b/04)

ḳ.+ine (15a/04), (50a/06)

ḳ.+iŋ (45a/10)

ḳ.+leriŋi (45b/03), (45b/08)

ḳabāḥat ėt- 'suç işlemek' (52b/09)

ḳābil < Ar. *ḳābil* kabul eden, alan; olabilir, mümkün

ḳ. (11b/02), (14b/11), (14b/12), (14b/13), (35b/03), (42b/10), (46a/14), (46b/06), (46b/08)

ḳ.+dür (37a/13), (42b/03), (43a/17)

ḳābil ol- 'mümkün olmak' (14b/11), (14b/13), (35b/03), (46a/14), (46b/06)

ḳabīle < Ar. *ḳabīle* göçebe topluluk, boy

ḳ.+den (41b/01)

ḳ.+yi (41b/01)

ḳābiliyyet < Ar. *ḳābiliyyet* yetenek, beceriklilik, yatkınlık

ḳ. (01b/11)

cāmeʾ-i ḳābiliyyet ‘yetenek ve güç elbisesi’ (01b/11)

ḳabūl < Ar. *ḳabūl* kabul, benimseme, onaylama, râzı olma

ḳ. (10b/06), (12a/05), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ḳabūl ėt- ‘değerlendirmek, razı olmak’ (10b/06), (13b/16), (14a/01), (16b/04), (23a/15), (40b/11), (43b/02), (46b/07)

ḳabūl eyle- ‘onaylamak’ (12a/05)

ḳaç- kaçmak, uzaklaşmak

ḳ.-ar (09a/06)

ḳ.-ardım (51b/09)

ḳ.-up (21b/19), (27a/19)

ḳaçan ne zaman

ḳ. (12a/14), (12b/09), (14a/11), (14b/17), (15b/16), (16b/05), (20b/19), (21a/01), (22a/14), (22a/19), (25b/08), (25b/15), (30b/17), (33a/01), (34b/02), (36a/16), (41b/03), (41b/18), (42a/19), (43a/19), (46a/05), (47a/02), (49a/09), (52a/05)

ḳaçın- kaçınmak, çekinmek, geri durmak

ḳ.-dım (18a/17), (18a/18)

ḳ.-maḳ (48b/12), (48b/13)

ḳ.-maḳdur (31b/07)

ḳadar < Ar. *ḳadar* miktar, ölçü, derece

ḳ. (06b/18), (06b/19), (08b/18), (11a/02), (11a/18), (11b/14), (12a/09), (12b/07), (13a/11), (13a/11), (13b/14), (15b/10), (16b/12), (16b/13), (17a/01), (17a/10), (17b/01), (18b/17), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (19b/14), (21b/17), (22b/08), (25b/08),

(26a/19), (26b/05), (26b/06), (26b/13), (26b/13), (27a/03), (27b/04), (27b/08), (29a/09), (30b/05), (33a/01), (33a/17), (34a/01), (35a/15), (36a/01), (36b/16), (36b/16), (37b/05), (38a/17), (38a/18), (39a/07), (39a/09), (39a/10), (39b/09), (40a/11), (40a/19), (42b/01), (42b/03), (42b/06), (43b/14), (43b/14), (43b/15), (44a/01), (44a/06), (44a/15), (46a/01), (46a/02), (47a/02), (47a/02), (47b/01), (48b/07), (48b/14), (49b/14), (51a/08), (52a/18), (52b/09), (53a/05)

ḳadem < Ar. *ḳadem* ayak, adım

ḳ. (27b/08)

ḳāḍī < Ar. *ḳāḍī* kadı, hâkim

ḳ. (31a/09), (31a/11), (31a/12), (31a/16), (47a/13), (47a/15), (47a/16), (47b/04), (48a/05), (48a/08), (48a/13)

ḳ.+sına (19b/18)

ḳ.+ya (31a/09), (47a/12), (47a/13)

ḳ.+yı (47a/18)

ḳādir < Ar. *ḳādir* kudret ve kuvvet sâhibi, yapmaya gücü yeten

ḳ. (03a/05), (12a/10), (16a/06), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (23b/12), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33a/17), (33b/05), (34b/12), (35b/09), (36b/14), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (39b/16), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (43a/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ḳ.+dür (24a/16), (37a/01)

ḳ.+im (33a/05)

ḳ.+siŋ (37b/04), (43a/06)

ḳ.+siz (33a/04)

ḳādir-i muṭlaḳ ‘kesin kudret, güç’ (03a/05)

ḳādir ol- ‘gücü yetmek, muktedir olmak’ (12a/10), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33b/05), (35b/09), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ḳadr < Ar. *ḳadr* kadir, değer, kıymet

ḳ. (04b/05)

ḳ.+iŋ (09b/05)

celīlül-ḳadr ‘çok yüce kıymet’ (09b/05)

ḳadr-i ḳudret ‘güç, küvvet değeri’ (04b/05)

ḳāf ankâ kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepeçevre kuşattığına inanılan efsânevî dağın adı

ḳ.+a (44a/08)

cebel-i ḳāf ‘Kaf dağı’ (44a/08)

kāffe < Ar. *kāffe* hep, bütün

k. (01b/10)

kāffeʾ-i ḥaḳāyıḳ ‘bütün gerçekler’ (01b/10)

ḳaftān < Far. *ḫaftān* kaftan, süslü üstlük elbise → **ḫilʿat**

ḳ. (29b/02), (29b/05), (29b/06)

ḳ.+ı (09a/06)

ḳ.+ımı (31a/13)

ḳ.+ın (09a/01)

ḳ.+ile (09a/06)

kāġıd < Far. *kāġıd* kâğıt

k.+lar (12b/11)

k.+lara (12b/16)

ḳahr < Ar. *ḳahr* sıkıntı, keder, üzüntü

ḳ. (40a/03)

ḳ.+ın (40a/05)

ḳahr ėt- ‘perişan etmek, mahvetmek’ (40a/03)

ḳahramān < Far. *ḳahremān* yiğit, cesur → **bahādur**

ḳ. (04a/18)

ḳahramānü'l-ḳurūm 'yiğit ve değerli insanlar' (04a/18)

ḳaḥṭ < Ar. *ḳaḥṭ* açlık, kıtlık, yokluk

ḳ. (32a/01)

ḳaḳ- kakmak, çakmak

ḳ.-duḳça (24a/10)

ḳ.-madın (24a/12)

ḳāl < Ar. *ḳāl* söz, laf → **söz**

ḳ. (02b/11)

ḳālü'l-nebīyy 'peygamber sözü' (02b/11)

kāl < Ar. *kāl* zayıf, dayanıksız, güçsüz

k. (04a/05)

kāl-bünyānü'l-merṣūṣ 'güçsüz yapının sağlamlığı' (04a/05)

ḳalʿ < Ar. *ḳalʿ* yok etme

ḳ. (03a/03)

fesād-ı ḳalʿ 'fitneyi yok etme' (03a/03)

ḳal- kalmak, durmak, beklemek, bulunmak, olmak; muhtaç olmak

ḳ.-anı (40b/15)

ḳ.-dı (07a/09), (15b/10), (31a/11), (32a/15), (42b/14)

ḳ.-dıŋuz (40b/16)

ḳ.-duġından (41b/11)

ḳ.-duġum (09a/04)

ḳ.-madı (43a/13), (48a/12)

ḳ.-mamış (21b/03), (21b/06)

ḳ.-mamışdur (48a/18)

ḳ.-masun (31a/02)

ḳ.-mayup (08b/16)

ḳ.-maz (17a/09), (23a/10), (23a/12), (42a/07), (43a/13), (44b/08)

ḳ.-mış (08b/16), (21b/11), (28b/01)

ḳ.-mışuz (43a/02)

ḳ.-sa (19a/04)

ḳ.-up (03b/06), (13a/09), (13b/11)

ḳ.-upda (06a/17)

ḳ.-ur (18b/16), (19a/15), (19b/08), (22a/11), (23b/06), (24a/13), (36a/06), (40a/10), (40b/11), (46b/15)

ḳ.-uram (09a/04)

ḳ.-urlar (40b/14)

ḳalay kalay, bakır vb. sıvanması ile oluşan ince tabaka

ḳ.+a (26b/18)

ḳaldur- kaldırmak, yukarı doğru hareket ettirmek, alıp götürmek

ḳ.-a (28b/03), (44b/05)

ḳ.-duḳdan (13a/17)

ḳ.-mada (20b/17)

ḳ.-mışlar (18a/05)

ḳ.-up (09a/02), (22a/05), (24b/17)

ḳalem < Ar. *ḳalem* kalem

ḳ. (05b/17), (05b/17)

zebān-ı ḳalem ‘kalemin dili, konuşması’ (05b/17)

ḳalḳ- ayağa kalkmak, doğrulmak; yok olmak

ḳ. (30b/14)

ḳ.-ar (09a/05), (30a/05), (31a/05)

ḳ.-dı (30b/06), (30b/16), (37a/10)

ḳ.-dılar (29a/04)

ḳ.-ınca (37a/10)

ḳ.-mış (18a/03)

ḳ.-up (07a/13), (17a/18)

ḳalḳan kalkan, siper

ḳ. (18b/19)

ḳamʿ < Ar. *ḳam*ʿ ezip buyruğu altına alma, zaptetme → **ḳāmi**ʿ

ḳ. (ʿinād u ḳamʿ) (02b/06), (03a/04)

ḳamış kamıştan yapılmış olan, içi boş boğumlu bitki

ḳ. (27a/03), (29b/19)

ḳ.+ıŋ (30a/01), (30a/02)

ḳ.+ları (33a/07)

ḳāmiʿ < Ar. *ḳāmi*ʿ ezen, zapteden → **ḳam**ʿ

ḳ. (04a/19)

ḳāmiʿü'l-küfr 'küfrü ezen, zapteden' (04a/19)

kāmil < Ar. *kāmil* bütün, tam, olgunluk → **kemāl**

k. (02b/17), (03b/14), (09b/12), (19a/05)

ʿaḳl-ı kāmil 'tam, olgun akıl' (03b/14), (19a/05)

kāmkār < Far. *kām-kār* isteğine kavuşmuş, devlet ve ikbal sâhibi

k. (04a/09), (04b/05)

şehriyār-ı kāmkār 'devlet sâhibi padişah' (04a/09)

kāmkārī < Far. *kāmkārī* isteğe kavuşmuşluk, mutluluk

k.+leri (05a/18)

ḳan kan; soy

ḳ. (19b/04), (21a/03), (22a/19), (37a/08), (40b/13), (51a/04)

ḳ.+ı (20a/19), (29b/10), (51a/02)

ḳ.+ında (37b/18)

ḳ.+ından (19b/04), (37a/05)

ḳ.+lar (29b/09), (45a/06)

ḳanāʿat < Ar. *ḳanāʿat* tatminlik, yetinme

ḳ. (19a/02), (40a/13)

ḳanāʿat ėt- ‘yetinmek’ (19a/02), (40a/13)

ḳanda nerede, nereye

ḳ. (09b/09), (09b/13), (15b/10), (16b/13), (26a/16), (42b/14), (46b/03)

ḳ.+dur (29a/01)

ḳandur- susuzluğunu gidermek, doyurmak

ḳ.-mayup (19b/01)

ḳanġı hangi → **ḳanḳı**

ḳ. (25a/16)

ḳanı nerede, hani

ḳ. (34a/19)

ḳanḳı hangi → **ḳanġı**

ḳ.+sın (14a/19)

ḳanlu kanlı, kana bulanmış

ḳ. (20b/01)

ḳānūn < Ar. *ḳānūn* kural, yasa, düzen

ḳ.+ların (25a/11)

ḳap- kapmak, yakalayıp tutmak

ḳ.-a (49a/11), (49a/13)

ḳ.-tı (49a/10)

ḳapan- kapanmak, kapalı hâle gelmek

ḳ.-ur (40a/10)

ḳapı kapı; makam, huzur → **ḳapu**

ḳ.+da (11b/12)

ḳ.+mda (28a/18)

ḳaplan kaplan, iri ve yırtıcı hayvan

ḳ. (50a/09), (50a/16)

ḳ.+a (26b/04)

ḳaplubaġa kaplumbağa

ḳ. (32b/02), (32b/03), (32b/06), (32b/09), (32b/13), (33a/03), (33a/07), (33a/09), (33a/14), (33b/01), (43a/11), (43a/15), (43a/18), (43b/02), (43b/06), (43b/08), (43b/08)

ḳ.+nıŋ (33b/01), (43a/09)

ḳ.+ya (32b/18), (43a/14)

ḳapu kapı, ev; makam, huzur → **ḳapı**

ḳ. (30a/13), (30a/13), (30a/14)

ḳ.+dur (18b/19)

ḳ.+lar (15b/19)

ḳ.+ları (16a/01)

ḳ.+sı (50a/10)

ḳ.+sıdur (26a/19)

ḳ.+sın (18a/06)

ḳ.+sına (13a/05), (25b/02)

ḳ.+sında (11b/11), (24a/03), (26b/08), (28a/08), (52b/06), (52b/12)

ḳ.+sından (28a/06)

ḳ.+sını (18a/01)

ḳ.+ya (18a/02)

kār < Far. *kār* fayda, çıkar; iş, amel

k. (02b/17), (münḥal ü kār) (03b/02), (40b/15)

kār eyle- ‘kazanç sağlamak’ (40b/15)

kār-ı salṭanat ‘sultanlık işi’ (02b/17)

ḳara kara, siyah

ḳ. (22a/06), (52a/05)

ḳ.+sın (22b/02)

ḳaraŋulıḳ karanlık → **ḳaraŋuluḳ**

ḳ.+da (08a/19)

ḳ.+ında (08b/17)

ḳaraŋuluḳ karanlık → **ḳaraŋulıḳ**

ḳ.+da (19b/13)

ḳarār < Ar. *ḳarār* kesin hüküm, bir yerde sabit kalma

ḳ. (19a/16), (20a/03), (25a/01), (28b/05)

ḳarār ėt- ‘durmak’ (25a/01), (28b/05)

ḳarar- kararmak, rengi siyahlaşmak

ḳ.-mış (13a/10)

kārbān < Far. *kārbān* kervan

k. (40b/05)

ḳardaş kardeş → **ḳarındaş**

ḳ.+larımız (42a/06)

ḳarġa karga kuşu

ḳ. (32a/13), (32a/14), (32a/15), (32a/18), (32b/03), (33b/06), (33b/12), (33b/16), (40b/01), (40b/04), (40b/14), (41a/03), (41a/08), (41a/09), (41a/10), (41a/14), (41a/18), (41b/05), (41b/09), (42a/02), (42a/10), (42a/12), (42a/16)

ḳ.+nıŋ (33b/15)

ḳ.+ya (33b/03)

ḳ.+yı (41a/09)

ḳarġacuḳ küçük karga

ḳ. (32a/11)

ḳarın vücudun karın bölgesi; mide; anne rahmi

ḳ. (36a/03)

ḳ.+ın (24a/15), (24a/16), (24b/08), (42a/09)

ḳ.+ınıŋ (20b/07)

ḳarındaş kardeş → **ḳardaş**

ḳ.+larımdan (14a/10)

ḳ.+larıŋ (15a/18), (48b/02)

ḳarış- karışmak, içine dağılmak, dâhil olmak

ḳ.-a (38a/13)

ḳ.-up (20a/19)

ḳarışdur- karıştırmak, huzuru bozmak

ḳ.-dıŋ (18a/07)

ḳarīb < Ar. *ḳarīb* yakın

ḳ. (17b/14), (39b/08)

ḳarīb ol- ‘yakın olmak’ (17b/14), (39b/08)

ḳarşu karşı, ileri taraf, aykırı olma

ḳ. (39b/15), (44b/14)

ḳ.+da (47b/13)

ḳaṣd < Ar. *ḳaṣd* amaç, gaye, niyet; kötü niyet

ḳ. (04a/11), (08a/06), (18a/10), (18a/17), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/17), (40a/19), (42a/19)

ḳ.+ı (40a/17), (44b/03)

ḳaṣd ėt- ‘girişmek, iyi veya kötü işe niyet etmek’ (04a/11), (08a/06), (18a/10), (19a/08), (27b/14), (28a/14), (28b/13), (29b/16), (36a/10), (38a/01), (38b/19), (39a/13), (40a/19), (42a/19)

ḳaṣd ol- ‘girişmek, niyet etmek’ (40a/17), (40a/17)

ḳāṣır < Ar. *ḳāṣır* kısa, eksik, kusurlu

ḳ. (21a/14)

ḳāṣır ol- ‘kusurlu, âciz olmak’ (21a/14)

kāsir < Ar. *kāsir* kıran, kırıcı

k. (04a/18)

kāsirü’l-ekāsire ‘şahları kıran, yok eden’ (04a/18)

kāşāne < Far. *kāşāne* büyük, süslü köşk

k. (05b/02)

feżā-yı kāşāneʾ-i şuhūd ‘gözle görülen büyük köşkün geniş alanı’ (05b/02)

ḳat huzur, makam, ön

ḳ.+ı (42b/02)

ḳ.+ımda (17b/07), (51a/04)

ḳ.+ımızda (13a/13)

ḳ.+ına (11a/14), (13a/07)

ḳ.+ında (07b/12), (11a/11), (12b/03), (23a/01), (51a/04)

ḳaṭʿ < Ar. *ḳaṭʿ* kesme, son verme

ḳ. (03a/04)

ḳaṭʿ ėt- ‘yol almak, kesmek’ (03a/04)

ḳatı çok

ḳ. (30b/11)

ḳatıl- katılmak, dâhil olmak

ḳ.-maġ (15a/06)

ḳāṭın kadın, hanım

ḳ.+ısı (52a/10)

ḳ.+ısına (52a/10)

kātib < Ar. *kātib* yazı yazan, yazıcı → **muḥarrir, yazıcı**

k. (10a/06)

ḳatl < Ar. *ḳatl* öldürme, öldürülme

ḳ.+im (40a/16)

ḳatlan- katlanmak, dayanmak, tahammül etmek

ḳ.-maya (20a/15)

ḳaṭṭāʿ < Ar. *ḳaṭṭāʿ* kesme işi yapan, son veren

ḳ. (03a/04)

ʿırḳ-ı ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳ ‘yolun sonunu veren kökü’ (03a/04)

ḳavāʿid < Ar. *ḳavāʿid* kurallar → **ḳāyide**

ḳ. (03a/02), (04a/15)

icrā-yı ḳavāʿid ‘kanunları yürütme’ (03a/02)

mümehhed-i ḳavāʿidü’l-salṭanat ‘sultanlığın kurallarının düzeni’ (04a/15)

ḳavī < Ar. *ḳavī* güçlü, kuvvetli, sağlam, güvenilir

ḳ. (16a/07), (40b/01), (42b/14), (44a/12)

ḳ.+ler (32a/10)

ḳavī ol- ‘güçlü, sağlam olmak’ (42b/14)

ḳavīm < Ar. *ḳavīm* doğru, dürüst

ḳ. (02a/17), (03b/16)

nehc-i ḳavīm ‘doğru ve dürüst yol’ (03b/16)

ṣāḥib-i şerʿ-i ḳavīm ‘doğru kânun sâhibi’ (02a/17)

ḳavl < Ar. *ḳavl* söz, anlaşma

ḳ.+i (51b/17)

ḳ.+ine (12b/10)

ḳay < Ar. *ḳayʾ* kusma, gaseyan

ḳ. (37a/16)

ḳay ėt- ‘kusmak, istifrağ etmek’ (37a/16)

ḳāyide < Ar. *ḳāʿide* kural, usûl → **ḳavāʿid**

ḳ. (06b/12)

ḳāyil < Ar. *ḳāʾil* inanma, kabullenme

ḳ. (19b/08)

ḳāyil ol- ‘razı olmak, kabul etmek’ (19b/08)

ḳāyim < Ar. *ḳāʾim* devam eden, var olan

ḳ. (02b/18), (20a/03)

ḳ.+dür (03a/14)

ḳāyim ol- ‘dâim ve sabit olmak’ (02b/19), (20a/03)

ḳaz < Far. *ġāz* kaz, ördekgiller familyasından kuş cinsi

ḳ. (47b/08), (47b/09), (47b/13), (47b/17)

ḳ.+ıŋ (47b/06), (47b/07), (47b/19)

ḳaz- kazmak, eşmek

ḳ.-arlar (47a/08)

ḳażā < Ar. *ḳażā* hüküm, yargı; ilçe, kaymakamlık

ḳ. (04b/04), (26a/06)

şehriyār-ı ḳażā-yı ṣavlet ‘saldırmaya hükmeden padişah’ (04b/04)

ḳazan- kazanmak, edinmek, başarı sağlamak

ḳ.-dıŋ (16b/13)

ḳ.-duḳdan (23a/03)

ḳ.-maḳ (21a/02)

ḳ.-maḳdan (17b/01)

ḳ.-maḳdur (23a/03)

ḳ.-mazsa (23a/07)

ḳ.-up (22b/16), (23a/08), (23a/10)

keder < Ar. *keder* üzüntü, sıkıntı

k. (47a/01)

kefīl < Ar. *kefīl* kefalet eden, güvence veren

k.+e (47a/16), (47a/16), (47a/16)

kehle < Far. *kehle* bit, pire

k. (37a/03), (37a/04), (37a/07), (37a/11)

kelām < Ar. *kelām* söz → **söz**

k.+ı (04b/19), (06a/16), (08b/14)

k.+ın (13b/02), (38b/07)

k.+ından (27a/15)

k.+ığı (12a/06), (45a/19)

kelb < Ar. *kelb* köpek

k. (19a/12), (19b/02), (24a/19), (36a/17)

Kelīle *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen iki çakaldan biri, Kelîle

K. (10a/17), (11a/06), (11a/10), (11b/03), (12b/10), (12b/15), (14a/03), (22b/11), (23b/16), (24a/01), (24a/08), (24b/09), (25a/01), (25a/06), (25a/09), (25a/12), (25b/04), (25b/16), (26a/13), (29a/19), (29b/01), (31a/19), (31b/13), (32a/05), (32a/12), (33b/19), (34a/05), (34b/11), (44b/12), (45a/06), (45a/07), (45a/08), (46a/15), (46b/14), (48a/14), (48b/17), (50a/10), (50a/10)

K.+den (23b/18)

K.+niŋ (49b/04), (49b/09)

K.+ye (23b/19), (29a/16), (44b/09)

kitāb-ı Kelīle ve Dimne 'Kelîle ve Dimne kitabı' (12b/10), (22b/11)

kelimāt < Ar. *kelimāt* kelimeler, sözler

k. (05b/08)

ḥucub-ı kelimāt-ı muġlaḳaʾ-i ʿacībe 'şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri' (05b/08)

kelime < Ar. *kelime* kelime, sözcük

k.+yi (17a/10)

kelimetullāh < Ar. *kelime* ve *ilāh* Allah'ın sözü, lafzı

k. (04b/02)

maẓhar-ı kelimetullāhü'l-ʿulyā 'yüce Allah'ın sözünün tecellisi' (04b/02)

kemāl < Ar. *kemāl* en olgun, olgunluk, tamlık, noksansız olma → **kāmil**

k. (06b/10), (10a/09), (10a/15), (10b/03), (23b/07), (27a/04), (27b/14), (28a/07), (31b/04), (31b/17), (34b/05), (35a/02), (35a/04), (36a/11), (36a/12), (44b/17), (45a/11), (51b/05)

k.+ine (27a/10)

kemāl-i ʿaḳl 'akıl olgunluğu' (35a/02), (35a/04)

kemāl-i ḥamāḳat 'tam ahmaklık' (45a/11)

kemāl-i ḥırṣ 'tam kuvvetli istek' (28a/07)

kemāl-i ḥüsn-i tedbīr 'noksansız iyi önlem' (10a/09)

kemāl-i iḥsān 'tam iyilik, lütuf' (36a/11)

kemāl-i luṭf 'tam iyilik, ihsan' (36a/12)

kemāl-i mertebe 'tam ve olgun derece' (06b/10), (10a/15), (23b/07), (27b/14), (31b/04), (34b/05), (44b/17), (51b/05)

kemāl-i muḥabbet 'tam sevgi ve bağlılık' (31b/17)

kemāl-i tedbīr 'tam ve eksiksiz önlem' (10b/03)

kemik kemik

k. (19a/12), (19a/13), (19a/14), (19b/02)

k.+i (24a/19)

k.+iŋ (19a/13)

k.+leri (33a/16)

kemlik kötülük

k.+e (21a/14)

kenār < Far. *kenār* kenar, yan, kıyı

k.+ında (32b/04), (42b/17)

kendü kendi

k. (03a/06), (07a/03), (07a/08), (07a/17), (07b/16), (08a/13), (08a/16), (08b/01), (08b/02), (08b/05), (09b/07), (09b/11), (10a/01), (10a/02), (11b/13), (12b/14), (13a/07), (16a/16), (16b/03), (17b/10), (21a/03), (21b/13), (22b/06), (22b/07), (23a/05), (23b/14), (23b/15), (23b/18), (24a/03), (24b/11), (24b/19), (26a/12), (26a/18), (26b/07), (28a/04), (29a/18), (31a/16), (33a/11), (35a/06), (35a/17), (35b/01), (36b/02), (36b/17), (37a/12), (37a/13), (37b/10), (37b/19), (38a/07), (39a/11), (40a/07), (41b/12), (41b/16), (42a/04), (42b/07), (42b/10), (43a/05), (43b/15), (44a/18), (44b/15), (45a/04), (45a/18), (46a/12), (46b/16), (48a/15), (48b/18), (49b/11), (50b/05), (51a/06), (52b/05), (52b/11), (52b/14)

k.+de (07b/18)

k.+lere (52b/13)

k.+lerinden (28b/12)

k.+leriŋ (06a/09)

k.+mden (31a/18)

k.+me (29a/18), (38a/16)

k.+mi (25a/02)

k.+müze (31a/16)

k.+niŋ (07b/08), (08a/01), (20b/05), (22a/10), (25b/16), (26b/12), (27a/07), (28a/12), (31b/15), (32b/07), (34b/08), (35a/10), (36a/19), (37b/17), (39a/14), (41b/14), (42a/12), (44a/14), (51b/03)

k.+si (06a/07), (23b/03), (27b/04), (30b/19), (36b/19)

k.+sin (48a/01)

k.+sini (52b/17)

k.+ŋe (14b/19), (35a/15), (45b/01), (47a/01), (48a/17), (50b/05), (50b/09)

k.+ŋi (30b/01), (53a/03)

k.+ye (06b/04), (06b/12), (07a/08), (07a/17), (07b/01), (09b/11), (09b/14), (12b/19), (15b/04), (19b/14), (21b/17), (23a/06), (23a/16), (24a/05), (24a/06), (24b/06), (25a/13), (25a/15), (26a/16), (27a/09), (28a/04), (28a/14), (28a/15), (31b/08), (33b/04), (35a/19), (37b/02), (37b/19), (38a/01), (38b/08), (40a/11), (40b/11), (43b/18), (44b/16), (50a/04), (51b/01), (51b/03), (51b/17), (52a/11), (52a/15)

k.+yedür (35a/03)

k.+yi (09b/14), (10b/10), (11b/07), (22a/01), (24b/14), (24b/15), (26b/07), (27a/11), (30b/03), (30b/09), (31b/08), (35a/16), (36a/02), (36a/05), (37a/14), (42b/10), (50a/13), (51b/17), (52b/19), (53a/15)

kerāmet < Ar. *kerāmet* velîlerin gösterdiği olağanüstü durum, isabetli söz ve davranış

k. (21b/07)

kere defa, kez → **kerre**

k. (20a/10), (38b/14)

kerem < Ar. *kerem* iyilik, lütuf, cömertlik, merhamet → **iḥsān, luṭf, luṭuf**

k. (21b/06), (31a/02), (39a/09), (48b/13)

k.+inden (48b/11)

k.+ine (49b/12)

kerem eyle- ‘lutfetmek, iyilik yapmak’ (31a/02)

kerīm < Ar. *kerīm* kerem sîhibi, cömert; ulu, büyük

k. (48b/10)

k.+inde (03a/05)

kitāb-ı kerīm ‘yüce kitap’ (03a/05)

kerīm ol- ‘yüce, şerefli olmak’ (48b/10)

kerīme < Ar. *kerīme* şerefli, kıymetli

k.+i (03b/16)

maẓhar-ı āyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

kerre defa, kez, sefer → **kere**

k. (09a/10), (17a/08), (17a/11), (17a/16)

kes- kesmek, ayırmak, koparmak

k.-di (30b/07)

k.-diklerini (22b/03)

k.-diŋ (31a/10)

k.-e (08b/13)

k.-eler (31a/11)

k.-en (31a/15)

k.-erler (22a/07)

k.-mek (22a/13)

k.-üp (49b/16)

kesād < Ar. *kesād* kıtlık, azlık

k.+da (21b/08)

kesb < Ar. *kesb* çalışıp kazanma, kazanç

k. (10b/19), (25a/14)

k.+den (09a/08)

k.+ini (09a/09)

kesb ėt- ‘kazanmak, edinmek’ (10b/19)

taḳarrüb-i kesb ‘çalışarak kazanca yaklaşma’ (25a/14)

kesil- kesilmek, koparılmak, ayrılmak

k.-dügine (31a/04)

k.-e (22a/14)

k.-mege (46b/08)

k.-miş (30b/08)

k.-se (20b/19)

k.-ür (46a/06)

keş̄īr < Ar. *keş̄īr* çok, bol

k. (05b/05)

keş̄īrü’t-taḳṣ̄īr ‘çok kusur, kabahat’ (05b/05)

keskin çok kesici

k. (49a/03)

keşf < Ar. *keşf* ortaya çıkarma, öğrenme, anlama

k. (26a/02), (50b/19)

keşf eyle- ‘anlamak, öğrenmek’ (26a/02)

keşf ol- ‘ortaya çıkmak, bilinmek’ (50b/19)

key < Far. *key* ne zaman, ne vakit

k. (39b/04)

keyfiyyet < Ar. *keyfiyyet* durum, hâl, vaziyet

k. (04a/02)

keyfiyyet-i muʿāmeleʾ-i reʿāyā ‘müslüman halkın davranış biçimi’ (04a/02)

ḳıble < Ar. *ḳible* kıble, Kâbe’nin bulunduğu taraf, mukaddes yer

ḳ. (26a/17)

ḳıbleʾ-i ḥācet ‘gerek duyulan mukaddes yer’ (26a/17)

ḳıġır- çağırmak, seslenmek

ḳ.-dı (10b/16)

ḳıl kıl, tüy

ḳ.+ları (13a/10)

ḳıl- kılmak, yapmak, etmek

ḳ. (04b/19)

ḳ.-dı (10b/16)

ḳ.-sa (42b/05)

ḳ.-up (01b/13), (02b/08)

gencīne ḳıl- ‘hazine etmek’ (02b/08)

muḫtaṣar ḳıl- ‘gösterişsiz, kısa ve öz yapmak’ (04b/19)

mübālaġa ḳıl- ‘abartmak’ (10b/16)

müşerrez ḳıl- ‘düzenlemek’ (01b/13)

namāz ḳıl- ‘namaz ibadetini yapmak’ (42b/05)

ḳılıç kılıç

ḳ. (46b/08)

ḳır- kırmak, incitmek

ḳ.-maḳ (41b/13)

ḳırā < Ar. *ḳırā* konaklık etme

ḳ. (02a/08)

ḳırā-yı ʿanādil-i menābir-i aġṣān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

kırın- yürürken salınmak, oynamak

k.-maga (34a/18)

ḳışa az zaman alan

ḳ.+dur (24b/05)

ḳ.+lardan (24b/07)

ḳışāş < Ar. *ḳışāṣ* misilleme yapma, karşılık

ḳ. (31a/11)

ḳışāṣ ėt- ‘misilleme yapmak’ (31a/11)

ḳısım < Ar. *ḳısm* bölüm, cins

ḳ.+dur (35b/04)

ḳıṣṣa < Ar. *ḳıṣṣa* hikâye, kısa ve ibretli hikâye, mâcerâ

ḳ. (35a/14), (51a/15)

ḳ.+dan (48a/06)

ḳ.+lardan (08b/15)

ḳ.+ları (31a/17)

ḳ.+sı (08a/03), (24a/07)

ḳ.+sın (47a/19), (53a/18)

ḳ.+sını (29a/08)

ḳ.+ya (12b/08), (50b/12)

ḳ.+yı (27a/19), (27b/02), (32b/17), (33b/02), (34b/10), (51a/06)

ḳısṭās < Ar. *ḳısṭās* ölçü, terâzi, mizan

ḳ. (02b/18)

ḳısṭās-ı ʿadālet ‘hakkaniyet terâzisi’ (02b/18)

ḳıṭʿa < Ar. *ḳıṭʿa* kıta, dörtlük

ḳ. (05a/14)

ḳıyām < Ar. *ḳıyām* ayakta durma, ayaklanma, işe kalkışma

ḳ. (05a/08), (05a/08)

ale’l-ḳıyāmü’s-sāʿat ‘ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile’ (05a/08)

sāʿatü’l-ḳıyām ‘ayakta durma, ayaklanma zamanı’ (05a/08)

ḳıyāmet < Ar. *ḳıyāmet* kıyamet; kıyamet günü

ḳ.+e (13b/06), (13b/10)

ḳ.+i (18a/17)

ḳıyās < Ar. *ḳıyās* karşılaştırma, mukayese, denk tutma

ḳ. (bī-ḥadd ü ḳıyās) (01b/01), (16a/17), (19a/18)

bāṭıl-ı ḳıyās ‘geçersiz, hükümsüz karşılaştırma’ (16a/17)

ḳıyās ėt- ‘karşılaştırmak’ (19a/18)

ḳıymetli değerli, kıymeti yüksek

ḳ.+sine (33b/07)

ḳız kız, kız evlat

ḳ. (20b/03), (52a/16)

ḳ.+ı (14a/09)

ḳ.+ına (52a/09), (52a/12)

ḳ.+ını (52a/16)

ki < Far. *ki* ki, çünkü, o kadar, öyle → **kim (I)**

k. (01b/02), (02a/07), (02b/02), (02b/05), (02b/12), (02b/17), (03a/04), (03a/17), (03b/01), (03b/05), (03b/08), (03b/09), (03b/13), (03b/16), (04a/09), (04a/13), (04b/14), (05a/09), (05b/07), (05b/08), (05b/11), (05b/16), (06a/07), (06a/15), (06a/17), (06a/19), (06b/01), (06b/05), (06b/08), (06b/13), (06b/16), (06b/16), (06b/17), (06b/17), (07a/05), (07a/07), (07a/10), (07a/11), (07a/12), (07a/13), (07a/16), (07a/18), (07b/02), (07b/04), (07b/05), (07b/06), (07b/10), (07b/10), (07b/15), (07b/17), (07b/18), (07b/19), (07b/19), (08a/02), (08a/03), (08a/06), (08a/07), (08a/13), (08a/14), (08a/18), (08b/01), (08b/02), (08b/04), (08b/05), (08b/06), (08b/08), (08b/08), (08b/10), (08b/11), (08b/12), (08b/13), (08b/15), (08b/17), (09a/07), (09a/11), (09a/14), (09a/15), (09a/16), (09b/04), (09b/06), (09b/07), (09b/15), (09b/16), (09b/17), (10a/01), (10a/03), (10a/05), (10a/06), (10a/07), (10a/19), (10b/10), (10b/12), (10b/13), (10b/15), (10b/19), (11a/01), (11a/04), (11a/06), (11a/08), (11a/09), (11a/11), (11a/17), (11a/18), (11b/02), (11b/04), (11b/10), (11b/16), (11b/17), (12a/01), (12a/02), (12a/02), (12a/03), (12a/07), (12a/08), (12a/09), (12a/10), (12a/11), (12a/12), (12a/13), (12a/14), (12a/17), (12a/19), (12b/03), (12b/04), (12b/09), (12b/11), (12b/13), (12b/16), (13a/01), (13a/02), (13a/04), (13a/06), (13a/08), (13a/09), (13a/13), (13a/15), (13a/18), (13a/19), (13b/01), (13b/03), (13b/08), (13b/08), (13b/11), (13b/16), (13b/17), (13b/17), (13b/18), (13b/19), (14a/05), (14a/05), (14a/07), (14a/08), (14a/10), (14a/11), (14a/12), (14a/15), (14a/17), (14b/01), (14b/02), (14b/03), (14b/04), (14b/05), (14b/07), (14b/10), (14b/12), (14b/17), (14b/19), (15a/01), (15a/05), (15a/06), (15a/10), (15a/11), (15a/13), (15a/18), (15b/04), (15b/10), (15b/12), (15b/13), (15b/14), (15b/15), (16a/05), (16a/06), (16a/08), (16a/09), (16a/18), (16a/19), (16b/02), (16b/04), (16b/05), (16b/07), (16b/07), (16b/09), (16b/10), (16b/11), (16b/12), (17a/12), (17a/14), (17a/19), (17b/02), (17b/03), (17b/05), (17b/07), (17b/08), (17b/09), (17b/11), (17b/11), (17b/12), (17b/12), (17b/13), (17b/14), (17b/14), (17b/16), (18a/07), (18a/10), (18a/11), (18a/17), (18a/19), (18b/03), (18b/06), (18b/18), (18b/19), (18b/19), (19a/08), (19a/08), (19a/10), (19a/12), (19a/16), (19a/16), (19a/18), (19b/01), (19b/01), (19b/02), (19b/03), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/14), (19b/19), (20a/03), (20a/04), (20a/05),

(20a/07), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (20a/13), (20a/17), (20a/17), (20b/05), (20b/10), (21a/08), (21a/11), (21a/13), (21a/15), (21a/15), (21b/02), (21b/11), (21b/14), (21b/15), (22a/03), (22a/05), (22a/06), (22a/08), (22a/11), (22a/14), (22a/16), (22a/18), (22b/04), (22b/05), (22b/09), (22b/10), (22b/11), (22b/11), (22b/12), (22b/14), (22b/15), (22b/16), (22b/17), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (23a/06), (23a/09), (23a/12), (23b/01), (23b/09), (23b/11), (23b/12), (23b/18), (24a/04), (24a/08), (24a/18), (24a/19), (24b/03), (24b/05), (24b/05), (24b/07), (24b/15), (24b/19), (25a/02), (25a/03), (25a/05), (25a/08), (25a/10), (25a/15), (25b/02), (25b/02), (25b/04), (25b/06), (25b/13), (25b/15), (25b/18), (26a/03), (26a/07), (26a/09), (26a/11), (26a/15), (26a/18), (26b/02), (26b/03), (26b/04), (26b/06), (26b/07), (26b/09), (26b/11), (26b/12), (26b/14), (26b/14), (26b/16), (26b/17), (26b/19), (26b/19), (27a/03), (27a/05), (27a/05), (27a/09), (27a/10), (27a/13), (27a/14), (27a/15), (27a/16), (27b/03), (27b/04), (27b/07), (27b/09), (27b/13), (27b/15), (27b/16), (27b/18), (27b/19), (28a/02), (28a/04), (28a/05), (28a/06), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/12), (28a/13), (28a/13), (28a/14), (28a/16), (28a/17), (28a/19), (28b/02), (28b/06), (28b/07), (28b/11), (28b/14), (28b/18), (29a/13), (29a/17), (29a/18), (29b/03), (29b/06), (29b/06), (29b/08), (29b/09), (29b/13), (29b/16), (30a/02), (30a/07), (30a/10), (30a/13), (30a/14), (30b/01), (30b/05), (30b/08), (30b/08), (30b/17), (30b/17), (30b/18), (30b/19), (31a/04), (31a/05), (31a/09), (31a/09), (31a/11), (31a/13), (31a/16), (31a/16), (31b/01), (31b/03), (31b/04), (31b/12), (32a/01), (32a/04), (32a/06), (32a/10), (32a/11), (32b/01), (32b/02), (32b/02), (32b/05), (32b/09), (32b/10), (32b/14), (32b/18), (33a/01), (33a/11), (33a/12), (33a/14), (33a/16), (33a/16), (33b/03), (33b/06), (33b/08), (33b/13), (33b/17), (33b/19), (34a/17), (34b/02), (34b/06), (34b/09), (34b/12), (34b/13), (34b/18), (34b/19), (35a/04), (35a/07), (35a/08), (35a/08), (35a/10), (35a/11), (35a/12), (35a/14), (35a/14), (35a/17), (35a/18), (35b/02), (35b/04), (35b/05), (35b/07), (35b/08), (35b/11), (35b/15), (35b/18), (36a/01), (36a/07), (36a/08), (36a/09), (36a/12), (36a/16), (36a/17), (36b/01), (36b/02), (36b/04), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/08), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (37a/01), (37a/02), (37a/09), (37a/12), (37a/13), (37a/16), (37a/19), (37b/03), (37b/05), (37b/09), (37b/12), (37b/13), (37b/13), (37b/16), (37b/16), (37b/18), (37b/18), (38a/01), (38a/05), (38a/07), (38a/08), (38a/10), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/13), (38a/14), (38a/15), (38b/02), (38b/02), (38b/04), (38b/07), (38b/13), (38b/14), (38b/19), (39a/01), (39a/02), (39a/08), (39a/15), (39a/17), (39b/03), (39b/04), (39b/06), (39b/08), (39b/09), (39b/10), (39b/15), (40a/02), (40a/07), (40a/08), (40a/09), (40a/10), (40a/12), (40a/18), (40b/01), (41a/11), (41a/11), (41a/14), (41a/17), (41b/05), (41b/10), (41b/11),

(41b/15), (41b/17), (41b/18), (41b/18), (41b/19), (42a/03), (42a/04), (42a/07), (42a/09), (42a/10), (42a/14), (42a/18), (42b/03), (42b/09), (42b/11), (42b/14), (42b/17), (43a/03), (43a/06), (43a/07), (43a/09), (43a/13), (43a/15), (43a/19), (43b/07), (43b/09), (43b/19), (44a/02), (44a/04), (44a/06), (44a/07), (44a/08), (44a/10), (44a/13), (44a/13), (44a/15), (44b/04), (44b/07), (44b/08), (44b/08), (44b/11), (44b/12), (44b/13), (44b/15), (44b/17), (44b/19), (45a/03), (45a/04), (45a/05), (45a/06), (45a/06), (45a/10), (45a/11), (45a/13), (45a/14), (45b/05), (45b/07), (45b/09), (45b/09), (45b/10), (45b/17), (45b/19), (46a/01), (46a/02), (46a/03), (46a/04), (46a/04), (46a/05), (46a/06), (46a/07), (46a/10), (46a/11), (46a/19), (46b/01), (46b/08), (46b/10), (46b/15), (46b/17), (46b/19), (47a/12), (47a/14), (47a/16), (47a/17), (47b/03), (47b/04), (47b/05), (47b/08), (48a/02), (48a/02), (48a/02), (48a/09), (48a/11), (48a/15), (48a/17), (48a/17), (48b/04), (48b/05), (48b/08), (48b/12), (48b/13), (48b/15), (48b/16), (48b/19), (49a/03), (49a/03), (49a/09), (49a/11), (49a/12), (49a/13), (49a/14), (49a/15), (49a/16), (49a/18), (49b/03), (49b/04), (49b/05), (49b/16), (50a/02), (50a/06), (50a/07), (50a/08), (50a/09), (50a/10), (50a/14), (50a/15), (50a/16), (50a/17), (50b/03), (50b/07), (50b/12), (50b/18), (51a/01), (51a/07), (51a/09), (51a/14), (51a/14), (51a/15), (51a/19), (51b/12), (51b/16), (51b/17), (52a/02), (52a/15), (52a/17), (52a/17), (52b/02), (52b/07), (52b/09), (52b/11), (52b/17), (52b/18), (52b/19), (52b/19), (53a/01), (53a/04), (53a/06), (53a/07), (53a/09), (53a/10), (53a/10), (53a/11), (53a/12), (53a/13), (53a/16)

kim (I) ki (edat) → **ki**

k. (10b/19), (11b/06), (12b/02), (13b/10), (18b/12), (22b/18), (23a/06), (29b/19), (30b/12), (48b/08)

kim (II) kim

k. (10a/03), (10a/04), (32a/05), (33a/09), (47a/12), (47b/04), (49a/11), (49a/11), (50b/17)

k.+dür (26a/15), (28b/19), (38a/10), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/13), (38a/14), (51a/10)

k.+iŋ (27b/04), (35a/01)

k.+siŋ (11a/15), (17b/02)

kimesne kimse → **kimse, kişi**

k. (06a/06), (06b/05), (06b/14), (06b/15), (06b/16), (07a/04), (07a/05), (07a/10), (07a/11), (08b/11), (08b/15), (09a/07), (09b/12), (10a/06), (11a/17), (11b/16), (12a/14), (12a/14), (12a/15), (12b/17), (15a/02), (15a/06), (16a/05), (17b/11), (17b/19), (18b/04), (19a/01), (19b/09), (19b/13), (23a/11), (23b/03), (23b/05), (24a/05), (24a/15), (24b/01), (24b/03), (24b/05), (25a/08), (26a/09), (26b/05), (26b/15), (26b/17), (30a/14), (31b/04), (32b/19), (33b/15), (36a/12), (37a/09), (39a/17), (39b/01), (40a/10), (40b/01), (42a/12), (42b/07), (45a/16), (45b/01), (45b/17), (46a/01), (46a/10), (46b/03), (46b/05), (46b/07), (48a/02), (48b/02), (48b/03), (48b/10), (48b/12), (48b/13), (49a/01), (49a/04), (49a/10), (49a/13), (49a/15), (50a/04), (50b/06), (50b/15), (51b/01), (51b/16), (51b/18), (53a/04), (53a/13), (53a/18)

k.+den (07b/05), (09a/10), (10a/12), (29b/14), (39a/17), (49a/01)

k.+dür (07b/10), (35b/08), (52b/17), (53a/07), (53a/10), (53a/17)

k.+i (07b/03), (07b/18), (15b/07), (35a/18), (51b/12)

k.+ler (06b/02), (06b/13), (07b/09), (18b/02), (28a/09), (36a/15), (38b/10)

k.+lere (06b/01), (07b/17), (09a/16), (24b/04), (28b/13), (31a/06), (38a/12)

k.+leri (07a/07)

k.+lerle (18a/19)

k.+niŋ (09b/03), (15b/12), (16b/08), (16b/17), (24b/04), (24b/06), (24b/15), (36b/12), (37a/05), (37b/08), (40a/18), (42b/15), (43a/08), (46a/14), (49a/06), (50b/07), (51b/12), (52a/01)

k.+ye (06b/08), (07b/15), (07b/17), (10a/02), (11b/09), (15b/09), (20a/08), (20a/13), (21b/19), (24b/10), (29b/14), (34a/17), (37b/09), (45b/15), (47a/09), (48b/07), (50b/06), (53a/04)

k.+yi (28a/12), (29b/15), (30a/09), (30a/10), (48b/08)

kimi kimi, bazı

k.+si (16a/13), (16a/14), (16a/15), (33b/19), (33b/19)

kīmiyā < Ar. *kīmiyāʾ* kimya bilimi

k. (06a/02)

kimse kimse → **kimesne, kişi**

k. (04b/16), (04b/18), (12b/01), (12b/12), (12b/12), (16b/19), (16b/19), (17a/03), (17a/04), (21b/13), (23a/06), (25b/02), (26a/01), (26b/19), (28b/04), (34a/04), (34b/03), (35a/08), (35a/10), (35b/12), (36b/18), (38a/01), (38b/18), (39a/01), (39b/15), (41a/10), (41a/11), (44b/12), (45b/05), (46a/06), (46a/07), (51a/11), (52b/11), (53a/13), (53a/17)

k.+de (11b/16)

k.+den (31a/18)

k.+dür (14a/07), (24a/18), (35b/05), (36b/05), (53a/01)

k.+niŋ (17b/18), (18a/13), (18a/13), (24b/13), (25b/03), (35a/02), (37a/04), (38a/07), (45a/18), (46b/09), (51b/19)

k.+nüŋ (14a/09)

k.+ye (12b/01), (18a/14), (24b/13), (29a/19), (44b/17), (51b/13)

k.+yi (18a/15), (18a/16), (18a/17), (27a/09), (51b/17)

k.+yim (17b/03)

kiriş yay kirişi

k. (27a/06)

kiriş ėt- ‘yaya geçirmek’ (27a/06)

kīse < Far. *kīse* kese, torba

k. (46b/15)

k.+ye (20b/05)

kisrā < Ar. *kisrā* eski İran hükümdarları için kullanılan ünvan

k. (kisrā Enuşirvān) (09b/01)

kişi insan, kimse, şahıs → **kimesne, kimse**

k. (07a/03), (07a/07), (08b/08), (08b/10), (08b/13), (09a/09), (12a/07), (21b/06), (24a/16), (25a/11), (25b/04), (25b/14), (26a/05), (26a/07), (26b/18), (26b/18), (26b/19), (31b/05), (36a/19), (42b/05), (42b/09), (42b/11), (42b/13), (43a/05), (49b/13), (52b/02), (52b/03), (52b/11)

k.+den (49b/14)

k.+lerine (11a/06)

k.+niŋ (11b/06), (17b/09), (17b/10), (27a/10), (27a/11), (33b/04), (46a/10)

k.+ye (26b/12), (26b/14), (47b/05)

k.+yi (17b/05)

kitāb < Ar. *kitāb* kitap, bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser

k. (03a/05), (04a/04), (05b/04), (05b/07), (06a/03), (06b/08), (08b/07), (09a/14), (09b/05), (09b/13), (09b/16), (10b/01), (12b/10), (13b/08), (14a/05), (22b/11)

k.+a (06a/07)

k.+da (10a/19)

k.+ı (06a/06), (06b/08), (09a/14), (09a/15), (09b/01), (09b/07), (10a/18), (10b/07), (11a/12), (11a/14), (11b/04), (12a/01), (12b/19), (13a/04), (13b/14), (14a/05), (22b/10)

k.+ın (11a/10), (11b/03), (14a/04), (14a/04)

k.+ına (11a/07)

k.+ıŋ (06b/07), (10a/01), (13a/10), (13b/09), (13b/17)

k.+lar (12b/13), (22b/10)

k.+larında (14b/02), (16a/12), (20a/17)

kitāb-ı ʿacīb ‘tuhaf kitap’ (09b/16)

kitāb-ı Kelīle ve Dimne ‘Kelîle ve Dimne kitabı’ (12b/10), (22b/11)

kitāb-ı kerīm ‘yüce kitap’ (03a/05)

kitāb-ı mezbūr ‘yazılmış kitap, eser’ (05b/07)

kitāb-ı müsteṭāb ‘hoşa giden ve beğenilen kitap’ (05b/04)

kitāb-ı saʿādet-i ʿunvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

muṣannif-i kitāb ‘kitabın yazarı’ (08b/07), (09a/13)

mütercim-ü hāẕe’l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

kiẕb < Ar. *kiẕb* yalan → **yalan**

k. (21b/08), (44b/17)

k.+i (49b/19)

k.+ine (37b/01)

ehl-i kiẕb ‘yalan söyleyen’ (44b/16)

ḳo- koymak, bırakmak, yerleştirmek

ḳ. (18a/06), (43a/07), (47b/15), (47b/16)

ḳ.-dı (08a/09), (08b/03), (10b/10), (30a/01)

ḳ.-duġı (23b/03), (48b/19)

ḳ.-mada (20b/17)

ḳ.-maya (26b/15)

ḳ.-mazlar (32b/15)

ḳ.-mış (24a/09), (33b/14), (49a/02)

ḳ.-mışlar (08a/05), (08a/06), (27b/11)

ḳ.-r (09a/07), (18b/12), (19b/13), (22a/03), (23b/01), (23b/01), (23b/04), (24a/11), (24b/03), (53a/06)

ḳocalıḳ ihtiyarlık

ḳ. (21a/06)

ḳovcı çekiştiren kimse, gammaz

ḳ. (22b/12),(50b/13)

ḳ.+yı (50a/16)

ḳovcılıḳ çekiştirme, gammazlık

ḳ. (51a/18)

ḳovcılıḳ eyle- ‘kötülük yapmak’ (51a/18)

ḳoç koç, erkek koyun

ḳ. (29b/10)

ḳ.+lar (31a/14)

ḳ.+ları (29b/08)

ḳoḳ- kokmak, koku yaymak

ḳ.-arsıŋ (42a/10)

ḳoḳla- koklamak, kokuyu içine çekmek

ḳ.-maḳdur (21b/15)

ḳoḳu koku → **rāyiḥa**

ḳ. (49b/02), (49b/03)

ḳ.+sı (19b/02)

ḳ.+sından (15b/05)

ḳoḳulı kokusu olan

ḳ. (15b/04), (40a/13), (49b/02), (49b/03)

ḳolay kolay, zahmetsizce, güçlüğü olmayan

ḳ. (17a/04), (18b/01)

ḳ.+ca (17b/02)

ḳ.+dur (24b/18)

ḳolaylıḳ kolaylık, kolay olma durumu

ḳ.+ıla (16a/11)

ḳon- konmak, uçmaya son verip bir yerde durmak, yerleşmek

ḳ.-ar (30a/06)

ḳ.-asıŋ (33b/09)

ḳ.-dı (29b/13)

ḳ.-mayasıŋ (33b/08)

ḳoŋşı komşu, evleri birbirine yakın olan

ḳ. (43a/11)

ḳ.+sı (51b/19)

ḳonuḳ misâfir

ḳ. (37a/01), (37a/07), (37a/08)

ḳ.+dur (52b/19)

ḳ.+ı (30a/07)

ḳop- kopmak, ayrılmak, uzaklaşmak

ḳ.-up (21b/14)

ḳopar- koparmak, yerinden ayırmak

ḳ.-maġa (12a/09)

ḳ.-maz (28b/11)

ḳ.-ur (28b/12), (46b/11)

ḳorḳ- korkmak, ürkmek, kaygılanmak

ḳ. (37a/13)

ḳ.-ar (43a/04)

ḳ.-ardı (13a/01)

ḳ.-arın (12a/01), (37b/05)

ḳ.-aruz (42a/10)

ḳ.-duġımdan (52a/18)

ḳ.-dum (18a/10)

ḳ.-ma (12b/08), (16b/19), (43b/10), (48a/04)

ḳ.-maz (19a/06)

ḳ.-mazsaŋ (37a/13)

ḳ.-sa (52a/19)

ḳ.-upṭururın (49a/19)

ḳorḳı korku, kaygı, endişe → **ḳorḳu**

ḳ.+sından (34a/06)

ḳorḳu korku, kaygı, endişe → **ḳorḳı**

ḳ.+dan (17a/14)

ḳ.+sından (30b/05), (36a/16)

ḳorḳulı korku veren, ürkütücü, tehlikeli → **ḳorḳulu**

ḳ.+dur (15a/08)

ḳorḳulu korku veren, ürkütücü, tehlikeli → **ḳorḳulı**

ḳ. (21a/05)

ḳorḳut- korkutmak, korkmasına yol açmak

ḳ.-maz (19a/06)

ḳoş- (kağnıyı) hareket ettirmek

ḳ.-maġa (23a/19)

ḳov- kovalamak, arkasına düşmek

ḳ.-a (19b/07), (19b/07)

ḳovla- çekiştirmek, yermek

ḳ.-yup (12a/18)

ḳoy- koymak, bırakmak, yerleştirmek

ḳ.-a (35b/08), (42b/12)

ḳ.-up (07b/09), (13b/14), (15a/14), (20b/06), (51a/17)

ḳoyun kucak, yatan kişinin kollarının arası

ḳ.+ına (29b/18)

köşe köşe, uç yer, kenar → **kūşe**

k.+sinde (18b/08)

k.+sine (49a/02)

k.+ye (41a/01), (41a/03)

köti kötü, hoşa gitmeyen

k. (18a/05)

kötülük kötülük, kötü davranış

k. (18b/05)

Ḳubād *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen hükümdar Enûşirvân'ın babası, Kubad

Ḳ. (21a/15)

Enūşirvān bin Ḳubād ‘Kubad oğlu Enûşirvân’ (21a/15)

ḳudret < Ar. *ḳudret* güç, kuvvet, iktidar → **ḳuvvet, maḳdūr**

ḳ. (04b/05), (28b/09)

ḳ.+i (21a/16), (28b/08), (32b/06)

ḳ.+iŋ (42a/08)

ḳadr-i ḳudret ‘güç, küvvet değeri’ (04b/05)

ḳufl < Ar. *ḳufl* kilit

ḳ. (ḳufl u intişāf) (05a/13)

ḳul kul, köle, hizmetçi

ḳ. (28b/14), (52a/08)

ḳ.+a (19a/17)

ḳ.+ı (52a/06)

ḳ.+ların (27b/19)

ḳul ėt- ‘hükmü altına almak’ (28b/14)

ḳulaḳ kulak, işitme

ḳ. (26b/02)

ḳ.+ına (16b/17), (27b/01), (28b/07)

ḳ.+ından (40a/13)

ḳ.+ıyla (40a/14)

ḳ.+ların (44b/06)

ḳ.+larını (44b/14)

ḳullıḳ kul olma durumu, hizmetçilik

ḳ.+ından (13b/02)

ḳurā < Ar. *ḳurā* köyler

ḳ. (02b/14)

Ḳurʾān < Ar. *Ḳurʾān* Kur'an, İslâm dininin temel yazınsal kaynağı

Ḳ. (03b/15)

Ḳ.+ıŋ (03b/10)

Ḳurʾān-ı mecīd 'şerefli, yüce kitap Kur'an' (03b/15)

ḳurb < Ar. *ḳurb* yakınlık

ḳ. (02a/16)

muḳarreb-i ḳurb 'yakın olan dostlar, yakınlar' (02a/16)

ḳurd (I) kurt, köpekgillerden olan memeli hayvan

ḳ. (23b/10), (40b/01), (40b/04), (40b/14), (41a/03), (41b/08), (42a/08), (42a/10), (42a/11), (42a/13), (42a/13), (42a/16)

ḳurd (II) kurt, omurgasız ve sürünerek hareket eden hayvan

ḳ.+ına (19b/13)

ḳurı kuru, kurumuş olan, canlılığını kaybetmiş

ḳ. (24a/19)

ḳ.+ca (26b/02)

ḳurı- kurumak, nemini çekmek; varlığını kaybetmek

ḳ.-mış (21b/04)

ḳ.-yup (23b/01)

ḳurşūn kurşun, metal element

ḳ.+a (26b/18)

ḳurtar- kurtarmak, uzaklaştırmak, arındırmak

ḳ.-acaḳ (21b/18)

ḳ.-ayın (34a/14)

ḳ.-maġ (52b/05)

ḳ.-maġa (21b/13), (40a/15), (48a/18)

ḳ.-maḳdur (31b/08)

ḳ.-mış (37a/06)

ḳ.-up (24b/14)

ḳ.-ur (16a/09)

ḳurtıl- kurtulmak, sıyrılmak, uzaklaşmak → **ḳutıl-**

ḳ.-a (41b/19), (42a/14)

ḳ.-alar (15b/12)

ḳ.-asın (32b/01)

ḳ.-dıḳlarına (34b/11)

ḳ.-mışsız (49a/04)

ḳ.-up (20a/12)

ḳ.-ur (19a/03), (26a/01), (52b/04)

ḳurūm < Ar. *ḳurūm* kıymetli ve değerli insanlar

ḳ. (04a/18)

ḳahramānü'l-ḳurūm 'yiğit ve değerli insanlar' (04a/18)

ḳuṣūr < Ar. *ḳuṣūr* eksiklik, hata

ḳ. (15a/10)

ḳuṣūr eyle- 'hatalı davranışta bulunmak' (15a/10)

ḳuş kuş, kanatlı hayvan

ḳ. (27a/14), (46a/19), (46b/01), (46b/03), (46b/03), (46b/06), (46b/09)

ḳ.+a (46a/14)

ḳ.+ı (42b/16), (46b/11)

ḳ.+ından (42b/16)

ḳ.+lar (06a/14), (06b/01), (06b/02), (09b/19), (19b/06), (44a/07), (44a/09), (44a/11)

ḳ.+lara (44a/03)

ḳ.+ları (44a/05)

ḳ.+larsınuz (44a/04)

kūşe < Far. *gūşe* köşe → **köşe**

k. (51b/02)

kūşeʾ-i vaḥdet ‘yalnızlık köşesi’ (51b/02)

ḳuṭb < Ar. *ḳuṭb* merkez

ḳ. (05a/05)

ḳuṭb-ı dāyireʾ-i melik ‘padişah makamının merkezi’ (05a/05)

ḳutıl- kurtulmak, sıyrılmak, uzaklaşmak → **ḳurtıl-**

ḳ.-avuz (41b/19)

ḳ.-ur (36a/05)

ḳutu kutu, kap

ḳ.+sı (19b/08)

ḳuvvet < Ar. *ḳuvvet* güç, kuvvet, dayanıklılık → **ḳudret, maḳdūr**

ḳ. (23b/07), (28b/09), (34a/01)

ḳ.+i (28b/07), (28b/08)

ḳ.+ine (39b/16)

ḳ.+ini (35a/13)

ḳ.+iŋi (50a/19)

ḳ.+le (32a/09)

ḳuvvetli < Ar. *ḳuvvet* ve T. *+li* güçlü, dayanıklı

ḳ. (25a/11)

ḳ.+dür (32a/06)

ḳuyı kuyu, derin çukur → **ḳuyu**

ḳ.+nıŋ (22a/01), (22a/02), (22a/04), (22a/04), (22a/08)

ḳ.+ya (34b/06)

ḳuyruḳ kuyruk

ḳ.+ı (36a/17), (39b/11)

ḳ.+ın (44b/06)

ḳ.+ıyla (44b/15)

ḳuytı sessiz, tenha, ıssız → **ṣapa**

ḳ. (42b/18)

ḳuyu kuyu, derin çukur → **ḳuyı**

ḳ.+ya (07b/11), (22a/01)

ḳ.+yı (22a/16)

küçük küçük, ufak, zayıf

k. (28b/11), (32a/09), (49a/06)

küçüklük küçük olma durumu

k.+üme (32a/08)

küfr < Ar. *küfr* küfür, Allah'ın varlığını kabul etmeme, aykırı (sövme) söz

k. (04b/03)

k.+e (04a/19), (27b/17)

ḳāmiʿü'l-küfr 'küfrü ezen, zapteden' (04a/19)

māḥī-i āṯārü'l-küfrü'ṭ-ṭuġyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

küfrān < Ar. *kufrān* nankörlük, iyilik bilmeme

k. (41b/13)

külfet < Ar. *kulfet* sıkıntı, zahmet

k. (05b/13)

küllī < Ar. *kullī* bütün, hep

k. (06a/13), (07a/09), (12b/03), (13b/15), (14b/05), (15b/18), (28a/11), (29a/18), (48a/14), (51b/03)

külliye < Ar. *külliye* cami etrafında kurulmuş yapıların bütünü, kompleks

k.+ye (20a/04)

istirāḥat-ı külliye 'bütünüyle dinlenme yeri' (20a/04)

küp içine su vb. konan toprak kap

k. (18a/03), (18a/03), (18a/04)

k.+den (18a/05)

k.+i (18a/04)

k.+iniŋ (18a/01)

L

lā-büd < Ar. *lā-büdd* gerekli, lazım, mutlak → **lā-büt**

l. (11a/13)

l.+dür (02b/17)

lā-büt < Ar. *lā* ve *büdd* gerekli, lazım → **lā-büd**

l. (22b/09)

lā-büt ol- ‘gerekli, lazım olmak’ (22b/09)

laʿl < Ar. *laʿl* kırmızı ve parlak renkli kıymetli taş

l. (26b/18)

lā-taḥṣīn < Ar. *lā* ve *taḥṣīn* sağlamlaştırmama

l.+i (01b/10)

laṭīf < Ar. *laṭīf* güzel

l. (18b/06)

lā-yezāl < Ar. *lā* ve *yezāl* zeval bulmaz, bitmez, edebî

l. (02a/07), (03a/17)

Ḫüdā-yı lāyezāl ‘ebedi olan Allah’ (02a/07)

sāyeʾ-i perverdigār-ı lā-yezāl ‘ebedi olan Allah’ın gölgesi’ (03a/16)

lāyıḳ < Ar. *lāyıḳ* uygun, yaraşır, münasip

l. (07b/17), (07b/19), (08b/12), (10a/11), (20a/13), (24a/02), (26a/10), (26b/09), (27a/03), (27b/07), (28a/17), (42a/04), (42b/09), (50b/18), (51a/03)

l.+dur (08a/02), (15b/12), (24b/19)

lāyıḳ ol- ‘uygun olmak, hak etmek’ (26b/09)

lā-ẕem < Ar. *lā* ve *ẕemm* kötülüğü söylememe, yermeme

l.+ına (02a/06)

fermān-ı lā-ẕeme’l-iẕʿān ‘kötülük söylememe buyruğuna, emrine uyma’ (02a/06)

lāzım < Ar. *lāzım* gerekli, lüzumlu

l. (03a/14), (04a/03), (05b/06), (09b/19), (10a/06), (11b/14), (11b/16), (11b/19), (14a/13), (14b/13), (17b/10), (17b/10), (17b/16), (27a/07), (35b/06), (39b/06), (45a/02), (45a/12), (47a/03), (47a/07), (53a/19)

l.+dur (06b/08), (07b/15), (26b/12), (26b/14), (35a/07), (36b/02)

emr-i lāzımu’l-ittibāʿ ‘uyulması gerekli olan emir’ (05b/06)

lāzım ol- ‘gerekmek’ (04a/03), (11b/14), ‘(11b/19), (35b/06), (39b/06), (47a/07)

levm < Ar. *levm* çekiştirme, kınama, aşağılama → **ẕem**

l. (07b/14)

levm olın- ‘kınanmak, aşağılanmak’ (07b/14)

levn < Ar. *levn* renk → **reng**

l.+i (37b/13)

levz < Ar. *levz* badem, badem biçiminde; sığınma

l. (40a/10)

leyl < Ar. *leyl* gece

l.+de (30a/11)

nıṣf-ı leyl ‘gece yarısı’ (30a/11)

leẕẕet < Ar. *leẕẕet* lezzet, tat, zevk

l. (19b/09)

l.+den (21b/17)

l.+dür (21b/15)

l.+e (20a/07)

l.+ler (20a/06)

l.+leridür (14a/18)

l.+lerine (22b/05)

l.+leriniŋ (19a/18)

libās < Ar. *libās* elbise, giyecek şey

l.+ın (52b/18), (52b/19)

lī̆kin < Ar. *lī̆kin* ama, fakat

l. (03b/18), (07a/01), (07b/12), (08a/05), (08a/16), (12b/07), (13b/03), (13b/16), (17b/14), (19a/08), (21b/02), (23b/18), (24a/15), (24b/09), (25a/18), (26a/05), (31a/19), (33a/05), (33b/05), (34a/03), (36a/09), (36a/11), (36b/13), (36b/15), (37b/19), (38a/16), (39a/09), (41a/12), (41a/19), (42a/11), (43a/02), (43b/03), (43b/10), (45b/04), (46a/01), (47a/01), (51a/07)

lisān < Ar. *lisān* dil; konuşma biçimi

l. (02a/04), (02a/09)

l.+ından (04a/05), (48b/03)

lisān-ı faṣī̆ḥ'ül-beyān 'anlaşılır biçimde anlatılan dil' (02a/09)

lisān-ı nübüvvet 'peygamberlik dili' (02a/04)

luṭf < Ar. *luṭf* lütuf, iyilik, ihsan, kerem → → **iḥsān, kerem, luṭuf**

l. (11a/19), (11b/11), (25b/12), (27a/17), (29a/06), (35a/15), (40a/03)

l.+a (04b/18)

l.+ı (33a/09), (36a/12)

l.+ın (40a/04)

l.+ına (13b/04)

l.+ından (08b/13)

l.+la (27a/16)

l.+uŋ (12a/16)

kemāl-i luṭf 'tam iyilik, ihsan' (36a/12)

luṭf ėt- ‘iyilikte bulunmak’ (33a/09)

luṭf eyle- ‘iyilikte bulunmak, bağışlamak’ (35a/09)

luṭuf < Ar. *luṭf* lütuf, iyilik, ihsan, kerem → → **iḥsān, kerem, luṭf**

l.+lar (16a/04)

l.+ları (13a/19)

M

mā-ʿadā < Ar. *mā* ve *ʿadā* -den başka

m. (12a/04), (15b/01), (20b/18)

maʿānī̇ < Ar. *maʿānī̇* anlamlar

m.+si (05b/08)

ebkār-ı maʿānī̇ ‘önceden söylenmemiş sözün manaları’ (05b/08)

mābeyn < Ar. *mā-beyn* iki şeyin arası, ara

m.+imizde (36b/16), (40a/06)

m.+inde (20b/12), (24b/12), (39a/09)

m.+ine (36a/04)

m.+lerinde (43a/12), (46a/09)

mādām < Ar. *mādām* madem, dığı için → **mādem**

m. (12a/13)

mādāme < Ar. *mādāme* devam ettikçe, sürüp gittikçe

m. (02a/19)

ṣalavāt-ı mādāmetü’l-arż ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

mādde < Ar. *mādde* öz, asıl, esas → **māye**

m. (01b/05)

mādde’-i ʿālem ‘dünyanın, evrenin özü’ (01b/05)

mādem < Ar. *mādām* madem, dığı için → **mādām**

m. (37b/03)

maġbūn < Ar. *maġbūn* aldanmış, kanmış

m. (48a/15)

maġbūn ėt- ‘aldatmak, kandırmak’ (48a/15)

maġlūb < Ar. *maġlūb* yenilmiş, yenik düşmüş

m. (33a/18)

maġlūb ol- ‘yenilmek’ (33a/18)

maġrūr < Ar. *maġrūr* kendini beğenen, kibirli, gururlu

m. (15a/18), (15b/06), (18b/05), (26a/10), (36b/19), (38a/10), (45b/11), (46a/02), (46a/03)

m.+lar (15a/06)

maġrūr ėt- ‘gururlanmak, kendini beğenmek’ (45b/11), (46a/03)

maġrūr ol- ‘böbürlenmek, gururlanmak’ (15a/18), (15b/06), (18b/05), (36b/19), (38a/10), (46a/02)

maġz < Far. *maġz* öz, iç

m. (04a/19)

maġzu’l-islām ‘İslam’ın özü’ (04a/19)

maḥāfil < Ar. *meḥāfil* toplantı yerleri, meclisler

m. (02a/09)

maḥāfil-i ḥamāyil-i efnān ‘çeşitli bağlanan yerler’ (02a/09)

maḥal < Ar. *maḥall* yer, mekân → **mekān**

m.+ine (23a/10)

maḥallī < Ar. *maḥallī* bir yere ait olan, yerel

m. (03a/18)

maḫāvif < Ar. *maḫāvif* tehlikeli ve korkulu yerler

m. (03b/01)

maḥbūb < Ar. *maḥbūb* sevilen kimse, sevgili

m.+ıdur (32a/07)

maḥcūb < Ar. *maḥcūb* örtülü, perdeli, kapalı → **mestūr**

m. (maḥcūb u mestūr) (05b/09)

māḥī < Ar. *māḥī* yok eden, mahveden

m. (04b/03)

māḥī-i āṯārü'l-küfrü'ṭ-ṭuġyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

maḫlūḳāt < Ar. *maḫlūḳāt* bütün yaratılmış olanlar

m.+ıŋ (21b/12)

maḥrūm < Ar. *maḥrūm* yoksun olan, nasipsiz

m. (19a/15), (31b/16), (39a/18), (39b/17)

maḥrūm ėt- 'yoksun bırakmak' (31b/16), (39b/17)

maḥrūm ol- 'istediğini elde edememek' (39a/18)

maḥrūs < Ar. *maḥrūs* korunan, gözetilen

m. (maḥrūs u maṣūn) (05b/01)

maḥrūs ol- 'korunmak, gözetilmek' (05b/01)

maḫṣūr < Ar. *maḫṣūr* etrafı kuşatılmış, sınırlanan

m. (38a/04)

maḫṣūr ol- 'kuşatılmak, sınırlanmak' (38a/04)

maḫṣūṣ < Ar. *maḫṣūṣ* has, özgü, husûsi ,özel

m. (04a/06)

nemaṭ-ı maḫṣūṣ 'husûsi tarz, yol' (04a/06)

maʿhūd < Ar. *maʿhūd* bilinen, adı geçen

m. (02a/04)

nehc-i maʿhūd 'bilinen yol, usul' (02a/04)

maḥzūn < Ar. *maḥzūn* üzüntülü, kederli

m. (19a/04), (41b/12)

maḥzūn ol- ‘üzüntülü, kederli olmak’ (19a/04), (41b/12)

maʿīşet < Ar. *maʿīşet* yaşama, yaşayış, dirlik

m.+de (23a/01)

m.+ine (19a/09)

emr-i maʿīşet ‘yaşam işi’ (23a/01)

maḳām < Ar. *maḳām* makam, rütbeli yer

m.+dan (35a/17)

maḳbūl < Ar. *maḳbūl* kabul edilen, geçerli, beğenilen

m. (07b/10), (07b/13), (07b/15), (10b/11), (13a/13), (14b/01), (17b/08), (18a/12), (18b/02), (25a/06), (27a/05)

m.+i (27a/06)

m.+üm (50b/10)

maḳbūl ol- ‘kabul edilmek, beğenilmek’ (07b/10), (07b/15), (17b/08), (18a/12), (25a/06), (27a/05), (27a/06)

maḳdūr < Ar. *maḳdūr* güç, kuvvet → **ḳudret, ḳuvvet**

m.+am (33a/18)

maḳfūl < Ar. *maḳfūl* kilitli

m. (05a/13)

maḳṣūd < Ar. *maḳṣūd* maksat, istenilen şey, gaye

m.+ına (11b/17)

maʿḳūl < Ar. *maʿḳūl* akla uygun, mantıklı, uygun

m. (10b/05), (16a/18), (25b/09), (28a/04), (32a/17), (37b/03), (41a/06), (42b/13), (52b/06)

m.+dür (34b/12)

m.+ile (23a/04)

maʿḳūl ėt- ‘akıllıca, mantıklı davranmak’ (28a/04)

maḳūle < Ar. *maḳūle* cins, tür, çesit

m. (09a/08), (13b/15), (14a/06), (21b/19), (25b/05), (30b/19)

m.+i (15b/12)

māl < Ar. *māl* mal, mülk, varlık → **milk**

m. (06b/05), (06b/17), (07a/01), (07a/06), (10a/05), (14b/15), (15b/02), (15b/05), (17b/01), (23a/11), (28a/08)

m.+da (35a/19), (45b/12)

m.+dan (07a/09), (13a/19)

m.+dur (14a/18)

m.+ı (06b/17), (06b/19), (07a/03), (13b/16), (16b/13), (17a/01), (21a/02), (23a/03), (23a/08)

m.+ın (22b/15)

m.+ına (18a/13), (18a/14)

m.+ını (13b/14), (17a/07)

m.+ıŋ (07a/08)

māldār < Ar. *māl-dār* mal sahibi, varlıklı

m. (22b/14)

mālik < Ar. *mālik* bir şeye sâhip olan, sâhip

m. (01b/02), (11b/13), (38a/07)

mālikü'r-riḳāb 'köleler sâhibi' (01b/02)

mālik ol- 'sahip olmak' (11b/13), (38a/07)

maʿlūm < Ar. *maʿlūm* herkesçe bilinen, belli → **maʿrūf**

m. (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (15a/09), (22b/17), (26b/12), (37b/04), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (51b/06), (53a/16)

m.+dur (25b/01), (35a/18), (38b/19), (39a/17)

maʿlūm ėt- 'bilinmek, belli etmek' (22b/17)

maʿlūm ol- ‘bilinmek’ (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (26b/12), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (53a/16)

maʿmūl < Ar. *maʿmūl* yapılmış, işlenmiş

m.+dur (14b/02)

maʿmūr < Ar. *maʿmūr* bayındır, şenlikli

m. (maʿmūr u mesrūr) (05a/10)

maʿmūre < Ar. *maʿmūre* bayındır yer, şehir

m. (01b/04)

maʿmūreʾ-i vücūd ‘var olan bayındır yer’ (01b/04)

maʿnā < Ar. *maʿnā* mânâ, anlam

m.+sına (12b/12)

m.+ya (03a/13)

māniʿ < Ar. *māniʿ* engel

m. (41b/18)

māniʿ ol- ‘engellemek’ (41b/18)

manṣūr < Ar. *manṣūr* galip gelen, zafere ulaşan

m. (04b/01)

ʿale’l-aʿdāʾü’l-manṣūr ‘zafere ulaşan düşmanlar ile’ (04b/01)

manẓūr < Ar. *manẓūr* bakılan, görülen

m. (06a/02)

maraż < Ar. *maraż* hastalık, illet

m. (16a/06), (16a/08)

m.+a (20b/16)

m.+dan (15b/07)

m.+ı (39b/01)

m.+ın (42a/13)

m.+ına (07b/08)

m.+ını (35a/09)

m.+lar (45b/17)

m.+lardan (16a/09)

maʿrifet < Ar. *maʿrifet* bilgi, ilim, irfan

m. (10b/19)

m.+em (11a/02)

m.+i (06b/13), (21a/18)

marīż < Ar. *marīż* hasta, hastalıklı → **ḫasta**

m. (15a/04)

m.+lere (14b/03)

marīż ol- ‘hastalanmak’ (15a/04)

maʿrūf < Ar. *maʿrūf* bilinen, tanınan → **maʿlūm**

m. (28a/07)

maʿrūf ol- ‘bilinmek, tanınmak’ (28a/07)

maṣlaḥat < Ar. *maṣlaḥat* iş, husus, mesele

m. (10a/15), (11a/16), (12b/07), (17a/04), (24a/10), (26a/19), (27a/06), (28a/17), (32a/09), (45a/07), (52a/14)

m.+a (27a/01), (27b/19)

m.+da (20a/02), (26b/01), (28b/01)

m.+dur (39b/07)

m.+ı (10a/03), (10a/08), (10a/16), (26a/08), (41a/06), (44b/09)

m.+ıdur (14a/19)

m.+ım (41a/02)

m.+ıma (38b/03)

m.+ın (18b/12)

m.+ları (25a/12)

m.+larından (06a/10)

maṣūn < Ar. *maṣūn* korunmuş, muhafaza edilmiş

m. (maḥrūs u maṣūn) (05b/01)

maṣūn ol- ‘korunmak’ (05b/01)

mā-teḳaddem < Ar. *mā-teḳaddem* geçmiş zaman, eski zaman

m.+den (16a/13)

maṭmūre < Ar. *maṭmūre* mezar, kabir → **merḳad**

m. (01b/03)

maṭmūreʾ-i ʿadem ‘yokluk, ölüm mezarı’ (01b/03)

māye < Far. *māye* öz, asıl → **mādde**

m. (02a/04)

māyeʾ-i ʿāşireʾ-i hicriyye ‘onuncu (gün-ay-yıl) hicretin özü’ (02a/04)

māyil < Ar. *mā’il* bir yana meyletmiş, eğilmiş, hevesli

m. (09b/09), (21a/17), (42b/03)

māyil ėt- ‘eğilmek, meyletmek’ (42b/03)

maymūn < Ar. *meymūn* maymun, bir tür memeli hayvan

m. (24a/07), (24a/08), (24a/11)

m.+ı (24a/14)

m.+ıŋ (24a/06), (24a/13), (46b/11)

m.+lar (46a/15), (46b/03), (46b/10)

m.+lara (46a/19), (46b/02)

maẓhar < Ar. *maẓhar* tecelli eden, görünür; ulaşan

m. (03b/16), (04a/14), (04b/02), (14a/07), (16a/02), (39b/05), (39b/06)

maẓhar-ı āyet-i kerīme ‘şerefli ayete erişen, ulaşan’ (03b/16)

maẓhar-ı envārü's-sulṭān-ı ẓıllu'llāhu 'Allah'ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi' (04a/14)

maẓhar-ı kelimetullāhü'l-ʿulyā 'yüce Allah'ın sözünün tecellisi' (04b/02)

maẓhar ol- 'erişmek, ulaşmak' (14a/07), (16a/02), (39b/06)

maẓlūm < Ar. *maẓlūm* haksızlığa uğramış, zulüm görmüş

m.+ıŋ (51a/01)

mażmūn < Ar. *mażmūn* kastedilen anlam, kavram

m. (01b/12)

maʿẕūr < Ar. *maʿẕūr* mâzereti olan, özrü bulunan

m. (06a/01)

meʿāṣī < Ar. *meʿāṣī* günahlar, isyanlar

m.+den (03b/12)

meʿāş < Ar. *meʿāş* yaşayış, dirlik; ücret, aylık

m. (03b/06), (09a/08), (19a/17)

m.+da (06b/07)

m.+ında (23a/05)

emr-i meʿāş 'yaşam işi' (03b/05), (06b/07), (09a/08)

me-bādā < Far. *me-bādā* olmaya ki, olmasın, sakın

m. (12a/18)

mebānī < Ar. *mebānī* esaslar, temeller

m. (02b/08)

zevāhir-i mebānī 'esasların parlaklığı' (02b/08)

mebsūṭ < Ar. *mebsūṭ* açılmış, yayılmış

m. (05a/14)

mebẕūl < Ar. *mebẕūl* çokça saçılmış, bol

m.+dur (05a/14)

mecāl < Ar. *mecāl* güç, kuvvet, derman; fırsat, imkan

m. (11b/04), (16a/07), (17a/05), (17b/13), (22b/05), (23b/01), (32b/16), (35a/01), (36b/15), (40b/14), (41a/07), (41a/18), (47b/09), (51b/08), (52a/19)

mecāl ol- ‘güç, kuvvet, imkan olmak’ (16a/07), (17a/05), (17b/13), (23b/01), (32b/16), (40b/14)

mecīd < Ar. *mecīd* şanı ve şerefi yüce, ulu

m. (03b/15)

Ḳurʾān-ı mecīd ‘şerefli, yüce kitap Kur’an’ (03b/15)

meclis < Ar. *meclis* toplantı, toplantı yeri

m.+de (04b/16), (11a/10)

m.+inde (11b/14)

mecrūḥ < Ar. *mecrūḥ* yaralanmış, yaralı

m. (40b/13)

mecrūḥ ol- ‘yaralanmak’ (40b/13)

meded < Ar. *meded* yardım, imdat

m. (31a/07), (31a/07)

medḥ < Ar. *medḥ* övme, yüceltme → **ṣenā**

m. (10b/14), (16b/03)

medḥ ėt- ‘övmek’ (16b/03)

medḥ eyle- ‘övmek’ (10b/14)

medrūs < Ar. *medrūs* yok edilmiş, yıpranmış

m. (05a/11)

mefḫar < Ar. *mefḫar* kendisiyle övünülen, övünme sebebi

m. (05a/05)

ibnü’s-sulṭān-ı mefḫar ‘kendisiyle övünülen padişahın oğlu’ (05a/05)

meger < Far. *meger* meğer, oysa ki

m. (04b/16), (11b/09), (14b/16), (16a/08), (16b/07), (22a/03), (23b/09), (27b/11), (27b/16), (29b/13), (30a/08), (33a/09), (35a/01), (38b/10), (39a/08), (39a/13)

mehcūr < Ar. mehcūr unutulmuş, terkedilmiş → **metrūk**

m.+dur (metrūk u mehcūr) (05b/09), (05a/11)

mehleke < Ar. *mehleke* tehlikeli, tehlike dolu durum

m.+ler (22a/17)

Mehmed *Kelîle ve Dimne*'de adı geçen, eserin sunulduğu padişah, sultan IV. Mehmet

M. (05a/06)

sulṭān Mehmed ḫān bin İbrāhim ḫān 'İbrahim padişah oğlu Mehmet padişah' (05a/06)

mekāmin < Ar. *mekāmin* gizlenilecek yerler

m. (01b/04)

mekāmin-i ġayb 'bilinmezliğin gizlendiği yer' (01b/04)

mekān < Ar. *mekān* mekan, yer, mahal → **maḥal**

m. (32a/13), (32b/04), (37a/04), (40b/03), (42b/17), (43a/11), (46a/16), (47b/07)

m.+ında (28b/05)

m.+ıŋ (27b/08)

mekr < Ar. *mekr* hile, aldatma → **al, ḥīle, ḫudʿa**

m. (45a/16)

mektūb < Ar. *mektūb* mektup, nâme

m. (10b/05), (12b/17), (13a/02)

melekūt < Ar. *melekūt* hükümdarlık, saltanat

m.+dan (05b/16)

ve'l-melekūt 've hükümdarlık' (05b/16)

melik < Ar. *melik* hükümdar, padişah → **melük, pādişāh, sulṭān, şāh, şehriyār**

m. (03a/02), (03a/15), (03a/15), (04b/11), (04b/11), (melik ü milletü's-sulṭān) (05a/05), (05b/15), (10b/13), (10b/14), (21a/15), (22b/11), (50a/05)

m.+ine (36b/11)

Ḫallāḳ-ı ʿālemü'l-melik 'alemlerin padişahı olan yaratıcı; Allah' (05b/15)

ḳuṭb-ı dāyireʾ-i melik 'padişah makamının merkezi' (05a/05)

melik-i ʿādil 'adaletli padişah' (21a/15)

melik-i Dābişdīm 'padişah Dabişdim' (10b/13), (10b/14)

melik-i millet 'halkın padişahı' (03a/02)

melik-i şerʿ 'şeriatın padişahı' (03a/15)

sulṭān-ı melik-i ʿadl 'adaletli padişah, hükümdar' (04b/11)

şerʿ-i melik 'padişahın şeriatı, kanunu' (03a/15)

melük < Ar. < Ar. *melik* hükümdar, padişah → **melik, pādişāh, şāh, şehriyār, sulṭān**

m. (04a/18)

melükü'l-ʿArab 'Arapların sultanı' (04a/18)

memālik < Ar. *memālik* memleketler, ülkeler

m. (04b/02), (05a/11)

erbāʿ-ı memālik-i cevher 'değerli ülkelerin dördü' (05a/11)

muḥarrir-i memālikü'd-dünyā 'dünya ülkelerinin yazarı' (04b/02)

memleket < Ar. *memleket* ülke, belde

m. (21b/09)

m.+de (11a/05), (48b/17)

m.+lerinde (09b/18)

tedbīr-i memleket 'ülkeyi yönetme' (09b/18)

meʾmūl < Ar. *meʾmūl* umulan, ümit → **ümīd**

m.+dür (mütevaḳḳıʿ u meʾmūl) (05b/16)

menʿ < Ar. *menʿ* yasaklama, engelleme

m. (03b/09), (03b/10), (36b/04)

menʿ ėt- ‘engellemek, yasaklamak’ (36b/04)

menābir < Ar. *menābir* minberler

m. (02a/08)

ḳırā-yı ʿanādil-i menābir-i aġṣān ‘ağaç dallarındaki minberlerde bülbüllerin konaklaması’ (02a/08)

menāfiʿ < Ar. *menāfiʿ* faydalar, yararlar

m. (05b/06), (06b/04)

m.+den (18b/04)

tekṣīr-i menāfiʿ-i ḫāṣ ü ʿām ‘seçkinler ve halkın yararlarını çoğaltma’ (05b/06)

menāl < Ar. *menāl* erişme, elde etme

m.+e (05b/14)

m.+ı (16b/13), (17a/01)

emr-i ṣaʿbü’l-menāl ‘zorlukla erişilen husus’ (05b/14)

menaṣṣa < Ar. *menaṣṣa* görünme ve tecelli yeri

m. (05b/10)

menaṣṣaʾ-ı ıṣṭılāḥāt-ı Türkiyye ‘Türklere ait terimlerin görünmesi’ (05b/10)

menāẓır < Ar. *menāẓir* görünüşler, manzaralar

m. (05b/10)

menāẓır-ı ʿibārāt-ı Rūmiyye ‘Anadolu’nun ibarelerinin görünüşü’ (05b/10)

menbit < Ar. *menbit* bitkinin yetiştiği yer, çayır, otlak

m. (01b/07)

naḳş-ı menbit ‘bitki çayırının nakışı’ (01b/07)

menfaʿat < Ar. *menfaʿat* fayda, yarar, çıkar → **fāyide, fevāyid, nefʿ**

m. (46a/06)

m.+i (31b/07)

m.+inden (39a/14), (39a/18)

menī̄ < Ar. *menī̄* döl suyu, benlik

m. (20a/17)

m.+si (20a/18)

m.+yi (20b/01)

menūṭ < Ar. *menūṭ* bağlı → **muʿallaḳ**

m.+dur (muʿallaḳ u menūṭ) (04a/01)

Menvin Menvin şehri

M. (23a/15)

M. +den (05b/01)

menzil < Ar. *menzil* konak yeri, mesken

m. (04a/17)

menzil-i şedd ‘bağlanılan konak yeri’ (04a/17)

merāsim < Ar. *merāsim* tören, âdet

m. (02a/03)

tecdīd-i merāsim-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

merbūṭ < Ar. *merbūṭ* bağlı, bağlanmış

m. (mevḳūf u merbūṭ) (03b/19)

merd < Far. *merd* mert, yiğit, güvenilir kimse

m. (05b/12)

m.+e (12b/04)

merd-i dānā ‘bilgin adam’ (05b/12)

merḥamet < Ar. *merḥamet* acıma, şefkat

m. (02b/18)

m.+i (21a/17)

m.+iŋüz (41a/16)

merḳad < Ar. *merḳad* mezar, kabir → **maṭmūre**

m. (02b/01)

merḳad-ı muʿaṭṭar ‘güzel kokulu mezar’ (02b/01)

merkez < Ar. *merkez* merkez, orta mekân

m. (04a/15)

merkez-i dāyireʾ-i emn ‘güven alanının merkezi’ (04a/15)

merṣūṣ < Ar. *merṣūṣ* sağlam, metin → **metīn, muḥkem**

m. (04a/05)

kāl-bünyānü’l-merṣūṣ ‘güçsüz yapının sağlamlığı’ (04a/05)

mertebe < Ar. *mertebe* kademe, derece, rütbe

m. (03b/04), (06b/10), (10a/15), (11a/08), (11a/09), (11b/02), (13a/14), (13a/19), (13b/13), (13b/19), (14a/13), (14b/06), (18b/12), (19b/03), (23b/07), (23b/14), (24a/03), (24a/04), (24b/02), (25a/10), (25b/06), (27b/14), (29b/09), (31a/08), (31b/03), (31b/04), (31b/05), (32a/04), (34b/05), (36a/12), (44b/17), (45a/05), (51b/05)

m.+de (35a/18)

m.+den (24b/15), (24b/16), (24b/18)

m.+ler (24b/12)

m.+leri (25a/01)

m.+me (31b/09)

m.+mi (31b/03)

m.+miz (24a/04)

m.+mizden (24b/19)

m.+si (23a/01), (23b/18), (24b/09), (27a/04)

m.+sin (26b/06)

m.+sine (06a/18), (39a/12), (50b/16)

m.+ye (10b/12), (14a/15), (24b/03), (24b/10), (24b/14), (24b/16), (24b/16), (24b/18), (25b/01), (31b/06), (45a/12)

m.+yi (21b/12)

kemāl-i mertebe ‘tam ve olgun derece’ (06b/10), (10a/15), (23b/07), (27b/14), (31b/04), (34b/05), (44b/17), (51b/05)

Merve Merve şehri

M. (19b/18)

mesāʿī < Ar. *mesāʿī* çalışmalar, emekler

m. (15b/14)

meṣāliḥ < Ar. *meṣāliḥ* işler

m. (03b/19)

istiḳāmet-i meṣāliḥ ‘işlerin doğruluğu’ (03b/19)

mesāvī < Ar. *mesāvī* kötülükler, fenalıklar

m. (18a/16)

mesāvī ėt- ‘kötülükler yapmak’ (18a/16)

meṯel < Ar. *meṯel* örnek, benzer, misal → **miṯāl**

m. (06a/14)

m.+de (27b/09)

m.+den (44a/15)

m.+i (08b/08), (27b/17), (31a/18), (33b/03), (33b/18), (36a/07), (37a/11), (42a/18), (46a/07), (48a/01), (48a/15), (49a/14), (52a/17)

m.+idür (46b/12)

meṯelā < Ar. *meṯelā* örnek olarak, misal olarak

m. (15a/12)

mesned-nişīn < Ar. *mesned* ve Far. *nişīn* yüce bir makamda bulunan

m. (02a/14)

mesned-nişīn-i bār-gāh ‘yüce mevki, makam’ (02a/14)

mesrūr < Ar. *mesrūr* sevinçli, mutlu, memnun

m. (13a/13), (19b/10), (24a/19), (49a/04)

m.+dur (maʿmūr u mesrūr) (05a/10)

mesrūr ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/13), (49a/04)

mest < Far. *mest* kendinden geçmiş, sarhoş → **sarḫōş**

m. (29b/18)

mest ėt- ‘kendinden geçirmek’ (29b/18)

mestūr < Ar. *mestūr* örtülü, kapalı, gizli → **maḥcūb**

m. (maḥcūb u mestūr) (05b/09)

mestūre < Ar. *mestūre* iffetli kadın

m.+ye (31a/01)

mesʾūl < Ar. *mesʾūl* sorumlu

m. (05b/16)

meşaḳḳat < Ar. *meşaḳḳat* güçlük, zorluk, zahmet

m. (20a/05)

m.+ine (10a/03)

meşāyıḫ < Ar. *meşāyiḫ* şeyhler

m.+dan (21b/07)

meşġūl < Ar. *meşġūl* bir şeyle uğraşan, ilgilenen

m. (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşġūl ol- ‘ilgilenmek, uğraşmak’ (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşhed < Ar. *meşhed* şehit olunan veya şehidin gömüldüğü yer

m. (02b/01)

meşhed-i münevver ‘aydınlık şehadet yeri’ (02b/01)

meşhūr < Ar. *meşhūr* herkesçe bilinen, ünlü, şöhretli

m. (11a/08), (14a/15)

m.+lar (23b/17)

meşhūr ol- ‘ün kazanmak’ (11a/08), (14a/15)

metāʿ < Ar. *metāʿ* değerli mal ve eşya

m.+dan (13a/16)

metīn < Ar. *metīn* sağlam, dayanıklı, güçlü → **merṣūṣ, muḥkem**

m. (03a/08), (03b/17)

der-i cebel-i metīn ‘dayanıklı dağ kapısı’ (03b/17)

tenfīẕ-i şerāyiʿ-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/08)

metīne < Ar. *metīn* sağlam, güçlü

m. (02b/08)

dīn-i metīne-i ḫazīne ‘sağlam inanç hazinesi’ (02b/08)

metrūk < Ar. *metrūk* terkedilmiş, bırakılmış → **mehcūr**

m. (metrūk u mehcūr) (05b/09)

mevc < Ar. *mevc* dalga

m.+i (07b/02)

meveddet < Ar. *meveddet* sevme, sevgi → **muḥabbet**

m. (38a/18)

mevʿiẓet < Ar. *mevʿiẓa* öğüt, nasihat → **naṣīḥat, ögüt**

m.+i (04a/08)

meyāmin-i mevʿiẓet ‘öğütün uğurları’ (04a/08)

mevḳūf < Ar. *mevḳūf* tutuklu, alıkonmuş, bağlı

m. (mevḳūf u merbūṭ) (03b/19)

mevlā < Ar. *mevlā* sâhip, efendi

m. (04a/18)

mevṣūf < Ar. *mevṣūf* vasıflı, nitelenmiş

m.+sun (35a/04)

mevt < Ar. *mevt* ölüm → **ölüm**

m.+e (22a/17)

m.+i (15a/04)

mevʿūd < Ar. *mevʿūd* söz verilmiş, belirli

m. (02a/04)

mevʿūd ol- ‘söz verilmek, vadedilmek’ (02a/04)

meyāmin < Ar. *meyāmin* uğurlar, saâdetler

m. (04a/07)

meyāmin-i mevʿiẓet ‘öğütün uğurları’ (04a/07)

meydān < Ar. *meydān* meydan, alan, saha

m. (02b/03)

mübārizan-ı meydān ‘savaşçı meydanı’ (02b/03)

meyl < Ar. *meyl* meyil, eğilim; ilgi gösterme temāyül

m. (04a/04), (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (meyl ü raġbet) (05b/05), (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25a/05), (25b/15)

meyl ėt- ‘eğilmek, yönelmek, ilgi göstermek’ (14b/18), (15a/05), (15b/14), (19b/05), (20a/06), (20a/07), (21b/12), (21b/12), (24b/02), (25b/15)

meyl-i ṭıbāʿ ‘yaratılışların eğilimi’ (04a/04)

meyl ol- ‘yönelmek, ilgilenmek’ (05b/05)

meyve < Far. *mīve* meyve, yemiş

m.+sidür (07a/19)

mezbūr < Ar. *mezbūr* sözü edilmiş, adı geçen, yazılmış

m.+dan (28a/17)

m.+uŋ (05b/07)

kitāb-ı mezbūr ‘yazılmış kitap, eser’ (05b/07)

ṭāʾifeʾ-i mezbūr ‘adı geçen kavim, kabile’ (28a/17)

meẕellet < Ar. *meẕellet* alçalma, bayağılaşma, hakirlik

m. (25b/03)

meẕellet-i iḫtiyār ‘hakirliğe katlanma’ (25b/03)

mı soru edatı → **mi**

m. (15a/05), (41a/10), (47a/14), (48a/07), (49b/14), (51a/15), (51b/10)

m.+dur (26b/11), (26b/11), (27b/06), (27b/06), (34b/03), (34b/17), (40a/15)

m.+sın (32a/18)

m.+sıŋ (38a/06)

m.+ydı (49b/07), (49b/08)

mi soru edatı → **mı**

m. (15a/05), (28b/15), (32a/11), (44b/09), (47b/14)

m.+dür (32a/17)

m.+sin (28b/11), (28b/16), (53a/03)

m.+siŋ (17b/02), (18b/10), (29a/17), (38a/06), (41a/17), (45a/10), (46b/08), (48a/07), (52a/02), (53a/09)

m.+siŋüz (27a/10)

m.+yin (43b/03)

mīḫ < Far. *mīḫ* çivi → **çivi**

m. (15a/15)

m.+ı (15a/15)

miḥen < Ar. *miḥen* eziyetler, sıkıntılar

m. (03b/01)

miḥen-i münḳaṭıʿ ‘sona eren sıkıntılar’ (03b/01)

miḥnet < Ar. *miḥnet* sıkıntı, zorluk, eziyet, bela

m. (06b/15), (22a/16), (28a/06), (51b/01)

m.+den (31b/08)

m.+dür (20a/16)

m.+ini (19a/17)

mihr < Far. *mihr* güneş

m. (04b/13)

mihr-i rūşen ‘parlak güneş’ (04b/13)

miḳdār < Ar. *miḳdār* miktar, ölçü, derece

m. (08b/19), (19b/06), (20a/19), (20a/19), (20b/02), (22a/09), (22a/09), (23b/03), (28b/05), (33b/09), (34a/17), (47a/04), (47a/04), (48a/12)

m.+ı (06b/06)

m.+ın (47b/15)

m.+ınca (26b/14)

milk < Ar. *milk* mal, mülk → **māl**

m.+e (15a/04)

millet < Ar. *millet* topluluk, halk, ulus; inanç, ümmet

m. (03a/02), (04b/04), (melik ü milletü’s-sulṭān) (05a/05), (16a/13)

m.+i (17b/06)

m.+iŋ (06a/08), (16a/18)

melik-i millet ‘halkın padişahı’ (03a/02)

milletü’s-sulṭān ‘halkın padişahı’ (05a/05)

revnaḳ-ı millet ‘halkın parlaklığı’ (04b/04)

min < Ar. *min harf-i cer* -den, -den beri

m. (04b/01)

mine’s-semāʾ ‘gökyüzünden’ (04b/01)

mine’s-semāʾ-i sulṭānü’l-ḫalḳ ‘gökyüzünden insanların sultanı’ (04b/01)

min-baʿd < Ar. *min-baʿd* bundan sonra, bundan böyle

m. (20a/12)

minhāc < Ar. *minhāc* açık ve geniş yol

m. (02b/02)

minhāc-ı necāḥ ‘kavuşulan yol’ (02b/02)

minvāl < Ar. *minvāl* biçim, yol, tarz

m. (43b/07)

miṣāl < Ar. *miṣāl* örnek, benzer → **meṣel**

m. (bilā-resm ü miṣāl) (01b/02), (05b/13)

miṣbāḥ < Ar. *miṣbāḥ* etrafa ışık veren, kandil, meşale

m. (05a/17)

miṣbāḥ-ı necāḥ-ı ḫilāfet ‘halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi’ (05a/17)

miṣl < Ar. *miṣl* eş, benzer

m.+i (14b/04), (14b/07), (21b/19), (22a/17), (22b/13), (22b/13), (25a/15), (35b/10)

m.+iŋ (48b/15)

mīzān < Ar. *mīzān* ölçü, terazi

m. (02b/18)

mīzān-ı ʿadl ‘adalet terazisi’ (02b/18)

muʿādil < Ar. *muʿādil* denk, eşit

m. (35a/16)

m.+lerini (03b/06)

muʿāḳıd < Ar. *muʿāḳıd* anlaşan, sözleşen

m. (04a/16)

muʿāḳıdü’l-ḫilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşanları’ (04a/16)

muʿālece < Ar. *muʿālece* ilaç, tedavi uygulama

m.+ye (14a/16)

muʿallaḳ < Ar. *muʿallaḳ* asılı, bağlı → **menūṭ**

m. (muʿallaḳ u menūṭ) (04a/01)

muʿallim < Ar. *muʿallim* öğretici, öğretmen

m. (02a/03), (16a/12)

bā-yed-i muʿallim ‘öğretmenin eli, kudreti ile’ (02a/03)

muʿāmele < Ar. *muʿāmele* davranış biçimi, yol, tutum

m. (04a/02), (04a/11), (11b/13), (48b/10)

m.+sine (14b/17)

ḥüsn-i muʿāmele ‘iyi davranış’ (04a/11)

keyfiyyet-i muʿāmeleʾ-i reʿāyā ‘müslüman halkın davranış biçimi’ (04a/02)

muʿāmele ėt- ‘davranmak’ (11b/13)

muʿāmele eyle- ‘davranmak’ (48b/10)

muʿāraża < Ar. *muʿāraża* çekişme, karşı koyma

m. (34b/03)

muʿāraża ėt- ‘karşı koymak’ (34b/03)

muʿaṭṭar < Ar. *muʿaṭṭar* güzel kokulu, ıtırlı

m.+ına (02b/01)

merḳad-ı muʿaṭṭar ‘güzel kokulu mezar’ (02b/01)

muʿāvenet < Ar. *muʿāvenet* yardım → **yardım**

m. (08a/11), (36b/03), (43b/19), (44a/06), (45b/05)

muʿāvenet ėt- ‘yardımda bulunmak’ (44a/06), (45b/05)

muʿāvenet eyle- ‘yardımda bulunmak’ (08a/11), (36b/03), (43b/19)

muʿayyen < Ar. *muʿayyen* belli, belirli

m. (36b/09)

m.+leri (42b/14)

muʿayyen ol- ‘belirlenmek, kararlaştırılmak’ (36b/09)

mūcbī̄ < Ar. *mūcib* ve -*ī̄* gereği ile, sebebi ile

m. (06b/14)

mūcib < Ar. *mūcib* sebep olan, gerektiren

m. (45a/13)

mūcib-i nekbet ‘talihsizlik, felaket sebebi’ (45a/13)

mūcibince < Ar. *mūcib* gerektiği şekilde, gereğince

m. (01b/10)

muʿciz-nümā < Ar. *muʿciz* ve Far. *numā* olağanüstü hâl ve davranış gösteren

m. (02a/15)

muġfil < Ar. *muġfil* aldatan, kandıran

m.+e (46b/13)

muġlaḳa < Ar. *muġlaḳ* anlaşılmaz, karışık, kapalı

m. (05b/08)

ḥucub-ı kelimāt-ı muġlaḳaʾ-i ʿacībe ‘şaşılacak karışık, kapalı kelimelerin perdeleri’ (05b/08)

muġtenem < Ar. *muġtenem* ganimet olarak alınmış

m. (02b/16)

muġtenem ol- ‘ganimet olarak alınmak’ (02b/16)

muḥabbet < Ar. *maḥabbet* sevgi, dostluk, sohbet → **meveddet**

m. (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (11b/19), (14a/10), (21a/10), (21a/11), (21b/06), (25a/05), (31b/17), (32a/04), (38a/18), (40b/19), (43a/12), (49b/07), (50b/06), (50b/09)

m.+e (47a/01)

m.+i (19a/04), (27a/15), (29a/12), (29a/12)

m.+ini (08b/11)

m.+iŋ (49a/16)

kemāl-i muḥabbet ‘tam sevgi ve bağlılık’ (31b/17)

muḥabbet-i dünyā ‘dünya sohbeti’ (21a/11)

muḥabbet ėt- ‘karşılıklı konuşmak’ (11b/19), (21a/10), (25a/05), (32a/04), (40b/19)

muḫālefet < Ar. *muḫālefet* karşı olma, uymama

m. (25b/08)

m.+i (50b/04)

m.+leri (39a/13)

muḫālefet ėt- ‘karşı çıkmak’ (25b/08), (39a/13)

muḫālif < Ar. *muḫālif* uymayan, aykırı

m. (15a/11)

Muḥammed < Ar. *Muḥammed* Hz. Muhammed, İslam dininin peygamberi → **Muṣṭafā**

M. (02a/19)

muḥarrir < Ar. *muḥarrir* yazar, yazıcı → **kātib, yazıcı**

m. (04b/02)

muḥarrir-i memālikü’d-dünyā ‘dünya ülkelerinin yazarı’ (04b/02)

muḫāṭara < Ar. *muḫāṭara* tehlike, zarar

m. (39b/07), (45a/13)

muḫāṭara ol- ‘tehlikeli olmak’ (45a/13)

muḫāṭaralı < Ar. *muḫāṭara* ve T. *+lı* tehlikeli, korku verici

m. (26a/06), (39b/07)

muḥkem < Ar. *muḥkem* sağlam, kuvvetli; iyice → **merṣūṣ, metīn**

m. (18a/08), (29b/19), (30a/15), (33b/01), (37a/09), (40b/12), (48a/02), (50a/12), (52a/16)

muḥkem ėt- ‘sağlamlaştırmak’ (48a/02)

muḫliṣ < Ar. *muḫliṣ* samimi, dosdoğru

m.+lerini (31b/15)

muḥtāc < Ar. *muḥtāc* ihtiyaç duyan, yoksul → **faḳīr, fuḳarā**

m. (08b/16)

muḥtāc ol- ‘ihtiyaç duymak’ (08b/16)

muḫtaṣar < Ar. *muḫtaṣar* kısa, öz

m. (04b/19)

muḫtaṣar ḳıl- ‘gösterişsiz, kısa ve öz yapmak’ (04b/19)

muḫtel < Ar. *muḫtel* bozuk, karışmış, karışık

m. (03b/03)

muḫtel ol- ‘bozulmak, karışmak’ (03b/03)

muḥyī < Ar. *muḥyī* canlandıran, güçlendiren

m. (02b/09)

muḥyī-i āṯār-ı dīn-i islām ‘İslam dini eserlerini güçlendiren’ (02b/09)

muḳābele < Ar. *muḳābele* karşılık, karşı koyma

m. (45a/05)

m.+sinde (14b/14), (15b/13), (19a/11)

m.+ye (44a/02), (44a/07)

muḳābele eyle- ‘karşılık vermek’ (45a/05)

muḳaddem < Ar. *muḳaddem* önde olan, öncelik verilen; giriş

m. (06a/05), (06a/10)

muḳadder < Ar. *muḳadder* takdir olunmuş, ezelde yazılmış olan

m. (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḳadder ol- ‘ezelde takdir edilmek’ (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḳārenet < Ar. *muḳārenet* yakınlık, uygunluk, bitişik → **muḳārinet**

m. (03a/11), (26b/19)

muḳārenet ėt- ‘yakınlaşmak, bir araya gelmek’ (26b/19)

muḳārin < Ar. *muḳārin* beraber, bitişik, yakın

m. (05b/19)

muḳārin ėt- ‘birlikte olmak’ (05b/19)

muḳārinet < Ar. *muḳārenet* bir araya gelme, yakınlık → **muḳārenet**

m. (18a/19)

muḳārinet ėt- ‘birlikte, bir arada olmak’ (18a/19)

muḳarreb < Ar. *muḳarreb* yakın, yakınlaşmış, dost kabul edilmiş kimse

m. (02a/16), (25a/18), (25a/19)

m.+leri (46a/08)

m.+lerinden (25a/17), (26a/14)

muḳarreb-i ḳurb ‘yakın olan dostlar, yakınlar’ (02a/16)

muḳarreb ol- ‘yaklaşmak, yakın olmak’ (25a/18), (25a/19)

muḳarrer < Ar. *muḳarrer* karar verilmiş, kararlaştırılmış; kesin, muhakkak

m. (02a/02), (10a/10), (11b/10), (22a/13), (32b/14), (37b/09), (37b/15), (39a/16), (41b/19), (44b/15), (45a/04), (45b/05), (50b/12)

m.+dür (02b/16), (15a/12), (25b/15), (51b/01)

muḳarrer-i behişt-āyīn ‘cennet benzeri kararlaştırılmış’ (02a/02)

muḳarrer ėt- ‘kararlaştırmak’ (10a/10)

muḳarrer ol- ‘kararlaştırmak, kesinleşmek’ (11b/10), (22a/13), (41b/19)

muḳātele < Ar. *muḳātele* birbirini öldürme, vuruşma

m. (33a/04), (37b/06)

muḳātele ėt- ‘karşılıklı vuruşmak’ (33a/04), (37b/06)

muḳayyed < Ar. *muḳayyed* bağlı, kayıtlı

m. (38b/15)

muḳayyed ol- ‘bağlanmak’ (38b/15)

muḳtedā < Ar. *muḳtedā* örnek alınan, uyulan, rehber

m. (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18)

muḳteżā < Ar. *muḳteżā* gereken, gerek, lazım olan

m.+sı (52b/12)

m.+sınca (03b/03), (38b/06), (38b/08), (52b/14)

mūm < Far. *mūm* mum

m. (30b/16)

murād < Ar. *murād* arzulanan, dilek, istek, amaç, maksat

m. (06a/19), (10a/02), (13a/15), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (18a/06), (19a/15), (24a/17), (40a/16), (44a/15), (46a/10), (50b/18), (51b/06)

m.+a (04b/12), (10b/04), (12b/18), (45a/15)

m.+ı (06b/10), (06b/11), (06b/12), (20a/02), (37b/17)

m.+ım (12a/11), (13b/04), (13b/08), (25a/02), (47b/03)

m.+ımı (11a/17)

m.+ımız (13b/15)

m.+ımıza (17a/13), (41b/04), (44b/10)

m.+ına (12a/02), (23a/07), (25b/04), (36a/16), (45a/14)

m.+ınca (21b/16)

m.+ını (11a/19)

m.+ıŋ (11a/11), (11a/15), (13b/07), (40b/08)

m.+ıŋa (11a/04), (11a/13), (12b/05)

m.+ıŋı (11b/05), (37b/07)

m.+ıŋise (30a/19)

murād ėt- ‘istemek, dilemek’ (13a/15), (51b/06)

murād ėdin- ‘istemek, dilemek’ (05a/19), (10a/02), (13b/17), (14b/10), (14b/15), (19a/15), (40a/16), (46a/10), (50b/18)

murādāt < Ar. *murādāt* istekler, arzular

m.+ına (11a/19)

murdār < Far. *murdār* pis, iğrenç

m. (42a/10)

muṣaddaḳ < Ar. *muṣaddaḳ* doğrulanmış, onaylı

m. (08b/14)

muṣāfāt < Ar. *muṣāfāt* saf ve halis dostluk, samimi sevgi

m. (46a/09)

muṣāḥabet < Ar. *muṣāḥabet* karşılıklı konuşma, görüşme, sohbet

m. (16b/03), (26b/19), (29a/14), (35a/12)

m.+de (18a/08)

m.+den (49a/19)

m.+i (17a/13), (31b/12)

m.+inden (49b/01), (49b/01)

m.+lerini (06a/09)

muṣāḥabet ėt- ‘karşılıklı konuşmak’ (16b/03), (29a/14), (35a/12)

muṣāḥib < Ar. *muṣāḥib* karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı

m. (38a/14), (48b/08)

m.+i (25a/10), (38b/10), (40b/04)

m.+leri (39a/15)

m.+lerine (38b/02), (42a/18)

m.+leriniŋ (45b/10)

muṣannif < Ar. *muṣannif* kitap telif eden, yazar → **müʾellif**

m. (08b/07), (09a/13)

muṣannif-i kitāb ‘kitabın yazarı’ (08b/07), (09a/13)

Muṣṭafā < Ar. *Muṣṭafā* Hz. Muhammed, İslam dininin peygamberi → **Muḥammed**

M. (02a/19), (06a/03)

muʿtād < Ar. *muʿtād* alışılmış, âdet edinilmiş

m. (19a/09)

muʿtād ol- ‘alışılmak’ (19a/09)

muṭahhar < Ar. *muṭahhar* mübarek, kutsal, temiz

m. (02b/01)

ravża-ı muṭahhar ‘mübarek bahçe (Hz. Muhammed’in Medine’deki kabri)’ (02b/01)

muṭarraz < Ar. *muṭarraz* nakışlı, süslü → **müzeyyen**

m. (01b/12)

mutażarrıʿ < Ar. *muteżarrıʿ* yalvarıp yakaran

m. (05b/16)

muʿtemed < Ar. *muʿtemed* güvenilir, itimad edilir

m. (50b/15), (51b/11), (53a/18)

muʿtemedün-ʿaleyh ‘kendisine güvenilen’ (50b/15), (51b/11), (53a/18)

muṭīʿ < Ar. *muṭīʿ* uyan, itaat eden, boyun eğen

m. (13a/12), (13b/13), (28b/14)

muṭīʿ ol- ‘uymak, itaat etmek’ (28b/14)

muṭlaḳ < Ar. *muṭlaḳ* kesin, tam, kayıtsız, şüphesiz

m. (01b/13), (03a/05)

ġālib-i muṭlaḳ ‘kesin hakimiyet sâhibi’ (01b/13)

ḳādir-i muṭlaḳ ‘kesin kudret, güç’ (03a/05)

muṭṭaliʿ < Ar. *muṭṭaliʿ* bilen, öğrenen, haberdar

m. (12b/12), (16a/18)

muṭṭaliʿ ol- ‘bilmek, öğrenmek’ (12b/12), (16a/18)

muttaṣıl < Ar. *muttaṣıl* vasıflanmış, nitelenen

m. (15b/02), (20b/09), (22a/07), (22a/13), (22a/15), (23a/12), (39b/12), (46b/04)

muttaṣıl ol- ‘bitişik bulunmak’ (20b/09)

muvāfaḳat < Ar. *muvāfaḳat* uygunluk, uzlaşma, kabul

m. (34a/15), (42a/01)

muvāfaḳat ėt- ‘uygun görmek, uymak’ (34a/15), (42a/01)

muvāfıḳ < Ar. *muvāfıḳ* uygun, münasip

m. (15a/08), (36b/07), (52b/14)

m.+dur (43a/01)

muvāfiḳ ol- ‘uygun olmak’ (36b/07), (52b/14)

yār-i muvāfiḳ ‘münasip dost’ (15a/08)

mużāyaḳa < Ar. *mużāyaḳa* darlık, sıkıntı, yokluk

m. (19a/17), (20b/08), (20b/12)

mużır < Ar. *mużirr* ziyan veren, zararlı

m. (15a/01)

mużır ol- ‘zararlı olmak’ (15a/01)

mużṭarib < Ar. *mużṭarib* ıztıraplı, sıkıntılı

m. (28b/03)

mübālaġa < Ar. *mubālaġa* abartma, aşırılık

m. (10b/16)

mübālaġa ḳıl- ‘abartmak’ (10b/16)

mübārek < Ar. *mubārek* hayırlı, uğurlu, mukaddes

m. (10b/09)

mübārizan < Ar. *mubāriz* ve Far. *–ān* dövüşenler, savaşçılar

m. (02b/03)

mübārizan-ı meydān ‘savaşçı meydanı’ (02b/03)

mübāşeret < Ar. *mubāşeret* bir işe başlama, yapmaya girişme → **mübāşiret**

m. (07b/06), (15b/18), (27a/01), (33b/04), (34b/12), (36a/01), (42b/13)

mübāşeret ėt- ‘başlamak, girişmek’ (07b/06), (27a/01), (33b/04), (36a/01), (42b/13)

mübāşeret eyle- ‘yapmaya başlamak, girişmek’ (15b/18), (34b/12)

mübāşiret < Ar. *mubāşeret* bir işe başlama, yapmaya girişme → **mübāşeret**

m. (07b/05)

mübāşiret ėt- ‘başlamak, yapmaya girişmek’ (07b/05)

mübīn < Ar. *mübīn* açık, belli, âşikâr

m. (04b/04)

m.+e (02b/08)

şerʿ-i mübīn ‘açık, belli kanun’ (02b/08), (04b/04)

mübteġā < Ar. *mubteġā* istenen, arzulanan

m. (03b/04)

mübteġā-yı hevā ‘istenilen, arzu edilen’ (03b/04)

mübtelā < Ar. *mubtelā* tutkun, tutulmuş, düşkün

m. (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

ʿāḳıbet-i mübtelā ‘düşkünlüğün sonu’ (22b/04)

mübtelā ol- ‘alışmak, düşkün olmak, tutulmak’ (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

mücāhede < Ar. *mucāhede* uğraşma, didinme, çalışma

m. (42b/06)

mücāhede ėt- ‘uğraşmak, didinmek’ (42b/06)

mücāmele < Ar. *mucāmele* iyi geçinme

m. (iḥsān u mücāmele) (04a/11)

mücellā < Ar. *mucellā* parlak, cilâlı

m. (03a/09), (03a/19)

āyīneʾ-i mücellā-yı rūzigār ‘zamanın parlak aynası’ (03a/09)

mücellā ol- ‘parlamak’ (03a/19)

mücerred < Ar. *mucerred* soyut, saf, halis, yalın

m. (06b/11), (27a/07), (37b/09), (51a/03)

m.+e (06b/12)

taḳarrüb-i mücerred ‘halis olana yaklaşma’ (27a/07)

müddet < Ar. *muddet* süre, vakit

m.+i (03a/11)

müʾellif < Ar. *muʾellif* yazar, telif eden → **muṣannif**

m.+i (06b/07)

müʾeyyid < Ar. *muʾeyyid* kuvvetlendiren, destekleyen, yardım eden

m. (04a/19)

ve'l-mülḥidīnü'l-müʾeyyid 've dinsizlere yardım eden' (04a/19)

müfettiş < Ar. *mufettiş* araştıran, denetleyen

m. (51b/12)

müfsid < Ar. *mufsid* ara bozan, karıştırıcı, fesatçı, fitneci

m. (12a/18), (45a/18), (48b/02), (52b/06), (53a/16)

m.+ler (42b/02)

m.+leriŋ (50a/01)

ḥāsid-i müfsid 'ara bozan hasetçi' (12a/18)

mühim < Ar. *muhimm* önemli, lazım, gerekli

m. (14a/13)

m.+dür (09b/19)

mühim ol- 'önemli olmak' (14a/13)

mühmelāt < Ar. *muhmelāt* anlamsız, boş sözler

m. (34b/04)

mükerrem < Ar. *mukerrem* saygı değer, aziz, muhterem

m. (26a/11)

mülāḥaẓa < Ar. *mulāḥaẓa* düşünce, iyice düşünme

m. (10a/05), (31b/09), (31b/10)

mülāḥaẓa ėt- 'etraflıca düşünmek' (10a/05), (31b/09)

mülāyemet < Ar. *mulāyemet* yumuşak huyluluk, yumuşaklık → **mülāyim**

m. (11b/12), (25b/12), (37a/06)

m.+ini (52b/13)

mülāyim < Ar. *mulāyim* yumuşak huylu, uysal; yavaş → **mülāyemet**

m. (42b/03)

m.+se (37b/11)

mülāzemet < Ar. *mulāzemet* bağlanma, devamlılık, meşguliyet

m. (14b/12), (25b/02)

mülāzemet ėt- ‘sürekli meşgul olmak’ (14b/12)

mülāzemet eyle- ‘sürekli meşgul olmak’ (25b/02)

mülḥaḳ < Ar. *mulḥaḳ* eklenmiş, katılmış, ilave edilmiş

m. (03a/06)

mülḥaḳ eyle- ‘katılmak, eklenmek’ (03a/06)

mülḥidīn < Ar. *mulḥidīn* Allah’ı tanımaz, dinsiz, imansız

m. (04a/19)

ve’l-mülḥidīnü’l-müʾeyyid ‘ve dinsizlere yardım eden’ (04a/19)

mümehhed < Ar. *mumehhe*d düzenli, hazırlanmış

m. (04a/15)

mümehhed-i ḳavāʿidü’l-salṭanat ‘sultanlığın kurallarının düzeni’ (04a/15)

mümkin < Ar. *mumkin* mümkün, olabilir, muhtemel

m. (06a/16), (45a/15)

mümkin ol- ‘olabilmek, gerçekleşebilmek’ (06a/16)

mümkināt < Ar. *mumkināt* mümkün olan, olabilir şeyler

m.+ı (01b/03)

istidlāl-i efrād-ı mümkināt ‘muhtemel kişilerin delile dayalı çıkarımı’ (01b/03)

mümtezic < Ar. *mumtezic* uyuşan, bağdaşan, iç içe

m. (04a/07)

münāsebet < Ar. *munāsebet* yakınlık, ilgi, ilişki, alâkâ

m. (40a/06)

m.+imiz (41a/04)

münāsib < Ar. *munāsib* uygun, yerinde

m. (06b/01), (14b/13), (25b/12), (27b/05), (37b/19), (42b/11), (51a/05)

m.+iŋ (14b/18)

ehl-i münāsib ‘uygun olan’ (14b/18)

münāsib ol- ‘uygun ve yerinde olmak’ (27b/05)

münāzaʿāt < Ar. *munāzaʿāt* ağız kavgaları, çekişmeler

m. (03a/02)

refʿ-i münāzaʿāt ‘çekişmenin giderilmesi’ (03a/02)

münderic < Ar. *munderic* içinde yer alan, bulunan

m. (04a/08)

münderic eyle- ‘içine konulmak’ (04a/08)

münevver < Ar. *munevver* aydınlık, ışıklı, nurlu

m. (02b/01), (09b/12)

meşhed-i münevver ‘aydınlık şehadet yeri’ (02b/01)

münḥal < Ar. *munḥall* çözülmüş, açılmış, hâlledilmiş

m. (münḥal ü kār) (03b/02)

münḳād < Ar. *munḳād* boyun eğen, tabi

m. (13a/12)

m.+dür (13b/13)

münḳaṭıʿ < Ar. *munḳaṭiʿ* kesilen, son bulan, devam etmeyen

m. (03b/01)

miḥen-i münḳaṭıʿ ‘sona eren sıkıntılar’ (03b/01)

münḳaṭıʿ ol- ‘son bulmak, kesilmek’ (03b/01)

münkesir < Ar. *munkesir* kırılmış, kırgın

m. (41b/13)

münkesir ol- ‘kırılmak’ (41b/13)

müntefiʿ < Ar. *muntefiʿ* faydalanan, yararlanan

m. (07a/09), (14b/08), (15a/02), (15b/05)

müntefiʿ ol- ‘faydalanmak’ (15a/02), (15b/05)

mürācaʿat < Ar. *murācaʿat* başvurma, danışma

m. (38a/13)

m.+ım (11a/17)

mürācaʿat ėt- ‘başvurmak’ (38a/13)

mürselīn < Ar. *murselīn* gönderilmiş, peygamber

m. (02b/13), (04b/04)

icābet-i seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma’ (02b/13)

seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderi, efendisi (Hz. Muhammed)’ (02b/13), (04b/04)

mürtefiʿ < Ar. *murtefiʿ* yükselmiş, yüksek

m. (03b/01)

mürüvvet < Ar. *muruvvet* yiğitlik, mertlik, insanlık, cömertlik

m. (24b/01)

m.+i (11b/07)

mürüvvetsiz < Ar. *muruvvet* ve T. *+siz* mürüvvet sâhibi olmayan, nâmert

m.+i (24a/18)

müsāʿade < Ar. *musāʿade* izin, uygun, elverişli

m. (11a/19), (12b/05), (15b/06)

müsāʿade ėt- ‘izin vermek’ (11b/19), (12b/05), (15b/06)

müsāraʿat < Ar. *musāraʿat* acele, çabukluk, sürat

m. (03b/04)

müsāraʿat ėt- ‘acele etmek, çabuk olmak’ (03b/04)

müslimān < Ar. *muslim* ve Far. *–ān* Müslüman, İslam dininden olan

m. (51b/12)

m.+lar (49a/11), (50a/01)

müslimīn < Ar. *müslimīn* Müslümanlar

m. (04a/19)

maġzu’l-islām ve’l-müslimīn ‘İslamın ve Müslümanların özü’ (04a/19)

müstaġnī < Ar. *mustaġnī* tok, doygun; kayıtsız, umursamaz

m. (19a/02)

m.+lerdür (03b/18)

müstaġnī ol- ‘ihtiyaç duymaz, tok olmak’ (19a/02)

müstaḥaḳ < Ar. *musteḥaḳḳ* hak etmiş, lâyık

m. (23a/05), (39b/05), (39b/05), (50b/13)

müstaḥaḳ ol- ‘hak etmiş olmak’ (39b/05), (39b/05)

müstaḳīm < Ar. *mustaḳīm* doğru, gerçek

m. (03b/16)

ṣırāṭ-ı müstaḳīm ‘doğru yol’ (03b/16)

müsteṭāb < Ar. *musteṭāb* hoşa giden, beğenilen

m.+a (05b/04)

kitāb-ı müsteṭāb ‘hoşa giden ve beğenilen kitap’ (05b/04)

müşāhede < Ar. *muşāhede* gözle görme, gözlem

m. (40b/17)

müşāhede ėt- ‘görmek, gözlemek’ (40b/17)

müşāvere < Ar. *muşāvere* danışma, istişare

m. (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19), (39a/17)

m.+niŋ (39a/18)

m.+ye (32b/18)

müşāvere ėt- ‘danışmak’ (29a/11), (29a/14), (32a/17), (32b/19)

müşerref < Ar. *muşerref* şereflenmiş, şerefli

m. (02a/16)

müşerref-i şeref ‘onurla şereflenmiş’ (02a/16)

müşerrez < Ar. *muşerrez* düzenlenmiş

m. (01b/13)

müşerrez ḳıl- ‘düzenlemek’ (01b/13)

müşeyyid < Ar. *muşeyyid* sağlamlaştıran

m.+e (04a/16)

müşkil < Ar. *muşkil* zor, güç, çetin, zorluk, güçlük

m. (09a/04), (16a/11), (21a/11), (26a/04), (26a/05), (35b/03)

m.+i (39b/01)

m.+in (39b/01)

müşkil ol- ‘zor, güç olmak’ (09a/04), (35b/03)

müşterek < Ar. *muşterek* ortak, birlikte

m. (08a/04)

m.+dür (24b/13)

müteʿāl < Ar. *muteʿāl* çok yüce, ulu

m.+dür (03a/17)

emīn-i Ḫüdā-yı müteʿāl ‘yüce Allah’ın güvenilirliği’ (03a/17)

müteʿalliḳ < Ar. *muteʿalliḳ* âit, dâir, ilgili

m. (38a/16), (38b/09), (38b/09), (50a/03)

mütedeyyin < Ar. *mutedeyyin* dinine bağlı, dindar

m. (16a/15)

mütedeyyin ol- ‘dinine bağlı olmak’ (16a/15)

müteġayyir < Ar. *muteġayyir* değişen, başkalaşan

m. (37b/13)

müteḥarrik < Ar. *muteḥarrik* hareket eden, hareketli

m. (46a/04)

müteḥarrik ol- ‘hareketli olmak’ (46a/04)

müteḳaddimīn < Ar. *muteḳaddimīn* eski insanlar, eskiler

m. (04a/03)

ḥukemāʾ-ı müteḳaddimīn ‘eski ilim adamları’ (04a/03)

mütercim < Ar. *mutercim* tercüme eden, çevirmen

m. (06a/03)

mütercim-ü hāẕe’l-kitāb ‘bu kitabın tercüme edeni’ (06a/03)

mütevaḳḳıʿ < Ar. *mutevaḳḳıʿ* ümit eden, bekleyen, uman

m. (mütevaḳḳıʿ u meʾmūl) (05b/16)

mütevāṣılāt < Ar. *mütevāṣılāt* birbirine ulaşanlar, kavuşanlar

m. (02a/13)

müteveccih < Ar. *müteveccih* yönelmiş, yönelen

m. (10b/07), (13a/04), (27b/13)

müteveccih ol- ‘yönelmek’ (10b/07), (13a/04), (27b/13)

müttehem < Ar. *muttehem* suçlanan, töhmet altında olan

m. (51a/09)

müyesser < Ar. *muyesser* kolaylıkla nasip olan

m. (05b/13)

teʾemmül-i müyesser ‘kolaylıkla nasip olan etraflıca düşünme’ (05b/13)

müẓāhir < Ar. *muẓāhir* destek olan, yardım eden

m. (01b/04)

müẓāhir-i şuhūd ‘şahitlik etmeye yardım eden’ (01b/04)

müzeyyen < Ar. *muzeyyen* süslenmiş, süslü → **muṭarraz**

m. (27b/03)

N

nā-ehl < Far. *nā* ve Ar. *ehl* bir işin ehli olmayan, ehliyetsiz

n. (27a/01)

nafaḳa < Ar. *nafaḳa* geçim için gereken para

n. (47a/07)

nāfiʿ < Ar. *nāfiʿ* faydalı, yararı olan

n. (06b/04), (07b/02), (07b/08), (09b/14), (14b/19), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (34a/09), (36b/03)

n.+dür (33b/19)

nāfiʿ ol- ‘faydalı olmak’ (06b/04), (07b/02), (07b/08), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (36b/03)

nāgāh < Ar. *nā-gāh* zamansız, ansızın

n. (28b/04)

naġmelik < Ar. *naġme* ve T. *+lik* yapmacık söz ve tavır

n.+imize (41b/13)

naḥs < Ar. *naḥs* uğursuzluk

n. (52b/11)

naḥs-i ṭāliʿ ‘talihin uğursuzluğu’ (52b/11)

naḳḳāş < Ar. *naḳḳāş* nakışçı, süsleme ustası

n. (51b/19), (52a/07), (52a/12), (52a/15), (52a/16)

n.+ıŋ (52a/08), (52a/12)

naḳl < Ar. *naḳl* taşıma, aktarma

n. (38b/16)

naḳl ėt- ‘ulaştırmak, aktarmak’ (38b/16)

naḳş < Ar. *naḳş* işleme, nakış

n. (01b/07)

naḳş-ı menbit ‘bitki çayırının nakışı’ (01b/07)

nām < Far. *nām* isim, ün, şan → **şān, şöhret**

n. (10a/12), (10a/18), (13b/06), (23a/18)

n.+dur (14a/19)

n.+umuz (13b/10)

nām-ı şerīf ‘şerefli isim’ (13b/06)

nā-maʿḳūl Far. *nā* ve Ar. *maʿḳūl* mantıklı ve akla uygun olmayan

n. (31a/01)

namāz < Far. *namāz* namaz

n. (42b/05)

namāz ḳıl- ‘namaz ibadetini yapmak’ (42b/05)

naṣīḥat < Ar. *naṣīḥat* öğüt, ibret verici ders → **mevʿiẓet, ögüt**

n. (07b/16), (11b/09), (22b/17), (25a/05), (26b/04), (32b/18), (33a/03), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (46b/11), (49a/17), (51b/17), (53a/08)

n.+in (07b/16), (23a/15), (35a/09), (36a/19), (43a/08), (43a/09)

n.+ler (53a/07)

n.+leri (15b/17), (26b/09)

n.+lerimiŋ (46a/13)

naṣīḥat ėt- ‘öğüt vermek’ (11b/09), (22b/17), (25a/05), (35a/06), (36b/12), (38b/08), (39a/11), (39a/17), (46b/02), (53a/08)

naṣīḥat eyle- ‘öğüt vermek’ (07b/16), (15b/17), (33a/03), (49a/17), (51b/17)

nāşir < Ar. *nāşir* yayan, yayımlayan, neşreden

n. (04a/14)

nāşir-i āṯār ‘eserleri yayımlayan’ (04a/14)

naẓar < Ar. *naẓar* bakma, bakış

n. (01b/03), (05b/11), (06a/01), (16a/05), (19a/05), (33b/06), (51a/13), (52b/13)

imʿān-ı naẓar ‘çok dikkatli bakma’ (05b/11)

naẓar-ı ʿāṭıfet ‘şefkatli bakış’ (06a/01)

naẓar ėt- ‘bakmak’ (16a/05), (19a/05)

naẓar eyle- ‘bakmak’ (33b/06), (51a/13)

nāzenīn < Far. *nāzenīn* nazlı, ince

n.+i (21a/12)

ʿömr-i nāzenīn ‘ince ömür’ (21a/12)

nāzenīnān < Far. *nāzenīnān* nazlılar, ince yapılılar

n. (05b/12)

nāzil < Ar. *nāzil* inen, nüzul eden

n. (45b/16)

nāzil ol- ‘inmek, nüzul etmek’ (45b/16)

naẓīr < Ar. *naẓīr* benzer, eş

n.+iŋ (04b/11), (12a/05)

ne ne

n. (04b/13), (06b/08), (06b/10), (06b/19), (07a/13), (07b/19), (10b/03), (10b/18), (12a/03), (12a/09), (13a/11), (13a/15), (13b/01), (13b/13), (13b/14), (13b/16), (13b/19), (14a/05), (14a/06), (14a/13), (14a/13), (14b/06), (14b/19), (15a/01), (15b/10), (16a/11), (16a/12), (16a/14), (16b/13), (16b/14), (16b/17), (17a/02), (18a/05), (18b/03), (18b/03), (18b/03), (18b/03), (18b/14), (18b/17), (19a/07), (19b/01), (19b/04), (19b/14), (19b/19), (20a/01), (20b/13), (22a/12), (23b/11), (25a/06), (26a/19), (26b/05), (26b/06), (26b/10), (26b/13), (26b/13), (27a/03), (27a/18), (28b/06), (28b/06), (29a/06), (29a/07), (29a/17), (29b/04), (30a/18), (30b/05), (31a/04), (31a/09), (31b/01), (31b/13), (32a/02), (33a/04), (33a/05), (34a/15), (35b/06), (35b/19), (36a/01), (37b/04), (37b/04), (37b/14), (38a/15), (38a/17), (38a/18), (40a/15), (40a/19), (40b/07), (40b/08), (40b/18), (41a/04), (41a/04),

(41a/05), (41a/12), (41a/12), (41a/16), (41a/16), (41b/03), (41b/04), (42a/08), (42b/01), (42b/03), (43a/05), (43b/03), (43b/15), (43b/17), (44a/15), (44b/18), (45a/01), (46a/01), (46a/02), (47a/08), (47a/13), (48b/07), (48b/14), (49b/08), (49b/13), (49b/14), (50a/06), (50a/07), (50b/07), (51b/15), (52a/11), (52a/14), (52a/18), (52b/15), (52b/15)

n.+dür (11a/15), (12a/08), (13b/07), (14a/17), (15a/01), (24a/01), (28a/02), (30b/15), (31a/17), (31a/19), (31a/19), (32a/18), (32b/08), (34a/10), (34a/16), (34b/19), (38a/06), (38a/15), (38b/01), (38b/09), (40b/08), (41a/14), (42b/04), (43a/18), (47b/02), (47b/13), (50a/19)

n.+ye (23b/05), (43a/05)

ne’ʿaceb ‘ne tuhaf’ (07b/19), (14b/19)

n’eyle- ‘ne yapmak’ (16b/14), (28b/06), (29a/17), (30a/18), (31b/01), (40a/05), (40a/15), (43b/17), (44b/09), (48b/14)

ne’idügi ‘ne olduğu (hakkında kesin bilgi olmayan için kullanılır)’ (12a/03)

n’ol- ‘ne olmak’ (29b/04), (31a/09)

nebīy < Ar. *nebī* peygamber, nebi

n. (02b/11), (05b/04)

Baḥretti’n-nebīyyü’l-emīn ‘güvenilir peygamberin Bahrettin’i’ (05b/04)

ḳālü’l-nebīyy ‘peygamber sözü’ (02b/11)

necāḥ < Ar. *necāḥ* istediğine kavuşma, kurtuluşa erme

n. (02b/02), (05a/17)

minhāc-ı necāḥ ‘kavuşulan yol’ (02b/02)

miṣbāḥ-ı necāḥ-ı ḫilāfet ‘halifeliğe kavuşma ışığı, meşalesi’ (05a/17)

nėce nice, pek çok; nasıl → **nėçe**

n. (12b/14), (12b/15), (24a/07), (37a/15), (38a/06), (39b/08), (41b/07), (41b/09), (43a/03), (44b/04), (45a/07), (45a/08), (45a/17), (50a/05), (50b/08), (50b/09)

n.+dür (22b/13), (28b/08), (34a/05), (35b/10), (42b/16), (43a/10), (46a/15), (46b/13), (47b/07), (51b/18)

n.+sin (38b/17)

nėçe ne kadar → **nėce**

n. (06b/04), (06a/13), (06a/13), (09a/16), (10b/05), (10b/08),(13a/14), (14b/08), (15a/19), (15a/19), (15a/19), (15a/19), (15b/09), (15b/09), (15b/10), (16a/03), (16a/03), (16b/13), (17b/01), (17b/01), (18a/07), (19a/19), (20a/07), (21a/04), (21a/05), (23a/18), (25a/09), (25a/16), (28a/18), (28a/19), (29a/13), (32a/06), (32a/09), (32b/05), (32b/09), (37a/04), (38b/14), (40b/17), (41a/17), (41a/18), (42b/05), (42b/05), (42b/12), (45a/08), (45b/17), (48b/13), (48b/14), (48b/14)

n.+dür (17a/05), (24a/07), (27b/10), (29b/01), (32a/12), (32b/03), (33a/06), (37a/03), (40b/02), (48b/17)

nefʿ < Ar. *nefʿ* fayda, yarar, çıkar → **fāʾide, fāyide, fevāyid, menfaʿat**

n. (07b/01), (15b/13), (25a/16), (28a/14), (33a/03), (50a/04)

n.+i (08a/01), (23a/06), (24b/06), (26b/13), (27a/14), (31b/09), (35a/03)

n.+ini (46a/12)

n.+iŋ (15b/10)

nefʿ-i dünyevī̄ ‘dünyaya ait fayda, çıkar’ (15b/13)

nefʿ-i ser-cā ‘baş yerin faydası’ (25a/16)

nefʿ ol- ‘faydası olmak’ (15b/10), (23a/06), (24b/06), (28a/15), (50a/04)

nefes < Ar. *nefes* nefes, soluk

n. (20b/06)

nefis < Ar. *nefs* nefis → **nefs**

n.+leri (52b/14)

nefs < Ar. *nefs* nefis, öz varlık, kişilik, istek duygusu, can, ruh → **nefis**

n. (03b/03), (14b/17), (14b/19), (15a/03), (38a/10)

n.+i (19a/03), (41a/19), (42b/07)

n.+im (35a/06)

n.+ime (15b/17)

n.+imi (14a/16), (36b/17)

n.+imizi (42a/04)

n.+imle (14b/18), (26a/18)

n.+inde (25b/09), (25b/10), (50b/13)

n.+inden (42b/07)

n.+ine (07b/16), (37b/10), (38a/07)

n.+ini (42b/10), (43a/05), (52b/03)

n.+iniŋ (22b/06), (46a/12), (52b/12)

n.+iŋ (20a/06), (52b/05)

nefs-i ṭabīʿat ‘yaratılış varlığı’ (03b/03)

nefs-i ẓālim ‘acımasız nefs’ (14b/17), (14b/19)

nehc < Ar. *nehc* doğru yol, usul

n. (02a/04), (03b/16)

nehc-i maʿhūd ‘bilinen yol, usul’ (02a/04)

nehc-i ḳavīm ‘doğru ve dürüst yol’ (03b/16)

nekbet < Ar. *nekbet* talihsizlik, felaket

n. (45a/13)

mūcib-i nekbet ‘talihsizlik, felaket sebebi’ (45a/13)

nemaṭ < Ar. *nemaṭ* usul, tarz, yol

n. (04a/06)

nemaṭ-ı maḫṣūṣ ‘husûsi tarz, yol’ (04a/06)

nere nere, hangi yer

n.+de (43a/16)

n.+den (34a/19)

n.+ye (37a/18)

nesne nesne, şey

n. (06a/12), (07a/06), (07a/13), (08b/18), (12a/16), (12b/02), (12b/03), (12b/03), (12b/03), (14b/14), (16a/11), (17a/09), (17a/14), (17b/07), (19b/04), (20b/06), (22a/02), (22b/19), (22b/19), (23a/02), (25b/08), (26b/14), (27a/12), (27a/19), (27b/06), (27b/13), (27b/16), (29b/03), (31b/02), (32a/17), (34a/08), (34a/09), (34b/17), (36a/18), (36b/10), (37b/03), (38b/16), (38b/18), (40b/18), (41a/10), (41a/12), (46a/04), (46a/17), (46b/05), (47a/08), (47b/02), (47b/12), (48a/04), (48a/10), (49a/03), (50a/18), (50b/01), (50b/14), (52a/02), (52b/11)

n.+den (06a/15), (06b/15), (25b/19), (27b/08), (36b/04)

n.+dendür (31b/14)

n.+dür (15a/10), (18b/02), (20a/05), (20a/07), (25a/02), (39b/04)

n.+i (09b/03), (15a/01), (21b/02), (22a/11), (28a/15), (41a/10), (53a/10)

n.+ler (21b/03), (21b/04), (38b/11)

n.+lerde (06a/11)

n.+lerden (15a/13), (21a/05), (21a/10)

n.+lere (07b/04)

n.+leri (07b/08)

n.+niŋ (14a/16), (14a/17), (14a/18), (31b/04), (46b/10)

n.+si (27a/11)

n.+ye (09a/08), (09a/13), (12b/06), (16b/01), (21b/18), (22b/04), (22b/18), (22b/18), (23a/02), (24a/18), (24b/02), (25b/18), (26a/07), (27b/09), (35b/09), (38a/03), (39a/10), (40a/11), (47a/19), (49b/02)

n.+yi (11b/17), (36b/03), (39a/08), (46b/04), (47a/19)

neşūr < Ar. *neşūr* dağıtan, yayan

n. (05a/19)

ṣubḥ-ı neşūr-ı ṣarṣar ‘soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan’ (05a/19)

nėte nasıl

n. (40b/01), (45b/19)

nėtekim gerçekten, nasıl ki

n. (03a/12)

netīce < Ar. *netīce* sonuç, son → **ʿāḳıbet, nihāyet**

n.+sin (48a/17)

nevāl < Ar. *nevāl* bağış, ihsan

n. (05a/07)

ebbed-i nevāl-i ʿāṭıfet ‘sonsuz cömertlik bağışı’ (05a/07)

nevʿan < Ar. *nevʿan* cins ve çeşit bakımından

n. (05b/05)

nevāy < Far. *nevāy* nağme, ahenk, ses

n. (02a/15)

ṭūṭīʾ-i nevāy ‘tuti kuşunun nağmesi’ (02a/15)

nevbet < Far. *nevbet* nöbet, zaman

n. (34a/13)

nıṣf < Ar. *niṣf* yarı, yarım → **yarı**

n. (30a/11)

nıṣf-ı leyl ‘gece yarısı’ (30a/11)

niçün neden

n. (07b/14), (11a/16), (17b/11), (20a/15), (24a/02), (28b/16), (34b/16), (44a/10), (44a/10), (47b/11), (52b/10)

nigāristān < Far. *nigāristān* güzelleri çok olan yer

n.+ı (01b/08)

reng-i nigāristān ‘güzelleri çok olan yerin şekli, vasfı’ (01b/08)

nihāyet < Ar. *nihāyet* son, sonunda → **ʿāḳıbet netīce**

n. (10a/09)

nihāyet-i ḥilm ‘uysallığın sonu’ (10a/09)

nīlūfer < Far. *nīlūfer* nilüfer bitkisi

n. (40a/08)

n.+iŋ (40a/09)

niʿmet < Ar. *niʿmet* ihsan, bağış; yiyecek, rızık

n. (08b/14)

n.+dür (16b/16)

n.+i (14a/10), (39b/18)

n.+in (24a/03)

n.+iŋ (35a/08)

ḥaḳḳ-ı niʿmet ‘bağış, ihsan hakkı’ (35a/08)

nisā < Ar. *nisāʾ* kadınlar

n. (38a/11)

nisbet < Ar. *nisbet* oran, ölçü; ilgi, bağ

n. (13b/04), (20a/04), (51b/13)

nişān < Far. *nişān* işaret, belirti, iz

n. (08a/07)

nişān eyle- ‘işaretlemek’ (08a/07)

niyyet < Ar. *niyyet* niyet, amaç

n. (45b/14)

niẓām < Ar. *niẓām* düzen, tertip

n. (03b/02)

niẓām-ı ʿālem ‘dünya düzeni’ (03b/02)

nūr < Ar. *nūr* nur, ışık

n. (05b/03)

n.+ın (45b/19)

nūr-ı ʿaḳl ‘akıl ışığı’ (09b/12)

nūr-ı hidāyet-i sübḥān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışığı’ (05b/03)

nübüvvet < Ar. *nubuvvet* peygamberlik

n. (02a/14)

n.+de (02a/04)

lisān-ı nübüvvet ‘peygamberlik dili’ (02a/04)

nübüvvet-i destgāh ‘kudretli peygamberlik’ (02a/14)

nüsḫa < Ar. *nusḫa* (yazılı bir şey için) benzer, eş, tıpkı, kopya

n. (01b/08), (04a/12)

n.+sını (12b/11), (12b/16)

nüsḫaʾ-ı insān ‘insanın eşi, tıpkısı’ (01b/08)

nüsḫaʾ-ı pür-ḥikmet ‘manalı söz ile dolu kitap’ (04a/12)

O

o üçüncü teklik kişi zamiri; işaret sıfatı → **ol**

o. (04a/17), (04a/17), (06b/08), (24a/04), (24a/18), (36b/18), (39a/01), (39a/09), (43a/02), (47a/02), (47a/04), (47b/01), (48b/14), (49a/04)

o.+dur (39a/02), (44a/15)

od ateş → **āteş**

o. (26b/06)

oġlan erkek çocuk

o. (13b/17), (49a/10), (49a/11), (49a/13)

o.+dan (49a/08)

o.+dur (49a/10)

o.+ı (49a/07), (49a/09)

o.+ımı (49a/14)

o.+lar (22b/15)

oġlancuḳ küçük erkek evlat

o.+ınıı (49a/07)

oġul erkek evlat

o. (47b/05)

o.+ı (22b/14), (23a/15)

o.+ına (50a/17)

o.+ınuŋ (48a/05)

o.+lar (22b/17)

o.+ları (23a/14)

o.+una (50a/18)

oḳı- yüksek sesle okumak; okumak → **oḳu-**

o.-maḳ (06b/11), (06b/12)

o.-yan (06b/08), (09a/16)

o.-yanlara (13b/18)

o.-yup (06b/13), (07a/10)

oḳu- yüksek sesle okumak; okumak → **oḳı-**

o.-dı (14a/02)

o.-maġa (14a/12)

o.-yanlar (14a/05)

ol üçüncü teklik kişi zamiri; işaret sıfatı → **o**

o. (01b/01), (02a/02), (04a/07), (04b/15), (04b/19), (05b/09), (05b/11), (06a/12), (06b/04), (06b/06), (06b/14), (06b/14), (06b/19), (07a/04), (07a/05), (07a/07), (07a/08), (07a/09), (07a/11), (07a/15), (07b/02), (07b/02), (07b/03), (07b/03), (07b/05), (07b/05), (07b/07), (07b/10), (07b/12), (07b/13), (07b/14), (07b/18), (08a/02), (08a/03), (08a/09), (08a/12), (08a/16), (08a/18), (08a/19), (08b/03), (08b/08), (09a/13), (09b/04), (10a/11), (10a/16), (10a/19), (10b/07), (10b/13), (11a/02), (11a/05), (11a/06), (11a/09), (11a/12), (11a/12), (11a/14), (11a/14), (11b/09), (11b/12), (11b/16), (11b/17), (12a/03), (12a/13),

(12b/04), (13a/04), (13a/13), (13b/02), (13b/07), (14a/01), (14a/04), (14a/07), (14a/17), (14a/18), (15a/15), (15b/18), (16a/06), (16a/06), (16a/11), (17a/05), (17a/10), (17b/03), (17b/09), (17b/16), (17b/17), (17b/19), (18b/09), (19a/13), (19b/03), (19b/07), (19b/14), (20a/13), (20a/13), (20b/01), (20b/09), (20b/12), (20b/13), (20b/13), (21a/08), (21b/15), (22a/02), (22a/03), (22a/04), (22a/06), (22a/09), (22a/12), (22a/13), (22a/13), (22a/14), (22a/17), (22b/01), (22b/02), (22b/03), (22b/04), (22b/05), (22b/16), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (23a/11), (23a/11), (23a/17), (23b/03), (23b/05), (23b/09), (23b/15), (24a/06), (24a/07), (24a/09), (24a/09), (24b/04), (24b/06), (24b/10), (24b/11), (24b/15), (25a/02), (25b/03), (25b/09), (25b/10), (25b/11), (25b/11), (25b/19), (26b/05), (26b/17), (26b/18), (26b/19), (27b/10), (27b/13), (28a/19), (28b/02), (28b/13), (29a/01), (29a/19), (29b/01), (29b/02), (29b/07), (29b/07), (29b/10), (29b/13), (29b/14), (29b/15), (29b/16), (29b/17), (29b/17), (29b/19), (30a/03), (30a/04), (30a/05), (30a/06), (30a/10), (30a/16), (30b/03), (30b/10), (31a/14), (31a/14), (31a/14), (31a/17), (31b/12), (31b/13), (32a/12), (32a/14), (32a/15), (32a/18), (32b/02), (32b/03), (32b/14), (33a/01), (33a/04), (33a/06), (33a/11), (33a/14), (33a/15), (33b/03), (33b/03), (33b/05), (33b/09), (33b/10), (33b/10), (33b/11), (33b/17), (34a/03), (34a/04), (34a/04), (34a/05), (34a/07), (34a/09), (34b/09), (34b/14), (35a/02), (35a/08), (35a/10), (35a/10), (35a/16), (35b/05), (35b/05), (35b/08), (35b/10), (35b/14), (35b/15), (35b/16), (35b/17), (35b/18), (35b/19), (36a/04), (36a/12), (36b/05), (36b/14), (36b/14), (36b/14), (37a/02), (37a/03), (37a/05), (37a/09), (37b/10), (37b/10), (37b/15), (38a/07), (38a/12), (38b/01), (39a/01), (39a/02), (39a/04), (39a/10), (39b/02), (39b/10), (40a/06), (40a/09), (40a/19), (40b/01), (40b/02), (40b/05), (40b/05), (40b/06), (40b/06), (40b/14), (41a/10), (41a/14), (41b/19), (42b/13), (42b/16), (43a/08), (43a/09), (43a/10), (43a/12), (43a/13), (43a/18), (43b/04), (43b/09), (44b/13), (45a/11), (45a/15), (45a/16), (45b/02), (45b/03), (45b/06), (46a/06), (46a/13), (46a/15), (46a/19), (46b/05), (46b/09), (46b/09), (46b/10), (46b/13), (46b/16), (47a/07), (47a/14), (47a/14), (47a/19), (47b/02), (47b/02), (47b/03), (47b/06), (47b/07), (47b/08), (47b/09), (47b/13), (48a/02), (48b/04), (48b/11), (48b/17), (49a/01), (49a/01), (49a/06), (49a/10), (49a/10), (49a/13), (49b/16), (50b/03), (50b/07), (50b/13), (50b/13), (51a/02), (51a/09), (51b/17), (51b/18), (51b/19), (52a/03), (52a/06), (52a/08), (52a/09), (52a/09), (52a/10), (52a/10), (52b/03), (53a/03), (53a/04), (53a/07), (53a/07), (53a/10), (53a/14)

o.+dur (13b/08), (14b/03), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/08), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (37b/13), (45a/11), (47b/03)

ol- olmak

o. (10a/17), (37a/07), (37b/11)

o.-a (02b/12), (05b/03), (05b/11), (05b/13), (06a/07), (08a/15), (08b/02), (09a/07), (09a/16), (10b/03), (11a/17), (11b/10), (11b/16), (12a/02), (12a/13), (12a/19), (13a/01), (13a/01), (13b/01), (13b/02), (13b/11), (13b/19), (14a/07), (14b/04), (14b/09), (15b/03), (15b/13), (16a/19), (16b/18), (17b/14), (18a/12), (19a/12), (19a/12), (19b/08), (20a/08), (20a/14), (22a/17), (23a/06), (24a/19), (24a/19), (24b/04), (24b/14), (24b/15), (26a/04), (27a/18), (27b/04), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/10), (28a/13), (28a/15), (28a/16), (28b/01), (28b/02), (28b/02), (29b/04), (32a/02), (32a/02), (33a/11), (34a/15), (34b/14), (35a/02), (35a/18), (35b/08), (35b/09), (36a/15), (36a/17), (36b/06), (36b/07), (36b/09), (36b/11), (37b/14), (38a/02), (38a/08), (38a/08), (38a/09), (38a/10), (38a/11), (38a/12), (38a/12), (38a/14), (39a/08), (39b/04), (39b/10), (39b/15), (40a/12), (40a/14), (40a/16), (41a/11), (41b/18), (41b/19), (41b/19), (42a/01), (42a/04), (42a/09), (42b/14), (42b/14), (44a/01), (44a/08), (45a/14), (45b/11), (46a/07), (47a/08), (48b/12), (48b/12), (49a/10), (50a/02), (53a/12), (53a/14)

o.-a (07a/10)

o.-abilürsin (32a/06)

o.-acaġı (22b/04)

o.-acaġın (43b/13), (43b/14), (43b/14), (45a/17)

o.-acagın (37b/17)

o.-acaḳ (07b/08), (35b/06), (39a/08), (46b/05), (50b/01), (50b/19)

o.-acaḳdur (12a/03), (48a/19), (50a/05)

o.-alar (03b/05), (15b/05), (28a/10), (28a/11), (28a/12), (44b/17)

o.-alım (40b/17)

o.-alum (41b/04)

o.-am (16a/19), (16b/01), (17b/08), (17b/14), (17b/17), (18b/18), (19a/08), (20a/03), (22b/09), (25a/06), (31b/11), (33a/19), (38a/03)

o.-amadı (27b/02)

o.-amaz (23a/07)

o.-an (02a/04), (07a/19), (07b/15), (07b/17), (08b/11), (09a/07), (09a/15), (10a/11), (11a/18), (13a/12), (13b/18), (14b/07), (14b/07), (14b/14), (14b/16), (15a/01), (15a/02), (16a/05), (17a/16), (18a/15), (18b/02), (18b/04), (19a/01), (19a/13), (19a/14), (19a/17), (21b/03), (21b/04), (21b/17), (22a/18), (23a/02), (23b/15), (23b/16), (24a/15), (24b/01), (25a/08), (25a/08), (25a/09), (25b/19), (26a/09), (26b/05), (26b/08), (26b/09), (26b/11), (27b/16), (28a/09), (28a/12), (28a/15), (29a/19), (29a/19), (31b/04), (31b/07), (32b/19), (34a/06), (35a/03), (35b/16), (35b/17), (36a/15), (36b/03), (38a/09), (38a/12), (39b/01), (41b/14), (43b/18), (43b/19), (45b/01), (45b/16), (48b/07), (48b/08), (48b/10), (49a/18), (49b/12)

o.-ana (14b/12), (25a/13)

o.-anca (23a/14)

o.-anı (06b/04), (21b/01), (29a/17), (37a/18)

o.-anlar (03b/16), (14a/03), (25a/04), (25a/18), (39a/09), (39b/05), (39b/06), (44b/17), (52b/12)

o.-anlara (11b/12), (23a/06), (36b/02)

o.-anları (52b/07)

o.-anlarıŋ (45b/19)

o.-asın (10b/04), (11a/04), (36a/07), (38a/16), (53a/09)

o.-avuz (25a/01)

o.-aydı (04b/17), (05a/12), (40b/18)

o.-aydım (51b/09)

o.-aydıŋ (50b/05)

o.-ayduḳ (40b/18)

o.-ayın (16b/12)

o.-dan (45b/04)

o.-dı (04b/15), (05b/07), (07a/10), (08a/12), (08a/18), (08b/04), (10b/07), (10b/10), (10b/13), (10b/14), (10b/18), (11a/06), (11a/08), (11a/10), (11b/01), (12a/01), (12b/16), (12b/19), (13a/04), (13a/07), (18b/09), (19a/07), (19a/16), (19a/18), (27a/15), (27a/16),

(28a/03), (29a/12), (29a/15), (29a/16), (29b/16), (30b/02), (30b/06), (30b/09), (30b/18), (31a/09), (31a/10), (31a/19), (32b/06), (32b/06), (34a/12), (34a/12), (34b/17), (37a/07), (37a/08), (39a/04), (41b/05), (42b/18), (43b/06), (43b/09), (43b/10), (43b/15), (44b/09), (45a/03), (45a/06), (45a/07), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (45a/09), (45a/09), (45a/10), (45a/10), (47a/07), (47b/10), (47b/11), (48a/05), (49a/05), (49b/05), (49b/06), (49b/09), (50a/03), (50a/07), (50b/03), (51a/15), (53a/16)

o.-dıġın (12b/18)

o.-dılar (22b/15), (29a/09)

o.-du (29a/12)

o.-duġı (06b/06), (07a/09), (11b/14), (17a/06), (17a/06), (20a/07), (25b/01), (27a/13), (27a/14), (31b/05), (31b/08), (36b/13), (37b/05), (43b/09)

o.-duġımız (29a/08), (44a/01), (44a/06)

o.-duġın (14a/13), (27a/08)

o.-duġından (12a/04), (15a/19)

o.-duġum (19a/09), (22b/08), (25b/08), (33a/13), (33a/17)

o.-dugımı (13b/13)

o.-dum (12a/11), (14a/11), (14a/12), (14a/14), (16a/02), (16a/04), (16b/02), (17b/04), (17b/06), (18b/18), (22b/08), (22b/10)

o.-duḳ (17a/13), (17a/14)

o.-duḳdan (07a/05), (20a/11), (23b/02), (37b/05)

o.-duḳları (06b/03), (15b/11)

o.-duŋuz (44a/10)

o.-ıcaḳ (18b/01), (22a/10), (25a/12), (25b/14), (27a/01), (38a/19), (41b/07), (44b/12), (49b/14)

o.-ıcaḳdur (23a/09)

o.-ınca (10b/04), (36a/13), (36a/14)

o.-ma (08b/07), (15a/18), (15a/18), (15b/06), (15b/17), (36b/19), (37b/11)

o.-mada (07b/12)

o.-madı (07a/09), (17b/13), (31a/10), (31a/18)

o.-madılar (25a/19)

o.-madın (36a/08)

o.-madındur (48b/01)

o.-madıŋ (25a/10)

o.-madugı (48b/02)

o.-maġ (04a/04), (25b/01), (28a/14), (35b/12), (43a/12), (50a/04), (51b/14)

o.-maġa (20b/15), (24b/10), (31b/06), (31b/10)

o.-maġı (16b/05)

o.-maġıla (02b/09)

o.-maġın (04a/03)

o.-mamaġıla (03b/11)

o.-mamaḳ (09a/11)

o.-mamaḳdur (46a/09)

o.-mamasın (50b/18)

o.-mamış (07b/02), (38a/12)

o.-mamışdur (37b/04)

o.-mamıza (13b/11)

o.-maḳ (08b/10), (09a/10), (09b/19), (10a/06), (17b/10), (20a/18), (24b/16), (25b/17), (26a/01), (26a/09), (27b/09), (37a/12), (38a/04), (39a/04), (39a/05), (41b/12), (45b/02), (48b/05), (50a/15), (51a/08), (52b/06)

o.-maḳda (25b/17)

o.-maḳdan (17b/09), (17b/10)

o.-maḳdur (11b/07), (11b/12), (23a/01), (39b/08), (51a/03)

o.-masa (06b/14), (21b/16), (23a/13), (34a/01), (40a/05)

o.-masaḳ (41b/16)

o.-ması (02b/16)

o.-masına (07a/08), (13b/06), (21a/07)

o.-masun (34b/15), (39a/12), (52b/15)

o.-maya (06b/11), (12b/12), (14b/03), (14b/13), (15b/13), (16a/07), (16a/08), (24b/06), (27b/18), (35b/09), (36b/09), (38a/07), (38a/10), (38a/11), (38a/14), (39a/01), (45a/14), (46a/02), (46a/10), (51a/02), (51b/13), (52a/03), (53a/12)

o.-mayalum (36a/02)

o.-mayam (12b/02), (32b/09)

o.-mayan (07b/10), (21b/01), (37a/12), (46b/08), (50a/15), (53a/10)

o.-mayana (46b/07)

o.-mayanı (46a/14)

o.-mayanıŋ (14b/11), (46b/06)

o.-mayasın (32b/02)

o.-mayavuz (44a/02), (44a/07)

o.-mayınca (44a/18)

o.-mayup (06b/12), (19b/15), (21a/07), (24b/06), (40a/11), (40a/17)

o.-maz (07a/18), (07b/15), (08b/12), (10a/06), (12a/10), (13b/03), (15a/02), (15a/04), (16a/17), (16b/10), (17a/05), (18b/01), (19a/04), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/19), (23a/08), (23b/01), (24a/16), (26a/06), (26a/07), (26a/19), (27a/03), (27b/05), (27b/10), (29a/03), (32a/09), (32b/06), (32b/16), (33a/04), (35b/03), (36b/01), (36b/18), (38b/15), (39a/07), (39b/06), (40b/14), (42a/07), (44a/16), (45b/10), (46a/06), (46a/08), (49b/04)

o.-mazdan (45b/01)

o.-mazsa (39b/14), (45b/03)

o.-mazsaḳ (41b/16)

o.-mış (11b/18), (14a/07), (14a/10), (16a/15), (17b/15), (21b/07), (21b/08), (21b/09), (21b/10), (29b/01), (29b/14), (29b/15), (33a/19), (37b/13), (41b/04), (43a/12), (52a/15)

o.-mışdur (13b/16), (20a/18), (21a/14), (29a/07), (31b/13), (31b/14), (36b/16), (38b/10), (51b/05)

o.-mışımdur (50b/12)

o.-mışlar (06a/13)

o.-mışlardur (02b/09), (25a/19), (32a/11)

o.-sa (03b/02), (05a/12), (09b/04), (12a/09), (12a/13), (14b/05), (20b/17), (21a/01), (22b/12), (24b/14), (26b/05), (36a/13), (37b/08), (39b/10), (39b/12), (39b/13), (42a/07), (45b/16), (46a/02), (46a/05), (51b/01)

o.-salar (07b/11), (46a/05)

o.-saŋ (21a/11)

o.-saŋuz (43a/16)

o.-sun (02b/02), (07b/01), (15b/02), (28b/15), (38a/06), (39a/12), (41b/04), (41b/09), (41b/16), (49a/17), (50b/01), (50b/14), (52a/04), (52a/05), (52a/06), (52b/14)

o.-uŋ (44a/03)

o.-up (03a/01), (03b/03), (03b/07), (04a/10), (05b/01), (05b/05), (06a/16), (06b/05), (06b/11), (07b/07), (07b/08), (08b/16), (10a/09), (11a/07), (11a/13), (11b/14), (12a/11), (12a/17), (13a/03), (13b/10), (14a/15), (14b/06), (14b/08), (14b/15), (15b/11), (17b/08), (17b/15), (18a/11), (18b/05), (19a/01), (19b/16), (20b/09), (22a/09), (24b/01), (24b/04), (25a/11), (25a/13), (25a/14), (25a/18), (27b/16), (28b/03), (29a/06), (33a/19), (33b/02), (36a/10), (36a/12), (37b/07), (40b/01), (41b/08), (45a/13), (45a/18), (45b/02), (45b/10), (45b/16), (46a/09), (46a/09), (46b/14), (50a/02), (50a/13), (51a/01), (52b/08)

o.-upṭururken (32b/07)

o.-ur (03a/15), (03a/19), (03b/01), (06a/16), (06a/18), (06b/07), (06b/13), (06b/15), (07a/11), (07a/18), (07b/02), (07b/07), (08b/06), (08b/13), (08b/14), (09a/04), (09b/07), (09b/15), (11a/12), (11b/17), (12a/15), (12b/03), (13b/05), (13b/07), (13b/07), (15a/03), (15a/17), (15b/10), (15b/16), (16a/12), (16b/07), (16b/10), (17a/04), (17a/09), (17b/19), (18b/06), (18b/13), (18b/13), (19a/01), (19a/02), (19a/03), (19a/04), (19a/05), (19a/05),

(19a/06), (19b/04), (19b/09), (19b/10), (19b/12), (19b/15), (20a/19), (20b/01), (20b/01), (20b/03), (20b/04), (20b/10), (20b/11), (20b/11), (20b/15), (20b/16), (21a/01), (21a/01), (21a/06), (21b/18), (22a/10), (22a/13), (22a/15), (22a/15), (22b/01), (23a/14), (23b/10), (25b/04), (26a/04), (26a/07), (26b/12), (27a/02), (27a/05), (27a/06), (27a/07), (27b/12), (27b/13), (27b/15), (27b/17), (29a/15), (29b/05), (30a/05), (31a/05), (31a/07), (32a/18), (32b/16), (33b/04), (35a/01), (35b/04), (35b/19), (36a/05), (36a/13), (36b/18), (37b/02), (37b/02), (37b/07), (37b/10), (39a/09), (39a/18), (39b/01), (39b/03), (39b/04), (39b/06), (39b/12), (39b/12), (39b/18), (39b/18), (40a/10), (40a/18), (40b/13), (41b/13), (42b/08), (42b/11), (43a/03), (44b/02), (45a/17), (46a/04), (46a/16), (46b/08), (49b/02), (49b/03), (49b/19), (50a/01), (51a/11), (51a/12), (51b/06), (51b/07), (51b/09), (52a/12), (52b/03)

o.-uram (17b/18)

o.-urdı (14b/05), (33a/06), (45b/04)

o.-urduŋuz (33a/06), (33a/08)

o.-urın (52b/02)

o.-urlar (03b/07), (06a/19), (18b/02), (27a/06), (51b/02)

o.-ursa (06b/12), (09a/03), (11b/11), (21a/08), (24b/05), (24b/07), (26b/01), (26b/15), (27a/03), (27b/05), (27b/19), (33a/01), (37b/06), (38a/02), (39a/05), (40b/01), (42b/06), (42b/10), (47a/03), (48b/06), (49b/15)

o.-ursam (33a/18), (33a/18)

o.-ursaḳ (40b/17)

o.-ursaŋ (33b/05), (34a/10), (47b/01)

o.-ursın (15b/15)

o.-ursıŋ (20a/12), (26a/16)

o.-ursız (49b/10)

o.-ursuŋ (33b/12)

o.-uruz (44b/10)

ʿaceb ol- ‘şaşmak’ (49b/04)

ʿāciz ol- ‘âciz, güçsüz olmak’ (32a/11), (35b/08)

ʿahd ol- ‘söz vermek, yemin etmek’ (36b/16)

ʿāḳıbet-endīş ol- ‘sonunu düşünmek’ (03b/11)

ʿāḳil ol- ‘akıllı, bilgili olmak’ (06b/03), (09a/07), (25a/08), (25a/11), (25b/14), (32b/19), (35a/02), (45a/01), (45b/16), (48b/08)

ʿālim ol- ‘bilgin olmak’ (07a/10), (07b/15), (11a/18), (26a/09)

amān ol- ‘emin, güvende olmak’ (36b/16)

ʿārıż ol- ‘sonradan ortaya çıkmak’ (16a/08)

ʿāṣī ol- ‘baş kaldırmak’ (36a/09)

ʿāşıḳ ol- ‘aşırı sevgi duymak’ (17b/19), (29b/14), (38a/12)

āşikāre ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (17a/09), (51b/09)

ʿaẓīm ol- ‘büyük, şiddetli olmak’ (12a/01)

bāliġ ol- ‘buluğa ermek, erginliğe ulaşmak’ (06b/03), (06b/06), (21a/01), (22b/15)

bed-aṣl ol- ‘aslı kötü olmak’ (36a/13), (38a/12)

berī ol- ‘kurtulmak’ (38a/09)

bī-ʿaḳl ol- ‘akılsız olmak’ (25b/19)

bī-ḥużūr ol- ‘huzursuz olmak’ (08b/06), (08b/12), (27b/15), (30b/09), (31a/07), (32b/09), (35b/19), (36b/10), (47b/10), (49b/06), (49b/09), (49b/10), (50b/01)

bī-menfaʿat ol- ‘faydasız olmak’ (27b/17)

cemʿ ol- ‘toplanmak, bir araya gelmek’ (11b/18), (22a/09), (44a/03), (44a/10)

cilve-ger ol- ‘ortaya çıkmak’ (05b/11)

cüzʾī ol- ‘az miktarda olmak’ (39a/08)

çāre ol- ‘çözüm, kurtuluş yolu bulmak’ (39a/07)

dāḫil ol- ‘girmek, katmak’ (10b/14), (14a/11)

dıraḫşān ol- ‘parlak, aydınlık olmak’ (05b/03)

duş ol- ‘rastlamak, erişmek’ (18b/09)

emīn ol- ‘inanmak, güvenmek’ (17a/14), (19a/06), (33a/08)

fāriġ ol- ‘vazgeçmek, el çekmek’ (12b/16), (27a/14), (44b/09)

fāżıl ol- ‘erdemli, faziletli olmak’ (26a/09)

fedā ol- ‘uğruna vermek’ (41b/16)

fermān ol- ‘emretmek’ (27b/18)

fevt ol- ‘yok olmak’ (17b/15) (36a/08)

ġāfil ol- ‘habersiz bulunmak’ (37b/11)

ġālib ol- ‘yenmek, üstün gelmek’ (33a/17), (37b/07)

ġāyib ol- ‘kaybolmak’ (19b/12)

ġażab ol- ‘öfkelenmek’ (35a/01)

giriftār ol- ‘tutulmak, yakalanmak’ (17b/04), (21a/11)

ḫalāṣ ol- ‘kurtulmak’ (06b/07), (12b/02), (22a/10), (33a/06), (33b/12), (36a/05), (50a/01), (53a/09)

ḫālī̄ ol- ‘boş, ıssız olmak’ (03b/02)

ḫarāb ol- ‘kötüleşmek, yıkılmak’ (15a/17), (15b/03), (21b/18), (32b/15)

ḫarc ol- ‘harcamak, sarfetmek’ (10a/05)

ḥarīṣ ol- ‘aşırı istekli ve hırslı olmak’ (14a/14), (36b/09)

ḥaḳīr ol- ‘değersiz, küçük olmak’ (26b/05)

ḥāṣıl ol- ‘meydana gelmek, ortaya çıkmak’ (07b/01), (08b/14), (09a/19), (11a/11), (14b/05), (14b/08), (15b/10), (20b/09)

ḫayır ol- ‘faydalı, iyi olmak’ (36b/06), (42a/07)

ḫāyin ol- ‘kötü niyetli olmak’ (22b/12)

ḥayrān ol- ‘şaşırmak’ (31a/10), (35b/08)

helāk ol- ‘mahvolmak, yok olmak, ölmek’ (07b/11), (07b/12), (19b/09), (19b/15), (22a/15), (22b/01), (30a/05), (38a/11), (39b/12), (40a/10), (45a/09), (45b/10)

ʿibret ol- ‘uyarıcı ders vermek’ (13b/18)

ifşā ol- ‘açığa çıkmak’ (50b/18)

ilhām ol- ‘esin vermek’ (09b/07)

iʿtiḳād ol- ‘inanmak’ (35a/02)

ḳābil ol- ‘mümkün olmak’ (14b/11), (14b/13), (35b/03), (46a/14), (46b/06)

ḳādir ol- ‘gücü yetmek, muktedir olmak’ (12a/10), (19b/15), (20b/15), (20b/16), (20b/17), (20b/19), (22b/08), (24b/04), (25b/08), (27b/02), (29a/08), (31a/10), (32a/06), (33b/05), (35b/09), (37a/12), (37b/05), (37b/06), (40b/18), (41b/16), (41b/16), (44a/01), (44a/02), (44a/06), (44a/07), (46a/06), (46a/08)

ḳarīb ol- ‘yakın olmak’ (17b/14), (39b/08)

ḳaṣd ol- ‘girişmek, niyet etmek’ (40a/17), (40a/17)

ḳāṣır ol- ‘kusurlu, âciz olmak’ (21a/14)

ḳavī ol- ‘güçlü, sağlam olmak’ (42b/14)

ḳāyil ol- ‘razı olmak, kabul etmek’ (19b/08)

ḳāyim ol- ‘dâim ve sabit olmak’ (02b/19), (20a/03)

kerīm ol- ‘yüce, şerefli olmak’ (48b/10)

keşf ol- ‘ortaya çıkmak, bilinmek’ (50b/19)

lā-büt ol- ‘gerekli, lazım olmak’ (22b/09)

lāyıḳ ol- ‘uygun olmak, hak etmek’ (26b/09)

lāzım ol- ‘gerekmek’ (04a/03), (11b/14), ‘(11b/19), (35b/06), (39b/06), (47a/07)

maġlūb ol- ‘yenilmek’ (33a/18)

maġrūr ol- ‘böbürlenmek, gururlanmak’ (15a/18), (15b/06), (18b/05), (36b/19), (38a/10), (46a/02)

maḥrūs ol- ‘korunmak, gözetilmek’ (05b/01)

maḥrūm ol- ‘istediğini elde edememek’ (39a/18)

maḥṣūr ol- ‘kuşatılmak, sınırlanmak’ (38a/04)

maḥzūn ol- ‘üzüntülü, kederli olmak’ (19a/04), (41b/12)

maḳbūl ol- ‘kabul edilmek, beğenilmek’ (07b/10), (07b/15), (17b/08), (18a/12), (25a/06), (27a/05), (27a/06)

mālik ol- ‘sahip olmak’ (11b/13), (38a/07)

maʿlūm ol- ‘bilinmek’ (02b/12), (06a/07), (08b/10), (09a/07), (26b/12), (37b/05), (50b/02), (51b/05), (53a/16)

māniʿ ol- ‘engellemek’ (41b/18)

marīż ol- ‘hastalanmak’ (15a/04)

maʿrūf ol- ‘bilinmek, tanınmak’ (28a/07)

maṣūn ol- ‘korunmak’ (05b/01)

maẓhar ol- ‘erişmek, ulaşmak’ (14a/07), (16a/02), (39b/06)

mecāl ol- ‘güç, kuvvet, imkan olmak’ (16a/07), (17a/05), (17b/13), (23b/01), (32b/16), (40b/14)

mecrūḥ ol- ‘yaralanmak’ (40b/13)

mesrūr ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/13), (49a/04)

meşġūl ol- ‘ilgilenmek, uğraşmak’ (17b/16), (18b/13), (18b/18), (22a/10)

meşhūr ol- ‘ün kazanmak’ (11a/08), (14a/15)

mevʿūd ol- ‘söz verilmek, vadedilmek’ (02a/04)

meyl ol- ‘yönelmek, ilgilenmek’ (05b/05)

muʿayyen ol- ‘belirlenmek, kararlaştırılmak’ (36b/09)

muġtenem ol- ‘ganimet olarak alınmak’ (02b/16)

muḫāṭara ol- ‘tehlikeli olmak’ (45a/13)

muḥtāc ol- ‘ihtiyaç duymak’ (08b/16)

muḫtel ol- ‘bozulmak, karışmak’ (03b/03)

muḳadder ol- ‘ezelde takdir edilmek’ (20a/18), (38a/09), (40a/05)

muḳarreb ol- ‘yaklaşmak, yakın olmak’ (25a/18), (25a/19)

muḳarrer ol- ‘kararlaştırmak, kesinleşmek’ (11b/10), (22a/13), (41b/19)

muḳayyed ol- ‘bağlanmak’ (38b/15)

muʿtād ol- ‘alışılmak’ (19a/09)

muṭīʿ ol- ‘uymak, itaat etmek’ (28b/14)

muṭṭaliʿ ol- ‘bilmek, öğrenmek’ (12b/12), (16a/18)

muttaṣıl ol- ‘bitişik bulunmak’ (20b/09)

muvāfıḳ ol- ‘uygun olmak’ (36b/07), (52b/14)

mużır ol- ‘zararlı olmak’ (15a/01)

mübtelā ol- ‘alışmak, düşkün olmak, tutulmak’ (15b/11), (20b/17), (20b/19), (22b/04), (31b/08)

mücellā ol- ‘parlamak’ (03a/19)

mühim ol- ‘önemli olmak’ (14a/13)

mümkin ol- ‘olabilmek, gerçekleşebilmek’ (06a/16)

münāsib ol- ‘uygun ve yerinde olmak’ (27b/05)

münḳaṭıʿ ol- ‘son bulmak, kesilmek’ (03b/01)

münkesir ol- ‘kırılmak’ (41b/13)

müntefiʿ ol- ‘faydalanmak’ (15a/02), (15b/05)

müstaġnī ol- ‘ihtiyaç duymaz, tok olmak’ (19a/02)

müstaḥaḳ ol- ‘hak etmiş olmak’ (39b/05), (39b/05)

müşkil ol- ‘zor, güç olmak’ (09a/04), (35b/03)

mütedeyyin ol- ‘dinine bağlı olmak’ (16a/15)

müteḥarrik ol- ‘hareketli olmak’ (46a/04)

müteveccih ol- ‘yönelmek’ (10b/07), (13a/04), (27b/13)

nāfiʿ ol- ‘faydalı olmak’ (06b/04), (07b/02), (07b/08), (21b/01), (21b/01), (21b/03), (21b/17), (28a/15), (29a/17), (36b/03)

nāzil ol- ‘inmek, nüzul etmek’ (45b/16)

nefʿ ol- ‘faydası olmak’ (15b/10), (23a/06), (24b/06), (28a/15), (50a/04)

n’ol- ‘ne olmak’ (29b/04), (31a/09)

pāk ol- ‘temiz, saf olmak’ (19a/03)

pāre pāre ol- ‘parça parça olmak’ (43b/09)

perīşān ol- ‘dağılmak, düzeni bozulmak’ (27b/18)

peşīmān ol- ‘hayıflanmak’ (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08)

peydā ol- ‘ortaya çıkmak, belirmek’ (20b/01), (20b/11), (27b/12)

pīr ol- ‘yaşlanmak’ (32b/06)

pişmān ol- ‘hayıflanmak’ (28a/03)

rāciʿ ol- ‘geri dönmek’ (33b/04)

raġbet ol- ‘itibar etmek, ilgi göstermek’ (05b/05)

rāżī ol- ‘kabul etmek, uygun bulmak, istemek’ (08a/12), (22b/08), (24a/19), (30b/02), (34b/12), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

reng ol- ‘hile yapmak’ ((52a/15)

revā ol- ‘lâyık, uygun olmak’ (12a/11), (13b/07)

revān ol- ‘akmak’ (45a/06)

revāne ol- ‘yola koyulmak, gitmek’ (10b/09)

rüsvāy ol- ‘rezil olmak’ (08b/07), (37b/02), (45a/09)

ṣābit ol- ‘kesin, ispatlanmış olmak’ (20a/03)

sebeb ol- ‘yol açmak, neden olmak’ (07a/09), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (20a/07), (37a/12), (39a/05), (39b/11)

serāsime ol- ‘şaşkın olmak’ (35b/09)

şād ol- ‘sevinçli, memnun olmak’ (12b/19)

şādmān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (33b/02)

şādumān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/07)

şākir ol- ‘şükredici olmak’ (19a/01)

şāyiʿ ol- ‘herkesçe duyulmak’ (12a/17), (21b/09)

şerīk ol- ‘ortak olmak’ (51a/03)

tābiʿ ol- ‘uymak, bağlı olmak’ (06b/14), (16a/19), (16b/05), (28b/02), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

taḥṣīl ol- ‘öğrenmek’ (16a/12)

ṭālib ol- ‘istemek, arzu etmek’ (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

tamām ol- ‘sona ermek, tamamlanmak’ (07a/04), (07a/18), (20a/11), (49b/05)

teʾsīr ol- ‘etkilemek’ (06a/17)

vāḳıf ol- ‘bilmek, haberdar olmak’ (13b/13), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḳiʿ ol- ‘meydana gelmek’ (11b/11)

vāṣıl ol- ‘ulaşmak, erişmek’ (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (15a/02), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vüsʿat ol- ‘güçlü olmak’ (06a/16)

yād ol- ‘anmak, hatırlamak’ (13b/06), (13b/11)

yaḳın ol- ‘yakın yerde bulunmak, yaklaşmak’ (24a/15), (24a/16), (25a/14), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (46a/10), (48b/05)

ẓāhir ol- ‘görünmek, açığa çıkmak’ (12a/15), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/15), (51b/06), (51b/07)

żāyiʿ ol- ‘ziyan olmak, boşa gitmek’ (07a/08), (13a/01), (19a/12), (23a/14)

zāyil ol- ‘yok olmak, ortadan kalkmak’ (50b/15)

ẕikr ol- ‘ismini söylemek, bahsetmek’ (23a/02)

ziyāde ol- ‘artmak, çok olmak’ (19a/01), (19a/07), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (50a/02)

ẓuhūr ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (45a/10)

olar onlar

o.+ıŋ (25b/05)

olın- olunmak

o.-a (13b/17), (53a/07)

o.-an (14a/01), (14b/04), (21a/07), (22b/07)

o.-dı (05b/15)

o.-duġı (51b/09)

o.-duġın (06b/09)

o.-maḳ (10a/07)

o.-maya (35b/03)

o.-maz (32a/04), (46b/09)

o.-mış (09b/17), (31b/06)

o.-up (35b/02), (51a/01)

o.-ur (07b/14), (11b/07), (16b/07), (26b/02)

derc olın- ‘toplanmak, (kitap) yazılmak’ (09b/17)

emr olın- ‘buyurulmak’ (14a/01)

ḥikāyet olın- ‘anlatılmak’ (16b/07)

iḫtiyār olın- ‘seçilmek’ (10a/07)

istidlāl olın- ‘hükme varılmak’ (11b/07)

istiʿmāl olın- ‘kullanılmak’ (26b/02)

iştiġāl olın- ‘uğraşmak, meşgul olmak’ (05b/15)

levm olın- ‘kınanmak, aşağılanmak’ (07b/14)

taʿbīr olın- ‘ifade edilmek’ (32a/04)

tecrübe olın- ‘denenmek’ (31b/06)

tedārik olın- ‘edinmek, sağlanmak’ (35b/02)

tefaḥḥus olın- ‘etraflıca araştırılmak’ (51b/08)

teftīş olın- ‘soruşturulmak, araştırılmak’ (51b/08)

şehādet olın- ‘tanıklık etmek’ (50b/19)

vaż‘ olın- ‘düzenlenmek, tertip edilmek’ (06b/08), (13b/17)

z̲ikr olın- ‘anılmak, bahsedilmek’ (21a/07), (22b/07)

omuz omuz, köprücük kemiği

o.+ıŋa (24b/17)

o.+uŋdaki (24b/18)

on on rakamı

o. (20a/10)

on- iyileşmek

o.+dur (22a/10)

oŋa ona → **aŋa**

o. (33b/05), (41a/07)

ondan ondan → **andan**

o. (34b/15), (35b/13), (36b/15)

onı onu → **anı**

o. (17a/04)

onıŋ onun → **anıŋ, anuŋ**

o. (41a/04), (41a/05)

o.+çün (49a/14)

ora ora, o yer, o taraf

o.+da (09a/12), (18a/04), (23b/01), (23b/03), (23b/04), (23b/06), (30a/05), (31a/12), (33a/16), (35b/14), (38b/15), (43b/11)

o.+dan (18a/03), (30a/05)

o.+larda (23b/10)

o.+ya (33a/08), (33b/17), (46a/18), (47b/19)

o.+yı (32b/14), (47a/08)

orman orman, ağaçlık geniş alan

o. (27b/01)

o.+a (40b/06)

o.+da (27b/11), (40b/03)

orta orta, ara, iç

o.+da (44b/12)

o.+larına (48b/02)

o.+larında (16a/17), (22b/12), (22b/12), (48b/01)

o.+mda (38a/17), (39a/07)

o.+mızda (52a/05)

o.+sına (17a/18), (43b/04)

o.+sında (11a/07), (14a/16), (21b/03), (43b/08), (44b/11), (53a/01)

o.+ya (42b/10)

ortalık bulunan yer, çevre, etraf

o. (37b/03), (37b/05)

o.+a (09a/01)

o.+da (29b/11), (32b/10)

o.+ı (18a/07), (51a/18)

ʿ**Oṯmān** < Ar. *ʿOṯmān* üçüncü halife, Hz. Osman

ʿO. (05a/06)

dūdmān-ı āl-i ʿOṯmān ‘Osman hanedanı, soyu’ (05a/06)

ot ot, toprak üstündeki küçük bitki, hayvan yemi

o. (36b/14), (40a/06), (41a/14), (43a/01), (46a/03), (46a/19)

o.+ları (28b/11)

o.+larla (40a/13)

otla- otlamak, dolaşarak yerden ot yemek

o.-r (41a/14)

o.-rın (40a/06)

o.-yup (23b/07)

otlan- otlanmak, dolaşarak yerden ot yemek

o.-ur (23b/07)

otlı ot olan yer

o. (23b/06), (34a/05), (40b/09)

oṭun odun, kesilmiş ağaç

o. (46a/17), (48a/11)

otur- oturmak, bir yere yerleşmek

o.-alum (49a/05)

o.-ur (27a/18)

o.-urken (11a/11)

o.-urlar (46b/17)

Ö

öbir öbür, diğer, öteki

ö. (24a/10), (24a/12), (30a/02), (36a/05)

ö.+inle (29b/13)

ö.+isinden (20a/01)

öc intikam

ö.+üŋi (47b/13)

ögren- öğrenmek, bilgi edinmek

ö.-dük (17a/14)

ö.-em (29b/04)

ö.-medügiŋ (46b/12)

ö.-mek (06a/19)

ö.-ürem (25b/07)

ögret- öğretmek, bilgi kazandırmak

ö.-eler (21a/01)

ö.-me (46b/07)

ögüt öğüt, nasihat → **mevʿiẓet, naṣīḥat**

ö. (31a/12)

öl- ölmek, can vermek

ö.-di (23b/05), (33b/01)

ö.-dügimden (52b/01)

ö.-dükden (21a/10)

ö.-e (41b/10)

ö.-evüz (41b/10)

ö.-mesün (41b/17)

ö.-miş (27a/05), (36a/03), (36a/03)

ö.-se (52a/19)

ö.-ürem (32b/16)

öldir- öldürmek → **öldür-**

ö.-di (32b/03), (37a/11), (49b/05), (50a/08)

ö.-ecegin (50a/13)

ö.-en (31a/14), (31a/15)

ö.-ir (50a/01)

ö.-irsiŋ (33b/06)

ö.-mek (38a/09)

ö.-mez (53a/06)

ö.-mezden (50b/07)

ö.-mişdür (32a/12)

öldür- öldürmek → **öldir-**

ö.-di (47b/18), (50a/07)

ö.-dikden (50b/08)

ö.-diler (33b/18)

ö.-diŋ (50b/03)

ö.-düġiŋ (50b/08)

ö.-dügiŋden (50b/02)

ö.-e (29b/17)

ö.-medüginden (51a/17)

ö.-mege (52b/03)

ö.-mek (32a/01), (32b/02), (53a/08)

ö.-mekden (18a/12)

ö.-mezden (50b/04), (50b/11)

ö.-üp (31b/10)

öldürt- öldürme işini başkasına yaptırmak

ö.-düginden (50a/11)

ö.-üp (51a/18)

öli ölü, ölmüş olan

ö. (48a/13)

ölüm ölüm, vefat → **mevt**

ö.+den (52a/18), (52a/19)

ö.+i (15a/04)

ö.+imi (52b/01)

ʿ**Ömer** < Ar. *ʿÖmer* ikinci halife, Hz. Ömer

ʿÖ. (03b/08)

ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb ‘Hattab oğlu Ömer’ (03b/08)

ʿ**ömr** < Ar. *ʿömr* ömür, hayat, yaşam

ʿö. (03a/11), (06a/12), (17b/18), (20a/08), (21a/12), (22b/03)

ʿö.+den (20a/16)

ʿö.+i (24b/05), (24b/05), (24b/07), (24b/07)

ʿö.+iŋi (40b/10)

ʿö.+ünde (23b/13)

ʿö.+üne (20a/17)

intihāʾ-ı ʿömr-i ʿālem ‘dünyanın varlığının sonu’ (03a/11)

ʿömr-i insān ‘insan hayatı’ (22b/03)

ʿömr-i nāzenīn ‘ince ömür’ (21a/12)

öŋ ön, ön taraf

ö.+ine (13a/08)

ö.+ümüzde (32b/12)

öp- (sevgi ve saygı göstermek üzere) öpmek

ö.-di (10b/14), (13a/08)

ördek ördek, perde ayaklı bir su kuşu

ö. (38b/12), (43a/11), (43a/13)

ö.+iŋ (43b/08)

ö.+ler (43a/17), (43a/19), (43b/04)

öril- kurulmak, meydana getirilmek

ö.-mişdür (22a/18)

ört- örtmek, kaplamak

ö.-di (08a/09), (08a/17)

ö.-dügi (08a/19), (08b/02)

ö.-mek (08a/16)

ö.-miş (08a/15)

örtil- örtülmek, kaplanmak → **örtül-**

ö.-miş (08a/13)

örtül- örtülmek, kaplanmak → **örtil-**

ö.-miş (08b/01)

öte daha ileri, sonrası

ö.+si (08b/09), (08b/09)

ötri den dolayı, sebebiyle → **ötüri**

ö. (21b/17), (27a/08), (27a/08), (27b/08), (34b/05), (39a/14), (40a/01), (40a/02), (41a/19), (41b/01), (41b/02), (50a/11), (50a/11), (50a/18), (50b/02), (52b/04)

ö.+dür (51a/18)

ötüri den dolayı, sebebiyle → **ötri**

ö. (06a/15)

öyle öyle, o kadar, onun gibi, o şekilde

ö. (15b/17), (24b/19), (25a/19), (27b/05), (28b/10), (33a/05), (38b/18), (41b/09), (42b/01), (45b/03), (48a/04), (48a/19)

ö.+dür (43a/01)

ö.+ye (42b/11)

ö.+yse (15a/16)

ʿ**ö̲zr** < Ar. *ʿö̲zr* kusur, hata, mazeret

ʿö. (53a/13)

ʿö.+e (41a/18)

ʿö.+i (07b/09), (07b/12), (07b/15)

P

pādişāh < Far. *pād-şāh* büyük hükümdar → **melik, melük, şāh, şehriyār, sulṭān**

p. (02a/05), (04a/14), (05a/08), (05b/18), (09b/11), (10b/15), (10b/15), (10b/17), (10b/19), (11a/03), (12a/19), (12b/02), (13b/08), (26a/19), (26b/07), (27a/17), (28a/08), (28b/02), (29b/01), (35a/18), (35a/18), (35b/01), (37b/09), (39b/08), (40b/08), (40b/17),

(41a/07), (41b/03), (41b/17), (42a/03), (42a/09), (42a/15), (46a/05), (49b/10), (51a/15), (51b/05), (51b/14), (52a/17), (52b/06), (52b/15), (53a/01), (53a/06)

p.+a (10b/12), (10b/13), (10b/14), (11a/04), (12a/18), (18a/09), (26b/09), (26b/13), (26b/13), (27a/07), (27a/09), (27b/07), (28a/01), (28a/06), (28a/14), (28a/15), (28b/13), (28b/14), (35a/16), (36b/03), (36b/03), (41a/05), (41a/07), (51b/03), (51b/04), (51b/04)

p.+da (26b/15)

p.+dan (25b/04), (35a/09)

p.+dur (12b/03), (21a/15)

p.+ı (04a/17), (27a/17), (36b/04), (42a/11), (42a/15), (52b/04)

p.+ıdur (29a/01)

p.+ım (52b/01)

p.+ımız (44a/08)

p.+ımızıŋ (24a/03)

p.+ımızsıŋ (44a/11)

p.+ına (45a/14)

p.+ınıŋ (10b/11)

p.+ıŋ (13b/04), (13b/06), (24a/02), (26a/17), (26b/08), (27b/18), (28a/16), (28b/07), (34b/17), (36a/11), (40b/18), (41a/19), (41b/02), (42b/01), (45a/16), (46a/06), (51a/17), (51b/11), (52a/08), (52b/12), (52b/12), (53a/05), (53a/13)

p.+ıŋa (48b/14), (49a/15)

p.+lar (03a/16), (09b/17), (11b/11), (12b/13), (13b/02), (24a/04), (25a/10), (25a/13), (25b/02), (26a/08), (26a/10), (26a/12), (27b/08), (36a/08), (37b/07), (51a/03)

p.+lara (11b/08), (13b/19), (14a/06), (24a/15), (24a/17), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (27a/03), (28a/16), (31b/14), (36a/15), (38a/14), (39b/07), (44b/16), (45b/09)

p.+ları (06a/08), (26a/03)

p.+larınıŋ (09b/08), (10a/19), (10b/01)

p.+larıŋ (03b/09), (14a/07), (15b/19), (16a/01), (25a/14), (27a/06), (36b/02), (36b/07), (36b/10), (46a/08)

p.+larlan (26b/10)

duḫte-i pādişāh ‘hükümdarın dikilmiş (elbisesi, kaftanı)’ (04a/17)

ḥażret-i pādişāh-ı cihān ‘alemin saygıdeğer padişahı’ (05b/18)

ḥażret-i pādişāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu saygıdeğer hükümdar’ (04a/13)

pādişāh-ı ʿadālet-guster ‘adalet dağıtan hükümdar’ (05a/08)

pādişāh-ı dīn-penāh ‘dinin koruyucusu hükümdar’ (02a/05)

pādişāhān < Far. *pādişāhān* padişahlar, hükümdarlar

p. (03a/09), (04a/01)

sīret-i pādişāhān ‘padişahların davranışı, ahlâkı’ (04a/01)

siyāset-i pādişāhān ‘padişahların devlet yönetimi’ (03a/09)

pādişāhī < Far. *pādişāhī* padişahla ilgili, padişaha ait

p.+den (13b/04)

ʿavāṭıf-ı pādişāhī ‘padişaha ait lutuflar’ (13b/04)

pādişāhlıḳ < Far. *pād-şāh* ve T. *+lıḳ* hükümdarlık, saltanat

p. (39b/04), (39b/04)

pāk < Far. *pāk* temiz, saf, halis

p. (19a/03), (46a/07), (52b/03)

pāk-i ṣāfī ‘saf, temiz’ (46a/07)

pāk ol- ‘temiz, saf olmak’ (19a/03)

pāre < Far. *pāre* parça

p. (17a/14), (20a/10), (20a/10), (43b/09), (43b/09)

pāre ėt- ‘parçalamak’ (20a/10)

pāre pāre ol- ‘parça parça olmak’ (43b/09)

pek sert, katı, sağlam

p. (27b/01), (28b/11), (44b/06), (44b/06), (46a/02)

pencere < Far. *pencere* pencere

p. (17a/16)

p.+sine (17a/08)

perīşān < Far. *perīşān* kederli, acınası

p. (27b/18)

perīşān ol- ‘dağılmak, düzeni bozulmak’ (27b/18)

perīşānlıḳ < Far. *perīşān* ve T. *+lıḳ* karmakarışık olma, düzensizlik

p.+ı (25a/04)

pervāz < Far. *pervāz* uçma, uçuş

p. (33b/12)

pervāz ėt- ‘uçmak’ (33b/12)

perverdigār < Far. *perverd-gār* bütün yaratıkları yetiştiren ve besleyen, Allah

p. (02b/15), (03a/17)

elṭāf-ı perverdigār ‘Allah’ın lutufları’ (02b/15)

sāyeʾ-i perverdigār-ı lā-yezāl ‘ebedi olan Allah’ın gölgesi’ (03a/16)

pes < Far. *pes* şu hâlde, öyleyse, şimdi

p. (04a/01), (07a/14), (09a/16), (14a/03), (14a/16), (16a/04), (16a/17), (16b/01), (17b/16), (18a/10), (18b/15), (19a/15), (19a/18), (20a/02), (20a/14), (21a/11), (22b/09), (23a/14), (25a/10), (25a/16), (26a/14), (26b/12), (28a/16), (31b/04), (34b/15), (41b/09), (42a/01), (44b/12), (45a/01), (49b/17)

peşīmān < Far. *peşīmān* pişman, yaptığına esef eden → **pişmān**

p. (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08), (50b/11)

peşīmān ol- ‘hayıflanmak’ (07a/09), (30b/17), (38a/13), (46b/08)

peşīmānlıḳ < Far. *peşīmān* ve T. *+lıḳ* hayıflanma, pişman olma

p.+dan (19a/06)

peydā < Far. *peydā* açık, belli, âşikâr

p. (20b/01), (20b/11), (22b/12), (23b/08), (27b/12)

peydā ėt- ‘meydana getirmek’ (23b/08)

peydā eyle- ‘meydana gelmek’ (22b/12)

peydā ol- ‘ortaya çıkmak, belirmek’ (20b/01), (20b/11), (27b/12)

peymān < Far. *peymān* ant, yemin → **and**

p.+ı (38b/05)

peynir < Far. *penīr* sütten elde edilen peynir

p. (20b/01)

pīr < Far. *pīr* yaşlı, ihtiyar

p. (32b/06)

pīr ol- ‘yaşlanmak’ (32b/06)

pire pire, küçük böcek

p. (37a/08), (37a/09), (37a/10)

p.+den (37a/03)

p.+ye (37a/07)

pīrlik < Far. *pīr* ve T. *+lik* ihtiyarlık

p. (21a/06)

pişmān < Far. *peşīmān* pişman, yaptığına esef eden → **peşīmān**

p. (28a/03)

pişmān ol- ‘hayıflanmak’ (28a/03)

pīşvā < Far. *pīşvā* önder, reis

p. (02a/18)

pīşvā-yı cemāʿat-i enbiyā ‘peygamberler topluluğunun önderi’ (02a/18)

pür-ḥikmet < Far. *pür* ve Ar. *ḥikmet* bilgelik dolu, manalı sözle dolu

p.+de (04a/12)

nüsḫaʾ-ı pür-ḥikmet ‘manalı söz ile dolu kitap’ (04a/12)

pür-nūr < Far. *pür* ve Ar. *nūr* aydınlık, ışıklı

p.+ların (02b/07)

pür-taḳṣīr < Far. *pür* ve Ar. *taḳṣīr* kusurlu, suçlu

p.+lerin (06a/01)

tuḥfeʾ-i ḥaḳīr-i pür-taḳṣīr ‘kusurla dolu değersiz armağan’ (06a/01)

pür-tehvīl < Far. *pür* ve Ar. *tehvīl* korku dolu

p. (03b/15)

tefekkür-i aḫbār-ı pür-tehvīl ‘korku dolu haberleri, sözleri düşünme’ (03b/15)

pür-teşvīş < Far. *pür* ve Ar. *teşvīş* karışık, karışıklıkla dolu

p.+dür (03b/11)

R

rab < Ar. *rabb* rab, Allah → **rabb**

r. (30b/13)

rabb < Ar. *rabb* rabb, Allah → **rab**

r. (01b/02), (05b/15)

Cenāb-ı rabbe’l-erbāb ‘rablik iddia edenlerin rabbi Allah’ (01b/02)

ḥażret-i rabb-i ʿizzet ‘kudret sâhibi yüce Allah’ (05b/15)

rabbānī < Ar. *rabbānī* ilahi, tanrısal

r. (39b/15)

taḳdīr-i rabbānī ‘ilahi kader’ (39b/15)

rāciʿ < Ar. *rāciʿ* -e dönen, geri dönme

r. (33b/04)

rāciʿ ol- ‘geri dönmek’ (33b/04)

raḍīallāh < Ar. *raḍī* ve *allāh* Allah razı olsun

r. (03b/08)

raḍīallāhu-ʿanh ‘Allah ondan razı olsun’ (03b/08)

raġbet < Ar. *raġbet* istek, alâka

r. (meyl ü raġbet) (05b/05)

r.+im (19a/07)

raġbet ol- ‘itibar etmek, ilgi göstermek’ (05b/05)

rāḥat < Ar. *rāḥat* huzur, sakinlik

r. (20a/12), (20a/14)

rāḥat-ı ebedīye ‘sonsuz huzur’ (20a/12), (20a/14)

raḥim < Ar. *raḥm* anne rahmi, döl yatağı

r.+inde (20b/11)

r.+ine (20a/18)

raḥmet < Ar. *raḥmet* acıma, merhamet

r.+ini (30b/15)

raʿiyyet < Ar. *raʿiyyet* hükümdarın yönetimi altında olan, halk → **reʿāyā**

r. (05a/14), (09b/18), (46a/08)

r.+ince (12b/13)

aḥvāl-i raʿiyyet ‘halkın halleri’ (12b/13)

esbāb-ı refāhiyyet-i raʿiyyet ‘halkın huzurunun sebepleri’ (05a/14)

rāst < Far. *rāst* rastlama, tesadüf, isabet

r. (06b/16), (08b/01), (23a/18), (26a/13), (33b/07), (34b/02), (40b/12), (44b/13), (46b/03)

ravża < Ar. *ravża* bahçe

r. (02b/01)

ravża-ı muṭahhar ‘mübarek bahçe (Hz. Muhammed’in Medine’deki kabri)’ (02b/01)

rāyiḥa < Ar. *rāʾiha* koku, güzel koku → **koku**

r.+sından (15b/04)

rāz < Far. *rāz* gizlenen şey, sır → **sırr**

r.+ı (52b/18)

r.+ımı (28a/05), (50a/14)

r.+ını (12a/07), (51a/11)

rāżī < Ar. *rāżī* kabul eden, rıza gösteren, hoşnut

r. (08a/12), (22b/08), (23b/19), (24a/19), (30b/02), (34a/12), (34b/18), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

rāżī ol- ‘kabul etmek, uygun bulmak, istemek’ (08a/12), (22b/08), (24a/19), (30b/02), (34b/12), (39a/01), (39a/03), (39a/05), (40a/11), (43b/06)

reʿāyā < Ar. *reʿāyā* hükümdarın yönetimi altında olan, halk → **raʿiyyet**

r. (reʿāyā u berāyā) (04a/02), (04a/10), (21a/18)

r.+sına (26b/08)

r.+ya (21b/01)

keyfiyyet-i muʿāmeleʾ-i reʿāyā ‘müslüman halkın davranış biçimi’ (04a/02)

recā < Ar. *recāʾ* dilek, istek

r. (11b/17), (36a/09)

recā ėt- ‘istemek, dilemek’ (11b/17), (36a/09)

red < Ar. *redd* kabul etmeme, geri çevirme

r. (13b/02)

red eyle- ‘kabul etmemek, geri çevirmek’ (13b/02)

refʿ < Ar. *refʿ* giderme, kaldırma

r. (03a/02), (27a/12)

refʿ ėt- ‘ortadan kaldırmak, gidermek’ (27a/12)

refʿ-i münāzaʿāt ‘çekişmenin giderilmesi’ (03a/02)

refāhiyyet < Ar. *refāhiyyet* refah, huzur

r. (05a/14)

esbāb-ı refāhiyyet-i raʿiyyet ‘halkın huzurunun sebepleri’ (05a/14)

reʾfet < Ar. *reʾfet* merhamet etme, acıma, esirgeme

r. (02b/18)

r.+e (05a/07)

r.+ler (ʿadl ü reʾfet) (03a/18)

reh < Far. *reh* yol → **ṭarīḳ**, **yol**

r. (11a/16)

reng < Far. *reng* renk; tarz, vasıf, durum; hile → **levn**

r. (01b/08), (52a/15)

r.+i (37b/13)

reng-i nigāristān ‘güzelleri çok olan yerin şekli, vasfı’ (01b/08)

reng ol- ‘hile yapmak’ (52a/15)

resūl < Ar. *resūl* resul, peygamber

r. (03a/12)

ḥażret-i resūl-i ekrem ‘cömertlik sâhibi şerefli peygamber, Hz. Muhammed’ (03a/12)

resūlullāh < Ar. *resūluʾllāh* Allah’ın resulü, peygamber

r. (02b/12)

ṣıdḳ-ı resūlullāh ‘peygamberin doğruluğu, sadakati’ (02b/12)

reşād < Ar. *reşād* doğru yolda olma

r. (02b/02)

reşk < Far. *reşk* kıskançlık, haset

r. (02b/15), (14b/17), (14b/18)

reşk-i bāġ-ı irem ‘cennet bahçesini kıskandıran’ (02b/15)

reşk ėt- ‘kıskanmak’ (14b/17), (14b/18)

revā < Far. *revā* lâyık, uygun, yerinde

r. (11b/19), (12a/06), (12a/11), (12b/10), (13b/07), (16b/06)

revā ėt- ‘lâyık, uygun olmak’ (11b/19), (12a/06)

revā eyle- ‘lâyık, uygun görmek’ (12b/10)

revā ol- ‘lâyık, uygun olmak’ (12a/11), (13b/07)

revāc < Ar. *revāc* yaygınlık, revaç, değer

r. (04b/03)

r.+da (21b/08)

sālik-i cāddeʾ-i revāc ‘kıymetli yola girmiş olan yolcu’ (04b/03)

revān < Far. *revān* akan, giden

r. (45a/06)

r.+a (04b/15)

āb-ı revān ‘akan su’ (04b/15)

revān ol- ‘akmak’ (45a/06)

revāne < Far. *revāne* giden, yürüyen

r. (10b/09)

revāne ol- ‘yola koyulmak, gitmek’ (10b/09)

revāyiḥ < Ar. *revāyiḥ* güzel kokular, rayihalar

r. (02a/13)

revāyiḥ-i fevāyiḥ ‘güzel kokular ve râyihalar’ (02a/13)

revnaḳ < Ar. *revnaḳ* parlaklık, güzellik

r. (04b/04)

revnaḳ-ı millet ‘halkın parlaklığı’ (04b/04)

reʾy < Ar. *reʾy* oy, fikir, görüş

r. (reʾy ü tedbīr) (10a/10), (18b/18), (26b/04), (32a/19), (32a/19)

r.+de (35a/19)

r.+i (16b/01), (33b/12), (34a/01), (41a/05), (42b/01)

r.+imize (41a/05)

r.+imle (26a/18)

r.+in (45a/18)

r.+ini (29a/10), (35a/09), (35a/13)

r.+iŋ (33a/02)

r.+iŋi (45a/18)

r.+iŋüz (41a/16)

r.+leri (26b/09)

reʾy ėt- ‘öne sürmek, düşünmek’ (18b/18)

reyāḥīn < Ar. *reyāḥīn* reyhanlar

r. (gül ü reyāḥīn) (01b/07)

reyb < Ar. *reyb* şüphe, şek → **şek, şüphe**

r. (05a/19)

ḥavādiṣ-i reyb ‘şüpheli olaylar’ (05a/19)

rıfḳ < Ar. *rifḳ* yumuşaklık, yavaşlık

r.+ınca (02a/12)

r.+la (37a/05)

rıżā < Ar. *rıżāʾ* rıza, isteme, hoşnutluk

r. (05b/16), (52b/03)

r.+sın (39a/01), (39a/02)

vefḳ-i rıżā ‘rızaya uygun’ (05b/16)

rızḳ < Ar. *rizḳ* rızık, yiyecek içecek şey, nimet

r. (51b/01)

riʿāyet < Ar. *riʿāyet* saygı, sayma, itibar, uyma

r. (06a/09), (25a/13), (26b/14), (27a/04), (27a/10), (27a/14), (29a/09), (30a/07), (35a/08)

r.+inde (10b/16)

r.+ler (03a/19), (10a/16)

envāʿ-ı riʿāyet ‘çeşitli saygı ve tazim’ (10a/16)

riʿāyet eyle- ‘uymak, saygı göstermek’ (26b/14), (27a/04), (30a/07)

ridā < Ar. *ridāʾ* örtü, şal

r.+sını (08a/08)

r.+sıyla (08a/14)

r.+ya (08b/01)

r.+yı (08a/16)

riḳāb < Ar. *riḳāb* kullar, köleler

r.+a (01b/02)

mālikü’r-riḳāb ‘köleler sâhibi’ (01b/02)

risālet-penāh < Ar. *risālet* ve Far. *penāh* sığınılacak, koruyucu peygamber, Hz. Muhammed

r. (02a/14)

Cenāb-ı risālet-penāh ‘sığınılacak peygamber Hz. Muhammed’ (02a/14)

ruḫṣat < Ar. *ruḫṣat* izin, müsâade

r. (39a/18), (39a/19), (39b/02)

rūḥu’llāh < Ar. *rūḥu’llāh* Hz. Îsa peygamber

r. (05b/02)

tevfīḳ-i enfās-ı rūḥu’llāh ‘İsa peygamberin (ölüleri dirilten) nefesi Allah’ın yardımı (ile)’ (05b/02)

Rūm < Ar. *Rūm* Anadolu

R. (04a/18)

ve’l-Rūm ‘ve Anadolu’ (04a/18)

Rūmiyye < Ar. *Rūmiyye* Anadolu ile ilgili, Anadolulu

R. (05b/10)

menāẓır-ı ʿibārāt-ı Rūmiyye ‘Anadolu’nun ibarelerinin görünüşü’ (05b/10)

rūşen < Far. *rūşen* parlak, aydınlık

r. (04b/13)

mihr-i rūşen ‘parlak güneş’ (04b/13)

rūy < Far. *rūy* yüz, yüzey

r. (03a/17)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/17)

rūzigār < Far. *rūzgār* devir, zaman, vakit

r. (29a/13), (32b/05), (33a/02)

r.+da (03a/09)

āyīneʾ-i mücellā-yı rūzigār ‘zamanın parlak aynası’ (03a/09)

rüsvāy < Far. *rusvāy* rezil, kepaze

r. (08b/07), (37b/02), (45a/09)

rüsvāy ol- ‘rezil olmak’ (08b/07), (37b/02), (45a/09)

rüşvet < Ar. *ruşvet* haksız alınan para

r. (21b/09)

S

saʿādet < Ar. *saʿādet* saadet, mutluluk → **şād**

s. (04a/04), (05b/04), (05b/19), (33a/18)

s.+i (26a/17)

s.+inde (41b/15)

s.+iŋde (42a/05)

s.+iŋiz (13b/01)

s.+ler (28b/12)

āsitāneʾ-i saʿādet ‘mutluluk eşiği, başşehri’ (13b/01), (26a/17)

kitāb-ı saʿādet-i ʿunvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

ṣāḥib-i saʿādet ‘mutluluk sâhibi’ (28b/12)

sāyeʾ-i saʿādet ‘mutluluğun gölgesi’ (41b/14), (42a/05)

saʿādet-i āyāt ‘mutluluk işaretleri’ (05b/19)

ṭabīʿat-ı saʿādet ‘mutluluğun doğası’ (05b/04)

saʿādet-āyīn < Ar. *saʿādet* ve Far. *āyīn* mutluluk kanunu, töresi

s. (02b/12)

saʿādet-ḳarīn < Ar. *saʿādet* ve Ar. *ḳarīn* mutluluğa ermiş

s. (03a/08)

aẓhār-ı şeʿāyir-i islām-ı saʿādet-ḳarīn ‘mutluluğa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

saʿādet-māl < Ar. *saʿādet* ve Ar. *māl* mutluluk verici

s. (02b/16)

fāl-ı saʿādet-māl ‘mutluluk verici talih’ (02b/16)

sāʿat < Ar. *sāʿat* saat, vakit, zaman

s. (05a/08), (38a/08), (42b/06)

s.+e (05a/08)

s.+i (21a/08)

ale’l-ḳıyāmü’s-sāʿat ‘ayaklanma, ayağa kalkma zamanı ile’ (05a/08)

sāʿatü’l-ḳıyām ‘ayakta durma, ayaklanma zamanı’ (05a/08)

ṣaʿb < Ar. *ṣaʿb* güç, zor, çetin

ṣ. (05b/14)

emr-i ṣaʿbü’l-menāl ‘zorlukla erişilen husus’ (05b/14)

ṣabāḥ < Ar. *ṣabāḥ* sabah, gündüz

ṣ. (30a/05), (31a/05)

s̲ābit < Ar. *s̲ābit* durağan, yerinde duran, kesin

s̲. (20a/03), (21a/17), (22b/09), (27b/08)

s̲ābit ol- ‘kesin, ispatlanmış olmak’ (20a/03)

ṣabr < Ar. *ṣabr* sabır, dayanma, tahammül

ṣ. (19a/09), (20a/15), (48a/12)

ṣabr ėt- ‘sabır göstermek’ (19a/09), (20a/15)

ṣaç saç

ṣ.+ı (13a/09)

ṣ.+ın (47a/09)

saʿd < Ar. *saʿd* kutlu, uğurlu

s. (21a/16)

ṭāliʿ-i saʿd ‘kutlu talih’ (21a/16)

ṣadā < Ar. *ṣadā* ses → **āvāz**

ṣ. (23b/14), (27b/01)

ṣadā ėt- ‘ses çıkarmak’ (27b/01)

ṣadaḳa < Ar. *ṣadaḳa* sadaka

ṣ.+da (45b/14)

ṣ.+lar (42b/05)

ṣadāḳat < Ar. *ṣadāḳat* bağlılık, doğruluk, vefa

ṣ. (21b/03), (25b/07)

ṣādıḳ < Ar. *ṣādıḳ* doğru, gerçek

ṣ. (49b/07)

ṣafā < Ar. *ṣafāʾ* huzur, rahat; neşe

ṣ. (29b/04), (38a/05), (51a/10)

ṣāfī < Ar. *ṣāfī* temiz, halis, saf

ṣ. (34b/07), (46a/07)

pāk-i ṣāfī ‘saf, temiz’ (46a/07)

ṣāfī-dillik < Ar. *ṣāfī* ve Far. *dil* ve T. +*lik* temiz kalpli

d.+e (47a/01)

ṣafrā < Ar. *ṣafrāʾ* safra, öd

ṣ. (21a/03), (22a/19)

ṣaġ sağ taraf

ṣ.+ına (37b/14)

ṣ.+ını (27a/01)

sāḥa < Ar. *sāḥa* alan

s. (05b/01)

sāḥaʾ-ı şebistān-ı vücūd ‘bedenin iç karanlığının alanı’ (05b/01)

sāḥib < Ar. *ṣāḥib* sahip, malik → **ṣāḥib**

s. (02a/17)

sāḥib-i ẕeyl ‘ek, ilave sahibi’ (02a/17)

ṣāḥib < Ar. *ṣāḥib* sahip, malik, koruyucu → **sāḥib**

ṣ. (02a/17), (02a/17), (04a/02), (05b/11), (28b/12)

ṣ.+i (07a/16), (09a/03), (09a/06), (16b/08), (16b/16), (16b/19), (17a/03), (17a/06), (17a/18), (24b/01), (28b/02), (39a/09), (53a/01)

ṣ.+ine (07a/15)

ṣ.+ini (16a/09), (18b/19), (48a/15)

ṣ.+lerini (17a/15)

ṣāḥib-i ʿadl ‘adalet sâhibi’ (04a/02)

ṣāḥib-i şerʿ-i ḳavīm ‘doğru kânun sâhibi’ (02a/17)

ṣāḥib-i saʿādet ‘mutluluk sâhibi’ (28b/12)

ṣaḥṣ-ı ṣāḥib ‘sâhip kimse’ (05b/11)

ṣaḥīfe < Ar. *ṣaḥīfe* sayfa, safha

ṣ. (03a/11)

ṣaḥīfeʾ-i ʿālem ‘dünya sayfası, safhası’ (03a/11)

sāḥir < Ar. *sāḥir* büyücü, sihirbaz

s. (17b/10), (17b/10)

saḳf < Ar. *saḳf* çatı, kubbe

s. (01b/06)

saḳf-ı zerrīn-i zīnet ‘altından yapılmış süslü kubbe, çatı’ (01b/06)

şaḳın yapılmaması gereken durumlarda söylenen uyarı sözü

ṣ. (15b/17), (16b/11), (28b/10), (36b/18), (43b/01), (47b/06)

şaḳın- çekinmek, kaçınmak, gözetmek

ṣ. (10b/03), (38b/07)

ṣ.-dım (18a/12)

ṣ.-urın (38b/01)

sākin < Ar. *sākin* durgun, sessiz

s. (26a/04), (41b/05)

şaḳla- saklamak, gizlemek, gözetmek, korumak

ṣ. (05a/01)

ṣ.-dı (49a/07)

ṣ.-maḳ (11b/08), (11b/10), (12b/06), (12b/08), (51a/02)

ṣ.-maḳda (12a/08)

ṣ.-maḳdur (11b/09)

ṣ.-maya (52b/18)

ṣ.-r (18b/19)

ṣ.-saŋ (26b/06)

ṣ.-ya (35a/09)

şaḳlan- saklanmak, gizlenmek

ṣ. (18a/03)

ṣ.-ur (24a/13)

şalāḥ < Ar. *ṣalāḥ* düzelme, iyileşme, doğruluk ve dürüstlük

ṣ. (18b/02), (45a/10), (45b/14)

ṣ.+dan (18b/04)

ṣ.+ı (15a/02), (18a/19), (18b/02), (19a/01), (48b/01)

ṣ.+ına (14b/16)

ṣ.+ıŋ (18b/04)

ehl-i ṣalāḥ ‘doğruluk sâhibi’ (45a/10)

ṣalavāt < Ar. *ṣalavāt* salavat, Hz. Muhammed’e okunan dua

ṣ. (ṣalavāt u teslīmāt) (02a/13), (02a/19)

ṣalavāt-ı mādāmetü’l-arż ‘yeryüzü boyunca salat’ (02a/19)

ṣalıḳ haber, bilgi

ṣ. (14b/13)

ṣalıvėr- bırakmak, gitmesine izin vermek

ṣ. (30a/19)

sālifīn < Ar. *sālif* geçmiş, geçen

s. (04a/03)

ʿulemāʾ-ı sālifīn ‘geçmiş bilginler’ (04a/03)

ṣāliḥ < Ar. *ṣāliḥ* iyi, uygun, yetkili

ṣ. (17b/18), (18a/18), (46a/05)

ṣ.+e (17b/16)

ʿamel-i ṣāliḥ ėt- ‘iyi hareket ve hizmet etmek’ (17b/16), (17b/18)

sālik < Ar. *sālik* bir yolda giden, yolcu

s. (04b/03)

sālik-i cāddeʾ-i revāc ‘kıymetli yola girmiş olan yolcu’ (04b/03)

ṣalla’llāhu < Ar. *ṣalli* ve *ilāh* Allah’a dua olsun

ṣ. (02b/10), (02b/11), (03a/12)

ṣalla’llāhu-ʿaleyhi ve sellem ‘Allah’ın selamı onun üzerine olsun’ (02b/11), (03a/12)

ṣalla'llāhu-ʿaleyhi ve aleyhim 'Allah'ın selamı onun üzerine ve üzerlerine olsun' (02b/10)

salṭanat < Ar. *salṭanat* hükümdarlık, sultanlık, hakimiyet

s. (03a/14)

s.+a (04a/15)

s.+da (02b/17)

s.+ına (09b/14)

kār-ı salṭanat 'sultanlık işi' (02b/17)

mümehhed-i ḳavāʿidü'l-salṭanat 'sultanlığın kurallarının düzeni' (04a/15)

şan- sanmak, zannetmek, tahmin etmek

ṣ.-a (53a/01), (53a/08)

ṣ.-dı (08a/14), (08b/02), (38b/07), (38b/08), (42a/14)

ṣ.-duġıŋ (48a/04)

ṣ.-dum (51a/07)

ṣ.-maz (53a/04)

ṣ.-up (17a/15), (19a/14), (46b/04), (51b/17)

ṣ.-ur (34a/03), (35a/16), (36a/04), (38b/13), (38b/16), (38b/18), (52a/11)

ṣ.-urlar (46a/17)

saŋa sana

s. (04b/18), (08a/11), (10a/15), (10a/16), (11a/03), (11b/18), (12a/01), (12a/06), (12b/04), (15b/06), (16b/13), (16b/16), (16b/17), (17a/03), (18a/05), (24a/02), (28b/17), (29a/09), (29a/19), (29b/03), (32b/01), (32b/18), (33a/03), (34a/09), (34a/11), (34b/01), (34b/04), (34b/05), (34b/05), (35a/05), (36b/19), (37a/02), (37b/07), (37b/11), (38a/18), (38a/19), (38b/06), (39b/08), (40a/01), (42a/05), (44a/06), (44b/03), (44b/05), (45b/04), (45b/06), (45b/08), (46a/13), (46a/13), (46b/11), (46b/12), (47b/12), (48a/01), (48a/18), (48b/05), (48b/07), (49a/14), (49a/15), (49b/03), (50a/15), (50b/02), (50b/04), (50b/17), (50b/18), (51a/06), (51a/10), (52a/03)

şanʿat < Ar. *ṣanʿat* sanat, zanaat

ṣ.+a (22b/16)

ṣ.+dan (22b/16)

şapa işlek olmayan, tenha yer → **ḳuytı**

ṣ. (42b/18)

şar- sarmak, kaplamak, çevrelemek

ṣ.-aḳor (30a/16)

ṣ.-arsa (19b/14)

sarāy < Far. *sarāy* saray, konak

s.+dan (52a/13)

s.+ına (52a/08)

şarf < Ar. *ṣarf* harcama, masraf

ṣ. (06a/10)

ṣarf ėt- 'harcamak' (06a/10)

sarḫōş < Far. *ser-ḫōş* kendinden geçme, mest → **mest**

s. (30a/11)

sarḫōşlıḳ < Far. *ser-ḫōş* ve T. *+lıḳ* sarhoş olma durumu

s.+ın (45b/19)

s.+ını (45b/18)

şarp çetin, sert

ṣ. (26a/03)

şarşar < Ar. *ṣarṣar* şiddetli ve soğuk esen rüzgar

s. (05a/19)

ṣubḥ-ı neşūr-ı ṣarṣar 'soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan' (05a/19)

şat- satmak, bir malın ticaretini yapmak; gösteriş yapmak

ṣ.-ar (15b/17), (48b/19)

ṣ.-arsam (15b/16)

ṣ.-maḳdur (11b/08)

ṣ.-mış (15b/15)

saṭḥ < Ar. *saṭḥ* yüzey, dış yüz

s. (01b/07)

saṭḥ-ı ʿanberīn ʿanberīn ‘amber kokulu yüzey’ (01b/07)

ṣavāb < Ar. *ṣavāb* doğruluk

ṣ. (10a/13), (21a/16), (25b/09), (33b/12)

ṣ.+dur (33a/02)

ṣavaş kavga, mücadele

ṣ. (40b/12)

ṣavlet < Ar. *ṣavlet* saldırı, hücum

ṣ. (04b/04)

şehriyār-ı ḳażā-yı ṣavlet ‘saldırmaya hükmeden padişah’ (04b/04)

ṣavur- yaymak, dağıtmak

ṣ.-up (37a/05)

saʿy < Ar. *saʿy* çalışma, çaba, gayret → **ictihād**

s. (saʿy u ictihād) (02b/07), (06b/14), (14a/17), (14b/11), (15a/07), (15b/07), (15b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/05), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

saʿy ėt- ‘çalışmak, gayret etmek’ (06b/14), (14b/11), (16a/11), (17b/07), (19b/03), (21b/13), (21b/18), (22b/08), (27a/12), (31b/06), (44a/02), (46a/14)

saʿy eyle- ‘çalışmak’ (15a/07), (15b/07)

ṣay- saymak, kabul etmek

ṣ.-maḳ (24b/09)

ṣ.-up (03b/14)

sāye < Far. *sāye* gölge

s. (03a/16), (41b/14), (42a/05)

sāyeʾ-i perverdigār-ı lā-yezāl ‘ebedi olan Allah’ın gölgesi’ (03a/16)

sāyeʾ-i saʿādet ‘mutluluğun gölgesi’ (41b/14), (42a/05)

şayıl- kabul edilmek, addedilmek

ş.-ır (24b/05)

ş.-maz (07b/03)

ş.-ur (07b/03), (23a/11), (24b/07), (26b/17), (26b/18)

şāyib < Ar. *ṣāʾib* doğru, isabetli

ş. (33a/01)

sāyir < Ar. *sāʾir* başka, diğer, öbür

s. (01b/13), (06a/10), (18b/12), (27a/08), (44a/03), (49b/16)

şayḳal < Ar. *ṣayḳal* cila, parıltı

ş. (03a/18)

āyineʾ-i cihān-ı ṣayḳal ‘parlak dünyanın aynası’ (03a/18)

sazlı sazlarla kaplı yer, kamışlık yer

s. (33a/07)

sebeb < Ar. *sebeb* sebep, neden, gerekçe

s. (05b/09), (07a/09), (07b/08), (09b/03), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (14a/05), (20a/07), (22a/10), (29a/07), (31a/09), (37a/12), (38b/09), (39a/04), (39a/05), (39a/08), (39a/10), (39a/11), (39b/06), (39b/10), (39b/11), (45b/10)

s.+den (39a/03)

s.+dendür (03a/04)

s.+dür (23a/03)

sebeb-i ṣıḥḥat ‘sağlık sebebi’ (07b/08)

sebeb ol- ‘yol açmak, neden olmak’ (07a/09), (12a/19), (13b/05), (13b/06), (13b/11), (20a/07), (37a/12), (39a/05), (39b/11)

sebebsiz < Ar. *sebeb* ve T. *+siz* sebebi olmayan, nedensiz

s. (38b/18)

secde < Ar. *secde* secde, yere kapanma

s. (13a/08)

s.+ye (13a/17)

secde ėt- ‘secdeye kapanmak’(13a/08)

seçilik ayrılık → **ayrulıḳ**

s. (47a/01)

sedād < Ar. *sedād* doğruluk, dürüstlük

s. (03b/18)

sedād-ı ḥāl ‘dürüstlük durumu’ (03b/18)

sefer < Ar. *sefer* yolculuk, seyahat

s. (23a/16)

s.+den (13a/10), (49a/01)

sefer ėt- ‘yolculuğa çıkmak’ (23a/16)

sefīh < Ar. *sefīh* zevk ve eğlence düşkünü, düşüncesiz

s.+ler (49b/04)

segirt- çabuk çabuk gitmek, koşturmak → **sekred-**

s.-ürler (33a/12)

seḫā < Ar. *seḫāʾ* el açıklığı, cömertlik

s. (21b/06)

s.+ya (21a/17)

sekiz sekiz rakamı

s. (11b/06), (11b/16), (11b/18)

sekizinci sekizinci

s.+si (11b/15)

sekred- hızlı hızlı gitmek, koşturmak → **segirt-**

s.-mek (39b/12)

selām < Ar. *selām* selam → **sellem**

s. (11a/15), (11a/15), (13a/08), (26a/14)

sellem < Ar. *sellem* selam ve selamet → **selām**

s. (02b/11), (03a/12)

ṣalla'llāhu-ʿaleyhi ve sellem 'Allah'ın selamı onun üzerine olsun' (02b/11), (03a/12)

semʿ < Ar. *semʿ* işitme, kulak

s.+ine (09b/15)

semāʾ < Ar. *semāʾ* gök, gökyüzü

s. (04b/01)

mine's-semāʾ 'gökyüzünden' (04b/01)

mine's-semāʾ-i sulṭānü'l-ḫalḳ 'gökyüzünden insanların sultanı' (04b/01)

semir- semiz duruma gelmek

s.-ür (23b/07)

semiz besili, etli

s. (27b/14)

semizlik semiz olma durumu

s.+i (38b/02)

semt < Ar. *semt* taraf, bölge

s.+e (19a/10)

sen sen

s. (11a/15), (12a/16), (15a/05), (15b/17), (16b/12), (16b/13), (17b/02), (17b/02), (20a/08), (25a/16), (25a/17), (25b/17), (26a/16), (29a/02), (30b/01), (32a/06), (32a/08),

(33a/01), (33a/09), (34a/01), (34a/02), (34a/08), (34a/10), (34b/11), (35a/04), (35a/15), (35a/17), (36b/13), (37a/01), (38a/16), (39a/01), (39a/02), (41a/13), (41a/17), (42a/08), (42a/10), (43a/05), (43b/14), (44a/11), (44b/02), (44b/10), (45a/10), (46b/18), (47a/01), (47a/02), (47a/03), (47a/05), (47a/19), (47b/03), (47b/04), (47b/15), (48a/16), (48a/17), (48a/19), (48b/11), (48b/14), (49a/15), (50b/05), (50b/07), (51a/08), (51a/09), (52b/04), (52b/07), (52b/09), (53a/02), (53a/05), (53a/19)

ş̲enā < Ar. *ş̲enā* övme, övüş → **medḥ**

ş̲. (10b/14)

ş̲enā eyle- ‘övmek’ (10b/14)

ş̲enā-ḫ̲ān < Ar. *ş̲enā* ve Far. *ḫ̲ān* sena okuyan, öven

ş̲.+ı (05a/12)

sende sende

s. (10a/14), (11b/18), (32b/08), (42a/16)

senden senden

s. (04b/13), (12b/07), (12b/08), (12b/09), (29b/03), (32a/06), (42a/06), (44b/05), (44b/05), (45a/19), (46a/10), (47a/11), (48b/13), (48b/13)

seni seni

s. (10a/15), (10a/17), (11b/05), (12a/03), (19b/12), (21a/09), (28b/10), (28b/17), (33b/08), (35a/05), (37a/14), (38a/05), (38a/19), (38a/19), (42a/11), (43a/17), (43a/19), (43b/01), (44a/12), (44b/07), (45a/17), (45a/19), (45b/06), (48b/14), (50a/19), (51a/17), (52a/02), (53a/06)

seniŋ senin

s. (04b/16), (10b/19), (11a/01), (11a/11), (11b/05), (11b/19), (12a/03), (12a/10), (13a/18), (17a/02), (25a/17), (25b/16), (31a/01), (31a/19), (35a/07), (37b/04), (39a/02), (39b/08), (41b/09), (42a/05), (42a/06), (42a/08), (42a/11), (44a/01), (45a/10), (45a/17), (45b/03), (45b/07), (45b/08), (45b/11), (46a/01), (46a/04), (47b/06), (48a/06), (48b/11), (48b/15), (49a/16), (49a/17), (50b/16), (51a/06), (52b/06)

s.+le (12a/15), (29b/03), (32a/17), (37b/06), (38a/17), (47a/03), (49a/19), (50a/14)

serāsime < Far. *serāsime* sersem, şaşkın

s. (35b/09)

serāsime ol- ‘şaşkın olmak’ (35b/09)

ser-bülend < Far. *ser* ve *bulend* yüksek, yüce

s. (03a/16)

ser-bülend-i dāred ‘yücelik sâhibi’ (03a/16)

ser-cā < Far. *ser* ve *cā* baş yer

s. (25a/16)

nefʿ-i ser-cā ‘baş yerin faydası’ (25a/16)

sev- sevmek, hoşlanmak, beğenmek

s.-diginden (52b/04)

s.-dügi (29b/17)

s.-e (46a/12)

s.-er (09b/09), (21a/19), (30a/09)

s.-ip (40b/19)

s.-meye (28a/09)

s.-meyenleriŋ (51b/13)

s.-mez (21a/19)

s̲evāb < Ar. *s̲evāb* sevap, iyi karşılık, mükâfat → **ecir**

s̲. (15b/10), (42b/06), (51a/01)

s̲.+ı (15b/13), (18a/18), (42b/08)

s̲.+ın (14b/09), (15b/14)

s̲.+lar (15a/07), (15b/09), (19a/11)

sevdā < Ar. *sevdāʾ* hüzün, tasa

s. (21a/03)

s.+dur (22a/19)

sevin- sevinmek, memnun ve hoşnut olmak

s.-di (28b/15)

s.-diler (17a/13)

s.-me (15b/06)

s.-mez (15a/06), (24b/02)

s.-üp (27b/14)

s.-ür (19b/10), (24b/01)

s.-ürler (34b/11)

sevindür- sevindirmek, memnun ve hoşnut etmek

s.-üp (24a/17)

sevḳ < Ar. *sevḳ* gönderme, yöneltme

s. (41a/02)

sevḳ ėt- ‘göndermek, yöneltmek’ (41a/02)

seyyid < Ar. *seyyid* efendi, önder

s. (02b/09), (02b/13), (04b/04)

bī-rūy-ı ḥażret-i seyyidü’l-enām‘yaratılmışların efendisi riyasız (Hz. Muhammed)’ (02b/09)

icābet-i seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderine (Hz. Muhammed) uyma’ (02b/13)

seyyidü’l-mürselīn ‘peygamberlerin önderi, efendisi (Hz. Muhammed)’ (02b/13), (04b/04)

şıçan fare, kemirgen ve memeli hayvan

ṣ. (22a/06), (27a/13), (49a/03)

ṣ.+ıŋ (22b/02)

ṣ.+lar (22a/13), (49a/02)

ṣ.+ları (48b/16), (49a/12)

şıçra- sıçramak, ileri veya yukarı atlamak

ṣ.-dı (37a/10)

ṣ.-r (36a/05)

ṣıdḳ < Ar. *ṣıdḳ* doğruluk

ṣ. (02b/12), (21b/08)

ṣıdḳ-ı resūlullāh ‘peygamberin doğruluğu, sadakati’ (02b/12)

ṣıfāt < Ar. *ṣıfāt* sıfatlar, nitelikler

ṣ.+ına (02a/08)

celīlü’ṣ-ṣıfāt ‘çok yüce vasıflar’ (02a/08)

ṣıġır sığır, büyükbaş boynuzlu hayvan

ṣ. (23a/17), (23a/18), (23b/13), (28b/06), (28b/17), (32a/06), (34a/01), (34a/02), (34b/13), (35a/15), (38a/05), (38a/09), (38a/15), (38b/01), (38b/07), (49b/07)

ṣ.+a (32a/04), (37a/19), (37b/18), (38a/02), (38a/04), (50a/02), (50a/13), (50b/09), (50b/16), (51a/05)

ṣ.+dan (28b/13), (31b/13), (36a/09), (50a/17)

ṣ.+ı (23a/19), (23b/02), (23b/04), (31b/01), (31b/10), (44b/08), (49b/05), (50a/08), (50a/11), (50b/02), (50b/03), (50b/07), (50b/08)

ṣ.+ıŋ (23a/17), (32a/04), (34b/11), (36a/07), (37b/01), (38b/02), (49b/18), (50b/16)

ṣ.+la (31b/12)

ṣıḥḥat < Ar. *ṣiḥḥat* sağlık, esenlik

ṣ. (07b/08), (15b/08), (45b/15)

ṣ.+e (14b/11)

ṣ.+ini (14b/10)

sebeb-i ṣıḥḥat ‘sağlık sebebi’ (07b/08)

ṣıḥḥat-i ḥāl ‘sağlık durumu’ (15b/08)

ṣıḳ- sıkmak, üzerine basınç uygulamak

ṣ.-a (44b/06)

ṣ.-dı (33b/01), (44b/14)

şına- denemek, tecrübe etmek

ṣ.-dım (35a/13)

şınanıl- denenmek

ṣ.-maz (46b/08)

ṣırāṭ < Ar. *ṣırāṭ* yol, düz yol

ṣ. (03b/16)

ṣırāṭ-ı müstaḳīm ‘doğru yol’ (03b/16)

şırr < Ar. *sirr* sır, gizem → **sırr**

ṣ.+ı (32a/05)

sırr < Ar. *sirr* sır, gizem, gizlilik → **rāz**

s. (10a/10)

s.+ı (12b/06), (12b/08)

s.+ımı (12a/07)

s.+ını (11b/09), (12a/12)

ifşāʾ-ı sırr ėt- ‘sırrı açığa çıkarmak’ (10a/10)

sibāʿ < Ar. *sibāʿ* yırtıcı hayvanlar

s. (02a/10), (04a/05)

envāʿ-ı sibāʿ ‘yırtıcı hayvan türleri’ (02a/10)

siḥir < Ar. *siḥr* büyü, efsun

s.+den (18a/16)

Sikender < Far. *Sikender* İskender; Doğu’da efsanevi kişiliği ile tanınan eski Makedonya kralı

S. (02a/06)

Sikender-i sipāh ‘İskenderin ordusu, askeri’ (02a/06)

simā < Ar. *sīmā* kimse, şahıs

s. (02b/01)

vü’s-simāʾ-ı ḥażret ‘şahsının huzuru ile’ (02b/01)

siŋek sinek, kanatlı böcek türü

s. (40a/12)

sipāh < Far. *sipāh* asker, ordu

s.+ıŋ (02a/06)

Sikender-i sipāh ‘İskenderin ordusu, askeri’ (02a/06)

sipāhī̄ < Far. *sipāhī̄* süvari asker

s. (14a/08)

sipās < Far. *sipās* şükür ve övgü

s. (ḥamd u sipās) (01b/01)

sirāc < Ar. *sirāc* ışık

s. (05a/18)

sirāc-ı vehhāc ‘çok parlak ışık’ (05a/18)

sirāyet < Ar. *sirāyet* geçme, bulaşma, yayılma

s. (49b/16)

sirāyet ėt- ‘geçmek, bulaşmak’ (49b/16)

sī̄ret < Ar. *sī̄ret* ahlâk, karakter, hâl

s. (04a/01)

sī̄ret-i pādişāhān ‘padişahların davranışı, ahlâkı’ (04a/01)

siyāset < Ar. *siyāset* devlet idaresi, politika

s. (03a/03), (03a/09)

s.+i (05a/10)

s.+lerinde (09b/18)

ḥüsn-i siyāset ‘iyi yönetim’ ((05a/10)

siyāset-i pādişāhān ‘padişahların devlet yönetimi’ (03a/09)

siz siz

s. (33a/04), (41a/08), (43a/16), (43b/02), (43b/18), (44a/03), (44a/04), (49a/04)

size size

s. (33a/05), (34a/15), (38a/03), (41a/16), (43b/18), (43b/18), (43b/19)

s.+dür (44a/05)

sizi sizi

s. (34a/14), (51a/15)

sizin sizin → **siziŋ**

s. (45a/14)

siziŋ sizin → **sizin**

s. (33a/05), (35a/17), (41a/02), (43b/03)

s.+le (43a/17)

ṣoḫbet < Ar. *ṣuḥbet* konuşma, dostluk

ṣ. (18a/19), (49a/05)

ṣ.+inden (15a/19)

ṣ.+ine (15a/18), (15a/18)

ṣ.+lerini (49b/12)

ṣoḫbet ėt- ‘karşılıklı dostça konuşmak’ (49a/05)

ṣoḳ- sokmak, girmesini sağlamak; (yılan için) ısırmak

ṣ.-a (22a/12)

ṣ.-acaġın (44b/18)

ṣ.-ar (39b/16)

ṣ.-dı (30a/02)

ṣ.-sa (49b/15)

ṣol sol taraf

ṣ.+ına (37b/14)

ṣ.+ından (27a/01)

şoŋ son, nihayet, bitme

ṣ. (19a/05)

ṣ.+ı (19a/19), (36b/06), (45b/08)

ṣ.+ın (12a/04)

ṣ.+ına (19a/05)

ṣ.+ında (18b/04), (20a/08), (20a/14), (48a/17)

ṣ.+unda (12a/01)

şoŋra sonra, ardından

ṣ. (07a/05), (07b/16), (08a/12), (12b/01), (13a/15), (13a/17), (13b/10), (14a/16), (14b/08), (15a/14), (15a/15), (16a/03), (16a/04), (16a/06), (17a/10), (17a/12), (19b/09), (19b/11), (20a/01), (20a/11), (20a/19), (20b/02), (20b/02), (20b/12), (20b/14), (21a/06), (21a/10), (23a/03), (23b/02), (23b/04), (25b/07), (26a/04), (26b/12), (29a/08), (30a/16), (30b/11), (30b/13), (31a/19), (32b/13), (32b/14), (34b/15), (35a/17), (35b/03), (37a/18), (37b/05), (38b/14), (40a/03), (40a/03), (40a/09), (41b/17), (42a/06), (42a/07), (46b/08), (47a/05), (47a/07), (47a/09), (47a/12), (47b/16), (47b/18), (48a/12), (49a/15), (49b/17), (50a/12), (50a/14), (50b/08), (51a/11), (52a/07), (52a/14), (52b/02)

ṣ.+ya (42b/12)

şor- sormak; aramak

ṣ. (16b/14)

ṣ.-am (17b/14)

ṣ.-ar (23b/05), (48a/06)

ṣ.-arsa (47b/04)

ṣ.-arsın (16b/17)

ṣ.-arsıŋ (16b/14)

ṣ.-dı (16b/15), (26a/15), (29a/06), (29a/07), (31a/09), (31a/16), (47b/11)

ṣ.-dılar (49a/08)

ṣ.-du (28b/06)

ṣ.-duġı (39b/02)

ṣ.-madıḳları (53a/02)

ṣ.-maġa (49b/19)

ṣ.-up (51b/06)

ṣovuḳ soğuk

ṣ. (46a/16)

ṣ.+dan (21a/05)

ṣoyıl- soyulmak, (kıyafeti) çıkarılmak

ṣ.-mış (20b/14)

sög- sövmek, kötü söz söylemek

s.-di (34b/04)

s.-mek (31b/19)

söyle- söylemek, konuşmak, anlatmak

s. (13b/07), (16b/19), (17b/03), (32b/09), (34a/16), (34b/19), (50b/01), (50b/14)

s.-di (34b/04), (43b/18), (47a/18), (47b/12)

s.-digiŋ (30b/16)

s.-dim (41b/07), (47a/19)

s.-diŋ (36b/12), (42a/17), (43a/05), (47a/04)

s.-dügimden (18a/05)

s.-düginiŋ (24b/09)

s.-dügüŋ (48a/03)

s.-me (42a/08)

s.-medi (30b/05), (38b/18)

s.-medüginden (53a/11)

s.-mege (35a/01), (38b/09), (41a/17)

s.-mek (31b/19), (37b/03)

s.-mekden (18a/14), (18a/15)

s.-mekdür (11b/14)

s.-memekdür (11b/15)

s.-meye (53a/14)

s.-mez (52b/11), (53a/11)

s.-mezin (52a/18)

s.-mezsin (52b/05), (52b/10)

s.-r (40b/07), (47a/13), (50a/12), (50a/14), (52b/12), (53a/17), (53a/18)

s.-rdim (39a/16), (39a/16)

s.-rem (43b/16)

s.-rin (17a/11), (25b/10)

s.-rken (27a/19)

s.-rler (52b/14)

s.-rsin (24a/02), (52b/05), (53a/06)

s.-se (24a/06)

s.-seler (52b/15)

s.-sem (35a/05)

s.-sün (41b/18)

s.-ye (36b/05), (37b/18), (38a/01), (52b/18), (53a/02), (53a/10)

s.-yeler (26b/10)

s.-yem (35a/08)

s.-yen (34b/19), (45b/08), (50b/17), (51a/06)

s.-yende (41b/19)

s.-yene (52b/09)

s.-yeyin (37a/18)

s.-yüp (37b/01)

söylen- söylenmek, anlatılmak

s.-di (35a/01)

s.-mege (41a/07)

s.-ür (17a/03), (42b/08)

söyleş- söyleşmek, karşılıklı konuşmak

s.-düm (28b/09)

s.-ebilesiŋ (43a/06)

s.-emeyecegin (44a/14)

s.-evüz (41b/11)

s.-mek (24a/02)

s.-üp (24a/05)

s.-ürken (52a/06)

s.-ürler (35b/15)

söylet- söyletmek, söylemesini sağlamak

s.-eyin (38a/03)

s.-me (16b/17)

söz söz, lâf → **ḳāl, kelām, süḥān**

s. (35a/01), (35a/10), (36b/07), (36b/08), (37b/18), (37b/19), (51a/08), (53a/05)

s.+de (45b/11)

s.+den (11a/18), (37a/19)

s.+dür (34b/18), (34b/19)

s.+i (11b/14), (12a/02), (18a/15), (24a/01), (24a/06), (28a/01), (35a/05), (38b/04), (38b/09), (41a/17), (41b/05), (43a/04), (43b/16), (45b/10), (49a/04), (49b/05), (52a/06), (52a/07), (52a/15), (53a/02), (53a/14)

s.+iden (28b/15)

s.+in (40b/10), (43a/07), (43a/07), (46b/01), (46b/02), (46b/09), (51b/12)

s.+inden (25b/03), (44a/19)

s.+ine (47a/15), (48a/05), (49b/17)

s.+ini (36b/12), (43b/11), (49b/04), (51a/16), (51b/14)

s.+iŋ (45b/09)

s.+iŋi (24a/15), (36a/09), (43b/10)

s.+le (21b/01)

s.+ler (31b/19)

s.+leri (16b/04), (32b/16), (37a/15), (40a/14), (43a/07), (50a/16), (52b/04)

s.+lerim (46a/13), (49b/03)

s.+lerin (26b/03), (26b/07)

s.+üm (45b/06)

s.+üme (35a/07), (45b/04)

s.+ümi (12a/05)

s.+üne (12b/09)

s.+üni (10b/06), (11a/18), (14a/01)

s.+üŋde (11b/04)

s.+üŋüzden (43b/03)

şu su; akarsu

ş. (18a/01), (18b/03), (19a/13), (19a/19), (20b/16), (23a/13), (32b/04), (34b/07), (34b/09), (35b/16), (35b/18), (36a/06), (42b/03), (42b/19), (43a/13), (46a/07), (46a/08)

ş.+da (38b/13), (44b/19)

ş.+nıŋ (43a/15), (36a/03)

ş.+ya (19a/12), (19a/14), (34b/10), (40a/13)

ş.+yı (20b/01), (23a/14), (33a/07), (34b/07), (35b/11), (43a/13)

suʾāl < Ar. *suʾāl* soru

s. (10b/16), (40b/07)

s.+den (24a/05)

suʾāl ėt- ‘sormak’ (40b/07)

suʾāl eyle- ‘sormak’ (10b/16)

ṣubḥ < Ar. *ṣubḥ* sabah vakti, sabah

ṣ. (05a/19)

ṣubḥ-ı neşūr-ı ṣarṣar ‘soğuk esen sabah rüzgarını dağıtan’ (05a/19)

ṣuç suç, kabahat

ṣ. (28a/10), (38b/10)

ṣ.+da (51a/02)

ṣ.+ı (37b/08), (49b/07), (50b/03), (51b/08)

ṣ.+ını (28b/19), (37b/02), (37b/09), (51a/02)

ṣuç ėt- ‘hata yapmak, kabahatli davranmak’ (28a/10), (38b/10)

ṣuçlı suç işlemiş, kabahati olan

ṣ. (51b/08), (51b/09)

ṣ.+nıŋ (51a/02)

ṣuçsuz suçu ve kabahati olmayan

ṣ. (40a/18), (52b/17), (53a/03)

ṣudūr < Ar. *ṣudūr* meydana gelme, ortaya çıkma

ṣ. (36b/07)

ṣudūr ėt- ‘meydana gelmek’ (36b/07)

sūʾiẓan < Ar. *sūʾiẓan* kötü zan

s. (44b/02)

sūʾiẓan ėt- ‘kötü zan beslemek’(44b/02)

ṣulḥ < Ar. *ṣulḥ* barış, uzlaşma

ṣ. (34a/10), (34a/12), (46a/09), (48b/01)

şulı suyu olan, suyu bol

ṣ. (23b/06), (34a/05)

sulṭān < Ar. *sulṭān* sultan, hükümdar → **melik, melük, pādişāh, şāh, şehriyār**

s. (02a/07), (04a/14), (04b/01), (04b/11), (melik ü milletü’s-sulṭān) (05a/05), (05a/05), (05a/06)

ibnü’s-sulṭān-ı mefḫar ‘kendisiyle övünülen padişahın oğlu’ (05a/05)

maẓhar-ı envārü’s-sulṭān-ı ẓıllu’llāhu ‘Allah’ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi’ (04a/14)

milletü’s-sulṭān ‘halkın padişahı’ (05a/05)

mine’s-semāʾ-i sulṭānü’l-ḫalḳ ‘gökyüzünden insanların sultanı’ (04b/01)

sulṭān-ı bī-miṯāl ‘benzersiz hükümdar’ (02a/07)

sulṭān-ı melik-i ʿadl ‘adaletli padişah, hükümdar’ (04b/11)

şunʿ < Ar. *ṣunʿ* iş, eser

ṣ. (01b/05)

ṣunʿ-ı ʿacīb-i dil-firīb ‘hayranlık veren gönül aldatıcı güzel eser’ (01b/05)

şūret < Ar. *ṣūret* dış görünüş, biçim, şekil

ṣ. (03a/10)

ṣ.+de (06a/15), (06a/17)

ṣ.+i (34b/16)

ṣ.+inde (06a/14)

şūretā < Ar. *ṣūretā* görünüşte, yalandan

ṣ. (49a/16)

susem < Far. *sūsen* susam bitkisi

s. (08b/05)

s.+i (08a/17), (08a/17), (08a/19), (08b/02), (08b/05), (08b/05)

s.+ine (08a/07), (08a/09)

s.+ini (08a/06), (08a/10), (08a/16)

s.+iniŋ (08a/13), (08b/01)

s.+iŋ (08b/03)

s.+leri (08a/04)

s.+lerini (08a/05)

şusuz suyu bulunmayan veya az olan

ṣ. (20b/16)

ṣ.+a (43a/16)

şusuzlıḳ susuz kalma durumu

ṣ.+ıŋ (19b/01)

sübḥān < Ar. *sübḥān* her türlü eksiklikten ve kusurdan uzak olan, Allah

s.+ı (05b/03)

nūr-ı hidāyet-i sübḥān ‘her türlü kusurdan uzak olan Allah’ın doğru yolunun ışığı’ (05b/03)

süḥān < Far. *suḥān* söz, lakırdı → **söz**

s.+ıla (45b/13)

sükūn < Ar. *sukūn* durgunluk, sessizlik

s.+ı (19a/01)

Süleymān < Ar. *Suleymān* Hz. Süleyman

S. (02a/06)

Süleymān-ı cāh ‘mevki sâhibi Süleyman’ (02a/05)

sür- sürmek, dokundurmak; uzaklaştırmak; yaşamak, geçirmek

s.-diler (33b/16)

s.-e (14b/08)

s.-er (30a/04)

s.-erseŋ (20a/09)

s.-seŋ (49a/18)

s.-üp (23b/08)

sürme < Far. *surme* göze sürülen siyah toz

s. (23a/09)

sürūr < Ar. *surūr* sevinç

s. (45b/15)

süd süt

s.+den (20b/19)

Ş

şād < Far. *şād* mutluluk → **saʿādet**

ş. (12b/19), (13a/12)

şād ol- ‘sevinçli, memnun olmak’ (12b/19)

şādmān < Far. *şād-mān* neşeli, sevinçli → **şādumān**

ş. (33b/02)

şādmān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (33b/02)

şādumān < Far. *şād-mān* neşeli, sevinçli → **şādmān**

ş. (13a/07)

şādumān ol- ‘sevinçli, mutlu olmak’ (13a/07)

şāh < Far. *şāh* şah, padişah → **melik, melük, pādişāh, şehriyār, sulṭān**

ş.+ıŋ (04b/19)

şāhid < Ar. *şāhid* tanık

ş. (45b/04), (47a/15)

ş.+dür (47a/15)

ş.+iŋ (47a/13)

şāh-rāh < Far. *şāh-rāh* doğru ve açık yol

ş. (02b/02)

şaḫṣ < Ar. *şaḫṣ* şahıs, kişi

ş. (05b/11)

şaḫṣ-ı şāḥib ‘sâhip kimse’ (05b/11)

şākir < Ar. *şākir* şükreden

ş. (19a/01)

şākir ol- ‘şükredici olmak’ (19a/01)

şāmil < Ar. *şāmil* içine alan, kaplayan

ş. (03b/14)

fehm-i şāmil ‘içine alan anlayış’ (03b/14)

şān < Ar. *şān* ün, şöhret, itibar, büyüklük → **nām, şöhret**

ş.+ına (04a/12)

ş.+ıŋ (05a/17)

dūdmān-ı ʿalīyyü’ş-şān ‘yüce itibarlı hanedan’ (05a/17)

şarāb < Ar. *şerāb* şarap, alkollü içecek

ş. (29b/17)

ş.+a (31b/18)

şarṭ < Ar. *şarṭ* şart, koşul

ş. (20a/11), (43a/18)

ş.+ıla (43a/18)

ş.+la (43a/19)

şarṭ eyle- ‘koşul sunmak’ (20a/11)

şaş- şaşırmak, hayret etmek → **ḥayret, taʿaccüp**

ş.-maya (35b/06)

şāyed < Far. *şāyed* şayet, eğer, belki

ş. (08b/06), (16b/17), (38a/03), (41a/01)

şāyiʿ < Ar. *şāyiʿ* yayılmış, duyulmuş

ş. (12a/17), (21b/09)

şāyiʿ ol- ‘herkesçe duyulmak’ (12a/17), (21b/09)

şeʿāyir < Ar. *şeʿāʾir* âdetler, merasimler, törenler

ş. (03a/08)

aẓhār-ı şeʿāyir-i islām-ı saʿādet-ḳarīn ‘mutluluğa ermiş islam’ın âdetlerinin açıklığı’ (03a/08)

şebistān < Far. *şebistan* karanlık yer

ş. (05b/01)

sāḥaʾ-ı şebistān-ı vücūd ‘bedenin iç karanlığının alanı’ (05b/01)

şedd < Ar. *şedd* sıkıca bağlama, sıkma

ş.+e (04a/17)

menzil-i şedd ‘bağlanılan konak yeri’ (04a/17)

şedīd < Ar. *şedīd* şiddetli, kuvvetli

ş. (01b/01)

şedīdü’l-esās ‘kuvvetli asıl’ (01b/01)

şefḳat < Ar. *şefeḳat* şefkat, acıma, esirgeme

ş. (14a/11), (42b/02)

ş.+i (21a/17)

şefḳat ėt- ‘sevgi göstermek’ (14a/11)

şehādet < Ar. *şehādet* tanıklık, şahitlik

ş. (48a/07), (50b/19)

ş.+iniŋ (47a/17)

şehādet ėt- ‘doğruluğunu tasdik etmek’ (48a/07)

şehādet olın- ‘tanıklık etmek’ (50b/19)

şehir < Far. *şehr* şehir, kent

ş. (41b/01), (41b/02)

ş.+e (29b/07), (29b/08), (29b/12)

ş.+iniŋ (19b/18)

ş.+lerine (46b/16), (46b/17)

şehriyār < Far. *şehriyār* padişah, hükümdar → **melik, melük, pādişāh, sulṭān, şāh**

ş. (04a/09), (04a/17), (04b/04), (05a/09)

ş.+ıŋ (05a/13)

şehriyār-ı bülend-aḫter ‘talihli padişah’ (05a/09)

şehriyār-ı cāmeʾ-i ber-ḳāmet ‘boydan elbiseli hükümdar’ (04a/17)

şehriyār-ı kāmkār ‘devlet sâhibi padişah’ (04a/09)

şehriyār-ı ḳażā-yı ṣavlet ‘saldırmaya hükmeden padişah’ (04b/04)

şehriyārī̄ < Far. *şehriyārī̄* hükümdarlık

ş.+leri (05a/18)

şehvānī̄ < Ar. *şehvānī̄* şehvetle ilgili

ş. (20a/06)

şehvet < Ar. *şehvet* şiddetli istek ve arzu

ş. (19a/03)

şek < Ar. *şekk* şüphe, zan → **reyb, şüphe**

ş. (37b/16), (40b/19)

şekil < Ar. *şekl* şekil, biçim, tarz, hâl

ş. (15a/13)

ş.+inde (38a/05)

ş.+ine (10b/10), (37b/12)

şekl-i insān ‘insan biçimi’ (15a/13)

şems < Ar. *şems* güneş

ş.+iŋ (19b/12)

şer < Ar. *şerr* kötülük, fenalık → **şerr**

ş. (28a/09)

ş.+lerden (19a/03)

ehl-i şer ‘kötülük sâhibi’ (28a/09)

şerʿ < Ar. *şerʿ* şeriat, kanun

ş. (02a/17), (02b/08), (03a/15), (03a/16), (04b/03)

ş.+isiniden (03b/17)

melik-i şerʿ ‘şeriatın padişahı’ (03a/15)

ṣāḥib-i şerʿ-i ḳavīm ‘doğru kânun sâhibi’ (02a/17)

şerʿ-i melik ‘padişahın şeriatı, kanunu’ (03a/15)

şerʿ-i mübīn ‘açık, belli kanun’ (02b/08), (04b/03)

şerāyiʿ < Ar. *şerāyiʿ* şeriat hükümleri

ş. (03a/07)

tenfīẕ-i şerāyiʿ-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

şeref < Ar. *şeref* şeref, onur

ş. (02a/16), (şeref ü iltifāt) (05b/18)

müşerref-i şeref ‘onurla şereflenmiş’ (02a/16)

şerīʿat-güzār < Ar. *şerīʿat* ve Far. *–güzār* dini kanunları ve düzeni yerine getiren

ş.+dan (03a/10)

ḫulefāʾ-ı şerīʿat-güzār ‘İslami kuralları yerine getiren halifeler’ (03a/10)

şerīf < Ar. *şerīf* şerefli, mübarek

ş. (06a/11), (14a/06), (14a/06)

ş.+inden (09b/07)

ş.+leri (13b/06)

cānib-i şerīf ‘şerefli taraf’ (09b/07)

nām-ı şerīf ‘şerefli isim’ (13b/06)

şerīk < Ar. *şerīk* ortak

ş. (46b/13), (51a/03)

şerīk ol- ‘ortak olmak’ (51a/03)

şerr < Ar. *şerr* kötülük, fenalık → **şer**

ş. (42b/03)

ş.+inden (33b/11), (50a/01)

şerrʾ-i ẓulm ‘kötü eziyet’ (42b/03)

Şetrebe *Kelîle ve Dimne*’deki iki sığırdan birinin ismi, Şetrebe

Ş. (23a/17), (23a/18), (23b/04), (23b/05), (23b/06), (27a/19), (28b/19), (29a/01), (29a/04), (29a/07), (29a/09), (29a/14), (35a/11), (36b/13), (36b/19), (37a/13), (39b/09), (40a/04), (40a/15), (40b/02), (42a/18), (42b/04), (42b/12), (42b/16), (44a/17), (44a/19), (44b/02), (44b/03), (44b/07), (44b/14), (44b/15), (45a/01), (45a/03), (45a/05), (45a/09)

Ş.+den (37a/13), (37b/17), (44b/01)

Ş.+niŋ (23b/13), (44a/19), (45a/04), (49b/12)

Ş.+ye (28b/16), (29a/05), (29a/11), (29a/15), (51a/13)

Ş.+yi (29a/10), (37a/17), (44b/13), (51a/18)

şevlem < *şevle* aydınlık, ışık; şevlem, metinde ikileme olarak kullanılmış sihirli sözcük

ş. (şevlem şevlem) (17a/09), (17a/09), (17a/16), (17a/17)

şeyʾ < Ar. *şeyʾ* şey, nesne, husus

ş. (12a/10), (20a/05)

ş.+i (09b/03), (09b/04)

şeyẖ < Ar. *şeyẖ* yaşlı kimse, ihtiyar, hoca

ş. (10b/10)

şeyẖ-i ʿazīz ‘kıymetli hoca, ihtiyar’ (10b/10)

şifā < Ar. *şifāʾ* deva, iyileşme

ş. (17b/08)

şikār < Far. *şikār* av, avlanan hayvan

ş. (33a/15), (34a/08), (41a/01)

ş.+a (31b/18), (40b/11), (40b/13)

şikār ėt- ‘avlamak’ (34a/08)

şikāyet < Ar. *şikāyet* yakınma, sızlanma, derdini söyleme

ş. (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/05), (44a/11)

şikāyet ėt- ‘yakınmak, sızlanmak’ (44a/05)

şikāyet eyle- ‘yakınmak, sızlanmak’ (29a/16), (32a/16), (43b/17), (44a/03), (44a/11)

şimden şu andan itibaren, artık, bundan sonra → **şimdi**

ş. (29a/08), (31a/19), (47a/09), (49a/15), (51a/11)

şimdi şimdi, şu an → **şimden**

ş. (16b/18), (25a/03), (25a/07), (35a/16), (36b/17), (40a/04), (41b/12), (45b/07), (53a/03)

ş.+deŋ (32b/09)

şimdiki şimdiki, şu andaki

ş.+ŋ (28b/18)

şīşe < Far. *şīşe* şişe, dar ve uzun kap

ş. (12a/12), (12a/13)

şol şu, o; işaret sıfatı; üçüncü teklik kişi zamiri → **şu**

ş. (06b/13), (06b/15), (07a/10), (07a/11), (07b/06), (07b/18), (09a/11), (14b/12), (15a/01), (15b/03), (15b/15), (16b/06), (17b/11), (17b/18), (18b/06), (18b/18), (18b/19), (19a/10), (19a/12), (19a/19), (19b/02), (19b/05), (19b/08), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (19b/18), (20a/11), (21b/19), (23a/09), (23a/12), (24a/19), (24b/02), (24b/03), (24b/05), (26b/01), (26b/06), (26b/10), (27a/05), (27a/12), (27a/14), (35b/10), (36a/17), (36b/01), (37a/16), (38b/12), (39a/07), (40a/08), (40a/10), (40a/12), (45b/17), (46a/01), (46a/02), (46a/03), (46a/03), (47b/14), (48b/12), (48b/15), (49b/02), (51b/16), (51b/16), (52b/17), (52b/18), (52b/19), (52b/19), (53a/01)

şöhret < Ar. *şuhret* şöhret, ün, nam → **nām, şān**

ş. (14a/19)

şöyle şöyle

ş. (03b/01), (08a/14), (16a/05), (16a/09), (16b/11), (17a/19), (23b/15), (34b/13), (41a/15), (41b/10), (42a/13), (51a/07), (51b/12), (53a/12)

şu şu; işaret sıfatı → **şol**

ş. (04b/15), (06b/05), (10b/12), (14a/15), (27b/04), (41a/14), (41b/07), (43a/19), (44b/17), (46b/03), (49b/08), (52b/16), (52b/16)

şuhūd < Ar. *şuhūd* gözle görme; şahit olma, tanıklık

ş.+a (01b/04)

ş.+da (05b/02)

feżā-yı kāşāneʾ-i şuhūd ‘gözle görülen büyük köşkün geniş alanı’ (05b/02)

müẓāhir-i şuhūd ‘şahitlik etmeye yardım eden’ (01b/04)

şuŋa şuna

s. (12a/12), (14b/04), (14b/07), (15a/12), (18a/10), (22b/13), (49b/08)

şunı şunı

s. (38b/03)

şunuŋ şunun

s. (07b/10)

şūr < Far. *şūr* fitne, karışıklık

ş. (03a/03)

ehl-i şūr ‘fitne sâhibi’ (03a/03)

şura şu yer

s.+ya (34b/02)

şükrāne < Ar. *şukrāne* teşekkür alameti, iyilik bilme nişanesi

ş. (13a/17)

şüphe < Ar. *şubhe* tereddüt, kuşku, zan → **reyb, şek**

ş. (17a/05), (30a/14), (30b/19), (37b/16), (40b/19), (44b/08), (44b/11), (51a/03), (51a/05), (51b/16), (52a/17)

ş.+m (50b/14)

ş.+si (51b/11)

şüphe ėt- ‘kuşkulanmak’ (17a/05)

şüphe eyle- ‘kuşkulanmak’ (44b/11)

şürūʿ < Ar. *şurūʿ* başlama

ş. (05b/14)

T

tā < Far. *tā* dek, değin, kadar; bağlama edatı işlevinde

t. (05a/19), (05b/11), (07a/13), (10a/19), (11a/04), (11a/06), (13b/10), (13b/11), (13b/18), (14a/05), (15b/19), (16a/01), (20b/10), (27b/19), (30a/13), (30b/01), (32b/02), (33b/09), (33b/19), (40a/09), (41a/08), (44a/13), (44b/12), (45a/13), (46b/10), (47a/17), (48a/02), (48a/15), (51a/01), (52a/17)

taʿab < Ar. *teʿab* sıkıntı, zahmet

t. (19b/07), (38a/14)

taʿaccüp < Ar. *teʿaccub* şaşırma, hayret etme → **ḥayret, şaş-**

t. (26b/03), (47a/15)

taʿaccüp ėt- ‘şaşmak’ (26b/03), (47a/15)

taʿalluḳ < Ar. *teʿalluḳ* ilişik, ilgi, bağ

t. (25a/16)

t.+ı (08b/11)

taʿalluḳ ėt- ‘ilgi, ilişiği olmak’ (25a/16)

ṭaʿām < Ar. *ṭaʿām* yemek, yiyecek

ṭ. (20b/15)

ṭ.+ıŋ (07b/06)

ṭ.+lardan (07b/07)

ṭāʿat < Ar. *ṭāʿat* ibadet, takva → ʿ**ibādet**

ṭ. (11b/08)

tābiʿ < Ar. *tābiʿ* takip eden, bağlı

t. (06b/14), (16a/19), (16b/05), (23b/12), (28b/02), (32a/17), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

tābiʿ ol- 'uymak, bağlı olmak' (06b/14), (16a/19), (16b/05), (28b/02), (36b/18), (38a/11), (41b/08), (48a/05)

ṭabīʿat < Ar. *ṭabīʿat* doğa, öz, yaratılış, huy

ṭ. (05b/04)

ṭ.+i (42b/01)

ṭ.+iŋ (49a/17)

ṭ.+ı (41a/04)

ṭ.+ımıza (41a/04)

t.+ini (42b/02)

t.+ları (03b/03)

nefs-i ṭabīʿat 'yaratılış varlığı' (03b/03)

ṭabīʿat-ı saʿādet 'mutluluğun doğası' (05b/04)

ṭabīb < Ar. *ṭabīb* hekim, doktor

ṭ. (16a/05), (45b/18)

ṭ.+den (35a/09), (39a/19)

ṭ.+iŋ (14b/02), (36b/01)

ṭabīb-i ḥāẕıḳ 'usta doktor' (45b/18)

tābiʿīn < Ar. *tābiʿīn* (Hz. Muhammed) peygamberden sonra gelen ikinci nesil

t. (02b/10)

ʿalāü't-tābiʿīn 'peygamberden sonra gelen ikinci nesil üzerine' (02b/10)

taʿbīr < Ar. *taʿbīr* ifade, anlatım

t. (06a/16), (10a/01), (32a/04)

t.+e (11b/02)

taʿbīr ėt- ‘ifade etmek’ (06a/16), (10a/01)

taʿbīr olın- ‘ifade edilmek’ (32a/04)

tābūt < Ar. *tābūt* içine ölü konan sandık

t.+a (39b/16)

ṭaġ dağ

ṭ. (27b/08), (46a/02)

ṭ.+a (26a/03)

ṭ.+da (24a/08), (32a/13), (46a/15)

ṭ.+lara (12a/09)

taġyīr < Ar. *taġyīr* bozma, değiştirme

t. (44a/18), (44a/19)

taġyīr ėt- ‘değiştirmek’ (44a/18)

taḥammül < Ar. *teḥammul* katlanma, dayanma

t. (19a/15), (35a/03), (48a/12), (50b/16)

taḥammül ėt- ‘dayanmak, katlanmak’ (19a/15), (35a/03), (50b/16)

taḥammül eyle- ‘dayanmak, katlanmak’ (48a/12)

taḥaṣṣül < Ar. *teḥaṣṣul* meydana gelme, ortaya çıkma

t.+ünde (21a/12)

taḥayyül < Ar. *teḥayyul* hayalde canlandırma, hayal edilen

t. (05b/13)

taḫfīf < Ar. *taḫfīf* hafifletme, kolaylaştırma

t. (14b/11)

taḫfīf ėt- ‘hafifletmek’ (14b/11)

taḥiyyāt < Ar. *taḥiyyāt* selam

t. (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12), (02a/13)

taḥiyyāt-ı zeʾkiyāt ‘saf vet tam selam’ (02a/13)

taḥmīd < Ar. *taḥmīd* şükretme, hamdetme → **ḥamd**

t. (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12)

baʿde’z-taḥmīd ‘şükürden sonra’ (02a/12)

taḥrīk < Ar. *taḥrīk* kımıldatma, hareketlendirme; kışkırtma

t. (20b/01), (20b/11)

t.+den (44b/08)

taḥrīk ėt- ‘hareketlendirmek’ (20b/01), (20b/11)

taḥṣīl < Ar. *taḥṣīl* alma, toplama, kazanma; öğrenim

t. (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (10b/07), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (15b/09), (16a/12), (19b/14), (36b/03), (51a/01)

t.+i (16a/15)

t.+inde (13a/11), (13b/09), (31b/04)

taḥṣīl ėt- ‘toplamak, elde etmek, kazanmak’ (06b/12), (06b/15), (10a/04), (10a/18), (11a/10), (11a/13), (11a/14), (13b/15), (14a/12), (15a/07), (19b/14), (51a/01)

taḥṣīl eyle- ‘almak, kazanmak’ (15b/09), (36b/03)

taḥṣīl ol- ‘öğrenmek’ (16a/12)

ṭāʾife < Ar. *ṭāʾife* topluluk, bölük, kavim → **ṭāyife**

ṭ. (28a/17)

ṭāʾifeʾ-i mezbūr ‘adı geçen kavim, kabile’ (28a/17)

taḳarrüb < Ar. *teḳarrub* yaklaşma, yakına gelme

t. (25a/14), (27a/07)

taḳarrüb-i kesb ‘çalışarak kazanca yaklaşma’ (25a/14)

taḳarrüb-i mücerred ‘halis olana yaklaşma’ (27a/07)

ṭāḳat < Ar. *ṭāḳat* güç, kuvvet, derman

ṭ.+i (48a/12)

ṭ.+imiz (41a/12)

taḳdīr < Ar. *taḳdīr* beğenme, değerini belirleme; kader

t. (09b/03), (39b/15)

t.+ce (36b/13)

taḳdīr ėt- ‘ezelden karar verilmek’ (09b/03)

taḳdīr-i rabbānī ‘ilahi kader’ (39b/15)

ṭaḳın- takınmak, kendine takmak

ṭ.-duġı (33b/07)

taḳlīd < Ar. *taḳlīd* benzemeye veya benzetmeye çalışma

t. (03a/01)

taḳlīd-i ḥukkām ‘hâkimlere benzeme’ (03a/01)

taḳrīb < Ar. *taḳrīb* yaklaştırma

t. (27a/09)

taḳrīb ėt- ‘yaklaştırmak’ (27a/09)

taḳsīm < Ar. *taḳsīm* bölme, paylaştırma

t. (46b/18)

taḳsīm ėt- ‘bölmek, paylaştırmak’ (46b/18)

taḳṣīr < Ar. *taḳṣīr* kusur, kabahat, suç

t.+lerine (05b/05)

keṯīrü’t-taḳṣīr ‘çok kusur, kabahat’ (05b/05)

taḳvīm < Ar. taḳvīm düzeltme, şekillendirme, biçimlendirme

t.+de (01b/09)

aḥsen-i taḳvīm ‘yaratılışın en güzeli’ (01b/08)

ṭal dal, ağaç dalı → **dal**

ṭ.+ları (27b/12)

ṭaleb < Ar. *ṭaleb* istek, dilek

ṭ. (07a/19), (11a/12), (11b/03), (11b/04), (12a/17), (14a/04), (14b/09), (46b/06)

ṭ.+den (09a/08)

ṭ.+inde (51b/01)

ṭaleb ėt- ‘istemek, dilemek’ (07a/19), (11a/12), (11b/04), (12a/17), (14b/09)

ṭaleb eyle- ‘istemek, dilemek’ (11b/03), (14a/04), (46b/06)

ṭāliʿ < Ar. *ṭāliʿ* baht, talih

ṭ. (21a/15)

ṭ.+mdendür (52b/11)

naḥs-i ṭāliʿ ‘talihin uğursuzluğu’ (52b/11)

ṭāliʿ-i saʿd ‘kutlu talih’ (21a/15)

ṭālib < Ar. *ṭālib* isteyen, arzu eden

ṭ. (11a/02), (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

ṭ.+dür (22b/18)

ṭālib-i ʿilm ‘bilgi, bilim isteyen’ (11a/02)

ṭālib ol- ‘istemek, arzu etmek’ (15a/18), (24b/10), (25a/01), (40a/14), (52b/02)

taʿlīm < Ar. *taʿlīm* öğretme, öğretim

t. (01b/09), (01b/10)

ʿāmmeʾ-i esmāʾ-ı taʿlīm ‘öğretilen isimlerin hepsi’ (01b/10)

taʿlimü’l-esmā ‘isimlerin öğretilmesi’ (01b/09)

ṭāliʿsiz < Ar. *ṭāliʿ* ve T. *+siz* talihsiz, talihi kötü olan

ṭ.+e (43a/15)

ṭam dam, çatı

ṭ. (16b/09), (16b/09), (16b/11), (33b/13)

ṭ.+ı (17a/07)

tamām < Ar. *tamām* tam, tamam

t. (06a/18), (07a/04), (07a/18), (10a/16), (11a/09), (11a/19), (12b/16), (13a/10), (13a/13), (13b/01), (16b/02), (19a/08), (20a/11), (22a/07), (23b/07), (23b/14), (25b/07), (25b/10), (25b/12), (25b/14), (27a/17), (29b/05), (30a/16), (32b/13), (32b/14), (33b/11), (36a/13), (37b/17), (38a/10), (41a/03), (42a/15), (49b/05), (50a/03)

tamām ėt- ‘tamamlamak’ (10a/16), (32b/13), (33b/11), (41a/03)

tamām ol- ‘sona ermek, tamamlanmak’ (07a/04), (07a/18), (20a/11), (49b/05)

tamāmen < Ar. *tamāmen* tam olarak, bütünüyle

t. (47a/06)

taʿmīm < Ar. *taʿmīm* genelleme, umuma yayma

t. (05b/05)

taʿmīm-i fevāyid-i enām ‘insanların faydalarını genelleme’ (05b/05)

ṭaraf < Ar. *ṭaraf* cihet, yön, yer, bölge

ṭ.+a (20b/04), (24a/12), (41a/02), (44b/05), (44b/06)

ṭ.+dan (23a/13), (46a/17), (46a/18)

ṭ.+ın (43b/04), (43b/05), (43b/05)

ṭ.+ına (10b/07), (24a/11)

ṭ.+ında (22a/01), (22a/02)

ṭ.+ını (30a/02)

ṭ.+ların (25b/10), (25b/11)

ṭarīḳ < Ar. *ṭarīḳ* yol, usul; sebep → **reh, yol**

ṭ. (11a/13), (17a/02), (31b/10), (43b/03), (48b/05), (50a/06), (50a/07)

ṭ.+den (23a/03)

ṭ.+i (03a/04)

ṭ.+le (41b/07), (45a/15)

ʿırḳ-ı ḳaṭṭāʿ-ı ṭarīḳ ‘yolun sonunu veren kökü’ (03a/04)

ṭarlıḳ darlık, sıkıntı, zorluk

ṭ.+ları (20b/10)

tarṣīf < Ar. *tarṣīf* kuvvetlendirme, sağlamlaştırma

ṭ. (terkīb ü tarṣīf) (04a/09)

tarṣīf ėt- ‘kuvvetlendirmek’ (04a/09)

ṭarz < Ar. *ṭarz* biçim, şekil

ṭ. (04a/06)

ṭarz-ı ẖāṣ ‘özel biçim’ (04a/06)

taṣnīf < Ar. *taṣnīf* sınıflandırma, kitap yazma

ṭ. (teʾlīf ü taṣnīf ü terkīb) (04a/08), (09b/17), (11a/12)

taṣnīf ėt- ‘kitap yazmak’ (09b/17), (11a/12)

ṭaş taş, kaya parçası

ṭ.+da (46b/08), (51b/07)

ṭ.+ı (24b/17), (24b/19)

ṭ.+ları (28b/12)

ṭ.+larınıŋ (22a/04)

ṭaş- taşmak, yerine sığmamak

ṭ.+a (42b/04)

ṭ.-up (43a/02)

ṭaşı- taşımak, götürmek

ṭ.-yıvėrsünler (07a/02)

ṭ.-yup (06b/18)

ṭaşıt- taşımasını sağlamak

ṭ.-ur (07a/03)

ṭaşra dışarı, dış yer

ṭ. (23b/12), (40b/13), (43b/03)

ṭ.+da (30a/17)

ṭ.+ya (36a/04)

ṭatlu tatlı, güzel, hoşa giden → **datlu**

ṭ. (11b/12), (42a/15)

ṭatlulıḳ tatlılık, tatlı olma

ṭ.+ı (48a/19)

ṭāʿūn < Ar. *ṭāʿūn* veba

ṭ. (32a/02)

ṭavīl < Ar. *ṭavīl* uzun

ṭ.+e (08b/07)

ṭavşan tavşan, hızlı ve kemirgen bir memeli hayvan

ṭ. (24b/03), (34a/04), (34a/13), (34a/14), (34a/16), (34a/17), (34a/19), (34b/01), (34b/01), (34b/03), (34b/06), (34b/08), (34b/10)

ṭ.+a (34b/05)

ṭ.+ıŋ (34b/08)

ṭavul davul, vurmalı bir müzik aleti

ṭ. (27b/11)

ṭ.+a (27b/12)

ṭ.+ı (27b/15)

ṭāvus < Far. *ṭāʾūs* süslü ve güzel renkli büyük bir kuş

ṭ.+uŋ (39b/11)

ṭāyife < Ar. *ṭāʾife* topluluk, bölük, takım, kavim → **ṭāʾife**

ṭ. (10a/09), (11a/09), (28a/05)

ṭ.+leri (10a/11)

ṭ.+niŋ (06a/08), (24b/09)

ṭ.+si (10a/06)

ṭ.+sin (46a/11)

ṭ.+sinden (10a/07)

ṭ.+sine (31b/17), (38a/11)

taʿyīn < Ar. *taʿyīn* belirleme, atama

t. (02a/03), (04a/02), (10a/15), (27b/19)

taʿyīn ėt- ‘belirlemek, yerleştirmek’ (02a/03), (10a/15), (27b/19)

tāze < Far. *tāze* yeni

t. (06a/19), (06b/02), (33b/03)

taʿẓīm < Ar. *taʿẓīm* hürmet, saygı

t. (taʿẓīm ü tekrīm) (02a/01), (10b/15), (29a/06), (39a/16)

taʿẓīm ėt- ‘saygı göstermek’ (29a/06)

taʿẓīm eyle- ‘saygı göstermek’ (10b/15)

teʿālā < Ar. *teʿālā* şanı yüce olan, Allah

t. (04a/13), (05a/07), (06a/02), (09a/12), (09b/02), (09b/06), (12a/10), (13a/18), (16b/16), (26a/13), (49b/11)

t.+nıŋ (08b/13), (14a/09), (18b/01), (30b/14)

t.+ya (09b/14), (30b/12)

bi-ʿavni’llāh-i teʿālā ‘yüce Allah’ın yardımıyla’ (06a/02)

el-ḥamdüli’llāh-i teʿālā ‘yüce Allah’a şükürler olsun’ (12a/10)

ḫalleda’llāh-u teʿālā ‘yüce Allah daim eylesin’ (05a/07)

ve’l-ḥamdüli’llāh-i teʿālā ‘ve yüce Allah’a şükürler olsun’ (04a/13)

tebāşīr < Ar. *tebāşīr* başlangıç, başlangıç zamanı

t. (05a/19)

ġurreʾ-i tebāşīr ‘sabahın ilk ışıklarının başlangıcı’ (05a/19)

tebcīl < Ar. *tebcīl* saygı gösterme, ağırlama

t. (temcīd ü tebcīl) (02a/09)

tebcīl eyle- ‘yüceltmek, saygı göstermek’ (02a/09)

tebyīn < Ar. *tebyīn* açıklama, açıkca anlatma

t. (04a/03)

tebyīn-i emr ‘buyruğu açıklama’ (04a/03)

tecāvüz < Ar. *tecāvuz* saldırma, sınırı aşma

t. (12b/09)

tecāvüz eyle- ‘el uzatmak, sınırı aşmak’ (12b/09)

tecdīd < Ar. *tecdīd* yenileme, yenilenme

t. (02a/03)

tecdīd-i merāsim-i dīn ‘din merasimini yenileme’ (02a/03)

tecrübe < Ar. *tecribe* deneme, deney

t. (26a/02), (28a/05), (28a/18), (31b/06), (35a/12), (38b/17)

t.+ler (06a/13)

t.+si (38b/12)

tecrübe ėt- ‘denemek’ (28a/05), (28a/18), (35a/12), (38b/17)

tecrübe olın- ‘denenmek’ (31b/06)

tedārik < Ar. *tedārik* edinme, sağlama, hazırlık

t. (03b/06), (09b/18), (13a/03), (18a/06), (18a/07), (22a/11), (30a/18), (35b/02), (35b/06), (35b/19), (42b/19), (43a/06), (45b/16), (50b/01)

t.+e (35b/03)

t.+in (35b/08)

t.+ine (40b/18)

t.+iŋ (38b/06)

tedārik ėt- ‘sağlamak, hazırlamak’(03b/06), (09b/18), (18a/07), (22a/11), (35b/08), (35b/19), (42b/19), (45b/16)

tedārik eyle- ‘edinmek, hazırlamak’ (18a/06), (30a/18), (35b/06), (38b/06), (43a/06)

tedārik olın- ‘edinmek, sağlanmak’ (35b/02)

tedbīr < Ar. *tedbīr* çare, önlem; yönetme, idare etme

t. (09b/18), (10a/09), (10b/03), (23b/17), (25a/05), (33a/05), (35b/02), (36a/01), (42b/10), (43b/19)

t.+den (42b/11)

t.+e (36a/01)

t.+i (reʾy ü tedbīr) (10a/10), (34b/14)

t.+in (36b/11)

t.+inde (33a/01)

kemāl-i ḥüsn-i tedbīr ‘noksansız iyi önlem’ (10a/09)

kemāl-i tedbīr ‘tam ve eksiksiz önlem’ (10b/03)

tedbīr-i memleket ‘ülkeyi yönetme’ (09b/18)

tedbīr ėt- ‘önlem almak’ (35b/02), (36a/01), (36b/11)

tedbīr eyle- ‘önlem almak’ (43b/19)

tedebbür < Ar. *tedebbur* düşünme

t. (03b/15)

tedebbür-i āyat ‘(Kur’ân’ın) ayetleri düşünme’ (03b/15)

teʾemmül < Ar. *teʾemmul* iyice, etraflıca düşünme

t. (05b/13)

teʾemmül-i müyesser ‘kolaylıkla nasip olan etraflıca düşünme’ (05b/13)

tefaḥḥus < Ar. *tefaḥḥus* iyice, etraflıca araştırma

t. (51b/08)

tefaḥḥus olın- ‘etraflıca araştırılmak’ (51b/08)

tefaḳḳud < Ar. *tefaḳḳud* arayıp sorma, sorup soruşturma

t. (21a/18)

tefaḳḳud ėt- ‘arayıp sormak’ (21a/18)

tefekkür < Ar. *tefekkur* düşünme

t. (03b/15)

tefekkür-i aḫbār-ı pür-tehvīl ‘korku dolu haberleri, sözleri düşünme’ (03b/15)

tefḫīm < Ar. *tefḫīm* yüceltme, ululama

t. (iclāl ü tefḫīm) (02a/02)

tefhīm < Ar. *tefhīm* bildirme, anlatma

t. (01b/11)

tefhīm ėt- ‘bildirmek, anlatmak’ (01b/11)

teftīş < Ar. *teftīş* araştırma, soruşturma

t. (49b/18), (51b/08), (51b/11), (53a/19)

t.+ine (53a/15)

teftīş ėt- ‘soruşturmak, araştırmak’ (49b/18)

teftīş eyle- ‘araştırmak, incelemek’ (51b/11)

teftīş olın- ‘soruşturulmak, araştırılmak’ (51b/08)

tehdīd < Ar. *tehdīd* korkutma, gözdağı verme

t. (03b/15)

tehdīd ėt- ‘korkutmak, gözdağı vermek’ (03b/15)

tehevvür < Ar. *tehevvur* çok kızma, öfkelenme, hiddetlenme

t. (49b/08)

tehevvür ėt- ‘öfkelenmek, kızmak’ (49b/08)

teʾḫīr < Ar. *teʾḫīr* erteleme, geciktirme

t. (35b/03), (36a/08)

teʾḫīr ėt- ‘ertelemek, geciktirmek’ (36a/08)

tehlīl < Ar. *tehlīl* kelime-i tevhid ‘lā ilāhe illāllah’ sözünü söyleme

t. (tesbīḥ ü tehlīl) (02a/12)

tehlīl eyle- ‘kelime-i tevhid sözünü söylemek’ (02a/12)

tek bir; yeter ki

t. (24b/11), (41b/17)

teklīf < Ar. *teklīf* öneri, görüş

t. (13b/16), (45a/11), (47b/05)

t.+ler (21a/01)

teklīf ėt- ‘öneride bulunmak’ (13b/16), (45a/11)

tekrār < Ar. *tekrār* yine, yeniden

t. (13a/04), (16a/07), (16b/14), (17b/06), (17b/13)

tekrīm < Ar. *tekrīm* saygı gösterme, yüceltme

t. (taʿẓīm ü tekrīm ü iclāl) (02a/01)

tekṣīr < Ar. *tekṣīr* çoğaltma

t. (05b/06)

tekṣīr-i menāfiʿ-i ḫāṣ ü ʿām ‘seçkinler ve halkın yararlarını çoğaltma’ (05b/06)

telef < Ar. *telef* yok etme, mahvetme

t. (23a/07)

telef ėt- ‘mahvetmek, öldürmek’ (23a/07)

teʾlīf < Ar. *teʾlīf* eser yazma, kaleme alma

t. (teʾlīf ü taṣnīf) (04a/08), (06a/06), (09b/16), (14a/01)

teʾlīf ėt- ‘(eser) kaleme almak’ (06a/06)

temcīd < Ar. *temcīd* ululama, yüceltme

t. (temcīd ü tebcīl) (02a/09)

temiz iyi, uygun, kusursuz

t. (15a/05)

tenāfür < Ar. *tenāfür* nefret, kaçma

t.+den (05b/18)

tenfīẕ < Ar. *tenfīẕ* hükmünü yürütme

t. (03a/01), (03a/07)

tenfīẕ-i aḥkām ‘hükümleri yürütme’ (03a/01)

tenfīẕ-i şerāyiʿ-i dīn-i metīn ‘sağlam dinin hükümlerini yürütme’ (03a/07)

tenhā < Far. *tenhā* ıssız yer, yalnız

t. (35a/12)

t.+ca (34b/16)

t.+da (39a/16)

tercīḥ < Ar. *tercīḥ* üstün tutma, seçme, yeğleme

t. (19a/18), (35a/06)

tercīḥ ėt- ‘üstün tutmak, seçmek’ (19a/18), (35a/06)

tereddüd < Ar. *tereddud* kararsızlık

t. (18a/09), (35b/09)

tereddüd ėt- ‘karar verememek’ (18a/09)

tereddüd eyle- ‘karar verememek’ (35b/09)

terk < Ar. *terk* bırakma, uzaklaşma

t. (07b/09), (11b/13), (15b/07), (15b/14), (19a/03), (19a/04), (19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (34b/14), (43a/14), (45b/03), (47b/09), (52b/07)

terk ėt- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (07b/09), (11b/13), (15b/14), (19a/03), (19a/04),(19b/16), (19b/18), (21b/17), (27b/08), (43a/14), (45b/03), (47b/09)

terk eyle- ‘bırakmak, vazgeçmek, uzaklaşmak’ (15b/07), (34b/14), (52b/07)

terket- < Ar. *terk* ve T. *et-* uzaklaşmak, bırakıp gitmek

t.-düŋ (52a/14)

terkīb < Ar. *terkīb* meydana getirme

t. (taṣnīf ü terkīb ü tarṣīf) (04a/08)

tertīb < Ar. *tertīb* düzenleme, hazırlama

t. (13a/05), (14a/02)

t.+i (15a/17)

tertīb ėt- ‘düzenlemek, sıralamak’ (13a/05), (14a/02)

tesbīḥ < Ar. *tesbīḥ* tesbih, Allah’ı takdis etme

t. (tesbīḥ ü tehlīl) (02a/12)

tesḫīr < Ar. *tesḫīr* emri altına alma, hakim olma

t. (02a/06)

tesḫīr eyle- ‘emri altına almak’ (02a/06)

teʾs̱īr < Ar. *teʾs̱īr* etki, iz, izlenim

t. (06a/17), (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49b/02)

teʾs̱īr ėt- ‘etkilemek’ (37a/15), (42b/04), (49b/01), (49a/02)

teʾs̱īr ol- ‘etkilemek’ (06a/17)

teslīm < Ar. *teslīm* yerine verme, bırakma

t. (25b/04), (51b/18), (52a/11), (52a/12)

teslīm ėt- ‘bırakmak, gereken yere vermek’ (25b/04), (51b/18), (51b/11), (51b/12)

teslīmāt < Ar. *teslīmāt* teslimler, vermeler

t. (ṣalavāt u teslīmāt) (02a/13)

teşebbüs̱ < Ar. *teşebbuṣ* girişim, yapmaya davranma

t.+den (03b/18)

tevaḳḳuʿ < Ar. *tevaḳḳuʿ* bekleme, umma

t. (45a/19)

tevaḳḳuʿ ėt- ‘ummak, beklemek’ (45a/19)

tevaḳḳuf < Ar. *tevaḳḳuf* bekleme, durma

t. (17a/15), (48a/01)

tevaḳḳuf ėt- ‘beklemek, durmak’ (17a/15), (48a/01)

tevbe < Ar. *tevbe* tövbe

t. (30b/19)

teveccüh < Ar. *teveccuh* yönelme, eğilim

t. (29b/07)

teveccüh ėt- ‘doğrulmak, yönelmek’ (29b/07)

tevfīḳ < Ar. *tevfīḳ* uygun kılma, Allah’ın yardımı

t. (05b/02)

tevfīḳ-i enfās-ı rūḥu’llāh ‘İsa peygamberin (ölüleri dirilten) nefesi Allah’ın yardımı (ile)’ (05b/02)

tevḳīr < Ar. *tevḳīr* yüksek tutma, ululama

t. (39a/16)

tėz < Far. *tīz* çabuk, hemen

t. (13a/01), (13a/01), (18a/02)

t.+ce (30b/01)

tezyīn < Ar. *tezyīn* süsleme

t. (01b/07)

ṭıbāʿ < Ar. *ṭıbāʿ* tabiatlar, yaratılışlar

ṭ. (04a/04)

meyl-i ṭıbāʿ ‘yaratılışların eğilimi’ (04a/04)

ṭıbb < Ar. *ṭıbb* hekimlik, tabiplik ilmi

ṭ. (14a/11), (14a/15), (14b/01), (14b/02), (16a/12), (20a/17)

ṭ.+dan (16a/10)

ṭ.+ıŋ (14a/13), (16a/04)

ʿilm-i ṭıbb ‘hekimlik bilimi’ (14a/11), (14a/13), (14a/15), (14b/01), (16a/04), (16a/10), (16a/12)

ṭıbḳ < Ar. *ṭıbḳ* benzer, eş

ṭ. (05b/17)

ṭın- dinlemek, aldırış etmek

ṭ.-madı (41b/05)

ṭ.-mamış (07a/14)

ṭ.-mayayım (07a/12)

ṭ.-maz (08b/06), (23b/15), (52b/15)

ṭırāz < Ar. *ṭirāz* işlenen süs

ṭ. (01b/11)

ṭırāz eyle- ‘süs işlemek’ (01b/11)

tilki tilki, köpekgillerden yabani memeli bir hayvan

t. (23b/11), (27b/10), (27b/12), (29b/10)

t.+yi (29b/11), (31a/13)

timsāḥ < Ar. *timsāḥ* timsah, akarsuda yaşayan uzun sürüngen hayvan

t. (44b/19), (46a/07)

ṭoġ- doğmak, dünyaya gelmek

ṭ.-duḳdan (20b/12)

ṭ.-maḳ (20b/11)

ṭoġan doğan, yırtıcı bir kuş

ṭ. (27a/14), (49a/09)

ṭ.+lar (49a/11)

ṭ.+ları (48b/16), (49a/13)

ṭoġrı doğru, düzgün, uygun

ṭ. (46b/07)

ṭoġrıl- doğrulmak, düzelmek

ṭ.-maġa (46a/14), (46b/06)

ṭ.-masun (46b/06)

ṭ.-sun (36a/18)

ṭoġrılt- doğrultmak, düzeltmek

ṭ.-maġa (46a/14)

toḫum < Far. *tuḫm* tohum, bitki tanesi

t. (26b/11)

ṭoḳın- dokunmak, değmek, ellemek, temas etmek → **ṭoḳun-**

ṭ.-dı (28b/07)

ṭ.-sa (20b/13)

ṭ.-ur (27b/12)

ṭoḳış- çarpışmak, vuruşmak

ṭ.-dılar (29b/09)

ṭ.-urlar (29b/08)

ṭoḳun- dokunmak, erişmek, tesir etmek → **ṭoḳın-**

ṭ.-dum (17b/01)

ṭolan- dönmek, dolaşmak

ṭ.-up (48a/09)

ṭolu dolu, pek çok

ṭ.+sı (15b/15)

ṭopraḳ toprak

ṭ.+dan (08a/14)

ṭobṭolu çok dolu, tamamen dolu

ṭ. (15a/11), (22a/16)

ṭoy toy, kızıl tüylü yabani bir kuş

ṭ. (42b/15), (42b/16), (44a/02), (44a/07)

ṭ.+ıŋ (43b/11), (43b/12), (44a/14)

ṭoyır- doyurmak, açlığını gidermek → **ṭoyur-**

ṭ.-a (42a/09)

ṭ.-ırın (42a/09)

ṭ.-ur (42a/15)

ṭoyur- doyurmak, açlığını gidermek → **ṭoyır-**

ṭ.-maġ (24b/08)

ṭ.-maġa (24a/16)

toz toz, çok ince toprak

t.+dan (08a/14)

töhmet < Ar. *tuhmet* suçlama, kabahat

t. (12a/04), (38a/01)

t.+i (17a/03)

ṭuġyān < Ar. *ṭuġyān* taşkınlık, haddini aşma

ṭ. (ẓulm ü ṭuġyān) (03b/05), (04b/03)

māḥī-i āṯārü'l-küfrü'ṭ-ṭuġyān 'taşkınlık gösteren küfürlü eserleri yok eden' (04b/03)

tuḥfe < Ar. *tuḥfe* hediye

t. (06a/01), (10b/08), (30b/07)

t.+lerden (11b/01)

tuḥfeʾ-i ḥaḳīr-i pür-taḳṣīr 'kusurla dolu değersiz armağan' (06a/01)

tuḥfe eyle- 'hediye etmek' (30b/07)

ṭūl < Ar. *ṭūl* uzunluk

ṭ. (40a/07)

ṭūl-i emel 'sonu gelmeyen arzu' (40a/07)

ṭur- durmak, kalmak, beklemek → **dur-**

ṭ. (11a/03)

ṭ.-a (44b/11)

ṭ.-am (29b/03)

ṭ.-an (27a/02)

ṭ.-duġı (18a/03)

ṭ.-duḳdan (23b/03)

ṭ.-ıyor (34b/08), (39a/06)

ṭ.-ıyorurın (51b/10)

ṭ.-mamış (48a/10)

ṭ.-maḳ (27b/05)

ṭ.-ması (26a/05)

ṭ.-uŋ (41a/08)

ṭ.-up (11a/05), (39b/15)

ṭ.-ur (07a/04), (08b/06), (20b/04), (20b/05), (20b/05), (22a/05), (23b/15), (23b/19), (30a/13), (30a/14), (30a/17), (35b/17), (37a/11), (39a/06)

ṭ.-urdım (51b/10)

ṭ.-urın (36a/11)

ṭ.-ursıŋ (52b/07)

ṭurı duru, saf, berrak

ṭ. (34b/07)

ṭurum durum, hâl

ṭ.+umuzda (33a/02)

tuş tutulma, rastlama

t. (12a/11)

ṭut- tutmak, kavramak, yakalamak, edinmek, gereğini yapmak

ṭ.-a (07b/16)

ṭ-alum (35b/15)

ṭ.-am (19a/16)

ṭ.-ar (46b/11)

ṭ.-arlar (06a/11), (35b/18), (36a/07)

ṭ.-ayım (07a/02)

ṭ.-dı (30a/02), (37a/09), (37a/11), (47b/18), (51a/13)

ṭ.-dılar (31a/09)

ṭ.-duġı (07a/07), (22a/13)

ṭ.-dum (18b/14), (20a/03)

ṭ.-duḳları (27a/02)

ṭ.-maḳ (38b/13)

ṭ.-mayup (36a/19), (36b/02)

ṭ.-mazlar (06a/12)

ṭ.-mış (16a/16), (32a/13), (32b/04), (40b/03), (42b/17), (47b/08)

ṭ.-mışlar (43a/11), (46a/16)

ṭ.-up (02b/14), (07a/02), (18b/07), (37a/04), (51a/15)

ṭūṭī̄ < Far. *ṭūṭī̄* dudu kuşu, papağan türü bir kuş

ṭ. (02a/15)

ṭūṭī̄ʾ-i nevāy ‘tuti kuşunun nağmesi’ (02a/15)

tutuḳ örtü, perde

t. (05b/08)

tutuḳ-ı elfāẓ-ı ʿibretiyyeʾ-i ġarībe ‘işitilmemiş şekilde ders çıkarıcı örtülü sözler’ (05b/08)

ṭutıl- tutulmak, ele geçirilmek

ṭ.-mış (35b/19)

ṭuy- duymak, işitmek

ṭ.-ar (18a/02)

ṭ.-mış (07a/12)

ṭ.-up (12a/18), (19b/06)

ṭuyul- duyulmak, işitilmek

ṭ.-masından (12a/17)

ṭ.-masun (12b/01)

ṭ.-up (48a/13)

ṭuyūr < Ar. *ṭuyūr* kuşlar

ṭ. (04a/05)

ṭuzlı tuzlu, tuzu olan

ṭ. (19a/19)

Türkiyye Türklerle ilgili, Türkçe

T. (05b/10)

menaṣṣaʾ-ı ıṣṭılāḥāt-ı Türkiyye ‘Türklere ait terimlerin görünmesi’ (05b/10)

tütün duman

t. (48a/12)

tütün eyle- ‘duman çıkarmak’ (48a/12)

U

u < Far. *ve* ve (bağlaç) → **ü, ve, vü**

u. (ḥamd u sipās) (01b/01), (01b/01), (02a/10), (icām u ekām) (02a/10), (vuḥūş u aṭyār) (02a/11), (02a/11), (ṣalavāt u teslīmāt) (02a/13), (02a/13), (02a/13), (02b/04), (ʿinād u ḳamʿ) (02b/06), (saʿy u ictihād) (02b/07), (vaʿd u vaʿīd) (03b/13), (mevḳūf u merbūṭ) (03b/19), (muʿallaḳ u menūṭ) (04a/01), (ʿadl u inṣāf) (04a/02), (reʿāyā u berāyā) (04a/02), (ʿadl u inṣāf) (04a/09), (inṣāf u fıṭrat) (04a/10), (fażl u aʿṭāf) (04a/10), (iḥsān u mücāmele) (04a/11), (ḫayr u iḥsān) (04a/15), (ʿadl u inṣāf) (04b/11), (bilād u ʿibād) (05a/09), (eknāf u eṭrāf) (05a/09), (maʿmūr u mesrūr) (05a/10), (ḳufl u intiṣāf) (05a/13), (maḥrūs u maṣūn) (05b/01), (ḫāṣ u ʿām) (05b/06), (maḥcūb u mestūr) (05b/09), (metrūk u mehcūr) (05b/09), (ittibāʿ u imtiṣāl) (05b/13), (mütevaḳḳıʿ u meʾmūl) (05b/16), (cān u dil) (14b/10), (gāh u gāh) (39a/11)

uç uç, sivri kısım

u.+ını (30a/01)

uç- uçmak, havalanmak

u.-dı (33b/15)

u.-maz (44a/12)

ʿ**ūd** < Ar. *ʿūd* odundan yapılmış telli ve mızraplı çalgı

ʿū.+ı (15b/15)

ʿ**udvān** < Ar. *ʿudvān* düşmanlık, haksızlık

ʿu. (yaġı vü ʿudvān) (03b/05)

ʿu.+ı (39a/03)

uġra- uğramak, kısa süreli kalmak, yanından geçmek

u.-mayınca (26a/06)

u.-sa (49b/02), (49b/03)

u.-yup (19a/13)

uġraş iş, meşgale; kavga

u.+a (42b/13)

u.+ı (42b/11)

uġraş- işle meşgul olmak, çalışmak; mücadele etmek, savaşmak

u.-a (44a/13)

u.-avuz (44a/09)

u.-maġa (45a/04)

u.-mam (44a/17)

u.-maḳ (44a/17)

u.-maḳdur (42b/05)

uġur yol, yön, ön

u.+dan (15b/16), (32b/12)

u.+ına (41b/02)

u.+ından (36b/07)

uġurla- çalmak

u.-dı (49a/07)

u.-maḳ (08a/11)

u.-ya (08a/07)

u.-yacaḳ (17a/07)

u.-yan (31a/13)

uġurlan- çalınmak

u.-mış (29b/06)

ʿ**uhde** < Ar. *ʿuhde* (bir işi) yüklenme, sorumluluk

ʿu. (38b/05)

ʿu.+sinden (10a/08), (12b/18)

ʿ**uḳalā** < Ar. *ʿuḳalāʾ* akıllı, bilgiç

ʿu. (31b/04), (48b/05)

ʿu.+nıŋ (06b/10)

ʿu.+ya (12a/07)

ʿ**uḳūbet** < Ar. *ʿuḳūbet* ceza, eziyet, işkence

ʿu. (37b/10)

ʿu.+i (37b/10)

ʿu.+in (37b/08)

ʿuḳūbet ėt- 'ceza vermek' (37b/10)

ulaşdır- ulaştırmak, erişmesini sağlamak

u.-a (30a/03)

u.-mak (38b/04)

ʿ**ulemā** < Ar. *ʿulemāʾ* alimler, bilginler

ʿu. (04a/03), (06b/16), (09b/16), (11a/01), (11a/08), (12a/12), (14a/09), (25b/18), (26a/02), (26a/07), (50a/15), (52b/02)

ʿu.+dan (09b/10), (26a/09)

ʿu.+nıŋ (49b/04)

ʿu.+sı (16a/18)

ʿu.+sına (11a/06)

ʿu.+sındanam (10b/17)

ʿu.+ya (12a/07)

ʿu.+yı (12a/08), (21a/19)

ʿulemāʾ-ı ḥukemā ‘ilim sahibi bilginler, âlimler’ (09b/16)

ʿulemāʾ-ı Hind ‘Hindistan alimleri’ (11a/08)

ʿulemāʾ-ı sālifīn ‘geçmiş bilginler’ (04a/03)

ulu ulu, büyük

u. (14a/09)

u.+lar (11b/14)

ʿ**ulyā** < Ar. *ʿulyāʾ* çok yüce

ʿu. (04b/02)

maẓhar-ı kelimetullāhü’l-ʿulyā ‘yüce Allah’ın sözünün tecellisi’ (04b/02)

um- ummak, ümitle beklemek

u.-duġuŋdan (13a/13)

u.-sıŋ (48b/13)

umūr < Ar. *umūr* işler

u. (03a/02)

u.+ı (22b/07)

u.+ların (12b/14)

u.+larına (04a/01)

żabṭ-ı umūr ‘işleri tutma, idare etme’ (03a/02), (04a/01)

umūreyn < Ar. *umūr* ve *eyn* tüm işler

u. (29a/11), (29a/14)

unutdur- unutmasını sağlamak

u.-ur (07a/01)

ʿ**unvān** < Ar. *ʿunvān* yazı başlığı

ʿu. (02b/03)

ʿu.+ı (04a/04)

kitāb-ı saʿādet-i ʿunvān ‘mutluluk verici kitabın yazı başlığı’ (04a/04)

vaḳāyizān-ı ʿunvān ‘yazı başlığının taşları’ (02b/03)

ur- vurmak

u.-a (40a/14), (44b/07)

u.-asın (17b/02)

u.-dı (44b/15)

u.-dılar (53a/15)

ʿ**uryān** < Ar. *ʿuryān* çıplak, soyulmuş

ʿu. (09a/04)

uş akıl

u.+şı (24a/14)

ustura < Far. *usture* keskin bıçak

u.+sın (31a/06)

u.+yı (31a/07)

utan- utanmak, çekinmek

u.-mazın (51b/10)

uy- uymak, uyuşmak

u.-ar (41a/05), (41a/05)

u.-arsaŋ (41a/13)

u.-arsaŋız (34a/14)

u.-mayam (16b/01)

uyan- uyanmak, uykudan çıkmak

u.-a (07a/11)

u.-dı (30b/04)

u.-duġı (19b/11)

u.-up (07a/16)

u.-ur (16b/09)

uyandur- uyandırmak, uyanmasını sağlamak

u. (16b/12)

u.-dı (37a/10)

u.-ur (16b/10)

uyḫu uyku, uyuma → **uyḳu**

u. (07a/15)

uyḳu uyku, uyuma → **uyḫu**

u.+ya (29b/19)

uyu- uyumak, uyku hâlinde olmak

u.-dı (17a/15), (37a/09)

u.-duḳdan (30a/16)

u.-r (16b/12), (19b/10)

u.-rken (19b/10), (30a/01), (32a/19)

ʿ**uyūb** < Ar. *ʿuyūb* kusurlar, ayıplar

ʿu. (05b/17)

uyun- uyuma hâlinde olmak

u.-ur (20b/02)

uz çok

u. (44a/09)

uza- uzamak, uzun hâle gelmek

u.-mış (13a/10)

uzaḳ uzak, ırak

u. (13b/15)

uzan- ulaşmak, erişmek

u.-maz (25a/15)

uzat- uzatmak, fazla sürdürmek

u.-ma (04b/19)

uzun uzun

u. (24b/07)

u.+lardan (24b/05)

uzunlıḳ (zaman bakımından) uzun olma durumu

u.+ları (06a/12)

ʿ**użv** < Ar. *ʿużv* organ, vücudu meydana getiren parçaların her biri

ʿu. (15a/15)

ʿu.+ı (15a/13), (15a/14)

Ü

ü < Far. *ve* ve (bağlaç) → **u, ve, vü**

ü. (bī-ḥadd ü ḳıyās) (01b/01), (bilā-resm ü miṣāl) (01b/02), (01b/03), (01b/03), (gül ü reyāḥīn) (01b/07), (01b/07), (01b/10), (taʿẓīm ü tekrīm) (02a/01), (tekrīm ü iclāl) (02a/02), (iclāl ü tefḫīm) (02a/02), (02a/03), (02a/08), (temcīd ü tebcīl) (02a/09), (02a/09), (tesbīḥ ü tehlīl) (02a/12), (taḥmīd ü taḥiyyāt) (02a/12), (enbiyā ü muḳtedā) (02a/18), (āl ü evlād) (02b/04), (evlād ü aḥfād-ı emcād) (02b/04), (ʿadl ü reʾfet) (03a/18), (münḥal ü kār) (03b/02), (ḫavāṣ ü ʿavām) (03b/03), (ẓulm ü ṭuġyān) (03b/05), (ḥikmet ü hezel) (04a/06), (teʾlīf ü taṣnīf) (04a/08), (taṣnīf ü terkīb) (04a/08), (terkīb ü tarṣīf) (04a/09), (meyl ü muḥabbet) (04a/12), (emn ü emān) (04a/15), (emn ü emān) (04b/12), (melik ü milletü's-sulṭān) (05a/05), (meyl ü raġbet) (05b/05), (ʿizzet ü ceberūt) (05b/15), (şeref ü iltifāt) (05b/19), (bī-miḳdār ü ẕerre) (05b/19), (ʿilm ü ḥikmet) (06a/10), (ʿilm ü ḥikmet) (06a/12), (reʾy ü tedbīr) (10a/10), (hevā ü heves) (11b/13)

ücret < Ar. *ucret* ödenen para

ü. (25b/19)

ü.+i (29b/16)

ü.+imi (18b/13)

ü.+ini (18b/16)

üç üç rakamı

ü. (06a/15), (22b/18), (22b/19), (23a/02), (25b/18), (25b/19), (26a/07), (35b/04), (35b/10), (35b/12), (35b/15), (40b/04)

ü.+ümüz (41b/18)

üçünci üçüncü

ü.+si (11b/08), (14a/18), (23a/01), (23a/04), (26a/02), (31b/07), (31b/17)

üfle- üflemek, hızla nefes vermek

ü.-digiŋüz (46a/19)

ü.-meden (30a/03)

ü.-mege (46a/18)

ü.-yüp (30a/02), (46b/04)

üleş- paylaşmak, bölüşmek

ü.-meyelüm (46b/19)

ü.-üp (46b/17)

ümīd < Far. *umīd* beklenti, umut → **meʾmūl**

ü. (08b/13), (08b/13)

ü.+dür (12a/11), (22b/08), (25a/04), (25b/13), (31b/03)

ümīd ėt- ‘ummak, beklemek’ (08b/13)

ümmet < Ar. *ummet* ümmet, topluluk, kavim

ü. (02b/12)

üslūb < Ar. *uslūb* yol, tarz, usul

ü. (01b/05)

ü.+da (01b/09)

üslūb-ı bedīʿ ‘yeni usûl,tarz’ (01b/05)

üst üst, üzeri, yukarı taraf

ü.+i (08a/13), (20b/07)

ü.+inde (07a/04), (08b/01), (08b/02), (16b/09), (26b/01), (33b/13), (37a/05), (46a/18)

ü.+indedür (22a/11)

ü.+inden (08a/17), (51a/06)

ü.+ine (08a/17), (16b/08), (17a/08), (24a/11), (33b/10), (33b/10), (33b/14), (45a/05)

ü.+iŋe (51a/07)

ü.+ümde (38a/17)

ü.+üme (28b/03)

ü.+ünde (16b/09), (16b/11), (20b/04), (20b/05)

ü.+üne (20b/18)

üstād < Far. *ustād* hoca, usta

ü. (15a/13)

ü.+ı (50a/09)

üş- üşüşmek, toplanmak

ü.-diler (33b/18)

ü.-erler (19b/06)

üzeri üst taraf, yukarı yüzey, dış yüz

ü.+lerine (02b/05)

ü.+me (15b/19), (16a/01), (35a/07)

ü.+mize (11b/19), (43a/04)

ü.+nde (18a/01)

ü.+ne (08b/06), (09a/05), (22a/03), (23b/01), (24a/09), (24a/09), (28a/12), (36a/03), (42a/17), (44b/15), (46a/17)

üzerine hakkında, dair, üstüne, den dolayı

ü. (03b/05), (03b/16), (04a/06), (04a/10), (05b/17), (06b/10), (09a/10), (10a/09), (10a/10), (10b/01), (10b/04), (11b/01), (11b/12), (13a/03), (14a/12), (16a/14), (16b/02), (17b/06), (17b/08), (17b/15), (17b/18), (18b/17), (19a/02), (19a/16), (19b/16), (20a/02), (20a/03), (20a/03), (21a/06), (21a/16), (21b/07), (22a/08), (22a/15), (22a/18), (22b/09), (25b/07), (25b/17), (27a/17), (29a/06), (29a/13), (29a/16), (32b/05), (34a/10), (34a/12), (35a/06), (36a/07), (36a/13), (37b/17), (38a/08), (40a/12), (41a/12), (41b/12), (42b/02), (42b/06), (43b/07), (45a/09), (49a/07), (49a/08), (50a/08), (50b/09), (50b/19)

ü.+dür (22a/14), (53a/04)

üzre üstüne, üzerine

ü. (01b/05), (01b/06), (02a/04), (05b/10), (14a/01), (52b/12)

ü.+yin (48b/04)

üzüm üzüm meyvesi

ü. (25a/15)

V

vācib < Ar. *vācib* gerekli, zorunlu

v.+dür (21a/11)

vaʿd < Ar. *vaʿd* vaat, söz verme

v. (vaʿd u vaʿīd) (03b/13)

aḫbār-ı vaʿd ‘söz verilen haberler, sözler’ (03b/13)

vaʿde < Ar. *vaʿde* mühlet, belirli süre; söz verme

v. (49a/06)

v.+si (49a/08)

vaʿde eyle- ‘söz vermek’ (49a/06)

vāfir < Ar. *vāfir* çok, bol

v. (06b/05), (06b/17), (08a/15), (12b/11), (29b/18), (32b/13), (33a/16), (34b/04), (34b/07), (45a/06), (47b/14)

vaḥdet < Ar. *vaḥdet* yalnızlık, uzlet

v.+de (51b/02)

kūşeʾ-i vaḥdet ‘yalnızlık köşesi’ (51b/02)

vaḥşī < Ar. *vaḥşī* yabani

v. (26a/12), (27a/14)

vaʿīd < Ar. *vaʿīd* haber vererek korkutma

v.+i (vaʿd u vaʿīd) (03b/13)

vaḳār < Ar. *veḳār* ağırbaşlılık, temkin

v.+ı (19a/01)

vaḳāyizān < Ar. *vakāʾiẕ* taşlar, kaldırım taşları

v. (02b/03)

vaḳāyizān-ı ʿunvān ‘yazı başlığının taşları’ (02b/03)

vāḳıf < Ar. *vāḳıf* bilen, haberdar

v. (13b/13), (21a/18), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḳıf ol- ‘bilmek, haberdar olmak’ (13b/13), (37b/01), (38a/03), (47b/10), (50a/06), (50a/13)

vāḳiʿ < Ar. *vāḳiʿ* olan, meydana gelen

v. (11b/11)

vāḳiʿ ol- ‘meydana gelmek’ (11b/11)

vaḳt < Ar. *vaḳt* vakit, zaman

v. (33b/08)

v.+ın (03a/19), (43b/01), (48b/02)

vaḳt-ı ıraḳ ‘uzak zaman, aralık’ (33b/08)

vaḳtā ki < Ar. *vaḳt* ve Far. *-ā* ve *ki* ne vakit ki, -dığı zaman

v. (08a/18), (08b/04), (09a/14), (10a/01), (10b/10), (10b/13), (11a/09), (11a/18), (12a/02), (12b/16), (13a/04), (13a/06), (14a/12), (17a/12), (20b/10), (22b/15), (25b/06), (26b/03), (27a/15), (28a/02), (29b/19), (30b/08), (31a/05), (35a/14), (37a/09), (38a/05),

(38b/04), (38b/07), (42b/17), (43b/07), (44a/13), (44b/08), (44b/13), (45a/03), (45a/06), (48b/19), (49b/05), (50a/08), (50a/16), (51a/14), (52b/07), (53a/10)

var var, mevcut

v. (04b/13), (06b/17), (08a/04), (08b/15), (09a/01), (10a/19), (15b/15), (16b/09), (16b/11), (18b/07), (21a/03), (23b/16), (24a/01), (25a/04), (27b/06), (27b/13), (30a/15), (32a/05), (32a/14), (32a/16), (32b/04), (33a/16), (33b/18), (34b/03), (34b/04), (40a/15), (40b/04), (41a/04), (41a/12), (41a/12), (42b/19), (43a/10), (44b/03), (46b/16), (47a/14), (47b/03), (48a/07), (48a/09), (48b/17), (49b/07), (51b/19), (52a/07), (52b/13)

v.+dı (29b/13), (34a/06), (40b/03), (52a/01)

v.+duġına (25a/07)

v.+dur (07b/18), (09b/16), (10a/15), (13b/04), (15b/07), (24b/10), (25b/18), (26b/13), (26b/13), (26b/14), (28a/05), (33a/03), (37a/17), (37b/12), (38a/17), (38a/18), (39b/09), (47a/14), (47b/05), (47b/14), (51a/11), (51b/07)

v.+ıdı (08a/10), (51b/19)

v.+ımış (08a/04), (08a/04), (23b/10), (46a/18), (48b/18)

v.+ısa (23b/11)

v.+mış (22b/14), (22b/14), (23b/09), (35b/11), (35b/13), (41a/16), (46a/19)

v.+sa (32a/02), (51b/11)

var- varmak, gitmek, ulaşmak → **gėt-**

v. (11a/13), (18a/02), (18a/06), (28a/02), (28b/16), (33b/06), (38a/04), (47b/14), (52b/07)

v.-a (10a/08), (28b/02), (37b/18), (40a/13), (46b/10)

v.-alar (15b/12), (44b/12)

v.-alum (41b/14), (44a/03), (44a/08), (47a/03), (47a/07)

v.-am (25a/05), (25b/07), (30b/01), (32a/19)

v.-amazlar (34a/07)

v.-asım (31a/06)

v.-ayım (07a/01)

v.-ayın (28b/14), (29a/03), (38a/02)

v.-dı (08a/07), (08a/10), (10b/12), (11a/14), (13a/05), (14a/02), (26a/14), (28b/05), (28b/16), (29b/19), (32b/17), (38a/04), (47b/17), (48a/05), (48a/08)

v.-dılar (29a/05), (33b/17), (34a/07), (41a/04), (42a/02), (44a/05)

v.-dıŋ (47a/10)

v.-duġı (33a/11)

v.-duk (25b/05)

v.-dum (14a/15), (28b/09)

v.-ınca (33b/16)

v.-ırken (29b/08)

v.-madı (34b/15)

v.-maki (37b/19)

v.-maḳ (29a/03)

v.-masun (12b/01)

v.-maya (35b/06)

v.-maz (35b/12)

v.-uŋ (41a/01)

v.-up (08a/08), (10b/11), (11a/06), (13a/07), (13a/17), (27b/19), (33a/08), (41a/09)

v.-ur (07a/02), (07a/05), (07a/06), (18a/03), (29b/03), (30a/06), (30a/08), (31a/03), (36a/17), (36a/19), (40b/06), (47b/08), (48a/06), (52a/08), (52a/13)

v.-urdım (14b/10)

v.-urın (17a/08)

v.-urlar (35b/14), (47a/08)

vārid < Ar. *vārid* erişen, ulaşan → **vāṣıl**

v. (05b/07)

vaṣf < Ar. *vaṣf* vasıf, sıfat, nitelik

v.+ı (04b/19)

vāṣıl < Ar. *vāṣıl* erişen, ulaşan, kavuşan → **vārid**

v. (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (14a/13), (15a/02), (15b/08), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/04), (24b/15), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vāṣıl ėt- ‘kavuşturmak, ulaştırmak’ (15b/08), (24b/15)

vāṣıl ol- ‘ulaşmak, erişmek’ (06a/13), (09b/15), (10b/04), (11a/04), (11a/07), (11a/13), (11b/17), (12a/02), (12b/18), (13a/01), (15a/02), (17a/13), (17b/14), (20a/12), (20a/14), (22b/09), (22b/18), (23a/07), (24b/16), (25b/01), (25b/01), (25b/04), (25b/05), (26a/06), (26a/07), (26a/07), (31b/05), (31b/06), (31b/10), (31b/11), (36a/13), (36a/14), (36a/17), (38a/10), (41b/04), (44b/10), (45a/14), (46a/02), (48b/01)

vāsıṭa < Ar. *vāsıṭa* aracı, arada bulunan

v.+ları (30a/09)

v.+sı (37a/02)

vażʿ < Ar. *vaż*ʿ koyma, düzenleme, belirleme

v. (06b/08), (06b/09), (13b/17), (44b/01)

v.+ı (50b/10)

v.+ımı (44a/18)

vaż^ʿ ėt- ‘düzenlemek, tertip etmek’ (06b/09), (44b/01)

vaż^ʿ olın- ‘düzenlenmek, tertip edilmek’ (06b/08), (13b/17)

vazgel- vazgeçmek, caymak

v. (15a/07), (24a/05)

v.-mezler (46b/01)

ve < Far. *ve* ve, ile (bağlaç) → **u, ü, ve**

v. (01b/02), (01b/04), (01b/05), (01b/09), (01b/12), (02a/01), (02a/03), (02a/07), (02a/10), (02b/01), (02b/01), (02b/02), (02b/03), (02b/06), (02b/06), (02b/06), (02b/06), (02b/08), (02b/10), (02b/10), (02b/11), (02b/11), (02b/12), (02b/13), (02b/13), (02b/14), (02b/15), (02b/15), (02b/16), (02b/18), (02b/18), (02b/18), (03a/01), (03a/01), (03a/02), (03a/02), (03a/02), (03a/03), (03a/03), (03a/03), (03a/04), (03a/04), (03a/05), (03a/08), (03a/09), (03a/11), (03a/12), (03a/14), (03a/14), (03a/16), (03a/17), (03a/18), (03a/19), (03b/01), (03b/01), (03b/04), (03b/05), (03b/06), (03b/07), (03b/09), (03b/10), (03b/11), (03b/13), (03b/14), (03b/14), (03b/14), (03b/15), (03b/15), (03b/16), (03b/19), (04a/01), (04a/02), (04a/03), (04a/03), (04a/05), (04a/05), (04a/06), (04a/07), (04a/07), (04a/11), (04a/13), (04a/13), (04a/18), (04a/18), (04a/18), (04a/19), (04a/19), (04b/02), (04b/04), (05a/07), (05a/07), (05a/08), (05a/09), (05a/10), (05a/10), (05a/11), (05a/11), (05a/11), (05a/14), (05a/14), (05a/17), (05a/18), (05a/18), (05b/02), (05b/03), (05b/06), (05b/06), (05b/08), (05b/09), (05b/10), (05b/12), (05b/13), (05b/14), (05b/14), (05b/16), (05b/16), (05b/16), (05b/17), (05b/17), (05b/17), (05b/18), (06a/08), (06a/08), (06a/08), (06a/09), (06a/12), (06a/13), (06a/13), (06a/14), (06a/17), (06a/18), (06a/19), (06b/01), (06b/02), (06b/03), (06b/09), (06b/10), (06b/10), (06b/13), (06b/14), (06b/15), (06b/19), (07a/16), (07a/17), (07a/18), (07b/02), (07b/03), (07b/04), (07b/04), (07b/05), (07b/06), (07b/15), (07b/16), (07b/17), (07b/19), (08a/01), (08a/04), (08a/09), (08a/09), (08a/14), (08b/03), (08b/05), (08b/09), (08b/11), (08b/12), (08b/12), (08b/16), (09a/07), (09a/07), (09a/08), (09a/09), (09a/09), (09a/12), (09b/03), (09b/05), (09b/08), (09b/09), (09b/09), (09b/09), (09b/10), (09b/11), (09b/12), (09b/12), (09b/13), (09b/14), (09b/14), (09b/17), (09b/18), (09b/18), (09b/19), (10a/03), (10a/04), (10a/05), (10a/05), (10a/05), (10a/07), (10a/09), (10a/09), (10a/15), (10a/17), (10b/01), (10b/03), (10b/04), (10b/04), (10b/08), (10b/08), (10b/14), (10b/14), (10b/16), (10b/16), (10b/19), (11a/01), (11a/02), (11a/05), (11a/06), (11a/06), (11a/07), (11a/08), (11a/10), (11a/10), (11a/15), (11a/16), (11a/17), (11a/19), (11b/03), (11b/05), (11b/06), (11b/07), (11b/07), (11b/08), (11b/08), (11b/09), (11b/12), (11b/12), (11b/12), (11b/14), (11b/15), (11b/17), (12a/04), (12a/07), (12a/10), (12a/16), (12b/01), (12b/06), (12b/07), (12b/08), (12b/08), (12b/10), (12b/10), (12b/10), (12b/11), (12b/12), (12b/12), (12b/14), (12b/15), (12b/19), (13a/09), (13a/11), (13a/11), (13a/12), (13a/13), (13a/16), (13a/16), (13a/19), (13b/01), (13b/03), (13b/05), (13b/06), (13b/09), (13b/09), (13b/13), (13b/13), (13b/14), (14a/02), (14a/03), (14a/03), (14a/06), (14a/06), (14a/09), (14a/10), (14a/11), (14a/13), (14a/13), (14a/14), (14a/17), (14a/18), (14a/18), (14a/19), (14a/19), (14b/02), (14b/02), (14b/03), (14b/07), (14b/08), (14b/11), (14b/13),

(14b/13), (14b/15), (14b/15), (14b/16), (14b/17), (15a/01), (15a/02), (15a/02), (15a/03), (15a/03), (15a/04), (15a/05), (15a/06), (15a/07), (15a/07), (15a/08), (15a/09), (15a/09), (15a/17), (15a/18), (15a/18), (15a/18), (15a/19), (15a/19), (15b/01), (15b/01), (15b/01), (15b/02), (15b/03), (15b/04), (15b/04), (15b/05), (15b/05), (15b/05), (15b/06), (15b/08), (15b/08), (15b/08), (15b/09), (15b/11), (15b/13), (15b/15), (16a/02), (16a/03), (16a/08), (16a/09), (16a/12), (16a/13), (16a/14), (16a/14), (16a/14), (16a/15), (16a/16), (16a/19), (16a/19), (16b/01), (16b/03), (16b/13), (16b/13), (16b/18), (17a/01), (17a/05), (17a/11), (17a/13), (17a/14), (17a/17), (17b/01), (17b/04), (17b/04), (17b/05), (17b/06), (17b/06), (17b/14), (17b/17), (18a/11), (18a/12), (18a/12), (18a/13), (18a/13), (18a/14), (18a/14), (18a/14), (18a/15), (18a/16), (18a/16), (18a/16), (18a/16), (18a/17), (18a/17), (18a/17), (18a/18), (18a/18), (18a/18), (18a/19), (18a/19), (18b/01), (18b/02), (18b/02), (18b/03), (18b/03), (18b/03), (18b/04), (18b/04), (18b/19), (19a/01), (19a/03), (19a/05), (19a/06), (19a/10), (19a/11), (19a/11), (19a/17), (19a/17), (19a/18), (19a/19), (19a/19), (19b/02), (19b/02), (19b/05), (19b/07), (19b/08), (19b/09), (19b/10), (19b/11), (19b/13), (19b/17), (20a/03), (20a/04), (20a/05), (20a/06), (20a/09), (20a/14), (20a/16), (20a/19), (20b/03), (20b/05), (20b/08), (20b/08), (20b/08), (20b/08), (20b/10), (20b/12), (20b/16), (20b/16), (21a/01), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/02), (21a/03), (21a/03), (21a/04), (21a/04), (21a/04), (21a/05), (21a/05), (21a/05), (21a/05), (21a/06), (21a/06), (21a/07), (21a/07), (21a/08), (21a/09), (21a/09), (21a/09), (21a/09), (21a/10), (21a/10), (21a/14), (21a/16), (21a/16), (21a/17), (21a/17), (21a/17), (21a/17), (21a/18), (21a/19), (21a/19), (21a/19), (21a/19), (21a/19), (21b/01), (21b/05), (21b/06), (21b/06), (21b/07), (21b/07), (21b/08), (21b/08), (21b/09), (21b/10), (21b/12), (21b/12), (21b/15), (21b/15), (21b/15), (21b/16), (21b/16), (21b/18), (22a/13), (22a/16), (22a/17), (22a/17), (22a/19), (22a/19), (22a/19), (22b/01), (22b/02), (22b/02), (22b/03), (22b/04), (22b/05), (22b/06), (22b/08), (22b/09), (22b/09), (22b/11), (23a/04), (23a/05), (23a/08), (23a/10), (23a/10), (23a/10), (23a/11), (23a/13), (23a/16), (23a/17), (23a/19), (23b/01), (23b/01), (23b/03), (23b/08), (23b/10), (23b/10), (23b/11), (23b/13), (23b/14), (23b/16), (23b/17), (23b/18), (24a/02), (24a/09), (24a/12), (24a/18), (24a/18), (24a/19), (24b/06), (24b/06), (24b/10), (24b/15), (24b/17), (24b/18), (25a/04), (25a/04), (25a/05), (25a/05), (25a/07), (25a/07), (25a/10), (25a/11), (25a/12), (25b/01), (25b/02), (25b/06), (25b/09), (25b/10), (25b/11), (25b/19), (25b/19), (26a/02), (26a/04), (26a/08), (26a/08), (26a/09), (26a/11), (26a/12), (26a/18), (26a/19), (26b/03), (26b/04), (26b/05), (26b/05), (26b/06), (26b/08), (26b/09), (26b/09), (26b/13), (26b/16), (26b/17), (26b/18), (26b/18), (26b/19), (27a/03), (27a/06),

(27a/08), (27a/14), (27a/16), (27b/09), (27b/13), (27b/16), (27b/18), (28a/03), (28a/04), (28a/06), (28a/07), (28a/07), (28a/08), (28a/08), (28a/09), (28a/11), (28a/11), (28a/13), (28a/13), (28a/13), (28a/15), (28a/17), (28a/19), (28b/01), (28b/06), (28b/08), (28b/09), (28b/09), (28b/10), (28b/11), (28b/12), (28b/12), (28b/18), (29a/01), (29a/03), (29a/06), (29a/07), (29a/10), (29a/14), (29a/15), (29a/15), (29b/03), (29b/12), (30b/03), (30b/04), (30b/06), (30b/07), (30b/09), (30b/09), (30b/10), (30b/11), (30b/12), (30b/14), (30b/18), (30b/19), (31a/13), (31a/14), (31a/15), (31b/03), (31b/04), (31b/05), (31b/09), (31b/11), (31b/11), (31b/15), (31b/16), (31b/18), (31b/18), (31b/18), (31b/19), (31b/19), (32a/01), (32a/01), (32a/02), (32a/02), (32a/03), (32a/07), (32a/07), (32a/08), (32a/09), (32a/10), (32a/10), (32a/17), (32a/17), (32b/01), (32b/15), (32b/17), (32b/18), (33a/01), (33a/02), (33a/02), (33a/02), (33a/05), (33a/07), (33a/11), (33a/18), (33b/01), (33b/02), (33b/10), (33b/14), (34a/01), (34a/06), (34a/15), (34b/07), (34b/08), (34b/18), (34b/19), (35a/02), (35a/04), (35a/07), (35a/12), (35a/13), (35a/13), (35a/15), (35a/18), (35a/19), (35a/19), (35a/19), (35b/01), (35b/04), (35b/06), (35b/07), (35b/07), (35b/07), (35b/09), (35b/12), (35b/13), (35b/13), (35b/17), (35b/18), (36a/01), (36a/12), (36a/15), (36a/15), (36a/19), (36b/03), (36b/03), (36b/04), (36b/05), (36b/06), (36b/06), (36b/07), (36b/07), (36b/08), (36b/09), (36b/10), (36b/16), (36b/16), (36b/18), (37a/05), (37a/08), (37a/14), (37b/01), (37b/01), (37b/04), (37b/13), (37b/13), (37b/13), (37b/14), (37b/14), (37b/15), (37b/16), (37b/17), (38a/03), (38a/08), (38a/08), (38a/10), (38a/11), (38a/11), (38a/12), (38a/12), (38a/13), (38a/13), (38a/13), (38a/14), (38a/18), (38b/03), (38b/03), (38b/05), (38b/05), (38b/06), (38b/18), (39a/02), (39a/09), (39a/11), (39a/12), (39a/14), (39a/16), (39a/16), (39a/16), (39a/17), (39a/18), (39a/19), (39a/19), (39b/01), (39b/02), (39b/03), (39b/05), (39b/09), (39b/11), (39b/12), (39b/13), (39b/14), (39b/16), (39b/17), (39b/17), (39b/18), (40a/04), (40a/07), (40a/10), (40b/01), (40b/01), (40b/04), (40b/04), (40b/05), (40b/09), (40b/14), (40b/14), (40b/16), (40b/19), (41a/02), (41a/03), (41a/03), (41a/05), (41a/08), (41a/11), (41a/12), (41a/13), (41a/16), (41a/18), (41b/01), (41b/01), (41b/02), (41b/04), (41b/06), (41b/08), (41b/11), (41b/11), (41b/12), (41b/13), (41b/13), (41b/14), (41b/15), (42a/01), (42a/05), (42a/06), (42a/07), (42a/10), (42a/15), (42a/15), (42a/16), (42a/16), (42a/18), (42b/02), (42b/05), (42b/07), (42b/08), (42b/09), (42b/14), (42b/14), (42b/18), (43a/03), (43a/11), (43a/12), (43b/05), (43b/05), (43b/13), (43b/14), (43b/18), (44a/04), (44a/05), (44a/10), (44a/10), (44a/11), (44a/13), (44a/13), (44a/15), (44a/17), (44a/18), (44b/01), (44b/06), (44b/06), (44b/11), (44b/12), (44b/14), (44b/14), (44b/15), (44b/16), (45a/07), (45a/09), (45a/09), (45a/10), (45a/14), (45a/16), (45a/16), (45a/17), (45a/18),

(45a/19), (45b/01), (45b/05), (45b/05), (45b/06), (45b/07), (45b/07), (45b/08), (45b/13), (45b/15), (45b/15), (45b/15), (45b/18), (46a/04), (46a/08), (46a/09), (46a/09), (46a/11), (46a/12), (46a/18), (46b/01), (46b/06), (46b/09), (46b/12), (46b/18), (47a/01), (47a/06), (47b/01), (47b/14), (47b/15), (48a/01), (48a/06), (48a/11), (48a/12), (48a/15), (48a/16), (48a/19), (48b/01), (48b/01), (48b/02), (48b/04), (48b/06), (48b/08), (48b/10), (48b/11), (48b/12), (48b/13), (48b/14), (48b/19), (49a/06), (49a/07), (49a/15), (49a/16), (49a/17), (49a/18), (49a/19), (49b/01), (49b/03), (49b/06), (49b/07), (49b/12), (49b/12), (49b/13), (49b/18), (49b/19), (50a/06), (50a/07), (50a/08), (50a/09), (50a/10), (50a/11), (50a/12), (50a/13), (50a/14), (50a/16), (50a/18), (50a/19), (50a/19), (50b/02), (50b/02), (50b/04), (50b/04), (50b/08), (50b/08), (50b/10), (50b/10), (50b/10), (50b/11), (50b/12), (51a/06), (51a/10), (51a/12), (51a/12), (51a/13), (51a/17), (51a/18), (51b/01), (51b/01), (51b/02), (51b/04), (51b/04), (51b/05), (51b/06), (51b/07), (51b/07), (51b/08), (51b/09), (51b/13), (51b/13), (51b/13), (51b/19), (51b/19), (52a/03), (52a/04), (52b/13), (52b/13), (52b/13), (52b/15), (52b/18), (52b/18), (52b/19), (53a/01), (53a/07), (53a/07), (53a/13), (53a/13), (53a/15)

ābāʿan ve ced ‘babadan, kuşaktan kuşağa’ (16a/14)

ve’l-āḫiret ‘ve öbür dünya’ (03b/07)

ve’l-ʿAcem ‘ve İran’ (04a/18)

ve’l-ḥamdüli’llāh-i teʿālā ‘ve yüce Allah’a şükürler olsun’ (04a/13)

ve’l-īmān ‘ve iman’ (04b/02)

ve’l-melekūt ‘ve hükümdarlık’ (05b/16)

ve’l-mülḥidīnü’l-müʾeyyid ‘ve dinsizlere yardım eden’ (04a/19)

ve’l-müslimīn ‘ve müslümanların’ (04a/19)

ve’l-Rūm ‘ve Anadolu’ (04a/18)

vecaʿ < Ar. *vecaʿ* ağrı, acı

v.+a (20b/16)

v.+dan (15b/08)

vech < Ar. *vech* sebep, vesile

v.+le (22b/05)

vefā < Ar. *vefāʾ* bağlılık, sadakat

v. (21b/08), (45b/13), (46a/11), (48b/13)

vefā ėt- ‘sevgi ve dostluk göstermek’ (21b/08)

vefḳ < Ar. *vefḳ* uygunluk

v. (05b/16)

vefḳ-i rıżā ‘rızaya uygun’ (05b/16)

vehhāc < Ar. *vehhāc* çok parlak, çok parıltılı

v. (05a/18)

sirāc-ı vehhāc ‘çok parlak ışık’ (05a/18)

vekīl < Ar. *vekīl* yetkili, temsilci

v. (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

vekīl-i baḥr ‘deniz yetkilisi’ (42b/15), (43a/06), (43b/11), (43b/16), (44a/12), (44a/13), (44a/14)

velādet < Ar. *vilādet* doğma, doğuş

v. (20b/10)

veled < Ar. *veled* çocuk

v. (20a/18), (20b/14)

v.+i (20b/11)

velīkin < Ar. *ve* ve Far. *līkin* ama, fakat, lakin

v. (41a/01), (44a/02), (44a/06), (46a/13), (50b/14), (50b/19), (51a/09)

vėr- vermek, iletmek

v. (18b/13), (44a/12), (46b/18), (49a/14), (52a/09)

v.-di (11a/15), (12b/11), (12b/11), (12b/13), (13a/08), (26a/14), (27a/16), (32b/17), (33b/02), (35a/11), (38b/02), (44a/15), (47a/05), (53a/18)

v.-diler (10b/08), (10b/08), (14a/12), (47a/16)

v.-dim (14b/13), (38b/06)

v.-dügini (52a/16)

v.-düm (11a/03)

v.-e (12a/11), (17b/08), (37a/16)

v.-eler (13a/16), (47a/16)

v.-eyim (08a/11)

v.-medi (30b/05)

v.-mege (11b/02), (46b/05)

v.-mek (18b/15), (43b/01)

v.-mekdür (23a/06)

v.-memege (11b/04)

v.-meyesin (51a/08)

v.-mez (25a/12)

v.-miş (16b/16)

v.-mişdür (09a/13)

v.-se (42b/05), (52b/03)

v.-sün (26a/13), (31a/04), (51b/12)

v.-üp (29b/02), (50a/07), (53a/13)

v.-ür (18b/16), (20b/06), (34b/10), (39b/18), (40a/03), (46b/16), (47a/01), (48b/19), (49a/19), (52a/09)

v.-ürdim (14b/14)

v.-ürem (12a/01)

v.-ürsin (52b/10)

vesāyir < Ar. *vesāʾire* ve benzeri, ve diğeri

v. (02b/05), (10b/11), (12a/05), (12b/14), (13a/16), (20b/18), (21a/04), (23a/05), (23b/11), (31a/04), (34b/13), (35a/13)

vesīle < Ar. *vesīle* sebep, fırsat

v.+ye (03b/18)

veyā < Ar. *ve* ve Far. *yā* ya da, yahut → **veyāḫūd, yā (I), yāḫūd**

v. (10a/07), (16a/07), (20b/16), (24a/06), (26b/02), (36a/16), (38b/09), (39a/15), (39a/15)

veyāḫūd < Ar. *ve* ve Far. *yāḫūd* yahut, veya → **veyā, yā(I), yāḫūd**

v. (16a/07), (26a/11), (52b/07)

vezīr < Ar. *vezīr* padişah vekili

v. (45a/14), (45a/15)

v.+leri (46a/05)

v.+lerine (10b/11), (11a/05)

vilāyet < Ar. *vilāye*t il, şehir, ülke

v. (09b/16), (11b/01)

v.+den (31b/02)

v.+imizde (11a/02)

v.+inden (09b/07), (14a/05), (16a/02)

v.+ine (09b/06), (09b/07), (10a/02), (10a/17), (10b/10), (13a/03), (13a/04), (16a/02), (23a/16)

v.+iniŋ (10b/17)

v.+iŋde (11a/01)

v.+iŋe (10b/19)

vilāyet-i Fārs ‘İran ülkesi’ (11b/01)

vilāyet-i Hind ‘Hindistan ülkesi’ (09b/16)

vuḥūş < Ar. *vuḥūş* vahşi, yabani hayvanlar

v. (vuḥūş u aṭyār) (02a/11), (04a/05)

eṣnāf-ı vuḥūş ‘vahşi hayvanların sınıfları’ (02a/11)

vuṣūl < Ar. *vuṣūl* ulaşma, erişme

v. (45a/15)

vü < Far. *vu* ve (bağlaç) → **u, ü, ve**

v. (02b/01), (ġazā vü cihād) (02b/06), (yaġı vü ʿudvān) (03b/05), (belā vü ġuṣṣa) (19a/19)

vü’s-simāʾ-ı ḥażret ‘şahsının huzuru ile’ (02b/01)

vücūd < Ar. *vucūd* beden, varlık

v. (04b/12), (05b/01)

v.+a (01b/04), (02b/17), (16b/01)

maʿmūreʾ-i vücūd ‘var olan bayındır yer’ (01b/04)

sāḥaʾ-ı şebistān-ı vücūd ‘bedenin iç karanlığının alanı’ (05b/01)

vüsʿat < Ar. *vusʿat* bolluk, genişlik; güç, kudret

v. (06a/16)

v.+dür (23a/01)

v.+ı (24b/06)

vüsʿat ol- ‘güçlü olmak’ (06a/16)

vüzerātad < Ar. *vuzerāt* vezirler, bakanlar

v. (12b/14)

Y

ya ya, peki (tasdik ve soru bildirir), veya

y. (10b/18), (24b/19), (25a/02), (26a/16), (32a/06), (37a/15), (41b/07), (42b/12)

yā (I) < Far. *yā* yahut, ya da (bağlaç); peki → **veyā, veyāḫūd, yāḫūd**

y. (10a/06), (26b/02), (42b/04), (50b/06)

yā (II) < Ar. *yā* ey → **ey, eyā, hey**

y. (30b/13)

yabān < Far. *yābān* ıssız ve yabancı yer, yabani

y. (29b/08)

y.+a (30a/08), (49b/16)

y.+da (29a/15)

y.+dan (23a/12)

yād < Far. *yād* anma, hatırlama

y. (13b/06), (13b/11)

yād ol- ‘anmak, hatırlamak’ (13b/06), (13b/11)

yādigār < Far. *yādgār* hatıra

y. (13b/10)

yaġ yağ

y. (49a/18)

yaġı düşman, hasım → **ʿadū, düşmān, düşmen, ḫaşım, ḫaşum**

y. (02b/06), (yaġı vü ʿudvān) (03b/05), (05a/11)

ehl-i yaġı ‘düşmanlık eden’ (02b/06), (05a/11)

yaġmur yağmur

y.+dan (21a/05)

yāḫūd < Far. *yāḫūd* veya → **veyā, veyāḫūd, yā (I)**

y. (28a/14), (44b/18), (44b/19)

yaḳ- yakmak, yanmasını sağlamak

y.-alar (15b/04)

y.-ar (52a/17)

y.-dı (30b/16)

y.-dılar (48a/11)

y.-maḳ (46b/04)

yaḳın yakın, arada az mesafe bulunan

y. (09b/14), (16b/19), (23b/09), (24a/15), (24a/16), (24a/16), (25a/14), (25a/16), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (27a/11), (40b/03), (42b/19), (43a/01), (46a/10), (46a/18), (48b/05), (48b/06)

y.+da (44b/10)

y.+dur (15a/09)

yaḳın ėt- ‘yakınlaştırmak’ (09b/14)

yaḳın ol- ‘yakın yerde bulunmak, yaklaşmak’ (24a/15), (24a/16), (25a/14), (25a/18), (25b/17), (26a/01), (46a/10), (48b/05)

yaḳınlıḳ yakın olma durumu

y.+dan (24a/17)

yaḳīn < Ar. yaḳīn kesin ve tam bilme

y. (02a/03)

yaḳlaş- yaklaşmak, yakın duruma gelmek

y.-dı (44b/10), (46b/10)

y.-duḳları (46b/17)

y.-up (33b/09)

y.-ur (33a/16)

yāḳūt < Ar. *yāḳūt* yakut, kırmızı değerli taş

y.+ı (14b/05), (26b/18)

yaḳẓān < Ar. *yaḳẓān* uyanık

y. (03b/14)

ḫātır-ı yaḳẓān ‘uyanık gönül’ (03b/14)

yala- yalamak

y.-maġa (29b/10)

yalan asılsız, uydurma, gerçek olmayan söz → **kiẕb**

y. (11b/15), (18a/14), (51a/08), (51a/09), (53a/14)

y.+dan (11b/15), (38b/11)

y.+ım (51b/07)

y.+ına (37b/01)

yalancı yalan söyleyen

y. (53a/09), (53a/10), (53a/16)

yaldır- parlamak

y.-ın (46b/10)

y.-ır (46a/16)

yalıŋ alev

y.+ı (26b/06)

yalıŋuz yalnız, tek başına → **yalŋız, yalŋuz**

y. (06b/19), (19a/04)

yalŋız tek başına, sadece → **yalıŋuz, yalŋuz**

y. (31a/06), (34a/19)

yalŋuz yalnız, tek başına → **yalıŋuz, yalŋız**

y. (28b/04), (47a/10)

yalvar- yalvarmak, ısrarla istemek

y.-dı (30b/18), (31a/01)

y.-up (30b/12)

y.-ur (52a/09)

yan yan, taraf, yakın; kat, huzur

y.+ımda (51a/09)

y.+ımızda (11a/04), (37a/07)

y.+ımızdan (40b/09)

y.+ına (09b/10), (10a/14), (10b/16), (23a/12), (28b/08), (32b/08), (40b/06), (47b/11), (49b/10), (50a/10)

y.+ında (11a/12), (14a/03), (14b/01), (18a/01), (20b/07), (20b/08), (22a/08), (23b/10), (23b/14), (25a/04), (25a/06), (25a/09), (25b/06), (26a/10), (26a/11), (27b/11), (28b/04), (30a/13), (32a/14), (40a/05), (40b/11), (46b/10), (47b/07), (48a/09), (51b/14), (53a/13)

y.+ındadur (26a/06)

y.+ındaki (47b/16)

y.+ından (29a/10), (31b/15), (41a/03), (49b/09)

y.+ıŋa (33b/09)

y.+ıŋda (50b/16)

yana yine, tekrar → **yėne**

y. (25b/05)

yaŋıl- yanılmak, hata yapmak

y.-maya (08a/08)

yaʿnī̄ < Ar. yaʿnī̄ yani, demek isteniyor ki

y. (03a/14), (03b/09), (11b/15), (31b/15), (31b/16), (31b/17), (31b/19), (32a/03)

yaŋlış yanlış, hatalı

y. (15a/07)

yap yavaş, usul, sessiz

y. (06b/18), (06b/18), (14a/12), (14a/12), (15b/16), (15b/16), (16b/10), (16b/10), (17a/12), (17a/12), (37a/05), (37a/05), (49b/18), (49b/18)

yap- yapmak, kurmak

y.-ar (18a/01)

yapış- tutunmak, sıkı tutmak; istekle ele almak

y. (43b/04)

y.-dı (33b/01)

y.-duġı (22a/06)

y.-madılar (22b/16)

y.-maḳdan (18a/10)

y.-maḳdur (21b/16)

y.-up (17a/17), (22a/02)

y.-ur (24b/03)

y.-urın (17a/10)

yapraḳ yaprak

y.+ları (40a/09)

yār < Far. *yār* yar, dost

y. (15a/08)

yār-i muvāfıḳ ‘münasip dost’ (15a/08)

yar- yarmak, (ortadan) ayırmak, bölmek

y.-ar (24a/10)

yara- yarar sağlamak, faydalı olmak, uygun olmak

y.-mayan (36b/04)

y.-maz (27b/17), (38b/03)

yaraġ hazırlık

y.+ın (15a/10)

yarala- yaralamak, yara açmak

y.-yup (42a/17)

yaramaz işe yaramayan, uygunsuz, zararlı, kötü

y. (07b/07), (20a/07), (25b/10), (31b/19), (34b/18), (36a/12), (36a/15), (38b/10), (38b/11), (38b/16), (40a/17), (41a/16), (44b/03), (45a/07), (45a/08), (45a/08), (45b/06), (45b/08), (45b/09), (45b/11), (46a/05), (48b/06), (48b/08), (48b/09), (48b/12), (49b/02), (49b/02), (51a/19), (53a/17)

y.+dur (42a/10), (43a/15)

y.+ını (07b/06), (07b/09)

y.+lar (49b/01)

y.+lara (38a/13)

y.+lardan (18a/18)

yaramazlıḳ yaramaz olma durumu, kötü durum → **yaramazlik**

y. (21b/04), (28a/14), (36a/10), (38b/19), (44a/18), (49b/02), (50b/11), (53a/04), (53a/17)

y.+a (21b/12)

y.+dan (18b/19)

y.+ıla (11b/15), (18a/17)

y.+ıma (36a/10)

y.+ıŋ (39a/03)

yaramazlıḳ ėt- ‘yaramazca davranmak’ (36a/10)

yaramazlik yaramaz olma durumu, kötü durum → **yaramazlıḳ**

y. (38a/15)

y.+i (25b/11)

yaraşıḳ uygun, münasip

y.+ı (46a/08)

yardım yardım, katkı → **muʿāvenet**

y. (44a/04)

yardım eyle- ‘destek olmak’ (44a/04)

yardımcı yardım eden

y.+ları (32a/07)

yarı yarı, yarım olan → **nıṣf**

y.+sın (08a/11), (08b/03), (46b/18), (46b/18)

y.+sını (08b/03)

yarıl- ikiye ayrılmak

y.-an (24a/11)

yarın yarın, ertesi gün

y. (44a/05), (47a/02), (47a/17), (47b/04)

yaruḳ yarılmış, geniş çatlak

y.+ına (24a/12)

y.+ında (24a/13)

yaş (I) ıslak, nemli

y. (46a/03)

yaş (II) yaş, doğuştan itibaren geçen zaman

y.+ına (14a/11)

y.+ından (13b/17)

yat- yatmak, uzanmak

y.-a (44b/18)

y.-an (26b/01), (44b/19)

y.-dı (29b/18), (37a/09)

y.-ur (30a/11)

yatsu yatsı vakti

y. (30a/12)

yatur- yatırmak, yatmasını sağlamak

y.-mada (20b/17)

y.-salar (20b/18)

yavrı yavru, çok küçük yaştaki hayvan

y. (09a/12), (32a/14), (47b/08)

y.+ları (47b/08)

y.+ların (44a/14), (47b/19), (48a/01)

y.+laru (43b/12)

y.+mızı (43a/03)

y.+sını (09a/11)

yavrıcaḳ küçük yavru

y.+ların (32a/15)

yavuḳla- yaklaşmak, yakınlaşmak

y.-mayalar (33b/08)

y.-mayalum (24b/11)

yavuz fena, kötü; sert, çetin

y. (12a/09), (21b/19), (26a/04), (39b/17)

yavuzlan- kötü davranmak

y.-mamaḳ (32a/03)

y.-maḳ (32a/03)

y.-mayacaḳ (32a/03)

yavuzluḳ yavuz olma durumu, kötü davranış

y. (31b/19), (32a/03)

yay yay, eğri ve esnek ok atma aleti

y.+a (27a/06)

yay- yaymak, sermek

y.-dı (09a/02)

yaz yaz mevsimi

y. (32a/14)

yaz- (yazı) yazmak, yazıya geçirmek

y.-asın (10b/05)

y.-dı (12b/17), (13a/02)

y.-duġı (14a/02), (14a/04)

y.-duḳları (06a/15)

y.-mışlar (14b/02)

y.-up (12b/16), (12b/16), (13a/05), (13b/09)

yazıcı yazı yazan, kâtip → **kātib, muḥarrir**

y. (08b/15)

yazıl- yazıya geçirilmek

y.-a (13b/18)

y.-mışdur (20a/17)

yė- yemek, beslenmek

y. (16b/16), (37a/08)

y.-diler (42a/17)

y.-dim (49a/14)

y.-mege (22a/09), (27b/14), (41b/18)

y.-mek (26a/02), (38b/03)

y.-mekdür (21b/15)

y.-miş (49a/02)

y.-r (17b/11), (17b/12), (19b/06), (32a/15), (32b/05), (36b/14), (40a/06), (47b/08), (47b/16), (47b/17), (48a/01)

y.-rem (36b/14)

y.-ridi (33a/11)

y.-rin (48a/01)

y.-rler (40b/15)

y.-rse (42a/11)

y.-rsin (17b/12)

y.-sün (41b/17), (42a/09), (42a/12), (42a/13)

y.-ye (48b/16)

y.-yecek (27b/14)

y.-yeler (49a/12)

y.-yen (19b/09)

y.-yesiŋ (42a/08)

y.-yüp (24a/03), (42a/09)

yėdi yedi rakamı

y. (14a/11), (17a/08), (17a/11), (17a/16)

yėdinci yedinci

y.+si (11b/14)

yėdir- yedirmek

y.-ir (40a/03)

yėg daha iyi

y. (13b/02)

yėl rüzgar, esinti

y. (27b/11), (28b/11), (30a/04), (46a/02), (49b/02)

y.+den (46a/04)

y.+lerden (21a/05)

yėmek yiyecek, besin → **yėyecek**

y. (17b/11)

yėmiş meyve

y.+i (39b/10), (49a/18), (49a/18)

y.+ler (26a/03)

yėn- yenmek, yiyilmek

y.-mek (41b/19)

y.-mesi (41a/06)

yėne yine, tekrar, bir daha→ **yana**

y. (06b/18), (07b/03), (09a/07), (09a/12), (09a/12), (09b/15), (11b/11), (16b/14), (16b/18), (17a/10), (17a/10), (17b/09), (17b/13), (18b/16), (19a/08), (19a/16), (19b/12), (19b/19), (20a/01), (20a/11), (20b/02), (21b/14), (23a/11), (23a/12), (23a/19), (23b/02), (24b/05), (24b/07), (27b/01), (29b/10), (30b/01), (30b/13), (30b/15), (31a/18), (31b/03), (31b/06), (31b/09), (31b/11), (33a/09), (33a/11), (33a/15), (33b/09), (34a/01), (36a/17), (36a/18), (39a/03), (39a/05), (39a/06), (40a/18), (41a/09), (41b/18), (47a/03), (47a/03), (47a/06), (47a/17), (49a/18), (49b/10), (51b/06), (52a/09), (52a/12), (52b/09), (52b/16), (53a/07)

yengeç yengeç, suda yaşayan eklem bacaklı böcek

y. (32b/02), (32b/07), (32b/16), (33a/13), (33a/16), (33b/02), (47b/10), (47b/12), (47b/13)

y.+i (32b/02), (33a/15)

yėr yer, zemin, mahal, mevki, toprak

y. (13a/08), (26b/11), (29b/12), (33a/07), (42b/19), (43a/06), (46a/01), (50b/19), (52a/05)

y.+de (06b/16), (16b/19), (23b/09), (23b/19), (24a/16), (25a/01), (26a/10), (27a/18), (32a/03), (32a/03), (32b/13), (34a/06), (35b/11), (39a/11), (39a/12), (40b/03), (44b/18), (44b/19), (46b/17), (47a/02), (48a/10)

y.+den (08b/14), (13b/15), (24b/17), (26a/10), (26b/11), (33a/13), (38a/19)

y.+e (18a/03), (18a/04), (20a/11), (23a/18), (23b/08), (24b/19), (26b/15), (27a/18), (30a/06), (33a/11), (33a/14), (33a/16), (33b/08), (34a/07), (37a/06), (41b/10), (43a/14), (43b/09), (44b/06), (44b/15), (47b/09), (49b/03)

y.+i (23a/13), (31b/19), (38a/01), (47b/03), (52a/04)

y.+ime (29a/19), (30b/01)

y.+in (35b/18)

y.+inde (30b/17)

y.+inden (09a/04), (12a/09), (12a/10), (26b/15), (27b/15)

y.+ine (09a/07), (15a/14), (21b/10), (23a/10), (28b/05), (30b/03), (30b/09), (30b/13), (30b/15), (40b/12)

y.+ini (47a/06)

y.+iŋ (42b/19), (48b/15), (49a/12)

y.+iŋüze (35a/17)

y.+ler (23b/06)

y.+lere (26a/06), (40b/09)

y.+leri (12a/05)

y.+lerin (12a/04), (12b/14), (37b/14)

yėrindir- üzmek

y.-mekdür (24a/17)

yėrlü yerinde sabit olan

y. (15a/14)

yeşer- yeşillenmek, gelişmeye başlamak

y.-miş (21b/05)

yėt- yetmek, yeterli olmak, elvermek

y.-ecek (40a/11), (47a/02)

y.-er (40a/18)

yėtiş- yetişmek, ulaşmak

y.-di (10b/10)

y.-ür (23b/05)

yėtişdir- yetiştirmek, ulaşmasını sağlamak

y.-esin (23b/02)

yevm < Ar. *yevm* gün

y. (02b/11)

bā-ḥasāni'l ile'l-yevmü'd-dīn 'güzellik ile din gününe kadar' (02b/11)

yėyecek yenecek şey → **yėmek, zād**

y. (40b/16), (42a/03)

y.+imdür (36b/14), (36b/19)

yıġ- yığmak, üst üste biriktirmek

y.-arlar (46a/18)

yıl yıl, sene

y. (20a/08), (20a/11), (20b/01), (20b/11), (42b/05)

y.+ıŋ (20a/09)

yılan yılan, omurgalı ve uzun sürüngen hayvan

y. (22a/11), (32a/14), (32a/18), (33b/16), (33b/18), (44b/17), (47b/07), (47b/08), (49b/15)

y.+a (48b/03)

y.+dan (22a/12), (32a/16), (32b/01), (47b/09), (47b/11), (47b/12)

y.+ı (22a/17), (32a/12), (33b/05), (33b/11), (47b/18)

y.+ıŋ (33b/10), (33b/11), (47b/14), (47b/16), (47b/17)

y.+larıŋ (22a/03)

yıldız yıldız, ışıklı gök cismi

y.+ıŋ (38b/13)

yıḳ- dağıtmak, bozmak

y.-ar (23a/13)

yıḳıl- bozulmak, çökmek

y.-up (15a/17)

yırtıcı yırtıcı hayvan

y. (18b/03), (23b/10), (26a/04), (29a/01)

yoġ yok → **yoḳ**

y. (21b/13), (27a/11), (38b/14), (41a/16), (45a/12), (45b/05), (48b/10), (49a/17), (50b/04), (50b/04), (50b/12)

y.+ıdı (39a/04)

y.+idi (47b/09)

yoġurd yoğurt, mayalı ve kıvamlı süt ürünü

y. (20b/02)

yoḳ yok → **yoġ**

y. (07a/06), (11b/04), (12a/05), (16a/13), (16b/04), (18a/04), (21b/05), (28b/05), (28b/17), (29b/06), (37b/16), (40a/06), (41a/15), (41a/16), (46b/19), (49b/08)

y.+dur (07b/19), (08b/18), (16b/19), (22b/05), (24b/11), (24b/13), (27a/19), (28b/08), (35a/01), (36b/15), (36b/15), (36b/19), (39a/06), (40b/19), (41a/07), (41a/18), (43a/18), (44a/16), (45b/12), (45b/12), (45b/13), (45b/13), (45b/13), (45b/14), (45b/15), (46a/13), (47a/11), (49a/03), (51a/10), (51b/08), (52a/19), (53a/18)

yoḳarı yukarı, üst → **yoḳaru**

y. (13a/14), (16a/03), (22a/06), (25a/01), (28b/03), (34a/18), (36a/03), (36a/06)

y.+sın (36a/14)

yoḳaru yukarı, üst → **yoḳarı**

y.+dan (16b/15)

yoḳla- bakmak, gözden geçirmek, araştırmak

y.-dılar (10a/11)

y.-dım (47b/02)

y.-maḳ (17b/06)

y.-yam (17b/14)

y.-yup (17b/17), (21a/18)

yoḳsa yoksa, acaba; aksi hâlde

y. (27b/06), (49b/07), (50b/13)

yol yol, güzergah, seyir; kanal → **reh, ṭarīḳ**

y. (15a/08), (18a/01), (28b/04)

y.+da (23a/18), (29b/08)

y.+dan (09a/09), (35b/12), (35b/16), (40b/05)

y.+ımıza (13b/14)

y.+ına (41b/16)

y.+ından (20b/09)

y.+lar (26b/01), (35b/18)

yol- koparmak

y.-ar (47a/09)

yoldaş yol arkadaşı, dost

y. (18b/01), (46a/11), (46b/14)

y.+ı (08a/04), (08a/12), (08a/13), (29b/06), (40b/04)

y.+ımıŋ (08a/10)

y.+ınıŋ (08a/06), (08a/07), (08a/09), (08a/19), (08b/02), (08b/05), (25a/08), (30b/08)

y.+ıŋa (45a/11)

y.+ile (08b/04)

y.+lar (15a/08)

y.+ları (16b/07), (44a/01)

y.+larım (17a/07), (43b/18)

y.+larıma (17a/11)

y.+larına (41b/06), (43b/17)

yorıl- yorulmak, yorgun duruma gelmek

y.-ur (40b/05)

yöri- yürümek → **yörü-**

y. (28b/15), (34b/06)

y.-yüp (25a/15)

yörü- yürümek → **yöri-**

y.-r (09a/05)

yumşaḳ yumuşak

y. (37a/07)

yumşaḳlıḳ yumuşak davranış

y.+ını (52b/13)

yumurdla- yumurta doğurmak

y.-dı (43b/11)

y.-yacaḳ (42b/17), (42b/18)

y.-yayın (42b/19)

yuva hayvan barınağı

y.+mızı (43a/02)

y.+sı (47b/16)

y.+sın (43b/12)

y.+sınıŋ (47b/15)

yüce yüksek, üstün

y. (23b/18), (24b/02), (24b/03), (24b/14), (24b/15), (24b/16), (24b/18), (26b/06)

yük taşınacak nesne veya durum

y.+ler (25a/12)

yüklet- yükleme işini yaptırmak

y.-irin (17a/11)

yüksek yukarı, üst yer

y. (33a/10), (33a/15)

yümn < Ar. *yumn* uğur, bereket

y. (05a/10)

yümn-i ferāset ‘anlayışın bereketi’ (05a/10)

yürek yürek, iç

y.+i (28b/05)

yüz (I) yüz rakamı

y. (10b/08), (18b/07), (20a/08), (20a/09), (20a/11), (48b/18), (49a/12)

yüz (II) surat, çehre

y.+e (36b/05)

y.+i (13a/09), (20b/03), (20b/04)

y.+in (40a/03)

y.+inde (43b/06)

y.+inden (20b/04), (40b/12)

y.+ine (43a/19)

y.+ini (24a/12)

yüz- yüzmek

y.-en (44b/19)

yüzlü yüzlü

y. (48a/19)

Z

żabṭ < Ar. *żabṭ* tutma, zapt

ż. (03a/02), (04a/01), (23a/08)

żabṭ ėt- ‘tutmak, sahip olmak’ (23a/08)

żabṭ-ı umūr ‘işleri tutma, idare etme’ (03a/02), (04a/01)

zād < Ar. *zād* azık, yiyecek → **yėyecek**

z. (23a/02)

zād-ı āḫiret ‘öbür dünyanın yiyeceği’ (23a/02)

żaʿf < Ar. *żaʿf* zayıflık → **żaʿīf**

ż.+ından (28b/10)

ż.+ını (45b/07)

ẓafer < Ar. *ẓafer* galibiyet

ẓ. (42b/08)

zāhid < Ar. *zāhid* zühd, takva sahibi

z.+ler (19a/09), (51b/02)

ẓāhir < Ar. *ẓāhir* açık, belli, görünen → **ẓāhire**

ẓ. (12a/15), (12b/04), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/01), (51a/15), (51b/06), (51b/07), (51b/09)

ẓ.+de (25a/08), (45b/12)

ẓāhir ol- ‘görünmek, açığa çıkmak’ (12a/15), (19a/04), (19a/16), (19a/18), (44a/18), (45a/03), (49b/19), (51a/15), (51b/06), (51b/07)

zāhir < Ar. *zāhir* parlak → **zāhire**

z. (02b/08)

zevāhir-i mebānī̄ ‘esasların parlaklığı’ (02b/08)

ẓāhire < Ar. *ẓāhire* açık, belli, görünen → **ẓāhir**

ẓ. (02a/05)

fī̂h-i ẓāhireʾ-i islāmiyye ‘İslam’ın görünüşünün içinde’ (02a/05)

zāhire < Ar. *zāhire* parlak → **zāhir**

z. (04a/16)

muʿāḳıdü’l-ḫilāfetü’z-zāhire ‘halifeliğin parlak anlaşanları’ (04a/16)

zaḫm < Ar. *zaḫm* yara

z.+ından (40b/13)

zaḥmet < Ar. *zaḥmet* sıkıntı, eziyet, zorluk

z. (06b/15), (12b/07), (13a/10), (13a/11), (13b/14), (14b/08), (15b/02), (17b/01), (20a/05), (23a/19), (25b/02), (34a/08), (38a/14), (46a/19), (46b/04)

z.+dür (07a/01)

z.+e (20a/15)

z.+i (15a/02), (15b/07), (19b/07), (21a/07), (53a/19)

z.+ine (10a/04)

z.+lerden (20b/18)

z.+lerdür (24b/17)

z.+lere (20b/19)

z.+leri (13b/09), (19b/17), (20a/13)

zaḥmet-i iḫtiyār ‘sıkıntıya katlanma’ (25b/02)

żaʿīf < Ar. *żaʿīf* zayıf, güçsüz → **żaʿf**

ż. (15a/10), (32a/10), (32a/11), (35a/13), (39b/17), (40b/17), (42b/13), (44a/15), (50a/19)

ż.+ler (40a/19)

żaʿīf ėt- ‘güçsüzleştirmek’ (50a/19)

żaʿīflik < Ar. *żaʿīf* ve T.+*lik* zayıflık, güçsüzlük

ż.+ime (32a/08)

ẓālim < Ar. *ẓālim* haksızlık eden, acımasız

ẓ. (14b/17), (14b/19), (40a/18)

ẓ.+ler (40a/19)

ẓ.+leri (21a/19)

nefs-i ẓālim ‘acımasız nefs’ (14b/17), (14b/19)

zamān < Ar. *zemān* zaman, vakit, devir

z. (03b/02), (06a/07), (11a/05), (13a/11), (21b/16), (37a/04), (42b/17), (44b/05)

z.+a (04b/17), (06b/19), (13b/18)

z.+da (06b/03), (06b/03), (06b/06), (08b/12), (15a/03), (15b/10), (16b/09), (17a/06), (19b/11), (20b/14), (22a/12), (28b/01), (29a/07), (35a/03), (35b/05), (35b/09), (37b/12), (39b/02), (44b/18), (45a/01), (50b/08), (51b/17), (52a/02), (52a/05)

z.+dadur (26a/12)

z.+daki (21a/13)

z.+dan (20a/19), (20b/02)

z.+dur (27a/18), (32a/01)

z.+ı (15a/09), (20b/11), (34a/17)

z.+ıdur (25a/03)

z.+ım (42b/18)

z.+ında (09b/04), (09b/11), (30a/12), (32a/01), (32a/14), (39a/17), (39a/19)

z.+ındaŋ (20b/10)

z.+ıŋda (04b/17)

z.+la (27a/05)

zamān-ı ʿālem ‘dünya vakti’ (03b/02)

zamān-ı evvel ‘eski zaman, geçmiş’ (06a/07)

zamāne < Ar. *zamāne* devir, zaman

z.+niŋ (21b/02)

ẓan < Ar. *ẓann* sanma, sezme → **ẓann**

ẓ. (16b/11), (53a/12)

ẓan ėt- ‘sanmak’ (16b/11), (53a/12)

ẓann < Ar. *ẓann* sanma, sezme → **ẓan**

ẓ. (37b/09)

ẓ.+ım (10a/15)

ḥüsn-i ẓann ‘iyi ve güzel fikir besleme’ (10a/15)

żarar < Ar. *żarar* kayıp, kötü sonuç, ziyan → **ziyān**

ż. (12a/01), (12a/05), (16b/18), (18b/03), (19b/15), (28a/15), (29a/02), (29a/18), (29b/15), (31b/13), (31b/13), (31b/14), (31b/14), (32b/01), (34a/15), (34b/12), (34b/13), (36b/11), (37a/02), (37a/03), (38a/19), (43b/14), (43b/14), (43b/15), (45a/19), (47b/05), (48b/07), (49b/14), (51a/10), (51a/11)

ż.+a (36b/14), (36b/19), (37a/12), (37a/12)

ż.+dan (31b/06)

ż.+ı (11b/16), (18a/15), (27a/13), (31b/09), (33b/04), (43b/18), (49b/16)

ż.+ın (07b/04), (09a/10), (46a/12), (50a/04)

ż.+ını (08a/01)

ż.+ları (27a/02)

żarar ėt- ‘zararlı çıkmak’ (19b/15), (29a/18), (31b/13), (34b/13)

żararlı < Ar. *żarar* ve T. *+lı* zarar veren

ż. (21b/04), (48a/04)

ż.+dur (33b/19)

żarūrī̄ < Ar. *żarūrī̄* zorunlu, mecburi

ż. (18b/15)

ẕāt < Ar. *ẕāt* varlık, öz, kişi, şahıs

ẕ.+ı (02a/07)

ẕ.+ına (02a/01)

istiʿdād-ı ẕāt ‘şahsının yeteneği’ (02a/01)

żāyiʿ < Ar. *żāyiʿ* kayıp, yok olmuş, boşa gitmiş

ż. (07a/08), (13a/01), (19a/12), (21a/12), (23a/07), (23a/14), (42b/11), (51a/02)

żāyiʿ ėt- ‘boşa harcamak, kaybetmek’ (21a/12), (23a/07), (42b/11)

żāyiʿ ol- ‘ziyan olmak, boşa gitmek’ (07a/08), (13a/01), (19a/12), (23a/14)

zāyil < Ar. *zāʾil* sona eren, yok olan

z. (50b/14)

zāyil ol- ‘yok olmak, ortadan kalkmak’ (50b/15)

zebān < Far. *zebān* dil, lisan → **dil (II)**

z. (05b/17)

z.+ı (05a/12), (05b/17)

z.+ıŋ (05b/18)

ẖalīfeʾ-i zebān ‘dil, konuşma vekili’ (05b/18)

zebān-ı ḳalem ‘kalemin dili, konuşması’ (05b/17)

zebūn < Far. *zebūn* zayıf, çaresiz

z. (17a/19), (39b/17)

zebūn ėt- ‘aciz bırakmak’ (17a/19), (39b/17)

zehir < Far. *zehr* zehir

z. (19b/08), (26a/02), (30a/01), (31a/15), (48b/03)

z.+den (48b/04)

z.+i (30a/02), (30a/04)

z.+in (40a/03)

z.+iniŋ (49b/16)

zeʾkiyāt < Ar. *zakīyat* saf, halis, tam

z. (02a/13)

taḥiyyāt-ı zeʾkiyāt ‘saf ve tam selam’ (02a/13)

z̲em < Ar. *z̲emm* kötülüğü söyleme, yerme, çekiştirme → **levm**

z̲. (16b/03)

z̲em ėt- ‘yermek, çekiştirmek’ (16b/03)

zemīn < Far. *zemīn* yer, yeryüzü

z. (03a/17), (18a/01)

z.+iŋ (18a/06)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/17)

zīr-i zemīn ‘yerin altı’ (18a/01), (18a/06)

zencīr < Far. *zencīr* zincir, demir bağ

z. (53a/15)

zerdeşt Zerdüşt dini, Mecûsilik

z. (14a/09)

z̲erre < Ar. *z̲erre* zerre, küçük parçacık

ẕ. (bī-miḳdār ü ẕerre) (05b/19)

ẕerreʾ-i ḫāksār ‘toprak içindeki küçük parça’ (05b/19)

zerrīn < Far. *zerrīn* altından yapılmış

z. (01b/06)

saḳf-ı zerrīn-i zīnet ‘altından yapılmış süslü kubbe, çatı’ (01b/06)

zevāyā < Ar. *zevāyā* zaviyeler, köşeler

z. (02a/11)

zevāyā-yı evkār ‘kuş yuvalarının köşeleri’ (02a/11)

ẕeyl < Ar. *ẕeyl* (yazı için) ek, ilave

ẕ. (02a/17)

sāḥib-i ẕeyl ‘ek, ilave sahibi’ (02a/17)

ẓılāl < Ar. *ẓilāl* gölgeler

ẓ. (05a/07)

ẓılāl-i ḫilāfet ‘halifeliğin gölgesi’ (05a/07)

ẓıllu’llāh < Ar. *ẓıll ve ilāh* Allah’ın (yeryüzündeki) gölgesi

ẓ. (04a/14)

maẓhar-ı envārü’s-sulṭān-ı ẓıllu’llāhu ‘Allah’ın gölgesi olan hükümdarın nurlarının tecellisi’ (04a/14)

ẓımn < Ar. *ẓimn* iç, iç taraf

ż.+ında (04a/07)

ḥikāyāt-ı ẓımn ‘hikâyelerin içi’ (04a/07)

zihī < Far. *zihī* ne hoş, ne iyi

z. (02a/07)

ẕikr < Ar. *ẕikr* sözünü etme, anma

ẕ. (06b/16), (21a/07), (22b/07), (23a/02), (37a/12), (41b/15), (49b/13)

ẕikr ėt- ‘anmak, sözünü etmek’ (06b/16), (37a/12), (41b/15), (49b/13)

ẕikr ol- ‘ismini söylemek, bahsetmek’ (23a/02)

ẕikr olın- ‘anılmak, bahsedilmek’ (21a/07), (22b/07)

zil zil, ses çıkaran alet

z. (18b/08), (18b/09)

ẕimmet < Ar. *ẕimmet* borç, alacak

ẕ.+de (05b/14)

zinā < Ar. *zinā* nikahsız birliktelik

z. (18a/14), (29b/14)

zinā ėt- ‘nikahsız birlikte olmak’ (18a/14), (29b/14)

zīnet < Ar. *zīnet* süs → **zīver**

z. (01b/06), (11b/12)

saḳf-ı zerrīn-i zīnet ‘altından yapılmış süslü kubbe, çatı’ (01b/06)

zinhār < Far. *zinhār* asla, sakın

z. (15a/09), (15a/09)

zīr < Far. *zīr* alt, aşağı

z. (18a/01), (18a/06)

zīr-i zemīn ‘yerin altı’ (18a/01), (18a/06)

zīrā < Far. *zīrā* çünkü, şundan dolayı

z. (03a/07), (03b/10), (06b/01), (06b/11), (06b/13), (07b/13), (08a/02), (08b/11), (08b/13), (09b/08), (10a/08), (10a/18), (10b/19), (11a/12), (11b/06), (12a/07), (12a/19), (12b/02), (13a/01), (14b/04), (15a/10), (16b/06), (17b/12), (17b/17), (18b/18), (20a/17), (20b/13), (21a/12), (21a/13), (23a/07), (24a/05), (24a/16), (25a/03), (25a/08), (25a/14), (25b/14), (25b/15), (25b/17), (25b/18), (26a/19), (26b/10), (26b/14), (26b/16), (27a/02), (28a/05), (29b/16), (30a/11), (31b/14), (32a/09), (32b/19), (34b/13), (34b/14), (35a/02), (35a/03), (35a/05), (35a/08), (35b/03), (35b/04), (36a/12), (36a/15), (36b/15), (36b/19), (37a/01), (37b/03), (37b/12), (38b/11), (38b/15), (38b/17), (39a/06), (39b/04), (40a/04), (40a/18), (40b/14), (41a/07), (42a/05), (42a/13), (42a/18), (42b/01), (42b/05), (42b/10), (42b/15), (43a/04), (43a/05), (43b/14), (44a/19), (45b/01), (46b/07), (47a/01), (47b/16),

(48a/10), (48a/19), (48b/03), (48b/06), (48b/09), (49a/18), (49b/01), (50a/15), (50b/06), (51a/02), (51a/05), (51b/07), (51b/08), (51b/14), (52a/18), (52b/15)

zīrek < Far. *zīrek* akıllı, zeki

z. (35b/13), (35b/13), (35b/16), (35b/17), (35b/18)

zīver < Far. *zīver* süs → **zīnet**

z. (03a/18)

rūy-ı zemīn-i zīver ‘yeryüzünün süsü’ (03a/18)

ziyāde < Ar. *ziyāde* fazla, çok

z. (06a/17), (14a/10), (14a/14), (15a/03), (19a/01), (19a/07), (19b/01), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (45b/19), (45b/19), (46a/01), (47a/11), (50a/02)

z.+dür (03b/10)

z.+ler (40a/11)

ziyāde ėt- ‘artmak, fazla olmak’ (19b/01), (45b/19), (46a/01)

ziyāde ol- ‘artmak, çok olmak’ (19a/01), (19a/07), (21b/10), (27a/16), (29a/12), (29a/12), (30b/06), (39b/01), (50a/02)

ziyān < Far. *ziyān* zarar, kayıp → **żarar**

z. (14b/06), (18b/06)

z.+dur (21a/13)

z.+ın (07b/04)

ziyān ėt- ‘boşuna harcamak, zarar etmek’ (14b/06), (18b/06)

ẓuhūr < Ar. *ẓuhūr* görünme, meydana çıkma

ẓ. (09b/04), (18b/17), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (36a/17), (38a/09), (44b/01), (45a/10)

ẓ.+ına (09b/05)

ḫabāṯet-i ẓuhūr ‘meydana çıkan kötülük’ (36a/17)

ẓuhūr ėt- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (09b/04), (26b/12), (27a/12), (32a/10), (35a/14), (38a/09), (44b/01

ẓuhūr eyle- ‘meydana çıkmak’ (18b/17)

ẓuhūr ol- ‘meydana çıkmak, görünmek’ (45a/10)

ẓulm < Ar. *ẓulm* zulüm, eziyet, haksızlık → **cefā, cevr**

ẓ. (02b/06), (ẓulm ü ṭuġyān) (03b/05), (21b/05), (30b/13), (51b/15)

ẓ.+e (42b/03)

ẓ.+i (42b/07)

ẓ.+üŋ (30b/18)

defʿ-i ẓulm ‘eziyeti ortadan kaldırma’ (02b/06)

şerrʾ-i ẓulm ‘kötü eziyet’ (42b/03)

ẓulm ėt- ‘eziyet çektirmek’ (30b/18), (51b/15)

ẓulm eyle- ‘eziyet etmek’ (30b/13)

ẓulemāt < Ar. *ẓulemāt* zulmetler, karanlıklar

ẓ.+ı (20b/10)

ẓulmet < Ar. *ẓulmet* karanlık

ẓ. (05a/19), (20b/08)

ẓulmet-i dühūr ‘zamanların karanlığı’ (05a/19)

zümre < Ar. *zumre* topluluk, sınıf

z. (03b/07)

z.+sinden (24b/08)

zümreʾ-i bāġiyeʾ-i fācire ‘doğru yoldan sapmış günahkâr topluluğu’ (03b/07)

SONUÇ

17. yüzyılda yaşamış olan Kâtip Çelebi'ye nispet edilen *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* adlı eser söz varlığı ve dil özellikleri itibarıyla Türk dili tarihinin 13-15. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi ve 16-19. yüzyıl Klasik Osmanlı Türkçesi dönemleriyle ilişkilendirilmiş bir metindir. Bu dönemlerde kaleme alınmış olabileceğini düşünmemizin sebebi imla, ses ve şekil özelliklerini hem devam ettirip hem de ayırt edici noktalar bulundurmasıdır. Eser genel anlamda Klasik Osmanlı Türkçesi döneminin fonetik ve morfolojik özelliklerini taşımaktadır. Çeviri eser olması sebebiyle bünyesinde pek çok Arapça ve Farsça kökenli sözcük bulundurmaktadır.

105 varaktan oluşan metnin 1b-53a varakları arasında yer alan kısım incelemeye tabi tutulmuştur. Eser kısmen harekeli nesih ile yazılmıştır. Özellikle ilk varaklarda bu hareke sistemi yoğun biçimde görülürken ilerleyen kısımlar harekesiz ve kısmen harekeli biçimde yazılmıştır. Bu sebeple zaman zaman bazı sözcüklerde harekeli ve harekesiz yazımlarda okunuş tutarsızlığı gözlemlenmiştir.

Eserin anlatım dili oldukça sade ve anlaşılırdır. Fakat mukaddime kısmında çok fazla Arapça ve Farsça terkip bulundurmaktadır. Bu yüzden tamamen Arapça ve Farsça yazılmış bazı bölümler okunmayarak olduğu gibi gösterilmiştir.

Eserin incelenmesi sırasında elde ettiğimiz verileri şu başlıklar altında toparlayabiliriz:

İmla Özellikleri

1. Arap harfli metinde ünlülerin ön seste, iç seste ve son seste kullanımları dönemin genel eğilimine uymaktadır. Kimi sözcüklerin yazımında hareke kullanılması o sözcüğün ünlüsünün okunuşunu kolaylaştırırken kimi sözcüklerin yazımında hareke kullanılmaması ikili okumaları ortaya çıkarmıştır. Bu durum dönemin sesletim sistemine dair tek elden bir sonuç çıkarmayı güçleştirmiştir. Bu sebeple çalışmada sözcükleri ve ekleri oldukça aynı ses düzeninde okumaya özen gösterilmiştir.

2. Metinde hem Arap hem de Eski Türkçe (Köktürk-Uygur-Karahanlı) yazı geleneğinin izleri görülmektedir. Türkçede bulunan tüm ünlülere Arap alfabesinin karşılığı olmadığından genellikle metinlerde harekeli yazım kullanılmaktadır. Fakat bu noktada ele alınan metin içerisinde harekenin kullanılmadığı yerler olduğundan ünlülerin okunuşunda genel kullanıma göre bir okuma yapılmıştır.

3. İki ayrı (Arap ve Uygur) imla geleneğinin etkisiyle /i-/ cevheri fiili, bazı ekler ve edatlar kimi zaman sözcüklere bitişik yazılmış kimi zaman da ayrı yazılmıştır.

4. Metinde Türkçe sözcüklerde /p/ ve /ç/ ünsüzlerinin imlasında /p/ yerine /b/ ve /ç/ yerine /c/ ünsüzleri kullanılmıştır. Fakat /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımında nėce/nėçe sözcüklerinde hem cim hem de çim Arap harfi ile iki yazım şekli bulunmaktadır.

5. Metinde {-(U)p} zarf-fiilinin imlâsında /b/ tercih edilmiştir fakat /p/ ünsüzü ile okunmuştur.

6. Metinde Türkçe sözcüklerin imlasında söz başında /t/ ve /d/ ünsüzlerinin yazımında kimi zaman iki yazım şekli görülmektedir.

Ses Bilgisi

1. Kapalı e (ė) sesi metinde bazen /y/ ünsüzüyle bazen de harekeyle gösterilmiştir. Fakat kimi yerde bu ses /y/ ünsüzü ve hareke kullanılmadan da yer almaktadır. Metinde kelimenin ilk hecesinin hem /e/ hem de /i/ ile yazılması bize kapalı e (ė) sesinin var olduğunu göstermektedir. Etimolojik bir mesele olarak değerlendirildiğinde metinde ön sıradan ünlülerden oluşan Türkçe sözcüklerin ilk hecesinde kapalı e (ė) sesinin yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple metinde bu sözcükler kapalı e (ė) ile okunmuştur.

2. Metinde dil uyumu çoğunlukla tamdır. Fakat bugün de uyum dışında kalan {-ken} zarf-fiil ekinin; "*baḳarken (26a/18)*" eserde uyum dışı kaldığı görülmektedir. Ayrıca şimdiki zaman eki olan /-yor/ ekinin; "*ġėdiyordı (44b/13)*" iki yerde uyum dışı kaldığı görülmektedir.

3. Dudak uyumu ise dil uyumu kadar sağlam olmadığından metinde uyuma giren ve girmeyen pek çok kullanım mevcuttur. Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde bu uyum zayıf olmakla birlikte çoğunlukla sözcük kök ve gövdelerinde yuvarlaklaşma temayülü vardır.

Eserde Eski Türkçeden beri kullanılan bazı sözcük köklerinde; "*altun (46b/19)*", dudak ünsüzlerinin etkisiyle; "*demür (48/16)*" ve sözcüğün ek alması sırasında; "*artuḳ (07b/05)*" düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen çokça kullanım mevcuttur. Yine /g/, /ġ/ ünsüzlerinin benzeşmesi ve düşmesi ile "*adrıḳ<ayru (15a/14)*" de sözcük kökünde yuvarlaklaşmalar görülmektedir. Bununla birlikte metinde aynı sözcüğün hem yuvarlak hem de düz biçimleri yer almaktadır.

4. Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hali eki olan {+(n)Uŋ} eki; "*oġlınuŋ (48a/05)*" daima yuvarlakken metinde {+(n)Iŋ} şeklinde; "*kimseniŋ (17b/18)*" düz biçimde harekelenmiş örnekleri de görülmektedir.

5. Klasik Osmanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinden önce kullanılmayan (dudak uyumuna aykırı) düz ünlülü olan {-IcAK} zarf fiil eki; "*olıcaḳ (18b/01)*" metinde bulunmaktadır.

6. Eski Anadolu Türkçesinde dayima yuvarlak ünlülü olan {-(U)p} zarf fiil eki, metnimizde tek yerde {-(I)p} şeklinde; "*sevip (40b/19)*" düz harekelenerek dudak uyumuna tabi olmuştur.

7. Metinde p>b, ṭ>d, t>d, ḳ>ġ, k>g ötümlüleşmeleri söz başı ve söz içinde nöbetleşe kullanılmışlardır.

8. Söz içinde; -ḳ->-ḫ-, -b->-v-, -d->-y-, söz sonunda; -b>-v seslerinde sızıcılaşma örnekleri yer almaktadır.

9. Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi eserde de çok heceli sözcüklerin ve eklerin sonundaki /-g/, /-ġ/ ünsüzlerinin; "*ḳapuġ< ḳapu (30a/13)*" sıfırla nöbetleştiği görülmektedir. Bu durumda kimi sözcüklerde yuvarlaklaşmalar görülmektedir.

10. Metinde dudak uyumuna aykırı düzlükler de sıklıkla görülmektedir: "*ḳoḳusı (19b/02); buldı (08b/19); üçün<içün (08a/01*) vb."

11. Metinde genişleme örneği olarak "*ıġaç<aġaç*" sözcüğü yer almaktadır.

12. Metinde metatez (göçüşme) örneğine rastlanmamıştır.

Şekil Bilgisi

1. Zarf-filler kısmında hem basit yapıda olan hem de birleşik yapıda olan ekler kategorize edilerek örneklendirilmiştir. Metinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine özgü olan -(y)IcAK, -dUKdA, -dUKdAn zarf-fiil ekleri yer almaktadır.

2. İsimlere gelerek isim ve sıfat yapan +lU eki çoğunlukla yuvarlak ünlülü yazılsa da arkaik biçimi olan (+lIg) yapısındaki /g/ ünsüzünün düşmesi sonucu düz ünlülü biçimleri sıklıkla görülmektedir.

3. Zaman Ekleri kısmında yer alan görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsü, teklik üçüncü kişilerde {-dI} ve çokluk üçüncü {-dIlAr} kişilerde daima düzdür, diğer şahıslarda ise daima

yuvarlak {-dUm; -dUk; -dUŋ; -dUŋUz} olması beklenirken metinde hem harekeli hem de harekesiz yazımlarda düz biçimleri bulunarak iki kullanım şekli görülmektedir.

4. Gelecek zaman çekiminde Eski Anadolu Türkçesinde {-(y)IsAr}, {-(y)A}, {-sA gerek}, {-(y)AcAK} olmak üzere dört tane gelecek zaman eki bulunurken Klasik Osmanlı Türkçesinde ise bu eklerden sadece ikisi olan {-sA gerek}, {-(y)AcAK} ekleri metnimizde yer almaktadır.

5. Şimdiki zaman çekiminde metinde {-(X)r} eki yaygın biçimde kullanılırken Türkiye Türkçesinde kullanılan {-yor} eki üç yerde ve arkaik biçimi olan {-yorur} şekli ise tek yerde geçmektedir.

6. Metinde emir kipi çekiminde her bir şahıs için ayrı ek kullanımı örneklerle mevcuttur.

7. Metinde /i-<er-/ cevheri fiilinin hem yanındaki sözcüğe bitişik yazıldığı hem de ayrı yazıldığı görülmektedir.

8. Ek fiil çekiminde {+DUr} bildirme eki kullanılırken ekin arkaik biçimi {-durur} yapısı tek yerde geçmektedir ve {-Upṭurur} yapısı da beş yerde geçmektedir.

9. Birleşik fiiller konusunda ise isimlere eklenen *bul-*, *ėt-*, *eyle-*, *ol-*, *ḳal-*, *ḳıl-* ve *vėr-* gibi yardımcı fiiller kullanılmıştır. İlaveten fiil+yardımcı fiil şeklinde kurulan yeterlilik, tezlik, süreklilik anlamları katan tasvirî fiil yapıları da metinde yer almaktadır.

10. Genel anlamda metnin şekil bilgisi özellikleri yazıldığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi bakımından çok farklı aykırılıklar göstermemektedir. İlaveten Eski Anadolu Türkçesi dönem özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.

11. Eserde isimden isim yapan 13, fiilden isim yapan 13, fiilden fiil yapan 13, isimden fiil yapan 10, toplam 49 tane yapım eki ve 342 tane fiil yer almaktadır (bk. Grafik 1).

Grafik 1: Eserde Geçen Yapım Ekleri Ve Fiillerin Yüzdelik Oranları

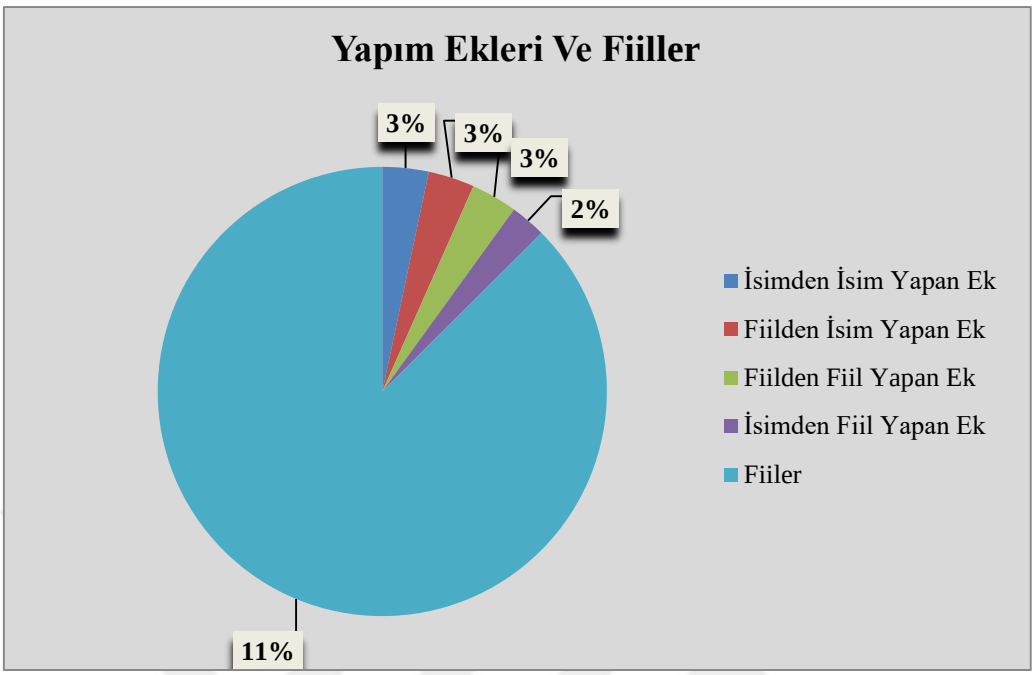

Söz Varlığı

Metinde bulunan Arapça ve Farsça sözcük sayılarındaki fazlalığın sebebi eserin Arapçadan tercüme edilmiş bir eser olmasıdır. Yine de genel anlamda bakıldığında bu sözcükler dönemin diline yerleşmiş olan halkın kullandığı sözlerdir. Eserde söz varlığı açısından bir değerlendirme yaptığımızda dizin-sözlük bölümünde yer alan madde başlarına göre yabancı kökenli sözcüklerde Arapça 1415; Farsça 287 ve Yunanca 2 sözcük bulunmaktadır. Bunun dışındaki sözcükler Türkçe kökenlidir (bk. Grafik 2).

Grafik 2: Eserde Geçen Yabancı Kökenli Sözcüklerin Dağılımı

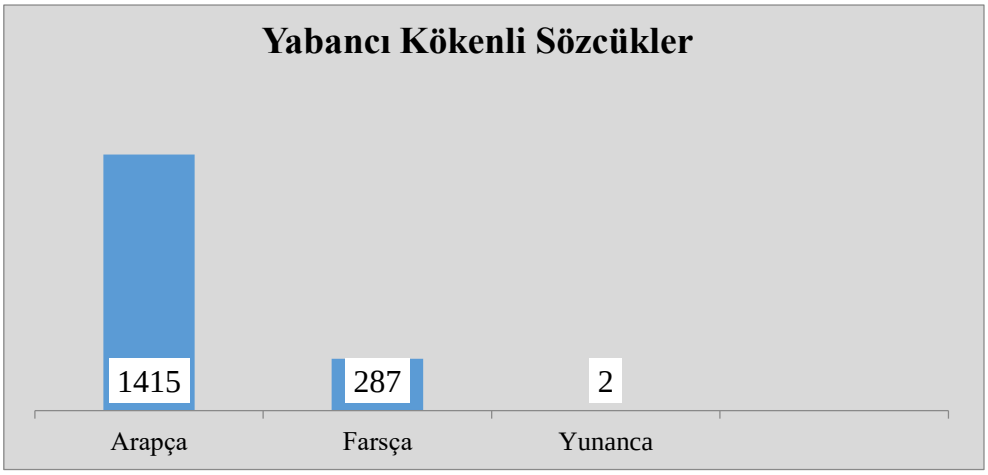

KAYNAKÇA

Akar, Ali. (2023). *Türk Dili Tarihi* (18. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Arat, R. R. (2007). *Yusuf Has Hacip Kutadgu Bilig I, Metin.* Ankara: TDK Yayınları.

Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III, İndeks* (İndeksi neşre hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya ve Nuri Yücel). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Atalay, B. (1940-43). *Divanü Lügat-it-Türk, I-II-III-IV.* Ankara: TDK Yayınları.

Atalay, B. (1985). *Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi, I-II-III-IV.* Ankara: TDK Yayınları.

Ayazlı, Ö. (2009). *Altın Yaruk Sudur VI. Kitap*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, E. (2012). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)* (2. Baskı). Konya: Kömen Yayınları.

Aykut, S. (2003). *Kelîle Ve Dimne Beydeba* (2. Baskı). İstanbul: Şule Yayınları.

Ayverdi, İ. *Kubbealtı Lugati*. http://lugatim.com/.

Banguoğlu, Tahsin. (2011). *Türkçenin Grameri* (9. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Berköz, M. ve Orak, K. Y. (2013). "Kelîle ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü". *Türkiyat Mecmuası*. c. 23/Güz. s. 207-232.

Brockelmann, C. (1977). "Kelîle ve Dimne". *İslâm Ansiklopedisi*. c. VI. s. 552-558. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Bostan, İ. (2020). "Kâtib Çelebi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/katib-celebi. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].

Bülbül, T. (2009). *Hümâyûnnâme (İnceleme Ve Tenkitli Metin).* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.* Oxford: Oxford at the Clarendon Press.

Derleme Sözlüğü (1993). Ankara: TDK Yayınları.

Devellioğlu, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat* (28. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları.

Efendioğlu, S. (2006). "Cümle Menşeli Edatlar". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* 31. s. 193-207.

Efendioğlu, S. (2007). Edatların Sınıflandırılması. *Erciyes Dergisi.* 30(353). s. 27-29.

Ekinci, R. (2022). "Simârü'l-Esmâr/Zübdetü"l-Esmâr (Ezhâr) Fi'l-Hikâyât/Zübdetü'n-Nesayih". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/simaru-l-esmar-zubdetu-l-esmar-ezhar-fi-l-hikayat-zubdetu-n-nesayih-tees-411. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].

Eraslan, K. (1984). *Türkçe Dil Bilgisi.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.

Gabain, A.Von. (1995). *Eski Türkçenin Grameri.* (çev. Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları.

Gökyay, O. Ş. (2022). "Kâtib Çelebi". *TDV İslâm Ansiklopedisi.* c. XXV. s. 36-40. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gönel, H. (2020). "Hüsami, Hüsâmeddin Efendi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/husami-husameddin-efendi. [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2024].

Gülsevin, Gürer. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* (3. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri.* Ankara: TDK Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar.* İstanbul: MEB Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Kaçalin, M. (2019). *Dîvânu Lügâti't-Türk.* (çev. Mustafa Kaçalin. Yayına Hazırlayan Mehmet Ölmez). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Kanar, M. (2009). *Arapça Türkçe Sözlük***.** İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi.* İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, M. (2018). *Farsça-Türkçe / Türkçe-Farsça Sözlük* (4. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, M. (2008). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi.* Ankara: TDK Yayınları.

Karaismailoğlu, A. (2022). "Kelîle Ve Dimne". *TDV İslâm Ansiklopedisi***.** c. XXV. s. 210-212. Ankara: Türk Diyanet Vakfı.

Korkmaz, Z. (2005). "Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar". *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I.* Ankara: TDK Yayınları. s. 491-505.

Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (5. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Köktekin, K. (2022). *Eski Anadolu Türkçesi* (5. Baskı). Erzurum: Fenomen Yayınları.

Redhouse, S. J. (1890). *A Turkish and English Lexicon, Shewing in English the Significations of Turkish Terms.* Librairie du Liban.

Sami, Ş. (2016). *Kamus-ı Türki.* İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Steingass, F. (1884). *Arabic- English Dictionary.* London.

Steingass, F. (1998). *Persian- English Dictionary. Including The Arabic Words And Phrases To Be Met With In Persian Literature.* Librairie du Liban Publishers.

Tekin, T. (2020). *Orhon Yazıtları.* Ankara: TDK Yayınları.

Tezcan, S. (1995). "Mesʿûd ve XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler". *Türk Dilleri Araştırmaları.* c. V. s. 65-84.

Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer, Metin, Sözlük***.** Ankara: Akçağ Yayınları.

Toska, Z. (1989). *Türk Edebiyatında Kelîle Ve Dimne Çevirileri Ve Kul Mesud Çevirisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. https://sozluk.gov.tr/.

Türkçe Sözlük (2019). (11. Baskının Tıpkıbasım). Ankara: TDK Yayınları.

Uzunkaya, U. (2013). *Felāḥat-nāme (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yapıcı, A. İ. (2020). "Mütercimi Bilinmeyen Eksik Kelîle Ve Dimne Tercümesinin Yeni Varakları". *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.* 21. s. 475-493.

Yavuz, A. F. ve Özen, İ. (1972). *Osmanlı Müellifleri* (2. Cilt). İstanbul: Meral Yayınevi.

Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazım Kılavuzu (2012). (Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.) (27. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Yılmaz, E. (2007). "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü". *László Károly (Ed), Turcology in Turkey, Selected Papers.* Szeged: University Press. s. 521-539.

EKLER

EK-1

Yazı Çevrimi İşaretleri

ء	: ʾ	ش	: ş
آ	: a, ā	ص	: ṣ
ا	: a, e, ı, i	ض	: ḍ, ż
ب	: b, p	ط	: ṭ
پ	: p	ظ	: ẓ
ت	: t	ع	: ʿ
ث	: s̲	غ	: ġ
ج	: c, ç	ف	: f
چ	: ç, c	ق	: ḳ
ح	: ḥ	ك	: k, g, ŋ
خ	: ḫ	ل	:l
د	: d	م	: m
ذ	: z̲	ن	: n
ر	: r	و	: v, o, ö, u, ū, ü
ز	: z	ه	: h, a, e
ژ	: j	لا	: la, lā
س	: s	ى	: y, ı, i, ī